

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּרַת דְּבָרְךָ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּרַתְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשַׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אַשִׁית אֲיִכִּיךָ הָדָם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח יְהוָה
מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקֶרֶב אֲיִכִּיךָ: ג עֲמֹךְ נִדְבַחַת בֵּינָם חִילְךָ בַּהֲדַר־יְקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טָל יִלְדֶתְךָ: ד נִשְׁפָּע
יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְהַכֶּתֶן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִי מִלִּפְי־צֶדֶק: ה אֲדַנִּי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוּ מְלָכִים:
ו יָדִין בְּגוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחָל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

א הִלְלוּהָ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדִלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם:
ג הוֹדִיָּה־רַר פָּעֵלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לָעֵד: ד זָכַר עֲשֵׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרַף נֶתַן לִירֵאָיו
יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו פָּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים
כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֵד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת וַיִּשְׂר: ט פְּדוּת | שְׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תִּהְלֹת עֲמַדַת לָעֵד:

אגרות קודש

ב"ה, י"א כסלו, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... לפלא שאין מזכיר דבר בשאלת ההפרדה, אף שתקותי חזקה שממשיך לפעול בזה ובמרץ
המתאים, לערך חשיבות הענין, שהרי גם בזה המצב הוא כהנ"ל, ז.א. שבאם לא יפרידו היום, אפשר
שלמחרתו ממש כבר יהי' כו' ובודאי לדכוותי' אין זקוקים לאריכות בזה.

מובן שגם לי ידועות הטענות, שאין להוציא לעז על בני"י וכו' וכבר נאמר, שגם ע"ז נאמר אל תצדק
הרבה, שהרי רז"ל - על כ"א מהם נאמר אוהב ישראל הוא (שהרי סמוכים הם מדור דור עד למשה רבנו
שאוהב ישראל הי'), ובכ"ז הזהירו על האמור, ובביטויים כמדקרות חרב, וק"ל.

ולהודעתו אודות מצב זוגתו תחי', השי"ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל ותלד זחור"ק בעתה
ובזמנה כשורה ובקל.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ 40,000 עותקים

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס : 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יט) מסכת בכורות עם ביאורים	יט
ב) מזמורי תהלים קי"א קי"א	ג	מדף כ עד דף כו	קח
ג) מאמר ד"ה וישלח יעקב מלאכים ג' שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו, ה'תשח"י	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת שבת פרשת וישלח י"ד כסלו, התשח"י	יד	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כ
ה) לקוטי שיחות – פרשת וישלח		אדמו"ר הזקן	קלט
(בלה"ק) כרך טו	יז	כא) שולחן ערוך הלכות שבת	כא
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כב	אדמו"ר הזקן	קלט
ז) רשימת הרבנית חנה	כג	כב) לקוטי תורה	כב
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וישלח	כה	אדמו"ר הזקן	קמ
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וישלח	כז	כג) שערי אורה	כג
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישלח	נד	אדמו"ר האמצעי	קמד
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כד) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו	כד
לשבוע פרשת וישלח	נה	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קמד
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישלח	סד	כה) תורת שמואל תרל"ב	כה
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	סו	אדמו"ר מוהר"ש	קמה
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		כו) קונטרס עץ החיים	כו
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישלח	סט	אדמו"ר מוהרש"ב	קמה
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישלח	צז	כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ט	כז
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וישלח	קב	אדמו"ר מוהרי"צ	קמה
יז) נביאים וכתובים		כח) לקוטי דיבורים	כח
שמואל-ב פרק טז, תהלים פרק לח	קה	אדמו"ר מוהרי"צ	קמז
יח) עין יעקב מסכת יומא	קז	כט) רשימת תרנ"ב	כט
		אדמו"ר מוהרי"צ	קמח
		ל) אגרות קודש	ל
		אדמו"ר מוהרי"צ	קמט
		לא) חומש לקריאה בציבור	קנא
		לב) לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח	קנח
		לג) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש	קנט

1 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים גו' וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד
2 וְשִׁפְחָה¹, וְאִיתָא [מובא] בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה² שׁוֹר זֶה מְשֻׁחַ
3 מִלְחָמָה כֵּהן שֶׁהָיָה לוֹ תַּפְקִיד מִיּוֹחַד לְדַבֵּר אֶל הָעָם בַּעַת הַיְצִיָּאָה לְמִלְחָמָה,
4 כְּכַתּוּב בַּתּוֹרָה בַּפְּרָשָׁת שׁוֹפְטִים "וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנָגַשׁ הַכֵּהן וְדִיבַר

5 אֶל הָעָם". וּפִירֵשׁ רַש"י: "וְנִגְשׁ

6 הַכֵּהן, הַמְשֻׁחַ לִכְךָ וְהוּא הַנִּקְרָא

7 מְשֻׁחַ מִלְחָמָה" שְׁנֵאמַר³

8 בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ (וַיּוֹכֵן

9 זֶה הַקֶּשֶׁר בֵּין "שׁוֹר" ל"מְשֻׁחַ

10 מִלְחָמָה" עַל-פִּי דְבָרֵי

11 הַמִּדְרָשׁ רַבָּה שִׁיבָא

12 לְהֵלֵן⁴ שׁוֹר זֶה יוֹסֵף

13 (וְהַכּוֹנֵה ל - מְשֻׁחַ בֶּן

14 יוֹסֵף⁵), שְׁעַל-פִּי-זֶה

15 תּוֹכֵן שְׂיָכוֹת הַפֶּסֶק בְּכוֹר

16 שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ לְעֵנֶן

17 מְשֻׁחַ מִלְחָמָה שֶׁכֵּן מִשִּׁיחַ

18 נִקְרָא עַל שֵׁם הַמְשִׁיחָה בַּשֶּׁמֶן

19 וְהַמִּינוּי הַמִּיּוֹחַד לַתַּפְקִידוֹ, וְכֵן

20 גַּם הַכֵּהן ה"מְשֻׁחַ מִלְחָמָה" ⁹

21 נִמְשַׁח וְנִתְמַנֵּה לַתַּפְקִיד זֶה

22 בַּמִּיּוֹחַד, וְלִכְּנֵן הַפֶּסֶק "בְּכוֹר

23 שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ" מִבּוֹא כְּהוֹכַחַה

24 לִכְךָ ש"שׁוֹר זֶה מְשֻׁחַ מִלְחָמָה", ¹²

25 חֲמֹר זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ

26 (מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד⁶), ¹⁴

27 שְׁנֵאמַר⁶ בַּמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲנִי

28 וְרוֹכֵב עַל חֲמֹר, צֹאן

29 אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר⁷ עַל

30 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַתָּנָה צֹאנִי

31 צֹאן מְרִיעִיתִי, וְעֶבֶד

32 וְשִׁפְחָה אֲמֹר גַּם כִּלְפֵי בְנֵי

33 יִשְׂרָאֵל, (כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב בִּיחַס

34 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל) הִנֵּה⁸ כְּעִינִי

35 עֲבָדִים אֶל יָד אֲדוֹנֵיהֶם

36 כְּעִינִי שִׁפְחָה אֶל יָד

37 גְּבֻרָתָהּ (כֵּן עֵינֵינוּ אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנוּ), הָרִי שְׁבָנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לַעֲבֹד

38 וּלְשִׁפְחָה.

39 וְהָעֵנֶן בְּזֶה⁹ הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל דִּמְיוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצֹאן וּלְעֶבֶד

40 וּשְׁפָחָה הָיָה, שְׁעַל-יָדֵי הָעֲבֹדָה הָרוּחָנִית בְּכַחֲשֵׁי צֹאן וְעֶבֶד

41 וְשִׁפְחָה שְׁעִינָה יְכוּאָר לְהֵלֵן, שְׁזוּהִי עֲבֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲזִי

בס"ד. שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו,

ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים גו' וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן
וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה¹, וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה² שׁוֹר זֶה
מְשֻׁחַ מִלְחָמָה, שְׁנֵאמַר³ בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ (וַיּוֹכֵן
זֶה עַל-פִּי דְבָרֵי הַמִּדְרָשׁ רַבָּה לְהֵלֵן⁴ שׁוֹר זֶה יוֹסֵף
(מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף⁵), שְׁעַל-פִּי-זֶה תּוֹכֵן שְׂיָכוֹת הַפֶּסֶק
בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ לְעֵנֶן מְשֻׁחַ מִלְחָמָה), חֲמֹר זֶה
מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ (מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד⁶), שְׁנֵאמַר⁶ עֲנִי וְרוֹכֵב
עַל חֲמֹר, צֹאן אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר⁷ וְאַתָּנָה צֹאנִי
צֹאן מְרִיעִיתִי, וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, (כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב) הִנֵּה⁸
כְּעִינִי עֲבָדִים אֶל יָד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעִינִי שִׁפְחָה אֶל יָד
גְּבֻרָתָהּ.

וְהָעֵנֶן בְּזֶה⁹, שְׁעַל-יָדֵי הָעֲבֹדָה בְּכַחֲשֵׁי צֹאן וְעֶבֶד
וְשִׁפְחָה, שְׁזוּהִי עֲבֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲזִי וַיְהִי
לִי שׁוֹר וַחֲמֹר, שְׁמִינִיִּים לְגִלּוּי הַמְּשִׁיחַ. דְּהִנֵּה, עֲבֹדָתָם
שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא בְּקִבְּלָתָהּ עַל, שְׁזוּהִי יִסּוּד הָעֲבֹדָה
וְתַכְלִית הָעֲבֹדָה, דְּהִתְחַלְתָּ וְיִסּוּד הָעֲבֹדָה הוּא בְּדִרְךָ
עֶבֶד פְּשׁוּט, וְעַד שְׁמִינִיִּים לְתַכְלִית הָעֲבֹדָה שְׁהִיא
הָעֲבֹדָה דְּעֶבֶד נֶאֱמָן¹⁰. וְכֵן גּוֹפֵא יִשְׁנָה הָעֲבֹדָה
דְּקִבְּלָתָהּ עַל כְּמוֹ שְׁהִיא בְּנִשְׁמוֹת דְּדִכּוּכָא, וְהוּא בְּחִינַת
עֶבֶד, וְיִשְׁנָה הָעֲבֹדָה דְּקִבְּלָתָהּ עַל כְּמוֹ שְׁהִיא בְּנִשְׁמוֹת
דְּנוֹקְבָא, וְהוּא בְּחִינַת שִׁפְחָה. וְזוֹה גַּם הָעֵנֶן דְּצֹאן, שְׁגַם
בְּזֶה מְרַמֵּז עֲבֹדָה זֹו דְּקִבְּלָתָהּ עַל, דְּכִצְאָן כְּתִיב¹¹ כִּצְאָן

עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם עֲצֻמָּה יֵשׁ דְּרָגוֹת שְׁנוֹת וְאִפּוּנִים שְׁנוֹת יִשְׁנָה הָעֲבֹדָה
דְּקִבְּלָתָהּ עַל כְּמוֹ שְׁהִיא בְּנִשְׁמוֹת דְּדִכּוּכָא שֶׁל זָכֵר, וְהוּא בְּחִינַת
עֶבֶד, וְיִשְׁנָה הָעֲבֹדָה דְּקִבְּלָתָהּ עַל כְּמוֹ שְׁהִיא בְּנִשְׁמוֹת
דְּנוֹקְבָא שֶׁל נִקְבָּה, וְהוּא בְּחִינַת שִׁפְחָה. וְזוֹה גַּם הָעֵנֶן דְּצֹאן,
שְׁגַם בְּזֶה מְרַמֵּז עֲבֹדָה זֹו דְּקִבְּלָתָהּ עַל, דְּכִצְאָן כְּתִיב¹¹

(1) ריש פרשתנו (ל, ד). (2) ב"ר פ"ע"ה, ו. (3) ברכה לג, יז. (4) פסקא יב. (5) ראה פדר"א פ"ט. זח"ג רנב, א. (6) זכרי' ט, ט. (7) יחזקאל לד, לא. (8) תהלים קכג, ב. (9) ראה תו"ח פרשתנו מ, סע"ב ואילך. (10) ראה תו"ח ויקהל תקפת, ב ואילך (בהוצאה החדשה – ח"ב שצו, א ואילך). המשך תרס"ו ס"ע שח ואילך. (11) ישע"י נג, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כִּצְאֵן לִטְבַּח יוֹכָל, שְׁאִין לִצְאֵן שׁוּם רְצוֹנוֹת כָּלָל וְהוֹלֶכֶת
2 הַכֹּכְשָׁה לְמִקְוֶה שְׁמוֹלִיכִים אוֹתָהּ, מִתּוֹךְ כְּנִיעָה מוֹחֶלֶטת וְלִכְן הִיא מִשֵּׁל
3 לִקְבֶּלֶת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תּוֹךְ בִּיטוּל הַרְצוֹנוֹת הָאִישִׁיִּים, וְזֶהוּ גַם שְׁצֹאֵן
4 הוּא מִלְשׁוֹן צִאִי¹², כְּמוֹ שְׁכָתוֹב¹³ צִאִי לֹךְ בְּעֶקְבוֹת הַצֹּאֵן,

5 בדומה ללשון הכתוב צִאִינָה

6 וּרְאִינָה¹⁴, דִּצְאִינָה

7 המשמעות הרוחנית של היציאה

8 בה מדובר בפסוקים אלו הוא

9 עֲנִין הַיִּצְיָאָה מַעְצָמוֹ

10 מגדרי המציאות של האדם

11 ומההגבלות האישיות שלו

12 ומִכָּל עֲנִינָיו, אֲזַי עַר גִּיט

13 אֲרוֹס פּוֹן זִיף און פון

14 אֲלַע זִינַע עֲנִינִים [שיוצא

15 מעצמו ומכל העניינים שלו],

16 בְּאִפֶּן שֶׁל קִבְּלַת עַל מַלְכוּת

17 שמים תוך ויתור על כל העניינים

18 והרצונות האישיים בְּלִי שׁוּם

19 טַעַם וְדַעַת תּוֹךְ הַתַּעֲלֻמוֹת

20 משיקולים וחשובים הגיוניים,

21 וְעַל-יִדְיָזָה שֶׁהָאָדָם מִקְבֵּל

22 על עצמו עול מלכות שמים תוך

23 התבטלות מוחלטת וויתור מלא

24 על כל הרצונות והעניינים

25 האישיים שלו נַעֲשִׂית

26 הַיִּצְיָאָה וְהַתַּעֲלֻמוֹת מִכָּל

27 הָעֲנִינִים שֶׁבְּסֹדֶר

28 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת סדר הירידה של

29 האור האלוהי מלמעלה למטה

30 בצורה הדרגתית מדורגה לדרגה

31 שקשורות זו בזו כטבעות של

32 שלשלת (שרשרת), שֶׁזֶהוּ עֲנִין

33 (צאינה, ועל ידי זה -) וּרְאִינָה,

34 דְּקָאִי הַבִּיטוּי "וראינה" עַל

35 גִּלּוּי אֱלֻקוֹת שְׁלֻמְעֵלָה

36 מִסֹּדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְגִלּוּי זֶה מֵאוֹר אֱלֻקִּי שֶׁלֹּמְעֵלָה מִסֹּדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
37 מִמְּשִׁיכִים גַּם לְמִטָּה בְּסֹדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְהִינוּ שְׁעַל-יְדֵי
38 הָעֲבוּדָה דִּצְאֵן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, שְׁזוּהִי הָעֲבוּדָה לִצְאָת מַעְצָמוֹ
39 בְּדֶרֶךְ קִבְּלַת עַל, אֲזַי וְיֵהִי לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר, שְׁזוֹכִים לְגִלּוּי
40 דְּלַעֲתִיד לָבָא.

41 וְזֶהוּ¹⁵ שְׁשִׁלַּח יַעֲקֹב לְהוֹדִיעַ לַעֲשׂוֹ, אֲשֶׁר עֶבֶד עֲבוּדָתוֹ

לִטְבַּח יוֹכָל, שְׁאִין לִצְאֵן שׁוּם רְצוֹנוֹת כָּלָל וְהוֹלֶכֶת
לְמִקְוֶה שְׁמוֹלִיכִים אוֹתָהּ, וְזֶהוּ גַם שְׁצֹאֵן הוּא מִלְשׁוֹן
צִאִי¹², כְּמוֹ שְׁכָתוֹב¹³ צִאִי לֹךְ בְּעֶקְבוֹת הַצֹּאֵן, צִאִינָה
וּרְאִינָה¹⁴, דִּצְאִינָה הוּא עֲנִין הַיִּצְיָאָה מַעְצָמוֹ וּמִכָּל
עֲנִינָיו, אֲזַי עַר גִּיט אֲרוֹס פּוֹן זִיף און פון אֲלַע זִינַע
עֲנִינִים, בְּאִפֶּן שֶׁל קִבְּלַת עַל בְּלִי שׁוּם טַעַם וְדַעַת,
וְעַל-יִדְיָזָה נַעֲשִׂית הַיִּצְיָאָה מִכָּל הָעֲנִינִים שֶׁבְּסֹדֶר
הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁזֶהוּ עֲנִין וּרְאִינָה, דְּקָאִי עַל גִּלּוּי אֱלֻקוֹת
שְׁלֻמְעֵלָה מִסֹּדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְגִלּוּי זֶה מִמְּשִׁיכִים גַּם
לְמִטָּה בְּסֹדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְהִינוּ שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
דִּצְאֵן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, שְׁזוּהִי הָעֲבוּדָה לִצְאָת מַעְצָמוֹ
בְּדֶרֶךְ קִבְּלַת עַל, אֲזַי וְיֵהִי לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר, שְׁזוֹכִים לְגִלּוּי
דְּלַעֲתִיד לָבָא. וְזֶהוּ¹⁵ שְׁשִׁלַּח יַעֲקֹב לְהוֹדִיעַ לַעֲשׂוֹ, אֲשֶׁר
עֶבֶד עֲבוּדָתוֹ עֲשִׂירִים שָׁנָה בְּבֵית לָכֵן וַיְבָרֵךְ שָׁם כָּל
הַיְּבוּרִים כּו' בְּכַחֲנִית צֹאֵן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, וְעַל-יִדְיָזָה
וְיֵהִי לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר.

וְהִנֵּה בֵּינוֹ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית¹⁶, וְכִמוֹ שְׁמִבִּיא רַבְּנוּ
הַזֵּקֵן¹⁷ עֲנִין זֶה בְּבִאוֹר מֵהַ שְׁכָתוֹב¹⁸ כִּי קָרוֹב
אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד, דְּקָאִי עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם
הַפְּחוּתִים, שְׁגַם לָהֶם קָרוֹב הַדָּבָר מֵאֵד, מֵאֵד דִּיִּקָּא, הָרִי
מוֹכֵן שְׁלָכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל קָרוֹב מֵאֵד לְהַגִּיעַ
לְבַחֲנִית צֹאֵן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, וְעַל-יִדְיָזָה וְיֵהִי לִי שׁוֹר
וְחִמּוֹר, זֶה מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחִים. וְצִירָךְ לְהַבִּין אֵיךְ אֲפָשָׁר לְהַגִּיעַ
לְזֶה, הָרִי בְּזִמָּן הַגָּלוּת יִשְׁנֵם כְּמָה הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים,
וּבְפֶרֶט בְּדֶרֶךְ דְּעֶקְבָתָא דְּמְשִׁיחָא שֶׁהַחֲשֹׁךְ כְּפוֹל וּמִכָּפָל,
לְבַחֲנִית צֹאֵן וְעֶבֶד

וְשִׁפְחָה, וְעַל-יִדְיָזָה וְיֵהִי לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר, זֶה מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחִים.
וְצִירָךְ לְהַבִּין אֵיךְ אֲפָשָׁר לְהַגִּיעַ לְזֶה לְעַבּוֹד אֶת ה' בְּקִבְּלַת עוֹל
מוֹחֶלֶטת (בְּכַחֲנִית "צֹאֵן" וְ"עֶבֶד" וְ"שִׁפְחָה"). הָרִי בְּזִמָּן הַגָּלוּת יִשְׁנֵם
כְּמָה הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים, וּבְפֶרֶט בְּדֶרֶךְ דְּעֶקְבָתָא דְּמְשִׁיחָא
בְּדוֹר שֶׁל עֲקֻבוֹת הַמְּשִׁיחִים, כְּלוּמֵר לְקִרְאָת סוֹף הַגָּלוּת כְּאִשֶּׁר בְּקִרְבוֹ נִשְׁמַע אֶת
עֲקֻבוֹת רַגְלֵי שֶׁל הַמְּשִׁיחִים שֶׁהַחֲשֹׁךְ כְּפוֹל וּמִכָּפָל, וְאֵיךְ אֲפָשָׁר לְכָל

עֲשִׂירִים שָׁנָה בְּבֵית לָכֵן וַיְבָרֵךְ שָׁם כָּל הַיְּבוּרִים כּו' מִבּוֹאֵר
בַּחֲסִידוֹת שֶׁהָעוֹלָם הוּא הַגִּשְׁמִי וְהַנִּבְרָאִים שָׁבוּ נִבְרָאוּ כִּי שֶׁהָטוֹב וְהָרַע
מְעוּרָבִים בָּהֶם יַחַד וְעַל הָאָדָם לְבָרֵךְ וְלִהְפָּרִיד אֶת הָטוֹב מֵהָרַע וְעַבּוּדָה זֹאת
נִקְרָאת "עֲבוּדַת הַיְּבוּרִים" שֶׁתְּכַלִּיתָהּ הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת הָטוֹב לְקִדּוּשָׁה
וְ"עֲבוּדַת הַיְּבוּרִים" שֶׁל יַעֲקֹב

אֲבִינוּ בְּעֲשִׂרִים שָׁנוֹת שֶׁהָיוּ
בְּבֵית לָכֵן הֵייתָ בְּכַחֲנִית
צֹאֵן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה שְׁכַאמּוֹר
כָּל שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָלְלוּ מוֹרִים
עַל קִבְּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם
וּבִיטוּל הַרְצוֹנוֹת הָאִישִׁיִּים,
וְעַל-יִדְיָזָה אַחֲרֵי סִיִּים
לְבָרֵךְ אֶת כָּל הַיְּבוּרִים - וְיֵהִי
לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר, הֵיִינוּ
שֶׁהַשְּׁלִים אֶת כָּל הַהֲכֻנוֹת
הַדְּרוּשׁוֹת לְגִאוּלָּה.

וְהִנֵּה בֵּינוֹ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
נִצְחִית¹⁶, וְכִמוֹ שְׁמִבִּיא
רַבְּנוּ הַזֵּקֵן¹⁷ בְּסִפְרֵי הַתִּנְיָא
עֲנִין זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית
בְּבִאוֹר מֵהַ שְׁכָתוֹב¹⁸ כִּי
קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר קִיּוֹם
הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מֵאֵד (בְּפִיךְ)
וּבְלִבְכֶּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ - בְּדִיבּוּר,
בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמַעֲשֵׂה, דְּקָאִי
הַפְּסוּק הָאוֹמֵר שֶׁהַדָּבָר קָרוֹב
"אֵלֶיךָ" מִתִּיחָס עַל כָּל אֶחָד
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם
הַפְּחוּתִים, שְׁגַם לָהֶם
קָרוֹב הַדָּבָר מֵאֵד, מֵאֵד
דִּיִּקָּא, וְכִיּוֹן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
נִצְחִית הָרִי מוֹכֵן שְׁלָכָל
אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
קָרוֹב מֵאֵד לְהַגִּיעַ
לְבַחֲנִית צֹאֵן וְעֶבֶד

וְשִׁפְחָה, וְעַל-יִדְיָזָה וְיֵהִי לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר, זֶה מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחִים.
וְצִירָךְ לְהַבִּין אֵיךְ אֲפָשָׁר לְהַגִּיעַ לְזֶה לְעַבּוֹד אֶת ה' בְּקִבְּלַת עוֹל
מוֹחֶלֶטת (בְּכַחֲנִית "צֹאֵן" וְ"עֶבֶד" וְ"שִׁפְחָה"). הָרִי בְּזִמָּן הַגָּלוּת יִשְׁנֵם
כְּמָה הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים, וּבְפֶרֶט בְּדֶרֶךְ דְּעֶקְבָתָא דְּמְשִׁיחָא
בְּדוֹר שֶׁל עֲקֻבוֹת הַמְּשִׁיחִים, כְּלוּמֵר לְקִרְאָת סוֹף הַגָּלוּת כְּאִשֶּׁר בְּקִרְבוֹ נִשְׁמַע אֶת
עֲקֻבוֹת רַגְלֵי שֶׁל הַמְּשִׁיחִים שֶׁהַחֲשֹׁךְ כְּפוֹל וּמִכָּפָל, וְאֵיךְ אֲפָשָׁר לְכָל

(12) ראה תו"א ויצא כג, ג. תו"ח ויצא לח, ב. שם פרשתנו לט, ג ואילך. אוה"ת פרשתנו רכח, א. (13) שה"ש א, ח. (14) שם ג, יא.

(15) ראה בכ"ז תו"א ריש פרשתנו. תו"ח פרשתנו שם. וראה לקו"ש ח"א ע' א. 69. חכ"ח ע' 368. (16) תניא רפי"ז. (17) שם פ"ז ואילך.

(18) נצבים ל, יד.

ביאור בדרך אפשר

1 אָחֵד וְאַחֵד לַעֲבֹד אֶת ה' בַּקִּבּוּל עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּרֵמָה כְּזוֹ וְעַל יְדֵי כַךְ
2 לְהִגִּיעַ לְגִלּוֹי דְחֻמּוֹר זֶה מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחַ וְהָרִי לְכַאוּרָה זֶה עֲבוּדָה
3 בְּדִרְגָּה גְבוּהָה?
4 אֵף כְּלָלוֹת הָעֲנָן הוּא, כְּמֵאמֶר¹⁹ כְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהוּבָאוּ כַּפֶּסֶק
5 הַלְכָה בְּרַמְבַּם אֲשֶׁר בְּסוֹף
6 הַגְלוּת, כְּבֹא זְמַן הַגְּאוּלָּה
7 יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה
8 וּמִיָּד הֵם נִגְאָלִים, וְהֵינּוּ,
9 דְּמִבְּלִי הִבְטָע עַל כָּל
10 הַהֲעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים כו',
11 וְהַקְשִׁיִּים הַרוּחָנִיִּים שֶׁקִּיִּימִים
12 בְּזִמְנֵי הַגְלוּת, הִנֵּה עַל-יְדֵי
13 הַתְּשׁוּבָה אֶפְשָׁר לִפְעַל
14 מִיָּד אֶת הַגְּאוּלָּה. אָמֵן
15 זֶה גּוֹפֵא צָרִיף לְהִבְיֵן, הִרִי
16 תְּשׁוּבָה יִכּוּלָה לְהִיט "בִּשְׁעֵתָא
17 חֲדָא וּבִרְגָעָא חֲדָא", הֵינּוּ
18 בְּמַעֲבַר חֵד וְקִיצוֹנִי, וְנִשְׁאַלְתָּ
19 הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ אֶפְשָׁר
20 בִּרְגָעָא חֲדָא לְהַפִּיץ מִן
21 הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, אֲשֶׁר
22 מִבְּחִינַת עֶמֶק תַּחַת מִצַּב
23 נַחוֹת וִירִיד מֵאֵד נִגִּיעוּ לְעֶמֶק
24 רוֹם מִצַּב גְּבוּהָ מֵאֵד, וְעוֹד
25 לְמַעְלָה יוֹתֵר לֹא רַק "עוֹמֵק
26 רוֹם", הֵינּוּ גְבוּהָ שְׁלֻעוֹמָתָא
27 "עוֹמֵק תַּחַת", אֲלֵא גְבוּהָ וְרֵמָה
28 רוּחָנִית גְּבוּהָ שְׁלֵא כַּעֲרֵךְ
29 לְנַחֲיִתוֹת שֶׁהִיִּיתָ לְפָנֶי
30 הַתְּשׁוּבָה?
31 (ב) וְיוֹכֵן זֶה בְּהַקְדִּים מֶה
32 שְׁמִכְרִכִּים²⁰ שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ
33 וְתַגֵּל הָעֶקְרָה בְּקִבּוּץ
34 בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה,²⁵
35 וְצָרִיף לְהִבְיֵן²¹, יֵשׁ לְדִיק בְּנוֹסַח הַבְּרָכָה: הֲלֹא עֲנִין הַשְּׁמִיחָה הוּא
36 מִצַּד הַבָּנִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²² אִם הַבָּנִים שְׁמִיחָה, וּמֵאַחֵר
37 שֶׁהִיא עֶקְרָה, אֵיךְ שִׁיף שִׁיחָה אֲצִלָּה עֲנִין הַשְּׁמִיחָה וּמֵה פֶּשֶׁר
38 הַבְּרָכָה "שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגֵּל" (תְּשִׁמְחָה) הָעֶקְרָה: וְגַם צָרִיף לְהִבְיֵן שִׁיחָה
39 זֶה סְתִירָה מִיָּנִיָּה וּבִיָּה, דְּמֵאַחֵר שֶׁהִיא עֶקְרָה, כִּיִּצַּד שִׁיף
40 אֲצִלָּה הָעֲנִין דְּקִיבּוּץ בְּנֵיהָ וְהִרִי בְּנוֹסַח הַבְּרָכָה מִשְׁמַע שֶׁ"קִיבּוּץ בְּנֵיהָ"
41 הוּא הַגּוֹרֵם לְשִׁמְחָה!?

ביאור בדרך אפשר

42 וְיוֹכֵן עַל-פִּי מֶה שְׁאָמַר יִשְׁעִיָּהוּ, נִבְיָא הַגְּאֻלָּה, בְּעֲנִין הַגְּאֻלָּה
43 הָעֲתִידָהּ, רְנִי עֶקְרָה לֹא יִלְדָּה²³, וּפְרִיָּף וּמִקְשִׁים בְּגִמְרָא²⁴
44 מִשׁוּם דְּלֹא יִלְדָּה רְנִי (בְּתַמִּיָּהָ) וְכִי מִשׁוּם שְׁלֵא יִלְדָּה עֲלֵיהָ לְרִנָּה?
45 וּמִשְׁנֵי וּמִתְרַצִּים, רְנִי, כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁמַחֲהָ עַל כֵּךְ שֶׁאֵת שְׁדוּמָה
46 לֹאֲשָׁה עֶקְרָה שְׁלֵא יִלְדָּה
47 בָּנִים לְגִיָּהֶנּוּ כְּוֹתִיכִי
48 כְּמוֹתְכֶם (כְּמוֹ אֲמוֹת
49 הָעוֹלָם שִׁיּוּלִידִים לִידוֹת לֹא
50 רְצוּיֹת, כְּפִי שִׁיּוּבָאֵר לְהַלֵּךְ).
51 וְהָעֲנִין בְּזֶה הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל
52 "לִידָה" לֹא רְצוּיָה בַּעֲבוּדָה
53 הָאָדָם הִיא, דְּהִנֵּה, יֵשׁ
54 תּוֹלְדוֹת בְּקִדְשָׁה וְיֵשׁ
55 תּוֹלְדוֹת בְּלִעְמָתָה זֶה.
56 תּוֹלְדוֹת בְּקִדְשָׁה הֵם
57 הַמִּדּוֹת הַרְגִּישׁוֹת הַנִּמְשָׁכּוֹת
58 מֵהַשְּׁכַל כְּמִבּוּאֵר בְּסִפּוֹר הַתִּנְיָא
59 (פֶּרֶק ג') "וְהַמִּדּוֹת הֵן אֲהַבְתָּ ה'
60 וּפְחָדוֹ... וְחִכְמָה בִּינָה וְדַעַת
61 נִקְרָאוֹת אֲמוֹת (כְּמוֹ אֲמֵהוֹת)
62 וּמִקּוֹר לְמִדּוֹת כִּי הַמִּדּוֹת הֵן
63 תּוֹלְדוֹת חֲבִידָה", וְהוֹלֵדֵת הַמִּדּוֹת
64 הִיא בַּעֲיָקֵר מִצַּד הַבִּינָה,
65 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּלֵאָה כִּי
66 יִלְדְּתִי לוֹ שְׁשֵׁה בָּנִים²⁵
67 רִמּוֹ לְשֵׁשׁ הַמִּדּוֹת (הַעֲלִיּוֹנוֹת -
68 חֶסֶד, גְּבוּרָה, תַּפְאֶרֶת, נֹצֵחַ, הוֹד,
69 יִסּוֹד שִׁישׁ דּוֹגְמָתָן בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם)
70 לֵאָה הוּא עֲנִין
71 הַהֲתַבּוֹנָנוֹת
72 בְּשִׁכָּל
73 הַ"מּוֹלִידָה" אֶת הַמִּדּוֹת, כְּמוֹ
74 שֶׁכְּתוּב²⁶ וְשֵׁם הַגְּדוּלָּה
75 לֵאָה, הַגְּדוּלָּה הִיא
76 שְׁעֵל-יָדָה עַל יְדֵי הַבִּינָה נּוֹלְדוֹת הַמִּדּוֹת, שְׁלֵכֵן
77 שְׁעֵר הַסְּפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת (הַשְּׁכַל וְהַמִּדּוֹת) רִמּוֹנוֹת בְּשֵׁם הוֹי, כְּמִבּוּאֵר בְּאַגְרָת
78 הַתְּשׁוּבָה שֶׁבְּסִפּוֹר הַתִּנְיָא (פֶּרֶק ד'): "... הִיוֹדִי שֶׁהִיא בְּחִינַת נְקוּדָה לְבַד מִרְמּוֹת
79 לְחִכְמָתָהּ יִתְבָּרַךְ שֶׁהִיא בְּבִחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר קוֹדֵם שְׁבָאָה לְבִחִינַת הַתְּפִשּׁוּת
80 וְגִלּוֹי הַהִשְׁגָּה וְהַחֲבִנָּה... וְאַחֵר שְׁבָאָה לְבִחִינַת הַתְּפִשּׁוּת וְגִלּוֹי הַהִשְׁגָּה
81 וְהַחֲבִנָּה (בִּינָה)... נִגְלָלֵת וְנִרְמּוֹת בְּאוֹת הִיא שִׁישׁ לֵה בְּחִינַת הַתְּפִשּׁוּת
82 לְרוּחָב... וְגַם לְאוֹרֵךְ) שְׁעֵל-יָדָה עַל יְדֵי הַבִּינָה נּוֹלְדוֹת הַמִּדּוֹת, שְׁלֵכֵן
83 נִקְרָאוֹת הַבִּינָה אִם הַבָּנִים (שְׁמִיחָה) כִּי הִיא הַמּוֹלִידָה אֶת הַמִּדּוֹת

(19) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (20) בנוסח ברכת שבע ברכות. (21) בהבא לקמן ראה ד"ה שוש תשיש בסה"מ תרנ"ז ע' רצה ואילך (וראה בשיחה שלאחרי המאמר שכנראה מיוסד הוא על ד"ה כי בועליך לאדמו"ר הצ"צ (ראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתטו ואילך), ואדמו"ר מהר"ש (ראה סה"מ תרל"ד ע' רצט ואילך)). (22) תהלים קיג, ט. (23) ישע"י נד, א. (24) ברכות יו"ד, א. (25) ויצא ל, כ. (26) שם כט, טז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שהם תולדות השכל²⁷, והינינו, דכאשר מתבונן בגדלת הני' וכן
 2 מתבונן בטוב הני' וחסדו עמנו שבגלל כל אלה ראוי להתקרב
 3 לקדוש-ברוך-הוא אֲזִי מתעורר באהבה לאלקות, וכאשר מתבונן
 4 בענין רוממותו יתברך עד כמה הקדוש-ברוך-הוא רם ונישא ונעלה
 5 אֲזִי מתעורר ביראה
 6 שנופלת עליו אימה
 7 ופחד מפני הרוממות ("יראת
 8 הרוממות"), וכן הוא בשאר
 9 המדות (שכללותם הם
 10 אהבה ויראה ושאר המידות
 11 הן ענפי האהבה וענפי היראה,
 12 כמבואר בתניא פרק ג)
 13 שנולדות מהבינה, שהן
 14 התולדות דקדושה.
 15 אמנם, בכדי שיהיה ענין
 16 הבחינה, כמו שכתוב²⁸
 17 ראה נתתי לפניך את
 18 החיים ואת הטוב גו'
 19 ובחרת בחיים, לכן ישנם
 20 גם מדות ב'לעצמת זה'
 21 בצד היסטרא אחרא שהיא היפך
 22 הקדושה, כדי שאף-על-פי'
 23 כן למרות שכל מה שיש
 24 בקדושה ישנו גם (להכדיל)
 25 ב'לעומת זה' יהיה ובחרת
 26 בחיים שכן אם אדם נדרש
 27 לבחור בין שני דברים שאינם
 28 שקולים ושווים אלא לאחד מהם
 29 יש יתרון ברור ומוכח, אין זו
 30 בחירה חופשית. וגם המדות
 31 ד'לעצמת זה' רגשות של
 32 אהבה ויראה וכד' כלפי דברים
 33 לא רצויים נולדות באותו
 34 תהליך שבו "נולדות" המידות
 35 בצד הקדושה - מההתבוננות
 36 דבינה, דכאשר האדם
 37 מתבונן במוחו ושכלו בענין
 38 תענוגי העולם כו', אֲזִי
 39 מתעורר בליבו בתאוה ואהבה זרה, וכאשר מתבונן בענינים
 40 המביאים את היראה, כמו דאגות הפרנסה ומחשבות פן יחסר
 41 לחמו²⁹ וכדומה, אֲזִי מתעורר ביראה זרה פחד לא רצוי, וכמו
 42 כן בשאר המדות הרעות (שכללותן הן אהבה ויראה זרות

הבנים (שמחה)²⁷, והינינו, דכאשר מתבונן בגדלת הני'
 בטוב הני' וחסדו עמנו אֲזִי מתעורר באהבה לאלקות,
 וכאשר מתבונן בענין רוממותו יתברך אֲזִי מתעורר
 ביראה שנופלת עליו אימה ופחד, וכן הוא בשאר
 המדות (שכללותם הם אהבה ויראה) שנולדות
 מהבינה, שהן התולדות דקדושה. אמנם, בכדי שיהיה
 ענין הבחינה, כמו שכתוב²⁸ ראה נתתי לפניך את
 החיים ואת הטוב גו' ובחרת בחיים, לכן ישנם גם
 מדות ב'לעצמת זה', כדי שאף-על-פי-כן יהיה ובחרת
 בחיים. וגם המדות ד'לעצמת זה' נולדות מההתבוננות
 דבינה, דכאשר מתבונן בענין תענוגי העולם כו', אֲזִי
 מתעורר בתאוה ואהבה זרה, וכאשר מתבונן בענינים
 המביאים את היראה, כמו פן יחסר לחמו²⁹ וכדומה,
 אֲזִי מתעורר ביראה זרה, וכמו כן בשאר המדות הרעות
 (שכללותן הן אהבה ויראה זרות) שנולדות מהבינה,
 והם התולדות ד'לעצמת זה'. וזהו רני עקרה לא ילדה,
 דכיון שלא ילדה בנים לגיהנם פנותיהו דאומות
 העולם, היינו, שאין לו אהבה ויראה זרות, הנה מצד
 זה הרי הוא בשמחה.

ג) והנה הדרך להגיע לזה שיהיה בטוח אשר לא יהיו
 לו תולדות ד'לעצמת זה', הוא מה שכתוב³⁰ כי
 בעליך עשיך, ואמרו רבותינו ז"ל³¹ אין האשה כורתת
 ברית אלא למי שעשאה כלי, דאשה קאי על כנסת
 ישראל ועל כל אחד ואחד מ ישראל, שפורת ברית למי
 שעשאו כלי, היינו שנעשה כלי לאלקות. והענין בזה,
 דהנה כתיב³² באר חפרוה שרים, שרים הם האבות³³,
 אברהם יצחק ויעקב, אבות העולם, והם החופרים באר,
 דכשם שהבאר הוא מעין ומקור חיים שנובע מתתא
 ("בועליך עושיך"), היינו שנעשה כלי לאלקות.
 והענין בזה כעבודת ה', דהנה כתיב³² באר חפרוה שרים,
 שרים הם האבות³³, אברהם יצחק ויעקב, אבות העולם,
 והם החופרים באר, דכשם שהבאר הוא מעין ומקור חיים

ושאר המידות הן "ענפים" של האהבה והיראה) שנולדות מהבינה, והם
 התולדות ד'לעצמת זה'.
 וזהו הפירוש הפנימי בדברי הגמרא על הפסוק רני עקרה לא ילדה
 ולכאורה נשאלה השאלה איך ייתכן שהעקרונות ותוסר הלידה יהיו גורם
 לשמחה? אלא, דכיון שלא
 ילדה בנים לגיהנם
 פנותיהו דאומות
 העולם, היינו, שאין לו
 לאדם העובד את ה' אהבה
 ויראה זרות אלא מוחו ושכלו
 "מולידים" רק אהבת ה' ויראת
 ה', הנה מצד זה הרי הוא
 בשמחה.
 ג) והנה הדרך להגיע
 לזה שיהיה בטוח אשר
 לא יהיו לו תולדות
 ד'לעצמת זה', כלומר, הדרך
 לוודא שלא להגיע לידי אהבה
 ויראה לדברים זרים ובלתי
 רצויים, והשכל "יוליד" ויעורר
 רק רגשות חיוביים של אהבת ה'
 ויראת ה' וכד' הוא מה
 שכתוב³⁰ כי בעליך
 עשיך ה' צבאות שמו, לפי
 פשוטו פירוש הכתוב הוא כיון
 שהאדון והבעלים של כנסת
 ישראל הוא הקב"ה מי יעמוד
 כנגדו. ולפי הדרש, ואמרו
 רבותינו ז"ל³¹ אין
 האשה כורתת ברית של
 נאמנות אלא למי שעשאה
 כלי ("בועליך"), דאשה
 קאי על כנסת ישראל
 באופן כללי ועל כל אחד
 ואחד מ ישראל באופן פרטי,
 שפורת ברית של נאמנות
 והתמסרות למי שעשאו
 כלי הוא הקדוש-ברוך-הוא

(27) ראה פרדס שער ערכי הכינוים ערך אם הבנים. וראה תו"ח ויצא כט, ב. אוה"ת חנוכה רחצ, ב. ועוד. (28) נצבים ל, טו-יט.

(29) ע"פ ישע"י נא, יד. (30) שם נד, ה. (31) סנהדרין כב, ב. (32) חוקת כא, יח. (33) ראה זח"ג קנ, א. לקו"ת חוקת סב, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁנוּבֵעַ מִתַּתָּא לְעִילָא מַלְמֻטָּה לַמַּעֲלָה, דְּכֹאֲשֹׁר מְסִירִים אֶת
2 הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִים, מְכַסִּים מַעְלִימִים וּמְסַתִּירִים אֶת נִבְיַת הַמִּים,
3 אֲזִי הוּא הַמַּעֲיִין, מְקוֹר הַמִּים נוֹבֵעַ בְּתֶקֶף גָּדוֹל, כִּף גַּם בְּרוּחָנִיּוֹת -
4 הָאֲבוֹת חוֹפְרִים בָּאֵר בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וּמִסִּירִים מִמֶּנּוּ
5 אֶת הַדְּבָרִים הַמְכַסִּים וּמִסַּתִּירִים
6 עַל וּשְׁמָתוֹ, עֶר זֶאֱל הָאֲבָן א
7 קוֹוֹעַל אוֹן א גִּישְׁמָאק
8 אִין אֱלָקוֹת שִׁיחִיה לו עוֹנֵג
9 וְנוֹעַם בַּאֲלֻקוֹת. וְזֶהוּ עֲנִין
10 הַכְּלִי כֹאֲשֶׁר אִדָּם הוֹפֵךְ לַחַיּוֹת
11 כְּלִי לַאֲלֻקוֹת פִּירוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר
12 שְׁעִינִי הַאֲלֻקוֹת מִתְּלַבְּשִׁים
13 וּמִתְּחַבְּרִים בּו כְּרֹאזִי, הִינֵנּוּ,
14 שִׁישׁ לו חַיּוֹת בְּקִדְשָׁה
15 וְאִילוּ אִם אִינוּ כְּלִי לַאֲלֻקוֹת
16 עֲנִינִי קְדוּשָׁה לֹא חוֹדְרִים בּו
17 בְּפִנִּימִיּוֹת וְהוּא לֹא עוֹסֵק בָּהֶם
18 בַּחַיּוֹת. דְּהִנֵּה, קִיּוֹם
19 הַמִּצְוֹת בְּפֹעֵל אֲפֹשֶׁר יָכוֹל
20 לַחַיּוֹת גַּם כְּלִי חַיּוֹת,
21 בְּדֶרֶךְ מִצְוֹת אֲנָשִׁים
22 מְלַמֶּדָה³⁴ לֹא בִלְבָב שְׁלֹם אֵלָּא
23 בְּמִצְוֹת הָאֲנָשִׁים הַמְּלַמְּדִים אוֹתוֹ,
24 וְכִמּוֹ מִי שֶׁהוּא בְּטֻבֵּעַ
25 הַקְּרִירוֹת, שְׁמַצֵּד טֻבֵּעוֹ
26 הוּא חֹסֵר הַתְּלַבְּבוּת אִין לוֹ
27 חַיּוֹת בְּעֲנִינֵי תַּאֲוֹת, וְלִכֵּן
28 הוּא סָר מֵרַע, וּמִקְּמִים
29 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה וּמִצְוֹת
30 עֲשֵׂה³⁵ בְּפֹעֵל, אֲבָל קִיּוֹם
31 הַמִּצְוֹת הוּא כְּלִי שׁוֹם
32 חַיּוֹת כָּלָל. וְכִמּוֹ כֵּן
33 אֲפֹשֶׁר יָכוֹל לַחַיּוֹת
34 שְׁמַקְּמִים אֶת הַמִּצְוֹת לְפִי
35 שְׁנֹת־חֲנֹף כֵּן, וּמַעֲשֵׂה
36 אֲבוֹתָיו בְּיָדָיו, שְׁאֵז קִיּוֹם
37 הַמִּצְוֹת הוּא מִתּוֹךְ הָרִגֶּל
38 כְּלִי שׁוֹם חַיּוֹת כָּלָל, וְלִכֵּן
39 מֵאַחֵר שְׁקִיּוֹם הַמִּצְוֹת חֹסֵר חַיּוֹת
40 וְהַתְּלַבְּבוּת, הִרִי גַם אִם הוּא
41 מְקִיִּים אֶת הַמִּצְוֹת בְּפֹעֵל, כִּכֵּל זֹאת חֹסֵר בְּהַדּוּר הַמִּצְוָה עַד
42 שְׁלֹפְעִמִּים חֹסֵר גַּם בְּעֶקֶר הַמִּצְוָה. וְכִמּוֹ שֶׁהוּא בְּקִיּוֹם
43 הַמִּצְוֹת שֶׁהַעֲדֵר הַחַיּוֹת וְהַחֲמִימוֹת הוּא חֹסֵר גָּדוֹל בִּיטוּר כֵּן הוּא גַּם

ביאור בדרך אפשר

44 בְּעִבּוּדֵי הַתְּפִלָּה, שְׁאֲפֹשֶׁר יִתְכַּן שְׁתַּפְּלֹתוֹ תִּהְיֶה כְּלִי שׁוֹם
45 חַיּוֹת כָּלָל, עַד כִּי כֵן שְׁלֹפְעִמִּים הוּא אִמְנֵם מִתְּפַלֵּל אֲבָל מֵאַחֵר
46 שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא חֹסֶרֶת חַיּוֹת הִרִי הוּא יָכוֹל לִשְׁכַּח אֵיזָה מְזֻמּוֹר הוּא
47 אוֹמֵר וְלֹא לִזְכוּר הִיכֵן הוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְהִנֵּנוּ לְפִי שְׁתַּפְּלֹתוֹ הוּא
48 רַק בְּשִׁפְתָיו בְּלִבּוֹ וְלִבּוֹ
49 בֶּל עֲמוֹ, עֶר וְיִישׁ נִיט
50 וְוֹאס מִיט אִים טוּט זִיף
51 הוּא אִינוּ יוֹדֵעַ מַה נַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ.
52 וְאֲפֹלוּ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה,
53 הִנֵּה אִף שְׁבִתוֹרָה מֵאִיר
54 אוֹר אֵין-סוֹף וְלִכְאוּרָה אוֹר
55 הַתּוֹרָה מַחֲיִיב שֶׁהַלִּמּוּד יִהְיֶה
56 בַּחַיּוֹת וּבַהֲתַלְּבֻבוּת, מְכַל-
57 מְקוֹם, אֲפֹשֶׁר יָכוֹל לַחַיּוֹת
58 לְמוּד הַתּוֹרָה כְּלִי שׁוֹם
59 חַיּוֹת דְּקִדְשָׁה, וְכָל
60 לְמוּדוֹ הוּא לְפִי שֶׁהוּא
61 מְתַמִּיד בְּטֻבֵּעוֹ וְאִינוּ זָקוּק
62 לַהֲתַגְבֵּר עַל יִצְרוֹ כִּד לְלַמּוּד אוֹ
63 מַצֵּד הַהֲרַגְלָא, אֲבָל אִין לוֹ
64 שׁוֹם חַיּוֹת (דְּקִדְשָׁה)
65 כָּלָל, וְהַסִּיכָה לִכֵּן שֶׁהַלִּמּוּד
66 הוּא חֹסֵר חַיּוֹת הִיא - כִּינֵן
67 שְׁלֹמִיד תּוֹרָה וְשׁוֹכַח
68 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ
69 וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקָּב"ה, וְהִנֵּנוּ
70 דְּאִף שְׁלֹמִיד תּוֹרָה, מְכַל-
71 מְקוֹם, בְּשִׁעֲת הַלְּמוּד
72 גּוֹפָא יָכוֹל לִשְׁכַּח עַל
73 נוֹתֵן הַתּוֹרָה. וְלִזֶּה צְרִיף
74 לַחַיּוֹת עֲנִין הַבָּאֵר הַסֵּרֵת
75 הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִים וּמַעֲכָבִים אֶת
76 הַחַיּוֹת כֹּשֶׁם שְׁכָדִי שֶׁהִמִּים יַעֲלוּ
77 מַלְמֻטָּה יֵשׁ לַחֲפוֹר וּלְגִלּוֹת אוֹתָם
78 וְהַכְּלִי שְׁעִינִי הַקְּדוּשָׁה יַחֲדָרוּ
79 בָּאֵרם בְּצוּרָה פְּנִימִית, דָּבָר
80 שְׁנַעֲשֵׂה עַל-יְדֵי הָאֲבוֹת
81 שִׁבְכוּחַם וּבִזְכוּתָם הָאֵדָם מִגִּיעַ
82 לִידֵי כֵן, שֶׁהַעֲבֹדָה בְּקִיּוֹם
83 הַמִּצְוֹת, בַּתְּפִלָּה וּבְלִמּוּד
84 הַתּוֹרָה תִּהְיֶה בַּחַיּוֹת אֱלָקִית.
85 וְהִנֵּה הַזְּמַן הַמְּסַגֵּל לִזֶּה לִפְעַל בְּעֲצָמוֹ שִׁיחִיה כְּלִי
86 הוּא בְּעִבּוּדֵי הַתְּפִלָּה, דְּעֲנִין הַתְּפִלָּה

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁלֹא יִהְיֶה נִשְׁמָה בְּאֶפֶסוֹ** ³⁶ **בְּלֶבֶד** כתוב: "חידלו לכם מן האדם אשר
2 נשמה באפו כי במה נחשב הוא". ואמרו חכמינו ז"ל: "אל תקרי בְּמָה אלא
3 בְּמָה". ומבואר בחסידות שקודם התפילה האדם נחשב כמו בְּמָה גבוהה,
4 המורה על גאוה וישות, ועל ידי עבודת התפילה האדם מבטל את ישותו
5 ומתקרב ומתחבר לאלוקות ואז
6 הנשמה איננה רק "באפו" כדבר
7 חיצוני שהשפעתו קטנה **אֵלָּא**
8 **שֶׁהַנִּשְׁמָה** **תָּאִיר**
9 **בְּפָנִימִיּוֹת, וְהַתְּפִלָּה הִיא**
10 **יְסוֹד לְעִבּוּדַת כָּל הַיּוֹם,**
11 **שֶׁעַל־זֶה נֶאֱמָר** ³⁷ **בְּסוּמָה**
12 פרשת ויצא שלאחר הפגישה עם
13 לבן, [=שהוא אור אין סוף
14 הנקרא "לובן העליון", שהייתה
15 בהשכמת הבוקר], היינו עבודת
16 התפילה (כפי שנתבאר גם
17 במאמר שיצא לאור ב"דבר
18 מלכות" לפרשת ויצא עם ביאור
19 בדרך אפשר) אזי, **וַיַּעֲקֹב הָלַךְ**
20 **לְדֶרֶכּוֹ,** וזהו סדר העבודה של
21 כל יהודי בכל יום ויום שלאחר
22 ההתקרבות לקדוש-ברוך-הוא
23 בעבודת התפילה הולך לדרכו
24 לעסוק בעבודת היום **בְּלִמּוּד**
25 **הַתּוֹרָה וּבִקְיֻמָּהּ הַמְצֻוֹת,**
26 **וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְוָהוּ** ³⁸ **לְדַעַת**
27 את ה' גם בענייני החולין
28 (דרכיך, הדרכים שלך) שאף הם
29 יהיו כראוי לפי התורה ולשם
30 שמים, **וְהִינּוּ,** **שֶׁעַל־יְדֵי**
31 **הַתְּפִלָּה נַעֲשֶׂה הָאָדָם כְּלִי**
32 **לְאֱלֹקִים, אֲשֶׁר כָּל עֲנִינּוֹ**
33 **שֶׁבְּמִשְׁךָ הַיּוֹם יִהְיוּ מֵלֵאם**
34 **וְחִדּוּרִים בְּחִיּוֹת דְּקִדְשָׁה.**
35 **כֶּשֶׁם שֶׁבַע־שָׁנִית**
36 **כְּלִי בְּגִשְׁמִיּוֹת, שְׁלֹקָחִים גִּלְמִם** חומר גולמי לא מעובד **שֶׁל עֵץ אֹר**
37 **מִתְּכֶת וְעוֹשִׁים מִמֶּנּוּ כְּלִי, צָרִיכִים לְהִיּוֹת ב' עֲנִינִים,** חקיקה
38 עיבוד וגילוף **מִבְּחוּץ** לחומר **וְחִקְיָה מִבְּפָנִים** בתוך החומר,
39 **שֶׁהַחִקְיָה מִבְּחוּץ** מטרתה **הִיא לְהִסִּיר אֶת הָעֲנִינִים שֶׁבְּגִלְמִם**
40 החומר הגולמי **שְׂאִינָם נִצְרָכִים לְכָלִי,** ובמילא **מִבְּלָבָלִים** ומפריעים
41 **לְעִשְׂתִּי הַכְּלִי הַרְצוֹי, וְשִׁישְׁאָר רַק מִה שֶׁצָּרִיךְ לְכָלִי, וְלֹא־חֲרִי**

ביאור בדרך אפשר

42 **הַחִקְיָה מִבְּחוּץ אֲזִי צָרִיכָה לְהִיּוֹת גַּם הַחִקְיָה** העיבוד והגילוף
43 **מִבְּפָנִים** על מנת ליצור בכלי חלל **כְּדֵי שִׁיְהִיָּה כְּלִי קְבוּל, הִנֵּה כְּמוֹ**
44 **כֵּן הוּא גַּם בְּעִבּוּדַת הַתְּפִלָּה שֶׁעֲנִינָהּ הוּא שֶׁהָאָדָם יִהְיֶה כְּלִי**
45 **לְאֱלֹקִים** וענייני האלוקות יחדרו בו בפנימיות, **יֵשׁ בָּזֶה גַּם כֵּן ב'**
46 **הָעֲנִינִים דְּחִקְיָה מִבְּחוּץ**
47 **וְחִקְיָה מִבְּפָנִים,**
48 **וְכַמְבָּאָר** **בְּכַמָּה**
49 **מְקוֹמוֹת** ³⁹ **שֶׁחִקְיָה**
50 **מִבְּחוּץ** המקבילה להסרת
51 הדברים המיותרים והמפריעים
52 על מנת ליצור כלי ראוי **הוּא**
53 **בְּפָסוּקֵי דְזִמְרָה שֶׁעֲנִינָם**
54 **לְזַמֵּר עֲרִיצִים** הפירוש
55 הפשוט של המושג "פסוקי
56 דזמרה" הוא פסוקי שירה אך יש
57 לכך גם משמעות נוספת במובן
58 של זמירה וחיתוך כפירוש רש"י
59 על הפסוק "עזי וזמרת" (בשירת
60 הים): "לשון לא תזמור. זמיר
61 עריצים (ישעיה כה, ה), לשון
62 כסוה וכריתה, והינו לְהִסִּיר
63 וְלִכְרוֹת אֶת כָּל הַתְּאֻוֹת
64 הַזֵּרוֹת, דְּכֹאֲשֶׁר יִשְׁנֶן בּוֹ
65 תְּאֻוֹת זָרוֹת, אִי־אֶפְשָׁר
66 שִׁיְהִיָּה כְּלִי לְקִדְשָׁה,
67 וְלֹא־חֲרִי הִסֵּר הַתְּאֻוֹת
68 הַזֵּרוֹת בְּפָסוּקֵי דְזִמְרָה,
69 בָּאָה הָעִבּוּדָה דְּבִרְכוֹת
70 קְרִיאַת־שְׁמַע וּקְרִיאַת־
71 שְׁמַע עַד שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה,
72 שֶׁעַל־יְדֵהּ נַעֲשִׂית
73 הַחִקְיָה מִבְּפָנִים
74 התעוררות והתקרבות של האדם
75 לאלוקות **שִׁיְהִיָּה כְּלִי**
76 **לְקִדְשָׁה. וְאַחֲרֵי־כֵן בָּא**
77 **לְשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה שֶׁהוּא עֲנִיֵּן שְׁפִיכַת הַנֶּפֶשׁ** ככתוב לגבי תפילת
78 חנה אם שמואל הנביא "ואשפוך את נפשי לפני ה'", **וְלִכֵּן יֵשׁ שָׁם** בתפילת
79 שמונה עשרה י"ב בְּרָכוֹת אֲמִצְעִיּוֹת (מ"אתה חונן" עד סוף "שומע
80 תפלה") **דְּבִקְשַׁת צָרְכֵי, וּמִבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר** ⁴⁰ **עַל הַפָּסוּק** ⁴¹
81 **וְאֲנִי תְּפִלָּה** שענין התפילה קיים גם למעלה, כביכול, בספירות העליונות
82 היינו שספירת המלכות שעניינה הוא 'מקבל' [=קליטה] מהספירות שלמעלה

(36) ישע"י ב, כב. ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עד, ד. ד"ה לכה דודי דש"פ תצא תשי"ד פ"ד (תו"מ סה"מ אלול ע' רלה ואילך).
וש"נ. (37) לשון הכתוב – ויצא לב, ב. וראה המשך וככה תרל"ז פצ"ו. ועוד. (38) משלי ג, ו. (39) ראה לקו"ת בחוקותי מז, ד.
(40) ראה סה"מ תרע"ח ע' רסה. עטר"ת ע' רנח. (41) תהלים קט, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ממנה, הם המידות חסד וגבורה וכו', 'מתפללת' ומתחננת לתת לה את מחסורה
2 וכך גם כאשר האדם מתפלל אל לו לחשוב (רק) על בקשת הצרכים שלו אלא,
3 שצריך לבקש בעקב על מלוי החסרון שלמעלה⁴², ועל-ידי
4 זה יתמלאו במילא גם צרכיו בגשמיות, רפאנו, ברוך עלינו
5 וישאר הברכות, ומאחר
6 שבקשות אלו, הן בקשת צרכיו
7 של האדם כפשוטו והן הבקשות
8 על מילוי הצרכים למעלה,
9 כביכול, באות מתוך שפיכת
10 הנפש - הנה בקשות אלו
11 תקנום בנסח קצר, שזה
12 מורה אשר הענין נוגע לו
13 בעצם פנימיות נפשו, כי
14 טבע האדם הוא דכאשר הוא
15 מדבר אודות ענין שאינו
16 חסר לו או אפלו שחסר
17 לו אבל אין זה נוגע אליו
18 כל כך בעצם פנימיות
19 נפשו, אזי הוא מאריך
20 בענין, והאריכות היא כפולה -
21 בין בהקדמת הענין ובין
22 בהסברת גוף הדבר, אבל
23 כאשר הענין נוגע בעצם
24 פנימיות נפשו, אזי הוא
25 מדבר דברים קצרים
26 שמבטאים את הנקודה העיקרית
27 של הבקשה הנובעת מפנימיות
28 הנפש בעוד שבאריכות דברים
29 יכולה להיות סטייה מעיקר
30 ונקודת הענין. וכל זה הגורם
31 לכך שאדם מגיע לדרגה נעלית
32 כל כך הוא לפי שנעשה
33 כלי לאלקות ויש לו חיות
34 בענייני אלוות, כנ"ל, שלכן
35 מבקש על מלוי החסרון
36 שלמעלה באופן שנוגע לו
37 הענין בעצם נפשו.
38 וזהו שאומרים קדם התפלה הפסוקים ואני ברכ חסדך גו'⁴³
39 אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך ואני תפילתי⁴⁴ לך ה' עת
40 רצון אלוקים ברוב חסדך עניי באמת ישעך, שהם פסוקים אלה הם כנגד
41 ג' האבות⁴⁵, ואני ברכ חסדך כנגד אברהם שעבד את ה' במידת

החסד ובהבנת ה', ביראתך כנגד יצחק שעבד את ה' במידת הגבורה
וביראת ה', ואני תפילתי גו' עת רצון כנגד יעקב בחיר
שבאבות⁴⁶ ומפני מעלתו המיוחדת ("בחיר שבאבות") תפילתו מתקבלת
ברצון, והינו לפי שענין הבאר
הדברים המונעים ומעכבים
מעבודת ה' ועשיית הכלי
לאלקות (שעל-ידי
עבודת התפלה) הוא
בכח האבות, כנ"ל.
וזהו גם מה שנתבאר
לעיל (סעיף א) בפרוש
צאינה וראינה, שעל-ידי
היצאה ממציאותו תוך
ויתור על כל העניינים האישיים,
שזהו אפן העבודה
דבחינת צאן, נמשך לו
גם הגלוי שלמעלה
מהשתלשלות כמבואר לעיל,
והינו, שנעשה כלי גם
לבחינת האלקות
שלמעלה מהשתלשלות,
שזהו ההמשכה
שנמשכת על-ידי האבות,
כמו שכתוב⁴⁷ קול דודי
גו' מדלג על ההרים,
בזכות ההרים אלו
האבות⁴⁸ כדברי חכמינו ז"ל
על הפסוק "קול דודי הנה זה בא
מדלג על ההרים מקפץ על
הגבעות" שהקדוש-ברוך הוא
דילג ומיהר את הקץ של יציאת
מצרים - "מדלג על ההרים,
בזכות אבות; מקפץ על הגבעות
בזכות אמהות", ובעניינו -
שעל-ידם על ידי שלושת
האבות נעשה ענין הדלוג,
שנמשך האור שלמעלה
מהשתלשלות בדרך דלוג שלא לפי הסדר וההדרגה של המשכת האור
שבתוך הגדרים של סדר השתלשלות.
(ד) וזהו גם כן מה שכתוב⁴⁹ במשולש חתן על פלה ישיש
עליך אלקיך, ישיש הוא ב' פעמים יש, (310), בגימטריא פתר

(42) ראה גם אור תורה להח"מ יט, סע"ד ואילך. קח, סע"ג ואילך. קטו, ד. אוה"ת תשא (כרך ח) ע' ג'צח ואילך. ועוד. (43) תהלים
ה, ח. (44) שם סט, יד. (45) זח"ג ח, ב. מגלה עמוקות אופן רלט. (46) ראה ב"ר רפע"ו. זח"א קמו, ב. קיט, ב. קעא, ב. שעה"פ
תולדות כו, כה. (47) שה"ש ב, ח. (48) ראה ר"ה יא, א. (49) בפיוט "לכה דודי".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והרי הכתר שלמעלה מעשר הספירות העליונות מורה על בחינה
 2 שלמעלה מסדר השתלשלות והוא ענין נעלה יותר ממה שאמר
 3 חכמינו ז"ל⁵⁰ עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י
 4 (י"ש) עולמות שגם זו בחינה נעלית ביותר אבל עדיין לא נחשבת למעלה
 5 מסדר השתלשלות, כיוון שהוא
 6 "י"ש" רק פעם אחת בק מחצה
 7 דכתר, היינו מחצה
 8 התחתונה דכתר חיצונית
 9 הכתר שיש לה שייכות (מסוימת)
 10 לסדר השתלשלות שתחילתו
 11 בספירות שראשיתן ספירת
 12 החכמה וספירת הבינה, והוא
 13 ענין קנה חכמה קנה
 14 בינה⁵¹, ב' פעמים קנה
 15 (155) בגימטריא ש"י⁵²
 16 (310), וכאן נאמר ישיש,
 17 ב' פעמים יש בגימטריא
 18 כתר שלם ולא רק מחצית ממנו
 19 משום, שנמשך גם בחינה
 20 העליונה דכתר, פנימיות
 21 הכתר, שזהו גלוי
 22 שלמעלה מסדר
 23 השתלשלות.
 24 ועל זה נאמר כמשוש
 25 חתן על פלה ישיש עליך
 26 אלקיך, שבכדי שיהיה
 27 הגלוי דישיש ב' פעמים
 28 י"ש, שהוא גלוי
 29 שלמעלה מהשתלשלות,
 30 צריכה להיות העבודה
 31 מלמטה למעלה באפן
 32 של יציאה ממציאותו,
 33 בחינת צאן, שזהו מה
 34 שנאמר שוש תשיש ותגל
 35 העקרה בקבוץ בניה לתוכה
 36 בשמחה, שהוא בדרך עליה
 37 מלמטה למעלה היינו
 38 שהעקרה מצידה תשיש ותגל,
 39 ועל ידי זה נמשך הגלוי דישיש עליך גו', מלמעלה עד להמשכה
 40 והתגלות שלמעלה מסדר השתלשלות.
 41 וזהו גם כן מה שכתוב⁵³ והוא פחתן יוצא מחפתו ישיש

גו' שגם את הפסוק הזה יש לפרש במשמעות דומה - והינו שעל ידי
 עבודתו ששוכר וכו' את כל עניניו וגדרי מציאותו והרצונות
 האישיים שלו ויוצא מהם, אזי נעשה כלי ונמשך לו גם גלוי
 האור שלמעלה מהשתלשלות, בחינת ישיש. וזהו רני עקרה
 לא ילדה, שמצד זה
 שלא ילדה בנים לגיהנם,
 שהם התולדות ד'לעמת
 זה' שהם אהבה ויראה כלפי
 דברים בלתי רצויים, כמבואר
 לעיל, אזי נעשים אצלו
 תולדות דקדשה שהם
 אהבה ויראה לקדוש ברוך הוא,
 כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁴
 על הפסוק האמור ביעקב (צד
 הקדושה) ועשו (צד ה'לעומת
 זה) "ולאום מלאום יאמץ" -
 כשה נופל זה קם, ולא
 נתמלאה ירושלים (יראה
 שלם⁵⁵) אלא מחרבנה
 של צור, ולכן רני, כי אם
 הבנים שמחה.
 וזהו גם כן מה שכתוב⁵⁶
 בכל צרתם לו צר, כתיב
 לא באליך, וקרי לו
 בוא⁵⁷ ו' לו בוא' הוא
 הגלוי דהשתלשלות (כי
 הי"ו שהיא אות ארוכה) מורה
 על ההמשכה מלמעלה למטה,
 אגרת התשובה שבספר התניא
 פ"ד) ולא באליך הוא
 הגלוי שלמעלה
 מהשתלשלות⁵⁸ כי האות
 אל"ף נחשבת התגלות כללית
 שלמעלה מהאותיות הפרטיות
 והיא אותיות "פלא" שלמעלה
 מגילוי, וזהו בכל צרתם
 וגו', להתם לעילא מטא
 עקתא דישראל⁵⁹ לשם
 למעלה מגיעה צרתם של ישראל, דעל ידי עבודתו של האדם למרות
 הצרות, היינו עבודה מן המצר, מגיע בבחינת לא באליך
 שלמעלה מהשתלשלות, ונמשך גלוי זה גם בהשתלשלות,
 למעלה מגיעה צרתם של ישראל, דעל ידי עבודתו של האדם למרות
 הצרות, היינו עבודה מן המצר, מגיע בבחינת לא באליך
 שלמעלה מהשתלשלות, ונמשך גלוי זה גם בהשתלשלות,

(50) עוקצין בסופה. (51) משלי ד, ה. (52) שער הפסוקים להאריז"ל עה"פ. לקו"ת צו י, א. סה"מ ה'ש"ת ע' 49. (53) תהלים יט, ו.
 (54) ראה פרש"י תולדות כה, כג. (55) ב"ר פנ"ו, יו"ד. תוד"ה הר - תענית טז, א. וראה לקו"ת ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.
 (56) ישע"י סג, ט. (57) זח"א קכ, ב. וראה גם תענית שם. (58) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' שסא. (59) זהר שם.

ביאור בדרך אפשר

1 בַּחֲנִינָה לֹא בָּאָה וְכִמּוֹ כֵּן הוּא בַּעֲבוּדָה דְּעַל-יְדֵי-זֶה שְׁפֹעֵל
2 בַּעֲצָמוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ תוֹלְדוֹת דְּלַעֲמַת זֶה, וְהוּא בְּבַחֲנִית עֲקֶרָה
3 לֹא יִלְדָּה, לֹא זְרוּעָה⁶⁰ לַמַּעֲלִיטָא, הֵינּוּ לֵלֵא "תוֹלְדוֹת" ו"צִמְחָה" לֹא
4 רְצוּיִים, אֲזִי נַעֲשִׂים אֲצִלוֹ תוֹלְדוֹת בְּקִדְשָׁה, בֵּינוֹן שְׁנַעֲשֶׂה כָּלִי
5 לְאַלְקוּת, וְעַד שְׁנִמְשֵׁךְ לוֹ
6 הַגְּלוּי שְׁלֹמְעֵלָה
7 מֵהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְזֶה שׁוֹשׁ
8 תְּשִׁישׁ וְתַגֵּל הַעֲקֶרָה
9 בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ
10 בְּשִׁמְחָה, דְּעַל-יְדֵי-זֶה
11 שֶׁהִיא עֲקֶרָה בְּתוֹלְדוֹת
12 דְּלַעֲמַת זֶה, נַעֲשֶׂה
13 קִבּוּץ בְּנֵיהָ עֲקֶרָה
14 לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה.
15 (ה) וְזֶהוּ וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה גו',
16 וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה
17 גו', שְׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל
18 לִהְיוֹת אֲצֵל כָּל אֶחָד
19 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְהֵינּוּ
20 שְׁגָם בְּזִמְן הַגְּלוּת וְתַקַּף הַהֲעָלָם
21 הַהֲעָלָם וְהַסֹּתֶר, הֵנָּה עַל-יְדֵי
22 יְדֵי עֲשִׂית הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא עֲנִין
23 שֶׁהוּא עֲנִין הִצְיָאָה מִכָּל
24 עֲנִינָיו, שֶׁזֶּהוּ הַעֲבוּדָה
25 בְּבַחֲנִית צֹאן, שְׁבָאָה עַל-
26 יְדֵי הַעֲבוּדָה דְּקִבְלַת עַל
27 בְּבַחֲנִית עֶבֶד וְשִׁפְחָה
28 כַּמְבֹּאֵר לַעֲלֵי בְּהַרְחָבָה, אֲזִי
29 מִיד נִגְאָלִים, שְׁמִמְשִׁיכִים
30 אֶת אֹר הַגְּאוּלָּה, שֶׁזֶּהוּ
31 עֲנִין וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר,
32 חֲמֹר זֶה מִלֶּךָ הַמְּשִׁיחַ,
33 שְׁנִמְשֵׁךְ עֲנִי וְרוֹכֵב עַל
34 חֲמֹר, שֶׁזֶּהוּ חֲמֹר
35 עָלָיו נִאֲמַר⁶¹ וַיִּשְׁכֶּם
36 אֲבִרָהּ בְּבֶקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת
37 חֲמֹרוֹ, וְכֵן בְּמִשָּׁה (גוֹאֵל)
38 רֹאשׁוֹן הוּא גוֹאֵל
39 (אֲחֵרוֹן)⁶² כְּתִיב
40 וַיִּרְפִּיכֶם עַל חֲמֹר,
41 וְהֵינּוּ שְׁפִיאת מְשִׁיחַ
42 שְׁנִמְשֵׁךְ בּוֹ עֲנִי וְרוֹכֵב עַל
43 חֲמֹר הִיא עַל-יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

44 הַקִּדְמַת הַעֲבוּדָה דְּוַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּרְפִּיכֶם עַל חֲמֹר,
45 שְׁחֹבֵשׁ וְרוֹכֵב עַל חֲמֹרוֹ הוּא חֲמֹר הַגּוֹף⁶⁴, וּמִבְטָל אֶת
46 הַחֲמָרִיּוֹת מִכָּל הָעֲנִינִים, שְׁלֹא יִהְיֶה חֲמָרִיִּים (עַר מֵאֲכֹט זִי
47 אוֹסִים עוֹשֶׂה שִׁיחֲדָלוּ לְהִיּוֹת עֲנִינִים חֲמָרִיִּים וגו'), כִּי אִם דְּבָרִים
48 גְּשָׁמִיִּים מְבָרְרִים
49 וּמְזַכְּכִים כַּמְבֹּאֵר בְּשִׁיחֹת
50 הִרְבֵּי שִׁבְעֵפֹלֶת הָאֵדָם בְּכִיּוֹר
51 וַיִּזְכֹּךְ הַגּוֹף יֵשׁ שְׁלוֹשָׁה אוֹפְנִים
52 (כָּלִיִּים: א) בְּדֶרֶךְ כִּיבוֹשׁ
53 וְשִׁלִּיטָה, הֵינּוּ שֶׁהָאֵדָם מְכַנֵּעַ
54 אֶת חוֹמֵר גּוֹפּוֹ כִּי שְׁלֹא יַעֲלֶה
55 וַיִּסְתֵּר עַל אֹר הַנִּשְׁמָה וְזוֹ הִיִּתָּה
56 הַעֲבוּדָה בִּימֵי אֲבִרָהּ אֲבִינוּ
57 קוֹדֵם מֵתָן תּוֹרָה וְאֲבִרָהּ רַק
58 חֲבֹשׁ אֶת הַחֲמֹר. (ב) וַיִּזְכֹּךְ הַגּוֹף
59 וַיִּשְׁנִי מִדּוּתָיו הַטְּבַעִיִּים עַד
60 שֶׁהַגּוֹף עֲצָמוֹ יִהְיֶה עוֹבֵד ה', כִּי
61 שֶׁהִיא בִּימֵי מֹשֶׁה שָׂרָב עַל
62 הַחֲמֹר וְהִבִּיא קְרוֹשָׁה בְּתוֹךְ
63 חוֹמְרֵי הָעוֹלָם. (ג) וַיִּזְכֹּךְ הַגּוֹף
64 עַד שֶׁהוּא עֲצָמוֹ הוֹפֵךְ לְקְרוֹשָׁה
65 כִּי שִׁיחָה בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ כֹּאשֶׁר
66 הַחֲמֹר עֲצָמוֹ יִגְלֶה אֶת אֹר
67 הַקְּרוֹשָׁה בְּעוֹלָם, וְעַל-יְדֵי-זֶה
68 שֶׁהָאֵדָם מְבָרֵר וּמוֹכֵךְ אֶת
69 הַגְּשָׁמִיּוֹת מִגִּיעַ לְבַחֲנִית
70 הָאֹר שְׁלֹמְעֵלָה מְסַדֵּר
71 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וּמִשָּׁם
72 נִמְשָׁךְ לוֹ גַּם בְּסֵדֶר
73 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת לְמִטָּה
74 שֶׁתַּמְלֵא בְּקִשְׁתוֹ בְּבִקְשָׁת
75 צְרָכָיו כָּל הָעֲנִינִים,
76 רְפוּאָה, פְּרִנְסָה בְּהִרְחָבָה
77 וְזִרְעָא חֵיָא וְקִיָּמָא, וְעַד
78 שְׁנִמְשֵׁךְ לְמִטָּה הָאֹר
79 שְׁלֹמְעֵלָה מְסַדֵּר
80 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת בְּגִלּוּיִם
81 דְּלַעֲתִיד לְבֹא, עַל-יְדֵי
82 מְשִׁיחַ צְדִיקָנוּ שְׁעֵם בּוֹא
83 יִהְיֶה בְּעוֹלָם גִּלּוּי אֱלֹקוֹת
84 לַמַּעֲלָה מִכָּל מִדְּרָה וְהַגְּבֹלָה,
85 שְׁיָבֹא לְגִלְּנוּ בְּמִהְרָה
86 בְּיָמֵינוּ.

(60) לשון הכתוב – ירמ' ב, ב. (61) וירא כב, ג. (62) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים להאריז"ל ויחי מט, י. תו"א ר"פ משפטים. (63) שמות ד, כ ובפרש"י. וראה לקו"ש חל"א ע' 15 ואילך. וש"נ. (64) ראה "היום יום" כח שבט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו, ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 א. על¹ הפסוק² "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה", איתא במדרש³: "חמור זה מלך המשיח, שנאמר⁴
- 2 עני ורוכב על חמור וגו'. צאן אלו ישראל, שנאמר⁵ ואתנה צאני צאן מרעיתי. ועבד ושפחה – הנה⁶ כעיני עבדים
- 3 אל יד אדוניהם" (וסימא דקרא – "כעיני שפחה אל יד גברתה").
- 4 והענין בזה⁷ – שעל-ידי עבודתו של יעקב אבינו בענינים ד"צאן ועבד ושפחה", שמורה על העבודה ד'קבלת
- 5 עול, שלמטה מטעם ודעת, ובאופן שקשור עם ענינים שלמעלה מטעם ודעת, אזי נעשה אצלו הענין ד"חמור",
- 6 "עני ורוכב על חמור".
- 7 ולכן שלח יעקב מלאכים אל עשו, כדי להודיע לו, שפעל כבר את כל הבירורים, והוא כבר מוכן למשיח,
- 8 בחשבו שגם עשו נמצא כבר לאחר הבירור⁸, וגם מצד עשו יכולה כבר לבוא הגאולה.
- 9 על כך ענו לו המלאכים⁹ – "באנו אל אחיך אל עשו": מצדך הוא כבר "אחיק", הנך מוכן כבר לגאולה,
- 10 אבל הוא מצדו – עדיין "עשו", קודם הבירור, ובמילא אין הגאולה יכולה לבוא עדיין.
- 11 ומכל-מקום, מבלי הבט על כך שעשו מצדו עדיין לא היה מוכן – הנה יעקב מצדו פעל והכין כבר את כל
- 12 הענינים, "צאן ועבד ושפחה", ואף השלים את בירור ה"פכים קטנים"¹⁰. המניעה היתה רק מצד העולם, ולא עולם
- 13 סתם, אלא עולם של ג' קליפות הטמאות (עשו). ולכן היה צורך להמתין "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה"¹¹.
- 14 ב. דובר כבר כמה פעמים, שכל ענין בתורה הוא הוראה¹². התורה והוראותיה הם נצחיות, לכל אחד ואחד
- 15 מישראל, בכל זמן ובכל מקום.
- 16 ההוראה מכל האמור:
- 17 כל אחד ואחד מישראל צריך לדעת, שאפילו אם מצד הסביבה, מצד העולם, לא ראוי עדיין שתבוא כבר
- 18 הגאולה, כיון שהעולם עדיין אינו מבורר, מכל-מקום הוא מצדו – צריך להכין את עצמו עם כל עניניו, "צאן
- 19 ועבד ושפחה", לגאולה השלימה.
- 20 ועל-ידי-זה שהוא מכין את עצמו והענינים שלו לגאולה – פועל הדבר גם בעולם, שהרי העולם הוא שקול¹³
- 21 (שוה בשוה), ולכן על-ידי פעולה טובה אחת יכריע את העולם כולו, ויביא את הגאולה לעולם כולו.
- 22 וכפסק הרמב"ם¹⁴: ישראל שעושים תשובה מיד נגאלים. ואדמו"ר הזקן¹⁵ מוסיף: "תיכף ומיד". ולכן, מבלי הבט
- 23 על מצב העולם, בכחו לפעול על-ידי תשובה את הגאולה הפרטית בעצמו, וגם את הגאולה הכללית בעולם כולו.
- 24 ג. כל הענינים הרי הם בהשגחה פרטית. גאולת אדמו"ר הזקן והחסידות – י"ט כסלו תקנ"ט – היתה בשבוע
- 25 שלאחרי שבת פרשת וישלח, שבה ישנן ההוראות האמורות.
- 26 חסידות נותנת לכל אחד ואחד מישראל את הכח שלא להתחשב במצב העולם, לפעול בעצמו את כל
- 27 העבודות ד"צאן ועבד ושפחה", ועל-ידי-זה לבוא ל"חמור", "זה מלך המשיח".
- 28 חסידות היא הכנה וכלי לגילוי המשיח, שעל-ידי "יפוצו מעינותיך חוצה" נעשה "קא אתי מר"¹⁶, במהרה בימינו.

* * *

<p>(10) פרש"י שם, כה.
 (11) שם לג, יד.
 (12) ראה זח"ג נג, ב. קנב, א.
 (13) ראה קדושין מ, ריש ע"ב.
 (14) הל' תשובה פ"ז ה"ה.
 (15) תניא אגה"ת פ"א (ק, א); תוספת תיכף על מיד – עיין תענית (יט, ב) איזהו מיד שלהן כו'. רש"י ד"ה מיד שבת פט, א. משא"כ תיכף – עפמ"ש"כ זבחים לג, א. תוד"ה כל (סוטה לט, א). שו"ע או"ח סקס"ו.
 (16) לשון אגה"ק דהבעש"ט הידועה (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ). וראה גם תו"מ חט"ו ע' 224 הערה 26. וש"נ.</p> | <p>(1) כמה קטעים משיחה זו – הוגהו ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסו בלקו"ש ח"א ע' 68 ואילך (בשילוב עם שיחת ש"פ וישלח תשט"ז). קטעים אלו נעתקו מהשיחה המוגהת, בתוספת עוד איזה ציוני מ"מ.
 (2) פרשתנו לב, ו.
 (3) ב"ר פנ"ה, ו.
 (4) זכרי' ט, ט.
 (5) יחזקאל לד, לא.
 (6) תהלים קכג, ב.
 (7) ראה גם במאמר (לעיל ע' ה ואילך).
 (8) ראה תו"א פרשתנו כד, ב.
 (9) פרשתנו שם, ז.</p> |
|--|--|

ד. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' וישלח גו' ויהי לי שור וחמור.

* * *

ה. מאמר הנ"ל מיוסד על מאמר אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן¹⁷, שאמר בעת נישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר. – מאמר זה לא נכלל ב"המשך שמח תשמח"¹⁸ (כמו שאר מאמרי החתונה), אלא הוא בא בפני עצמו. לעת-עתה מצאתיו רק ב"ביכל" אחד¹⁹.

התחלת המאמר היא "שוש תשיש ותגל העקרה", וניכר שהוא מיוסד על מאמרי אדמו"ר מוהר"ש²⁰ וה'צמח צדק'²¹ 'דיבור המתחיל' כי בועליך עושיך. ויתכן שמטעם זה לא נכלל המאמר ב'המשך', להיותו ענין בפני עצמו המיוסד על 'דיבור המתחיל' כי בועליך הנ"ל.

ו. על מאמר זה נרשם בכתב-יד המעתיק (כשם שהמאמר כולו הוא בכתב-יד המעתיק) שנאמר "בשבע ברכות האחרונות", דהיינו ביום האחרון דשבעת ימי הנישואין של כ"ק מו"ח אדמו"ר. ועל-פי הידוע²² ש"הכל הולך אחר החיתום", דהיינו שבגמר וסיום הענין אזי הענין הוא בכל תוקפו – מובן, שביום האחרון דשבעת ימי הנישואין (יום אמירת המאמר הנ"ל) היה תוקף השמחה ביותר. והענין בזה:

ידוע²³ המבואר בענין מעלת "אור חוזר", שלאחרי שמסתיים ה"אור ישר", אזי מתחיל ה"אור חוזר" בדרך מלמטה למעלה, שבא בתוקף גדול ביותר.

וזהו תוכן מעלת הגאולה העתידה, שתהיה בדרך "אור חוזר", מלמטה למעלה, דהיינו שהעולם הגשמי עצמו יזדכך ויתעלה ויהיה כלי לאלקות. וזהו מה שנאמר על זמן הגאולה דלעתיד "אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו"²⁴, כיון שענינם הוא המשכה מלמעלה למטה, אלא ליצחק דוקא יאמרו "כי אתה אבינו"²⁵, כי עבודתו של יצחק היתה בחפירת בארות הנובעים "מתתא לעילא"²⁶, שהוא ענין העבודה מלמטה למעלה.

ומזה מובן המעלה שבסיום וגמר השמחה, שאז השמחה היא בתוקף גדול – כיון שאז הוא סיום ה"אור ישר" והתחלת ה"אור חוזר" שהוא בתוקף גדול.

ז. שמחה בכלל – פורצת גדר²⁷. ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר השמחה היא בתוקף גדול, הרי בוודאי שהיא פורצת ומבטלת את כל ההגדרות וההגבלות.

וכיון שאצל בני ישראל קשור כל ענין עם התורה, כמאמר הזהר²⁸ "קודשא-ברוך-הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא" – הרי גם ענין פריצת כל ההגבלות נפעל על-ידי התורה: תחלה – בחיצוניות הנשמה, ולאחרי-זה – העליה גם בפנימיות הנשמה, והפעולה בפנימיות הנשמה היא על-ידי פנימיות התורה.

וענין זה שייך להמבואר לעיל בענין מעלת "אור חוזר":

על-ידי הזיכוך וההעלאה מלמטה למעלה (שהוא ענין "אור חוזר") – נעשית העליה לא רק לבחינת התענוג המורכב, אלא גם לבחינת התענוג הפשוט והתענוג העצמי (שהוא מדריגת התענוג שבסעודה שלישית, שעל-זה נאמר "היום לא"²⁹).

ומצד המשכת פנימיות התענוג – מתבטלות כל ההגבלות, כידוע³⁰ בענין "באור פני מלך חיים"³¹, שעל-ידי "אור פני מלך" – המשכת פנימיות התענוג – מתבטל הדין, ויוצא מן המיצר אל המרחב האמיתי.

(25) זח"א ס, א.

(26) ראה תו"א ותו"ח ר"פ תולדות. ובכ"מ.

(27) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(28) ח"ב קסא, רע"ב.

(29) בשלח טז, כה. וראה לקו"ש חכ"א ע' 84. וש"נ.

(30) סה"מ עת"ר ע' קח. המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכא. ועוד.

(31) משלי טז, טו.

(17) ד"ה שוש תשיש תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' רצה ואילך).

(18) סה"מ שם ע' קעג ואילך.

(19) ראה שם ע' שיו הערה 5.

(20) סה"מ תרל"ד ע' רצט ואילך.

(21) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתטו ואילך.

(22) ברכות יב, א.

(23) ראה תו"מ ח"ט ע' 285. וש"נ.

(24) ישע"י סג, טז. וראה שבת פט, ב.

1 וזהו תוכן אמירת מאמר הנ"ל ביום האחרון של שבעת ימי הנישואין (שבו השמחה היא בתוקף גדול מצד
2 מעלת "אור חזר" – הפעולה בפנימיות הנשמה על-ידי פנימיות התורה, שעל-ידי-זה מתבטלות כל ההגבלות.

* * *

3 ח. כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר פעם³² אודות אדמו"ר הזקן וחבריו תלמידי המגיד, והתבטא בלשון הכתוב³³
4 "ויקנאו בו אחיו (חבריו), ואביו (המגיד) שמר את הדבר".

5 דברי צדיקים אינם בדרך מליצה וצחות, אלא הם מתאימים לענינים המדוברים. ובעניננו:

6 מבואר בכמה מקומות³⁴ על הפסוק³⁵ "אלה תולדות יעקב יוסף", שעיקר ענינו של יעקב נפעל על-ידי יוסף דוקא.

7 וכמבואר בארוכה³⁶ בענין מעלת יוסף על שאר השבטים, ואפילו על מעלת האבות – שיוסף היה משנה

8 למלך מצרים, "ערות הארץ"³⁷, ולא זו בלבד שהיה שם, אלא היה עוסק בעניני העולם, "למיבדק בכתבי

9 חושבניה"³⁸, ובאופן של התעסקות כו', ואף-על-פי-כן היה בשעת מעשה בתכלית הדביקות באלקות, בדוגמת

10 נשמה דאצילות בהיותה עדיין בעולם האצילות, ולמעלה מזה.

11 ולכן "אלה תולדות יעקב יוסף", דהיינו שענינו של יעקב – המשכת אלקות למטה – נפעל על-ידי יוסף דוקא.

12 וכן הוא בעניננו, שהכוונה (של הבעל-שם-טוב והרב המגיד) באה לידי פועל על-ידי רבנו הזקן דוקא:

13 ב'תורת חיים'³⁹ מובא דוגמא לענינו של יוסף, שבהיותו במצרים היה בתכלית הדביקות באלקות –

14 מהבעל-שם-טוב, "שהתפלל כמה תפילות והתענה תעניתים שיוכל להשיב לשואלו דבר . . שיוכל לירד למטה

15 דוקא בעת עליות נשמתו הגבה למעלה . . שיוכל לתקן גם מה שנשאר למטה", ואף-על-פי-כן לא יכלבלנו

16 בשעת מעשה מתכלית הדביקות באלקות.

17 וענין זה של הבעל-שם-טוב – הדביקות באלקות גם כאשר נמצאים למטה – נמשך בפועל על-ידי רבנו

18 הזקן והנשיאים שלאחריו, על-ידי-זה שגילו את תורת חסידות חב"ד, המקשרת גם את השכל האנושי עם אלקות,

19 ועל-ידי-זה נותנת את האפשרות שגם בשעה שאדם עוסק "בכל דרכיך"⁴⁰ – אמנם באופן שעל-פי תורה, אבל

20 סוף-סוף הרי זה "דרכיך" – יהיה מקושר עם אלקות.

21 ט. וכיון ששיטת חב"ד היא שאין לסמוך על הנשיאים, אלא כל אחד ואחד צריך לעבוד עבודתו בעצמו⁴¹

22 – נמצא, שלכל אחד ואחד מישראל ניתן הכח לפעול את הענין האמור, שענינו הגשמיים לא יכלבלוהו

23 מהתקשרותו עם אלקות.

24 ויתירה מזו: לא זו בלבד שהענינים הגשמיים לא יכלבלוהו, כך, שגם בעת עסקו בדברים הגשמיים יהיה

25 בדביקות בהקב"ה, אלא עוד זאת, שהתקשרותו עם אלקות תהיה על-ידי הגשמיים גופא, וכמו שכתוב⁴² "בכל

26 דרכיך דעהו", שעל-ידי "דרכיך" גופא יהיה הענין ד"דעהו" – דעת באלקות, שענין הדעת הוא הבנה חזקה,

27 הכרה והרגשה.

28 וכאשר יעסוק בעבודה ד"בכל דרכיך דעהו", על-ידי לימוד תורת החסידות – אזי יתקיים בו חלומו של

29 יוסף, שהכל משתחוים לו.

30 וענין זה הוא הכנה לגילוי דלעתיד לבוא – "מלאה הארץ דעה את הוי"⁴², שאז תתגלה בחינה נעלית בענין

31 הדעת (הכרה והרגשה) באלקות, ומצד זה – "כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם"⁴³ ללא חילוק ביניהם, כי,

32 כל החילוקים שייכים בחיצוניות דוקא, מה-שאין-כן כשהגילוי הוא בפנימיות,

33 וכל זה יומשך גם בגשמיות – שיראו אלקות גם בעיני בשר.

(37) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.

(38) ת"א וישב לט, יא.

(39) ס"פ וחי.

(40) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(41) ראה תו"מ ח"י"ח ע' 104. וש"נ.

(42) ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.

(43) ירמ' לא, לג. וראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.

(32) ראה "רשימות" חוברת קפו ס"ע 11. אג"ק שלו ח"ד ריש ע'

רסג. וראה גם תו"מ ח"י"ח ס"ע 239. וש"נ.

(33) וישב לו, יא.

(34) ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ ויחי ל, ב. וראה גם לעיל ע' 152.

(35) שם, ב.

(36) ראה תו"ח ויחי קב, ב ואילך. ד"ה ולא זכר עזר"ת (סה"מ

עזר"ת ע' קג ואילך), תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' כג ואילך). ועוד.

לקוטי שיחות פרשת וישלח – י"ט בסלו כרך טו

א.

במאד מאוד בעיניו מחמת ריבוי החסדים כי במקלי כו" (28)
(עד כאן דבריו בקשר לענינו).

לכאורה, מתעוררת השאלה: אדמו"ר הזקן רוצה לציין
את "ריבוי החסדים" שהקב"ה גמל עם יעקב, שהם גרמו
ל"קטונתי", ל"היות קטן יעקב במאד מאד בעיניו". היה
עליו, אם כן, לצטט גם, ובעיקר, את המשך הפסוק:
"עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות"?

לכאורה ניתן היה לומר, שבצטטו "כי במקלי כו" (35)
מתכוון אדמו"ר הזקן לכוון לפירוש המדרש שהובא לעיל:
"נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן" – אך אי אפשר לומר זאת,
כי: (א) עדיין נשאר הקושי מדוע איננו מזכיר גם את החסד
השני, המפורש בפסוק. "ועתה הייתי לשני מחנות" (ב)
אם הוא התכוון לציין את הנס המרומז בפסוק לפי פירוש
המדרש, ש"נבקע הירדן", היה עליו לצטט את המילים
"עברתי את הירדן הזה", המובאות בהמשך הפסוק, שהרי
דוקא במילים אלו מרומז הנס שארע עם "במקלי" (38)?

ניתן היה לומר שאדמו"ר הזקן אכן מתכוון לכל
הפסוק, אלא שכדי לקצר בדבריו הוא מצטט רק את
תחילת הפסוק, ורומז על סיומו במילה "כו" (39).

אך גם הנחה זו איננה מתקבלת, כי: (א) גם אם רצה
לקצר, היה עליו לצטט לפחות מילה אחת נוספת:
"עברתי", ההכרחית להבנת הענין. (ב) אם אכן התכוון
אדמו"ר הזקן לכל הפסוק היה צריך לכתוב "וכו", בו'
החיבור, שהרי, כפי שכבר הוסבר בעבר בהרחבה¹⁰, קיים
הבדל בין "כו" לבין "וכו". כאשר כתוב "כו" (ללא ו')
מצביע הדבר על כך שלהמשך הפסוק אין קשר לענינו,
והתוספת "כו" (או "גו") באה כדי לקיים את דברי
חז"ל¹¹ "כל פסוקא דלא פסקי משה, אנן לא פסקינן".

מכל האמור מובן שהענין המבוטא במילים "כי
במקלי" בלבד, ללא המשך הפסוק, הוא בעצמו דיו לגרום
ליעקב את הרגשת "קטונתי".

שני הפירושים המנוגדים על הפסוק "קטונתי..."

1 על הפסוק¹ "קטונתי מכל החסדים... כי במקלי עברתי
את הירדן הזה ועתה הייתי..." קיימים שני פירושים
3 מנוגדים, והם:
4 (א) הפירוש הפשוט, המובא בפירושו הראשון של
5 רש"י ובתרגום, הוא, שכאשר עבר יעקב את הירדן לא היה
6 עמו שום חפץ זולת ה"מקל". מפירוש זה משתמע כי
7 המילים "במקלי עברתי את הירדן הזה" אינן מבטאות את
8 חסדי ה' ליעקב, כי אם, את מצבו הדחוק של יעקב אבינו
9 בעברו את הירדן. זוהי הקדמה הבאה להבליט את גדולתו
10 של החסד המובא בהמשך הפסוק: "ועתה הייתי לשני
11 מחנות".

12 (ב) פירוש המדרש², המובא אף הוא בפירוש רש"י,
13 הוא, ש"נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן" – כלומר, המילים
14 "במקלי עברתי..." עצמן, מבטאות את חסדי ה'³.
15 שני פירושים אלה מנוגדים לחלוטין: לפי הפירוש
16 הראשון מבטאות המילים הללו עוני מוחלט, ואילו לפי
17 הפירוש השני – הן מבטאות את גדולתו של יעקב בהיותו
18 ראוי לנס גדול ביותר, כנאמר בחז"ל⁴ "כמה נפיש גברא
19 כמשה ושתין רבוון, שנחלק להם ים סוף" (=כמה גדול
20 אדם כמשה ושישים ריבוא, שנחלק להם ים סוף).

ב.

דברי אדמו"ר הזקן על "קטונתי"

21 בכדי להבין הקשר בין שני הפירושים (וכפי שדובר
22 הרבה פעמים⁵ שלכל הפירושים לאותה מלה, פסוק או
23 ענין, יש קשר תוכני בינם לבין עצמם),

24 במיוחד שבאגדת בראשית⁶ הם מובאים בהמשך אחד,
25 מוכרחים להקדים לשונו של אדמו"ר הזקן, באגרתו
26 המפורסמת "קטונתי"⁷, שכתבו עם בואו מפטרבורג, לאחר
27 שחרורו ממאסר ביי"ט בכסלו: "מפני היות קטן יעקב

(1) פרשתנו לב, יא.

(2) אגדת בראשית פמ"ה, ד. תנחומא (באבער) ויצא ג. וראה מדרש אגדה
כאן.

(3) ראה רא"ם וגו"א בפרש"י.

(4) חולין (ז, א) ובפרש"י.

(5) לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35. ועוד.

(6) שם. וכן הוא בתנחומא (באבער) שם.

(7) אגה"ק סי' ב' (קג, ב).

(8) דוהו ההכרח לפירוש זה, דאל"כ למה הזכיר את הירדן, הו"ל למכתב

כי במקלי באתי עד הנה (גו"א כאן).

(9) את"ל שגם בזה מדויקות העתקות אגה"ק (אף שהיו "מפוזרים אצל
התלמידים" – הסכמת הרבנים ש' בני כו') – נראה שבמכתבים לא דייק רבנו
הזקן לכתוב בכתוב "גו", ובמדרז"ל "כו" (ראה תשבי ערך גמר "נוהגין רז"ל
בדבריהם כשמביאין פסוק אחד ואינם משלימין אותו.. כותבין וגומר.. וכאשר
מביאין מאמר מדבריהם ואינם משלימין אותו כותבין וכולי").

(10) לקו"ש ח"ה ע' 387. ועוד.

(11) מגילה כב, א.

ג.

דברי ה"צמח צדק" בענין זה, והסברם

1 אדמו"ר בעל ה"צמח צדק", מצטט בספרו "אור
2 התורה" ¹² את הכתוב בשל"ה ¹³, ש"כי במקלי" הם ראשי
3 תיבות של "ברוך כבוד ה' ממקומו" ¹⁴ לישועתך קויתי ה".
4 ומוסיף ה"צמח צדק": "ורצונו לומר, על דרך שנתבאר
5 ב"תורה אור" ¹⁵ בענין "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית" ¹⁶,
6 שצריך להיות ב' הבחינות צדקה ומשפט, והיינו ב' הבחינות
7 ברוך כבוד ה' ממקומו ושיהיה לישועתך קויתי וכו'".

8 הסבר הדברים הוא: מן הכתוב "משפט וצדקה ביעקב
9 אתה עשית" ברור, שאצל יעקב היו שתי המידות הללו ¹⁷,
10 וגם ההתייחסות אליו מלמעלה היתה גם במשפט וגם
11 בצדקה, למרות שהם הפכים: משמעותו של משפט היא,
12 שהדבר הניתן מגיע למקבלו לפי הדין, ואלו משמעותה של
13 צדקה היא, שלפי הדין והמשפט אין חובה לתת, אלא
14 שהדבר ניתן כצדקה.

15 ניתן היה, לכאורה, לומר, שמדובר בשתי דרגות שונות.
16 מצד הנשמה, יכול יהודי לדרוש את עניניו בתורת "משפט"
17 – לנשמה מגיע הדבר לפי הדין, ומצד הגוף יכול הוא רק
18 לבקש זאת כ"צדקה".

19 הנחה זו איננה מתקבלת, שהרי נאמר בפסוק "משפט
20 וצדקה ביעקב אתה עשית", כלומר, שתי המידות ההפכיות
21 קיימות באותה דרגה, ובאותו עולם של "עשית" – עשיה
22 בפועל.

23 וההסבר לכך הוא: גם כאשר מגיעים למדריגה שבה
24 יש זכות לדרוש הורדת השפעת הטוב מהקב"ה לפי הדין,
25 כנאמר בגמרא ¹⁸ על הפסוק ¹⁹ "שמעו אלי אבירי לב
26 הרחוקים מצדקה" ש"כל העולם כולו ניזונו בצדקה והם

(12) פרשתנו רלג, א.

(13) רצה, ב.

(14) בשל"ה שם "כי ב"מ שהוא שם מכב"י... מר"ת פסוק מי כמוכה
באלים ה'". וי"ל שמ"ש הצ"צ הוא ע"פ של"ה רנט, א ש"מכב"י" הוא גם
ר"ת "ברוך כבוד ה' ממקומו". וראה אוה"ת בשלח ע' תקנא. סד"ה מי כמוכה
תרפ"ח.

(15) בשלח סג, ב.

(16) תהלים צט, ד.

(17) וגם מה שבאברהם נאמר (וירא יח, יט) "לעשות צדקה ומשפט" הרי
"אברהם עצמו לא נברא אלא בזכותו של יעקב כו', ואין צדקה ומשפט אלא
ביעקב שנאמר משפט וצדקה ביעקב גו'" (ויק"ר פל"ו, ד. הובא ונתבאר
באוה"ת וירא צז, א. וראה שם צט, א).

(18) ברכות יז, ב. ובפירש"י שם.

(19) ישע"י מו, יב. וראה אוה"ת עה"פ.

(20) דניאל ט, ז.

(21) ויצא כח, טו.

(22) ל' רש"י כאן. ובברכות (ד, א) שמא יגרום החטא. ובאגה"ק (שם)

ניזונין בזרוע" – גם אז יש לבקש זאת כצדקה, כנאמר ²⁰:
27
28 לך ה' הצדקה".

ד.

**הסיבה לפחדו של יעקב מפני עשו למרות הבטחת
ה' אליו**

יודעה השאלה מדוע פחד יעקב מעשו, והלא היתה
29 בידו הבטחת ה' "והנה אנכי עמך..." ²¹, ועל זה עונים,
30 שיעקב חשש "שמא... נתלכלכתי בחטא" ²². אך תשובה זו
31 איננה מובנת, שהרי חז"ל אומרים ²³ ש"כיוון שיצאו רוב
32 שנותיו של אדם ולא חטא, שוב אינו חוטא", וכאן כבר
33 עברו "רוב שנותיו" ²⁴ של יעקב, וכבר לא היה לו לחשוש
34 "שמא נתלכלכתי בחטא"?
35

אלא שכל הענין הזה הוא רק כאשר קיימת הרגשת
36 הישות של המציאות העצמית, ואז עשוי האדם להגיע ע"י
37 חישוב למסקנה ש"יצאו רוב שנותיו" ולא חטא, ולכן
38 מובטח לו ש"שוב אינו חוטא", ואם הוא מ"אבירי לב"
39 יכול הוא לדרוש "בזרוע", שהרי מגיע לו לפי הדין.
40

אך כאשר נמצאים בדרגה של התבטלות אמיתית, ללא
41 הרגשת מציאות עצמית כלל, אז קיים, מפני הרגשת
42 הקטנות וההתבטלות, מצב של "נדמה בעיניו שחטא" ²⁵
43 קיים חשש לחטא או לחסרון ²⁶ כל-שהוא בעבודה, ואז
44 מבקשים את השפע הטוב רק כ"צדקה", ולא כ"משפט".
45

ה.

שתי דרגות בבקשת "צדקה"

לפי האמור קשה: אם התבטלותו העצמית של יעקב
46 הביאה אותו לבקשת "צדקה", כיצד אפוא אומרים "משפט
47 וצדקה ביעקב..." שמשמעותו היא שצריך להיות קיים ²⁷
48 גם אופן של "משפט"?
49

מוסיף: שנדמה בעיניו שחטא. וראה לקו"ש ח"ה ע' 398 הערה 67. וראה
לקמן בפנים סוס"ד וסוס"ז.

(23) יומא לח, סע"ב.

(24) דהרי כשהלך יעקב לחרן (וזמן ההבטחה) ה' בן ע"ז שנה (רש"י
תולדות כח, ט). ולהעיר מפרש"י על אמרו בהיותו בן פ"ד שנה "כי מלאו ימיו"
(ויצא כט, כא). וראה רמב"ן (בראשית ה, ד) דבימי אברהם יצחק ויעקב ה'
ימים בעם שבעים ושמנים שנה. ועוד הרי כבר נאמר (בראשית ו, ג) והיו
ימי מאה ועשרים שנה (וראה מדרש הגדול שם דגוירה זו באה לסיבת
המבול). ועוד שיעקב בחיר שבאבות נביא ה' (ראה רש"י ויגש מה, כז),
ובמכש"כ מאמהות (רש"י ויצא כט, לד) ומאברהם (וירא כ, ז).

ואף שבאמירת יצחק "לא ידעתי יום מותי" הוזהר לטעם שהגיע לפרק
אמו (תולדות כז, ב ובפרש"י שם) י"ל דשאני התם כיון דאפליג אפליג (גיטין
כח, א). וראה מפרשים עה"פ ויגש מה, ט. לעיל ע' 231 ואילך.

(25) ל' אדה"ז באגה"ק שם.

(26) מל' אני ובני שלמה חטאים (מלכים א' כא).

(27) ובפרט שהאבות ה"ה המרכבה שכל איברייהם כולם היו כו' רק

לרצה"ע (תניא פכ"ג).

27 "לישועתך קויתי ה'" (ב) ברוך כבוד ה' ממקומו".
28 והרי הסבר הדברים: "לישועתך קויתי ה'" פירושו,
29 שניתן להשען רק על ישועת ה', כאשר אין ראויים לתביעה
30 לפי הדין, אז מקוים לישועת ה' כ"צדקה".

31 "ברוך כבוד ה' ממקומו" מצביע על הורדת שפע
32 הורדת כבוד ה' מ"מקומו" האמיתי³⁴, וזה נמשך ("ברוך"
33 – לשון המשכה³⁵) למטה-מטה. כלומר, הבאת הדרגה של
34 "בלי גבול" כאן למטה, השפעה המתקיימת ע"י ביטול
35 המציאות של "אבירי לב הרחוקים מצדקה"³⁶.

ז.

הבנת ציטוטו של אדמו"ר הזקן

36 לפי ההסברים דלעיל יובן מדוע כותב אדמו"ר הזקן
37 "מפני היות יעקב קטן במאד מאד בעיניו מחמת ריבוי
38 החסדים כי במקלי כו" ואינו מצטט את המשך הפסוק.
39 אצל יעקב היו קיימות שתי הבחינות ההפכיות של "משפט
40 וצדקה"³⁷ המרומזות במילים "כי במקלי"³⁸, לפיכך הוא
41 הגיע לדרגה שבה כל ההשפעות מלמעלה הן בבחינת
42 "ריבוי החסדים", השפעה באופן של "ברוך כבוד ה'
43 ממקומו", דהיינו, חסדים ללא גבול, וכיוון שהשפעה זו
44 היתה קיימת אצלו כתוצאה מ"כי במקלי", גרמה לו "קרבת
45 אלוים ממש"³⁹, זו ל"קטונתי" באופן מושלם: "קטן
46 במאד מאד".

47 וזוהי כוונת אדמו"ר הזקן בהמשיכו ש"היות קטן יעקב
48 במאד מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים כי במקלי כו" ו
49 ולפיכך "ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו" וכמאמר רז"ל
50 שמה יגרום החטא, שנדמה בעיניו שחטא".
51 יעקב הגיע להתבטלות מוחלטת, לדרגה שבה אין
52 המציאות ועבודת הנבראים תופסת מקום, ולכן "נדמה
53 בעיניו שחטא"⁴⁰, הוא היה במצב של "חטא" – מלשון

1 ההסבר לכך הוא: כאשר נמצאים באמת במצב
2 שהבקשה מה' היא רק כ"צדקה" (או כאשר נדמה כך), אין
3 בקשת הצדקה מהווה הוכחה להתבטלות, שהרי איננה
4 קיימת אפשרות אחרת. וביתר עומק: בקשת הצדקה היא
5 מפני מציאותו המוגבלת והמדודה, ולכן, מידה כנגד מידה,
6 גם ההשפעה מלמעלה מגיעה במידה והגבלה שבצדקה.
7 וכך אומרת הגמרא²⁸, שהמצווה בצדקה היא לתת "די
8 מחסורו אשר יחסר לו"²⁹, אך "אי אתה מצווה עליו
9 לעשרו". כלומר, יש לתת לעני את החסר לו לפי מציאותו
10 והרגליו, ולמרות שייתכן שזה הרבה מאד, בכל זאת יהיו
11 הדברים מדודים ומוגבלים. אם הוא רגיל לסוס לרכוב עליו,
12 ועבדים לרוץ לפניו, יש לספק לו אותם³⁰, אך אי אתה
13 מצווה להעשירו.

14 אך כאשר נמצאים במצב שההשפעה הטובה מגיעה,
15 וניתן לדרשה לפי "משפט", ולמרות זאת לא באים
16 להקב"ה בתביעה של משפט אלא בבקשה של צדקה³¹, אז
17 מהווה הדבר הוכחה להשתחררות מחשבונות, מדידות
18 והגבלה, ליציאה ממצבאות עצמית³².

19 במצב כזה גם השפעת הצדקה היא באופן הנעלה
20 ממדידה והגבלה, אופן שאינו קשור עם מציאותו שלו ועם
21 "מחסורו אשר יחסר לו"³³.

ו.

שתי הדרגות הנ"ל רמוזות בראשי התיבות של "כי במקלי"

22 שתי הדרגות שהוזכרו: (א) בקשת צדקה מפני שאין
23 אפשרות אחרת. (ב) מצב של "אבירי לב", שבו ניתן
24 לדרוש "בזרוע" ובכל זאת מבקשים כצדקה, מצב שבו
25 הצדקה הניתנת היא ללא גבול, מתאימות לשני הפסוקים
26 שרמוזים בראשי תיבות במילים "כי במקלי": (א)

(28) כתובות סז, ב.

(29) ראה טו, ח ובפרש"י.

(30) כתובות שם. פרש"י שם.

(31) ראה פרש"י ר"פ ואתחנן (מספרי שם): אע"פ שיש להם לצדיקים תלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם. וראה לקמן הערה 42.

(32) בתור"א בשלח שם מבואר ענין המשפט – שהאדם עושה משפט בעצמו לגבי העני כו'. אבל גם שם מבואר שבמשפט שעושה האדם בנפשו הוא ביטול נעלה יותר מהביטול שבנתינת צדקה סתם, דהרי המשפט הוא שלא לתת יניקה וחיות מותרות הגוף, עיי"ש.

(33) להעיר מהפס"ד דמי שיש לו מאתים זוז לא יטול, פחות מזה – נתן לו כאחת (בתורת צדקה) אפילו אלף (פאה בסופה). טושו"ע י"ד ר"ס רנג.

(34) ראה ד"ה ואולם חי אני (דרמ"צ קצח, ב' ואילך).

(35) ראה תור"א לו, ג. ובכ"מ.

(36) בתור"א בשלח שם, שמצד בחי' צדקה מצ"ע מעורר מלמעלה מבחי'

חסרו הבל"ג, אבל מכין שהוא בבחי' א"ס הוא שוה ומשוה, ובבחי' זו נאמר שממית בידים תתפש שיש יניקה לסט"א. ועי' המשפט שהאדם עושה בנפשו על מותרות חיי גופו גורם למעלה בחי' משפט שלא יומשך חיות לסט"א.

ואין מזה סתירה להמבואר בפנים, ע"פ הידוע שהיניקה לסט"א הוא מחיצוניות המקיף, בהבחי' ד"אח עשו ליעקב", ובכדי שלא תהי' יניקה הוא ע"י המשכה מפנימיות המקיף (בל"ג האמיתי), ששם "ואוהב את יעקב" דוקא, וזה בא ע"י המשפט בצדקה כמבואר שם.

(37) ראה אוה"ת נ"ך שבהערה 17, דמבאר זה שיעקב נקרא אביר בחי' הת"ת כולל חו"ג, בהמשך להענין דאבירי לב כו'.

(38) ראה תור"ח פרשתנו נד, ג. ושם: כי במקלי עברתי הוא ביטול הרצון דיראה ותשובה, עיי"ש.

(39) ל' אנה"ק שם.

(40) ראה בארוכה ד"ה ויכנעו עמי תרנ"א. ושם: וזש"א חטאנו כו' מפני שאין עבודתם אמיתית כלל לגבי בחי' אמיתית עצמותו כו'.

1 גרעון והתבטלות עצמית⁴¹, ועבודתו האישית לא תפסה
2 אצלו מקום⁴².

ח.

הקשר בין שני הפירושים המנוגדים על "כי
במקלי..."

3 זהו אפוא הקשר שקיים בין שני הפירושים על המילים
4 "כי במקלי" (הפירוש הפשוט ש"לא היה עמי... אלא מקלי
5 לבד⁴³, ופירוש המדרש: "נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן).
6 כי שני הפירושים מבטאים את שני הניגודים שהיו קיימים
7 אצל יעקב.

8 מצד אחד הוא ראה את עצמו כמי שאין בידו כלום,
9 והוא ביקש מה' "צדקה", ומצד שני, נמצא יעקב בדרגה
10 גבוהה כל-כך, עד היותו ראוי לנס של "נבקע הירדן", דבר
11 המוכיח על היותו ראוי לקבל חסדים מה' לפי משפט⁴⁴.
12 שתי הדרגות של יעקב, משפט וצדקה ביעקב אתה
13 עשית", שגרמו לשלימותה של דרגת "קטנותי", היו
14 הקדמה והכנה לקיום תפילתו "הצילני נא... ואתה אמרת...
15 ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב"⁴⁵.

ט.

ההוראה הנלמדת מן האמור, לעבודת כל אחד
ואחד

16 ידוע⁴⁶, שאצל כל יהודי קיים בירושה משהו "מעין"
17 עבודת ה' של האבות, ש"אין קורין אבות אלא
18 לשלושה"⁴⁷. לפיכך מובן, שכל יהודי ראוי לקבל מהקב"ה
19 השפעה של חסד לפי "משפט", ולא רק לבקש מהקב"ה
20 השפעה זו כ"צדקה".

(41) היינו לא שנדמה בעיניו שיש חסרון בעבודתו, אלא שהוא ביטול בעצם, וע"ד משנת (לקו"ש ח"ג ע' 36 ואילך ובהערות שם) בעונה דמשה רבינו שהיא בחי' ביטול וענוה בעצם, וכעונה דכתר. וראה פני" ואוה"ת שבהערה הבאה (ובאוה"ת שם דבקשת מתנת חנם דמשה היא כהביטול דכתר, עיי"ש).

(42) ראה פני" ר"פ ואתחנן (הובא באוה"ת שם ע' קיח) דזה שמשא "לא התפלל רק בחסדי ה' במתנת חנם... הוא מחמת גודל הכרתם בגדולת הבורא יקטין מאד מעשיהם הטובים בעיניהם כמ"ש יעקב אבינו קטנתי מכל החסדים". וראה אוה"ת שם ס"ז.

(43) ל' רש"י כאן.

(44) ראה של"ה שם (רצד, סע"ב ורצה, סע"א ואילך), דפי' הא' דרש"י בכי במקלי ("לא ה' לי כו") מורה על שפלותו והוא ההכנה של יעקב כלפי עשו למטה, ופי' הב' ("שבקע את הירדן כו") מורה על התרוממותו והוא הזכות שזכר יעקב לפני הקב"ה. וזהו ג"כ ב' הפירושים בב"ר (פע"ו, ה') בקטנתי – איני כדאי, כדאי.

(45) פרשתנו שם, יב"ג.

(46) תו"א ר"פ וארא.

(47) ברכות טז, ב.

(48) שבת סז, א. ובזח"ב (כו, רע"ב. הקדמת תקו"ז בתחלתה): דמלכים הם.

21 שהרי, "כל ישראל בני מלכים הם"⁴⁸, ולכן, כפי שאמר
22 פעם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, נחשבת כל טרחה קלה
23 שלהם כעבודת פרך⁴⁹, והם יכולים לדרוש מהקב"ה "כל
24 הון דעלמא⁵⁰ בבני חיי ומוזני רויחא".

25 וכך אומר אדמו"ר הזקן ב"תורה אור"⁵¹, שאם
26 נבוכדנצר, שפסע שלוש פסיעות לכבוד הקב"ה, נתנו לו
27 על כך מלכות לשלושה דורות⁵², קל-וחומר אצל יהודים,
28 ש"אין לך אדם מישראל שלא כיבד את המקום בכך", ברור
29 ש"כל טוב עולם הזה כדאי (וראוי) הוא לו".

30 העובדה שנראים יהודים שיש להם יסורים בעולם הזה
31 היא רק כדי "לבטש את האדם, להכניעו ולהשפיל גסות
32 רוחו"⁵³. אבל כאשר יהודי הוא במצב של "משפט
33 וצדקה", שהוא ראוי לקבל חסד לפי "משפט", ולמרות
34 זאת הוא מבקש זאת מהקב"ה כ"צדקה", דבר המוכיח על
35 שפלותו והתבטלותו, אז באות עליו ברכות ה' מ"מקומו":
36 הצלחה מעבר למדידה והגבלה בכל התחומים: "בני, חיי
37 ומוזוני", וכל זה באופן של "רויחתי", ומתבטלים כל הדברים
38 המבלבלים דעתו, כדי שיהיה "יושב בשלוות עולם הזה"⁵⁴.

י.

הקשר בין האמור לבין גאולת אדמו"ר הזקן

39 אדמו"ר הזקן מסר נפשו על הפצת פנימיות התורה,
40 הוא ניתק עצמו מעניניו שלו כדי להפיץ את תורת
41 החסידות חוצה, וברור שהוא היה יכול לדרוש את שחרורו
42 מן המאסר לפי דין ומשפט. בכל זאת הוא ביקש זאת
43 כ"צדקה", כפי שהוא כותב בהרחבה במכתביו⁵⁵, שגאולתו
44 היתה "חסדי⁵⁶ ה'" ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ".

(49) ע"ד מרז"ל (סוטה יא, ב) במלאכת נשים לאנשים.
(50) ראה ב"מ (פג, א): אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב.

(51) מקץ לא, ג.

(52) סנהדרין צו, א. יל"ש מלכים רמז רמד.

(53) תו"א שם.

(54) ע"ד הל' בתו"א שם. תו"ח מקץ (עח, ג).

(55) נדפס בבית רבי ח"א פי"ח.

(56) ע"פ המבואר בפנים, יש לבאר ג"כ מה שבתחילת האגרת כותב אדה"צ "קטנתי מכל החסדים ומכל כו" – דלכאורה אינו מובן: הכוונה ה"ה למש"נ "ומכל האמת וא"כ הו"ל להעתיקו בפרוש; ואם הענין ד"אמת" אינו שייך לכאן (ולכן לא העתיקו) א"כ גם תיבת "ומכל" אינה שייכת לכאן? והביאור בזה: החילוק בין "חסדים" ו"אמת" הוא (כפי' רש"י עה"פ): חסדים הם מה שהקב"ה עושה מעצמו (כענין מדת הצדקה); ו"אמת" הוא מה שעושה מחמת הבטחתו – וה"ז בדוגמת מדת ה"משפט", כי מוכרח כביכול בהשפעה (מחמת הבטחתו).

ולכן: מכיון שאצל אדה"צ ה' נרגש (מצד עוצם ביטולו) שכל הטובות עמו הם בבחי' "צדקה" ו"חסדים", לכן לא העתיק ענין ד"אמת"; אבל לאידך, מכיון שאמיתית הביטול והפעולה וענין הצדקה הוא כאשר ישנה גם מדת המשפט (שהוא ראוי לכן, ומ"מ מבקש מצד צדקה – כמבואר בפנים

- 1 לפיכך גרם הדבר לכך שהגאולה תהיה באופן של
 2 "פדה בשלום נפשי" 57 – בטלה ההתנגדות לתורת
 3 החסידות, ואדרבה, המתנגדים "היו עמדי" באופן של
 4 "שלום" 58 כסיום הפסוק "כי רבים היו עמדי" 59.
 (משיחת י"ט כסלו תשכ"ו)

ע' ד. ובכ"מ): "וכשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי... יצאתי בשלום מה' שלום".
 (58) שהוא דבר המחבר ומתווך ב' קצוות הפכיים כ' (אגה"ק סוס"ל),
 ובשייכות הגאולה לתוכן הכתוב פדה ג' – עיקרו "שלום" כדמוכח מל'
 אדה"ז (הובא בהערה הקודמת).
 (59) כדרשת הירושלמי סוטה פ"א סה"ח.

בארוכה), לכן רמזו ע"י "ומכל כו".
 ועז"ל (ובפשטות יותר): לאדה"ז לא היתה הבטחה מפורשת ומפורטת
 על גאולתו (כביעקב) ולכן לא העתיק "האמת"; ובכ"ז רמזו ע"י העתקת
 "ומכל כו" – כי ישנה הבטחה הכללית ששמע מהה"מ – כמסופר מרבותינו
 נשיאינו.
 (57) תהלים נה, יט. וכמ"ש אדה"ז באגרתו (נדפס בבית רבי שם. היום יום

אגרות קודש

ב"ה, כ"א כסלו, תשי"ט
 ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה יוסף חיים שי' הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"ג כסלו, וז"ע נתקבל המקל.

ויהי רצון שבפעולותיו הוא וזוגתו הרבנית שיחיו יצליחו בהצלחה גדולה בהנהגה דמקל נועם,
 ובפרט שזוהי שיטת חב"ד, ומתאים ג"כ לאגה"ק של רבנו הבעש"ט אשר הפצת המעינות חוצה ה"ה
 הקדמה והכנה וכלי לענייני משיח, וכמבואר בארוכה בשיחת ש"ת תר"ץ לכ"ק מו"ח אדמו"ר, הרי מבואר
 בכ"מ [ומהם בהמשך והחרים לכ"ק אדמו"ר מוהר"ש], דענין משיח הוא הנהגה במקל נועם, שמזה מובן
 ג"כ שזוהי נקודת ההנהגה של רבותינו נשיאינו נשיאי חב"ד, וכל אלו ההולכים בשליחותם להפיץ אור
 מאור ומעין במקומות שנשלחו לשם.

ויהי רצון שיהי' כל הנ"ל באופן דמוסיף והולך ונתינת כח ע"ז הרי ג"כ ימי חנוכה דהלכה כב"ה
 דמוסיף והולך מיום ליום, ובענייני שמן רזין דרזין דאורייתא אילנא דחיי שמשם האורה נמשכת בכל
 העולם כולו ובענייניו, וק"ל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור וחנוכה שמח.

בטח ידוע לו מנהגי, בל"נ, להשתמט ממתנות. ולכן מוסג"פ תמורת הנ"ל המחאה.

פארניצען געזונטערהייט.

האבות

אברהם אברהם, יעקב יעקב

אברהם ויעקב נזכרים שתי פעמים זה אחר זה.

אברהם — ויאמר אברהם אברהם¹.יעקב — ויאמר יעקב יעקב².

מה שאין כן יצחק, לא מצינו דכתיב שתי פעמים זה אחר זה.

טעם הדבר הוא, שאי אפשר לסבול חיבור שתי גבורות, מה שאין כן בחסדים, אין חשש אם יוסמכו זה לזה.

זהו שמצינו אלי אלי³, וכן ויקרא הוי' הוי'⁴, ואילו שם אלקים, גבורה, לא נזכר שתי פעמים זה אחר זה.וכתיב⁵ אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק — שתי הפעמים אברהם, חסד, סמוכים זה לזה, ושתי הפעמים יצחק, גבורה, מרוחקים זה מזה.

כמו כן, עשרת ימי תשובה, ימי דין — הם המשכת הגבורות. הד' ימים שבין יום הכפורים לסוכות, וסוכה ולולב — הם המשכת החסדים. הושענא רבה — גמר הדין, גבורות. הרי שהגבורות רחוקות זו מזו והחסדים סמוכים זה לזה.

(הערות לזהר א עמ' יא, עמ' קמח)

אור, מים, רקיע

יש שלש בחינות — אור מים ורקיע⁶.אברהם — אור. כמאמר⁷ עד אברהם היה העולםמשתמש באפלה, והוא התחיל להאיר. ואמרו רז"ל⁸ אמר לו הקב"ה לאברהם, עד שאתה מאיר לי מאספוטמיה ומחברותיה, בא והאיר לפני בארץ ישראל.יצחק — מים. זהו שעבודתו היתה בחפירת בארות, מים חיים. וימי חייו היו ק"פ⁹, כמספר מים במילואו, מים יו"ד מים.יעקב — רקיע. רוב אותיות רקיע יש בו, ובי"ת ורי"ש מתחלפות זו בזו. ורקיע נקרא שמים, אש ומים¹⁰, שהוא בחינת יעקב, תפארת.

(ליקוטים ואגרות עמ' שכט)

אכילה, שתיה

מצינו באברהם, חסד, שנתן לאורחים לאכול, כמו שכתוב¹¹ ואקחה פת לחם וסעדו לבכם. . והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו.וכן ביעקב, תפארת, הנוטה לחסד¹², כתיב¹³ ויאכלו שם על הגל, וכתיב¹⁴ ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם.אבל ביצחק, גבורה, כתיב¹⁵ ועשה להם משתה, על שם השתיה.טעם הדבר הוא, כי אכילה היא מצד חסד, ושתיה היא מצד גבורה¹⁶.ומה שכתוב¹⁷ ויעש אברהם משתה גדול — היינו מפני שהיה זה ביום הגמל את יצחק.

(תורת לוי יצחק עמ' רנב, עמ' רמג)

(8) שם פ"ל, י.

(9) וישלח לה, כח.

(10) רש"י בראשית א, ח.

(11) וירא יח, ה.

(12) פרי עץ חיים שער הלולב פ"א.

(13) ויצא לא, מו.

(14) שם, מד.

(15) תולדות כו, ל.

(16) זח"ב קפה, ב.

(17) וירא כא, ח.

(1) וירא כב, יא.

(2) ויגש מו, ב.

(3) תהלים כב, ב.

(4) תשא לד, ו.

(5) תולדות כה, יט.

(6) זח"ב קסז, א.

(7) ראה בראשית רבה פ"ב, ג.

ב"ה, יום ד', צום גדליה תש"ח, 17 בספטמבר 1947¹

לא סופרת אנוכי ולא בת סופר, וחפצי הוא רק לרשום מעט זכרונות מבעלי ז"ל, מהשנים האחרונות לחייו.

אני מסופקת אם אוכל להגשים זאת, משני טעמים: ראשית - פשוט איני יודעת אם אוכל להביע בכתב את כל הזכור לי, ושנית - איני יודעת אם תהיה לי מנוחת-הנפש הנדרשת למלאכה שכזו.

המעצר

ביום 28 במרץ 1939², בשעה שלוש לפנות בוקר, הגיעו לביתנו, שברחוב באריקאדנע 13, ארבעה אנשי נ.ק.וו.ד.³, ושאלו היכן הוא הרב שניאורסאהן.

מיד כשהתחלתי ללכת אל החדר שבו שהה בעלי, כדי להודיע לו על ה"אורחים" - צעדו הללו אחרי, ואז הבחנתי שהם נעמדו כשומרים בכל דלתות הכניסה והיציאה של הבית. מיד, ללא גינונים, הם קראו את בעלי אל חדר עבודתו, והמבוגר שבהם הציג בפניו צו המורה על חיפוש ומעצר.

מבלי לאבד רגע, הם ניגשו מיד לעבודה, כלומר - לחיפוש. הם חיפשו ופשפשו בכל הספרים, שעמדו בחמישה ארונות גדולים, מבלי לדלג ולו על ספר אחד. אחד מהם היה יודע-ספר, וכל אימת שהתעורר בהם חשד על אחד הספרים - קראו לו כמומחה.

ספרי קבלה, כתבי שאלות-ותשובות רבניים, התכתבויות רבות עם חו"ל באמצעות מכתבים ומברקים - את כל אלו הם סרקו; מכתבים מהרבי⁴ נ"ע, תעודות סמיכה⁵ מאת ר' אליהו-חיים מלודז'⁶ ומאת ר' חיים⁷ מבריסק⁸, כתב-רבנות מיפו למשרת רב ראשי⁹ עם אשרות כניסה לכל המשפחה, מכתבים מהג'וינט בעניין סיוע עבור מחוז יקטרינוסלב, ועוד מסמכים כגון אלו - הם לקחו עמם.

בארון נפרד, בין ספרים יקרי-ערך, היה מונח ספר שבו שורה בכתב-ידו של אדמו"ר הזקן, וכן "ביכל" חסידות שלם בכתב-ידו של הצמח-צדק. הם החתימו ספרים אלו במספר חותמות, והשאירתי אותם כך עד שנסעתי משם¹⁰. אשר לכתבי החסידות שלו עצמו - שמנו אלפי דפים - הם התלבטו ביניהם, ולבסוף ארזו אותם בחבילה והשאירו אותה במקום.

שלשה מהם עבדו כל העת, בלי להפסיק רגע. בשעה שש בבוקר, לאחר שסיימו לעבור ולחפש בכל החדרים, אמר המבוגר שבהם: רבי, התלבש ובוא!

(1) תאריך כתיבת הרשימה ע"י הרבנית.

(2) ליל ט' ניסן תרצ"ט. ראה רשימת רלו"צ בעניין שמו, המאסר והגלות (נדפסה בהקדמה ללקוטי לוי יצחק על ספר התניא; על ספר הזהר בראשית ועוד): "אני לוי יצחק בן זעלדא רחל, הגלתי על משך ה' שנים... מן ט' ניסן ה'תרצ"ט עד ט"ו בשבט שתי"ה [ה'ת"ש]".

(3) המשטרה החשאית הסובייטית.

(4) כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

(5) ראה גם שיחות כ"ף מנחם-אב תשי"א. תשכ"ב (תורת מנחם התוועדות תשי"א ח"ב ע' 257. תשכ"ב ח"ג ס"ע 213 ואילך).

(6) הרה"ג ר' אליהו חיים מייזל מלודז'. נולד ט' סיון תקפ"א. נפטר י"ד אייר תער"ב.

(7) הרה"ג ר' חיים הלוי סלובייצ'יק, ראש-ישיבה בוולוז'ין ואב"ד בריסק. נולד שושן פורים תרי"ג. נפטר כ"א מנחם-אב תרע"ח.

(8) אודות קבלת הסמיכה מהגר"ח מבריסק - ראה מכתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ממוצש"ק ה' דחנוכה תרס"ז (אגרות-קודש שלו ח"ו ע' צב). וראה גם במקומות שנשמנו בהערה 5.

(9) ראה גם "תולדות לוי יצחק" ח"א ע' 189.

(10) הרבנית חנה עזבה את דנייפרופטרובסק בפעם האחרונה כחודש לפני חג הפסח תשי"א. הספרים וכתבי-היד שנשארו בביתה בדנייפרופטרובסק הושמדו בשנת תשי"ב על-ידי הנאצים (וראה להלן ע' 000).

הדבר היה כשבוע לפני חג הפסח. ביודעו היטב שלא יהיה בביתו בחג, ביקש בעלי שיורשה לו לקחת עמו שני קילוגרמים מצות שהיו ארוזות בחבילה, והללו נתנו לו את רשותם. לשאלתי איך אדע את מקום הימצאו כדי שאוכל להעביר אליו מעט כסף ומזון, הם הורו לי להגיע למחרת בשעה שתיים בצהריים אל מפקדת המשטרה, ואז אדע הכל.

למחרת הלכתי לשם, אך לדאבוני לא נודע לי דבר. על כל בקשותי לאפשר לי להעביר אליו דבר-מה - השיבו שהוא איננו. בראותי שהמצב בכי-רע, מסרתי לתובע הצהרה כי בעלי חולה, וכי אם לא אביא לו דבר-מה מביתי לאכול - לא יאכל שם דבר בפסח, ולכן בקשתי שיותר לי להביא עבורו מזון מביתי. על כך ענו לי רשמית שלא יינתן לי לעשות זאת, אולם בבית-המעצר מכינים עבורו את כל המזון הדרוש לו על-פי דין.

בראותי בפרוטוקול המעצר את חתימת האדם שתחת השגחתו היה בעלי נתון - טלפנתי אליו למשרדי הנ.ק.וו.ד. מדי יום, בבוקר ובערב, ובכל פעם הוא מסר לי דיווחים חיוביים ביותר, והצהיר כי דואגים לצרכיו של בעלי, וכי בעלי לקח עמו סידור, והוא יושב וקורא בו.

כך עברו עלי חמישה חודשים. בכל עשרה ימים, כשהגיע היום שבו היה תורו - על-פי שמו - לקבל חבילה, הייתי הולכת אליו כדי למסור לו מצרכי מזון או בגדים להחלפה, אולם תמיד אמרו לי שהוא איננו, על-אף שהתובע היה אומר לי שהוא אכן נמצא שם.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח כסלו, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מא' וישלח, שז"ע נתקבל, בו כותב אודות מצב בריאותו ותוצאות הטפול.

ובעת רצון יזכירו אותו וכן ב"ב שיחיו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

זה מזמן העירותי שימת לבבו של חותנו שליט"א כשכתב לי אודות מצב בריאותו, אשר מהנכון וטוב במאד מאד אשר יקבע לימוד במאור שבתורה זוהי פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, ביום הש"ק אשר קדש הוא לה' וכן איזה פעמים בשבוע, ומה טוב בכל יום, והרי מבואר בכ"מ איך שמוכרח לימוד זה ובפרט בתקופתנו זו, ונוסף על עיקר זה הנה בנוגע לכת"ר בפרט, הנה הלימוד במאור שבתורה מוסיפה (במדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה וכ"פ ככה) במאור עיניו של אדם.

ויהי רצון שלא רק יקבע עתים בהנ"ל אלא שגם יוסיף בהם כהציווי דמעלין בקדש, והרי זוהי מצות וענין חנוכה, שהנס הי' בשמן, רזי דרזין דאורייתא, מוסיף והולך עד כי גדל מאד.

בברכה לבריאות ולבשוי"ט בכל האמור.

העולם עתידין להחזירן למלך המשיח. אלו דבריו ז"ל.
פרשת דרכים – דרוש ששה ועשרים דרך מצפה

לו, מג – אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה אלופי אדום למשבתם בארץ אחזתם הוא עשו אבי אדום

ג. בסוף פרשתנו¹ – כאשר נמנים "שמות אלופי עשו" – מפרש רש"י² ש"אלוף מגדיאל – הוא רומי". וצלה"ב: (א) מהו הכרחו של רש"י לפירוש זה? (ב) מה רוצה רש"י לבאר בזה (בפשוטו של מקרא)?

ויובן כל זה בהקדים ביאור השייכות של הפרשה (וישלח) עם ההפטורה, וכידוע שההפטורה היא "מענינה של פרשה"³: ההפטורה של הפרשה היא "חזון עובדי" כה אמר אד' ה' לאדום וגו', ותוכן הנבואה הוא בנוגע הפרעון לאדום – "עשו הוא אדום"⁴ – על מה שעשו ליהודים (יעקב), עד – כסיום ההפטורה: "והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהי' שריד לבית עשו גו', ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" ("ליפרע מהר עשו אשר עשו לישראל", "למדך שאין מלכותו שלימה עד שיפרע מזרעו של עשו").

וצריך להבין: (א) בפרשה לא מדובר לכאורה על פרעון מ"עשו הוא אדום", אלא אדרבה – איך שיעקב שלח אליו מלאכים והשתדל "למצוא חן בעיניו"⁵ ולפיסו כו', עד אשר – "וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפול על צוארו וישקוה ויבכו"⁶. ועל פי זה – מהו הפירוש שההפטורה ("חזון עובדי"), שקאי בפרעון אדום, היא "מענינה של פרשה"? (ב) מהו הענין וגודל המעלה ד"הר עשו" ש"אין מלכותו (של הקב"ה) שלימה עד שיפרע ממנו"⁷? (ג) מהו ענין הפרעון כאן? פרעון שייך לומר בחוב, במה מתבטא החוב של עשו ליעקב שצריך לפרוע אותו?

והענין בזה: ההפטורה – שהיא (נוסף להיותה "מענינה של פרשה") גם הפטורה מלשון סיום⁸, הסיום ושלימות התוכן של הפרשה – מגלה שתוכן הפרשה (הסיפור אודות יעקב ועשו) אינו סיפור פרטי אודות חיי יעקב ועשו בשעתם, אלא הוא ענין כללי בעבודתו של יעקב, שנוגע לכל הדורות⁹, עד

לב, לג – על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה

א. על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. משרשי מצוה זו כדי שתהי' רמז לישראל, דאע"פ שייסבלו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשו יהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד זרעם ושמם, ויבא להם גואל ויגאלם מיד צר, ובזכרם תמיד ענין זה על ידי המצות שתהי' לזכרון, יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם.

ורמז זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו שהי' שרו של עשו רצה לעקרו ליעקב מן העולם אותו וזרעו, ולא יכול לו, וצערנו בנגיעת הירך. וכן זרע עשו ציער לזרע יעקב, ולבסוף תהי' להם תשועה מהם, וכמו שמצינו באב שזרחה לו השמש לרפואתו ונושע מן הצער, כן יזרח השמש של משיח ויפראנו מצרינו ויגאלנו במהרה בימינו אמן.

ספר החינוך מצוה ג'

לג, י – ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים ותרצני

ב. בבראשית רבה (פ' ע"ח סי' י"ו) חד עם דארעא א"ל לר' הושעיא כל אותן דורונות שנתן אבינו יעקב לעשו עתידין העו"ג להחזירן למלך המשיח לעתיד לבא מה טעמי' (תהלים עב) מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו, יביאו אין כתיב כאן אלא ישיבו.

והנה שמעתי בשם הרב מהר"ש פרמו זלה"ה שהי' מקשה דמה זו הבטחה שהבטיחנו הכתוב שיביאו למלך איום ונורא משיח צדקנו עזים מאתים ותישים עשרים. עוד הי' מקשה הרב הנזכר במאי דאמרינן בב"ר (פ' ע"ו סי' ו') עזים מאתים ותישים עשרים א"ר אלעזר מכאן לעונה האמורה בתורה כו' ופירש"י בפירוש החומש שמסר לכל תיש עשר עזים לפי שהם פנויים ממלאכה דרכן להרבות תשמיש ולעבר עשר נקבות, ופרים שעסוקים במלאכה לא מסר לזכר אלא ד' נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר עכ"ד, שאין דרך לשולחי מנחה לדקדק באלו הדברים, ושיעורים אלו אדם עושה אותם בשלו.

ותירץ הרב ז"ל דהכל הוא דבר אחד ובא זה ולמד על זה, דאין הכוונה שיביאו למלך המשיח עזים מאתים ותישים עשרים, אלא כהיה דאמרינן בפ"ג דתעניות (דף כ"ה) מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו של ר' חנינא בן דוסא והניח שם תרנגולין כו' והרבו ביצים ותרנגולים כו' ומכרן וקנה בדמיהם עזים כו' ובא אותו אדם ונתן לו לר' חנינא את העזים והן עזי דאיתו דובי בקרניהו ע"כ.

הכא נמי אותה מנחה שהביא יעקב אבינו לעשו הם וולדותיהן וולדות ולדותיהן עד סוף כל העולם עתידין העו"ג להביא למלך המשיח, ולפיכך יעקב אבינו כששלח המנחה לעשו שלחה באותו סדר כאדם העושה בשלו לפי שכבר ידע שכל אותה המנחה הם וולדותיהן וולדות ולדותיהן עד סוף כל

(1) לו, מג.

(2) מפרד"א פל"ח.

(3) טושו"ע אורח חיים ריש סימן רפד. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן שם וסימן רפג. טור אורח חיים סימן תכח. רמ"א שם סעיף ח.

(4) ספר עובדי'.

(5) פרשתנו לו, א. ח. וראה שם, יט.

(6) עובדי' שם, יח ואילך.

(7) פירוש רש"י שם כא.

(8) פרשתנו לב, ו. וראה שם לג, ח. ועוד.

(9) שם, ד.

(10) ראה רד"ה ועלו מושיעים תרפ"ו.

(11) ראה אבודרהם סדר שחרית של שבת (בשם יש אומרים); המנהיג שבת סל"ה: רמ"א או"ח סקמ"ד ס"ב – שהפטורה מלשון סילוק (אלא שם מפרשים – סילוק מותפלת שחרית).

(12) ראה רמב"ן ריש פרשתנו: פרשה זו "יש בה עוד רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו

עליו²²] עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", "ואימתי ילך? בימי המשיח – לאחר "מעשינו ועבודתנו"²³ במשך זמן הגלות בבירור עשו (אדום) – שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו²⁴, כמבואר בארוכה בהפטורה (שהיא ובה מתבטא סיום ושלימות הפרשה) – בנוגע לשלימות הבירור דעשו (אדום) לעתיד לבוא, עד "והיתה לה' המלוכה", "ותתגלי מלכותא דהוי' על כל יתבי ארעא ותהי מלכותא דהוי' לעלם ולעלמי עלמא"²⁵.

ד. על פי זה יובן מדוע רש"י מפרש "מגדיאל היא רומי"²⁶; כיון ש"עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" יתקיים בימי המשיח שנאמר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (כביאורו של רש"י כנ"ל) – מתעוררת השאלה: איזו שייכות יש לגלות זה האחרון עם עשו? עונה רש"י שמגדיאל – שהוא מאלופי עשו – הוא רומי, שהחריבו את בית שני, ובני ישראל הם אצלם בגלות לפני בוא המשיח, גלות הרביעי, גלות האחרון²⁷, הוא – גלות אדום, גלות רומי²⁸.

וכמבואר במפרשים, שרומי נקראת בשם מגדיאל, כי (א) רומי "מלשון²⁹ התרוממות כמו מגדיאל שהוא לשון גדולה, כי זאת העיר הוא ית' מגדיאל אותה". (ב) מגדיאל³⁰ מרמז על זה "שיתגדל על כל א-ל", שזה מורה על מלכות רומי, שמלכותה תתפשט בכל העולם כולו, "ויתרומם ויתגדל על כל א-ל"³¹.

ויש לומר, שמה שכתוב אחר כך בפסוק (אחרי "אלוף מגדיאל") "אלוף עירם" – אע"פ שמלכות רומי (מגדיאל) היא הגלות האחרון – הוא גם חלק ממלכות רומי; במלכות רומי ישנם שתי דרגות, שני זמנים ואלופים: "מגדיאל" מלשון "שיתגדל על כל א-ל", כמו שרומי מנגד לאלקות בזמן גלות האחרון, ו"עירם" זמן מאוחר יותר ואלוף – "למה נקרא עירם שהוא עתיד לערום תסוותיות (יקבץ אוצרות) למלך המשיח"³², כשרומי כבר לא תתנגד יותר, אלא אדרבה – על ידי הבירור דמלכות רומי, היא נהפכת ומסייעת לקדושה, ע"י שמתבררים ניצוצות הקדושה שנמצאים בה (האוצרות שרומי מקבץ לפני המשיח), כך שע"י נעשה רומי – רוממות דקדושה.

תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א, משיחות ש"פ וישלח

– הסיום ושלימות בזה בגאולה העתידה לבוא, כשיקויים "והיתה לה' המלוכה".

והביאור בזה:

יעקב ועשו הם "שני גוים גו' ושני לאומים גו"¹³, ובכללות – מלכות בני ישראל, ומלכות אדום (עשו), "ולאום מלאום יאמץ", "לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל וכה"א¹⁴ אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים"¹⁵. ושלימות עבודת יעקב מתבטאת בכך, שנוסף לעבודתו הפרטית עבודה עם עצמו, עליו לפעול גם את הבירור דעשו, האב ומקור דאומות העולם (אדום), ובכללות – בירור העולם, כיון שאצל עשו (בעולם) ישנם ניצוצות קדושים עליונים מאד (מבחי' אורות מרובים דתהו שנפלו בשבירת הכלים דתהו¹⁶), ואותה הקדושה צריכים לפרוע ממנו (כמו פרעון חוב).

ולכן שלח יעקב שלוחים אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום – הגם שסיים את עבודתו הפרטית בחרן, והקים שם את ביתו, "מטתו שלימה"¹⁷, שלימות עבודתו מתבטאת בכך שעליו לפעול גם את הבירור דעשו. ולכן "וישלח יעקב מלאכים אל עשו", בכדי להודיע לעשו שהוא כבר סיים הבירורים דעולם התיקון (עבודת דרגת יעקב) בהיותו אצל לבן בחרן, ועכשיו הוא יכול (וצריך) לברר את עשו ששרשו מבחי' שבירת הכלים דתהו¹⁸ (שלמעלה מתיקון)¹⁹.

אבל אז התברר שעשו (מצד דרגתו הוא) עדיין אינו מוכן לזה (ואדרבה: "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"²⁰), ולכן אמר יעקב²¹ "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים ["הילדים רכים והצאן והבקר עלות

עם עשו אחיו יאירע לנו תמיד עם בני עשו". ובפירושו הרמב"ן מבאר הלימוד לדורות מכמה פסוקים דסיפור יעקב ועשו בפרשתנו.

וזהו נוסף על העיקר – שכל עניני תורה הם תורה – מלשון הוראה (ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ספר השרשים שלו ערך ירה. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). וראה זח"ג נג, ב), ועאכ"כ "מעשה אבות" שהם "סימן לבנים" (ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. וראה לקוטי שיחות חלק טו עמוד 76. ושם נתבאר).

(13) תולדות כה, נג.

(14) יחזקאל כו, ב.

(15) פירוש רש"י תולדות שם.

(16) תורה אור ריש פרשתנו. ובארוכה – תורת חיים שם. ובכמה מקומות.

(17) ויקרא רבה פל"ו, ה. פירוש רש"י ויחי מזו, לא. וראה פסחים נו, א. תורת כהנים בחוקות כו, מב. ספרי ואתחנן ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה לג, ב.

(18) תורת חיים ריש פרשתנו.

(19) ולמעלה מזה: "יעקב חשש שעשו נתברר כבר וחזר לשרשו הנעלה בחי' המקיפים דתהו שלפני התיקון", ושלח אליו מלאכים כדי "להמשיך בחי' המקיפים דתהו אליו למטה בתיקון שהוא בחי' האור פנימי ויאר המקיף בפנימי וייתחדו יחד" (תורה אור ריש פרשתנו).

(20) פרשתנו לב, ז.

(21) שם לג, יד.

(22) שם, יג.

(23) תניא ריש פרק לז (מו, ב).

(24) פירוש רש"י על הפסוק (ד"ה "אדוני שעירה") – מבראשית רבה פרשתנו פע"ח, י ד.

(25) תרגום אונקלוס ויונתן על הפסוק.

(26) ראה גם לקוטי שיחות חלק ה עמוד 411.

(27) ראה קונטרס משיחות ש"פ ויצא ה'תנש"א ס"ח. ושם נתבאר.

(28) ראה פירוש הרד"ק עובדי' בתחלתה: רומי היתה בתחלה רובם בני אדום. עיי"ש.

(29) גו"א סוף פרשתנו.

(30) רמב"ן שם.

(31) דניאל יא, לו.

(32) ב"ר פפ"ג, ד.

♦ יום ראשון ח' כסלו ♦

לב (ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֶלְעִישׁוֹ אָחִיו אֲרֻצָּה שְׂעִיר שָׂדֶה אֲדוֹם:

כס"י וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים • מַלְאָכִים מִמֶּשׁ (ב"ד). אֲרֻצָּה שְׂעִיר • לְאָרֶץ שְׂעִיר, כָּל תְּבֵה שְׂצִרְכָּה לַמֶּ"ד בְּתַחֲלָתָהּ, הִטִּיל לָהּ הַכְּתוּב ה"א בְּסוּפָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 391, י' עמ' 100)

מַלְאָכִים מִמֶּשׁ (רש"י לב, ד) יש לשאל, מנין לו שהפנה למלאכים ממש, ולא לשלוחים בשר ודם. וגם: מה ראה יעקב להשתמש במלאכי עליון. ויש לומר, שיעקב לא יכול היה לשלח שלוחים בשר ודם, שהרי היה מקום לחשש שעשו, שהיה מחזק ברציחה (כפי שפרש רש"י בפרשת תולדות (כה, כט) "והוא עיף – ברציחה"), יהרג אותם. ואיתא בפוסקים, שכאשר שליח נזק במהלך שליחותו, חייב משלחו לעשות תשובה על שגרום לכה. רמב"ן

(ה) וַיֵּצֵא אֹתָם לְאֹמֶר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לְעִשׂוֹ כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם-לְבָן גִּרְתִּי וְאַחֲרֵי עַד-עֲתָה:

כס"י גִּרְתִּי • לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנא אותי על ברכות אביך שברכני: "הוה גביר לאחיק", שהרי לא נתקיימה בי. דבר אחר: "גִּרְתִּי", בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים. רמב"ן

(ו) וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֵאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאִשְׁלָחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמִצְאָ-חֵן בְּעֵינֶיךָ:

כס"י וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמֹר • אבא אמר לי: "מטל השמים ומשמגי הארץ", זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ. שׁוֹר וַחֲמֹר • דרך ארץ לומר על שורים הרבה: שׁוֹר. אדם אומר לחברו: 'בלילה קרא התרגול', ואינו אומר: 'קראו התרגול'. ואשלחה להגיד לאדני • להודיע שאני בא אליך. למצא-חן בעיניך • שאני שלם עמך, ומבקש אהבתך. רמב"ן

(ז) וַיִּשְׁבּוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל-אֶחֱיךָ אֶל-עִשׂוֹ וְגַם הִלֵּךְ לִקְרֹאתָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

כס"י בָּאנוּ אֶל-אֶחֱיךָ אֶל-עִשׂוֹ • שהיית אומר: 'אחי הוא', אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עוננו בשנאתו (ב"ר פ' ע"א). רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כלום וכי הוא נוהג בו ככבוד ואב להוציא את המשטמה מלבו:

(ו) ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך למצא חן בעיניך שאני שלם עמך ומבקש אהבתך, לשון רש"י. רצה לומר שאינו מוסב למעלה, אבל יאמר ואשלחה להגיד לאדני כי אני בא למצא חן בעיניך ולעשות ככל אשר יצוה אדני. ויותר נכון שיסב למעלה, ואשלחה להגיד לאדני שיש לי עשר ונכסים וכבוד לעשות בו הפצץ ורצונך, ירמו שישלח לו דורון מהם או שיקח הוא משלו מה שיחפץ, וכן אמר (להלן ל"ג ח') מי לך כל המנהג הזה אשר פגשתי ויאמר למצא חן בעיני אדני:

(ז) וישבו המלאכים אל יעקב לאמר.

(ה) כה תאמרון לאדני כה אמר עבדך יעקב. צוה אותם שיאמרו לאדני לעשו אנחנו, שלו, או שלוחים אליו, ולאמר לו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי. ודומה לו בפרשה (להלן פסוק י"ח) למי אתה. או שקראו יעקב בפניהם אדני עשו, להזהירם שלא יזכירוהו אפלו שלא בפניו רק דרך כבוד בראותם כי אדונם קורא אותו אדני: ודע כי הכבוד הזה שהיה יעקב עושה לאחיו בפחדו לאמר אדני ועבדך, בעבור כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד אל הכבוד כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו גם התורה לרבנות אחיק הגדול. והנה יעקב לקח בכורתו ואת ברכתו ועשו שוטם אותו עליהם, ועתה היה מראה לו כאלו אין המכירה ההיא אצלו

(ד) אל עשו אחיו ארצה שער. בעבור היות נגב ארץ ישראל על ידי אדום ואביו יושב בארץ הנגב, יש לו לעבר דרך אדום או קרוב משם, על כן פחד אולי ישמע עשו, והקדים לשלח אליו מלאכים לארצו. וכבר תפסוהו החכמים על זה. אמרו בבראשית רבה (ע"ה ג') מחזיק באדני כלב וגו' (משלי כ"ו י"ז). אמר לו הקדוש ברוך הוא, לדרך זה היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב: ועל דעתו גם זה ירמו כי אנחנו התחלנו נפילתנו ביד אדום, כי מלכי בית שני באו בברית עם הרומיים (ספר השמונאים א' ח') ומהם שכאו ברומה (כך כותב רבנו ברוךא כ"ו ט"ז), והיא היתה סבת נפילתם בידם, וזה מזכר בדרך רבותינו ומפרסם בספרים (יוסיפון פרק ס"ה):

(ח) וַיֵּרָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחֲזֵן אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצָּאן וְאֶת־הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשֵׁנֵי מַחֲנוֹת:

לתרין משירין:

כז"י וַיֵּרָא וַיֵּצֵר • וַיֵּרָא, שְׂמָא יִהְיֶה (ב"ר ותנחומא), "וַיֵּצֵר לוֹ" אִם יִהְיֶה הוּא אֶת אֲחֵרִים. רמב"ן

(ט) וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהִכְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה:

ט ואמר אם יבוא עשו עשו למשריתא חדא וימחנה ויהי (ג"י וימחנה ויהי) משריתא דתשתאר לשויזבא:

כז"י • המחנה האחת והכהו • מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה. (תהלים כז) "אם תחנה עלי מחנה" הרי לשון נקבה, (לקמן לג) "המחנה הזה" לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה: (לעיל ט) "השמש יצא על הארץ", (תהלים יט) "מקצה השמים מוצאו", הרי לשון זכר, (מלכים ב ג) "והשמש זרחה על המים", הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב א) "והנה רוח גדולה באה", הרי לשון נקבה, "ויגע בארבע פנות הבית", הרי לשון זכר. (מלכים א יט) "ורוח גדולה וחק ומפרק הרים", הרי לשון זכר ונקבה. וכן 'אש' (במדבר טז) "ואש יצאה מאת ה'", לשון נקבה, (תהלים קד) "אש לוהט", לשון זכר. והנה המחנה הנשאר לפליטה • על פרחו, כי אלהם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים: לדורון, לתפלה ולמלחמה. לדורון: "ותעבר המחנה על פניו", לתפלה: "אלהי אבי אברהם", למלחמה: "והנה המחנה הנשאר לפליטה". רמב"ן

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאִמְרָה עִמָּךְ:

י ואמר יעקב אלהה דאבא אברהם ואלהה דאבא יצחק יי די אמר לי תוב לארצך וללדונתך ואוטיב עמך:

כז"י • ואלהי אבי יצחק • ויהלן הוא אומר: "ופחד יצחק", ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיחד, הנה לו לכתב האומר אלי שוב לארצך וגו'? אלא כף אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא: שתי הבטחות הבטחתי: אחת, בצאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמר לי: "אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק", ושם אמרת לי: "ושמרתך בכל אשר תלך", ובבית לכן אמרת לי: "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך", ושם נגלית אלי בשם המיחד לבדו, שנאמר: "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו'", בשתי הבטחות האלו אני בא לפניהך.

(יא) קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בִמְקָלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשֵׁנֵי מַחֲנוֹת:

יא זעירן זכותי מכל חסדין ומכל טבון די עבדת עם עבדך ארי יחידי עברית ית ירדנא הדין וקען הויתי לתרין (ג"י לתרין) משירין:

כז"י • קטנתי מכל החסדים • (שבת לג) נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי. לכה אני ירא שמה משהבטחתי, נתלכלכתי בחטא ויגרם לי להמסר ביד עשו. ומכל־האמת • אמתת דברך, ששמרת לי כל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לו יעקב ואשר השפיל עצמו לפני שהשתחווה ארצה שבע פעמים מרחוק עד גשתו אליו, נקמרו רחמי, וחשב כי הוא מודה בבכורתו ובגדלותו עליו באשר פרשתי (לעיל בפסוק ה'), והתנחם בזה, כי הלבבות לה' המה לכל אשר יחפץ נשח אותם:

(ט) והנה המחנה הנשאר לפליטה. על דרך הפשט אמר זה באולי, כי אמר אולי יציל המחנה האחד, כי בהכחות האחד יכרחו האחרים, או תשוב חמתו, או תבא להם הצלה מאת השם. וכן אמרו בבראשית רבה (ע"ג ג') למדתך תורה דרך ארץ לא נתיח אדם כל קמונו בנאות אחת:

ורש"י פתב, והנה המחנה הנשאר לפליטה, על פרחו כי אלהם עמו, התקין עצמו

אני הולך לקראתו לראותו, והם היו מגידים בן יעקב, והכתוב לא ספר שיאמרו השליחים דבר בשם עשו, אלא עברתו שמונה בלבו, ולעשות לו רעה הנה הולך בסיל הזה. והנה השלוחים חקרו במחנה ונדעו כי הוא הולך לקראת יעקב:

וזה טעם "וגם", כי אמרו באנו אל אחיך אל עשו ולא ענה אותנו דבר ולא שלח לך דברי שלום, וגם הולך לקראתך ברוגע וסיל, ולכן הוסיף לו פחד על פחדו, ויירא יעקב מאד ויצר לו. וכן אמרו רבותינו (ב"ר ע"ה ד') כי השלוחים הכירו בו שנאה, אמרו באנו אל אחיך אל עשו, אתה נוהג בו כאח והוא נוהג עמך כעשו.

אבל בסוף באשר ראה הכבוד הגדול שעשה

השלוחים האלה עשו שליחותם, אבל לא ספר הכתוב זה כי אין צורך. וטעם וגם הולך לקראתך, לאמר באשר אתה הולך לקראתו בן הוא הולך לקראתך, ומה תפגשו זה בזה: (ח) ויירא יעקב מאד. בעבור שאמר לו כי יצא עשו מעירו והוא בא לקראת יעקב, ועוד שלקח עמו אנשים רבים ארבע מאות, הנה ירא לנפשו מאד כי אמר לא לקח כל אלה רק להלחם בי:

והנראה בעיני בענין הזה, כי עשו לא קבל השלוחים כהגון ולא השגיח עליהם, ואולי לא היו לפניו כי לא נתן רשות שיבאו לפניו וידברו עמו כלל, כי הנה הכתוב מספר ששאל להם מה שלום אחי ומה ענינו וענינו ביתו ובניו, וקראו לו בשלומו, ואמרו לו כי

שיעור יומי ליום שני ט' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת וישלח
כט
ההבטחות שהבטחתני. כי במקלי. לא היה עמי: לא כסף, ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה:
נתן מקלו בפרדן, ונבקע הפרדן. ומבין

(יב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי־ירא אנכי אתו
פני־בוא והפני אם על־פנים:
יב שובני בען מיד אחי מיד עשו
דחל אנא מנה דילמא ייתי וימחנני אמא
על בניה:

כט"א מיד אחי מיד עשו • מיד אחי, שאין נוהג עמי כאח, אלא כעשו הרשע. ומבין

(יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את־זרעך
בחול הים אשר לא־יספר מרב:
יג ואת אמרת אוטבא אוטיב עמך ואשוי ית
בניך סגיאין בחלא דימא די לא יתמנן
מסגי:

כט"ב היטב איטיב • "היטב" בזכותך, "איטיב" בזכות אבותיך (כ"ח). ושמתי את־זרעך בחול הים • והיכן אמר
לו בן? והלא לא אמר לו אלא (לעיל כח) "והיה זרעך כעפר הארץ"? אלא, שאמר לו (שם) "כי לא אעזבך עד אשר
אם־עשיתי את אשר דברתי לך", ולאברהם אמר: (לעיל כב) "הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על
שפת־הים". ומבין

♦ יום שני ט' כסלו ♦

(יד) וילן שם בלילה ההוא ויקח מן־הבא בידו מנחה
לעשו אחיו:
יד וילן שם בלילה ההוא ויקח מן־הבא בידו ויניסב מן דאיתי
בידה תקרבתא לעשו אחוהי:

כט"ג הבא בידו • ברשותו, וכן (במדבר כא) "ויקח את כל־אצרו מידו". ומדרש אגדה: "מן־הבא בידו", אבנים טובות

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך. אף על
פי שהיתה פחדתו פן יגרם החטא, אמר
עשית עמדי חסדים גדולים שלא הייתי ראוי
להם, כל שכן שיש לעשות עמי חנם חסד
הזה אשר הבטחתני עליו שתיטיב לי ותרבה
את זרעי, ואין חטאי ראוי למנע ממני הטובה
אשר הבטחתני בה, כי גם מתחלה לא הייתי
ראוי לה אם עונות תשמר לי, ולא הבטחתני
עליה בעבור מעשיו, רק בחסדיך הרבים:
ויש אומרים כי יעקב היה חומל על בנו
ועל ביתו פן יפח אותם עשו, כי לא
היה יודע בהבטחתו וזהו זרעך כעפר הארץ,
אם על אלה או על אחרים, כי יתכן שימלט
הוא לבדו וירבה עוד זרעו.

ואיננו נכון בעיני, כי אם היתה זאת מחשבתו,
איך אמר בתפלתו, ואתה אמרת היטב
איטיב עמך ושמתי את זרעך. ועוד, כי שם
נאמר לו והנה אנכי עמך ושמתיך בכל
אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי
לא אעזבך, ואם יהיו בניו נופלים בחרב
אחיו אין ההבטחה הזאת קצתה, ולזה ירמו
באמרו היטב איטיב עמך, וכן ואיטיבה עמך,
כי כל זה ממה שנאמר לו (לעיל ל"א ג')
ואהיה עמך. אבל הכל מיראת חטא, כי דרך
הצדיקים לירא תמיד, והיה מתנבא אולי
אפלו משניצא משם חטא כבואו בכרית עם
לכן עובד עבודה זרה או בדרך אחר. ושיגאות
מי יבין:

אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך. והנה אחרי
כן לא היטיב לו בכל החסדים ובכל האמת
האלה שיתמצטו זכיותיו על ידיהם:
אבל קטנתי לומר כי קטן הוא מהיותו ראוי
לכל החסדים שעשה עמו, וכן מי יקום
יעקב כי קטן הוא (עמוס ד' ב'), מהיותו יכל
לסבל כל הנזק עליו. וכן אמרו בבראשית
רבה (ע"ו ח') קטנתי, רבי אבא אמר איני
כדאי. והחסדים הם הטובות שעשה עמו בלא
נדר, והאמת הטובה אשר הבטיחו ואמת לו
הבטחתו. יאמר שאיננו ראוי שיבטיחנו ויעשה
לו אותן טובות שהבטיחו בהן, ולא לטובות
אחרות רבות שעשה עמו:

ולא הבינותי דעת אנקלוס שתרגם מפל חסדין
ומפל טבחין, והוא רגיל לתרגם חסד ואמת
"טיבו וקשוט" (לעיל כ"ד מ"ט להלן מ"ז
כ"ט). ואולי עושה חסדים, הצלתו, אשר
הצילו פעמים רבות מפל צרותיו. ועשה אמת,
כל הטוב הזה שהיה לו, כי נתן לו בנים
ובנות ועשר ונכסים וקבוד:

והנכון בעיני כי החסדים הנקמים יקראו
אמת, כי היא מגזרת אמתה, כשעם
ונאמן ביהך וממלכתך עד עולם (ש"ב ד'
ט"ז), ענין קיים, להמו נתן מימיו נאמנים
(ישעיה ל"ג ט"ז), כאשר אמר היו תהיה לי
כמו אבנא מים לא נאמנו (ירמיה ט"ו י"ח):
(יב) והפני אם על בנים. פרושו בו (הראב"ע)
והפני והבה אם על בנים. וכן רבים:

לשלשה דברים, לתפלה ולדורון ולמלקמה.
וראתי במדרש (קה"ר ט' י"ח) מה עשה, זינם
מבפנים והלבישם בגדים לבנים מבחוץ,
והתקין עצמו לשלשה דברים. וכן עקר. והפנה
בזה, כי יעקב יודע שאין זרעו כלו נופל בזרעו
עשו, אם בן יצא המנהג האחד על כל פנים:
וגם זה ירמו שלא יגזרו עלינו בני עשו למחות
את שמנו, אבל יעשו רעות עם קצתנו
בקצת הארצות שלהם, מלך אחד מהם גזור
באצו על מוננו או על גופנו, ומלך אחר
מרחם במקומו ומציל הפליטים. וכן אמרו
בבראשית רבה (ע"ו ג') אם יבא עשו אל
המנהג האחת והפנה, אלו אחינו שבדרום,
והיה המנהג הנשאר לפליטה, אלו אחינו
שבגולה. ראו כי גם לדורות תרמו זו הפרשה:
(יא) קטנתי מפל החסדים ומפל האמת.

נתמצטו זכיותיו על ידי חסדים ואמת
שעשית עמי, לכן אני גרא שמה משהבטחתני
נתקלתי בחטא ויגרם לי להמסר ביד עשו,
לשון רש"י. ואיננו נכון בלשון הכתוב. ועוד,
כי אמר אחרי בן ואתה אמרת היטב איטיב
עמך ושמתי את זרעך בחול הים, ומה יועיל
הבטחון ההוא אם גרם החטא אחר כך. ועוד,
כי יעקב הזכיר שתי הבטחות שהבטיחו הקדוש
ברוך הוא בבית אל ובחרן, ואמר תחלה מה
שנאמר לו בחרן, ה' האמר אלי שוב לארצך
ולמולדתך ואיטיבה עמך, והוא שנאמר לו
בצאתו מבית לכן (לעיל ל"א ג') שוב אל ארץ

ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר: "מן־הבא בידו", מן החלין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר: (לעיל כח) "עשר אעשרנו לך", ויהדר לקח מנחה. ומבין

(טו) עוֹנִים מֵאֲתִים וּתְיָשִׁים עֲשָׂרִים רַחֲלִים מֵאֲתִים וְאִילִים
טו עצי מאתן ותשיא עשרין רחלין מאתן
ודכרין עשרין:
עֲשָׂרִים:

כ"י"א עוֹנִים מֵאֲתִים וּתְיָשִׁים עֲשָׂרִים • מאתים עזים צריכות עשרים תישים, וכן כלם הנזכרים כרי צרף הנקבות. ובבראשית רבה' דורש מכאן לעונה האמורה בתורה: הטילים, בכל יום. הפועלים, שמים בשבת. החמרים, אחת בשבת. הגמלים, אחת לשלשים יום. הספנים, אחת לששה חדשים. ואני יודע לכוון המדרש הזה בכיוון, אף נראה בעיני שלמדנו מכאן, שאין העונה שנה בכל אדם, אלא לפי טרח המטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל, לפי שהם פנויים ממלאכה ורפון להרבות תשמיש לעבר עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר. ופרים, שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ד' נקבות. ולחמור, שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר. ולגמלים, שהולכים בדרך יותר רחוקה, נקבה אחת לזכר.

(טז) גִּמְלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פְּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים
טז גמלי מניקות ובניהם שלשים פרות ארבעים ופרים
עשרה אתנת עשרים ועירם עשרה:
עֲשָׂרָה אֶתְנַת עֲשָׂרִים וְעִירָם עֲשָׂרָה:

כ"י"ב גִּמְלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים • ובניהם עמהם, ומדרש אגדה: ובניהם – בנאיהם, זכר פנגד נקבה, לפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב (כ"ד). וְעִירָם • חמורים וזכרים.

(יז) וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו
יז ויהיב ביד עבדוהי עדרא עדרא בלחודוהי
ואמר לעבדוהי עברו גדמי ורוחא תשוון
בין עדרא ובין עדרא:
עֲבָדָיו לְפָנָי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר:

כ"י"ג עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוֹ • כל מין ומין לעצמו. עברו לפני. דרך יום, או פחות, ואני אבא אחריכם. וְרוּחַ תְּשִׁימוּ • עדר לפני חברו מלא עין כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתוהו על רבוי הדורון. ומבין

(יח) וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֲשׂוֹ אָחִי וּשְׂאֵלְךָ
יח ויצאו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ושאלך
לאמר למי־אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך:
לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאֵנָּה תֵּלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:

כ"י"ד לְמִי־אַתָּה • של מי אתה, מי שולחך, ותרגומו: 'למן את'. וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ • ואלה לפניך. של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה? למ"ד משמשת בראש התבה במקום של, כמו (לעיל לא) "וכל אשר אתה רואה לי הוא", שלי הוא, (תהלים כד) "לה' הארץ ומלוכה", של ה'.

(יט) וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לִיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֹדְנִי
יט ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדני
לעשו והנה גם־הוא אחרינו:
וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לִיעֲקֹב • על ראשון, ראשון, ועל אחרון, אחרון. ששאלת: 'למי אתה?' לעבדך ליעקב אני, ותרגומו: 'לעבדך ליעקב', וששאלת: 'ולמי אלה לפניך?' מנחה היא שלוחה וגו'. והנה גם־הוא • יעקב.

כ"י"ה וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לִיעֲקֹב • על ראשון, ראשון, ועל אחרון, אחרון. ששאלת: 'למי אתה?' לעבדך ליעקב אני, ותרגומו: 'לעבדך ליעקב', וששאלת: 'ולמי אלה לפניך?' מנחה היא שלוחה וגו'. והנה גם־הוא • יעקב.

(כ) וַיֵּצֵאוּ גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־
יח ויצאו גם את השני גם את השלישי גם את כל־
ההלכים אחרי העדרים לאמר בדבר הזה תדברון
אל־עֲשׂוֹ בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:
הַהֲלֹכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר בְּדָבָר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן
אֶל־עֲשׂוֹ בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:

וסברו בבראשית רבה (ע"ה י"ג) שיש בזה רמז, אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם אם יהיו צרות באות על בני לא

לשלח לו כלי כסף וכלי זהב ומגדנות: (יז) ורוח תשימו בין עדר. כדי להשביע עינו של אותו הרשע ולתוהו על הדורון.

(יד) מן הבא בידו מנחה. יאמר כי עשה מנחה מאשר עמו, כי עשרו היה צאן ובקר ומקם שלח, כי בדרך היה, ואיננו מקום

כא וְתִמְרֹנוֹ אֶף הָא עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אֲתִי בְתַרְנָא
אֲרִי אֲמַר אֲנִיחָנָה לְרוֹגְזָה בְּתַקְרַבְתָּא דְאִזְלַת
לְקַדְמִי וּבִתְרָא בְּן אֲחִיזִי אֲפֹהִי מָאִים יִסֵּב
אֲפִי:

(כא) וְאִמְרִיתֶם גַּם הִנֵּה עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר
אֲכַפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַהִלַכְתָּ לִפְנָיו וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו
אוֹלִי יֵשָׁא פָּנָיו:

רש"י: אֲכַפְּרָה פָּנָיו • אֲבִטֵּל רִגְזוֹ, וְכֵן (ישעיה כח) "וְכִפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת מֹות", (שם מז) "לֹא תוֹכְלִי כִפְרָה". וְנִרְאֶה בְּעֵינֵי
שָׁכַל כִּפְרָה שְׂאֲצֵל עֵוֹן וְחֻטָּא וְאֲצֵל פָּנִים, בְּלֵן לְשׁוֹן קִנּוּם וְהַעֲבָרָה הֵן וְלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא, וְהִרְבָּה בְּגִמְרָא: וְכִפַּר
יָדִיה, בְּעֵי לְכַפּוֹרֵי יָדֶיה בַּהֲהוּא גִבְרָא, וְגַם בְּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא נִקְרָאִים הַמְזֻקָּקִים שֶׁל קִדְשׁ: "כְּפוּרֵי זֶהב", עַל שֵׁם
שֶׁהִכְהֵן מִקְנֶה יָדָיו בְּהֵן בִּשְׁפַת הַמְזֻקָּק. רמב"ן

(כב) וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלִּילָה־הַהוּא
בַּמַּחֲנֶה:

רש"י: עַל־פָּנָיו • כְּמוֹ לִפְנָיו, וְכֵן (ירמיה ו) "חֲמָס וְשׂוֹד יִשְׁמַע בָּה עַל־פָּנֵי תְמִיד", וְכֵן (ישעיה סה) "הַמְכַעֲסִים אוֹתִי עַל־פָּנָיו".
וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: "עַל פָּנָיו", אֶף הוּא שָׂרִי בְכַעַס, שֶׁהִיהָ צָרִיךְ לְכָל זֶה (ב"ר). רמב"ן

(כג) וַיָּקָם | בַּלִּילָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נַשָּׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי
שִׁפְחָתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יִלְדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק:

רש"י: וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יִלְדָיו • (ב"ר) וְדִינָה הֵיכָן הִיָּתָה? נִתְּנָה בְּתֻבָּה וְנַעַל בְּפָנֶיהָ, שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּה עֶשֶׂר עֵינָיו, וְלִקְוֹ
נַעֲנֵשׁ יַעֲקֹב שֶׁמִּנְעָה מֵאֲחִיו, שֶׁמָּא תַחֲזִירֵנוּ לְמוֹטֵב, וְנִפְלָה בְּיַד שָׂכָם. יַבֵּק • שֵׁם הַנָּהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות ה' עמ' 263)

וְדִינָה הֵיכָן הִיָּתָה (רש"י לב, כג) יֵשׁ לִשְׂאֵל, מִדּוּעַ לֹא הִקְשָׁה לוֹ הֵיכָן הָיוּ הַתְּאוּמוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ עִם כָּל הַשְּׂבָטִים (רש"י פרשתנו לה, יז).
וְיֵשׁ לְתַרְץ עַל פִּי מַה שֶׁכָּתַב רש"י (בראשית ד, א-ב) עַל הַפֶּסוּק "וַתֵּלֶד אֶת קַיִן", שֶׁהַמֶּלֶךְ "אֶת" בָּאָה לְרִבּוּת שִׁתְאוּמָה נוֹלְדָה עִם
קַיִן. וְאֶף כָּאן: "וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר יִלְדָיו" בָּאָה לְרִבּוּת אֶת הַתְּאוּמוֹת, וְהַקְשָׁיָה הִיא אֲפֹא רַק עַל דִּינָה. רמב"ן

(כד) וַיִּקְחֻם וַיַּעֲבֹרם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ:
רש"י: אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ • הַבְּהֵמָה וְהַמַּטְלָטְלִים, עֲשָׂה עֲצָמוֹ כְּגֶשֶׁר נוֹטֵל מִכָּאן וּמֵנִיחַ כָּאן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נִפְשׁוּ (שם ל' י"ב), שֶׁהוּא פָּדִיוֹן:
(כב) וְהוּא לָן בַּלִּילָה הַהוּא בַּמַּחֲנֶה.
יֹאמַר שֶׁלֹּא בָּא בְּהֵלֵל בַּלִּילָה הַהוּא
אֲבָל לָן בַּמַּחֲנֶה עִם עֲבָדָיו וְעִם הָרוּעִים
בַּצֹּאן, עֲרוּךְ כְּאִישׁ מִלְחָמָה פֶּן יָבֹא אֲחִיו
בַּלִּילָה וְיִכָּה בוֹ:
(כג-כה) וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נַשָּׁיו וְאֶת שְׁתֵּי
שִׁפְחָתָיו. אֵין מְקָרֵם וּמֵאֲחֵר בְּפֶסוּק
הַזֶּה לְהַצְלִיחַ, אֲבָל אֲמַר שֶׁאֲסַף נַשָּׁיו וְשִׁפְחָתָיו
וְיִלְדָיו אֶל שְׁפַת הַנָּחַל, וַעֲבַר הוּא לְבָדוֹ אֶת
מַעְבַּר יַבֵּק לְרֹאוֹת אִם גְּבִיהוּ הַמַּיִם, וְשֶׁב וַיִּקְחֻם
עִמּוֹ כֻּלָּם כְּאֶחָד וַיַּעֲבִירֻם אֶת הַנָּחַל, וְאַחֲרָיו
וַיַּעֲבֹר אֶת אֲשֶׁר לוֹ, מִקְנֵהוּ וְרִכּוּשׁוֹ:
וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ. שֶׁשָּׂכַח פָּסִים קִטְנִים וְחִזּוֹ
עֲלִיתָן, לְשׁוֹן רש"י. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט
וַיִּקְחֻם וַיַּעֲבִירֻם אֶת הַנָּחַל, הַעֲבִירֻם עִמּוֹ. וַיַּעֲבֹר
אֶת אֲשֶׁר לוֹ, בְּצוּרֵי, כִּי חִזּוֹ וְצִנָּה שִׁנְעֵבְרוֹ
לִפְנָיו וְנִשְׁאָר הוּא אַחֲרֵיהֶם:
וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ. וַיִּתְּעַפֵּר, כִּף פָּרְשׁוֹ מִנַּחֲמָה.
לְשׁוֹן אֲבָק, שֶׁמַּעֲלִין אֲבָק בְּרִגְלֵיהֶם.

שֵׁאֵם בֶּן הִיָּה רֹאשׁ שִׁנְכִיר הַתְּנוּבָה זֶה בְּתַחֲלָה,
וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ כִּי חֲשַׁב אֲכַפְּרָה פָּנָיו,
כִּי עֲתָה לֹא הוֹסִיף עַל הַצֹּאנָה הַהִיא:
אֲבָל הַנִּכּוֹן כִּי עֲתָה הוֹסִיף לִפְרֹשׁ לָהֶם שִׁיאֲמָרוּ
הִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ בְּלְשׁוֹן כְּבוֹד, כְּלְשׁוֹן
זֶה, גַּם הִנֵּה עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ, וְהַקְדִּים אוֹתָנוּ
לִפְנָיו לְתַת כֶּפֶר נִפְשׁוֹ עַל רֹאוֹתוֹ פָּנֵי כְבוֹדְךָ
בַּמַּחֲנֶה הַזֶּה, כְּאֲשֶׁר יִתְּנוּ הַעֲבָדִים כְּפָרָם בְּתַת
לָהֶם רִשּׁוֹת לְרֹאוֹת פָּנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאַחֲרָיו כֵּן אֶרְאֶה
פָּנָיו כִּי אוֹלִי יֵשָׁא פָּנֵי וַיַּכְבִּדֵנִי, לְהִיּוֹתִי מְרֹאֵי
פָּנֵי הַמֶּלֶךְ. וְזֶה דֶּרֶךְ מַעֲלָה מִיָּדָתוֹ מִמֶּנּוּ. וְכֹא
אֲכַפְּרָה פָּנָיו, כְּדֶרֶךְ וַאֲשִׁי חֲסֵם יִכְפְּרֶנָּה (מַשְׁלִי
ט"ז י"ד), יִתֵּן כֶּפֶר עַל הַחֲמָה:
וְלְשׁוֹן קִנּוּם בְּכַפּוֹר אֵינָנו לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ רַק
לְשׁוֹן אֲרָמִית, וְכֵן כְּפוּרֵי זֶהב שֵׁם
הַמְזֻקָּקִים בְּכֻבֵּל, כִּי לְעוֹלָם לֹא תָבֹא כִּפְרָה
בְּחֻטָּא, אֲבָל יֹאמַר לְכַפֵּר עַל נִפְשָׁתֵיכֶם (שְׁמוֹת
ל' ט"ו), לְכַפֵּר עֲלֵינוּ וְנִסְלַח לוֹ (בַּמִּדְבָּר ט"ו
כ"ח), עַל נִפְשׁוֹ, וַיֹּאמַר אֲכַפְּרָה בְּעַד חֲטָאתְכֶם
(שְׁמוֹת ל"ב ל'), וְכֵן מַלְשׁוֹן וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר

תְּבִיא אוֹתָן זֶה אַחֵר זֶה אֶלָּא הַרְחוּ לָהֶם
מִצְרוֹתֵיהֶם. עֲשָׂה רִמּוֹ שִׁיִּהְיוּ הַמַּסִּים וְהַאֲרֻנוֹת
שִׁיִּגְבוּ בְנֵי עֶשׂוֹ מְנוּרָה בְּרִחוֹ וְהַפְּרֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה:
(כא) אֲכַפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה. אֲבִטֵּל רִגְזָהּ,
וְכֵן וְכִפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת מֹות (ישעיה
כ"ח י"ח), לֹא תוֹכְלִי כִפְרָה (שם מ"ז י"א).
וְנִרְאֶה בְּעֵינֵי שָׁכַל כִּפְרָה שְׂאֲצֵל חֻטָּא וְעוֹן
וְאֲצֵל פָּנִים, כֻּלָּם לְשׁוֹן קִנּוּם וְהַעֲבָרָה הֵן.
וְלְשׁוֹן אֲרָמִית הוּא בְּתַרְבָּה מְקוֹמוֹת, בְּעֵי
לְכַפּוֹרֵי יָדִיה (גִּטִּין נ"ו:). וְגַם בְּלְשׁוֹן מִקְרָא
נִקְרָאִים הַמְזֻקָּקִים כְּפוּרֵי זֶהב (עֲזָרָא א' י')
עַל שֵׁם שֶׁבָּהֶם מִקְנֶה יָדָיו בִּשְׁפַת הַמְזֻקָּק,
לְשׁוֹן רִבְנוֹ שְׁלֹמֹה. וְכֵן אֲמַר אֲנִקְלוֹס אֲנִחֲיָיָה
לְרוֹגְזָה:
וְאִם בֶּן יִהְיֶה פְרוּשׁוֹ, כִּי חֲשַׁב יַעֲקֹב כְּלוֹ
אֲכַפְּרָה פָּנָיו, וְהַתְּנוּבָה מְגִיד לָנוּ זֶה, כִּי
אֵינָנו רֹאשׁ שִׁיאֲמָרוּ הַשְּׁלוּחִים לְעֲשׂוֹת כְּכֹה.
וְכֵן פֶּרֶשׁ רַבִּי אֲבָרְהָם. וְאֵינָנו יֹשֵׁר בְּעֵינֵי
שִׁיאֲצִטְרֵף הַתְּנוּבָה לְהַגִּיד לָנוּ עֲתָה מַחֲשַׁבְתּוֹ
זֹאת, וְהִיא יְדוּעָה בְּכָל שְׁלֹחֵי מִנְחָה. וְעוֹד,

(כה) וַיֹּתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאבֶק אִישׁ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר: כה וַאֲשַׁמָּר יַעֲקֹב בְּלַחְדוּדָהּ וַאֲשַׁמָּדל גְּבָרָא עִמָּה עַד דְּסַלַק צִפְרָא:

כז"י וַיֹּתֵר יַעֲקֹב • שָׂכַח פָּכִים קִטְנִים וְחֹזֵר עָלֵיהֶם (חולין א'). וַיֵּאבֶק אִישׁ • מִנְחָם פֶּרֶשׁ: 'וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ', מִלְשׁוֹן אָבֶק, שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עֹפֵר בְּרַגְלֵיהֶם עַל יְדֵי נְעֻנּוּעֵם. וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'וַיִּתְקַשֵּׁר', וְלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא: 'בְּתֵר דַּאֲבִיקוֹ בִּיה' וַיֵּאבֶק לִיה מִיבֶק, לְשׁוֹן עֲנִיכָה, שֶׁכֵּן דְּרָךְ שָׁנִים שֶׁמִּתְעַצְמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רַעְהוּ, שֶׁחֹבְקוֹ וְאוֹבְקוֹ בְּזֻרְעוֹתָיו. וּפְרָשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּה, שֶׁהוּא שָׂרוֹ שֶׁל עֶשׂוֹ (כ"ה).

(כו) וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף-יָרְכוֹ וַתִּקַּע בְּפִי-יָרְךָ יַעֲקֹב בַּהֲאָבְקוֹ עִמּוֹ:

כז"י וַיִּגַע בְּכַף-יָרְכוֹ • קוֹלִית הֵרָךְ הִתְקוּעַ בְּקִלְבֶּסֶת, קְרוֹי כַּף, עַל שֵׁם שֶׁהַבֶּשֶׂר שֶׁעָלֶיהָ כָּמִין כַּף שֶׁל קֶדְרָה. וַתִּקַּע • נִתְקַעַקַע מִמָּקוֹם חֲבִרְתָּהּ, וְדוּמָה לוֹ (ירמיה ו') "פֶּן-תִּקַּע נִפְשִׁי מִמֶּךָ", לְשׁוֹן הַסֵּרָה. וּבִמְשָׁנָה: 'לְקַעַקַע בִּיצְתָן', לְשָׂרֵשׁ שְׂרָשִׁיהֶן. רמב"ן

(כו) וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם-בְּרַכְתָּנִי:

כז"י כִּי עָלָה הַשָּׁחַר • וְצִרְךָ אֲנִי לֹמֵר שִׁירָה בַּיּוֹם (כ"ה. חולין א'). בְּרַכְתָּנִי • הוֹדָה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּרַכְנִי אֲבִי, שֶׁעֶשְׂו מַעֲרַעֵר עָלֵיהֶן. (וְכָאן קָשָׁה לְרִשׁ: "בְּרַכְתָּנִי" הִנֵּה לוֹ לֹמֵר, אֲלֵא הוֹדָה וְכוּ', וְכֵן אֵימָא בְּהִרְיָא בּוֹהֵר פֶּרֶשׁת 'פְּתוּרִיע', עֲמוֹד מ"ה, וְדוּק).

(כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה-שָּׁמָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:

(כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שָׁמָךְ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שְׂרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים וַתּוֹכֵל:

כז"י לֹא יַעֲקֹב • לֹא יֹאמֶר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לָךְ בְּעֶקְבָּהּ וּרְמִיָּה, כִּי אִם בְּשִׁרְרָה וּגְלוּי פָּנִים, וְסוּפָךְ שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִגְלָה עָלֶיךָ בְּבֵית-אֵל וּמַחְלִיף שָׁמָךְ, וְשֵׁם הוּא מְבָרְכְךָ, וְאֲנִי שֵׁם אֶהְיֶה וְאוֹדָה לָךְ עָלֵיהֶן, וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב: (הושע יב) "וַיִּשָּׂר אֶל מְלֶאךָ וַיִּכַּל, בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן-לוֹ", בְּכָה הַמְּלָאךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ. וּמָה נִתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית-אֵל יִמְצְאוּנוּ וְשֵׁם יִדְבָּר עִמָּנוּ", הֵמָּתִן לִי עַד שֶׁיִּדְבָּר עִמָּנוּ שֵׁם. וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב, וְעַל כֵּרָחוֹ הוֹדָה לוֹ עָלֵיהֶן, וְזֶהוּ "וַיִּבְרַךְ אוֹתוֹ שֵׁם", שֶׁהִיָּה מִתְחַנֵּן לְהֵמָתִין לוֹ, וְלֹא רָצָה. וְעִם-אֲנָשִׁים • עֶשׂוֹ וְלָכֵן. וַתּוֹכֵל • לָהֶם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

רבה (ע"ז ג') נגע בכל הצדיקים שעתידין להיות ממנו, זה דורו של שמד. והענין כי המאריך כלו רמז לדורותיו שיהיה דור בנעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתו, והיה זה דור אחד בימי חכמי המשנה דורו של רבי יהודה בן בכא וחביריו, כמו שאמר (שהש"ר ב' ז') אמר רבי חי'א בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשו על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא אני נותן וכלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבל, ומה היו עושים בדורו של שמד, היו מביאין פדוריות של ברזל ומלכנין אותן באור ונותנין אותן תחת שחייהן ומשיאין נפשותיהן מהם. ויש דורות אחרים שעשו עמנו כזה ויותר רע מזה, והכל סבלנו ועבר עלינו, כמו שרמז ויבא יעקב שלם:

א'. ואמרו המפרשים (הרד"ק) כי וארזים במרפלתך (יחזקאל כ"ז כ"), כמו וחרוזים, מן צנאריך בחרוזים (שה"ש א' י'). וכן אמרו במלית ותאלצהו (שופטים ט"ז טז) שהוא כמו ותחלצהו, מהפך מן ותלחצהו: ושם הוא דעת אגלוס שאמר ואשתדל, וכך תרגם וכי יפתה (שמות כ"ב ט"ו) ארי ישדל, חיבך וינשק שהוא דרך הפתוי, או שלא נודמן לו לשון ועשאו ענין תחבולה, כי כל השתדלות תחבולה וצדוד ענין. ובבראשית רבה (ע"ז ג') מי נתמלא אבק, האיש שהיה עמו. כדברי מנחם. והוא הנכון:

(כו) וירא כי לא יכל לו. מלאכיו גבורי כח עושי דברו, ועל פן לא יכול לו המלאך להזיקו, כי לא הרשה רק במה שעשה עמו להקע כף ירכו. ואמרו בבראשית

ולי נראה לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בחר דאביו ביה (פנהרין ס"ד:), ואביו ליה מיבך (מנחות מ"ב), זה לשון רש"י. ואביוה בלשון חכמים חביקה שמשו בה הרבה, אבקתא אית בה (מכות כ"ג), דרגש עיולי ואפוקי באבקתא (נדרים נ"ו:). וכן אביוה בלשון בעבור היותה מעצים דקים חגורים וקשורים יחד, כי החי"ת תכבד בלשונם והקלו אותה לאל"ף, ופעמים רבים יכלינו החי"ת, תותך (חולין ז'): במקום תחותך (זכחים נ"ד). מסותא (ב"מ ו'). במקום מסותא (קדושין ל"ג), אסיתא חסיתא (שבת ע"ז:):

ואפשר שיהיה ויאבק ויחבק, כמו ויחבקוהו (להלן ל"ג ד'), כי אולי פן הלשון. ומצינו ברדים אמצים (זכריה ו' ג'), כמו חמוצים, מלשון חמוץ בגדים (ישעיה ס"ג

שיעור יומי ליום שלישי י' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וישלח

(ו) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה
תִּשְׁאַל לְשְׁמִי ויִבְרַךְ אֹתוֹ שָׁם:
כז"י ◀ לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל • (כ"ד) אֵין לָנוּ שֵׁם קְבוּעַ, מִשְׁתַּנִּין שְׁמוֹתֵינוּ, (הכל) לְפִי מַצּוֹת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוֹת שְׁאֵנוּ
מִשְׁתַּלְחִים. רמב"ן

♦ יום שלישי י' כסלו ♦

(זא) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים
פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי:
לא וקרא יעקב שמה דאתרא פניאל ארי
חזיתי מלאכיה דיי אפין באפין ואשתזת
נפשי:

(לב) וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלַע
עַל־יָרְכוֹ:
לב ודנח לה שמשא כמא די עבר ית פנואל
והוא מטלע על ירכה:

כז"י ◀ וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ • לשון בני אדם הוא: 'כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר', זהו פשוטו. ומדרש
אגדה: "ויזרח לו", לצרכו, לרפאות את צלעתו, כמה דתימא (מלאכי ג) "שמש צדקה ומרפא בכנפיה", ואותן
שעות שמקרה לשקע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מהרה לזרח בשבילו. והוא צולע. היה צלע כשזרחה
השמש.

(זג) עַל־כֵּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר
עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד
הַנֶּשֶׁה:
זג על פן לא יאכלו בני ישראל את־גיד הנשה אשר
דנשיא די על פתי ירכא עד יומא הדין ארי
קריב בפתי ירכא דיעקב בגידא דנשיא:

כז"י ◀ גִּיד הַנֶּשֶׁה • ולמה נקרא שמו "גיד הנשה"? לפי שנשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן (ירמיה נא)
"נשטה גבורתם", וכן (לקמן כא) "כי נשני אלהים את־כל־עמלי": (על־כף הירך • פולפ"א בלע"ז, כל בשר גבה
וחלול ועגל קרוי: 'כף', כמו: 'עד שתתמרך הכף בסמני בגרות').

לג (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע
מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲזֵק אֶת־הַיָּלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל
שְׁתֵּי הַשִּׁפּוֹת:
לג א וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע
מאות איש ויחזק את־הילדים על־לאה ועל־רחל ועל
שתי השפחות:

(ב) וַיִּשֶׂם אֶת־הַשִּׁפּוֹת וְאֶת־יְלָדֵיהֶן רֹאשֶׁנָּה וְאֶת־לֵאָה
וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:
כז"י ◀ וְאֶת־לֵאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָנִים • אחרון אחרון חביב.
ב וישוי ית לחינתא וית בניהן קדמאין וית
לאה ובניהא בתראין וית רחל וית יוסף
בתראין:

(ג) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שִׁבְעַת פַּעַמִּים
עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אַחֲיוֹ:
ג והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים
זמנין עד מקרבה עד (נ"י לות) אחיהי:

כז"י ◀ עָבַר לִפְנֵיהֶם • אמר: 'אם יבא אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה'.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ל) לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי. אמר, אין לך
בידיעת שמי תועלת, כי אין הכח והיכולת
בלתי לה לבדו, אם תקראני לא אענך וגם
מזרתך לא אושיעך. אבל עתה אברך אותך
כי בן צויתי, ולא פרש הכתוב הכרחה.
והקדוב מה שאמרו רבותינו (במדרש אגדה
ובזהר הקדוש תולדות קמ"ד). שהודה לו
על כל הכרכות שם במקום שהוא על כרחו,
כי לא רצה יעקב להמתין לו עד בית אל:

(ד) וַיִּרְץ עֲשׂוֹ לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיַּפֵּל עַל-צוּאָרָיו וַיִּשְׁקָהוּ
וַיִּבְכּוּ:
וַיִּשְׁקָהוּ • נְתַלְגְלוּ רַחֲמָיו שֶׁרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוֹת כָּל הַשְׁתַּחֲוֹת הַלָּלוּ. וַיִּשְׁקָהוּ • נָקִיד עָלָיו, וַיֵּשׁ חוֹלְקִין בְּדָבָר הַזֶּה בְּבְרִיתָא דְסַפְרֵי: יֵשׁ שְׂדֵרְשׁוֹ נִקְדָּה זו, לומר שֶׁלֹא נִשְׁקוּ בְּכָל לְבוֹ (כ"ד). אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי: 'הִלְכָה הִיא, בְּדוּעַ שֶׁעָשׂוּ שׁוֹנָא לַיעֶקֶב, אֲלֹא שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה וְנִשְׁקוּ בְּכָל לְבוֹ' (בראשית רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 144)

וַיֵּשׁ חוֹלְקִין בְּדָבָר הַזֶּה (רש"י לג, ד) רש"י נִקְט לְשׁוֹן זו כְּדִי לְלַמְּדֵנוּ שֶׁשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים 'שְׁקוּלִים' מִבְּחִינַת כְּבֹד הַקָּשִׁי שֶׁיִּשְׁנֹו בְּכָל אֶחָד מֵהֶם; אֵין כָּאֵן 'פְּרוּשׁ רִאשׁוֹן' ו'פְּרוּשׁ שֵׁנִי', אֲלֹא שְׁנֵי פְּרוּשִׁים שְׁקוּלִים. שָׁכַן, הַקָּשִׁי בְּפֶרוּשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא שְׁאִינוֹ מֵתָאִים לְהַמְשִׁיךְ הַסְפּוֹר ("וַיִּבְכּוּ", "אָחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ", "אֲצִיגָה נָא עִמָּךְ מִן הָעַם אֲשֶׁר אִתִּי"). וְהַקָּשִׁי בְּפֶרוּשׁ הַשֵּׁנִי הוּא שְׁאִינוֹ מֵתָאִים לְתַחֲלֵת הַסְפּוֹר ("וְאֶהְרֹגָה אֶת יַעֲקֹב אֲחִי", "עוֹדֵנוּ בְּשִׁנְאָתוֹ").

(ה) וַיִּשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר
מִי-אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמְרוּ הַיְלָדִים אֲשֶׁר-חָנָן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:
כ"י • מִי-אֵלֶּה לָּךְ • מִי אֵלֶּה לִהְיוֹת שְׁלָךְ? • רמב"ן

♦ יום רביעי י"א כסלו ♦

- (א) וַתִּגְשֵׁן הַשְּׁפָחוֹת הַנָּה וַיִּלְדִּיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוִין:
(י) וַתִּגְשֵׁן גַּם-לֵאָה וַיִּלְדִּיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחֵר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
כ"י • נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל • בְּכָלֵן, הָאֲמָהוֹת נִגְשׁוֹת לַפָּנִי הַבְּנִים, אֲבָל בְּרַחֵל, יוֹסֵף נִגַּשׁ לַפָּנִיָּה, אָמַר: 'אֲמִי יָפֶת תֹּאֵר, שְׁמָא יִתְּלָה בָּהּ עֵינָיו אוֹתוֹ רָשָׁע, אֲעַמֵּד כְּנֻגָּהּ וְאֶעֱכָבֶנּוּ מִלְּהַסְתָּפֵל בָּהּ'. מִכָּאֵן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת "עֲלֵי עֵין".
(ח) וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר
לְמַצֵּאֲחִן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:
כ"י • מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה • מִי כָל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי, שֶׁהוּא שְׁלָךְ, כְּלוֹמַר: לָמָּה הוּא לָךְ? וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל מוֹלִיכֵי הַמַּחֲנֶה. וּמִדְּרָשׁוֹ: כְּתוּב שֶׁל מַלְאָכִים פָּגַע, שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֵת אֲנָשָׁיו וְאֹמְרִים לָהֶם: 'שֶׁל מִי אַתָּם? וְהֵם אֹמְרִים לָהֶם: 'שֶׁל עֲשׂוֹ', וְהֵן אֹמְרִים: 'הַכּוֹ, הַכּוֹ', וְאֵלּוֹ אֹמְרִים: 'הִנֵּיחוּ, בְּנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הוּא', וְלֹא הָיוּ מִשְׁגִּיחִים עָלָיו, 'בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אֲבִרָהּ הוּא', וְלֹא הָיוּ מִשְׁגִּיחִים עָלָיו, 'אָחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא', אֹמְרִים לָהֶם: 'אִם כֵּן, מִשְׁלָנוּ אַתָּם'. רמב"ן
(ט) וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ יִשְׁלִי רַב אָחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:
כ"י • יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ • כָּאֵן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת (כ"ה).

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

- (ה) מִי אֵלֶּה לָךְ. שָׂאֵל עַל הַנָּשִׁים וְעַל הַיְלָדִים, וְעַנָּה הַיְלָדִים אֲשֶׁר חָנָן אֱלֹהִים אֶת עַבְדְּךָ, דָּרָךְ מוֹסֵר, כִּי לֹא רָצָה לומר שֶׁהֵן נָשִׁי, וְהָבִין עֲשׂוֹ שֶׁהֵן אֲמוֹת הַיְלָדִים:
(ח) מִי לָךְ כָּל הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי. הִנָּה עַבְדִּי יַעֲקֹב עָשׂוּ בְּאֲשֶׁר צָוָה אוֹתָם
אָדָם אֶחָד בְּדָרָךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ בֶּן. וְטַעַם מִי לָךְ כָּל הַמַּחֲנֶה הַזֶּה, כְּלוֹמַר מִי זֶה לָךְ שֶׁתִּשְׁלַח לוֹ כָּל אֵלֶּה, כְּלוֹמַר מִי הוּא הַגָּדוֹל אֲצִלְךָ שֶׁתִּשְׁלַח לוֹ כָּל אֵלֶּה, וְהוּא עָנָהוּ לְמַצֵּא חָן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי, כִּי אֵתָה הַגָּדוֹל וְהַאֲדוֹן בְּעֵינֵי:

יִיאָמֶר יַעֲקֹב בְּכֶעָם אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחַת רַחֲמֵי
בְּעֵינַיִךְ וְתִקְבַּל תַּקְרָבָתִי מִן יְדֵי אָרִי עַל כֵּן
תִּזְתַּנֵּן לִאֲפִיךָ בְּחִיזוֹ אֲפִי בִּרְכִינִי וְאֶתְרַעֲתִי
לִי:

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־נָא אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת
מִנְחָתִי מִיָּדֵי כִי עַל־כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ בְּרָאִת פָּנַי אֱלֹהִים
וּתְרַצְנִי:

כ"י אֶל־נָא • אֶל נָא תֹאמַר לִי כֵּן. אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדֵי כִי עַל־כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ
וְגו'. כִּי בְדַאי וְהִגִּד לְךָ שֶׁתִּקְבַּל מִנְחָתִי, עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי פְּנֶיךָ, וְהֵן חֲשׂוֹבִין לִי בְּרָאִית פָּנַי הַמְּלֵאךְ, שֶׁרָאִיתִי שֶׁר
שָׁלָךְ, וְעוֹד, עַל שְׁנֵתְרַצִּית לְמַחֵל לִי עַל סִרְחָנִי. וְלָמָּה הִזְכִּיר לוֹ רָאִית הַמְּלֵאךְ? כִּדִּי שִׁתְּרָא הִימְנוּ וַיֹּאמֶר: 'רָאָה
הַמְּלָאכִים וְנִצּוֹל, אֵינִי יָכֹל לוֹ מַעֲתָה'. וּתְרַצְנִי • נִתְפִּיסֶתָּ לִי, וְכֵן כָּל רָצוֹן שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן פִּיּוֹס, אִפְסִיזוֹמ־ט
בְּלַעֲזָו. (וִיקָרָא כ"ב) "כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם", הַקְּרִבְנוֹת בָּאוֹת לְפִיּוֹס וּלְרָצוֹת, וְכֵן (מִשְׁלִי י') "שִׁפְתֵי צִדִּיק יִדְעוֹן רָצוֹן",
יִודְעִים לְפִיּוֹס וּלְרָצוֹת. רַמְבַּ"ן

יִיאָמֶר יַעֲקֹב אֶת־בְּרָכָתִי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי־חֲנִנִי אֱלֹהִים
וְכִי יִשְׁלִיכֶל וַיִּפְצַרְבוּ וַיִּקָּח:

(יא) קַח־נָא אֶת־בְּרָכָתִי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי־חֲנִנִי אֱלֹהִים
וְכִי יִשְׁלִיכֶל וַיִּפְצַרְבוּ וַיִּקָּח:

כ"י בְּרָכָתִי • מִנְחָתִי, מִנְחָה זוֹ הִבָּאת עַל רָאִית פָּנִים, וְלִפְרָקִים אֵינָה בָּאָה אֶלָּא לְשֹׁאֵל שְׁלוֹם, וְכָל בְּרָכָה שֶׁהִיא לְרָאִית
פָּנִים, כְּגוֹן: (לִקְחוּ מִזֶּה) "וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת־פְּרַעְזָה", (מִלְכִּים ב' יח) "עֲשׂוּ אִתִּי בְּרָכָה" דְּסִנְחָרִיב, וְכֵן (שְׁמוּאֵל ב' ח) "לְשֹׁאֵל לוֹ לְשֹׁלֹם
וּלְבָרְכוֹ" דְּתוֹעִי מֶלֶךְ חֲמַת, כֹּלָם לְשׁוֹן בְּרַפְת שְׁלוֹם הֵן, שֶׁקּוֹרִין בְּלַעֲזָו שְׁלוֹדָא־ר. אִף זֶה בְּרָכָתִי, מוֹ"ן שְׁלוֹדָא־ר. אֲשֶׁר
הִבָּאת לְךָ • לֹא טְרַחַת בֵּה, וְאֵינִי יִגְעֵתִי לְהִגִּיעָה עַד שֶׁבָּאָה לִיךָ (בְּרַאשִׁית רַבָּא) • חֲנִנִי • נוֹ"ן רָאשׁוֹנָה מְדַגֶּשֶׁת לְפִי שֶׁהִיא
מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמִקּוֹם שְׁתֵּי נוֹנִי"ן, שֶׁהִיא לוֹ לִוְמָר: 'חֲנִנִי', שֶׁאֵין חֲנָן בְּלֹא שְׁתֵּי נוֹנִי"ן, וְהַשְׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ, כְּמוֹ: "עֲשֵׂנִי",
זְבֻדְנִי. יֵשׁ לִי־כָל • כָּל סְפוּקִי. וְעֲשׂוּ דְבַר בְּלִשׁוֹן גְּאֻהָ: "יֵשׁ לִי רֵב", יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִכְּדִי צָרְכִי. רַמְבַּ"ן

יִיאָמֶר נָטַל וְנִיחָהּ וְאִיהָ לְקַבֵּל:

(יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאִלְכָּה לְנִגְדָךְ:

כ"י נִסְעָה • כְּמוֹ 'שִׁמְעָה, סִלְחָה', שֶׁהוּא כְּמוֹ: שִׁמַּע, סִלַּח, אִף כָּאֵן נִסְעָה כְּמוֹ: נִסַּע, וְהִנּוּ"ן יִסּוֹד בְּתִכָּה, וְתִרְגוּם
שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס: 'נִטַּל וְנִיחָהּ', עֲשׂוּ אִמֶּר לִי־עַקֵּב: 'נִסַּע מִכָּאֵן וְנִלְכָּה'. וְאִלְכָּה לְנִגְדָךְ • בְּשׁוּנָה לְךָ, טוֹכָה זֶה אֶעֱשֶׂה לְךָ,
שֶׁאֲאָרִיךְ יָמִי מִהִלְכָתִי לִלְכַת לֹאֵט כְּאֲשֶׁר אֶתָּה צָרִיךְ, וְזֶהוּ "לְנִגְדָךְ", בְּשׁוּנָה לְךָ.

יִיאָמֶר לֵה רַבּוֹנִי יָדַע אָרִי יִנְקָנָא רַבִּינִין
וְעָנָא וְתוֹרִי מִינְקָתָא עָלֵי וְדַחּוּקָנוֹן יוֹמָא חַד
וַיִּמְוָתוֹן כָּל עָנָא:

(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ אֲדֹנִי יָדַע כִּי־הִילָדִים רַפִּים וְהִצָּאֵן וְהִבְקֵר
עָלוֹת עָלֵי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל־הִצָּאֵן:

כ"י עָלוֹת עָלֵי • הִצָּאֵן וְהִבְקֵר שֶׁהֵן עָלוֹת מִשְׁלוֹת עָלֵי לְנִהָלָן לֹאֵט. עָלוֹת • מְגִדְלוֹת עוֹלָלִיחֵן, לְשׁוֹן: (אֵיכָה ב') "עוֹלָל
וַיּוֹנֵק", "עוֹל יָמִים", (שְׁמוּאֵל א' ו') "שְׁתֵּי פְרוֹת עָלוֹת", בְּלַעֲזָו אִנְפִּיטִי"ש. וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד • (וְאִם יִדְפְּקוּם יוֹם
אֶחָד) לִי־גַעַם בְּדֶרֶךְ בְּמִרוּצָה "וּמָתוּ כָּל הִצָּאֵן". וְדַפְקוּם • כְּמוֹ: (שִׁיר הַשִּׁירִים ה') "קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק", נוֹקֵשׁ בְּדָלֶת. רַמְבַּ"ן

יִדְעֵבֶר כָּעַן רַבּוֹנִי קָדָם עֲבָדָה וְאֵנָּה אֲדַבֵּר
בְּנִיחַ לְרָגֵל עוֹבְדָתָא דִּי קְדָמִי וְלְרָגֵל יִנְקָנָא
עַד דִּי אַעוֹל לְזוֹת רַבּוֹנִי לְשַׁעִיר:

(יד) יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לְפָנַי עֲבָדוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאַפִּי לְרָגֵל
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וְלְרָגֵל הַיָּלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבָא
אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה:

כ"י יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי • אֵל תֹּאדִירָךְ יָמִי הִלִּיכְתָּךְ, עֲבַר כְּפִי בְּרַפְךָ וְאִף אִם תִּתְרַחֵק. אֶתְנַהֲלָה • אֶתְנַהֵּל, ה"א יִתְרָה,

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִתְּחִלַּת בְּלוֹס, אֲבִרְמוּבִיץ

וַיִּקְרָאוּ הַמְּנַחֵה שִׁישְׁלַח הָאֵדָם לְרָצוֹנוֹ בְּרָכָה, כִּי
הוּא שׁוֹלַח מִאֲשֶׁר בְּרַךְ אוֹתוֹ הַשֵּׁם, כְּעִנְיָן אֲשֶׁר
בְּרַכָּה ה' אֱלֹהֵיךְ תִּתֵּן לוֹ (דְּבָרִים ט"ו י"ד), כְּאֲשֶׁר
אָמַר לְמַעַלָּה (ל"ב י"ד) מִן הַבָּא בְּיָדוֹ. וְהַמְּנַחֵה
אֲשֶׁר הִתְנוּ בֵּה לְמִלְכָּה בְּדָבָר יָדוּעַ תִּקְרָא מִס':
(יג) וּמָתוּ כָּל הִצָּאֵן. דְּרַךְ הַמְּלָה, שֶׁהִיא לוֹ
לִוְמָר "מָתוּ כָּלָם", אָבָל לֹא יֹאמַר כֵּן
עַל הַיָּלָדִים. וְגַם לֹא רָצָה לִוְמָר "וּמָתוּ" סֶטֶם,

(ד'), כִּי רָצוֹ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבִינִי (שָׁם ק"ב
ט"ו), כֹּלָם עִנְיָן חֲפִץ וְחֲשִׁק בְּדָבָר. וְרַש"י
כָּתַב עַל שְׁנֵתְרַצִּית לְמַחֵל לִי עַל סִרְחָנִי.
וּתְרַצְנִי, נִתְפִּיסֶתָּ לִי. וְכַךְ אֲמַרְתִּי (לְעִיל ל"ב
כ"א) שֶׁאֵינִי טוֹב שִׁיְהִיָּה לוֹ מִזְכִּיר עוֹן:
(יא) קַח נָא אֶת בְּרָכָתִי. הַמְּנַחֵה, וְכֵן עֲשׂוּ אִתִּי
בְּרָכָה (מ"ב י"ח ל"א), הִשְׁבִּיבוּ לִי מִנְחָה.
וְכֵן קַח נָא בְּרָכָה מֵאֵת עֲבָדֶיךָ (שָׁם ה' ט"ו).

(י) כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ. אָמַר לוֹ, תִּקַּח
מִנְחָתִי מִיָּדֵי בְּעִבּוֹר שֶׁרָאִיתִי פְּנֶיךָ שֶׁהֵם
לִי כְּרָאוֹת פָּנֵי אֱלֹהִים, וּתְרַצְנִי בְּקִבְלַת הַמְּנַחֵה,
כְּאֲשֶׁר הָאֱלֹהִים רּוֹצֵה אֶת גְּרָאִיו בְּקִבְלַת מִנְחָתָם
וְקִרְבָּנָם. כְּעִנְיָן וְנִרְצָה לוֹ (וַיִּקְרָא א' ד'),
עוֹלָתִיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבִּיחַ (יִשְׁעִיָּה
נ"ו ז'), מִלְשׁוֹן יְהִי רָצוֹן אֲחֵיו (דְּבָרִים ל"ג
כ"ד), וְאוֹר פְּנֶיךָ כִּי רָצִיתָם (תְּהִלִּים מ"ד

כמו: ארדה, אשמעה. לאטי. לאט שלי, לשון נחת, (ישעיה ח) "ההולכים לאט", (שמואל ב יח) "לאט לי לצער". לאטי, הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי. לרגל המלאכה. לפי צרך הליכת רגלי המלאכה המטלת עלי להוליד. ולרגל הילדים. לפי רגליהם, שהם יכולים לילך. עד אשר-אבא אל-אדני שעירה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות, אמר: אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך. (ב"ר) ואימתי ילך? בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א כ"א): "ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו". ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים. רמב"ן

(טו) ויאמר עשו אציה-נא עמך מן-העם אשר אתה ויאמר למה זה אמצא-הן בעיני אדני:

כש"י ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאני צריך לה? אמצא-הן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול. רמב"ן

(טז) וישב ביום ההוא עשו לדרבו שעירה:

כש"י וישב ביום ההוא עשו לדרבו. (ב"ר) עשו לבדו, וארבע מאות איש שהלכו עמו, נשטמו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע להם הקדוש ברוך הוא? בימי דוד, שנאמר (שמואל א ל) "כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים".

(יז) ויעקב נסע ספתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סבת על-יבן קרא שם-המקום סכות:

כש"י ויבן לו בית. (מגילה יז) ששה שם י"ח חדש: קיץ, וחרף וקיש, סכות – קיץ, בית – חרף, סכות – קיץ. רמב"ן

(יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ פנען בבאו מפדן ארם ויחן את-פני העיר:

כש"י שלם. בגופו, שנתרפא מצלעתו. (שבת לג) שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורו. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן. עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו (רות א) "עד בואנה בית לחם". בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחברו: יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם, אף כאן: ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנודגו לו בדרך. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

למלכותא הוה מסתפל בהדא פרושא ולא הוה נסיב עמיה רומאין, חד זמן לא אסתפל בה ונסיב עמיה רומאין, ולא הגיעו לעכו עד שמכר פינס שלו. מפני שהיתה קבלה בידם שזו פרשת גלות. כשהיה בא ברוקמה בחצר מלכי אדום על עסקי העבד היה מסתפל בפרשה זו ללכת אחרי עצת הנזק החכם, כי ממנו יראו הדורות וכן יעשו, ולא היה מקבל חכמת אנשי רומי ללוחו שאין מקריבין אלא להנאת עצמן ומפקירין ממונו של אדם: (יז) ויבן לו בית. יתכן כי היה המקום מקום אין שם עיר, והצרך לבנות לו בית ולעשות סכות. או ויבן לו בית, שבנה לו בית גדול ובו מגדל עז להשגב מפני עשו: (יח) ויבא יעקב שלם. מפדן ארם. כאומר לחברו יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא יעקב שלם מלבן ומעשו,

ורבותיניו אמרו (ע"ז כ"ה:) עוד שלא היה בדעת יעקב לשוב דרך שעיר, ורצונו היה להתרחק ממנו כאשר יוכל, אבל הרחיב לו את הדרך. וגם זו עצת חכמה, ועוד להם מדרש אחר (ב"ר ע"ח י"ד) שיקים דברו לימות המשיח, שנאמר (עובדיה א כ"א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו, יאמר כי המושיעים אשר בהר ציון יעלו לשפט את הר עשו: (טו) למה זה אמצא חן בעיני אדני. למה זה, תעשה לי טובה שאני צריך לה. אמצא חן בעיניך, ולא תשלם עתה שום גמול, לשון רש"י. והכונה ביעקב כי לא היה חפץ בהם ובחבורתם כלל, וכל שכן שהיה בדעתו ללכת דרך אחרת: ורבותיניו ראו עוד בזה עצה, אמרו (ב"ר ע"ח ט"ו) רבי יצאי כד הוה סליק

על הקרן ועל הצאן, כי יחמל על הילדים שלא יהיו במשמע. ולא רצה להאריך וימתו כל הצאן והקרבן: או יהיה פרושו כי הילדים רבים, וייעפו נערים וייעפו ולא ירצו ללכת, והצאן והקרבן עלות, ואם ידחקים ימותו הצאן שהם בהמה דקה, כי הקרן לא ימות אבל יזיק להם: (יד) עד אשר אבא אל אדני שעירה. היה ליעקב בשבוב אל ארצו דרך בארץ שעיר, והנה אמר לו עשו ואלכה לנגדך. שלא יפדו ממנו עד שובו אל אביו לעשות לו כבוד בבואו אל ארצו, ויעקב אמר אני אלך לאטי ואדני ישוב אל עיר מקשתלו, ואם אשוב דרך עירו יכבדני וילך עמי כאשר יחפץ. ולא היה זה גדר ממנו שיבא אליו, שאין עשו צריך לו.

שיעור יומי ליום חמישי י"ב כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וישלח לז

(יט) וַיִּקְרָא אֶת-חֲלֶקֶת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָתַת־שָׁם אֱלֹהִי מִיַּד בְּנֵי-חֲמוֹר אָבִי שִׁכֶם בְּמִאֲהָ קִשִּׁיטָה:

יט וַיִּזְכֹּן יְת אַחֲסַנַת חֲקֵלָא דִּי פֶרַס תַּמָּן מִשְׁכָּנָה מִיָּדָא דְבְנֵי חֲמוֹר אָבוּהִי דְשִׁכֶם בְּמִאֲהָ חוֹרְפָן:

כז"י ◀ קִשִּׁיטָה • מָעָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: 'כִּשְׁהִלְכֹּתִי לְכַרְפֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה, קִשִּׁיטָה'. (וַתְּרַגְמוּ: 'חוֹרְפָן', טוֹבִים, תְּרִיסִים בְּכָל מְקוֹם, כְּגוֹן: "עוֹבֵר לְסוֹחָר") •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 177)

ויקרא את חלקת השדה . . במאה קשיטה (ג, יט) יש לשאול, מדוע נקט הכתוב "מאה קשיטה" (מעה), ולא "חמשה שקלים" (שהרי בשקל יש עשרים מעות). ויש לומר, דהנה לכאורה קשה: לשם מה צריך היה יעקב לקנות את חלקת השדה, והרי היה בדרך לבית אביו, והתעקב בשכם לזמן קצר בלבד? לכן מתרץ הכתוב, שהקנייה היתה מתוך חבת ארץ הקדש – מיד עם קנייתו אליה קנה בה חלקת שדה ושלם עליה במאה מטבעות חשובות, המשמשות כתקשיטים.

(כ) וַיַּצֵּב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

כ ואַקֵּם תַּמָּן מִדְּבַחָא וּפְלַח עֲלוּהִי קְדָם אֵל אֱלֹהֵא דִישְׂרָאֵל:

כז"י ◀ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • לא שהמזבח קרוי "אלהי ישראל", אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר: מי שהוא אל, הוא הקדוש ברוך הוא, הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מצינו במשה (שמות יז) "ויקרא שמו ה' נסי", לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא: 'ה' הוא נסי'. ורבותינו דרשו שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב 'אל' (בגילה יח), ודברי תורה "וכפטיש פוצץ סלע", מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו של מקרא באתי. ומבין

♦ יום חמישי י"ב כסלו ♦

לד (א) וַתַּצֵּא דִינָה בַת-לֵאָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:

א וַתִּנָּקֶת דִּינָה בַת לֵאָה דִּי יִלְדִית לְיַעֲקֹב לְמַחְזֵי בְּבִנֵּי אֶרֶצָא:

כז"י ◀ בַּת-לֵאָה • ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת: "בת-לֵאָה", שאף היא יצאנית היתה, (כ"ד) שְׁנָאֵמַר: (לעיל ה) "וַתַּצֵּא לֵאָה לְקֶרְאָתָהּ". (ועליה משלו המשל: באמה, בבתה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 150)

שנאמר ותצא לאה לקראתו (נ"ח לד, א) יציאה זו של לאה היתה דבר חיובי, "שהיתה מתאנה ומחזרת להרבות שבטים" (רש"י שם). ויש לומר, שאף יציאת דינה היתה לשם מטרה חיובית: קרוב בנות הארץ והחזרתן למוטב. ותכונה זו ירשה מלאה ולא מיעקב,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

המזבח על שם הנס, להיות שבחו של הקדוש ברוך הוא נזכר בקריאת המזבח, כלומר, מי שהוא אל הוא אלהים לי ששמי ישראל. וכן מצינו במשה ויקרא שמו ה' נסי (שמות יז) "ויקרא שמו ה' נסי", לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשו (מגלה י"ח). שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל. ודברי התורה כפטיש פוצץ סלע מתחלקין לכמה טעמים ואני לישב פשוטו באתי. כל זה לשון רש"י. והנה צדקו דברי הרב בפשוטו של מקרא, ויהי טעם לו כטעם קרא לו בנימין (להלן ל"ה י"ח), וקרא לך גדר פרץ (ישעיה נ"ח י"ב):

ודע כי המנהג הזה בישראל בן, שיקראו השמות בשבחי האל כמו צוריאאל (במדבר ג' ל"ה), צורישדי (שם א' ו'), כי

ויחן את פני העיר. לא רצה להיות אכסנאי בעיר, אבל רצה שתהיה תחלת ביאתו בארץ בתוך שלו, ולכן חנה בשדה וקנה המקום, וזה להחזיק בארץ. והמעשה הזה היה רמז, כי המקום ההוא נכש לפניו תחלה, טרם הורישו יושבי הארץ מפניו ורעו, כאשר פרשתי באברהם (לעיל י"ב ו):

ורבותינו אמרו (ב"ר ע"ט ו') נכנס עם דמיומי חמה וקבע לו תחומין. ועל דעתם לא היה בכונה מונע. אבל על כל פנים היה המאדע לרמוז על העתיד שאמרנו. אבל רבי אברהם אמר כי הזכיר הכתוב זה להודיע כי מעלה גדולה לארץ ישראל וימי ששלו של חלק בה חשוב הוא כחלק העולם הבא:

(כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו להצילו קרא שם

זה לשון רש"י. אבל רבי אברהם פרש שבא בשלום ולא ארע לו שום מארע, כי עתה יחל לספר מארע דינה:

ולפי דעתי אמר הכתוב בן, כי בסכות היה מתפחד מעשו, כי סכות בעבר היה בן מנחם במלכות סיחון, אם הוא המזכיר בספר יהושע (י"ג כ"ז), ואם הוא אחר, הנה הוא יותר קרוב לשעיר. ועד היותו בארץ כנען לא שקט לבו, כי אז ידע שלא יגע בו כי אביו קרוב משם, או שיעורוהו אנשי הארץ, כי אביו נשיא אלהים בתוכם, או שזכות הארץ תצילהו, ולכן אמר עתה (בבראשית רבה ע"ח ט"ז) כל אותן הדברים שעשה יעקב אבינו בסכות היה מכבד את עשו באותו הדורון, כי היה מתירא ממנו שם ומשלם לו כאותו הדורון בכל חדש וחדש, או פעם אחת בשנה:

שְׁהָרִי יַעֲקֹב לֹא רָצָה שֶׁתַּעֲסֹק בַּפַּעֲלוֹת כְּאֵלוֹ, שֶׁלֹּכֵן מִנֵּה אוֹתָהּ מַעֲשֵׂיו, אֲף שֶׁהִיָּתָה יְכוֹלָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב (רש"י לעיל לב, כג). וּמִטָּרָה זוֹ הִתְבַּצְּעָה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּנִי יַעֲקֹב שָׁבוּ אֶת בְּנוֹת שָׁכֵם וְנָעֲשׂוּ שִׁפְחוֹת בְּבֵית בְּנֵי יַעֲקֹב, וְאָכַן חֲזָרוֹ לְמוֹטָב. רמב"ן

(ב) וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֵם בֶּן־חַמּוֹר הַחִיִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:

רש"י • וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ • בְּדִרְכָּהּ. וַיַּעֲנֶהָ • שָׁלָא בְּדִרְכָּהּ (יזכא ע"ו). רמב"ן

(ג) וַתִּדְבֹק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֹּאחֲזֶה אֶת־הַנַּעֲרָה וַיִּדְבֹר עַל־לֵב הַנַּעֲרָה:

רש"י • עַל־לֵב הַנַּעֲרָה • דְּבָרִים הַמְתִּישְׁבִּין עַל הַלֵּב: 'רְאִי אֲבִיךָ בַּחֲלָקֶת שָׂדֶה קִטְנָה, כַּמָּה מָמוֹן בְּזָבֹז, אֲנִי אֲשִׁיאוּךָ וְתִקְנֶה הָעִיר וְכָל שְׂדוֹתֶיהָ'.

(ד) וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

(ה) וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמֵא אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבְנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֶהוּ בַשָּׂדֶה וְהַחֲרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם:

(ו) וַיֵּצֵא חַמּוֹר אֲבִי־שָׁכֵם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה בְּשִׁמְעָם וַיַּתְעֲצֹבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֹ לָהֶם מְאֹד כִּי נִבְלָה עֵשָׂה בִּישְׂרָאֵל לְשֹׁכֵב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:

רש"י • וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה • לַעֲנוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת, שֶׁהָאֲמוֹת גָּדְרוּ עֲצָמָן מִן הָעֲרִיּוֹת עַל יְדֵי הַמַּבּוּל (ב"ר). רמב"ן

(ח) וַיִּדְבֹר חַמּוֹר אֹתָם לֵאמֹר שָׁכֵם בְּנִי חִשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבַתְּכֶם תֵּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

רש"י • חִשְׁקָה • חֲפָצָה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תִּקְרָא עֲנוּי, וְכֵן לֹא תִתְעַמַּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָה (דְּבָרִים כ"א י"ד), וְכֵן וְאֵת פְּלִגְשִׁי עֲנוּ וְתַמֹּת (שׁוֹפְטִים כ' ה'). וַיִּגִּיד הַכְּתוּב כִּי הִיָּתָה אֲנוֹסָה וְלֹא נִתְרַצִּית לְנָשִׂיא הָאֶרֶץ, לְסִפּר בַּשְּׂכָחָה: (ז) וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה. לַעֲנוֹת הַבְּתוּלוֹת שֶׁהָאֲמוֹת גָּדְרוּ עֲצָמָן מִן הָעֲרִיּוֹת מִפְּנֵי הַמַּבּוּל לְשׁוֹן רש"י. וְלֹא יִדְעֵתִי זֶה, כִּי הַנַּעֲנִימִם שְׂטוּפִים בַּעֲרִיּוֹת וּבִבְהֵמָה וּבְזָכוֹר, דְּקָתִיב: כִּי אֵת כָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשִׁי הָאֶרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם, וְלֹא תִחַלְלוּ בָהֶן בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר. וְכִימִי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק הָיָה יִרְאִים פֶּן יִתְרַגֵּוּ אוֹתוֹן לְקַחַת נָשִׁיָּה, עַל אֲכָל וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה. נִמְשָׁךְ עִם בִּישְׂרָאֵל, כִּי נִבְלָה עֵשָׂה בִּישְׂרָאֵל וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם. עַל כֵּן אָמַר בִּישְׂרָאֵל, כִּי אֵינֶנּוּ נִבְלָה בֵּין הַנַּעֲנִימִם. וְאֲנִי לֹא כָשֶׁר לֹאֲתַעֲבָדָהּ, לומר שֶׁהוּא אֲסוּר, וְלִכְפֹּף הִיא נִבְלָה בִּישְׂרָאֵל:

שֶׁקָּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב אֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ בְּעֵינֵי הַזֶּה סוּד גְּדוֹל הַנִּפְרֹוּהוּ עוֹד בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (ע"ט ח') בְּלִשׁוֹן אַחֵר, אָמַר לוֹ, אֵתָה אֵלֶּה בְּעֵלְיוֹנִים וְאֲנִי אֵלֶּה בַּתְּחַתְּיוֹנִים. וַיִּמְזוּ לָמָּה שָׁהֶם אוֹמְרִים תְּמִיד שֶׁאֲקוּנִין שֶׁל יַעֲקֹב תִּקְוָה בְּכַסָּא הַכְּבוֹד. וְהַפְנָנָה שֶׁהַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהַמְשַׁכִּיל יֵבִין:

(א) וְטַעַם בַּת לֵאמֹר אֲשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב. לומר שֶׁהִיא אֲחוֹת שְׁמֵעוֹן וְלֹאִי הַמִּקְנָאִים וְנוֹקְמִים נִקְמָתָהּ. וְהַזְכִּיר אֲשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב, כִּי כָל הָאֲחִים קָנְאוּ בָּהּ: (ב) וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ. וַיִּשְׁכַּב, בְּדִרְכָּהּ. וַיַּעֲנֶהָ, שָׁלָא בְּדִרְכָּהּ (ב"ר פ' ה'), לְשׁוֹן רש"י. אֲכָל רַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר וַיַּעֲנֶהָ, בַּעֲבוּר הִיָּתָה בְּתוּלָה. וְאִין צָרָךְ, כִּי כָל בִּיאָה בְּאוֹסָה

וַיִּגִּיד הַקּוֹרָא שֶׁהָאֵל הוּא צוּרוֹ וְשִׁדִּי הוּא צוּרוֹ, וְכֵן עָמְנוּ אֵל (יִשְׁעִיָּה ז' י"ד), וְכֵן שֵׁם הַמְּשִׁיחַ ה' צִדְקָנוּ (יִרְמְיָה כ"ג ו'), וְשֵׁם יְרוּשָׁלַיִם ה' שְׁמָה (יִחְזְקֵאל מ"ח ל"ה). וְכֵן נַעֲשׂוּ בַשְּׂמֹת מְלָאכִים, גְּבִרְיָאֵל (דְּנִבְאֵל ח' ט"ז), מִיכָאֵל (שֵׁם י' י"ג), כִּי בַעֲבוּר גְּדֻלַּת כְּהֵם יִגִּידוּ בַשְּׂמֵם כִּי הַגְּבוּרָה לָאֵל וְכִי כְמוֹהוּ: אֲכָל אֲנִי לֹאֲמֹר אֲמַר וּפְלַח עֲלוּהִי קְדָם אֵל אֱלֹהָ דִּישְׂרָאֵל. וַיִּהְיֶה טַעַם לוֹ כְּטַעַם בּוֹ, בְּדִרְךָ כִּי בַחֵר אֵתָה לְבֵן יִשִּׁי (ש"א כ' ל'), וְהַחֲזִיק לוֹ (ש"ס ט"ו ה'), לְמִי כוֹרִיבָה (בַּמִּדְבָּר כ' כ"ד). אוֹ יֹאמַר וַיִּקְרָא אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְטַעַם לוֹ כְּטַעַם אֱלֹהָ לִי אֵל הַגְּדֹלִים (יִרְמְיָה ה' ה'), לֵךְ לֵךְ מֵאֶרֶץ (לְעִיל י"ב א'): וְעַל דֶּרֶךְ הָאֲמֵת הוּא כְּמִדְרַשׁ רַבּוּתֵינוּ שֶׁדָּרָשׁוּ רַבּוּתֵינוּ בְּמִסְכַּת מְגִלָּה (י"ח). מִנֵּין

(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֵיתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ תִּקְחוּ
לָכֶם:
וְהָאֲחִיזוּ בָּהּ:

(י) וְאִתָּנוּ תֵּשְׁבוּ וְהָאֲרִץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׂבוּ וּסְחֲרוּהָ
וְהָאֲחִיזוּ בָּהּ:

(יא) וַיֹּאמֶר שָׂכֵם אֶל־אֲבִיהָ וְאֶל־אֲחִיהָ אֲמַצְאִיחֵן בְּעֵינֵיכֶם
וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן:

(יב) הֲרָבוּ עָלַי מְאֹד מְהֵרָה וּמִתֵּן וְאִתָּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ
אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה:

רש"י • מהר • כתבה (בראשית רבה) • רמב"ן

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׂכֵם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה
וַיֹּדְבֵרוּ אֲשֶׁר טָמָא אֶת דִּינָה אַחֲתָם:

רש"י • בְּמִרְמָה • בְּחֻכְמָה • אֲשֶׁר טָמָא • הִתְיָה רְמִיָּה, שֶׁהָיָה טָמָא אֶת דִּינָה אַחֲתָם (ב"ר) • רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

דינה אחתם, כי כלם הסכימו לדבר לו במרמה
בעבור הנקלה שעשה להם:

וְרָבִים יִשְׁאַלוּ, וְאִיךָ עָשׂוּ בְּנֵי יַעֲקֹב הַצְדִּיקִים
הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי. וְהָרַב
הַשֵּׁבִי בִּסְפָר שׁוֹפְטִים (רמב"ם הלכות מלכים
פ"ד ה"ט) וְאָמַר שְׂבָנִי נַח מְצוּיִם עַל הַדִּינִים,
וְהוּא לְהוֹשִׁיב דִּינֵינוּ בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ לְדוֹן בִּשְׁשׁ
מְצוֹת שְׁלֹחַן, וְכֵן נִחַ שְׁעָבַר עַל אַחַת מֵהֶן
הוּא נִהְרַג בְּסִיף. רָאָה אָחֵד שְׁעָבַר עַל אַחַת
מֵהֶן וְלֹא דָּנִוּהוּ לְהַרְגוֹ הָרִי זֶה הַרְוָאָה נִהְרַג
בְּסִיף. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַבְּרוּ כָּל בְּעָלֵי שָׂכֵם הַרְיָגָה
שְׁתֵּרֵי שָׂכֵם גָּזֵל, וְהֵן רָאוּ וַיִּדְעוּ וְלֹא דָּנִוּהוּ:
וְאִינִי דְּכָרִים הִלְלוּ כְּגוֹנִים בְּעֵינֵי, שָׂאֵם בֵּן הָיָה
יַעֲקֹב אָבִינוּ חֵיב לְהִיטֵן קוֹדֵם וְזוֹכָה
בְּמִיתָתָם, וְאֵם פָּחַד מֵהֶם לָמָּה כָּעַס עַל בְּנָיו
וְאָרַר אֶפֶס אַחֵר כְּמָה זְמַנִּים, וְעָנַשׁ אוֹתָם
וְחָלַקְם וְהִפְצִיחָם, וְהִלָּא הֵם זָכוּ וְעָשׂוּ מַצְוָה
וּכְטָחוּ בְּאַלְהִים וְהִצִּילָם:

וְעַל דַּעֲמֵי הַדִּינֵינוּ שָׁמְנוּ לְבָנֵינוּ נַח בְּשִׁבְעַת מְצוֹת
שְׁלֹחַם אֵינָם לְהוֹשִׁיב דִּינֵינוּ בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ
בְּלִבָּד, אֲכָל צָוָה אוֹתָם בְּדִינֵי גְּבוּהָ וְאוֹנָאָה
וְעִשְׂק וּשְׂכָר שְׂכִיר וְדִינֵי הַשּׁוֹמְרִים וְאוֹנָס
וּמִפְּתָה וְאִבּוֹת זִיקִין וְחֻבֵּל בַּחֲבֵרוֹ וְדִינֵי מִלְוָה
וְלוֹוֶה וְדִינֵי מִקָּח וּמִמְכָּר וְכִיבִיאָה בְּהֵן. כַּעֲנִין
הַדִּינֵינוּ שֶׁנֶּצְטוּ וַיִּשְׂרָאֵל, וְנִהְרַג עֲלֵיהֶן אֵם גְּבוּ
וְעִשְׂק אוֹ אֲנָס וּפְתָה בְּחוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁהִדְלִיק
גִּידִישׁ וְחֻבֵּל בּוֹ וְכִיבִיאָה בְּהֵן:

וּמִקְלָל הַמַּצְוָה הַזֹּאת שִׁישִׁיבֵנוּ דִּינֵינוּ גַם בְּכָל
עֵיר וְעֵיר כִּישְׂרָאֵל, וְאֵם לֹא עָשׂוּ כֵן
אֵינֶן נִהְרָגִין, שׂוֹ מְצוֹת עֲשֶׂה בָּהֶם, וְלֹא אָמְרוּ
(סְנֵהדְרִין ג"ו). אֲלָא אֲזָהָרָה שְׁלֹחַן זֶה הָיָה

בְּקִבְלָהּ וְהָיָה בְּעֵיר אֲרַבָּאֵל עִם קָבֵר גִּתָּא
הָאֲרַבָּלִי. וַיִּתְּכֵן כִּי הָעֵלָה שְׁמַעוֹן עֲצֻמִּיתִיָּה
בְּחֻמְלוֹ עֲלֵיהָ, אוֹ שֶׁהָעֵלָה אוֹתָם וַיִּשְׂרָאֵל עִם
עֲצֻמֹת אַחֲיָה כָּל הַשְּׂבָטִים, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ
רַבּוּתֵינוּ (ב"ר ק' י"א):

(יג) וַיַּעֲנוּ בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת שָׂכֵם וְאֶת חֲמוֹר
אָבִיו בְּמִרְמָה. הִנֵּה חֲמוֹר וּשְׂכָם אֵל
אֲבִיהָ וְאֵל אַחֲיָה דְּבִירוֹ, אֲכָל תִּזְנֶן לֹא עָנָה
אוֹתָם דְּבִיר, כִּי בְּנָיו יִדְבְּרוּ בְּמִקְוָמוֹ בְּעֵינֵי הַזֶּה
לְכַבֵּדוֹ, כִּי בַעֲבוּר הָיִיתָ הַדְּבָר לָהֶם לְקַלּוֹן
לֹא יִרְצוּ שִׁפְתָּם פִּי לְדַבֵּר בּוֹ כָּלֵל:

וַיֵּשׁ כָּאֵן שְׁאֵלָה, שֶׁהַדְּבָר נִרְאָה כִּי בִרְצוֹן
אֲבִיהָ וּבְעֻצְתּוֹ עָנוּ, כִּי לִפְנֵי הָיָה, וְהוּא
הַיּוֹדֵעַ מַעֲנֵם כִּי בְּמִרְמָה יִדְבְּרוּ, וְאֵם בֵּן לָמָּה
כָּעַס. וְעוֹד, שְׁאֵל יִתְכֵן שִׁיחָה רְצוֹנוֹ לְהַשִּׁיאַ
בְּחוֹ לְבָנָעֲנֵי אֲשֶׁר טָמָא אוֹתָהּ. וְהִנֵּה כָּל הָאֲחִים
עָנוּ הַמַּעֲנָה הַזֶּה בְּמִרְמָה, וְשָׁמְעוֹן וְלֹא לְבָדָם:
עָשׂוּ הַמַּעֲשֶׂה, וְהָבֵא אֶרֶר אֶפֶס לָהֶם לְבָדָם:
וְהַתְּשׁוּבָה כִּי הַמִּרְמָה הִתְּהָה בְּאִמְרָם לְהַמּוֹל
לָהֶם כָּל זָכָר, כִּי חֲשָׁבוּ שְׁאֵל יַעֲשׂוּ
כֵן בְּנֵי הָעֵיר, וְאֵם אוֹלִי יִשְׁמַעוּ לְנִשְׂיָאָם
וַיְהִי כָּלֵם נְמוּלִים כְּבוֹאֵם בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בְּהִיטָתָם כּוֹאֲבִים וַיִּקְחוּ אֶת בָּתֵּם מִבֵּית שָׂכֵם,
וְזֹאת עֲצָתָם כָּל הָאֲחִים וּבְרָשׁוֹת אֲבִיהֶם,
וְשָׁמְעוֹן וְלֹא רְצוּ לְהִנָּקֵם מֵהֶם וְהָרַגוּ כָּל
אֲנָשֵׁי הָעֵיר:

וַיִּתְּכֵן שֶׁהִיָּה כַּעֲס לְיַעֲקֹב שֶׁאֶר אֶפֶס עַל
שֶׁהָרַג אֲנָשֵׁי הָעֵיר אֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ לוֹ,
וְהָרָאִי לָהֶם שֶׁהִתְרַגּוּ שָׂכֵם לְכַבֵּד. וְהָיָה מֵה
שֶׁאֶמַר הַכְּתוּב וַיַּעֲנוּ בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת שָׂכֵם וְאֶת
חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמָא אֶת

(יב) מְהֵרָה וּמִתֵּן. מְהֵרָה, כְּתוּבָה, שֶׁהוּא הַדְּבָר
הַנֶּהָנֵן לְכַתּוּלָה, כְּדֻכְתִּיב (שְׁמוֹת כ"ב ט"ז)
כְּמִהֵרָה הַכְּתוּלָה, וְהֵם סְבֻלּוֹת שֶׁהַבְּחוּרִים
שׁוֹלְחִים לְכַתּוּלּוֹת כַּאֲשֶׁר יִשְׁאוּ אוֹתָן. וּמִתֵּן,
מִגְדָּנוֹת אוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְאִבְיָהּ וּלְאִחֶיהָ.
וּבְכֻרָאשִׁית רַבָּה (פ' ז') אָמְרוּ מְהֵרָה, פְּרָאנּוֹן,
מִתֵּן, פְּרָא פְּרָנוֹן, וְהֵם כְּתוּבָה וְנִכְסֵי מְלוֹךְ בְּלִשׁוֹן
יְרוּשָׁלַיִם, כְּלוֹמַר שִׁיתֵּן לָהּ הוּא מִשְׁלוֹ נִכְסִים
שִׁיחָיו שְׁלֵה נִכְסֵי בֵּית אֲבִיהָ, וַיְהִי אֲצִלוֹ
נִכְסֵי מְלוֹךְ:

וְטַעַם הַפִּיּוּס הַזֶּה כִּי שִׁיתָנוּ אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה
בְּרָצוֹן, כִּי הַנַּעֲרָה לֹא הִתְּהָה מִתְּרַעָה אֵלָיו
וְצוּעָקָת וּבִכָּה תְּמִיד. וְזֶה טַעַם וַיִּדְבֵּר עַל לֵב
הַנַּעֲרָה, וְלָכֵן אָמַר קַח לִי אֶת הַיְלָדָה הַזֹּאת
לְאִשָּׁה, שֶׁכָּבֵד הָיָה בְּבִיתוֹ וּבִידּוֹ וְלֹא יִירָא
מֵאֲחִיָּה כִּי הוּא נָשִׂיא הָאֲרִץ, וְאִיךָ יִגְלוּלָהּ מִמֶּנּוּ
לְהוֹצִיאָה מִבֵּיתוֹ.

וְהַחֲשֵׁק הַגָּדוֹל לְשָׂכֵם כִּי הִתְּהָה הַנַּעֲרָה יִפְתָּ
תֹּאֵר מְאֹד, אֲכָל לֹא סֵפֶר הַכְּתוּב בִּקְפָּה
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּשָׂרָה וּבְרַבְקָה וּבְרַחֵל, כִּי לֹא
יִרְצָה לְהִזְכִּיר יָפִיָּה בְּהִיוּתוֹ אֵלֶיהָ לְמַכְשׁוֹל עוֹן,
וּבְשִׁבְחַת הַצְדִּיקוֹת דְּבַר הַכְּתוּב וְלֹא בּוֹז. וְכֵן
לֹא הִזְכִּיר מֵהַ נַעֲשֶׂה בָּהּ אַחֲרֵי כֵן:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט עֲמָדָה עִם אַחֲיָה צְרוּרָה
בְּאַלְמָנוֹת חַיּוֹת, כִּי הִתְּהָה טָמָא
בְּעֵינֵיהֶם, כְּדֻכְתִּיב אֲשֶׁר טָמָא אֶת דִּינָה אַחֲתָם.
וּבְרַבּוּתֵינוּ נִחְלָקוּ בָּהּ (ב"ר פ' י"א). וְהַקְּרוֹב
דְּבָרֵי הָאֹמֶר נִטְלָה שְׁמַעוֹן וּבְקִרְבָּה בְּאֲרִץ כְּנַעַן,
וְהוּא כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ, כִּי הִתְּהָה עִמּוֹ בְּבִיתוֹ
כַּאֲלֻמָּה וּנְרָדָה עִמָּהֶם לְמַצְרִים וְשֵׁם מִתָּה
וּבְקִרְבָּה בְּאֲרִץ. וּבְקִבְּוֹתָהּ יְדוּעָה עַד הַיּוֹם

(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְחַת אֶת־אֲחֵינוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עֲרֵלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ: כִּי־חֲרָפָה הוּא • שָׁמַץ פֶּסוּל הוּא אֲצִלָּנוּ, הֵבֵא לְחֶרֶף חֲבֵרֵינוּ הוּא אוֹמֵר לֹא: 'עֲרֵל אֲתָה', אוֹ 'כֵּן עֲרֵל'. "חֲרָפָה", בְּכָל מָקוֹם, גְּדוּף.

(טו) אַדְּבֹזָאת גִּזְאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֹנֵי לְהַמּוֹל לָכֶם בְּלִזְכֹּר: בְּרַם בְּדָא נַחֲפָס לְכוּן אִם תִּהְיוּן כְּתִנָּא לְמַגְזֵר לְכוּן כֹּל דְּכוּרָא:

כִּי־גִזְאוֹת לָכֶם • נִתְרַצָּה לָכֶם, לְשׁוֹן: (מלכים ב' יב) "וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים" (בִּיהוּדָע). לְהַמּוֹל • לְהִיּוֹת נִמּוֹל, אֵינוֹ לְשׁוֹן לְפַעַל, אֲלָא לְשׁוֹן לְהַפְעִיל.

(טז) וַנִּתְּנוּ אֶת־בְּנֵיתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֵיתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וַיִּשְׁכְּבוּ אִתָּכֶם וְהִיָּינוּ לָעַם אֶחָד: טו וְנִתַּן יָת בְּנִתָּנָא לְכוּן וְיָת בְּנִתִּיכוֹן נִסֵּב לָנָא וְנִתְיֵב עִמְכוֹן וְנִהִי לְעַמָּא חָד:

כִּי־גִזְאוֹת לָכֶם • נִתְּנוּ • נוֹ"ן שְׁנִיָּה מְדַגֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמָקוֹם שְׁתֵּי נוּנִי"ן: "וַנִּתְּנוּ". וְאֶת־בְּנֵיתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ • אֲתָה מוֹצֵא בְּתִנָּא שְׂאֵמֶר חֲמוֹר לִיעֲקֹב וּבִתְשׁוּבָת בְּנֵי יַעֲקֹב לְחֲמוֹר, שֶׁתִּלּוּ הַחֲשִׁיבוֹת בְּבְנֵי יַעֲקֹב לִיקַח בָּנוֹת שְׂכָם אֶת שִׁיבְחֵיהֶם לָהֶם, וּבְנִתֵיהֶם יִתְּנוּ לָהֶם, לְפִי דַעְתָּם, דְּכִתִּיב: "וַנִּתְּנוּ אֶת בְּנִתֵינוּ", לְפִי דַעְתָּנוּ, "וְאֶת בְּנִתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ", כָּל אֲשֶׁר נִחְפֵץ. וְכִשְׁדִּבְרוּ חֲמוֹר וְשְׂכָם בָּנוּ אֶל יוֹשְׁבֵי עִירָם הַפְּכוֹ הַדְּבָרִים: "אֶת בְּנֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים, וְאֶת בְּנִתֵינוּ נָתַן לָהֶם", כְּדִי לְרַצּוֹתָם, שִׁיֹּאמְרוּ לְהַמּוֹל.

(יז) וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת־בְּתֹרֵנוּ וְהִלְכָנוּ: יז וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּן מִנָּא לְמַגְזֵר וְנִדְבַר יָת בְּרִתָּנָא וְנִזְיֵל:

(יח) וַיִּיטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׂכָם בֶּן־חֲמוֹר: יח וַיִּשְׁפְּרוּ פִתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׂכָם בֶּן חֲמוֹר:

(יט) וְלֹא־אֲחֵר הִנָּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבִת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבֵּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: יט וְלֹא אֲחֵר עוֹלִימָא לְמַעַבְד פִּתְגָמָא אֲרִי אֲתִרְעִי בְּבִת יַעֲקֹב וְהוּא נִקִּיר מִכָּל בֵּית אָבוּהִי:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

גְּדוּלוֹת, וְלִילֵי אֲבִיהֶם שְׁחָגַר גַּם הוּא כָּל מִלְחָמָתוֹ וְנִלְחַם בָּם הָיוּ בְּסַפְּהָ, כְּאֲשֶׁר יִסְפָּר בְּסִפְּרָה הַהוּא. וְרַבּוֹתֵינוּ (ב"ר פ' י') הִזְכִּירוּ מִזֶּה בְּפִסּוּק אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמָרִי בְּחֻרְבִּי וּבְקִשְׁתִּי (לְהֵלֵךְ מ"ח כ"ב), אֲמָרוּ נִתְפַּנְסוּ כָּל סִבִּיבוֹתֵיהֶם לְהַזְדַּוֵּג לָהֶם, חָגַר יַעֲקֹב כָּלִי מִלְחָמָה כְּנֻדָּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רִש"י שָׁם. אֲבָל הַכְּתוּב יִקְצֹר בָּזֶה, כִּי הָיָה גַם נִסְתָּר, כִּי אֲנָשִׁים גְּבוּרִים הָיוּ וְכֹאֲלוּ זְרוּעַם הוֹשִׁיעָה לָמוּ, כְּאֲשֶׁר קָצַר הַכְּתוּב בְּעֵינֵי אֲבִיהֶם בְּאֹר פְּשָׁדִים, וְלֹא הִזְכִּיר מִלְחָמָת עֲשׂו עִם הַחֲרִי כָּלִל, אֲבָל הִזְכִּיר בְּכֹאֵן כִּי הָיָה חֲתַת אֱלֹהִים עַל הָעָרִים אֲשֶׁר סִבִּיבוֹתֵיהֶם, וְלֹא נֶאֱסָפוּ כָּלָם לְדֹרֶף אֲחֵרִי בְּנֵי יַעֲקֹב, כִּי הָיוּ גּוֹפְלִים עֲלֵיהֶם כְּחוֹל אֲשֶׁר עַל שֹׁפֵת הַיָּם לְרֹב. וְזֶה טַעַם "חֲתַת אֱלֹהִים", כִּי נִפְלָה עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפְחַד מִן הַגְּבוּרָה אֲשֶׁר רָאוּ בְּמִלְחָמָה, וְלִכְךָ אָמַר (לְהֵלֵךְ ל"ה ו') וַיָּבֵא יַעֲקֹב לְזוֹהָ הוּא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא נִפְקַד מֵהֶם וְלֹא מַעֲבִדֵיהֶם אִישׁ בְּמִלְחָמָה:

כָּל עַץ רַעֲנָן וְכו', לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת וְכו' (שם י"ח ט'), וּבִגְלוּי עֲרִיּוֹת כִּי אֵת כָּל הַתּוֹעֵבָת הָאֵל עָשׂוּ וְכו' (וַיִּקְרָא י"ח כ"ז), אֲלָא שְׂאִין הַדְּבָר מִסּוּר לִיעֲקֹב וּבְנָיו לַעֲשׂוֹת בָּהֶם הַדִּין: אֲבָל עֲנִין שְׂכָם, כִּי בְנֵי יַעֲקֹב, בְּעָבוּר שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁי שְׂכָם רָשָׁעִים וְדָמָם חָשׁוּב לָהֶם כְּמִים רָצוּ לְהִנָּקֵם מֵהֶם בְּחֶרֶב נֹקָמָה, וְהָרָגוּ הַמֶּלֶךְ וְכָל אֲנָשֵׁי עִירוֹ כִּי עָבְדוּ הֶם, וְסָרִים אֶל מִשְׁמַעְתּוֹ, וְאֵין הַכְּרִית אֲשֶׁר נִמּוּלוּ נִחְשָׁב בְּעֵינֵיהֶם לְמֵאוּמָה כִּי הָיָה לְהַחֲנִיף לְאֹדוֹנֵיהֶם, וְיַעֲקֹב אָמַר לָהֶם בְּכֹאֵן כִּי הִבִּיאֻהוּ בְּסַפְּהָ שֶׁנֶּאֱמַר עֲכָרְתָם אוֹתִי לְהַבְאִישִׁנִּי, וְשֶׁם אֲרַר אִפְסָם כִּי עָשׂוּ חֲמָס לְאֲנָשֵׁי הָעִיר, שֶׁאֲמָרוּ לָהֶם בְּמַעֲמָדוֹ וַיִּשְׁכְּבוּ אִתָּכֶם וְהִיָּינוּ לָעַם אֶחָד, וְהֵם הָיוּ בּוֹחֲרִים בָּהֶם וּבְעָטוֹ בְּדַבְּרוֹתָם, וְאוֹלֵי יְשׁוּבוֹ בְּאֵל ה' וְהָרָגוּ אוֹתָם חָמָס, כִּי לֹא הִרְעוּ לָהֶם כָּלִל. וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר כָּלִי חֲמָס מִכְרִיתֵיהֶם (לְהֵלֵךְ מ"ט ה'): וְאִם נֶאֱמַר בְּסִפְּר "מִלְחָמוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב" (הוּא סִפְּר הַיִּשְׂרָאֵל) בָּא לָהֶם פְּחַד אֲבִיהֶם כִּי נֶאֱסָפוּ שְׂכָנֵי שְׂכָם וְעָשׂו עִמָּהֶם שְׁלֹשׁ מִלְחָמוֹת

מִיתָתָן, וְלֹא תִקְרָא אֲזַהְרָה אֲלֵא הַמִּנִּיעָה בְּלֹא, וְכֵן דִּרְךְ הַגִּמְרָא בְּסִנְהֶדְרִין (ג"ט:): וּבִירוּשָׁלַיִם אֲמָרוּ בְּדִינֵין שֶׁל גַּח, הָשָׂה דִּינוֹ נִהְרַג, לְקַח שְׂחַד נִהְרַג. בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל דִּין שֶׁאֲתָה יוֹדֵעַ שֶׁאֲתָה שְׁלֵם מִמֶּנּוּ אִי אֲתָה רָשָׁאי לְבָרִחַ מִמֶּנּוּ, וְכָל שֶׁאֲתָה יוֹדֵעַ שֶׁאִי אֲתָה שְׁלֵם מִמֶּנּוּ אֲתָה רָשָׁאי לְבָרִחַ מִמֶּנּוּ, אֲבָל בְּדִינֵיהֶם אֵף עַל פִּי שֶׁאֲתָה יוֹדֵעַ שֶׁאֲתָה שְׁלֵם מִמֶּנּוּ אֲתָה רָשָׁאי לְבָרִחַ מִמֶּנּוּ: נִרְאֶה מִכֹּאֵן שֶׁרָשָׁאי הִגִּי לְאִמֵּר לְבַעֲלֵי הַדִּין אֵינִי נֹקֵם לָכֶם, כִּי תוֹסֶפֶת הִיא בִּישְׂרָאֵל לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ (דְּבָרִים א' י"ז), אֵל תִּכְנִים דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ (סִנְהֶדְרִין ו' ו'), וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ קָצִין שׁוֹטֵר וּמוֹשֵׁל לְשַׁפֵּט אֶת אֲדוֹנָיו: וְזֶה בְּקָשׁ בְּהֵן הָרַב חַיִּיב, וְכִי אֲנָשִׁי שְׂכָם וְכָל שְׂבָעָה עֲמֻמִּין לֹא עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וּמִגְלָה עֲרִיּוֹת וְעוֹשִׂים כָּל תּוֹעֵבוֹת הַשָּׁם הָיוּ, וְהַכְּתוּב צִוָּה עֲלֵיהֶן כְּכֹמֶה מִקוֹמוֹת (דְּבָרִים י"ב ב') עַל הָהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת

כַּוְּאֵתָא חֲמוֹר וְשָׁכֶם בְּרָה לְתַרְע קְרִתְהוֹן
וּמְלִילוֹ עִם אֲנָשֵׁי קְרִתְהוֹן לְמִימָר:

כא גברא האלין שלמין אנון עמנא ויתיבון
בארעא ויעבדון בה סחורתא וארעא הא
פתיות ידין קדמיהון ית בנתיהון נסב לנא
לנשין וית בנתנא נתן להון:

רש"י שלמים • בשלום ובלב שלם. והארץ הנה רחבת ידיים • כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר: אל תפסידו
כלום, פרקמטיא הרבה בזה לכאן ואין לה קונים. רמב"ן

כב ברם ברא יתפסון לנא גוברא למתב
עמנא למהוי לעמא חד למגור לנא כל
דכורא כמא די אנון גזירין:

כג גיתיהון וקניניהון וכל בעירהון הלא
דילנא אנון ברם נתפס להון ויתיבון עמנא:

כד וקבילו מן חמור ומן שכם ברה כל נפקי
תרע קרתה וגזרו כל דכורא כל נפקי תרע
קרתה:

כה ויהי ביום השלישי בהיותם באכים ויקחו שני בני
כאביהון ונסיכו תרין בני יעקב שמעון ולוי
אחי דינה גבר חרבה ועלו על קרתא
דיתבין לרחצן וקטלו כל דכורא:

רש"י שני בני יעקב • בניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו
עצה הימנו (ב"ר). אחי דינה • לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה. בטח • שהיו כואכים. ומדרש אגדה: בטוחים
היו על כחו של זקן (ב"ר).

כו וית חמור וית שכם ברה קטלו לפתגם
דחרב ודכרו ית דינה מבית שכם ונפקו:

כז בני יעקב עלו לחלצא קטילא ובזו
קרתא די סאיבו אחתהון:

כח ית ענהון וית תורהון וית חמריהון וית
די בקרתא וית די בחקלא בזו:

(ב) וַיָּבֹא חֲמוֹר וְשָׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי
עִירָם לֵאמֹר:

(כא) הַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ
וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם
נִקְח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם:

(כב) אַךְ־בָּזָאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁכֵת אֲתָנוּ לְהִיּוֹת
לָעַם אֶחָד בְּהֵמוֹל לָנוּ כְּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נְמוֹלִים:

(כג) מִקְנֵהֶם וּקְנִינֵם וְכֹל־בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֹאזְתָה
לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ:

רש"י אך נאזתה להם • לדבר זה, ועל ידי כן ישובו אתנו. רמב"ן

(כד) וַיִּשְׁמָעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שָׁכֶם בְּנוֹ כְּל־יֵצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ
וַיִּמְלֹלוּ כְּל־זָכָר כְּל־יֵצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:

(כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם בָּאֲכִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־
יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבָו וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר
בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כְּל־זָכָר:

(כו) וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שָׁכֶם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי־חֲרָב וַיִּקְחוּ
אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ:

(כז) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיַּבְּזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
אֹחֹתָם:

רש"י על־החללים • לפשט החללים, וכן תרגם אונקלוס: 'לחלצא קטילא'.

(כח) אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בָּעִיר
וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כא) שלמים הם אתנו. היו אנשי העיר חושבים שהיו שונאים אותם כי ראו אותם עצבים ויסור להם מאד. ואולי היו
(כב) נשקרים מהם ונותנים בעינם בריח ודלתיים, כי גבורים המה ואנשי חיל למלחמה, ועתה אקרו להם אל תפחדו ואל תתרחקו מהם כי
(כג) וטעם מקניהם וקנינם וכל בהמתם. כי תבהמות אשר בעדרים בשדה הם יקראו

(כט) וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ
וְאֶת כָּל־אִשָּׁר בְּבֵית:
כט וְיָת כָּל נְכִסְיָהוֹן וְיָת כָּל טַפְלָהוֹן וְיָת
נְשִׁיָהוֹן שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ וְיָת כָּל דִּי בְּבֵיתָא:

כס"י חֵילָם • מְמוֹנָם, וְכֵן: "עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה", (במדבר כד) "וַיִּשְׁרָאֵל עֲשֵׂה חֵיל", (תהלים מט) "וַעֲזֹבוּ לְאַחֲרֵים
חֵילָם". שָׁבוּ • לְשׁוֹן שְׁבִיָּה, לְפִיכָּךְ, טַעְמוֹ מְלָרַע.

(ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי
לְהַבְאִישְׁנִי בַיָּשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֲנִי וּבְכַרְזִי וְאֲנִי מִתִּי מִסַּפֵּר
וְנֹאסֶפּוּ עָלַי וְהַפּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:
ל ואמר יעקב לשמעון וללוי עכרתם יתי
למתן דכבו ביננא ובין יתבי ארעא בכנענא
ובכרזא ואנא עם דמנני ויתפנשון עלי
וימחנני ואשתצי אנא ואנש ביתי:

כס"י עֲכָרְתֶּם • לְשׁוֹן מִים עֲכוּרִים, אֵין דַּעְתִּי צְלוּלָה עֲכָשׁוּ. וְאֶגְדָּה: צְלוּלָה הִיְתָה הַחֲבִית, וְעֲכָרְתֶּם אוֹתָהּ (תנחומא).
מִסֶּרֶת הִיְתָה בִּיד כְּנַעֲנִים שִׁפְלוּ בִּיד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁהִיוּ אוֹמְרִים: 'עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנַחֲלַת אֶת הָאָרֶץ'. לְפִיכָּךְ,
הָיוּ שׁוֹתְקִין. מִתִּי מִסַּפֵּר • אֲנָשִׁים מוֹעֲטִים.

(לא) וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזֵנָה יַעֲשֵׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ:
כס"י הַכּוֹזֵנָה • הַפָּקֶר. אֶת־אֲחוֹתֵנוּ יֵת אַחְתָּנָא (הביא התרגום על מלת אחותינו
שהוא נראה מתוך הפסוק בלשון רבים מדיכתיב כאן אחותינו מלא ביי"ד (ובכל הספרים שלנו כתיב חסר יו"ד) מה שאין כן גבי רבקה אחותנו את היי לאלפי רבבה שם חסר יו"ד ולכן מפרש
שכאן הוא לשון רבים וקאי על כל נשי ישראל אחותיהם הכוזנה יעשה ולכן מביא רש"י התרגום שמתרגם ית אחתנא כאן כמו להלן להורות שהוא לשון יחיד ודו"ק).

לה (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל
וְשִׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לֵאלֹהֵי הַנֶּרְאָה אֱלֹהֶיךָ בְּבִרְחֶיךָ
מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אַחִיךָ:
א ואמר יי ליעקב קום סק לבית אל ותיב
תמן ועבד תמן מדבחא לאלהא דאתגלי לך
במערקך מן גרם עשו אחיך:

כס"י קוּם עֲלֵה • (תנחומא): לְפִי שֶׁאֲחֵרֶת בְּדִרְךָ, נַעֲנֶשֶׁת וּבָא לָךְ זֹאת מִבְּתֶךָ. רמב"ן

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אִשָּׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת־
אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וְהַטְּהֵרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׁמֹלֵתֵיכֶם:
כס"י הַנֹּכַח • שֵׁשׁ בִּידְכֶם מִשָּׁלֵל שֶׁל שָׂכָם. וְהַטְּהֵרוּ • מַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים. וְהַחֲלִיפוּ שְׁמֹלֵתֵיכֶם • שָׂמָא יֵשׁ בִּידְכֶם
כְּסוֹת שֶׁל עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים.

(ג) וְנִקְוָמָה וְנַעֲלֵה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לֵאלֹהֵי הָעֵנָה
אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עֲמָדִי בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתִּי:
ג ונקומה ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לאלהי הענה
לאלהא דקבל צלותי ביומא דעקתי ויהיה
מימרה בסעדי בארעא די אזולית:

(ד) וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּיָדָם
וְאֶת־הַנּוֹזְמִים אֲשֶׁר בְּאֲזִנֵּיהֶם וַיִּטְּמֵן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עִם־שָׂכָם:
ד ויהבו ליעקב ית כל טעות עממיא די
בידיהון וית קדשיא די באדניהון וטמר
יתיהון יעקב תחות בטמא די עם שכם:

כס"י הָאֵלֶּה • מִיֵּן אֵילָן סָרָק. עִם־שָׂכָם • אֶצֶל שָׂכָם: רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְנִקְוָמָה וְנַעֲלֵה בֵּית אֵל מִקְדָּם בַּמַּעֲשֶׂה, וְאוֹלֵי
צוּה וְשִׁב שָׁם, לְפָנוֹת מִחֲשֻׁבְתּוֹ לְדַבָּקָה בָּאֵל:
(ד) וַיִּטְּמֵן אֹתָם יַעֲקֹב. עֲבֹדָה זָרָה וּמִשְׁמָשִׁיָּה
אֵינָן מִן הַנִּקְבָּרִים, אֲבָל צָרִיף שִׁיחָא מִפְּרִי
וְזוּרָה לְרוּחַ אוֹ מִטִּיל לֵים (ע"ז מ"ג:).
וְהַנֶּרְאָה אֵלֵי כִי בְנֵי יַעֲקֹב לֹא לָקְחוּ עֲבֹדָה
זָרָה וּמִשְׁמָשִׁיָּה מִשְׁכֶּם עַד שֶׁנִּתְבַּטְּלָה וְהַתְּרָה

(א) וְשִׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ. לֹא יִדְעִיתִי
מָהוּ וְשִׁב שָׁם. וַיִּתְּכֵן שְׁצוּהוּ לְשַׁבֵּת שָׁם
תַּחֲלֵה וְאַחֵר כֵּן יַעֲשֶׂה הַמִּזְבֵּחַ לְהַטְּהֵר מִעֲבֹדָה
זָרָה, אוֹ מִן הַחֲלָלִים שֶׁהָיָה, כַּעֲנִין אֹתָם חֲנוּ
מִחוּץ לַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַעֲת זְמַנִּים (במדבר ל"א י"ט),
כִּי לֹא צוּר עֲרִין בְּמִי חֲטָא, וַיַּעֲקֹב נִזְדַּרְזַר
בַּמַּעֲשֶׂה לְהַטְּהֵר טָרָם בּוֹאָ שָׁם. אוֹ שִׁיחָה

מִקְנֵה בַּעֲבוּר שָׂכָם עָקֶר קָנִין הָאָדָם, בֵּין טְמֵאוֹת
בֵּין טְהוֹרוֹת, כַּעֲנִין שְׁכֵתוֹב (שְׁמוֹת ט' ג') הִנֵּה
יֵד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בְּסוּסִים בְּחִמּוּרִים
בְּגִמְלִים בְּבָקָר וּבִצְאָן. וְאֲשֶׁר אֵינָם עָדֶר כְּגֹן
בְּהֵמֹת יְחִידוֹת בְּבֵית אֵין שָׂכָם מִקְנֵה, וְכַפְּסוּ
בְּכָל וְכָל בְּהֵמָתָם. אוֹ הוּא כָּפֵל חֲלָשׁוֹן לְחֻזֵּק,
כְּלוּמֹר וְכָל בְּהֵמָתָם אֲשֶׁר הֵנָּה רְבוֹת מְאֹד:

הַיִּסְעוּ וַיְהִי חֲתַת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

כ"ט • חתת • פחד.

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

כ"ט • חתת • פחד. וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

כ"ט • חתת • פחד. וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

כ"ט • חתת • פחד. וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ
וְנִגְלוּ אֱלֹהֵי הָעָרִים וַיִּבְנֶה אֱלֹהֵי הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיהָ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מיתת לאה לא נזכרה. אבל הכונה להם מפני שהזכיר המיתת ברכו, ותלה הדבר במינותה, וכן נזכר שדבר בה למה הסתיר הענין ולא גלה: וטעם השללה אינו מחזיר, שהרי הזכירו במיתת יצחק (להלן פסוק כ"ט): ויקברו אתו עשו ויעקב בניו. אבל תפן לומר שלא היה לה כבוד במיתתה, כי יעקב איננו שם, ועשו שונא אותה ולא יבא שמה, ויצחק כהו עיניו ואיננו יוצא מביתו, ולכן לא רצה הכותב להזכיר שיקברו בני חת: ובענין הזה מצאתי (באלה הדברים רבה בפירוש) כי תצא למלחמה (תנחומא תצא ד', א) אמרו אתה מוצא בשמות רבקה אמרין מאן פוק קמא, אברהם מת, יצחק יושב בבית ועיניו כהות, יעקב הלך לו לפדן ארם, פוק עשו ושייח קמא וימרונו ברכתא לטיין בויא דהא כדן גינן, מה עשו הוציאו

המקום אלון בכות, כי אין בכי ונאקה על המינות הנקנה שיקרא שם המקום עליו. אבל יעקב ככה והתאבל על אמו הצדקת אשר אהבתהו, ושלחה אותו שם ולא זכתה לראותו בשובו, ולכן נגלה אליו האלהים וברך אותו לנחמו כאשר עשה יצחק אביו אחרי מות אברהם (לעיל כ"ה י"א). ובשניהם אמרו חכמים (סוטה י"ד). ברפת אבלים ברכו. וסיוע לזה מה שאמרו למטה (פסוק כ"ז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממברא קרית הארבע, ואלו היתה רבקה שם היה מזכיר "אל אביו ואל אמו", כי היא השולחת אותו שם והגורמת לו כל הטובה, ויצחק בעצמה צוה אותו ללכת שם: וכתב רש"י ולפי שהעלימו את יום מותה שלא יקללו אותה הבריות, כרס שניצא ממנה עשו, אף הכתוב לא פרסמה. ומדרש חכמים הוא (פסדר"כ זכור ד'). והנה גם

להם, שהעפזים מבטל עבודה זרה בעל פרוח (שם מ"ג), והנה היא מתרת להם. אבל יעקב צוה להסיר אותה לטהרת הקדש שיהיו ראויים לעבד את השם ולהקריב לפניו קרבן, כאשר צוה להם בסבילה וחלוף הבגדים, והנה די להם בקבורה, ולכן טמן אותם תחת האלה במקום שלא יעבד בו ולא יזרע: (ח"ט) ותמת דברה מינקת רבקה. לא ידעתי למה נכנס הפסוק הזה בין ויקרא למקום אל בית אל, ובין ויבא אלהים אל יעקב עוד והפסיק בענין אחר שהיה בבת אחת ובמקום אחד, כי יעקב בבאו לונה היא בית אל, בנה מזבח וקרא למקום אל בית אל, ונראה לו האלהים שם ויברך אותו, ולמה הושם הכתוב הזה בתוך ענין אחד: והקורב מה שאמרו רבותינו (בר"פ א' ה') שירמזו למיתת רבקה, ולכן קרא שם

(י) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: כֹּה־יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב. לְשׁוֹן אָדָם הָבָא בְּמַאֲרֵב וְעַקְבָּהּ, אֶלָּא לְשׁוֹן שֶׁר וְנִגִּיד. רמב"ן

(יא) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׁדֵי פְרָה וּרְבֵה גֹי וקְהֵל גֹּיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמִלְכֶיךָ מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ: יא וַיֹּאמֶר לָהּ יְיָ אֲנִי אֵל שְׁדֵי פֹשׁ וּסְגִי עִם וּכְנֶשֶׁת שְׁבֻטִין יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמִלְכִין דְּשְׁלִיטִין בְּעַמְּמִיָּא מִמֶּךָ יִפְקִין:

כֹּה־יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב. שְׁמֵךְ שְׁדֵי. שְׁמֵךְ שְׁדֵי. פְרָה וּרְבֵה. עַל שֵׁם שְׁעָדִין לֹא נִוְלַד בְּנִימִין, וְאֵף עַל פִּי שְׁכָרָה נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ. גֹּיִם. בְּנִימִין. גֹּיִם. (ב"ר) מִנְשֵׁה וְאַפְרַיִם, שְׁעָתִידִים לְצֵאת מִיּוֹסֵף וְהֵם בְּמִנֵּין הַשְּׁבָטִים. וּמִלְכִים. (ב"ר) שְׂאוּל וְאִישׁ בִּשֵׁת, שְׁהִיוּ מִשְׁבֵּט בְּנִימִין שְׁעָדִין לֹא נִוְלַד. (וּפְסוּק וְהָיָה אֲבִנָּה קִשְׁתִּימִלִּיךְ אִישׁ בִּשֵׁת וְאֵף הַשְּׁבָטִים דְּרִשְׁוִהוּ וְקָרְבוּ בְּנִימִין, דְּכַתִּיב: (שׁוֹפְטִים כ"א) "אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן אֶת בְּתוּלָתוֹ בְּנִימִין לְאִשָּׁה", וְחֻדְרוֹ וְאִקְרִי: אֶלְמֵלָא הֵנָּה עוֹלָה מִן הַשְּׁבָטִים, לֹא הֵנָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְיַעֲקֹב: "וּמִלְכִים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ". גֹּי וקְהֵל גֹּיִם. שְׁגוּם עֲתִידִים בְּנִי לְיַעֲשׂוֹת כְּמִנֵּין הַגֹּיִם שֶׁהֵם שְׁבָעִים אַמּוֹת, וְכֵן כָּל הַסְּנֵהֲדָרִין שְׁבָעִים. דְּבָר אַחֵר: שְׁעָתִידִים בְּנִי לְהַקְרִיב בְּשִׁעֲתָא אֲסוּר הַבְּמֹת כְּגוּם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, בִּימֵי אֱלִיהוּ (בְּרִש"י יטן).

♦ יום שישי י"ג כסלו ♦

(יב) וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה וּלְיֹרֵעַךְ אֲחִירֶיךָ אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ: רמב"ן

(יג) וַיַּעַל מַעְלֵיו אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ: כֹּה־יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב. אִינִי יוֹדֵעַ מַה מְלִמְדֵנוּ. רמב"ן

(יד) וַיַּיֵּצֵב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֵּבַת אָבִן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצַּק עָלֶיהָ שֶׁמֶן: רמב"ן

(טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל: רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנּוֹבָא לֹא לְשׁוֹבָעָה, כְּאִשְׁרֵי פְרָשְׁתִּי כְּכֹ: (יג) וַיַּעַל מַעְלֵיו אֱלֹהִים. כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּאַבְרָהָם (לְעֵיל י"ז כ"ב) וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם, וּבִשְׁנֵיהֶם לְהוֹדִיעַ כִּי לֹא הָיָה זֶה מְרָאָה וְהָלֹם נְבוֹאָה בְּלִבּוֹ, אוֹ כְּעִנְיָן וְתַבָּא אוֹתִי יְרוּשְׁלַיִמָּה בְּמִן־אוֹת אֱלֹהִים (יְחִזְקֵאל ח' ג'), אֲכָל שִׁשְׁתֵּהּ עָלָיו שְׂכִינָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר הוּא עוֹמֵד: וְעַל דֶּרֶךְ הָאֵמֶת עָלָה מַעְלֵיו אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַמְּדוּבָר עֲמוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ (שם ג') "ב", וַיֹּאמֶר מַה שֶׁהוֹדִיעֵנו הַחֲמִימִים הַקְּבֹוֹת הֵן הֵן הַמְּרַכְּבָה (ב"ר פ"ב ו').

(יד) וַיַּיֵּצֵב יַעֲקֹב מַצֵּבָה. פֶּרֶשׁ רַבִּי אַבְרָהָם וַיִּכְבֵּר הַצִּיב בְּפִנְעַם הַרְאִשׁוֹנָה מַצֵּבָה וְנִסְפָּה עָלֶיהָ עֵתָה נֶסֶךְ וַיִּצַּק עָלֶיהָ שֶׁמֶן. וְנִכּוֹן הוּא: (טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם בֵּית אֵל. יִקְרָאוּ בֵּן פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם לְהוֹדִיעַ כִּי הַדְּבָר אֵמֶת וְנִכּוֹן כִּי הוּא בֵּית אֱלֹהִים, וְשֵׁם

דֶּרֶךְ הַנִּכְבָּדִים לְהִיּוֹת לָהֶם מִיִּנְקוּת רַבּוֹת, כִּי רְחוּק הוּא שִׁתְּהִיָּה הַנִּקְנָה הַשְּׁלִיחַ שִׁתְּשַׁלַּח אִמּוֹ לְיַעֲקֹב כְּדָבָרֵי רַבִּי מִשֵּׁה הַדֶּרֶשׁ: (י) שְׁמֹךְ יַעֲקֹב. יֹאמֶר כִּי עֵתָה עוֹדֶךָ אִתָּה וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, אֵף עַל פִּי שֶׁהַחֲלִיף שְׁמֹךְ שֶׁר שָׁלַח עָשׂו, כִּי הוּא לֹא נִשְׁתַּלַּח לְךָ לְהַחֲלִיף אֶת שְׁמֹךְ, אֲכָל מַעֲתָה לֹא יִקְרָא שְׁמֹךְ יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ, וְזֶה טַעַם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל. אוֹ יִרְמֹז שֶׁקָּרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל מוֹסֵף עַל יַעֲקֹב, לֹא שֶׁיִּסְמַר לְהַקְרָא יַעֲקֹב: (יב) וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה. כְּאִשְׁרֵי נִתְּנָה לָהֶם בֵּן אֶתְנַנֶּה לָךְ, יִרְמֹז זֶה לְשׁוֹבָעָה, כִּי לָהֶם נִתְּנָה בְּשׁוֹבָעָה שְׁלֹא יִגְרַם הַחֲטָא, אֲכָל לֹא נִתְּנָה מִתְּחִלָּה בְּלֹא שְׁבֻעָה, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בְּכָל מָקוֹם (שְׁמוֹת ל"ג א') (עוֹד) אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב. אוֹ שִׁתְּהִיָּה הַכֹּפֶל

מִשְׁתָּה בְּלִילָה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָה, לְפִי שֶׁהוֹצִיאוּ מִשְׁתָּה בְּלִילָה לֹא פֶרֶשׁוּ הַתּוֹכִיכִים מִיִּתְּתָה אֶלָּא מִן הַצֵּד, הֵדָא הוּא דְּכַתִּיב וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹהִים בְּכּוֹת, שְׁתִּי בְּכִיּוֹת, הֵדָא הוּא דְּכַתִּיב וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֵל יַעֲקֹב וַיִּבְרָךְ אוֹתוֹ, מַה בְּרָכוֹ בְּרַכַּת אֲבֵלִים בְּרָכוֹ, עַד כָּאן. וְהִנֵּה בְּעִבּוֹר שִׁתְּהִיָּה עָשׂו יִחִידִי בְּקִבּוּרָתָהּ פָּחַדוּ מִן הַקְּלָלָה וְלֹא רָאוּ שִׁתְּהִיָּה לָהּ לְכַבּוֹד, וְזֶה עִנְיָן הַרְמָז: וְהִתְהַדְּבֹרָה עִם יַעֲקֹב, כִּי אַחֲרֵי שֶׁבָּעָה עִם רַבְּקָה שְׂכָה לְאַרְצָהּ, וְעֵתָה תָּבֹא עִם יַעֲקֹב לְרִאוֹת גְּבוּרָתָהּ. אוֹ תִּשְׁפָּקָה בְּגִדּוֹל בְּנֵי יַעֲקֹב לְכַבּוֹד רַבָּה וְלֹאֲהַבְתָּה וְהִתְהַדְּבֹרָה בְּבִיתוֹ. וְיִתְּנֵן שְׂאִינָה הִיא הַמִּינְקָתָה שֶׁאָמַר בָּהּ (לְעֵיל כ"ד נ"ט) וַיִּשְׁלַחוּ אֶת רַבְּקָה אַחֲרֵת שֶׁנִּשְׁאַרָה מִנְקֵתָהּ, אֲכָל הִתְהַדְּבֹרָה מִיִּנְקָתָה אַחֲרֵת שֶׁנִּשְׁאַרָה בְּבֵית לָבָן וּבְתוֹאֵל, וְעֵתָה יָבִיא אוֹתָהּ יַעֲקֹב עֲמוֹ לְכַלְכֵּל אֶת שִׁיבְתָּהּ לְכַבּוֹד אִמּוֹ, כִּי כֵן

(יג) וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי-עוֹד כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ:

טז וַיָּטְלוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּרוּבֹת אֶרֶץ לָמִיעֵל לְאֶפְרַת וּלְיִדִית רָחֵל וְקִשְׁיָאֵת בְּמִילָדָה:

כ"י < כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ • מִנְחָם פָּרַשׁ לְשׁוֹן כְּבִיר, רְבוּי, מְהֵלֶךְ רַב. וְאֶגְדָּה: בְּזֶמֶן שֶׁהָאָרֶץ חָלוּלָה וּמִנְקֻבֶּת כְּכִבְרָה, (כ"ד) שֶׁהָנִיר מִצּוּי, הִסְתּוּ עֵבֶר וְהִשְׁרִב עֲדִין לֹא בָּא. וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁהָרִי בְּנֻעֲמָן מִצִּינּוֹ: (מלכים ב' ה') "וַיִּלְךָ מֵאֵתוֹ כְּבֶרֶת אֶרֶץ". וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא שֵׁם מִדֵּת קֶרֶקַע, כְּמוֹ מְהֵלֶךְ פֶּרֶסָה אוֹ יוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁאֵתָה אוֹמֵר: 'צֻמֵּד כְּרֶם', 'חִלְקַת שָׂדֶה', כִּף בְּמֵהֵלֶךְ אָדָם נוֹתֵן שֵׁם מִדָּה (קֶרֶקַע כְּמוֹ: 'מְהֵלֶךְ מִלִּי') כְּבֶרֶת אֶרֶץ. רמב"ן

(יד) וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּילָדָת אֶל-תִּירְאִי בִּי-גִם-זֶה לֶךְ בֶּן:

יז וַיְהִי בְּקִשְׁיוֹתָהּ בְּמִילָדָהּ וַתֹּאמֶר לָהּ חִיָּתָא לֹא תִדְחֲלִי אֲרִי אִף דִּין לִיף כִּר:

כ"י < בִּי-גִם-זֶה • נוֹסֵף לָךְ עַל יוֹסֵף. וְרַבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּ: עִם כָּל שֶׁכֵּט נולדה תאומה, וְעִם בְּנִימִין נולדה תאומה יתרה.

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נִפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא-לוֹ בְּנִימִין:

יח וַיְהִי בְּמִפְק נִפְשָׁהּ אֲרִי מִיתָה (נ"י מִיתָה) יקרת שמה בר דני ואבויה קרא לה בנמיין:

כ"י < בֶּן-אוֹנִי • בֶּן צַעֲרִי. בְּנִימִין • נִרְאָה בְּעֵינַי, לִפִּי שֶׁהוּא לְבָדוֹ נולד בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהִיא בְּנִגְב, כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֶרֶם נְהָרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּנִגְבִּי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן", "הַלּוֹךְ וְנוֹסֵעַ הַנִּגְבָּה". בְּנִימִין • בֶּן יִמִּין, לְשׁוֹן (תהלים פט) "צָפוֹן וְיָמִין אֵתָה בְּרֹאתִם", לִפְיָךְ הוּא מָלֵא (דְּבָר אֲחֵר: בְּנִימִין, בֶּן יָמִים, שְׂנוּלֵד לַעַת וְקָתוֹ, וְנִכְתָּב בְּנוֹן, כְּמוֹ: (דניאל יב) "לִקְצֵן הַיָּמִין"). רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ישראל, כדכתיב (לעיל כ"ט א') וילך ארצה בני קנז, וכתוב (במדבר כ"ג ז') מן ארם יצאני בלק בלק מלך מואב מהררי קנז, ויצא עבר הירדן שהוא למזרחת של ארץ ישראל והיה חוץ הירדן אדום שהוא בדרום ארץ ישראל, נמצא ארם מזרחית דרומית לארץ ישראל וארץ ישראל לצפונה:

אבל אם נולד בתחום בית לחם אפרתה שהוא בארץ יהודה, כדכתיב (שופטים י"ט ב') בית לחם יהודה, וכתוב (מלכה ה' א') ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה, הנה הוא בדרומה של ארץ ישראל, והנה בין בית אל ובין בית לחם אפרת נולד:

ואם המקום בהר אפרים, הרי הוא בצפונה של ארץ ישראל, כדכתיב (יהושע י"ח ה') יהודה יצמד על גבולו מנגב ובית יוסף יצמדו על גבולם מצפון, ואם בחלקו של בנמיין גם כן אינה בדרום, דכתיב ויהי לחם גבול לפאת צפונה. ומכל מקום אין טעם לקרותו בן דרום:

והנכון בעיני כי אמו קראתו בן אוני ורצתה לומר בן אבלי, מלחם אונים (יהושע ט' ד'), לא אבליתי באני (דברים כ"ו י"ד), ואביו עשה מן אוני כחי, מלשון ראשית אוני (להלן כ"ט ג'), ולאין אונים (ישעיה מ' כ"ט). ולכן קרא אותו בנמיין, בן הכס או בן החזק, כי הימין בו העבודה וההצלחה, כענין שכתוב (קהלת י' ב') לב חכם לימינו, ימינו תקצא לכל שנאסף (תהלים כ"א ט'), ימין ה' רוממה

כארבע פרסאות, והקמה אשר בהר אפרים (ש"א א' א') רחוק ממנה יותר משני ימים. על כן אני אומר שהכתוב שאומר קול ברמה נשמע (ירמיה ל"א י"ד), מליצה כדרך משל, כי היתה רחל צועקת בקול גדול ומספד מר עד שנשמע הקול למרחוק ברמה שהיא בראש ההר לבנה בנמיין, כי איננו שם, והיא חרבה מהם. לא נאמר בכתוב: "ברמה רחל מבכה על בניה", אבל אמר כי שם נשמע הקול: ונראה בעיני כי קברה יצא בדרך ולא הכניסה לעיר בית לחם יהודה הקרובה שם, לפי שצפה ברוח הקדש שפית לחם אפרתה יהיה ליהודה ולא רצה לקברה רק בגבול בנה בנמיין, והדרך אשר המצבה בה קרובה לבית אל בגבול בנמיין. וכך אמרו בספרי (זאת הברכה ל"ג י"א) בחלקו של בנמיין מתה, כדאיתא בפרשת וזאת הברכה וראיתי ליונתן בן צדאל שהוא מרגיש בזה, ואמר קל ברום עלמא אשתמע, ותרגם כל הכתוב על פוסט ישראל:

(יח) בן אוני. בן צערי. בנמיין, נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהוא בנגב, כשאדם בא מארם נהרים, כמו שאמר בנגב בארץ כנען (במדבר ל"ג מ'), הלוך ונסוע הנגבה (לעיל י"ב ט'), בנמיין, בן ימין, לשון צפון וימין אתה בראתם (תהלים פ"ט י"ג), ולפיכך הוא מלא. לשון רש"י:

ולא הבינונו זה ששהא ארץ ישראל דרומית לארם נהרים, שהרי ארם מזרחית לארץ

השכינה תמיד, וכן ענין שם באר שבע: (טז) כְּבֶרֶת הָאָרֶץ. מִנְחָם פָּרַשׁ לְשׁוֹן "כְּבִיר" מְהֵלֶךְ רַב. וְאֶגְדָּה (כ"ד פ"ב ד'), בְּזֶמֶן שֶׁהָאָרֶץ חָלוּלָה כְּכִבְרָה שֶׁהָנִיר מִצּוּי וְהִסְתּוּ עֵבֶר וַעֲדִין הִשְׁרִב לֹא בָּא. וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁהָרִי בְּנֻעֲמָן מִצִּינּוֹ (מ"ב ה' י"ט) וַיִּלְךָ מֵאֵתוֹ כְּבֶרֶת אֶרֶץ. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא שֵׁם מִדֵּת קֶרֶקַע, לְשׁוֹן רִש"י:

והנכון מה שחשב בו ר' דוד קמחי כי ה"ף לדמיון ואיננה שרשית, ומוצא המלה היו לברות למו (איכה ד' י'), ותברני לחם (ש"ב י"ג ה'), ענין אכילה מועטת בבקר, ופרושה שעור מהלך ארץ מן הבקר עד לעת האכל, כי כן ישערו כל הולכי הדרך:

וזה כתבתי תחלה, ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלם, שבח לאל הטוב והמטיב, ראיתי בעיני שאין מן קבורת רחל לבית לחם אפלו מיל. והנה הכחש הפרוש הזה, וגם דברי מנחם. אבל הוא שם מידת הארץ בדברי רש"י, ואין בו תאר רק הסקמה רוב השמות, וה"ף לשמוש שלא נמדד בכון. ואם יהיה השם הזה מתאר, יתכן שיהיה ברת כמו בת, מלשון מה ברי ומה בר בטני (משלי ל"א ב'), והוא שם למדה הקטנה שימדדו הולכי ארחות, כמו למיל היום, ויאמר לה "בת ארץ", כי המדה כמו בת לפרסה, או למדה אחרת ידועה במקום ההם:

וכן ראיתי שאין קבורה ברמה ולא קרוב לה, אבל הרמה אשר לבנמיין רחוק ממנה

(יט) וַתָּמָת רַחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם:

יט ומימת רחל ואתקברת בארץ אפרת היא בית לחם:

(כ) וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצֵּבָה עַל־קִבְרָתָהּ הִוא מִצֵּבַת קִבְרַת־רַחֵל עַד־הַיּוֹם:

כ ויצב יעקב מצבה על קברתה היא קמת קברת רחל עד יומא דין:

(כא) וַיַּסֵּעַ יִשְׂרָאֵל וַיָּט אֶהְלֶה מִהָלָאָה לַמִּגְדָּל־עֵדֶר:

כא ונטל ישראל ופרס משכנה מלהלא למגדלא דער:

(כב) וַיְהִי בַשָּׂפָן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילַגֵּשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל כִּי וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר:

כב והיה בשפן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בילהה פילגש אביו וישמע ישראל כי ויהיו בני יעקב שנים עשר:

כג"י בַשָּׂפָן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא • עַד שְׁלֹא בָא לְחִבְרוֹן אֲצֹל יִצְחָק, אֲרַעוּהוּ כָּל אֵלֶּה. וַיִּשְׁכַּב • (שבת נח) מִתּוֹךְ שְׁבִלְבֹל מִשְׁכָּבוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבָה. וְלָמָּה בִּלְבָל וְחִלְל יְצוּעָיו? שְׁכַשְׁמָתָהּ רַחֵל, נָטַל יַעֲקֹב מִטּוֹתוֹ שְׁהִיתָהּ נְתוּנָה תְּדִיר בְּאֶהָל רַחֵל וְלֹא בַּשָּׂאֵר אֶהְלִים, וְנִתְּנָה בְּאֶהָל בִּלְהָה. בָּא רְאוּבֵן וַתְּבַע עֲלֵבּוֹן אָמוֹ, אָמַר: 'אִם אַחֲוֹת אִמִּי הֵיטָה צָרָה לְאִמִּי, שְׁפַחַת אַחֲוֹת אִמִּי תִּהְיֶה צָרָה לְאִמִּי? לָכֵן בִּלְבָל. וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר • מִתְחִיל לַעֲנֹן רָאוּשׁוֹן, מִשְׁנׁוֹלֵד בְּנִימִין נִשְׁלָמָה הַמָּטָה, וּמַעֲתָה רְאוּיִים לְהַמְנוֹת, וּמִנָּאן. וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ: 'לְלַמְּדֵנוּ בָּא, שֶׁבֶלֶן שׁוֹיִן וְכֵלֶן צְדִיקִים, שְׁלֹא חָטָא רְאוּבֵן'. רַמְבַּ"ן

(כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וַיִּשְׁמְעוּן וְלֹדִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁכָר וּזְבֻלֹן:

כג בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבולון:

כד"י בְּכוֹר יַעֲקֹב • אֲפִלּוּ בַשָּׁעַת הַקְּלָקְלָה, קָרָאוּ בְּכוֹר. בְּכוֹר יַעֲקֹב • בְּכוֹר לְנִחְלָה, בְּכוֹר לַעֲבוּדָה, בְּכוֹר לְמִנְיָן. וְלֹא נִתְּנָה בְּכוּרָה לְיוֹסֵף אֲלָא לַעֲנֹן הַשְּׁבָטִים, שְׁנַעֲשֶׂה לְשָׁנֵי שְׁבָטִים.

(כד) בְּנֵי רַחֵל יוֹסֵף וּבְנִימִין:

(כה) וּבְנֵי בִלְהָה שְׁפַחַת רַחֵל דִּן וְנַפְתָּלִי:

כה ובני בילהה שפחת רחל דין ונפתלי:

(כו) וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפַחַת לֵאָה גָּד וְאִשֶּׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ לוֹ בְּפָדֵן אֲרָם:

כו ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר אלה בני יעקב די אתלילדין לה בפדן ארם:

(כז) וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמֶּרָא קְרִית הָאֲרָבָע הִוא חִבְרוֹן אֲשֶׁר־גִּרְשָׁם אֲבִרְהָם וַיִּצְחָק:

כז וביאת יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון אשר גרשם אברהם ויצחק:

כח"י מִמֶּרָא • שֵׁם הַמִּישׁוֹר. קְרִית הָאֲרָבָע • שֵׁם הָעִיר. מִמֶּרָא קְרִית הָאֲרָבָע • אֵיל מִישׁוֹר שֶׁל קְרִית אֲרָבָע, וְאִם תֹּאמַר: 'הִיא לוֹ לְכַתֵּב מִמֶּרָא הַקְּרִית אֲרָבָע', כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא בְּכָל דְּבָר שֶׁשְּׁמוֹ כְּפוּל, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן בֵּית לָחֶם, אָבִי עֲזָרִי, בֵּית אֵל, אִם הָצָרֶךְ לְהַטִּיל בּוֹ ה"א, נִוְתַנָּה בְּרֹאשׁ הַתִּבְיָה הַשְּׁנִיָּה: (שמואל א טז) "בֵּית הַלְחָמִי", (שופטים ו) "בְּעֶפְרַת אָבִי הָעֲזָרִי", (מלכים א טז) "בְּנָה חִיָּאל בֵּית הָאֵלִי".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ועל דרך הפשט יתכן שבלבל ראובן יצויע בילהה מפחדו שלא תלד ליצקב עוד, כי הוא הבכור, וחשב לקחת שני חלקים ויפסיד יותר מכל האחים, ולא פחד מאמו כי זקנה הייתה, ואולי מתה זלפה, או חשש לכבוד אמו בעבור היותה שפחתה. ולכן נשלח ממנו הבכורה מדה כנגד מדה, וזהו טעם ויהיו בני יעקב שנים עשר, כי לא הוליד אחרי כן:

הלשון לטובה:
(כב) וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל. ספר הפתוב ענותנותו, כי שמע בחלל בנו יצועיו, ולא צנה שיוציאוהו מביתו מכלל בניו ולא ינחל עמהם, אכל ימנה עמהם ויהיו שנים עשר, והוא ימנה ראשון. ולכך עשה משתי הפרשיות פסוק אחד, כי אף על פי שהוא תחלת ענין, שקבא למנות השבטים משנולדו כלם, רמז כי ראובן לא נדחה במעשהו:

(שם קי"ח ט"ז), רצה להיות קורא אותו בשם שקראתו אמו, כי כן כל בניו בשם שקראו אותם אמותם יקראו, והנה תרגם אותו לטובה ולגבורה:
וראיתי בבראשית רבה (פ"ב ט') בן אוני בן צערי, ואביו קרא לו בנימין בלשון הקדש. ולא ידעתי מהו, כי הכל לשון הקדש, וכן שם כל בניו לשון הקדש הוא, אבל רמזו למה שאמרתי, שתרגם

(כח) וַיְהִי יָמִי יִצְחָק מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: רמב"ן

כח וַהֲוֹ יוֹמִי יִצְחָק מֵאֵת וַתִּמְנָן שָׁנָי: כח

(כט) וַיָּגֹעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל-עַמּוּי זָקֵן וּשְׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֲשׂוֹ וַיַּעֲקֹב בָּנוּי:

כט וַיָּגֹעַ יִצְחָק • אין מקדם ומאחר בתורה: מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי בשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר: (לעיל כח) "ויצחק בן ששים שנה וגו'", ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"כ, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה, שנת מאה ושמונה ליעקב, כיצד? בן ששים ושלש נתברך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר: (לעיל ל) "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו'", הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפרש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ"ב שנה, שנאמר: (לקמן מא) "ויוסף בן שלשים שנה וגו'", ושבע שנים שבע ושמונים רעב, הרי כ"ב, וכתוב: "ימי שני מגורי שלשים וקצת שנה". נמצא, יעקב במקירתו של יוסף ק"ח) •

לו (א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֲשׂוֹ הוּא אָדוֹם: א ואלין תולדות עשו הוא אדום:

(ב) עֲשׂוֹ לָקַח אֶת-נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת-עֲרֹה בַת-אִילֹון הַחֲתָי וְאֶת-אֶהֱלִיבָמָה בַת-עֵנָה בַת-צִבְעוֹן הַחֲתָי:

כ עֲשׂוֹ נָסִיב יָת נְשׁוּהִי מִבְּנוֹת כְּנָעַן יָת עֲרֹה בַת אִילֹון חַתָּאָה וְיָת אֶהֱלִיבָמָה בַת עֵנָה בַת צִבְעוֹן חַתָּאָה: ב עשו נסיב ית נשוי מבתות כנען ית ערה בת אילון חתאה וית אהליבמה בת ענה בת צבעון חתאה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 167)

והוא כנה שמה יהודית . . כדי להטעות את אביו (רש"י לו, ב) עשו קרא לאשתו יהודית בת בארי החתי (תולדות כו, לד), והינו ששנה גם את שם אביה ואת מקומו. ויש לומר, שרצה להסתיר את יחוסה, בת ענה בת צבעון, המלמד שהיתה ממזרת (ואולי קרא לה בת בארי כדי למצא חן בעיני יצחק, שעסק אז בחפירת בארות). וכדי שהשקר יתקבל עוד יותר, שנה גם את מקום מולדתה למקום מולדתה של אשתו השניה – בשמת בת אילון החתי, כך שיצא כאילו לקח את שתיהן מאותו מקום. רמב"ן

(ג) וְאֵת-בְּשֶׁמֶת בַּת-יִשְׁמָעֵאל אָחוֹת נָבִיּוֹת: ג וית בשמת בת ישמעאל אחתה דנביות:

כט וְאֵת-בְּשֶׁמֶת בַּת-יִשְׁמָעֵאל • ולהלן קורא לה מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר שמואל: שלשה מוחלין להן צונותיהם: גר שנתגזר, והעולה לגדלה והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו צונותיו. אחות נביות • על שם שהיא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שם בארי, וכאן ענה, ובשמת בת ישמעאל יהיה שם העצם, והוא שם תאר לקטור הבשמים, ובכנאשית רבה (ס"ז י"ג) אָמְרוּ נָתַן עֲשׂוֹ דַעְתּוֹ לְהַתְגַּזֵּר, מִחֲלַת, שֶׁמֶחַל לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל צִוּנוֹתָיו, בְּשֶׁמֶת, שֶׁנִּתְבַּשְׁמָה דַעְתּוֹ עָלָיו. וְהָיָה שְׁנִיָּהֶם תָּאֵר, אֵין שֶׁם הָעֶצֶם נִוְדַע בָּם. וְלָכֵן אָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם כִּי הָיָה לָהּ שְׁנֵי שְׁמוֹת וְגַם לְאִבֶּיהָ: וַיִּתֵּן לָהּ לִוְיָא כִּי הָשְׁתִּים נָשִׁים הָיָה מֵתוּ בְּלֹא בָנִים, אוֹלֵי נִעְנְשׁוּ בַעֲבוּר שְׁהִי מוֹרֵת רוּחַ לִיִּצְחָק וְלִרְבִּקָּה, וְנָשָׂא אָחוֹת אִשְׁתּוֹ בַת אִילֹון, וְאָחֲרָת, אֶהֱלִיבָמָה בַת עֵנָה, אָכֵל בַת יִשְׁמָעֵאל אָחוֹת נָבִיּוֹת, בַּעֲבוּר שְׁהִיָּה לָהּ שֶׁם כַּעֲשׂוֹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, מִחֲלַת, קָרָא אֶת שְׁמָה

(כג) עֲרֹה בַת אִילֹון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת (לעיל כ"ו ל"ד) על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה. ואהליבמה היא יהודית, אותו רשע כנה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודה זרה כדי להטעות את אביו: בשמת בת ישמעאל. ולהלן הוא קורא לה מחלת (לעיל כ"ח ט'), מצאתי בהגדת מדרש ספר שמואל (פרק י"ז) שלשה מוחלין להם על כל צונותיהם, גר שנתגזר והעולה לגדלה והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו לו צונותיו. כל זה לשון רש"י. והנה לא נתן טעם באבי אהליבמה שנקרא

(כח) וַיְהִי יָמִי יִצְחָק. אין מקדם ומאחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק, לשון רש"י. וכבר כתבתי (לעיל י"א ל"ב) שזה מנתה הכתוב בכל הדורות, יספר ענין האדם ותולדותיו ומיתתו, ויתחיל בתולדות הדור האחר, וראוי היה להקדים מיתת יצחק לתולדות יעקב, כאשר עשה באברהם ובכל דורות הראשונים, אבל יתפזן הכתוב להגיד כי יצחק מת בשיבה טובה זקן ושבע ימים ויחרי ששב אליו בנו המכרך, הנוחל מעלתו, וקברוהו בכבוד עשו ויעקב בניו גדולי העולם. ולא הצרך להזכיר כי קברוהו במקרת המכפלה, בעבור שהזכיר כי היה בעיר ההיא, ואנה יקברוהו רק בקבר אביו:

(ד) וַתֵּלֶד עֲדָה לַעֲשׂוֹ אֶת־אֱלִיפָז וּבִשְׁמֹת יִלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:

ה וַאֲהֵלִיבְמָה יִלְדָה אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־קָרַח אֶלֶּה בְנֵי עֲשׂוֹ אֲשֶׁר יִלְדוּלוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

כס"א וַאֲהֵלִיבְמָה יִלְדָה וְגו'. קרח זה, ממזר היה, וכן אליפז היה שבא על אשת אביו, אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (כ"ד).

ו וַיִּקַּח עֲשׂוֹ אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִצְרָיִם יַעֲקֹב אָחִיו:

כס"ב וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ. לגור באשר ימצא. רמב"ן

ז אֲרִי הָיָה קִנְיָהוֹן סָגִי מִלְמַתּוֹ בַּחֲדָא וְלֹא יָכִילת אֲרַע תּוֹתְבּוֹתָהוֹן לִסְבָּרָא יְתָהוֹן מִן קָדָם גִּיתִיָּהוֹן:

כס"ג וְלֹא יָכִילת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומדרש אגדה: "מפני יעקב אחיו", מפני שטר חוב של גזרת: "כי גר יהיה זרעך", המטל על זרעו של יצחק, אמר: 'אלף לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה, שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר', ומפני הבושה שמכר בכורתו. רמב"ן

ח וַיֵּשֶׁב עֲשׂוֹ בְּהָר שִׁעִיר עֲשׂוֹ הָאָדָם:

ט וַאֲלֵה תִלְדוֹת עֲשׂוֹ אָבִי אָדָם בְּהָר שִׁעִיר:

כס"ד וַאֲלֵה. התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

והאריה (מ"א י"ג כ"ח). וכן כי נשברו אניות בעציון גבר (שם כ"ב מ"ט), האניות, וכן רבים. אף כאן, וזלף אל ארץ, כמו אל הארץ, ארץ שעיר הנזכרת:

(ז) וְלֹא יָכִילת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם. טעמו עיר מגוריהם, היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק, כי ארץ כנען תשא כזה וכןה אלף פעמים, אבל עשו בראותו כי לא יוכל לעמד בעירו ובמקומו עזב את כל הארץ לאחיו והלך לו:

(ט) וַאֲלֵה תִלְדוֹת עֲשׂוֹ אָבִי אָדָם. בא להזכיר התולדות אשר הולידו בניו אחרי שהלכו עמו לשעיר, כי הוא לא הוליד שם, והנה החל ממנו, לומר, הוא הוליד את אליפז ורעואל, והם הולידו בארץ שעיר תולדות הללו, ויזכיר עמם בני אהליבמה הנולדים בארץ כנען, אף על פי שלא הזכיר להם תולדות בארץ שעיר, כדי שימנו עם אחיהם בני עשו הנזכרים בתחלת הפרשה, ועוד בעבור היותם בשעיר אלופים, כי כל אלופיהם יזכיר:

שהיו שם המבצרים, אלא שלשם בשדה אדם במקומו הראשון, וישמידם ה' מפניהם ויירשום וישבו תחתם, כאמור במשנה תורה (דברים ב' כ"א), ולכך יאמר שם (ב' ה') כי ירשה לעשו נתתי את "הר" שעיר:

וטעם וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ. אמר אנקלוס אל ארץ אחרת. ורש"י פרש לגור באשר ימצא, כי הלך אל ארץ אשר ימצא לו מקום לחנותו, עד שבא אל הר שעיר וישב שם. והנכון בעיני שיאמר וזלף אל ארץ שעיר, והסדר הכפוי, בעבור היותו מוכן, שכבר הזכיר (לעיל ל"ב ד') שהיה עומד בארץ שעיר, והדודע כי לשם יוליד ביתו, ויזכיר בסמוך (פסוק ח') וישב עשו בהר שעיר:

ונמצא כזה (מ"א ט"ז י"ח) ויבא אל ארמון בית המלך וישורף עליו את בית מלך, ושעורו בית המלך הזה שהיה בו. וכן וישורף את הבמה הדק לעפר ושרף אשנה (מ"ב כ"ג ט"ו), כלומר אשר לירבעם הנזכרת במקום ההוא. וכן ויאמר יואב כלושי לך הגד למלך וישתחו כושי ליואב (ש"ב י"ח כ"א). ויחמור

בשם הנכבד אשר היה לאשתו הראשונה, מלשון בשמים, כי היתה חביבה עליו בעבור שהיתה ממשפחתו, ואינה רעה בעיני יצחק אביו:

(ו) וַיִּקַּח עֲשׂוֹ אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו. זה המסע היה אחרי שוב אחיו מחרן והאחוז בארץ כנען, כמו שאמר כאן, ואפשר שהיה גם אחרי מות אביהם. והנה בעוד אחיו חרן היה עשו בשעיר בפתוב למעלה (ל"ב ד'). אבל הענין, כי עשו הלך לשעיר בימי אלופי החרי יושבי הארץ ויהי לשר הולף עם ד' מאות איש, ובניו וביתו היו בארץ כנען. ויתכן שהיתה לו שם אחזה במקום אחד במישור, לא בהר שעיר, על כן יחס לו ארצה שעיר שדה אדם. ואחרי שהיו אחיו לארץ כנען פנה לו מפניו, כי ידע שארץ כנען נחלת אחיו אשר נתן לו אביו בברכתו, ולקח בניו וכל נפשות ביתו עם רב, והלך לשעיר להתישב שם, ואז נלחם בבני שעיר החרי יושבי הארץ, כי אוילי פחדו ממנו ולא היו נותנים אותו לבא בגבולם בהר שעיר

(י) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עִשָׂו אֲלִיפֹ בֶן־עֵדָה אִשֶּׁת עִשָׂו רְעוּאֵל
בֶּן־בְּשֶׁמֶת אִשֶּׁת עִשָׂו:

(יא) וַיְהִי בְּנֵי אֲלִיפֹ תִימָן אוֹמֵר צֶפֶו וְגַעְתָּם וְקִנּוּ:

(יב) וְתִמְנֶעַ וְהִתָּה פִּלְגֶשׁ לְאֵלִיפֹ בֶן־עִשָׂו וַתֵּלֶד לְאֵלִיפֹ
אֶת־עַמְלֹק אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה אִשֶּׁת עִשָׂו:

כ"י – וְתִמְנֶעַ הִיְתָה פִּלְגֶשׁ • להודיע גדלתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו: תמנע זו, בת אלופים היתה, שנאמר: "ואחות לוטן תמנע", ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן החורים שישבו בה לפנים. אמרה: 'איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה פילגש', ובדברי הימים מונה אותה בכניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מבניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו: "ואחות לוטן תמנע", ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב. רמב"ן

(יג) וְאַלְהָה בְּנֵי רְעוּאֵל גַּחַת וְזֹרַח שְׁמָה וּמוֹזָה אֵלֶּה הָיוּ
בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אִשֶּׁת עִשָׂו:

(יד) וְאַלְהָה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבְמָה בַת־עֵנָה בַת־צִבְעוֹן אִשֶּׁת
עִשָׂו וַתֵּלֶד לְעִשָׂו אֶת־יַעֲוִשׁ וְאֶת־יַעֲלֹם וְאֶת־קֶרַח:

(טו) אֵלֶּה אֱלוֹפֵי בְּנֵי־עִשָׂו בְּנֵי אֲלִיפֹ בְּכוֹר עִשָׂו אֱלוֹף
תִּימָן אֱלוֹף אוֹמֵר אֱלוֹף צֶפֶו אֱלוֹף קִנּוּ:

כ"י – אֵלֶּה אֱלוֹפֵי בְּנֵי־עִשָׂו • ראשי משפחות.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ועל דרך הפשט יש לחשב בו, כי תמנע פילגש אליפז אחרי לדתה את עמלק ילדה בן, ותקש בלדתה וסמית, ותקרא את שמו תמנע בעבור הזכיר שמה. ואכיו אליפז קרא לו קרח, ולא הזכיר הכתוב הן הנה לתמנע אמו ברי שלא יאריך, כי הכונה היתה למנות עמלק בכני עצמו. אבל בני אליפז, שבעה היו. ומנה הכתוב האלופים דרך מעלתם, על בן הקדים קנו וקרח לגעתם: ואני עוד סובר בכתוב הזה מה שאמרו רבותינו בשלשים ושלשים מדות שהאגדה נדרשת, אמרו (במדה י"א) סדור היה ראוי להיות אלא שחלק, שנאמר (דחי"ב ל' י"ח) כי מרבית העם וכו'. (עיי' בהקדמת מהרז"ו לבראשית רבה) וגם רודפי הפשט יאמרו בן בפסוקים אחרים. וכן זה יאמר בני אליפז תימן אומר צפ וגעעתם וקנו ותמנע. וחסר ואמר היתה פילגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק, ולא הזכיר שם הפילגש. והאמת שהיא אחות לוטן תמנע, והיא הסבה שלא הזכיר שמה, כי לא רצה לאמר שני פעמים ותמנע לזכר ולנקה. והנה בני אליפז שבעה, והם האלופים הנזכרים לו, אבל החליפו שם זה הקטן בעבור היות שמו

וּכְתָב רש"י עוד ובדברי הימים (א' א' ל"ו) מונה תמנע בכניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר החרי ויצאה תמנע מבניהם, וכשגדלה היתה פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע (להלן פסוק כ"ב), ולא מנאה מבני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב. ואין דעתי סובלת זה, כי היה ראוי לומר בדברי הימים "ותמנע בתו", ולמה ימנה האשה בבנים. אולי לא יקפיד הכתוב בכך בדבר הידוע, כי מצינו שם בדברי הימים (א' ה' כ"ט) ובני עמרם אהרן ומשה ומרים, ובני אהרן נדב ואביהוא וגומר. ואם בן ראוי שנאמר כי תמנע זאת היא בת אליפז אשר ילדה לו אשת שעיר החרי מות אישה, והיתה אחות לוטן מן האם, ונשאה אליפז לפילגש, שהעבר"ם מחר בבתו: או נאמר על דעת רבותינו, כי תמנע הנזכר בדברי הימים הוא תמנע האלופ הנזכר למשה (בפסוק מ'), שנמנה שם מבני אליפז כאשר נמנה קרח, והוא בן אהליבמה, כי שניהם היו מזוירים, נולדו מאחד, ונמנים עם בני האחר, כי נחוק שיקנה האשה בין הבנים בתוכם:

(יב) ותמנע היתה פילגש. מפני שלא הקפיד בכל האחרים להודיע שם האם דרשו רבותינו (כ"ר פ"ב י"ד) כי זה להודיע גדלתו של אברהם אבינו, כמה היו תאבים להדבק בזרעו, שהרי תמנע זו בת אלופים היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע, אמרה איני זוכה להנשא לך הלואי ואהיה פילגש, כמו שכתב רש"י: ויתכן כי בני אליפז התמשה היו ידועים לו, כי הולידם מנשיו, ועמלק בעבור היותו בן פילגש לא היה לו שם באחיו, והיה נכלל עם בני עשו בעבור היותו מזרעו, והצרף הכתוב לומר כי אמו פלוגית אשר הוא נודע לה ילדתו לאליפז, אבל איננו בכלל בני עשו, ולא יושב עמקה בהר שעיר, כי בבני הגבירות יקרא לו זרע ולא בכך הפילגש, כי לא יירש בן אמה עם בניו, כמו שעשה אביו. והנה אנחנו נצטיינו בבני עשו שלא נחשב אותם (דברים כ"ג ח') ולא נקה את ארצם (שם ב' ה'), והם כל בניו הידועים לו היושבים בשעיר, כי הם הנקראים אדום על שמו, אבל בן הפילגש אינו בכלל בני עשו ולא עמקה בארצם, ונצטיינו בו בהפך לתעב אותו ולמחות את שמו:

(מז) אֱלֹהִים קָרַח אֱלֹהִים גִּעְתָּם אֱלֹהִים עֲמָלָק אֱלֹהֵי
אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֱלֹהֵי בְנֵי עֵדָה:

טו רבא קרח רבא געטם רבא עמלק אלן
רבבני דאליפז בארעא דאדום אלן בני
עדה:

(יז) וְאֵלֶּה בְנֵי רְעוּאֵל בְּנֵי־עֵשׂוֹ אֱלֹהִים נַחַת אֱלֹהִים זָרַח אֱלֹהִים
שִׁמְהָ אֱלֹהִים מִזָּה אֱלֹהֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֱלֹהֵי
בְנֵי בִשְׁמַת אִשֶּׁת עֵשׂוֹ:

יז ואלן בני רעואל בר עשו רבא נחת רבא
זרח רבא שמה רבא מזה אלן רבבני
רעואל בארעא (ד) אדום אלן בני בשמת
אתת עשו:

(יח) וְאֵלֶּה בְנֵי אֶהֱלִיבָמָה אִשֶּׁת עֵשׂוֹ אֱלֹהִים יַעֲוֹשׁ אֱלֹהִים
יַעֲלָם אֱלֹהִים קָרַח אֱלֹהֵי אֶהֱלִיבָמָה בְּתַעֲנָה אִשֶּׁת
עֵשׂוֹ:

יח ואלן בני אהליבמה אשת עשו אלן
יעוש רבא יעלם רבא קרח אלן רבבני
אהליבמה בת ענה אתת עשו:

(יט) אֱלֹהֵי בְנֵי־עֵשׂוֹ וְאֵלֶּה אֱלֹהֵיפָהִם הוּא אֱדוֹם:

יט אלן בני עשו ואלן רבבניהון הוא
אדום:

♦ שבת קודש י"ד כסלו ♦

(כ) אֱלֹהֵי בְנֵי־שַׁעִיר הַחֲרִי יִשְׁבִּי הָאָרֶץ לֹטֶן וְשׂוֹבֵל וְצִבְעוֹן
וְעֵנָה:

כ אלן בני שעיר חורא חרי תבי דארעא לוטן
ושובל וצבעון וענה:

כ"א יִשְׁבִּי הָאָרֶץ • שְׁהִיוּ יוֹשְׁבֵיהָ קִדְּם שְׂבָא עֵשׂוֹ לִשְׁם. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ (שבת פה) שְׁהִיוּ בְּקִיאיִן בִּישׁוּבָהּ שֶׁל אָרֶץ:
מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שְׁהִיוּ טוֹעֲמִין הַעֵפֶר וְיוֹדְעִין אִי זֶה נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ. רמב"ן

(כא) וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי הַחֲרִי בְנֵי שַׁעִיר
בְּאֶרֶץ אֱדוֹם:

כא ודשון ואצר ודישון אלן רבבני חורא
בני שעיר בארעא דאדום:

(כב) וַיְהִיו בְּנֵי־לֹטֶן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹת לֹטֶן תַּמְנֶעַ: רמב"ן

כב ויהיו בני לוטן חרי והימם ו אחות לוטן תמנע:
דלוטן תמנע:

(כג) וְאֵלֶּה בְנֵי שׂוֹבֵל עֲלֹן וּמִנַּחַת וְעִיבָל שָׁפוֹ וְאוֹנָם:

כג ואלן בני שובל עלון ומנחת ועיבל שפו
ואונם:

(כד) וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא
אֶת־הַיָּמָם בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:

כד ואלן בני צבעון ואיה וענה הוא ענה די
אשפח ית גברא במדברא פד הנה רעי ית
חמררא לצבעון אבוי:

כ"ה יִצְחָר וְעֵנָה • וְיִצְחָר, וְהוּא כְּמוֹ אִיָּה וְעֵנָה, וְהִרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (דניאל ח) "תַּת וְקִדְּשׁ וְצִבְא מִרְמָס", (תהלים עז)
"נִרְדָּם וְרָכַב וְסוֹס". הוּא עֵנָה • הָאֲמֹר לְמַעַלָּה, שֶׁהוּא אָחִיו שֶׁל צִבְעוֹן, וְכָאן הוּא קוֹרָא אוֹתוֹ בְּנוֹ, מִלְּמַד שְׂבָא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אינו על בנימין:

(כ) אֵלֶּה בְנֵי שַׁעִיר הַחֲרִי. הַחֲרִי שֵׁם אִישׁ
הָיָה, אָבִי אִמָּה קְדֻמוֹנִית, תַּקְרָא עַל שְׁמוֹ,
כְּמוֹ הָאֲמֹרִי וְהַפְרִיזִי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים
ב' כ"ב) אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם,
וְנִקְרָא שַׁעִיר עַל שֵׁם הָאָרֶץ שֶׁנִּקְרָאת שַׁעִיר,
וְהָשֵׁם הָיָה לָאָרֶץ מִן עֵשׂוֹ שֶׁהוּא אִישׁ
שַׁעִיר מִיּוֹם שֶׁהִלָּךְ שֵׁם וְאֵילָּהּ, וְכֵן שֵׁם אֱדוֹם
מִמֶּנּוּ הָיָה, אֲכָל הַכְּתוּב הַפְּרִישׁ בִּינֵיהֶם, כִּי
אֵלֶּה הֵם בְּנֵי שַׁעִיר הַחֲרִי שְׁהִיוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
לְמִקְרָאשׁוֹנָהּ, לֹא בְּנֵי שַׁעִיר הָאֲדוֹמִי אֲשֶׁר כָּא
שֵׁם. וְעוֹד אֶפְרָשׁ יְחוּס הַחֲרִי בְּמִשְׁנַת תוֹרָה
(דְּבָרִים ב' י') בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם:

כֵּשֶׁם הַפִּילֹגֶשׁ, שֶׁלֹּא יִחְשַׁב כְּבִנָּה, וְקִרְאוּהָ
קִרַח בְּעֻלּוֹתָהּ לְמַעַלְתָּ אֱלֹהִים:
וְרַבִּי אֲבֵרָהָם אָמַר כִּי קִרַח בֶּן אֶהֱלִיבָמָה אִשֶּׁת
עֵשׂוֹ הוּא נִמְנָה פַעַמִּים, כִּי הוּא הִקְשֵׁן
מִבְּנֵי אֶהֱלִיבָמָה וְגִדְּלָתוֹ עֵדָה, וְכֵן בְּנֵי מִיכָל
בֶּת שְׂאוּל, דְּבָרֵי רַבּוּתֵינוּ (סְנִיֵּדְרִין י"ט:).
וְעַל דַּעַת הַזֶּה הָיָה פְּרוּשׁ הַכְּתוּב דְּבָרֵי הַיָּמִים
כִּי תַמְנֶעַ יִלְדָּה עֲמָלָק, שֶׁיְהִי שַׁעִיר וְלִתְמַנֶּעַ
עֲמָלָק, וְחִסְרוֹ הַלֶּמֶ"ד קִרְדָּה וְשִׁנֵּי שְׂרֵי גִדּוּדִים
הִיוּ בֶּן שְׂאוּל (ש"ב ד' ב'), לִבֶּן שְׂאוּל. וְהִנָּכּוֹן
מִה שֶׁחֲשַׁבְתִּי בּוֹ. וְטַעַם אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה, עַל
הַרְבֵּה, כִּי עֲמָלָק אֵינּוּ בְּנֵהּ. וְכֵן אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב
אֲשֶׁר יִלְדוּ לוֹ בְּפָדָן אֲרָם (לְעִיל ל"ה כ"ו),

וְכַתּוּב רַבִּי אֲבֵרָהָם, הַנִּזְכָּר הַכְּתוּב זֶה לְהַפְרִישׁ
יְחוּסֵי שַׁעִיר וְעֵשׂוֹ, כִּי יִשְׂרָאֵל יָצִו עַל
בְּנֵי עֵשׂוֹ. וְרַש"י כְּתַב (בְּפִסּוֹק כ"ד) לֹא הִזְקַק
לְכַתּוּב מִשְׁפּוּחַת הַחֲרִי אֲלָא מִפְּנֵי תַמְנֶעַ הַלּוֹדִיעַ
גִּדְּלַת אֲבֵרָהָם:
(כב) וְאַחֹת לֹטֶן תַּמְנֶעַ. כְּמוֹ וְאַחֹת תּוֹכַל
קֶזֶן נַעֲמָה (לְעִיל ד' כ"ב), וְאַחִיתִיָּהם
צְרוּיָה וְאַבִּיגַיִל (דְּהִי"א ב' ט"ז), וְתַמָּר אֲחֹתָם
(שֵׁם ג' ט'), וְשִׁרָה אֲחֹתָם (לְעִיל מ"ו י"ז),
כִּי הַמִּנְהַג לִיחֹס הֵבֶת אֶל הָאֲחִים. וְהִנֵּה רְאוּי
שֶׁתַּמְנֶעַ לְמַעַלָּה עִם בְּנֵי שַׁעִיר, וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר
וְדִישׁוֹן וְתַמְנֶעַ אֲחֹתָם, אֲכָל הִיָּתָה אֲחֹת לֹטֶן
בֶּת אָבִיו וְכַת אֲמוֹ, לֹא אֲחֹת שְׂאֵר הָאֲחִים,

צָבָעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֵנָה. אֶת-הַיָּמִים • פָּרָדִים, הִרְבִּיעַ חֲמֹר עַל סוֹס נִקְבּוֹ וְלָלְיָהּ פָּרָד, וְהוּא הָיָה מִמּוֹר וְהִבִּיא פְסוּלִין לְעוֹלָם (פסחים נד). וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמָּה "יָמִים"? שְׂאִימָתָן מִטְּלַת עַל הַבְּרִיּוֹת, דָּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִיָּמִי לֹא שְׂאָלָנִי אָדָם עַל מִכַּת פָּרְדָּה לִבְנָה וְחָיָה (חולין ח) (וְקָא קָא מִיּוֹנִין דָּסִיָּה? אַל תִּקְרִי וְסִיָּה, אֵלָּא וְסִיָּה, כִּי הִפְכָּה לֹא תִתְרַפֵּא לְעוֹלָם, בְּרִשְׁי' לְשׁוֹן). וְלֹא הִזְקַק לִכְתֹּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחוּרִי, אֵלָּא מִפְּנֵי תַמְנוּעַ וְהַלּוּדִיעַ גְּדֻלַּת אֲבָרָהֶם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי לְמַעַלָּה. רַמְבַּ"ן

אֲשֶׁר מֵצָא אֶת הַמֶּמֶס. כִּדְעַת מִקְצֵת רִבּוּתוֹ וּבְמִלְמוּד (פְּסָחִים נ"ד.) הֵם הַפְּרָדִים. וְזֶה הָאִישׁ מֵצָא כִּי יוֹלִידוּ מִיֵּן שְׁלֹא כְּמִנּוֹ, וְאֵין כֵּן בְּשָׂאָר מִיְּנֵי הַכִּלְאִים. וְאָמַר בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ הַתְּמוּרִים, כִּי הָיוּ לוֹ שֵׁם בְּמִדְבָּר תְּמוּרִים בְּרִים תּוֹכְעִים אֲתוֹנוֹת, וְהַרְבֵּיעַם עִם הַסּוֹסִיּוֹת וְהוֹלִידוּ. וְנִרְאָה שֶׁנֶּחֱשֵׁב לוֹ בְּדוּרוֹ לַחֲמָה כִּי הִכִּיר בְּמִוְיָהֶם שֶׁהֵם קְרוּבִים בִּשְׂבַע

הנה גביר לאחיק, ולעשו אמר ואת אחיק תעבד, ואלו כאן מספר שאדום קימה מלכות בפני עצמה (במקום לעבד את יעקב), ואף קדמה למלכות ישראל. ומתרגל, שבסוף הכל היו רק שמונה, וכאשר העמיד יעקב את שמונת המלכים שלו בטל מלכות עשו - אדום היה משעבד למלכי ישראל. זהו שדיק הכתוב "לפני מלך מלך לבני ישראל", שהרי מיד כשהעמיד יעקב את מלכיו בטל את מלכות עשו. רמב"ן

(לב) וַיִּמְלֹךְ בְּאֶדֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:

דנהבה:

(לג) וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ יוֹכָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה:

מבצרה:

נח"י יוכב בן-זרח מבצרה • בצרה מערי מואב היא, שנאמר: (ירמיה מו) "על-קריית ועל-בצרה וגו'". ולפי שהעמידה מלך לאדום, עתידה ללקות עמהם, שנאמר: (ישעיה לד) "כי זבח לה' בבצרה".

(לד) וַיָּמָת יוֹכָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ חֲשֵׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי:

דרומא:

(לה) וַיָּמָת חֲשֵׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ הֲדַד בֶּן־בֶּרֶד הַמִּכָּה:

הדד בן-ברד המכה
דקטיל ית מדינאי בחקלא דמואב ושום
קרתה צוית:

את-מדין בשדה מואב ושם עירו עוית:

נח"י המכה את-מדין בשדה מואב • שבא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזר את מואב, ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל. רמב"ן

(לו) וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ שִׁמְלָה מִמִּשְׁרָקָה:

ממשרקה:

(לז) וַיָּמָת שִׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ שָׂאוּל מִרְחֻבוֹת הַנָּהָר:

מרחובי דעל פרת:

(לח) וַיָּמָת שָׂאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ בַּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר: רמב"ן

עכבור:

(לט) וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ הָדָר וְשֵׁם

עירו פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת־מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:

נח"י בת מי זָהָב • מהו זָהָב? עשיר היה, ואין זָהָב חשוב בעיניו לכולם.

(מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עָשׂוּ לְמִשְׁפַּחָתָם לְמִקְמָתָם:

בשמותם אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף יתת:

נח"י ואלה שמות אלוף עשו • שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדד ופסקה מהם מלכות, והראשונים, הנזכרים למעלה, הם שמות תולדותם, וכן מפרש בדברי הימים: "וימת הדד, ויהיו אלוף אדום אלוף תמנע וגו'". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ויסכן שהיה חנן מקום, והוא בעל עליו ואחרי כן מלך:

(מ) ואלה שמות אלוף עשו. מתחלה (פסוקים ט"ז-ט"ט) מנה בני בניו שהיו

אלופים בדור ההוא, ואחר כן הצליחו מנעו למלוכה, ואחרי כן פסקה מלכותם ונחזרו ונתנו את אלו אלוף לראש, וכך נאמר בדברי

הימים (א' א' נ"א) ויקמת הדד ויהיו אלוף אדום אלוף תמנע, כך פרש רש"י:

ומה שאמר למשפחותם למקומותם בשמותם, למשבתם בארץ אחזתם (פסוק מ"ג), כי הראשונים היו כל האחים אלוף יושבים

ולפני מלך מלך. ימים רבים קדם, ואין טעם לפני מלך מלך שנמשכה מלכות אלה

עד מלכות ישראל (ראה רש"י, ורד"ק), אבל לאמר כי אז לא תהיה להם מלכות, לקדם

"ואת אחיק תעבד" (לעיל כ"ז מ'). ויסכן שאלו כלם בימי משה כבר עברו, כי היו זקנים בעת

שהמליכו אותם ולא האריכו ימים:

(לה) וטעם המכה את מדין בשדה מואב. להגיד גבורתו שבאו המדינים בשדה

מואב להשגב עמם ונצח את כלם:

(לח) ובעל חנן בן עכבור. היה במקום שאול, על כן לא הזכיר לו עיר אחרת.

(לא) ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום. נכתב זה להגיד כי נתקמה בו

ברכת יצחק שאמר לו ועל חרבך תחיה (לעיל כ"ז מ'), כי גברו על בני שעיר החרי ומלכו

עליהם בארצם, ואלה הערים מדינות בארץ אדום, כי בצרה לאדום היא, כמו שכתוב

(ישעיה ל"ד ו') כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום, וכן ארץ התימני מאדום,

כמו שנאמר בו (עובדיה א' ט') וחתו גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו. וכלם כך

המה, אבל ספר הכתוב כי לא היו מלך בן מלך, כאשר היו בישראל:

שיעור יומי לשבת קודש י"ד כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לו – פרשת וישלח
 נג
 (מא) אֱלֹהִים אֶהְיֶיכֶם אֱלֹהִים אֱלֹהִים פִּינֵן:
 מא רבא אהליבמה רבא אלה רבא פינן:
 (מב) אֱלֹהִים קִנְיָ אֱלֹהִים תִּימָן אֱלֹהִים מְבַצֵּר:
 מב רבא קנז רבא תימן רבא מבצר:
 (מג) אֱלֹהִים מְגִדִּיאל אֱלֹהִים עִירָם אֱלֹהִים אֱלֹהִים אֱלֹהִים
 מג רבא מגדיאל רבא עירם רבא אלה רבא אלה
 אֱלֹהִים לְמִשְׁכַּתְּם בְּאֶרֶץ אַחֲזָתָם הוּא עָשָׂו אֲבִי אֱדֹם:
 אֱדֹם לְמִשְׁכַּתְּם בְּאֶרֶץ אַחֲזָתָם הוּא עָשָׂו אֲבִי אֱדֹם:
 עשו אביהון דאדומאי: פ פ פ
 רש"י מגדיאל • היא רומי: ומב"ן

פפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן. חסלת פרשת וישלח

הפטרה לפרשת וישלח נדפסה בעמ' קנו

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אלה האלופים האחרונים עשרה עם מגדיאל, רמז שיהיו מלכי אדום במקמלם במלכות הרביעית עשרה, ימלכו על ארץ אדום, והעשירי מהם ימלך על רומי, ומשם תתפשט אחריו בן מלכותם על כל העולם: ולזה ירמז שם מגדיאל, שיתגדל על כל אל, כמו שאמר בו (דניאל י"א ל"ו) ועשה כרצנו המלך ויתרומם ויתגדל על כל אל, וזהו שנקרא (שם ד' כ"ד) וקרנא עשר מנה מלכותא עשרה מלכין קמו ואתרין יקום אתריהן והוא ישנא מן קדמא. וקמו בקראשית רבה (ע"ו ו') כלם ביוצאי ירכו של עשו כתוב מדבר. ודרשו (שם פ"ג ד') אלוף עירם, שהוא עתיד לערם תיסוריות למלך המשיח, במהרה יגלה:

במקומו, או שהיה מקמלם זמן מועט, ושנות רשעים תקצרנה (משלי י' כ"ז): (מג) מגדיאל. ורומי, לשון רש"י. ולא הבינותי זה, כי אם נאמר שיהיה נבואה לימים רבים ולעתים רחוקות, הנה מלכים רבים ימלכו לאדום על מלכות רומי, ואין רומי אלוף, אכל היא מלכות גדולה ואימתני ותקיפא יתרה, לא היה כמוה בממלכות: אכל מה שאמרו בפרקי רבי אליעזר (ל"ח) בשכר שפנה את פליו מפני יעקב אחיו נתן לו מאה מדינות משעיר ועד מגדיאל, ומגדיאל זו רומי שנקרא אלוף מגדיאל אלוף עירם. פונתם בזה מה שהודעתיו כמה פעמים, כי היו המקרים בראשונים רמז לזרעם. והנה

כלם בעיר אחת, מושלים בעם כאחד, או בענין נשיאי שבט וראשי בתי אבות, אכל אלו אחרונים היו אלופים למשפחותם, כי כל אחד היה אלוף לכל משפחות בני עשו ובכל מקומות מושבותם, והוא לבדו נקרא בדור אלוף, ואין אחר נקרא בן בכל ארץ אחותם, כי היו כמלכים לארצם, אכל לא ישובו לכסא להם ולא נתנו עליהם הוד מלכות: ונקתבה הפרשה בדרך הנבואה לדעת רבים (רש"י, וראב"ע, והרד"ק). ואיננו נכון, כי הנבואה למה תזכיר את אלה, ועוד איזה זמן תמנה ותפסיק בהם. אכל הנכון שכל אלה לפני התורה. ונקרא שמשלו כאחד ויהיה פרוש למקומותם, שמשל כל אחד

אגרות קודש

ב"ה, י"ג כסלו, תשי"ט
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

בעתו הגיעתני הידיעה ע"ד מצב בריאותו וחוו"ד הרופאים, ונעם לי להודיע אחרי כן אשר הנתוח הי' בהצלחה ומצב בריאותו הולך וטוב, ויהי רצון אשר יתוסף בזה כו"כ ברפוי"ק.

ובפרט שנמצאים אנו בימי חדש כסלו, חדש הנסים והגאולה, לפני יום הבהיר ד"ט כסלו ראש השנה לתורת החסידות ודרכי החסידות, ולאחרי זה ובסמיכות ימי חנוכה אשר הלכה כב"ה שמוסיף והולך באור עד לזאת חנוכה הארת התענוג העצמי וכו' המשכה משבעה יומין דעתיק לגילוי דמלכות, זאת היא מלכות כנודע (עיין ד"ה ברוך שעשה נסים שהוא ביסודו מאמר אדמו"ר הזקן בעל השמחה ד"ט כסלו, מאמר חנוכה שלו בתוספת הערות מאדמו"ר הצ"צ נדפס בשנת תשי"א).

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

שיעורי תהלים לשבת פרשת וישלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' כסלו מפרק מד עד סוף פרק מח	יום רביעי - י"א כסלו פרק ס עד סוף פרק סה
יום שני - ט' כסלו מפרק מט עד סוף פרק נד	יום חמישי - י"ב כסלו מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שלישי - י' כסלו פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	יום שישי - י"ג כסלו מפרק סט עד סוף פרק עא
שבת קודש - י"ד כסלו פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו	

יום ראשון ח' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

45 של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, מעורר בחינת חכמה-בינה
46 דעת שבעשר ספירות דכלים דזו"ן, ועד רום המעלות גם כן
47 בחינת חכמה-בינה-דעת שש-שם "ס"ג" דפנימית "אדם
48 קדמון", היוצא דרך ה"ענינים" בו'. - של "א"ק", "ענינים" כמו ענין
49 הראיה, הן ענין של פנימיות,
50 שלא כמו המצח שהוא ענין
51 של חיצוניות. על כל פנים,
52 הרי שענין מעשה המצות,
53 מה שהוא עושה מצוה בדבר
54 גשמי, מעורר גבוה מאד
55 בשורש עד בשם "ס"ג"
56 שלמעלה משבירת הכלים,
57 וכן גם בלימוד ההלכות של
58 המצוות מעוררים בפנימיות
59 של המדרגה העליונה מאד,
60 שכן כשלומדים אודות
61 המצוה הרי "מעלה עליו
62 כאילו קיים בפועל ממש",
63 אך, כיצד הדבר כשלומדים
64 פרטי ההלכות של איסור
65 לא-תעשה, שבכך הרי לא
66 שייך הענין של "כאילו

קיים", ובמיוחד בדברים שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו
הענין כפי שהוא ב"לא תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש
בה ענין חיובי - שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו
עשה מצוה"⁴⁶ - גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם
שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות
יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה וליראה?
יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם
במצוות עשה וגם במצוות לא-תעשה, שלימוד הענין בלבד, גם
כשאינו יכול להביא לידי מעשה של קיום מצוה-עשה או להישמר
מלא-תעשה - ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו המעלה
העליונה ביותר, מה שעל ידי הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה
עילאה" (עליונה), שכן, כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה
עילאה" של המאציל ברוך הוא. ובלשון רבנו הזקן: וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל
- שמעשה המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה
מעלה עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, הוא בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא
בְּלִמּוּד פְּרָטִי הַלְכוֹת אֲפֹר לֹא תַעֲשֶׂה לְכַאוּרָה, וּבְפֶרֶט בְּדִלָּא
שְׂכִיחִי בְּלָל - בפרטי דיני לא-תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו
במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא עבר עבירה"
נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה, שההימנעות עצמה יהיה בה ענין
חיובי, כְּמוֹ פְּרָטִי הַלְכוֹת פְּגוּל וּבְהֵאָּ וְנֹא. - וכדומה, שאינם
שכיחים כלל, מדוע, איפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות אלו יותר
מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

1 אֲךְ לְהִבִּין, אִיךְ הָאֲתָרוּג שֶׁהוּא מֵרַפ"ח - 288 הניצוצות, שֶׁלֹּא
2 נִכְרְרוּ עֲדָן, - שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו מ"נוגה", שבוה
3 יש מרפ"ח הניצוצות של תורה, וזה באופן כמו "קודם הברירה", לפני
4 שנתברר להיות אלקות, וְכֵן קִלְף הַתְּפִלִּין, - עליו נכתבות פרשיות
5 התפילין, שהוא קלף גשמי
6 והוא מרפ"ח הניצוצות -
7 יִמְשִׁיךְ אֹרֶךְ בְּכָלִים דְּזו"ן 1
8 דְּאֲצִילוֹת, שְׂכָכָר - הכלים 2
9 של הספירות, נִכְרְרוּ 3
10 וְנִתְקְנוּ עַל יְדֵי שֵׁם "מ"ה" 4
11 לְהִיּוֹת בְּחִינַת אֱלֻקִּית - 5
12 שֵׁם "מ"ה" מברר, הֵנָּה 6
13 הַמְּשַׁל לְזוֹה הָיָא - ענין 7
14 הַזִּירְעָה וְהַנְטִיעָה, 8
15 שְׁהִנְרַעֲוּ - שזורעים או 9
16 נוטעים, מְעוֹרֵר בַּח הַצּוֹמֵחַ 10
17 שְׂבָאָרֵין, שֶׁהוּא דִּכְר ה': 11
18 "תִּדְרֹשׁ הָאָרֶץ בּו' - דשא, 12
19 עֵץ פְּרִי בּו'", - שהצמיחה 13
20 היא הרי לא מהגרעין, כי אם 14
21 מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר 15
22 ב"אגרת הקודש" סימן כ'),

23 הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות של הפרט המסויים של
24 כוח הצומח שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח"
25 הכללי שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד), שאז זה מעורר ומפעיל
26 את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין
27 שזרע, והכוח הצומח העצמי, עצם כוח הצומח, הוא המאמר "תדשא
28 הארץ דשא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר
29 את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה עַל יְדֵי הַעֲלָאת
30 "מִן נִזְכָּרִין" לְשִׁרְשׁוֹ, - שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח,
31 נעשה "העלאת מ"ן", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר,
32 התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנוצר אין לו
33 כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן" לעורר
34 את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. בְּכָה מְעוֹרְרִים הַקִּלְף -
35 של התפילין, וְהָאֲתָרוּג - מד' המינים, עַד רוֹם הַמְּעֻלּוֹת, -
36 והמדרגות, שֶׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שֶׁלִּפְנֵי - ולמעלה מ"הַשְּׂבִיכָה, -
37 של שבירת הכלים, שֶׁהוּא - שם "ס"ג" הוא מְהוּת וְעֲצֻמּוֹת אֹרֶזוֹת
38 שֶׁבְּ"אָדָם קְדָמוֹן", - שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה,
39 המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר ההשתלשלות,
40 ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף ואין זה הארה
41 בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות' האורות של "א"ק",
42 וְלֹא הָאָרֶה בְּעֶלְמָא כְּמוֹ שֵׁם "מ"ה" ש' - בא מְמַצְחוֹ. - של
43 "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג,
44 כשמיקיימים אותן במעשה, וְכֵן בְּלִמּוּד וְעִיּוֹן הַלְכוֹתֵיהֶן - ההלכות

יום שני ט' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנח, אך עוד זאת... עד עמ' קנח, מהנברא.

33 "חכמה עילאה", ואילו שם ההלכה היא אחרת, דהתם – שם,
34 ב"חכמה עילאה" המלוכשת באהבה וביראה שכלים, הלבוש הוא
35 מעלים ומסתיר לגמרי, – על ה"חכמה עילאה", בהסתיר והעלם
36 הארץ החמריית – המסתירה ומעלימה לגמרי, לגבי חכמה עלאה
37 המלכשת בה, כמו
38 שכתוב⁴⁸: "כלם בחכמה
39 עשית", – שכל הנבראים
40 נתהו ב"חכמה", הרי
41 ש"חכמה עילאה" מלוכשת
42 גם בארץ הגשמית
43 והחומרית, אלא שהארץ
44 מכסה ומסתירה לגמרי על
45 ה"חכמה עילאה" המלוכשת
46 בה, כך גם מכסות האהבה
47 והיראה שכלים על "חכמה
48 עילאה", והיינו היצונית
49 היצונית דכלים
50 דמלכות דאצילות
51 שפעשה, שהיא – מלכות
52 דאצילות" עם היצונית דאצילות של הכלים שלה, מסתרת
53 לגמרי ברוח נפש דעשה, – "מלכות דאצילות" כשלעצמה,
54 אפילו היצונית דאצילות של הכלים שלה, הן ענין של נשמה
55 ואלקות, וזה מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של נברא, שזה כמו
56 "חכמה עילאה", שהיא בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות
57 הספירות ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות",
58 ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשה" ועשר ספירותיה, שבהן יש הרי
59 ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ החומרית, וכן
60 בבריאה היא מסתרת לגמרי ברוח נפש, – של "בריאה", שהם
61 – רוח ונפש של "בריאה", הן בחינות נבראים – המתהווים בהסתיר
62 והעלם הנברא מהנברא, – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא,
63 הרי זה העלם וההסתיר מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה
64 וביראה שכלים ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.

1 אך עוד זאת השנה ככל⁴⁷, – ישנו עוד דבר השווה בלימוד כל
2 ההלכות, גם של מצוות עשה וגם של מצוות לא-תעשה, כולל גם
3 כאלו שאינן שכיחות כלל, כי כל דחילו ורחימו – יראה ואהבה,
4 שכלים של המלאכים – הן בחינות נבראים מאין ליש, והן
5 בחינות נפש רוח
6 דבריאה יצירה עשה, –
7 לא ענין של "נשמה"
8 ואלקות, כי אם "נפש רוח"
9 שהן נברא. מה שהוא מדייק
10 לומר האהבה ויראה של
11 מלאכים, למרות שברצונו
12 לומר גם על האהבה ויראה
13 של נשמות, שאינן משתות
14 ללימוד ההלכות – הרי זה
15 מפני שבאהבה ויראה של
16 נשמות, (א) הנשמות עצמן
17 אינן נבראים ממש, כי אם
18 כפי שאלקות באה בענין של
19 נברא ונשמה, (ב) באהבה
20 ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה שאין כן באהבה
21 ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך
22 אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, עצם
23 הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות הם
24 ענין של אלקות, אבל פרטי ההלכות – הענינים השונים של
25 הלכות המצוות, הן המלכות חכמה עלאה – עליונה, דהמאציל
26 ברוח הוא המלכשת פנשמיית, – בענינים גשמיים בהם דנה
27 ההלכה, כמו "המחליף פרה בחמור" וכדומה, והלכשה זו, – מה
28 ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלוכשת בענינים גשמיים של ההלכות,
29 אינה המלכשת חכמה עלאה דחילו ורחימו – ביראה ובאהבה
30 שכלים, – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי
31 "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכלים ישנו הרי
32 הענין מה שהן באות משכל ומחכמה, ושורש כל עניני החכמה הוא

יום שלישי י' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנח, משא"כ ההלכות... עד עמ' 316, אלקות.

73 ה"עשה", אך אין זה אומר שלבוש ה"עשה" פועל שינוי במהותן,
74 כפי שהדבר בדרך של התלבשות, שהמלביש פועל על המלוכש
75 להיות כמו המהות של
76 המלביש. כמו כיום מוכ,
77 שחסד דאצילות המלכש
78 לגמרי חסד דבריאה
79 מחיה עולם הזה הנשמי –
80 זאת – על ידי מעבר חסד

65 מה שאין בן ההלכות, הרי הארת החכמה מאירה בתן בגלוי,
66 – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן, ולבוש העשה –
67 שההלכות הרי באו בענינים
68 של עולם הזה ויש עליהן
69 לבוש מעולם ה"עשה", אך
70 הלבוש של "עשה", הוא
71 דרך מעבר לבד, – הן רק
72 עוברות דרך לבוש

קונטרס אחרון

משא"כ ההלכות הרי הארת החכמה מאירה
בהן בגלוי ולבוש העשי' הוא דרך מעבר לבד כמו
כיום טוב שחסד דאצי' המלוכש לגמרי בחסד דבריאה
מחיה עוה"ז הגשמי ע"י מעבר חסד רצי' ועשי' הנק'

1 דִּיצִירָה וְעִשְׂיָה, הַנִּקְרָא גַם בֵּין הַתְּלָבְשׁוֹת⁴⁹, – שְׁחֹסֵד ד' בְּרִיאָה"
2 מתלבש בחסד ד' "יצירה" ובחסד ד' "עשיה", למרות שאין זו
3 התלבשות ממש, שָׁאֵם לֹא בֵּין לֹא הָיָה פּוֹעֵל בְּנִשְׁמִיּוֹת עוֹלָם
4 הָיָה. – הרבי הרש"ב נשמתו עדין, מסביר בקונטרס "ומעין"⁵⁰ דיוק
5 לשון רבנו הזקן כאן,
6 שהכוונה היא שכדי שתהיה

7 פעולה של גשמיים ממש
8 בעולם הזה, לא מספיק
9 ה"יש" של עולם ה"בריאה"
10 הנקרא "יש" לגבי "אצילות"
11 (אך לגבי "יצירה" זה עדיין
12 רחוק), ואף כשאור החסד
13 ד' "בריאה" יעבור "דרך"
14 מעבר" הספירות של
15 "יצירה" ו"עשיה" – לא
16 תהיה עדיין השפעה גשמית
17 ממש, אלא זה צריך להיות
18 על ידי התלבשות בכלים
19 ובלבושים של "יצירה"
20 המסתירים במדה מרובה
21 יותר על האור האלקי של
22 החסד העליון, והוא נעשה

23 על ידי כך בבחינה של מציאות, ולאחר מכן הוא מתלבש בכלים
24 ובלבושים של "עשיה" המסתירים עוד יותר מאשר הכלים
25 והלבושים של "יצירה", ואור זה נעשה יותר בבחינה של "יש",
26 ובכוונו לבוא בהשפעה גשמית של עולם הזה. על כל פנים, כשם
27 שהדבר ביום טוב, שמבלי הבט על ענין ההתלבשות ב"יצירה"
28 ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום טוב כאור של חסד ד' "בריאה",
29 כך גם בהלכות, שההתלבשות בהלכות היא רק באופן של "מעבר"
30 והיא נשארת הארה של "חכמה עילאה", וְאֵפֶּס בְּנִשְׁמִיּוֹת עוֹלָם הָיָה
31 וְדָאִי מִסְתִּיר לְגַמְרִי אֶפְסֵל – על הַחֲסֵד דְּעִשְׂיָה, – ובדאי שהיא
32 מסתירה על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי
33 אודותיו דנה התורה, כפי שזכיר להלן, למשל הפרה והחמור
34 הגשמיים אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי
35 הפרה והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדין
36 תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על ענין
37 של חסד ד' "עשיה", מִכָּל מְקוֹם הַתְּלָבְשָׁה עֲצָמָה אֵינָה גִשְׁמִיּוֹת
38 מִמֶּשׁ, שְׁחִיָּא – ההלכה והפסק, בְּחִינַת רִצּוֹן הַנִּמְשָׁךְ מִתְּכַמֶּה
39 עֲלֵהָ לְהַקְלֵ אוֹ לְהַחמִיר, – שכך מחייבת חכמתו של הקדוש ברוך
40 הוא שיהיה רצונו יתברך ופסק ההלכה להקל או להחמיר, רַק שֶׁ –
41 הרצון יוֹרֵד וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוֹי בְּנִשְׁמִיּוֹת, – הרצון העליון
42 מתבטא בהתגלות בענין גשמי, כְּמִים הַיּוֹרְדִים מִמְּקוֹם גְּבוּהָ כו',
43 – שאותם המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום
44 הנמוך, וְהַדָּבָר הַנִּשְׁמִי עֲצָמָה שֶׁנִּפְרָת הַתְּלָבְשָׁה, בְּאֵמֶת הוּא
45 מִסְתִּיר לְגַמְרִי, כְּמוֹ – ההלכה של "המחליף פרה בחמור"⁵¹, וְכֵן
46 – ההלכה של בִּשְׂרַף הַפְּגוּל אוֹ לֹא פְּגוּל וְכָשֵׁר. – שהפרה והחמור

קונטרס אחרון

ג"כ התלבשות שאל"כ לא הי' פועל בגשמיים עוה"ז
ואף שגשמיים עוה"ז ודאי מסתיר לגמרי אפילו החסד
דעשיה מ"מ ההלכה עצמה אינה גשמיים ממש שהיא
בחי' רצון הנמשך מח"ע להקל או להחמיר רק שיורר
ומאיר בבחי' גילוי בגשמיים כמים היוורדים ממקום
גבוה כו' והדבר הגשמי עצמו שבו מדברת ההלכה
באמת הוא מסתיר לגמרי כמו המחליף פרה בחמור
וכן בשר הפיגול או לא פיגול וכשר רק ההלכה
בעצמה עם הטעם הנגלה היא מבחי' מלכות דבריא
ויצי' דבחי' נשמה שהוא אלקות המחיה ומהוה נפש
רוח דבי"ע שהן דחילו ורחימו של המלאכים והנשמות
וחב"ד שלהם מאין ליש ולכן היא מרוה צמאונם קודם
שירדה לעוה"ז כמים היוורדים כו' וגם אחר שירדה
לעשי' היא למעלה מעלה מבחי' חב"ד דעשי' אפי'

מדוע הפסק הוא כך וכך, היא מְבַחֶנֶת מְלָכוּת דְּבְרִיאָה – חלק
השכל והטעם של הגמרא, וְיִצִירָה – חלק פסק ההלכה של המשנה,
דְּבַחֶנֶת נִשְׁמָה, שְׁחִיָּא אֶלְקוּת, הַמְּחִיָּה וּמְחִיָּה נִפְשִׁיּוֹת
דְּבְרִיאָה וְיִצִירָה וְעִשְׂיָה, – שנפש רוח הן ענין של נברא, שְׁחֵן דְּחִילוֹ
וּרְחִימוֹ – יראה ואהבה, שֶׁל הַמְּלָאכִים וְהַנִּשְׁמִיּוֹת וְהַבְּחִיּוֹת
בְּיִתְרֵי דַעַת שְׁלָהֶם, – ההשגה וההתבוננות בגדלות ה' המביאות
לאהבה וליראה. כל זה מתהווה ומקבל חיות מֵאֵין לִישׁ. – כפי
שכל נברא מתהווה מ"אין" ל"יש", וְלָכֵן – ההארה מ"חכמה"
הבאה על ידי מלכות ד' "בריאה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה
כפי שהיא ב"בריאה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם,
כמו המים היוורדים ממקום גבוה לנמוך, היא מְרוּה צְמָאוֹנָם –
של המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריאה" ו"יצירה" קִדְּם
שְׁיִירָה לְעוֹלָם הָיָה, כְּמִים הַיּוֹרְדִים – ממקום גבוה לנמוך
כו'⁵². וְגַם אַחֵר שֶׁ – ההארה מ"חכמה עילאה", יִרְדָּה לְעִשְׂיָה,
היא לְמַעַל מֵעֵלָה מִתְּכַמֶּה בְּיִתְרֵי דַעַת דְּעִשְׂיָה, אֶפְסֵל
דְּבַחֶנֶת נִשְׁמָה שְׁחִיָּא אֶלְקוּת. – שכן, זה אלקות של "עשיה",
ואילו ההארה של "חכמה עילאה" שבהלכות היא האלקות של
א"צילות". למדנו לעיל, שבמלכות ד' "בריאה" ו"יצירה" של נשמה,
מלוכשת מהות "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של
מלכות דבריא ויצירה אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה"
שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור המתחיל
כ"ה אמר ה' תרס"ז⁵³) בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות
היא במדרגה שהיא כמו המהות של המדרגה העליונה יותר
שהיא מתלבשת בה – או שהיא אחרת מהמדרגה

49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תע ואילך". 50. עמוד 123. 51. ב"מ ק, א. וש"נ. 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: תענית ז, א. 53. המשך תרס"ו ע' תכד ואילך.

1 העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש במדריגה
2 שאיננה אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי בהתלבשות זו,
3 ואילו בשעה שגם המלביש הוא אלקות (אלא במדריגה קטנה
4 יותר) – אין המדריגה העליונה מתעלמת ומסתתרת, אלא המהות
5 ממש של המדריגה העליונה – מאירה במדריגה התחתונה. וזהו
6 ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של בריאה יצירה עשיה
7 שהוא אלקות בג' ראשונות (חכמה בינה דעת) של "בי"ע"
8 (בריאה יצירה עשיה) שהם נבראים, שאור הנשמה הוא בהעלם
9 והסתתר מהם כמו ההעלם וההסתתר שבאור מתעלם ומסתתר
10 מנברא, כלומר, שלא מאירה מהות אור הנשמה, כי אם מציאותו
11 בלבד – לבין התלבשות בחינת "חכמה עילאה" (עליונה) באור

הנשמה ד"בי"ע" שבהלכות, שכיוון שאור הנשמה הוא הרי גם
אלקות לכן מאירה מהות "חכמה עילאה" ממש בגילוי באור
הנשמה, ואור הנשמה אינו מסתתר ומתעלם. ולכן, למרות שמה
שמאיר בגילוי בהלכות הערוכות לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה
של "מלכות דבריה ויצירה", אף על פי כן מלוכשת בו (באור
הנשמה של "מלכות דבריה ויצירה") מהות "חכמה עילאה"
דאצילות, שאינה מסתתרת ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות"
מאיר בגילוי ממש לגבי אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים,
הרי למרות שלא מאירה בגילוי ממש בחינת "חכמה עילאה", אף
על פי כן אין זה בבחינת העלם והסתתר, כי אם בבחינת מיעוט
בלבד, שביכלתה לבוא לבחינה של גילוי ממש.

יום רביעי י"א כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 316, והטעם משום דחב"ד... עד עמ' 316, וגמרא.

23 והטעם, – מדוע גם אחרי שהארת "חכמה עילאה" ירדה ב"עשיה",
24 היא עדיין למעלה גם מ"חב"ד דעשיה" של בחינת הנשמה? – משום
25 דהכמה בינה דעת דעשיה דבחינת נשמה הוא מקור החיות
26 דהכמה בינה דעת דנפש דוחיות ותולדותיהן, – של נפש רוח,

זה, וזו מלכות, התחתונה בספירות עולם זה, ואף על פי כן –
"חב"ד דבריה ויצירה", הן מקור להכמה בינה דעת דבריה ויצירה
יצירה של בחינות נפש דוחיות ותולדותיהן, – כיצד, איפוא,
אומרים אנו לעיל, שאי אפשר ל"מלכות דבריה ויצירה" דנשמה,

קונטרס אחרון

והטעם משום דחב"ד

27 ותולדותיהן מאין ליש עם
28 תולדותיהן, עד סוף
29 העשיה, היא הארץ וכל
30 צבאה. – הרי, ש"חב"ד
31 דעשיה" של הנשמה, היא
32 מקור לנבראים. אבל
33 דהכמה בינה דעת דהלכות
34 בטעמיהן שגמלכות
35 דבריה ויצירה, – המקום
36 והמדריגה של ההלכות
37 וטעמיהן – שם אין "חב"ד"
38 אלו מקור לנבראים, כי אם
39 – ענין דהכמה – שבהן,
40 היא בתקון פרצופי
41 האצילות, שבהן –
42 בפרצופים של "אצילות",
43 תלויין כל טעמי המצות,
44 מצות עשה פה' חסדים, –
45 של "ד"א דאצילות", ומצות
46 לא תעשה פה' גבורות. –
47 של "ד"א דאצילות", ומשום

זה, וזו מלכות, התחתונה בספירות עולם זה, ואף על פי כן –
"חב"ד דבריה ויצירה", הן מקור להכמה בינה דעת דבריה ויצירה
יצירה של בחינות נפש דוחיות ותולדותיהן, – כיצד, איפוא,
אומרים אנו לעיל, שאי אפשר ל"מלכות דבריה ויצירה" דנשמה,
להיות מקור לנבראים –
בשעה ש"חב"ד דבריה ויצירה" דנשמה, שהיא
למעלה מעלה ממנה, היא
מקור לנבראים? לא קשה
מיד, – לא קשה כלל,
דבאמת המלאכים
והנשמות – המתהווים
מ"חב"ד דבריה ויצירה",
אינן אלא מטפה
הנמשכת מהכמה בינה
דעת דנשמה ל"יסוד ועיר
אנפיו", וניתן – ונמשך
ל"נוקבא", – ל"מלכות",
ומשם יצאו – המלאכים
והנשמות, בבחינת "לידה".
– שנולדה מציאות חדשה,
הרי שאין זה התפשטות של
חב"ד כפי שהדבר הוא
בהלכות, שמהתפשטות כזו
אי אפשר באמת שיהיה

48 חב"י – ולכן, נמי, – גם בשיעורו להתלבש בנבראים, – כשטעמי
49 ההלכות, שבעצם הם הפרצופים של "אצילות" – ירדו להיות
50 טעמים של הלכות לנבראים, הן במלכות דבריה ויצירה
51 דבחינת נשמה דוקא, – שנשמה היא אלקות, שהוא – הנשמה
52 היא מכלים דאצילות, – ל' הכלים של "זו"ן דאצילות" נעשים
53 נשמה ל"בי"ע", ולא בבחינת נפש דוחיות. – והן לא התלבשו
54 בבחינת רוח ונפש שהן "נברא". ואף דהכמה בינה דעת דבריה ויצירה
55 יצירה דבחינת נשמה, שגמלכות מאד מעלתן על בחינת מלכות
56 דבריה ויצירה דנשמה, – שכן, זו חב"ד, העליונות בספירות עולם

מקור לנבראים, כי אם באופן של טיפה ולידה, יכול להיות מחב"ד
דבריה ויצירה, אפילו של נשמה, ענין של נבראים, כי אף אם
תמצא לומר שגמלכות מהארת הכלים דנוקבא – "מלכות"
דאצילות, הרי הם תולדות – בבריאה יצירה עשיה, ונעשים
נשמה. – לבריאה יצירה עשיה. אבל עצמות דהכמה בינה דעת
דנשמה מתפשטת ב' קצוות דיו", ושם הם שיתא – ששה סדרי
משנה וגמרא. – ענין ההלכות של תורה, הרי, שעצמות חב"ד באה
דוקא בהלכות של תורה שהיא אלקות, ותורה באה בבחינת נשמה
שהיא אלקות.

יום חמישי י"ב כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 316, ומ"ש בע"ח... עד עמ' קנט, וכו' וד"ל:

45 הכלים החיצונים, בתלמוד, ו - הכלים האמצעים במשנה, אשר
46 המשנה והתלמוד שבהם - ב"רוח דבריה ויצירה, נמשכים
47 מ"יסוד אבא", - מ"יסוד" שבחכמה, המקבל מ"חכמה סתימאה"
48 - חכמה 'סתומה', ד"אריף אנפין", - מ"חכמה" שבכח, שבו -
49 ב"אריך אנפין" מלכש אור -
50 אי"סוף ברוך-הוא,
51 ונמצא שאור-אי"סוף,
52 הוא שם ה', שוכן ברוח
53 דבריה ויצירה-עשה,
54 במקרא ומשנה ותלמוד,
55 ובשפה-לומד - מקרא,
56 או משנה, או תלמוד,
57 ממשך אור-אי"סוף
58 ברוך-הוא בעולם הזה
59 להיות נכלל וכלל באור
60 יתברך, כי זה כל האדם.
61 - כל תכלית האדם היא
62 להביא את העולם להיות
63 נכלל ובטל באורו יתברך,
64 דבר הנעשה על ידי לימוד
65 התורה, וזאת היתה עבודת
66 רבי שמעון בן יוחאי וכל
67 התנאים ואמוראים -
68 שנסקו בפניהם, - דתורה,
69 להמשיך אורו יתברך, -
70 בעולם, ולברך ברוך -
71 קליפת נגה כל משך זמן
72 הגלות דשלא אילנא -
73 כששולט האילן דמזב ורע,
74 - חיות העולם היא מקליפת
75 "נוגה" המעורבת טוב ורע,
76 כמו שכתוב⁵⁷: "עת אשר
77 שלט האדם - בליעל של
78 קליפה, באדם - של קדושה,
79 כו", - שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי לברר ולהעלות ניצוצות
80 הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל" - בקליפת "נוגה", כי זהו תכלית
81 ההשתלשלות - של העולמות, שירד העליון למטה - שהאלקות
82 תרד ותתגלה בעולם, ויהיה לו דירה בתחתונים, כדי להעלותו
83 למעלה - להיות אחד באחד. - שה"אחד" של "חודא תתאה", של
84 עולמות בריאה-יצירה-עשה, יהיה כמו ה"אחד" של "חודא
85 עילאה". מה שאין בן עבודת המלאכים דחילו ורחימו - יראה
86 ואהבה שכלים, אינה בבחינת המשכה כלל וכלל, - שעל ידי זה
87 תומשך אלקות בעולם, רק הסתלקות כו'. - שהם עומדים ב"רצוא"
88 ובביטול לאלקות, הרי, שאין זה אמינות הכוונה העליונה

1 ומה שכתוב בעין חיים⁵⁴ (ושער תיחדים⁵⁵) שעל ידי הכוונה
2 נעשה לבוש נשמה, ועל ידי התורה - נעשה לבוש רוח דרוח
3 על ידי משנה ויצירה, - על ידי לימוד המשנה שהיא ב"יצירה"
4 נעשה לבוש רוח דרוח, ורוח דנשמה דבריאה על ידי הקמרא -
5 שגמרא היא ב"בריאה", הרי,
6 שעל ידי תורה נעשה לבוש
7 של "רוח", שהיא הרי
8 "נברא"? יש לומר דהיינו
9 דנקא על ידי תורת האדם
10 - שהוא לומד, בעולם הזה
11 העולה למעלה, - נעשה
12 או לבוש של תורה, כיון
13 שזה בא מהאדם שהוא
14 נברא. אבל התלמוד עצמו
15 שנתן בסיני - כפי שהתורה
16 ניתנה מלמעלה למטה, הוא
17 בנשמה, - שהיא אלקות,
18 ולכן הוא - לימוד
19 ה"תלמוד", מברך הרוח,
20 וכן במשנה ויצירה. -
21 שכפי שהיא ניתנת מלמעלה
22 מסיני, היא בבחינת נשמה.
23 ואף אם תמצי לומר, שגם
24 הניתן בסיני - מלמעלה
25 למטה, הוא ברוך
26 דבריה ויצירה - הרי זה,
27 אבל, באופן כזה שאין זה
28 שום מציאות של נברא, כי
29 אם באופן של "שליח"
30 שאיננו מציאות לעצמו, כי
31 אם מציאותו היא כוח
32 המשלה, כך שאין זה כמו
33 מציאות הנברא של נבראים
34 אחרים, ובלשון רבנו הזקן:
35 הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה, אי - בשעת
36 השליחות, נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרב, מה שאין בן
37 בשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו, - שמו נגזר מתוכן
38 העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן
39 עבודתו, ואין קורא "קדוש קדוש קדוש ה' כו'", כלומר שיש
40 ה' - קדוש ו - מכלל מנגנון, - הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום
41 מציאות של נברא אלא נקרא בשם ה' שהוא אלקות, וכן הוא
42 ממש בבחינת התלשלות התלמוד בבחינת רוח דבריאה, -
43 ורוח היא הרי ענין של נברא, והמשנה ברוך ויצירה, הם שלוהי
44 ה', דהיינו כלים דנקא - "מלכות" דאצילות, תחתונים -

1 בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות. וְכֵן יוֹבֵן מַה
2 שֶׁנִּבְרָאִים מִלְאֲכִים מֵאֵין לִישׁ עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ שְׁלֹא
3 בְּכוֹנֶה, שְׁהוּא – לִימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלֹא בְּכוֹנֶה, בְּחִינַת רוּחַ בְּלִבָּר
4 שְׂאִינָה אֱלֻקוֹת בְּלָל, – שֶׁכֵּן
5 הַכוֹנֶה הֵיא עֵנִין שֶׁל נִשְׁמָה
6 שְׁהִיא אֱלֻקוֹת, אֲךָ בְּלִי כוֹנֶה
7 – כְּשׁוֹה בְּחִינָה שֶׁל רוּחַ בְּלִבָּר
8 – כִּיצַד נִבְרָאִים מֵאֵין
9 לִישׁ, הֵרִי הִבְרִיאָה מֵאֵין

קונטרס אחרון

ובזה יובן מה שנבראים מלאכים מאין ליש ע"י עסק
התורה אפי' שלא בכוונה שהוא בחי' רוח בלבד
שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן
וכו' וד"ל:

יום שישי י"ג כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 318, ולהבין פרטי ההלכות... עד עמ' קס, דכלים דז"א:

19 בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך על ידי מצוות מעשיות
20 נעשה ענין הבירורים, שמבררים הניצוצות של תוהו, ונמשכת אלקות בעולם.
21 וכך גם על ידי לימוד ההלכות של המצוות.
22 רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות לא-תעשה, שבהן לא
23 שייך – כפי שהדבר במצוות
24 עשה – הענין של "מעלה עליו
25 כאילו קיים בפועל ממש"
26 (שבלימוד ההלכה של מצות
27 עשה נחשב לו הדבר כאילו קיים
28 את המצודה), ויתירה מזו, גם
29 בפרטי דינים של לא תעשה,
30 שלא שכיח בכלל שהם יהיו
31 במעשה, שבהם לא שייך אפילו
32 הענין של "ישב ולא עבר עבירה
33 נותנים לו שבר כאילו עשה
34 מצוה", שלימוד הלכות אלו
35 והדריעה איך להישמר מהן –
36 ייחשב כהימנעות בפועל מלא-
37 תעשה זה, וזאת גם כשלא שייך
38 כלל שזה יהיה למעשה בפועל,
39 שכן זה לא שכיח כלל וסביר
40 הדבר שלא יצא לו לאדם כלל
41 להימנע ולהישמר מזה, אף על פי כן, כיוון שזו הלכה של תורה, יש בה משום
42 המשכה של "חכמה עילאה" (עליונה) הנמשכת בעולם. בדוננו בענינים שאינם
43 שכיחים נקט כדוגמה פרטי דיני פיגול.
44 בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין הבירורים –
45 אינו שייך לכאורה בלימוד סוג הלכות כאלו (כיוון שזה לא שכיח כלל), כי אם
46 רק הענין השני, שהוא המשכיות של "חכמה עילאה" – אף על פי כן הרי גם ענין
47 ה"בירורים" נעשה על ידי עצם לימוד הלכות אלו (למרות שקיום מצות העשה
48 או ההימנעות מהלא-תעשה, אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו לא "כאילו",
49 כאילו קיים מצות-עשה, או השכר על ההימנעות ממצות הלא-תעשה).
50 וְלִהְיֶינָה – כיצד הדבר לגבי, פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת דִּלְאָ שְׂכִיחִי – שאינן
51 שכיחות בְּלָל, וְאֲפֹשֶׁר שְׁלֹא הָיוּ מְעֻלָּם בְּמִצְוֹת, – באופן

לִישׁ" היא דוקא רק מאלקות? אֵלָּא לְפִי שְׂאִינָה עַל־פִּירְכֵּן – למרות
שזה שלא בכוונה, שֵׁם ה' שׁוֹכֵן וְכוּ', – בדברי תורה, וְדִי לְמִכְיָן: –
כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת השליחות, נקרא
בשם "ה'", מפני ש"ה' שוכן
בו", כך גם בדברי תורה –
כיוון ש"ה' שוכן בדברי תורה,
לכן יכולה להיות מהם
התהוות המלאכים מ"אין"
לִישׁ".

קונטרס אחרון

ולהבין פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל ואפשר שלא
היו מעולם במציאות מכש"כ שלא יהיו
לע"ל כמו פרטי דיני פיגול וכה"ג. הנה מודעת זאת
שכל איסור שבועלם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות
שאל"כ לא הי' יכול להיות במציאות בעולם בלתי
השפעה עליונה. ואפי' המסלסל בשערו וכה"ג מקבל
חיותו ברגע זו מהיכלות הקליפות כמ"ש בזהר. והלכך
גם פרטי האיסורים שלא באו לידי מעשה מעולם
בעוה"ז הגשמי מ"מ שרשי חיותם הן במציאות בפו"מ
בהיכלות הקליפות. וגם הפרטים שיוכל להיות שלא
היו ולא יהיו לעולם במציאות כגון טעות ושגגות
שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' וכה"ג דלא שייך
במזיד להיות קליפה שורה ע"ז. ויוכל להיות דכה"ג
אינו במציאות בהיכלות הקליפות [הנה"ה מאדמו"ר בעל
צ"צ ז"ל נ"ע, נ"ל מ"ש ויוכל להיות אלמא דלא ברירא
הוה חַגְשָׁמִי, מִכָּל מְקוֹם שְׂרָשֵׁי חַיִּיתָם הֵן בְּמִצְוֹת בְּפֶעַל
מִמֶּשׁ בְּהִיכְלוֹת חֲקִלְפוֹת. – בהיכלות של הקליפות הרחוניות. וגם
הפְּרָטִים שְׂיֻכָּל לְהִיט שְׁלֹא הָיוּ וְלֹא יִהְיוּ לְעוֹלָם בְּמִצְוֹת,
כְּגוֹן מְעוֹת וּשְׁגָגוֹת, – שעשה טעות או שהיה שוגג, שִׁטְעָה וְקָרָא
לְתִשְׁעִי – לשה התשיעי, עֲשִׂירִי – בקשר לקביעת העשירי
ל"מעשר", כו"כ² וְכִהָאִי גִּזְזָא, – וכדומה, דְּלֹא שִׁינָה – שיהיה זה
בְּמִזִּיד – שאז זה מצב של להיות קלפה שורה על זה, וְיֻכָּל
לְהִיט דְּכִהָאִי גִּזְזָא – שדבר בצורה כזו, אֵינֹו בְּמִצְוֹת בְּהִיכְלוֹת
הֲקִלְפוֹת – כיצד, איפוא, יש לכך שורש ומקור חיות בקליפה?
[הגהה מאדמו"ר בעל צֶמַח צְדָק ז"ל נ"ע: נִרְאֶה לִי מַה שְׂכִיחֵי –
רבנו הזקן, וְיֻכָּל לְהִיט], – שיכול להיות (שאין במציאות מקרה

מלבושים ד' ספירות דבריאה יצירה עשיה, ובפרט - יניקתן
היא מלבושים ד' יצירה ועשיה המערכים בקליפות, - הרע
בקליפות שבעולמות "יצירה" ו"עשיה" מעורב בטוב, בנודע,
שיניקתם מבחינת מלבושים. ועל ידי עסק ההלכות בדבור
ומחשבה מתפרשים⁸ -
הקליפות ומתפרדים
מחקר דשה, כמו שכתוב
בתקונים ורעיא מהימנא:
לאפרשא - להפריד
הקליפות מהקדושה על ידי
לימוד התורה, [כו']. ותינו
- כיצד נעשה על ידי לימוד
תורה הפרדת ובירור
הקליפות, בשעה
שהתפשטות מ"חכמה
עילאה" שהיתה לכתחילה
בתורה, לא פעלה דבר זה,
ובעולמות "יצירה" ו"עשיה"
היתה תערובת של רע
בטוב? בנודע ממה
שאמר: - חכמינו ז"ל על
שלא ברכו בתורה תחלה⁹
כו', - בהתאם לגמרא¹⁰
שכן "אבדה הארץ", מפני
שלא ברכו תחילה, לפני
הלימוד, על התורה שלמדו.
הפירוש הפנימי בזה הוא,
שלא המשיכו "אור אין סוף" בתורה, "ברכה" מלשון המשכה; הרי,
שלימוד התורה כראוי הוא כשמשיכים "אור אין סוף" בתורה. זאת
יסביר רבנו הזקן להלן, כיצד נעשה על ידי לימוד התורה שיהודי
לומד, ה"פירוש" וה"הפירה" של הרע, שהרע יופרש ויפורד מהטוב;
- הרי זה בכוח "אין סוף" הנמשך בתורה, דוקא על ידי שיהודי לומד
תורה (ולא כפי שהתורה היא מצד עצמה), שהוא על ידי המשכה
אורייתא וסוף בחכמה עילאה המלפשת פה, - בהלכות
שבתורה, ו"בחכמה אתפרידו" - ב"חכמה" הם מתבררים, באור
אין סוף שבת. - שב"חכמה". הרי, שעל ידי לימוד התורה, שעל
ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה" (בתורה). נעשה על ידי זה
בירור הניצוצות. חזת - גם כשאין זו הלכה של מצות עשה או לא
תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו במצוה שאינו שכיח
שתהיה אי פעם במציאות - הרי עצם לימוד הלכה של תורה -
פועל בירור הניצוצות. והמשכה זו נעשה על ידי דיוקן העליון
- השורש למעלה, של האדם, העוסק גם בהלכות אלו
למעלה - בשעה שאדם למטה לומד תורה - גם שרשו למעלה עוסק
בהלכות אלו למעלה, בשורשו, בנוקבא ד"עיר אנון" דבריאה
יצירה עשיה. ובה יובן חיוב¹¹ - המוטל על כל נפש ונפש

1 כזה) אלקא דלא פריא ליה, - הרי, שלא ברור לו הדבר, אלא
2 הוא בספק, היינו משום שהשגגות באות מ - קליפת נגה, אם
3 בן יש לומר דיש להם - ל"שגגות" שרש בהיכלות דנגה] - מקל
4 מקום, על כל פנים ישנו במציאות, - לא רק בקליפות, אלא
5 להבדיל, בחכמה עילאה,
6 - חכמה עליונה,
7 שנתפשטה בפרט - הלכה
8 זה - כאמור בסימן הקודם
9 שכל פרט של הלכה הוא
10 התפשטות מ"חכמה
11 עילאה", למשה רבנו עליו
12 השלום בסיני, [במאמר:]
13 מה] שכל תלמיד ותיק
14 עתיד לחדש בו, - הכל
15 נמסר למשה בסיני, וכל
16 פרטי האבציות דרבי
17 ירמיה, - ששאל אבציות
18 (שאלות) בפרטים כאלה, עד
19 ששלחו אותו מבית המדרש,
20 כפי שהגמרא מספרת בבבא
21 בתרא⁴, שבפשטות הרי זה
22 מפני שהיו אלה פרטים
23 כאלה שאינם שכיחים
24 לגמרי שיאירו⁵, ו -
25 האבציות של "ברכתו בו"
26 - אודותן דנה הגמרא ב'
27 פרק ד' דחלין⁶. - בנוגע
28 ל"בהמה מבכרת" שצריכה הרי להיות "פטר רחם", כדי לקדש
29 בבכורה, והשאלה היא כשיבכרתו, היא כרכה אותו - לדעת רש"י
30 הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם - שולד נקבה נולד יחד
31 עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא מציאות רחוקה
32 ביותר שיאירע דבר כזה, הרי כל פרטי האבציות ניתנו למשה בסיני,
33 כי התפשטות חכמה עילאה - חכמה עליונה, המתפשטת בהלכות
34 התורה, היא בבחינת "אין סוף" המלכש פה בפעל ממש, -
35 ב"חכמה" הרי מלוכש "אור אין סוף", הרי שהתפשטות הבאה
36 מ"חכמה", היא בפועל ממש בבחינה של "אין סוף". וכל פרט הלכה
37 הוא שער - הנמשך מחכמה עילאה, ה - שהרי אבא, "חכמה"
38 "יסד ברתא", - ממנה באה "מלכות" הנקראת "ברתא", ובתורה זה
39 "מלכות פה, תורה שבעל פה קרינן לה", ענין ההלכות שבתורה,
40 ומלכש פה, - "חכמה" מלוכשת ב"ברתא", במלכות. ובתורה הרי
41 זה ש"אבא", חכמה, מלוכש ב"ברתא", בתורה שבעל פה, כפי שהיא
42 בשרשה, ב"מלכות דאצילות". וממנה - מ"מלכות" נמשך
43 ומתלכש בבריאה יצירה עשיה. - להלן יסביר רבנו הזקן, איך
44 נעשה על ידי כך ענין בירור הניצוצות: ונודע, כי יניקת הקליפות
45 - היא מאחורים ד' ספירות דקדושה, ובפרט - יניקתן היא

3. ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. 4. כג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. -
ומובא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשארו בתיקו". 6. ע, א. 7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 8. בתניא שלפנינו: "מתפרשים", אבל ב"לוח
התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", ככפנים. 9. ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב. 10. נדרים פא, ב. 11. הערת כ"ק אדמו"ר

1 לְהַשְׁלִים כָּל הַתְּרִיג – 613 מִצְוֹת בְּמַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁהֵן
 2 פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת, – לִימּוּד פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת שֶׁל הַמִּצְוֹת, וְ – הַנֶּפֶשׁ, רוּחַ
 3 וְנִשְׁמָה צְרִיכוֹת לֵבָא בְּגִלְגּוּל לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה בְּ – אַרְבַּע הַחֲלָקִים
 4 שְׁבָה פְּשֻטִּימוֹ דְּרוּשֵׁי סוּד,
 5 – שֶׁאֵם בְּגִלְגּוּל הַקּוּדֵם לֹא
 6 הִשְׁלִימוּ אוֹתָהּ – עֲלִיהֶם
 7 לְבוֹא בְּגִלְגּוּל נֹסֶף כְּדִי
 8 לְהַשְׁלִים אֶת הַתּוֹרָה עַל כֹּל
 9 חֲלָקֶיהָ, בְּדִי לְבָרֵךְ בָּל
 10 הַבְּרוּרִין הַנוֹגְעוֹת לָהֶם –
 11 לַנֶּפֶשׁ-רוּחַ-נִשְׁמָה, מִבָּל
 12 הָרַפָּ"ח, – 288 הַנִּיצְצוֹת,
 13 שֶׁהֵינָּה קוֹמַת אֲדָם שְׁלֵמָה,
 14 תְּרִיג – 613, בְּחִינֹת
 15 בְּלִיזוֹת וּפְרָטִיּוֹת. – בְּאוֹפֶן
 16 כִּלְי מִתְחַלֶּקֶת הַהִמְשָׁכָה
 17 בַּתְּרִיג (ב"ב 613), וְכֵן
 18 בַּפְּרָטִיּוֹת לְכָל נֶפֶשׁ. אֲבָל
 19 לְעֵתִיד לֵבָא בְּשִׁשְׁלֹשׁ
 20 הַבְּרוּר – שֶׁל הַנִּיצְצוֹת, יִהְיֶה עֹסֵק הַתּוֹרָה בְּבְחִינַת "עֲשֵׂה טוֹב"
 21 לְבָר, – לֹא שִׁיעֲטֻרְכוּ לַפְּעוּל, עַל יְדֵי לִימּוּד תּוֹרָה, עֵינֵן שֶׁל "סוּר מֵרַע",

קונטרס אחרון

כָּל הַתְּרִיג בְּמַחְדוּ"מ שֶׁהֵן פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת וְצִרִיכוֹת
 לֵבָא בְּגִלְגּוּל לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה בַּפְּרָטִי כְּדִי לְבָרֵךְ כָּל
 הַבְּרוּרִין הַנוֹגְעוֹת לָהֶם מִכָּל הָרַפָּ"ח שֶׁהֵינָּה קוֹמַת אֲדָם
 שְׁלֵמָה. תְּרִיג בְּחִינֹת כִּלְיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת. אֲבָל לַע"ל
 כִּשְׁיוֹשֶׁלֶם הַבְּרוּר יִהְיֶה עֹסֵק הַתּוֹרָה בְּבְחִי' עֲשֵׂה טוֹב
 לְבָר. לְהַעֲלוֹת הַנֶּר"ן מַעֲלָה מַעֲלָה עַד א"ס וְגַם
 בְּשֵׁם"ה ל"ת בִּשְׂרָשֵׁן לְמַעֲלָה שֶׁהֵן גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת
 וְלַהֲמַתִּיקֵן בְּחִסְדִּים בְּרַמ"ח מ"ע וְלְכַלֵּן יַחַד. וְע"כ
 הַתּוֹרָה כּוֹלָה נִצְחִית בְּכִלְלָהּ וּבַפְּרָטִי. שֶׁגַם פְּרָטִי
 הַהֲלָכוֹת דְּשֵׁם"ה ל"ת הֵן הֵן עֲנָפִים מִהַכְּלָלוֹת וְיֵשׁ
 לְכֹלֶם שֶׁרֶשׁ לְמַעֲלָה בְּה"ג דְּקְדוּשָׁה כִּמּוֹ הַשֵּׁם"ה
 ל"ת עֲצֻמָּן שֶׁהֵן לְמַעֲלָה בְּח' הַדֵּם הַמְּחִיָּה הָאֲבָרִים
 דְּכָלִים דו"א:

שֶׁרֶשׁ לְמַעֲלָה בְּה' גְּבוּרוֹת דְּקְדוּשָׁה, בְּמִוֹ הַשֵּׁם"ה ל"ת לֹא תַעֲשֶׂה עֲצֻמָּן,
 שֶׁהֵן לְמַעֲלָה בְּחִינַת הַדֵּם הַמְּחִיָּה הָאֲבָרִים דְּכָלִים דו"א עֵינֵי אֲנִפִּין:

שבת קודש י"ד כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קס, דוד זמירות... עד עמ' 320, בעת צרתו.

43 אחרי שבסימן הקודם ב"קונטרס אחרון" מוסבר, שהמצוות פועלות בעולם גם
 44 ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הניצוצות, וכך גם שלימוד הלכות התורה
 45 פועל שני הענינים האלה –
 46 בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה לגמרי
 47 מהעולם, עד שהעולם לגבי
 48 אינו תופס מקום כלל.
 49 הסימן הנוכחי מבוסס על מה
 50 שחכמינו ז"ל אומרים, שבשעה
 51 שדוד המלך החזיר את הארון
 52 מהפלשתים, הביא אותו על
 53 עגלה, בשכחו על הציווי של
 54 "בכתף ישאר", שצריכים לשאת
 55 את הארון על הכתפים, ואשר היה זה עונש על שקרא להלכות התורה
 56 "זמירות" בפסוק "זמירות היו לי חוקך בבית מגורי".
 57 רבנו הזקן מסביר בסימן הנוכחי, מדוע מגיע בכלל עונש על קריאת התורה –
 58 "זמירות", ואינו שייכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את הארון בכתף –
 59 לקריאת התורה והמצוות – "זמירות".
 60 ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב"לקוטי תורה", "אור התורה" וב"דרך
 61 מצותיך" מצות "משא הארון בכתף".

קונטרס אחרון

דוד זמירות קרית להו כו'. הנה בזהר שבחא
 דאורייתא ורננה כו' ולהבין מהו השבח להקב"ה
 כשזה אסור או מותר הנה הוא ע"ד מה גדלו מעשיך
 ה' מאד עמקו מחשבותיך. כי הנה נודע שכל
 העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדקדוק מצוה א'
 מותר? הנה הוא על דרך: – מה שכתוב: "מה גדלו מעשיך ה',
 מאד עמקו מחשבותיך". – שלכאורה, הרי בתחילה ישנן
 המחשבות ולאחר מכן באים המעשים, מדוע, איפוא, כתוב תחילה
 "מה גדלו מעשיך" ולאחר מכן "מאד עמקו מחשבותיך"? אלא,
 יסביר רבנו הזקן, שמה"מה גדלו מעשיך" יודעים את ה"מאד עמקו
 מחשבותיך", כי הנה נודע, שכל העולמות עליונים ותחתונים
 תלויים בדקדוק מצוה אחת, – בדקדוק אחד שהתורה מדקדקת

שליט"א: "עייג"כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת נפ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות]. 1. סוטה לד, א. 2. ראה זח"ב ח, ב.
 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והשטור? תניא ספג"ב) הפכס כמפורש בכ"ג גם בתניא. – ג"ל דנקט
 דוקא ב' "אסור או מותר" דזהו ענין השווה ועיקרי בכהנ"ל: אסור (בידי הסט"א) כו', מותר (שלכן נק' כך – כבתניא נפרק ז'. וראה גם שם
 פרק ח"ן). 4. תהלים צב, י.

1 שהמצוה תיעשה באופן זה דוקא, דרך משל⁵: אם הקרבן -
 2 שמקריבים, בשר - נעשה יחוד עליון, - בספירות ובעולמות
 3 העליונים, ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם; ואם
 4 שנה, - מדרקוק שהתורה דקדקה בהלכות הקרבנות, שקבל תרם
 5 - של ההזאה, בשמאלו
 6 דרך משל, או - שקיבל
 7 את הדם שלא בבלי שרת
 8 בשר, או שהיתה חציצה⁶
 9 - אזי נתבטלה עליונות
 10 העולמות - שהיתה צריכה
 11 להיות על ידי הקרבן, ו-
 12 נתבטלו חיותם ושפעם -
 13 שהיו מקבלים על ידי
 14 הקרבן, מחי חיים איך
 15 סוף ברוך הוא. וכן
 16 בתפילין בשרות, -
 17 שיהודי מניחן, מתגלים
 18 מחי עליונים דיו"ג, -
 19 של זעיר אנפין ומלכות
 20 ד"אצילות, שהם מקור
 21 החיים לכל העולמות,
 22 ובדרקוק אחד - שאינו
 23 כראוי, נפסל - התפילין,
 24 ומסתלקין מחי. ובהאי
 25 גונא - ובדוגמא זו,
 26 בדרקוקי מצות לא
 27 תעשה. - שדקדוק בלא-
 28 תעשה נוגע בכל העולמות, והלכה, - ולכן, המתבונן מה גדלו
 29 מעשי ה' שברבו העולמות וכל צבאם, ואיך כלם - כל
 30 העולמות, במלים במציאות לגבי דקדוק אחד מדרקוקי
 31 תורה, שהוא - הדקדוק שבתורה, הוא עמק מחשבה העליונה
 32 וחכמתו יתברך, - ובמה מתבטא ביטול העולמות לגבי הדקדוק

קונטרס אחרון

ד"מ אם הקרבן כשר נעשה יחוד עליון ועולים כל
 העולמות לקבל חיותם ושפעם. ואם שינה שקיבל
 הדם בשמאלו ד"מ או שלא בכלי שרת כשר או
 שהיתה חציצה אזי נתבטלה עליונות העולמות וחיותם
 ושפעם מחי החיים א"ס ב"ה וכן בתפילין כשרות
 מתגלים מוחין עליונים דיו"ג שהם מקור החיים לכל
 העולמות ובדרקוק אחד נפסל ומסתלקין המוחין וכה"ג
 בדרקוקי מצות ל"ת והלכה המתבונן מה גדלו מעשי
 ה' שברבו העולמות וכל צבאם ואיך כולם בטלים
 במציאות לגבי דקדוק א' מדרקוקי תורה שהוא עומק
 מחשבה עליונה וחכמתו ית' אשר בדרקוק קל עולים
 כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך ח"ו
 ומה נתבונן גדולת עומק מחשבתו ית' שהוא בבחי'
 בלי גבול ותכלית ומעלתה לאין קץ ותכלית על
 מעלות חיות כל העולמות שכל חיותם שופע מדרקוק
 אחד ממנה שהוא נמשך ממקורו הוא עומק מחשבתו
 ית' כמו שער האדם הנמשך ממוחו עד"מ וכנודע
 מהתיקונים והאדר"ר. וזאת היתה שמחת דהע"ה שהיה
 מזמר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו

33 שבתורה? אשר בדרקוק קל - שהוא מקיים את המצוה כפי
 34 שנדרש מהדרקוק הקל, עולים כל העולמות ומקבלים חיותם
 35 ושפעם, או להפך חס ושלום, - אם אין הוא מקיים את המצוה
 36 כפי שנדרש מהדרקוק הקל, - אין לעולמות העליה שלהם ואין
 37 הם מקבלים חיותם. ולגבי
 38 לא-תעשה - פועל הדבר
 39 ירידה חס ושלום בכל
 40 העולמות. ומה נתבונן
 41 גדלת עמק מחשבתו
 42 יתברך, שהוא בכחיות
 43 בלי גבול ותכלית,
 44 ומעלתה - של המחשבה
 45 העליונה, שהיא למעלה
 46 לאין קץ ותכלית על
 47 מעלות חיות כל
 48 העולמות, שקל חיותם
 49 שופע מדרקוק אחד
 50 ממנה, - מעומק המחשבה
 51 העליונה, שהוא - הדקדוק
 52 האחד, נמשך ממקורו,
 53 הוא עמק מחשבתו
 54 יתברך, - שעומק מחשבתו
 55 יתברך מחייב את הדקדוק,
 56 כמו שער האדם הנמשך
 57 ממוחו על דרך משל,
 58 ובנודע מהתיקונים
 59 והאדר"א רבא. - שדקדוקי
 60 הלכות של תורה הם למשל כמו שערות הנמשכות מהמוח. וזאת
 61 היתה שמחת דוד המלך עליו השלום, שהיה מזמר ומרנן
 62 לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו. - ששירתו היתה ממה
 63 שהרגיש חשו, שכל העולם על כל אירועיו אין להם שום ערך
 64 לגבי דקדוק אחד של תורה.

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק. 6. הרבי מציין כאן, ש"קיבל הדם בשמאל" הוא "שינוי באדם"; "שלא בכלי שרת" - הוא שינוי "בכלי". ועל "או שהיתה חציצה" - מציין הרבי: "ושני הנ"ל בלא שינוי". כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, "בגדי כהונה" (זבחים יט, א).

יום ראשון	יום ראשון	ח כסלו	ה'תש"ד
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: וישלח, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מד-מח.
תניא: אך להבין . . . קנח וכה"ג.

א מענש זאל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב"ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאַכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ"ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאן די עבודה בלב ונפש חפצה.

יתבונן האדם עד כמה גדולים חסדי הבורא ברוך הוא, שכזה קטן שבקטנים כפי שהוא האדם, יכול לגרם נחת רוח גדול לגדול הגדולים, וכמו שכתוב "ולגדלתו אין חקר". על האדם להיות תמיד נלהב ולבצע את העבודה בלב ונפש חפצה.

יום שני	יום שני	ט כסלו	ה'תש"ד
---------	---------	--------	--------

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש"י.
תהלים: מט-נח.
תניא: אך עוד . . . קנח מהנברא.

יום הולדת את אדמו"ר האמצעי - תקל"ד - יום הסתלקותו - תקפ"ח. ומנוחתו כבוד בניעזשין.

ט' בכסלו תקנ"ד אמר רבנו הזקן מאמר - והוא חלק פרק נ"ג מספר של בינונים (תניא) המדבר על דבר בית ראשון. למחרתו אמר חסידות עוד הפעם - סיום פרק הנ"ל עד גמירא [סוף]. כי המאמרים מראש השנה תק"ן עד י' כסלו תקנ"ד (אשר בהם נכללו לקוטי עצות משנים הקודמות) מהם נסדרו נ"ג פרקי ספר של בינונים.

יום שלישי	יום שלישי	י כסלו	ה'תש"ד
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: נה-נט.
תניא: משא"כ ההלכות . . . 316 אלקות.

אדמו"ר האמצעי יצא לחרות - תקפ"ז - ממאסרו בעיר וויטעפסק. בחל המועד סכות נודע אשר הלשינו את אדמו"ר האמצעי. ביום א' פרשת נח כח תשרי נסע בליל פקידים מליובאוויטש, בצהרם בא לדאבראמיסל, אמר שם דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] "מים רבים גו'", יום ב' נסע משם עד ליאזנא, אמר שם דא"ח "רשפיה רשפי גו'", יום ג' נסע משם לוויטעפסק, וישב שם תפוס עד יום א' וישלח י' כסלו.

יום רביעי	יום רביעי	יא כסלו	ה'תש"ד
-----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: ס-סח.
תניא: והטעם . . . 316 וגמרא.

מהגהות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] על הסדור "סדר התפלה" (עם הדא"ח) : חלק א' דבור המתחיל "ברוך עושה בראשית" (צט. א) : "מה שאין כן בחינת רדל"א" [=רישא דלא אתידע] - נתקן: "ומעתה יובן פרוש וענין בחינת רדל"א."

חלק ב' דבור המתחיל "עד הגל" (פח, ד) : "לרבנן והלכה כר"י שבייר"ד" – נתקן: "לרבנן אם בירך".

שם: "ועת ר"י וכן האמת" – העביר קולמוס על "וכן האמת".

שם (פט. א) : "התהו דנקודים" – נתקן: "התהו דעקודים".

ה'תש"ד

יב כסלו

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: טו"סח.

תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.

ברכת "שפטרני" מברכים בלא שם ומלכות, ומברכים אותה גם ביום ב', ה', בראש חודש, ולאו דוקא בשבת. מקבל בדינו בשם מורנו הפעל שם טוב: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מפירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב; ואם אינו אמת, הלא המספר נמצא במצב לא טוב.

ה'תש"ד

יג כסלו

יום ששי

יום
ששי

שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: סט"עא.

תניא: ולהבין פרטי . . . דו"א.

אמר אאמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שיעור כך החלק אין לו שיעור, ע"ד הכנף מין כנף – עס איז מעהר ניט וואס עצמות האט בורא געווען א נשמה אז זי זאל זיין א נברא – וחסידות מגלה את המהות.

אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שיעור כך החלק אין לו שיעור, על דרך "הכנף – מין כנף" – אין זה אלא ש"עצמות" ברא נשמה, שהיא תהיה נברא – וחסידות מגלה את המהות.

ה'תש"ד

יד כסלו

שבת

שבת
קורש

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: דוד . . . 320 בעת צרתו.

מברכין ברכת המזון בכוס של ברכה, אף שאין עשרה. הכוס – על כף היר, והאצבעות זקופות. אוחו הכוס מאמירת "רבותי מיר וועלען בענטשען" [=רבותי גברד] צד אחרי סיום ברכה שלישית, שאז מצמידו על השלחן.

באחת משיחותיו באר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב], ותכן דבריו: יש צדיק, ישר, תמים, חסיד. צדיק על שם קיום מצות עשה – ממשיך גלויים דסדר ההשתלשלות. ישר על שם קיום לא תעשה – גלויים למעלה מסדר ההשתלשלות. תמים – ערנסטקייט [=רצינות] – גלויים ד"טעם עצו ופריו שוים", התחברות סובב-כל-עלמין וממלא-כל-עלמין. למעלה מכלם – חסיד, ויש בזה ג' מדרגות: א) שעניני העולם אינם מטרידים ומבלבלים אותו. כל אחד ואחד יכול להגיע לזה, וכל אחד ואחד מחיב להגיע לזה. ב) שכל עניניו הם אלקות. ואף ש"לא רחוקה היא ממך גו'" – מכל מקום אין זה שיך לכל אחד ואחד. ג) מה שכתוב בתקני זהר: "איהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה" [=עם מקורו; ה'], ופרש בספר של בינונים [=ספר התניא] שזהו ליחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בתחתונים ולא לרוות נפשו הצמאה בלבד.

תקנת השבים

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ב

המטרה של תקנת השבים היא שהגזול לא יעלים את החפץ הנגזל ויימנע מלהשיבו לבעליו אבל בקרקע שאי אפשר להעלימה לא ימנע מלהשיבה ולכן אין צורך בתקנה זו.

וה'שואל ומשיב' (מהדו"ק ג', סי' ר"ח) מיישב:

הקורה שנגזלה היא ברשות הגזול ומפני תקנת השבים המירו חכמים את חיוב השבת הקורה בתשלום דמיה אבל קרקע שאינה נגזלת מעולם לא עברה מרשות הנגזל לרשות הגזול ולכן לא תיקנו בה תקנה שתחייב את הנגזל להפסיד את הקרקע.

ויש מקרה מיוחד בו יש גם בקרקע תקנת השבים:

אם בנה מבלי ידיעה שהוא בונה בקרקע שאינה שלו (לדוגמא: הבנאים חרגו מהשטח שלו ללא ידיעתו) - אינו חייב להרוס את הבנין אלא ישלם לבעל הקרקע, כי בגזילת הקרקע החמירו משום שעבר על 'לא תסיג גבול רעך', וכאן שלא ידע לא עבר על האיסור (פתחי תשובה שם בשם המב"ט. וע"ש שיש חולקים בזה).

הלכות גזלה ואבדה פרק א, הלכה ה: **כָּל הַגְּזוּל חַיב לְהַחזיר הַגְּזוּלָה עֲצָמָה... אִפְּלוּ גֹזֵל קוֹרֶה וּבְנָאָה בְּבִירָה – הוּאֵל וְלֹא נִשְׁתַּנִּית, דִּין תּוֹרָה הוּא שִׁתְּרָם אֶת כָּל הַכֶּנֶן וְהַחֲזִיר קוֹרֶה לְבַעְלָהּ; אֲבָל תִּקְנוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תִקְנַת הַשָּׂבִים, שִׁתְּרָה נֹתֵן אֶת דְּמֵיהָ וְלֹא יִפְסִיד הַכֶּנֶן.**

וכתב הרמ"א (חור"מ סי' ש"ס ס"א) בשם רבינו ירוחם שבגזילת קרקע אין משום תקנת השבים, ואם גזל קרקע ובנה עליה בנין חייב להרוס אותו ולהשיב את הקרקע לבעליה.

ובטעם הדבר מבאר הט"ז (שם ס"ק א):

כיון שקרקע אינה נגזלת, הרי אף שעתה היא בידו, בסופו של דבר לא תישאר בידו אלא תשוב לבעליה, מה שאין כן בגזילת קורה, הרי במשך הזמן תירקב, ויתכן ולא תשוב לבעליה – לכן תיקנו "שיהיה נותן דמיה".

וה'פתחי תשובה' (שם ס"ק א) מביא בשם הלבוש:

לולבים מקרקע נכרי - למצוות נטילת לולב

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ב

או"ח תרמט, א):

הרמ"א פוסק שאין ליהודי לקטוף בעצמו אחד מארבעת המינים מעצים הגדלים בקרקע של נכרי, אף אם קיבל את רשותו. זאת, משום שנכרים גוזלי קרקעות הם, ו"קרקע אינה נגזלת". הווי אומר: הקרקע אינה בחזקת הגזול אלא נשארת בבעלות הנגזל, ויוצא שבידו דבר גזול ואין הוא יכול לקיים בו את המצוה.

ומכאן ההוכחה שלצורך מצוה יש להמנע מלהשתמש בגזילה גם אם אין וודאות שהדבר גזול, שהרי ההנחה "סתם נכרים גוזלי שדות" איננה בוודאות גמורה.

ובזמננו, שקנין הקרקעות נעשה על פי חוקי המדינה, ו"דינא דמלכותא דינא" – מסתבר שאין כל מניעה לקטוף את הלולב ומיניו מקרקע הנכרי אם הלה נתן את רשותו (שערי תשובה או"ח תרמט).

הלכות גזלה ואבדה פרק ה, הלכה ג: **גֹּזֵל בֵּית או שְׂדֵה – אָסוּר לְעֵבֶר בְּתוֹכָהּ.**

הלכה זו – שאסור ליהנות מגזילה – נאמרה רק כאשר ידוע בוודאות מוחלטת שזו גזילה. שהרי הדברים באים בהמשך להלכה הקודמת: "אסור להנות בדבר הגזול". והוא שידע בודאי שדבר זה הוא הגזילה עצמה".

שונה הדבר בעת שהשימוש בגזילה הוא לצורך מצוה!

וכך כותב אדמו"ר הזקן (חור"מ, גזילה וגניבה, יא): "לענין מצוה, שלא תהא באה בעבירה, מחמירים אפילו בסתם". כלומר, גם אם זו רק הנחה שהדבר גזול, ואין וודאות לכך – יש להמנע מלהשתמש בו, כדי שלא תהא זו מצוה הבאה בעבירה, "כמו שנתבאר באורח חיים סי' תרמ"ט". דהיינו, יש ראייה לדבר מהנאמר בנוגע לארבעת המינים ((שו"ע אדה"ז

בין עבדים לקרקעות

יום שלישי י" כסלו ה'תשע"ב

ולכן, מסיים הראב"ד, "כשמת העבד או נשרף משלם את דמיו, שהרי משמת אין שלו לפניו, וכשמת לגזול מת".

ומבאר ה'ברכת שמואל' (סי' לג):

בגניבה וגזילה יש שני דינים: א) חיוב השבה ואונסין שהוא חיוב שמצד הבעלים, היינו שמקור החיוב הוא תביעת הבעלים המבקשים לממש את הבעלות על החזרת רכושם לרשותו, וזהו והשיב את הגזילה אשר גזל. ב) חיוב שהתורה הטילה על הגנב מדין מזיק, והוא אחד מכ"ד אבות נזיקין.

ולפי זה, אף שעבדים נתמעטו מדין "והשיב את הגזילה", מכל מקום הם נכללים בדין מזיק ולמרות שהגזול עבר פטור בהכחשה, כיון שסוף סוף מדובר במעשה גזילה וגניבה, הגנב נחשב כ'מזיק' את החפץ לענין שאם מת העבד - לגזול מת.

ונמצא, שעבדים יש בהם לגזול לגבי דין מזיק, אך לא לגבי חיוב "והשיב את הגזילה" שהוא מצד הבעלים.

הלכות גזלה ואבדה פרק ט, הלכה א: **הַגְּזוּל קָרָקַע מִחֲבֵרָה וְהַפְסִידָה... חַיב לְהַעֲמִיד לוֹ בֵּית או שְׂדֵה בְּשָׂחֵיו בְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה, או יִשְׁלֵם דָּמֵי מַה שֶּׁהִפְסִיד. אֲבָל אִם נִשְׁתַּתָּה מֵאֵלֶיהָ... אוֹמֵר לוֹ: הֲרִי שְׂדֵךְ לְפָנַי. שֶׁהִפְרַקַע בְּחֻזְקַת בְּעָלִים קִיָּמָה, וְאִין אַחֲרָיוֹת הִפְסִידָה עָלָיו אֵלָּא אִם בֵּן הַפְסִיד בִּירוֹ. מַה שָּׂאִין הָדִין בֵּן בְּמַטְלָטֵלִין.**

ובספרי הרמב"ם שהיו ביד הראב"ד היתה הגירסה: "מה שאין הדין כן במטלטלין או בעבדים". כלומר, הרמב"ם השווה עבדים לקרקעות לענין גזילה.

ועל כך מקשה הראב"ד: עבדים הושוו לקרקעות רק לעניין הכחשה, שלמרות שלא הושבה הגזילה היא עדיין קיימת ואומר לו הרי שלך לפניך, אבל, בניגוד לקרקעות, עבדים נגזלים ונקנים בייאוש, כמו שלמדו חכמים (גטין לו) על הפסוק "וישב ממנו שבי" אשר 'העבד שנשבה ופדאוהו - אם לשם בן חורין ואחר יאוש, לא ישתעבד לא לראשון ולא לשני'. נמצא שהעבד אינו דומה לקרקע שהרי העבד קונה עצמו בייאוש האדון.

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ב

רכישת דירה מכונס נכסים

במקרה שהלווה התחייב לגוי בעת ההלוואה לשעבד עצמו לדון בדיניהם, ולפי זה הוא הדין גם כאשר לוה מיהודי שאינו שומר מצוות ושיעבד עצמו לחוקי המדינה. ואולם סברא זו שייכת רק בחוב הנובע מהלוואה ולא בחוב כתוצאה מנוק שבו לא שיעבד עצמו לחוקי המדינה, שהרי החוב לא נוצר בהסכמתו.

ויש הסוברים (אולם המשפט שם) שטעמו של הרמב"ם הוא כי מאחר והחייב מתייאר, נקנתה הקרקע לשני מדין יאוש. ואף שכבר פסק הרמב"ם (פ"ח ה"ד) שאין דין יאוש בקרקע, הרי זה משום שהקרקע לעולם ברשות בעליה עומדת ויכול להוציאה מהגזלן בדין, אך אם אינו יכול להוציאה שהרי הגוי זכה בה בדיניהם יש יאוש גם בקרקע. ומאחר וזכותו של הכונס למכירת הדירה היא לפי חוקי המדינה ואין לבעל הדירה דרך למנוע זאת, היאוש מפקיע את הדירה מרשותו.

(עלון המשפט 38)

הלכות גזלה ואבדה פרק י, הלכה א: עובד פוכבים פעל ורוע שאנס נכסי ישראל וירד לתוך שדהו, מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה... ואחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחר – אין תבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח.

האם מותר לרכוש דירה שהופקעה מבעליה על ידי כונס נכסים על פי ערכאות?

במבט ראשון יש להסיק מההלכה זו שהדבר מותר, אך יתכן שיש הבדל בין נושה יהודי לנושה גוי. כי לכאורה קשה על דין זה: מאחר והגוי ירד לשדה על פי חוקי הגויים ולא לפי דין תורה, איך מותר לישראל לעכב את השדה בידו?

יש מבארים (ראה נתיבות המשפט סי' רלו ס"ק) שהטעם הוא משום שלגוי יש זכות לדון כנגד החייב בדיניהם, ובזכות זו היהודי שקנה ממנו קנה בהיתר ואם כן ביהודי שחייב לדון בדין תורה אלא שפנה לערכאות, אסור לרכוש ממנו את הדירה.

אמנם יש שהוסיפו (נתיב"מ שם בשם התומים ס"ק ד ס"ק ב"ג) שמדובר

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ב

מתי צריך לשמור את האבידה?

יש לומר שבוודאי המאבד לא ירצה לקבל את שוויים אלא את האבידה עצמה וחייב לשמור אותם.

בהמשך, מעיר הסמ"ע עוד: הרמב"ם הוסיף להלכה זו את המילים "ואינן עשויין אלא למצותן בלבד", כלומר מאחר שהתפילין הן תשמיש מצוה, המאבד יודרו להשיג חדשות ולא יחכה עד שימצאו את האבידה, ונמצא שדווקא בתפילין על המוצא לשום את שוויים ויכול להשתמש בהם. אך השו"ע השמיט תוספת זו, ומכאן שאינו פוסק כמו הרמב"ם אלא כמו הטור (שתפילין אין צריך לשומרם "מפני שמצויין בכל פעם לקנותם", ולא משום שזה תשמיש של מצוה). ולמה לא פסק השו"ע לחלוטין כמו הטור, והשמיט את דבריו שבפירות שהתחילו להירקב יש לשום את שוויים ולמכור אותם מייד?

עונה על כך הש"ך (רסז, טז): לדעת השו"ע (בסעי' כד) כל אבידה שהטיפול בה יקר יותר משכרה יכול למכור אותה לאחר שלושה ימים, ולכן יכול לשום ולמכור פירות שהחלו להירקב.

ובכל אופן, נמצא שגם הש"ך וגם הסמ"ע סוברים שבכל דבר שמצוי לרבים ניתן לשום את שווי ושמור אותו וכך מקיים את הדין "יהא מונח עד שיבוא אליהו".

הלכות גזלה ואבדה פרק יג, הלכה יד: מצא תפילין – שם דמיתן ומניתן עליו; שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשויין אלא למצותן בלבד.

וכן פסק בשולחן ערוך שהמוצא תפילין יכול לשמור את סכום שוויין ולהשתמש בהם מיד "שדבר מצוי הוא לקנות בכל שעה" (חושן משפט רסז, כא).

ומבאר הסמ"ע (סי' רסז, ל) ש"ודאי בעליהן לא יקפידו, דהם מצויים לקנותן אצל סופרים". כלומר, היות שהתפילין הן דבר מצוי והמאבד תפילין ישיג לעצמו מיד תפילין חדשות, הוא לא ירצה שהמוצא ישמור את התפילין אצלו וכשימצאו יחזירו לו אלא יעדיף לקבל כסף.

ואם כן, כיום שכל חפץ נפוץ וקל להשגה, כל מוצא אבידה שהכריז ולא מצא את הבעלים יכול לקחתו לעצמו ולשמור למאבד את דמי האבידה. וכן כתב הגר"מ פיינשטיין (אג"מ ח"מ ב סי' מה) לשום את שווי האבידה, לרשום את שווייה וסימניה ויכול למכור אותה. וכשיבוא המאבד וייתן סימנים או יבוא אליהו הנביא ויגיד של מי האבידה יחזיר את שווייה. ואולם בחפצים בעלי ערך מיוחד או שלא ניתן להשיג אותם,

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ב

אבידות בחנות

קנין כדן, יוכל לזכות בה. אך הראב"ד כתב: "יש מי שאומר: אפילו אמר 'תקנה לי רשות' לא קנה לו, לפי שבאה לו שם המציאה קודם יאוש, וחצירו כידו". כלומר: כשם שהמגביה מציאה קודם יאוש אינו יכול לזכות בה אפילו לאחר יאוש, כך גם חצירו שהיא כידו, וכיון שבאה המציאה לחצירו (היינו חנותו) קודם יאוש, אינו יכול לזכות בה אפילו לאחר יאוש. ולשיטת הרמב"ם יש לחלק בין המגביה מציאה ברשות

הלכות גזלה ואבדה פרק טז, הלכה ד: המוצא מעות בחנות... מתקב וליחזין – הרי הן של מוצאן. ולמה לא תקנה החנות לבעליה? לפי שאינה חצר המשתמרת.

האם מותר לבעל חנות ליטול חפץ שנשכח בחנותו, כאשר הבעלים בודאי התייאשו ממנו?

הרמב"ם כאן מבאר שבעל החנות אינו זוכה במציאה בקנין חצר, משום שאינה חצר המשתמרת ולא אמר 'תקנה לי חנותי'. ולפי זה החיסרון הוא במעשה הקנין, אבל אם יעשה במציאה

ויתכן שגם הראב"ד מסכים שבעל החנות יוכל לזכות במציאה כשימצאנה, וכוונתו רק לשלול את אפשרות הזכיה מדין קנין חצר, שאף אם יאמר 'תקנה לי חנות' לא יועיל משום שחצירו היא כידו, וכשם שאם באה לידו לא היה קונה (כי היה מתחייב בהשבה) כך כשבאה לחצירו לא יקנה (אף שלא התחייב בהשבה). אך אם יגביה לאחר היאוש גם לדעת הראב"ד יקנה, משום שלא התחייב בהשבה לפני כן (מחנ"א שם).

הרבים למציאה בחנות מדין חצר: מי שהגביה מציאה קודם שנתייאשו הבעלים חלה עליו מצות השבה ונחשב כשומר עבור הבעלים, ולכן אין מועיל יאוש הבעלים כי בשעת היאוש היא נחשבת כנמצאת תחת יד הבעלים כי יד השומר כיד הבעלים. אך כשנפלה בחצר, לא חלה עליו מצות השבה שהרי לא ידע עליה, ולכן אין היאוש ברשות הבעלים ויכול המוצא לזכות בה (מחנה אפרים, קנין חצר ס"ה).

שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ב

'התוקע לחבירו'... - מהו הנזק?

לדעת הרמ"ה, "התוקע לחבירו" האמור במשנה אין משמעו צעקה באוזן אלא מכת יד – הכאת אגרוף וכיו"ב (וממילא מובן מדוע הסלע הוא עבור צערו ובושתו, כיוון שהכהו בידו ממש). אך הרשב"א חולק וסובר ש"התוקע לחבירו" האמור במשנה היינו בקול, כלומר שאחז בחברו וצעק לו לתוך אוזנו. להלכה כתב הרמב"ם שמדובר על הכאה ביד ואם כן נשאלת השאלה: מה לגבי שאר חיובי המזיק לניזק – נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת?

הנימוקי יוסף (ב"ק יח, א) מביא את דברי הרמ"ה שהסלע האמור במשנה הוא עבור דמי צערו ובושתו, ומדובר במקרה בו לא נגרם נזק באחת משלושת הפגיעות האחרות. אבל במקום שיש גם נזק, ריפוי ושבט, שמין כמה היה הנזק, ועל הפוגע לשלם את מלוא הסכום המשווער.

הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט: **תָּקַע אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַפּוֹ – מְשַׁלֵּם קָלַע. סָטַר עַל פָּנָיו – מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים קָלָעִים...** המקור לחיוב תשלומים אלו הוא במשנה (שם ז, א): "התוקע לחבירו נותן לו סלע. ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה. סטרו נותן לו מאתיים זוז, לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז..."

לכאורה, "התוקע לחבירו" היינו תוקע בקול, כמו תקיעת שופר. וראיה לדבר שבהמשך המשנה מדובר על נזק נוסף שעושה לחבירו באוזנו – "צרם באוזנו", ולכן מסתבר שגם ברישא מדובר בתוקע בקול. ואולם רש"י במשנה מביא ב' פירושים ל"תוקע באוזנו": "הכהו על אוזנו, לשון מורי. לשון אחר: תוקע ממש". וגם ל"צרם באוזנו" מביא רש"י שני פירושים: "משך, ובבכורות שמעתי - לשון פוגם", ובפירוש שעל הרי"ף מבואר ש"צרם" היינו נקב באוזנו.

אגרות קודש

ב"ה, כ' כסלו, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

בתודה מאשר הנני הקבלה - בעתו - ומכתב הברכה לתקופת שנת השלשים של יום החתונה.

ובסגנון חז"ל - כבר מלתו אמורה, אשר כל המברך מתברך בברכתו של הקב"ה וכמ"ש ואברכה מברכך.

והרי מבואר, אשר ברכתו של הקב"ה יש בה מעלה הנפלאה, אשר נמשך רצון חדש וברכה הכי עליונה.

וכמבואר בכ"מ ומהם בתורת דא"ח ד"ה אריב"ל כו' אברכה מברכך (ספר המאמרים תרכ"ט).

בברכה לבשו"ט תכה"י.

מ. שניאורסאהן

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ח' י"ד כסלו ה'תשע"ב

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ב

הלכות גזילה ואבידה

יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה, וחמש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
(א) שלא לגזול. (ב) שלא לעשוק. (ג) שלא לחמד. (ד) שלא להתאוות. (ה) להשיב את הגזלה. (ו) שלא יתעלם מן האבידה. (ז) להשיב האבידה.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. כל הגזול² את חברו שוה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תגזל. ואין לוקין על לאו זה³, שהרי הכתוב נחקו לעשה⁴, שאם גזל - חיב להחזיר; שנאמר: והשיב את הגזלה אשר גזל - זו מצות עשה⁵. ואפלו שרף הגזלה - אינו לוקה; שהרי הוא חיב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן לתשלומין אין לוקין עליו.
ב. ואסור לגזל כל שהוא⁷ דין תורה⁸. אפלו עובד כוכבים אסור לגזלו או לעשוקו; ואם גזלו או עשקו - יחזיר.
ג. אי זהו גזול⁹? זה הלוקח ממון האדם בחזקה¹⁰. כגון שחטף מידו¹¹ מטלטלין, או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל משם פלים¹², או שתקף בעבדו¹³ ובבהמתו

ונשתמש בהן¹⁴, או שיגר לתוף שדהו¹⁵ ואכל פרותיה, וכל פיצא בזה - הוא גזול. כענין שנאמר: ויגזל את הקנית מיד המצר¹⁶.
ד. אי זהו עושק¹⁷? זה שבא ממון חברו לתוף ידו ברצון הבעלים¹⁸, וכיין שתבעוהו כבש¹⁹ הממון אצלו בחזקה ולא החזירו. כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או שכירות²⁰, והוא תובעו, ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם²¹ וקשה. ועל זה נאמר: לא תעשק את רעך.
ה. כל הגזול חיב להחזיר הגזלה עצמה²², שנאמר: והשיב את הגזלה אשר גזל. ואם אבידה או נשתנית²³ - משלם דמיה²⁴. בין שהודה מפי עצמו בין שבאו עליו עדים שגזל - הרי זה חיב לשלם הקרן בלבד²⁵. אפלו גזל קורה ובנאה בכירה²⁶ - הואיל ולא נשתנית²⁷, דין תורה הוא²⁸ שיהיה את כל הבנן ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים²⁹, שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנן³⁰.
וכן כל פיצא בזה. אפלו גזל קורה ועשהא בספת החג, ובא בעל הקורה לתבעה בתוך החג - נותן לו את דמיה³¹; אבל אחר החג - הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט³², מחזיר את הקורה עצמה.
ו. הגזול פחות משוה פרוטה, אף על פי שעבר³³ - אינו בתורת השבת גזלה³⁴. גזל שלש אגדות³⁵ שוות שלש פרוטות, והזולו, והרי שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמור. ואלו החמש מצות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמור הן הכוללות ענין הלכות גזילה. (2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חיביב עליה" (מכות טו). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזול להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצות העשה ככתבה. (7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נו). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב). (9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. (10) בחזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צו). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזול (בבא קמא עט:). (17) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חבירו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא:). (21) תקין ועושה כחפצו. (22) ואין הגזול יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים (בבא קמא צג:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא פרק י). (25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. (26) בניין גדול. (27) מברייתה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם). (33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה:).

- 1 לו שְׁתִּים - חֵיב לְהַחְזִיר הַשְּׁלִישִׁית³⁶, הוֹאִיל וּבִתְחִלָּה הֵיטָה
2 שְׁוֶה פְּרוּטָה³⁷. גִּזְלָ שְׁתִּים שְׁוֹת פְּרוּטָה, וְהַחְזִיר אֶחָת -
3 גִּזְלָה אֵין כָּאֵין³⁸, מִצְוַת הַשְּׁבֵת גִּזְלָה אֵין כָּאֵין³⁹.
4 ז. הַגִּזְלָ אֶת חֲבֵרוֹ בִּישׁוּב, וְהַחְזִיר לוֹ גִּזְלָתוֹ בְּמִדְבָּר -
5 הָרְשׁוּת בִּיד הַנִּגְזָל: אִם רָצָה - נוֹטֵל; וְאִם לֹא - אוֹמֵר לוֹ:
6 אֵינִי נוֹטֵל אֶלָּא בִּישׁוּב, שְׁמָא תִּאֲנֵס מִמֶּנִּי כָּאֵין⁴⁰. וְהָרִי הִיא
7 בְּרִשׁוֹת הַגִּזְלָן וּבְאַחֲרֵיתוֹ⁴¹ עַד שֶׁיַּחְזִירָנָה לוֹ בִּישׁוּב. וְכֵן
8 בְּדָמֵי הַגִּזְלָה.
9 ח. הַגִּזְלָ אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכְלִיעַ לוֹ בְּחֻשְׁבוֹן⁴² - יִצָּא⁴³. וְאִם
10 הַחְזִיר⁴⁴ לְכִיסוֹ⁴⁵ שֵׁישׁ בּוֹ מְעוֹת - יִצָּא; שְׁאֵדָם עֲשׂוּי
11 לְמִשְׁמֶשׁ בְּכִיסוֹ⁴⁶ בְּכָל שָׁעָה, וְהָרִי מִנָּה הַמְּעוֹת שֶׁהַחְזִיר לוֹ
12 בְּכָל מְעוֹתָיו, וּמִנֵּן שְׁלָא מִדַּעַת פּוֹטֵר⁴⁷. וְאִם הַחְזִיר לְכִיס
13 שְׁאֵין בּוֹ כָּלוּם - לֹא יִצָּא⁴⁸, וְחֵיב בְּאַחֲרֵית הַגִּזְלָה עַד
14 שִׁידוּעוֹ⁴⁹ שֶׁהַחְזִיר לְכִיס פְּלוּנִי.
15 ט. כָּל הַחוּמָד⁵⁰ עֲבָדוֹ אוֹ אֲמָתוֹ אוֹ בֵּיתוֹ וְכֻלֵּיו שֶׁל חֲבֵרוֹ,
16 אוֹ דָּבָר שְׁאֵפֶשֶׁר לוֹ שִׁיקְנָהוּ מִמֶּנּוּ⁵¹, וְהַכְּבִיר עָלָיו בְּרַעִים
17 וְהַפְּצִיר בּוֹ⁵² עַד שֶׁלְקָחוּ מִמֶּנּוּ, אִף עַל פִּי שְׁנֵתָן לוֹ דָּמִים
18 רַבִּים⁵³ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: לֹא תַחְמַד.
19 וְאֵין לוֹקִין עַל לֹא זֶה, מִפְּנֵי שְׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה⁵⁴. וְאֵינוֹ עוֹבֵר
20 בְּלֹא זֶה עַד שֶׁיִּקַּח הַחֶפֶץ שְׁחָמַד⁵⁵, כְּעֵינֵן שְׁנֹאֲמַר⁵⁶: לֹא
21 תַחְמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָם לָךְ - חֲמוּד שֵׁישׁ בּוֹ
22 מַעֲשֶׂה⁵⁷.
- י. כָּל הַמִּתְאַוָּה⁵⁸ בֵּיתוֹ אוֹ אֲשֶׁתוֹ וְכֻלֵּיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכֵן כָּל
כִּיּוֹצֵא בֵּתָן מִשְׁאָר דְּבָרִים שְׁאֵפֶשֶׁר לוֹ לְקַנּוֹתָן מִמֶּנּוּ - כִּיּוֹן
שֶׁחֲשַׁב בְּלִבּוֹ הֵיאָף יִקְנֶה דָּבָר זֶה וְנִפְתָּה בְּלִבּוֹ בְּדָבָר⁵⁹ עֹבֵר
בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֹאֲמַר: לֹא תַתְּאוּהָ, וְאֵין תַּאֲוָה אֶלָּא בְּלִב
בְּלִבְדָּ⁶⁰.
יא. הַתְּאוּהָ מְכִיאָה לִידֵי חֲמוּד, וְהַחְמוּד מְכִיא לִידֵי גִזְלָה⁶¹; וְאִם
שְׁאֵם לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לְמַכּוֹר אִף עַל פִּי שֶׁהִרְבָּה לָהֶם
בְּדָמִים וְהַפְּצִיר בְּרַעִים - יְבֹא לִידֵי גִזְלָה⁶²; שְׁנֹאֲמַר: וְחָמְדוֹ
בְּתִים⁶³ וְגִזְלָה. וְאִם עָמְדוּ הַבְּעָלִים בְּפָנָיו לְהַצִּיל מִמוֹנָם⁶⁴ אוֹ
מִנְעוּהוֹ⁶⁵ מִלְּגֹל - יְבֹא לִידֵי שְׁפִיכוֹת דָּמִים. צָא וְלָמַד
מִמַּעֲשֶׂה אַחָב וְנִבְחָת⁶⁶.
יב. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהַמִּתְאַוָּה⁶⁷ - עוֹבֵר בְּלֹא אַחַד⁶⁸, וְהַקְּנָה
דָּבָר שֶׁהַתְּאוּהָ בְּהַפְּצִיר שֶׁהַפְּצִיר בְּבְעָלִים אוֹ בְּכַשֶּׁה מִהֵן -
עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לֹאֵין. לָכֵף נֶאֱמַר: 'לֹא תַחְמַד' וְ'לֹא תַתְּאוּהָ'⁶⁹.
וְאִם גִּזְלָה⁷⁰ - עֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לֹאֵין.
יג. כָּל הַגִּזְלָ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה⁷¹ - כָּאֵלוֹ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ
מִמֶּנּוּ; שְׁנֹאֲמַר: כֵּן אֲרָחוֹת כָּל בִּצְעַ בִּצְעָה⁷² אֶת נַפְשִׁי⁷³ וְגוֹמֵר.
וְאִף עַל פִּי כָּאֵין⁷⁴, אִם לֹא הֵיטָה הַגִּזְלָה קִימָתָה⁷⁵, וְרָצָה הַגִּזְלָן
לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה⁷⁶, וְכֹא מֵאֵלָיו⁷⁷ וְהַחְזִיר דָּמֵי הַגִּזְלָה - תִּקְנָת
חֲכָמִים הִיא⁷⁸ שְׁאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא עוֹזְרִין אוֹתוֹ⁷⁹.
וּמוֹחְלִין לוֹ, כְּדִי לְקַרֵּב הַדֶּרֶךְ הַיֶּשֶׁרָה עַל הַשֹּׁכִים. וְכָל
הַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דָּמֵי הַגִּזְלָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ⁸⁰.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(36) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול כן פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזלן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו. (40) שמא יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב. (42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הגזלן, פטור הגזלן מאחירתו. (44) הגזלן. (45) לארנקו של הגזלן. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיא:). (47) אם הגזלן מנה את הכסף שהחזיר לו, אף על פי שהגזלן לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פטור את הגזלן מאחירתו, אם אבד לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך. (50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובוז אין מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרתו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. (56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח).. (58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרנו לו. (60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאונס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים וגזלו. (64) לאחר שגזלוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך (מלכים א' כא). (67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה. (69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו. (71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קיט. (72) כל הגזול. (73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הגזול. (74) שעבירת הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה. (76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). (77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. (78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. (79) לעשות תשובה. (80) כי

פרק שני

הואיל ולא נתיאשו הפעלים ולא נשתנית הגזלה - ברשות
 בעליה היא עדין, אף על פי שהגזלן חייב באנסיה.
 ח. גנב או גזל, והקדיש וטבח אחר שנתאשו הפעלים -
 הרי היא ברשות הגזלן משעה שהקדישה בלבד, כדי שלא
 יהא חוטא נשקר; וכל ולדותיה וגזותיה משעת גנבה עד
 שעת הקדש - של פעלים.
 ט. במה דברים אמורים? בשבח הבא מאליו, כגון גזות
 וולדות; אבל אם היתה כחושא ופטמה - אפלו לפני יאוש
 נוטל מן הנגזל שבח הפטום. וכן כל פיוצא בזה משבח
 שיש בו הוצאה.
 י. שנוי החזר לבריתו - אינו שנוי. כיצד? הגזל עצים
 ודבקן במסמרים ועשה מהן תבה - אינו שנוי; שהרי אפשר
 לפרקן, וחזרין לוחות כשהיו.
 יא. גזל עפר ועשאהו לבנה - לא קנה; שאם ידק הלבנה,
 תחזור עפר כשהיתה. גזל לשון של מתכת ועשאהו מטבע
 - לא קנה; שאם יתוף המטבע יחזור לשון כשהיתה. וכן כל
 פיוצא בזה.
 יב. אבל הגזל עצים ושפן וקצצן או חקק בהן ועשאן
 פלים, או שגזל צמר וצבעו או נפצו ולבנו, או שגזל טוי
 ועשהו בגד, או שגזל לבנה ועשאהו עפר, או אבנים וסתתן,
 או מעות והתיכן - הרי זה שנוי בידו; שאם יעשם מעות
 אחרות - פנים חדשות הן. וכן כל פיוצא בהן.
 יג. הגזל מעות ישנות ושפן וחדשן - לא קנה; שהרי
 מתישנין וחזרין כשהיו. גזל מעות חדשים וישנם - קנה;
 שאם יחדשם - פנים חדשות הן. גזל דגל מחבר וקצצו -
 לא קנה, ואפלו ברתו חליות חליות; עשהו קורות - קנה.
 יד. גזל קורות גדולות ועשאן קטנות - לא קנה; עשאן
 לוחות עד שנשתנה שמם - קנה. גזל לולב והפריד עליו -
 קנה העלים. גזל עלים ועשאן חופפה - קנה. גזל טלה
 ונעשה איל, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי בידו וקנהו,
 ומשלם כשעת הגזלה, ואף על פי שלא נתיאשו הפעלים.
 טו. גזל פלי ושברו - אין שמין לו הפחת; אלא משלם
 דמיו, והפלי השבור של גזלן. ואם רצו הפעלים לטל הפלי
 השבור - נוטלין, ומשלם הפחת; שזו תקנה היא לפעלים,
 ואם לא רצו - הרשות בידן. וכן כל פיוצא בזה.
 טז. גזלה שלא נשתנית והוקרה, אף על פי שנתאשו
 הפעלים ממנה - הרי זו חזרת לפעלים, ואין לגזלן בה
 כלום. שלא תקנו לגזלן את השבח אחר יאוש אלא כגון
 גזות וולדות; אבל שבח היקר, אם היתה הגזלה חזרת
 בעיניה, אינו זוכה בה.

א. הגזלה שלא נשתנית אלא הרי היא כמו שהיתה, אף
 על פי שנתאשו הפעלים ממנה, ואף על פי שמת הגזלן
 והרי היא ביד בניו - הרי זו חזרת לבעליה בעצמה. ואם
 נשתנית ביד הגזלן, אף על פי שעדין לא נתיאשו הפעלים
 ממנה - קנאה בשנוי, ומשלם דמיה כשעת הגזלה.
 ב. ודין זה דין תורה הוא, שנאמר: והשיב את הגזלה אשר
 גזל. מפי השמועה למדו: אם היא כשגזלה - משלם אותה,
 ואם נשתנית בידו - משלם דמיה. נתיאשו הפעלים ממנה
 ולא נשתנית - קנה הגזלן כל השבח שהשפיתה אחר יאוש,
 ואינו משלם אלא כשעת הגזלה. ודבר זה מדבריהם, מפני
 תקנת השבים. וכשמחזיר לו הגזלה, שמין לו השבח ונוטל
 מן הנגזל.
 ג. מכרה הגזלן או נתנה במתנה, אף על פי שלא נשתנית
 הגזלה - אינה חזרת בעצמה מיד הלוקח; הואיל ונתיאשו
 הפעלים, בין לפני מכירה ונתנה בין לאחר מכירה ונתנה,
 קנאה הלוקח ביאוש ושנוי רשות.
 ד. הגזל והשפית, ויכר או הוריש לפני יאוש - מה
 שהשפית הוריש ומה שהשפית מכר, וקנה לוקח או יורש
 את השבח, ונוטל דמי השבח מן הנגזל ומחזיר לו הגזלה,
 וחזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזלן, שהרי לא נתיאש.
 וכן אם השפית הלוקח או היורש - נוטל השבח מן הנגזל.
 ה. מכר הגזלן לעובד כוכבים, אף על פי שהשפית העובד
 כוכבים - חזרת לבעליה. מכרה העובד כוכבים לישראל
 אחר שהשפית - הואיל והגזלן ישראלי וזה שהיה בידו
 ישראלי, קנה השבח; ואם תפש הנגזל - אין מוציאין מידו.
 ו. כבר בארנו, שהגזלה שהשפיתה אחר יאוש או אחר
 שנשתנית - השבח לגזלן, מפני תקנת השבים, אף על פי
 שהשפיתה מאלוה. כיצד? גזל פרה ונתעברה אצלו, בין
 שילדה קדם שתבעו בדין בין שעדין לא ילדה; גזל רחל
 ונטענה אצלו, בין שגזזה קדם שתבעו בדין בין שעדין לא
 גזזה - הואיל ונתיאשו הפעלים, משלם כשעת הגזלה. ואם
 ילדה וגזזה - הגזת והולדות של גזלן; ואם עדין לא ילדה
 ולא גזזה - שמין לו, ונוטל השבח מן הנגזל, ומחזיר
 הבהמה עצמה.
 ז. גזל פרה מעברה, ונתיאשו הפעלים, ואחר כך ילדה;
 רחל טעונה, ונתיאשו הפעלים, ואחר כך גזזה - משלם דמי
 פרה העומדת לילד ודמי רחל העומדת לגזו. ואם לפני
 יאוש או קדם שנשתנה ילדה או גזזה - הרי הגזת והולדות
 של פעלים, ואף על פי שנתעברה או נטענה ביד הגזלן;

פרק שלישי

1
2 א. הגזול חבית של זין מחברו, והרי היא שנה דינר בשעט
3 הגזלה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה: אם שבר החבית
4 או שתה אותה או מכרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה -
5 משלם ארבעה, בשעת הוצאה מן העולם; שאלו הניחה,
6 היתה חוזרת בעצמה. נשברה מאליה או אבדה - משלם
7 דינר, בשעת הגזלה.
8 ב. היתה שנה בשעת הגזלה ארבעה, ובשעת הוצאה מן
9 העולם דינר - משלם ארבעה, בשעת הגזלה, בין ששברה או
10 שתאה בין שנשברה או אבדה מאליה. וכן כל פיוצא בזה.
11 ג. הגזול חותל שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל
12 בלו כאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר
13 בעשרה - אינו משלם אלא תשעה, ואין הגזול יכול לומר
14 לו: אני אחת אחת הייתי מוכר. וכן הדין במזיק, וכן כל
15 פיוצא בזה, בנכסי הדיוט; אבל בהקדש אינו כן, אלא
16 משלם עשרה.
17 ד. גזל בהמה והזקיקה או פחשה כחש שאינו יכול לחזר,
18 כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה, או שגזל מטבע
19 ונסדק או פסלו המלך, או שגזל פרות והקריבו בלן, או
20 שגזל זין והחמיץ - הרי זה כמי שגזל כלי ושברו, ומשלם
21 בשעת הגזלה. אבל אם גזל בהמות וכחשו כחש שאפשר
22 לחזר, או שגזל עבדים והזקינו, או שגזל מטבע ונפסל
23 במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות
24 והקריבו מקצתם, או תרומה ונטמאת, או שגזל חמץ ועבר
25 עליו הפסח, או בהמה ונעבדה בה עברה, או נפסלה
26 מלקרב, או שהיתה יוצאה להסקל - אומר לו: הרי שלך
27 לפניך, ומחזיר אותה בעצמה.
28 ה. במה דברים אמורים? כשהחזיר הגזלה; אבל אם
29 נשרפה הגזלה או אבדה אחר שנאסרה בהנאה - חייב
30 להחזיר לו דמיה בשעת הגזלה. לפיכך, אם כפר בו אחר
31 שנאסרה בהנאה ונשבע - חייב לשלם קרן וחמש ואשם.
32 ו. הגזול בהמה ונשא עליה משא או רכב עליה או חרש
33 או דש בה וכיוצא בזה, והחזיר לבעליה, אף על פי שעבר
34 בלא תעשה - אינו חייב לשלם כלום, שהרי לא הפסידה
35 ולא הכחישוה. ואם החזיק אדם זה לגזל או לעשוק או
36 לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם - קונסין אותו, ואפלו
37 בחוצה לארץ, ושמן השקר או השבח שהשביח בבהמה
38 ומשלם לנגזל.
39 ז. התוקף עבדו של חברו ועשה בו מלאכה, ולא בטלו
40 ממלאכה אחרת - פטור; שנוח לו לאדם שלא יבטל עבדו.
41 ואם בטלו ממלאכה אחרת - משלם לו כפועל.
42 ח. התוקף ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה: אם אינה
43 עשויה לשכר - שמין כמה פחתה ומשלם; ואם היא עשויה

לשכר: אם ירד לה בתורת שכירות - הואיל וירד שלא
ברשות, אם רצה הבעל לטל שכרה - נוטל, רצה לטל
פחתה - נוטל; ואם ירד לה בתורת גזל - נותן הפחת. וכן
כל פיוצא בזה.
ט. הדר בחצר חברו שלא מדעתו: אם אותה חצר אינה
עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר, אף על פי
שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו, שזה נהנה וזה אינו
חסר; ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרך זה
לשכר - צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון.
י. מי שהיה לו צמר וסמנים שרויין, ובא אחד וצבע הצמר
בסמנים שלא מדעת חברו - משלם לו דמי מה שהפסיד
בצמר, ואינו מחשב לו שכב סמנים שעל גבי הצמר. ואם
תפש הנזק דמי מה שחסרו מן הסמנים - אין מוציאין מידו.
יא. השולח יד בפקדון, בין ששלח יד בעצמו או על יד
בנו ועבדו ושלוחו - הרי זה גזל; ונתחייב באגסיו, ונעשה
הגזלה ברשותו, כדין כל הגזלנים. חשב לשלח יד בפקדון
- אינו חייב באחריותו, עד שישלח יד. ומששלח יד נתחייב
בו. אף על פי שלא חסר ממנו כלום, אלא נטל הפקדון
ממקום למקום ברשותו כדי לשלח בו יד - הרי זה חייב;
ששליחות יד אינה צריכה חסרון.
יב. הגביה את החבית לטל ממנה רביעית - נתחייב
באגסיה, אף על פי שלא נטל. אבל אם הגביה את הכיס
לטל ממנו דינר, וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף אחד -
הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס או לא נתחייב אלא בדינר
בלבד.
יג. היו פרות מפקדין אצלו ונטל מקצתן - אינו חייב אלא
באחריות הפרות שנטל, ושאר הפקדון המנח במקומו -
ברשות בעליו הוא. ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל -
חייב בכל. כיצד? הטה את החבית במקומה ונטל ממנה
רביעית או יתר: אם נשברה אחר שנטל והיא במקומה -
אינו חייב אלא כמה שנטל, שהרי לא הגביה החבית; ואם
החמיצה - משלם את דמי כלה בשעת הגזלה. וכן כל
פיוצא בזה.
יד. הכופר בפקדון בבית דין, אם היה ברשותו בפשעה
שכפר - נעשה עליו גזלן, וחייב באגסו.
טו. השואל שלא מדעת הבעלים - הרי זה גזלן. היה כלי
ביד בנו של בעל הבית או ביד עבדו, ולקחו אחד מהן
ונשתמש בו - הרי זה שואל שלא מדעת; ונעשה ברשותו,
ונתחייב באגסיו, עד שיחזירונו לבעלים. לפיכך, אם החזירו
לקטן שהיה בידו או לעבד, ואבד מהן או נשבר - חייב
לשלם. וכן כל פיוצא בזה.
טז. החוטף משכון מיד הלזה שלא ברשות בית דין - הרי
זה גזלן, אף על פי שהוא חייב לו. ואין צריך לומר אם נכנס
לתוך בית חברו ומשכנו שהוא גזלן, שנאמר: בחזק תעמד.

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ב

1

שְׁטֵעֵן, וְשֵׁעֵן בְּדָבָרִים שְׁאֵפְשֹׁר שִׁינְטָלוּ תַּחַת הַפְּנִימִים²¹ כְּמוֹ
שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים²².

ד. רְאוּהוּ עֵדִים שְׁנֹכְנִס לְמִשְׁכַּן אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא רְאוּהוּ בַּעַת

שִׁינְטָא²³, אוֹ שִׁינְטָא וְאֵין נִרְאָה תַּחַת כְּנָפָיו כְּלוּם, וּבַעַל הַבֵּית

טוֹעֵן וְאוֹמֵר: כֶּף וְכָף נָטַל, אֶפְלוֹ אוֹמֵר: מַעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי,

שֶׁהָרִי מִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים - הָרִי זֶה פְטוּר²⁴. שְׁאֵם אָמַר:

נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי²⁵ - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת²⁶ שֶׁלֹּא נָטַל

כְּלוּם, וְהוֹלֵךְ; שְׁאֵפְשֹׁר שִׁינְטָא לְגוֹל וְלֹא גוֹל²⁷.

ה. הִיָּה עֵד אֶחָד מֵעֵידֵי²⁸ שְׁנֹכְנִס וְנָטַל כְּלוּם תַּחַת כְּנָפָיו²⁹,

וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הָיָה, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִזְלְתִּי כְּלוּם³⁰, אוֹ

שְׁאֵמַר: בְּחוּבֵי נְטִילָתִי³¹ - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ³² מָה הִיָּה

תַּחַת כְּנָפָיו, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ³³ שֶׁלֹּא גִזַּל; שְׁאֵינוֹ

מִחֶזֶק בְּגִזְלָנוֹת אֲלֵא בְּשִׁנְי עֵדִים³⁴.

ו. כָּשֵׁם שֶׁבַעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע וְנוֹטַל מִן הַגְּזוֹל³⁵, כֶּף שׁוֹמֵר

שֶׁל בַּעַל הַבֵּית³⁶. אֶפְלוֹ אֶשְׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּעַת³⁷ שֶׁזֶּה נָטַל

כֶּף וְכָף, וּמִשְׁלֵם הַגְּזוֹלָן.

ז. הִיָּה שֵׁם³⁸ לְקִיטוֹ³⁹ אוֹ שְׁכִיר⁴⁰ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית - אֵינָן

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

פֶּרֶק רְבִיעִי

2

א. קָנִס קָנְסוּ חֲכָמִים² לְגִזְלָנִין, שִׁיָּהִי הַגְּזוֹל נִשְׁבַּע עַל כָּל

4 מה שִׁיטְעֵן³ וְנוֹטַל מִן הַגְּזוֹל⁴. וְהוּא⁵, שִׁיָּהִי זֶה מִחֶזֶק

5 שֶׁגִּזְלוּ בְּשִׁנְי עֵדִים⁶.

ב. בִּיעֵד? הָרִי שְׁנֹכְנִס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמִשְׁכָּנוֹ⁷ בְּפָנֵי עֵדִים,

7 וְלֹא הִיָּה כְּלוּם תַּחַת כְּנָפָיו⁸, וְיֵצֵא וְכָלִים מִטְּלִין לוֹ תַּחַת

8 כְּנָפָיו, וְלֹא יָדָעוּ הָעֵדִים מָה הָיָה⁹, וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר¹⁰: כֶּף

9 וְכָף גִּזְלָנִי - בֵּין שְׁאֵמַר הַגְּזוֹלָן: מַעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא

10 נְטִילְתִּי כְּלוּם¹¹, בֵּין שְׁאֵמַר: נִכְנַסְתִּי לְמִשְׁכָּן כְּמוֹ שֶׁרְאוּ

11 הָעֵדִים¹², אֲכַל לֹא נְטִילְתִּי¹³, וְלֹא הִיָּה תַּחַת כְּנָפֵי אֲלֵא כְּלוּם

12 שֶׁלִּי¹⁴, בֵּין שְׁאֵמַר: נְטִילְתִּי כְּלִי זֶה¹⁵, וּבַעַל הַבֵּית טוֹעֵן שְׁנוֹטַל

13 זֶה וְכָלִי אַחֵר - הָרִי בַּעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע¹⁶ בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ¹⁷,

14 וְנוֹטַל כָּל מָה שִׁיטְעֵן.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁸? בְּשִׁטְעֵן דְּבָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד

15 בְּהֶן¹⁹ אוֹ שֶׁהוּא אֲמוּד שֶׁמִּפְקִידִין אֶצְלוֹ²⁰ אוֹתָן דְּבָרִים

16

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזול, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה. (2 כלומר, דין התורה אינו כך. (3 נגד הגזול, (4 וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. (5 ודין זה הוא בתנאי. (6 שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאננם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו. (7 ודינו כדין גזול, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז. (8 כנפי בגדו. (9 מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. (10 לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזול. (11 והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה ווראי שאין הגזול נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע ויטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזול, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. (12 ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. (13 משל חברי, כי חזרתי בי. (14 שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". (15 במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. (16 כי דין הנכנס לבית חבירו ומשכנו כדין גזול, ועל כן קנסו אותו. (17 כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה. (18 שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטעון. (19 שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: (20 כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. (21 כגון, דברים לא גדולים. (22 שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה. (23 ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו. (24 מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. (25 בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאיש עביד לה ולא אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. (26 שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: (27 וזהו דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש דגוים ולא עביד" וראה רי"ף שם, "שלושה שערים בחוקי המשכך ...". (28 עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29 דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30 כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31 אף על פי שהורה שמשכנו, לא הוחזק גזול, כי לא היו שני עדים. (32 כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מל. לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). (33 עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממו, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34 בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם". (35 בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36 מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37 כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה. (38 בביתו. (39 פועל האוסף תבואה מן השדה. (40 פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית.

מתוך מהדורת וגשל

- 1 נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין⁴¹; וְאִין הַנֶּגֶז לִכּוֹל לְשָׁבַע, שֶׁהָרִי לֹא הָיָה
2 בְּבִיתוֹ בִּשְׁעָה שֶׁנֶּגֶז; וְאִין הָעֵדִים יוֹדְעִים מֵהַ נֶטֶל תַּחַת
3 כְּנָפָיו כְּדִי לְחַיֵּב הַגֹּזֵל לְהַחְזִיר⁴²; וְאִין מִשְׁבִּיעִין אֶת
4 הַגֹּזֵל⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׂוֹד עַל הַשְׁבֻּעָה⁴⁴.
5 ח. וְכִיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מִחֲרִים בַּעַל הַבֵּית⁴⁵ חֶרֶם סֶתֶם⁴⁶
6 עַל מִי שֶׁנֶּטֶל מִבֵּיתוֹ כְּלוּם⁴⁷ וְאִינוּ מוֹדָה בְּבֵית דִּין. וְאִפְּלוּ
7 הוֹדָה הַגֹּזֵל שֶׁגֹּזֵל קֶצֶת - מִחֲזִיר הַמִּקְצֵת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בְּלִבָּהּ,
8 שֶׁהָרִי אֵין בַּעַל הַבֵּית טוֹעֵנוּ טַעֲנָת וְדִיא⁴⁸.
9 ט. הַגֹּזֵל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה⁴⁹ וְאִין יוֹדֵעַ מִי הוּא הַנֶּגֶז⁵⁰, וְכָל
10 אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹבְעוּ וְאוֹמְרִי: לִי גֹזֵלְתִּי, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין
11 שָׁם עֵדִים שֶׁגֹּזֵל⁵¹ - הָרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבָּע שֶׁזֶה גֹּזֵל,
12 וּמִשְׁלֵם גֹּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵². אָף דְּבָר זֶה קָנָס הוּא
13 שֶׁקָּנְסוּהוּ חֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבָרָה וְגֹזֵל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה⁵³
14 אֵינוּ חַיֵּב לְשַׁלֵּם מִסְּפָק⁵⁴.
15 י. אָמַר לְשָׁנִים⁵⁵: גֹּזֵלְתִּי אֶחָד מִכֶּם אוֹ אֶבְיֹו שֶׁל אֶחָד מִכֶּם⁵⁶
16 וְאִנִּי יוֹדֵעַ אִיזְהוּ, אִם בָּא לְצֹאת יְדֵי שְׁמִים⁵⁷ - חַיֵּב לְשַׁלֵּם
17 גֹּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁸; אֲבָל בְּדִין⁵⁹ אֵינוּ נֹתֵן אֶלָּא גֹזֵלָה
18 אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ בִּינֵיהֶן. שֶׁהָרִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ
19 שֶׁנֶּגֶז⁶⁰, אֶלָּא זֶה בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֲכָמִים בְּדָבָר
20 זֶה⁶¹, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעָה⁶².
21 יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גֹּזֵלְתָּנִי מֵאֵה, אִם אָמַר: לֹא
- גֹּזֵלְתִּי⁶³ - נִשְׁבָּע שְׁבֻעַת הַסֵּת⁶⁴, כְּדִין כָּל נִתְבָּע⁶⁵; וְאִם
הוֹדָה שֶׁגֹּזֵל חֲמִשִּׁים - מִשְׁלֵם⁶⁶, וְנִשְׁבָּע שְׁבֻעַת הַתּוֹרָה⁶⁷
עַל הַשָּׂאָר, כְּדִין כָּל מוֹדָה בְּמִקְצֵת⁶⁸, שֶׁהָרִי לֹא הִחֹק גֹּזֵלָן
בְּעֵדִים⁶⁹. וְכֵן הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ⁷⁰ שֶׁנֶּכְס לְבִיתוֹ וְגֹזֵל כְּלִים,
וְהוּא אוֹמֵר: דֶּרֶךְ מִשְׁכּוֹן לְקַחְתִּי בְּחוֹכִי שִׁישׁ לִי אֶצְלֶךָ⁷¹,
וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר: אֵין לֶךְ בְּיָדִי כְּלוּם⁷² - אָף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה
שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שָׁלָא בְּרִשְׁוֹת⁷³, הוֹאִיל וְאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁמְעִידִים
שֶׁגֹּזֵל⁷⁴, הָרִי זֶה נִשְׁבָּע⁷⁵ וְגוֹבֵה חוֹבוֹ מִן הַמִּשְׁכּוֹן; שֶׁהָפָה
שֶׁאֲסָר⁷⁶ הוּא הָפָה שֶׁהִתִּיר⁷⁷. וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, הָרִי
זֶה נִשְׁבָּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ⁷⁸, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת טוֹעֵן⁷⁹.
יב. רְאוּהוּ עֵדִים שֶׁנֶּכְס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ שָׁלָא בְּפִנִּי בַּעַל
הַבֵּית וְנִטֵּל מִשָּׁם כְּלִים, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מִגְּלִין⁸⁰ וְאָף
עַל פִּי שֶׁבַעַל הַבֵּית הָזֶה עָשׂוּי לְמַכּוֹר אֶת כְּלָיו⁸¹, אִם טַעֵן
וְאָמַר: דֶּרֶךְ גֹּזֵל לְקַחְתִּי, וְהִלָּה אוֹמֵר: בְּרִשְׁוֹתָךְ בָּאתִי, וְאִתָּה
מִכְרָתִם לִי אוֹ נִתְמַם לִי⁸², אוֹ בְּחוֹב שִׁישׁ לִי אֶצְלֶךָ תִּפְשָׁתִים
- אֵינוּ נֶאֱמָר; שֶׁכָּל הַנֶּכְס לְבִית חֲבֵרוֹ שָׁלָא בְּפִנִּי⁸³ וְנִטֵּל
כְּלִים מִשָּׁם וְהוֹצִיאָן בְּפִנִּי עֵדִים - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת גֹּזֵל⁸⁴.
לְפִיכָךְ מִחֲזִיר הַכְּלִים לְבַעַל הַבֵּית. וְאֵין כָּאֵן שְׁבֻעָה⁸⁵,
שֶׁהָרִי הָעֵדִים רָאוּ מֵהַ גֹּזֵל. וְאַחַר שֶׁיִּחְזִיר⁸⁶ חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת
בַּעַל הַבֵּית בְּכָל מַה שִׁטְעֵן, וְהַדִּין בִּינֵיהֶן⁸⁷.
יג. וְכֵן⁸⁸ אִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד⁸⁹ בְּלִבָּהּ, וּבַעַל הַבֵּית טוֹעֵן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירושו, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקלטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגזל על ידי שני עדים. (45) מכריו חרם. (46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. (47) משנה. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה). (49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל. (55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק. (63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסתם, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהורה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהוחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. (73) ודינו כגזלן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזלן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכון. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונוטלין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שבמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבירר משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן. (80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם בירי. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בירי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ורי"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים. (88) רי"ף שם. (89) שראהו נכנס לתוך בית חבירו שלא בפני

עֲשָׂרָה וְהֵם שְׁלִי - חֵיב לְהַחְזִיר הָעֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִיב
שְׁבוּעָה¹¹⁷ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע. וְאֵינוֹ נִשְׁבַּע עַל הַשְּׂאֵר¹¹⁸
אֶפְלוּ שְׁבוּעַת הַסֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְטַעַן עַל הַגְּזֵלָן טַעֲנַת
וְדֹאֵי¹¹⁹.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. אִסּוּר לְקַנּוֹת דְּבַר הַגְּזוּל מִן הַגְּזֵלָן. וְאִסּוּר לְסַעְדוֹ עַל
שְׁנוּי כְּדִי שְׂיִקְנֶהוּ. שְׁכָל הָעוֹשֶׂה דְּבָרִים אֵלֶּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
מִחֻזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְעוֹבֵר עַל 'וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן
מִכְשָׁל'.

ב. אִסּוּר לְהַנּוֹת בְּדָבָר הַגְּזוּל, וְאֶפְלוּ לְאַחֵר יָאוּשׁ. וְהוּא,
שֶׁיֵּדַע בְּדֹאֵי שְׂדֵבָר זֶה הוּא הַגְּזוּלָה עֲצָמָה. פִּיזֵד? יָדַע
ג. גִּזְלָן בֵּית אוֹ שְׂדֵה - אִסּוּר לְעֵבֶר בְּתוֹכָהּ אוֹ לְכַנֵּס בָּהּ
בַּחֲמָה מִפְּנֵי הַחֲמָה וּבְגִשְׁשִׁים מִפְּנֵי הַגִּשְׁשִׁים. וְאִם דָּר
בְּתוֹכָהּ - חֵיב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לְבַעֲלִים, כְּדִין הַדָּר בְּחֶצֶר חֲבֵרוֹ
שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. גִּזְלָן דִּקְלִים וְעֵשֶׂה מִהֶן גֶּשֶׁר - אִסּוּר לְעֵבֶר
עָלָיו. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

ד. מִי שֶׁעֵבֶר וְאָכַל הַגְּזוּלָה אַחֵר יָאוּשׁ - פְּטוּר מִלְשָׁלֵם. וְאִם
אָכַל קֹדֶם יָאוּשׁ, וְרָצוּ הַבַּעֲלִים לְגַבּוֹת מִן הָאוֹכֵל - גּוֹבִינִ, שְׂעֵדִין
בְּרִשְׁוֹתָן הִיא; וְאִם רָצוּ, גּוֹבִינִ מִן הַגְּזֵלָן.

ה. הַגְּזֵלָן וְזֵמַת, בֵּין שֶׁהֶאֱכִיל אֶת הַגְּזוּלָה לְכַנֵּס אַחֵר יָאוּשׁ
בֵּין שֶׁלֹּא הֶאֱכִילָם אֲלֵא מִכְרָה אוֹ אֲבָדָה: אִם הֵנִיחַ קֶרֶקַע -
חֵיבִין לְשָׁלֵם, אֲכָל מִן הַמִּשְׁטָלִין - אֵינֶן חֵיבִין לְשָׁלֵם; וְאִם
שְׂדָמִי הַגְּזוּלָה חוֹב הֵן עַל הַגְּזֵלָן, וְאֵין הַמִּשְׁטָלִין מִשְׁתַּעֲבָדִין
לְכַעַל חוֹב.

ו. כָּבֵר תִּקְנֶה הַגְּזֵלָנִים לְגַבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמִּשְׁטָלִין
וְאֶפְלוּ בְּמִלּוֹה עַל פֶּה. לְפִיכָּה חֵיבִין לְשָׁלֵם בֵּין אֲכָלוּ בֵּין
לֹא אֲכָלוּ, בֵּין נִתְיָאֵשׁוּ בֵּין לֹא נִתְיָאֵשׁוּ, בֵּין מִן הַקֶּרֶקַע בֵּין
מִן הַמִּשְׁטָלִין שֶׁהֵנִיחַ.

שְׁגוּזָל הוּא כָּלִי זֶה בִּידוֹ⁹⁰, וְהִלָּה אוֹמֵר: לְקַיֵּם הוּא בִּידִי,
אוֹ בְּחוֹב גְּבִיתִי, אוֹ שְׁלִי הִיָּה וּפְקֻדֹן הוּא אֶצְלָךְ - הִרִי זֶה
חֵיב לְהַחְזִיר הַכָּלִי לְבַעֲלָיו בְּלֹא שְׁבוּעָה. שְׂאֵלוֹ הִיָּה שֵׁם שְׁנֵי
עֲדִים, הִיָּה חֵיב לְשָׁלֵם; וְעִכְשָׁו, שְׂאִין שֵׁם אֲלֵא עַד אַחֵד,
חֵיב שְׁבוּעָה⁹¹; וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שֶׁהִרִי אֵינוֹ מְכַחֵשׁ אֶת
הָעֵד⁹²; וְכָל הַמְּחִיב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע - מְשָׁלֵם.
לְפִיכָּה, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא נִטְלִיתִי
כְּלוּם⁹³ - הוֹאִיל וְאֵין שֵׁם אֲלֵא עַד אַחֵד וְהוּא מְכַחֵשׁוּ, הִרִי
זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁹⁴ שֶׁלֹּא לְקַח מִבֵּיתוֹ כְּלוּם, וְנִפְטָר.
י. מַעֲשֶׂה בְּאַחֲדָה⁹⁵ שֶׁחֲטָף לְשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף⁹⁶ מִיַּד חֲבֵרוֹ בְּפָנָיו
עַד אַחֵד, וְכֵן הַחוּטָף⁹⁷ וְאָמַר: חֲטַפְתִּי⁹⁸ וְשְׁלִי חֲטַפְתִּי,
וְחִיבוּהוּ חֲכָמִים⁹⁹ לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבוּעָה¹⁰⁰
בְּעֵד זֶה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שֶׁהִרִי הוֹדָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָעֵד.
וְאֵלוֹ לֹא הִיָּה שֵׁם עַד כָּלִי, הִיָּה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת¹⁰¹
שֶׁשְׁלוֹ חֲטָף¹⁰²; וְאֵלוֹ הַכְּחִישׁ הָעֵד¹⁰³ וְאָמַר: מַעֲלוֹם לֹא
חֲטַפְתִּי, הִיָּה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא חֲטָף. וְכִדִּין זֶה
דִּנְיָן בְּכָל פִּיּוּצָא בְּזֶה¹⁰⁴ בְּכָל מְקוֹם¹⁰⁵.

טו. חֲטָף¹⁰⁶ מִמֶּנּוּ וְהוֹבִים [בְּעֵד אַחֵד], וְהוּא אוֹמֵר: שְׁלִי
חֲטַפְתִּי וְעֲשִׂירִים הִיוּ, אִף עַל פִּי שְׂאִין הָעֵד יוֹדַע בְּמָה חֲטָף
20 - הִרִי זֶה מְשָׁלֵם הָעֲשִׂירִים. שֶׁהִרִי יָדַע בְּדֹאֵי שֶׁהוֹבִים חֲטָף,
וְאֵלוֹ הִיוּ שְׁנַיִם¹⁰⁷ הִיָּה חֵיב לְשָׁלֵם¹⁰⁸, וְנִמְצָא בְּעֵד אַחֵד
מְחִיב שְׁבוּעָה¹⁰⁹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע¹¹⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ¹¹¹.
טז. אָמַר הַחוּטָף: עֲשִׂירִים חֲטַפְתִּי וְשְׁלִי הֵן, וְהַגְּזֵל אוֹמֵר:
מֵאָה חֲטָף - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדַע¹¹² מִנֵּינֵן, הִרִי מְשָׁלֵם
הָעֲשִׂירִים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁחֲטָפֵן, וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל
הַשְּׂאֵר, שֶׁהִרִי נִתְחַיֵּב בְּמִקְצָת¹¹³. וְדַעְתִּי נוֹטָה בְּזֶה שֶׁיִּשְׁבַּע
הַסֵּת¹¹⁴, שֶׁהִרִי לֹא הוֹדָה כְּלוּם¹¹⁵, אֲלֵא אָמַר 'שְׁלִי חֲטַפְתִּי'.
יז. נִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְנִטַּל מִשָּׁם כְּלוּם בְּפָנָיו
עַד אַחֵד, וְאֵין הָעֵד יוֹדַע בְּמָה נִטַּל, (הִרִי) בַּעַל הַבֵּית אוֹמֵר:
עֲשִׂירִים כְּלוּם הִיוּ בְּבֵיתִי¹¹⁶, וְהַגְּזֵל אוֹמֵר: לֹא נִטְלִיתִי אֲלֵא

בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנחבֵע, גזל הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). (91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמא של בעל הבית]. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חברו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה. (95) בבא בתרא לג: שבועות מז. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמר במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזלן על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חברו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובהוצאה לארץ. (106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף. (110) כי הודה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג. (112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהשיב על השאר. (113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. (114) כדין כופר בכל. (115) והחייב לשלם בא בגלל העד. (116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). (117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. (118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. (119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנחבֵע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא. (1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזלן בין שהוא לוקח מהגזלן, בין שהנגזל מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

ז. דין הלוקח מטלטלין מן הגזלן פלוקח מן הגנב: אם
גזלן מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק; ואם אינו
מפרסם - עשו בו תקנת השוק, ונותן הנגזל דמים שנתן
ולוקח גזלתו, וחוזר ותובע הגזלן בדמי הגזלה. ואם כבר
נתיאשו הבעלים - קנה לוקח עצמה של גזלה ואינו
מחזירה.
ח. אסור להנות מן הגזלן. ואם היה מעוט שלו, אף על פי
שרב ממנו גזול - מתר להנות ממנו, עד שידע בודאי
שדבר זה גזול בידו.
ט. בני אדם שחזקתן גזלנין וחזקת כל ממונן מן הגזל,
מפני שמלאכתן מלאכת גזלנין, כגון המוכסין והלסטים -
אסור להנות מהן; שחזקת מלאכה זו שהוא גזול. ואין
מזרפים דינרים מן התבה שלהן, שהכל בחזקת גזלה.
י. נטלו מוכסים פסותו והחזירו לו אחרת, (נטלו חמורו
והחזירו לו חמור אחר) - הרי אלו שלו; מפני שזו במכירה
היא, וחזקתה שנתאשו הבעלים ממנה, ואינו יודע בודאי
שזו גזלה. ואם היה ותיק ומחמיר על עצמו - מחזירין
לבעלים הראשונים.
יא. במה דברים אמורים שהמוכס כלסטים? בזמן
שהמוכס עובד בוכבים, או מוכס העומד מאליו, או מוכס
העומד מחמת המלך ואין לו קצבה, אלא לוקח מה שירצה
ומניח מה שירצה; אבל מכס שפסקו המלך, ואמר שיקח
שליש או רביע או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות
חלק זה למלך, ונדע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום
על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך
דין הוא. ולא עוד, אלא שהוא עובר המכרים ממכס זה,
מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך עובר בוכבים
בין שהיה המלך ישראל.
יב. וכן מלך שמשים מס על בני העיר או על כל איש
ואיש דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה דבר
קצוב; או שגזר, שכל מי שיעבר על דבר זה - ילקחו כל
נכסיו לבית המלך; או כל מי שימצא בשדה בשעת הגזן
- הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין
שאינו בעל השדה; וכל פיוצא מדברים אלו - אינו גזול,
וישראל שגבה אותן למלך - אינו בחזקת גזלן, והרי הוא
כפטר. והוא, שלא יוסיף ולא ישנה יקח לעצמו כלום.
יג. וכן מלך שכבס על אחד מעבדיו ושמשי מלכו
המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזול, ומתר להנות
בה, והלוקחה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבעלים
מוציאין אותה מידו; שזה דין המלכים כלם, לקח כל ממון
שמשיהם כשכבסין עליהם, והרי המלך הפקיע שעבודן,
ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר, וכל הקונה אותה מן
המלך - זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד

מבני המדינה שלא בדינין שחקק - הרי זה גזלן; והלוקח
ממנו - מוציאין הבעלים מידו.
יד. כללו של דבר: כל דין שחקק אותו המלך לכל ולא
יהיה לאדם אחד בפני עצמו - אינו גזל; וכל שיקח מאיש
זה בלבד שלא בדת הידועה לכל, אלא חמס את זה - הרי
זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס
הקצוב על השדות - ממכרן ממכר; אבל מס שעל כל איש
ואיש אינו גובה אלא מן האדם עצמו, ואם מכרו השדה
במס שעל הראש - הרי זה אינו ממכר, אלא אם כן היה
דין המלך כך.
טו. מלך שהיו דיניו, שכל שלא יתן המס שעל השדה -
תהיה השדה לנותן המס, וברח בעל השדה מפני המס, ובא
זה ונתן מס שעליה למלך ואכל פרוחיה - אין זה גזל, אלא
אוכל פרות ונותן המס עד שיחזירו הבעלים; שדין המלך
דין הוא, כמו שאמרנו.
טז. וכן מלך שגזר, שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש
ישתעבד בזה שלא נתן, ובא ישראל ונתן המס שעל ישראל
זה העני - הרי זה עובד בו יותר מדי, שדין המלך דין;
אבל אינו עובד בו כעבד.
יז. מלך שפטר אילנות של בעלי בתים ועשה מהן גשר -
מתר לעבר עליו. וכן אם הרס בתים ועשאן דרך או חומה
- מתר להנות בה. וכן כל פיוצא בזה. שדין המלך דין.
יח. במה דברים אמורים? במלך שמטבעו יוצא באותן
הארצות; שהרי הספימו עליו בני אותה הארץ, וסמכה
דעתן שהוא אדונייהם והם לו עבדים. אבל אם אין מטבעו
יוצא - הרי הוא כגזלן בעל זרוע, וכמו חבורת לסטים
המזניזין שאין דיניהם דין, וכן מלך זה וכל עבדיו גזלנין
לכל דבר.

פרק ששי

א. קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפם הנגר: אם
נתיאשו הבעלים מהן - הרי אלו מתרין, והן של מצילן;
ואם אינו יודע אם נתיאשו או לא נתיאשו - חייב להחזיר;
ואין צריך לומר אם היו הבעלים מרדפין אחריהם.
ב. לפיכך, המציל מן הנגר ומזוטו של ים ומשולוליתו של
נהר ומן העובד בוכבים ומן הדלקה ומן הארי ומן הדב ומן
הנמר ומן הפרדלס: אם ידע בודאי שנתאשו הבעלים -
הרי אלו שלו, ואם לא ידע - יחזיר.
ג. המציל מיד לסטים ישראל - הרי אלו שלו, מפני שסתם
הדבר שנתאשו הבעלים; ואם ידע שלא נתיאשו - חייב
להחזיר. אבל המציל מיד לסטים עובד בוכבים או מוכס
עובד בוכבים - חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתיאשו
הבעלים; ואם ידע בודאי שנתאשו - הרי אלו שלו. ומפני

י. המשחקין בקביא ביצד? אלו שמשחקים בעצים או בצורות או בעצמות וכיוצא בהן, ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק יקח ממנו כף וכף - הרי זה גזל מדבריהם. אף על פי שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חברו בחנם דרך שחוק והתול - הרי זה גזל. וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות, ועושים תנאי, שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחברו כף וכף. וכל פיוצא בדברים אלו. הכל אסור, וגזל מדבריהם הוא. יא. והמשחק בקביא עם העובד כוכבים - אין בו אסור גזל, אבל יש בו אסור עוסק בדברים בטלים; שאין ראוי לאדם שיעסק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובכישובו של עולם.

יב. מצודות חיה ועופות ודגים שנפלו מיני החיה לתוך המצודה, ובא אחר ונטלן - הרי זה גזל מדבריהם, מפני שעדין לא הגיעו ליד הנוצח בהן.

יג. נהר המושף ומענות הנובעין - הרי הן של כל אדם. עני המנקה בראש הנית זיתים של שכחה, ובא עני אחר ונטלן מעל הארץ - הרי זה גזל מדבריהם. ואם היה העני מקבץ בידו בראש הנית ומשליף לארץ - הרי זה גזל גמור; ששהרי הגיעו ליד הנוצח בהן.

יד. הדבורים אינן ברשותו של אדם כמו תרנגולים ואנזים, ואף על פי כן יש בהן קנין מדבריהם. והגזל נחיל דבורים, או שמנעו מבעליו אם בא לרשותו - הרי זה גזל מדבריהם. לפיכך, מי שציא נחיל של דבורים מרשותו ושכן ברשות חברו - יש לבעל הנחיל להלף בתוך שדה חברו עד שיטל את נחילו. ואם הויק - משלם מה שהויק. אבל לא יקץ את שוכה על מנת לתן דמים.

טו. נאמנת אשה או קטן לומר: מכאן יצא נחיל זה. והוא, שהיהו משחין לפי תמן, ויהיו הבעלים מרדפין אחר הנחיל ושואלים היכן חונה. ואף על פי שאין אשה או קטן בני עדות, הואיל וקנין דבורים מדבריהם, האמינו אותם בו.

טז. כל מי שיש בידו גזל של דבריהם - אינו יוצא מידו בדנין. וכן אם כפר בו ונשבע - אינו מוסיף חמש כמו שמוסיף על הגזל הגמור.

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ב

פרק שביעי

א. כל מי² שנתייב ממון לחברו הישראל³ וכפר בו ונשבע על שקר⁴ - הרי זה חייב להחזיר לו הקרן ששפר בו ותוספת חמש. וחייב בקרבן⁵. והוא הנקרא אשם גזלות⁶.

1 מה סתם לסטים ישראל נתיאשו הבעלים וסתם העובד כוכבים לא נתיאשו? מפני שהבעלים יודעים, שהעובד כוכבים מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראות רעועות ובאמד הדעת.

ד. שחלים הצומחים בתוך הפשתן, המלקטן כשהן לחין - אין בו משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן של בעל השדה. ואם יבשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו. ואם היו על הגבול - אסורין אפלו כשהן לחין. ה. כפר בארנו בנזקי ממונ, שהמוציא תבנו וקשו לרשות הרבים - אין בהם משום גזל. אבל המוציא הגלל לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חייבין עליהם משום גזל.

ו. מי שנתחלפו לו כליו בכלים אחרים בבית האכל או בבית המשתה - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. ונתחלפו לו בבית האמן: אם אשתו וכניו של אמן נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו: טל בליך - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: טל כלי זה - הרי זה ישתמש בו עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שמא כליו של אמן הוא, או בעל הכלי צוה את האמן למכרו לו. וכן כל פיוצא בזה.

ז. דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהן - הרי זה גזלן מדבריהם. כגון מפרחי יונים והמשחקים בקביא. מפרחי יונים ביצד? לא יפריח אדם בתוך הישוב, שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכף אחר או נקבה ותביא זכר. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם.

ח. וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך הישוב, מפני שהן של אחרים. ואין פורשין נשפין ליונים, אלא אם כן הרחיק מן הישוב ארבעה מילין. ואם היה ישוב כרמים - אפלו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של בעלי כרמים הם. וכן לא יפרש בתוך השוכין, אף על פי שהן שלו או של עובד כוכבים או של הפקר, ואף על פי שהרחיק מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים באות לישוב השוכין.

ט. מרחיקין את השוכף מן העיר חמשים אמה. ולא יעשה אדם שוכף בתוך שדהו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא ימשכו הגזלות ויפסידו בשדות ויאכלו משל אחרים. ואם לקחו מאחר, אפלו היה בינו ובין תחלת שדה חברו בית רבע בלבד - הרי הוא בחזקתו, ואין מחיבין אותו להרחיק.

- 1 ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל או⁸ הַעוֹשֶׂה או¹⁰, או שֶׁהִלְהוּ או
2 שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ או מָצָא אֶבְדָּה וְכַחַשׁ בָּהּ, או שֶׁהִתְיַחַש בְּיָדָהּ
3 שְׁתַּפּוּת¹¹ וְנִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ מִמּוֹן, או שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא
4 נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ¹². כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל שֶׁאֵלּוּ הוּדָה חֵיב
5 לְשֹׁלֵם¹³ בְּדִין¹⁴, וְכֹפֵר וְנִשְׁפָּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ; שְׁנֵאמַר:
6 וְכַחַשׁ בְּעִמְיָתוֹ בִּפְקֻדוֹ¹⁵.
7 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁶? כִּשְׁהִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם מִחֲמַת
8 עֲצָמוֹ¹⁷; אָבֵל אִם הִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם מִחֲמַת אָבִיו - אֵינוֹ
9 מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ¹⁸. פִּיזָד? כְּגוֹן שֶׁגִּזַּל אָבִיו או גִּנֵּב או שֶׁהִיָּה
10 חֵיב לְאַחֲרִים, וְהֵבִין יוֹדָע¹⁹, וְכֹפֵר הֵבִין וְנִשְׁפָּע, וְאַחֲרֵי כֵן
11 הוּדָה - מְשַׁלֵּם הֵקֶרֶן בְּלִבְדוֹ²⁰; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר גִּזַּל²¹ - עַל
12 גִּזְלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גִּזְלוֹ אָבִיו.
13 ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²²? בְּשֵׁאִין הַגּוֹזֵל קִימָתָהּ²³; אָבֵל אִם
14 גִּזַּל אָבִיו וְמָת, וְהַגּוֹזֵל קִימָתָהּ²⁴, וְכֹפֵר הַיּוֹרֵשׁ²⁵ וְנִשְׁפָּע,
15 וְאַחֲרֵי כֵן הוּדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.
16 ה. גִּזַּל הָאֵב וְנִשְׁפָּע הָאֵב וְהוּדָה²⁶ וְאַחֲרֵי כֵן מָת - הָרִי
17 הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.
18 ו. גִּזַּל וְנִשְׁפָּע וְנָתַת²⁷, וְהוּדָה הַיּוֹרֵשׁ²⁸ - מְשַׁלֵּם הֵקֶרֶן בְּלִבְדוֹ.
19 וְכֵן כֵּן וְכֵן כֵּן²⁹ הַיּוֹרֵשׁ פְּטוּר מִן הָאֲשָׁם³⁰.
20 ז. הַנִּשְׁפָּע לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים³¹ - מְשַׁלֵּם אֶת הֵקֶרֶן וְאֵינוֹ חֵיב
- בְּחֹמֶשׁ; שְׁנֵאמַר: וְכַחַשׁ בְּעִמְיָתוֹ³². וְכֵן הַגּוֹזֵל פָּחוֹת מִשְׁנֵה
פְּרוּטָה וְכֹפֵר וְנִשְׁפָּע - אֵינוֹ חֵיב בְּחֹמֶשׁ; שְׁאִין פָּחוֹת מִשְׁנֵה
פְּרוּטָה מִמּוֹן³³. בְּמָה הוּא הַחֹמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בִּקְרָן³⁴.
שָׁאֵם גִּזַּל שְׁנֵה אַרְבָּעָה וְנִשְׁפָּע - מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ. וְאִם הִתְיַחַש
הַגּוֹזֵל קִימָתָה - מִחֲזִיר אוֹתָהּ³⁵ וְנוֹתֵן דָּמִי רַבִּיעַ שְׁלָה.
ח. אֵין הַנִּשְׁפָּע עַל כְּפִירָת מִמּוֹן מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַד שְׁיֻדָּה
מֵעֲצָמוֹ³⁶, אָבֵל אִם בָּאוּ עֲדִים³⁷ וְהוּא עוֹמֵד בְּכְפִירָתוֹ -
מְשַׁלֵּם הֵקֶרֶן בְּלִבְדוֹ עַל פִּי עֲדִים, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ;
שֶׁהַחֹמֶשׁ עִם הֵקֶרֶן לְכַפְּרָה הֵם בָּאִים, וְאֵינוֹ מְבִיאֵם אֶלָּא
עַל פִּי עֲצָמוֹ³⁸.
ט. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁכָפֵר בּוֹ³⁹, הוֹאִיל וְלֹא
נִשְׁפָּע⁴⁰, אִם חֲזַר וְהוּדָה - אֵינוֹ חֵיב לְרֹדֵף אַחֵר הַבְּעֻלִּים⁴¹
עַד שֶׁיִּחְזֹר לָהֶם מִמּוֹן שְׁבִידוֹ, אֶלָּא יֵהָא בְּיַד הַגּוֹזֵל עַד
שֶׁיִּבְאוּ הַבְּעֻלִּים וְיִשְׁלְלוּ שְׁלֵהֶן. אָבֵל אִם נִשְׁפָּע עַל שְׁנֵה
פְּרוּטָה⁴² וְנִמְעָלָה - חֵיב לְרֹדֵף אַחֵר הַבְּעֻלִּים עַד שֶׁיִּחְזֹר
לָהֶם, אֶפְלוּ הֵם בָּאִי הֵם⁴³; מִפְּנֵי שְׁכָפֵר נִתְיַאֲשׁוּ מֵאַחֵר
שֶׁנִּשְׁפָּע, וְאֵין בָּאִין עוֹד לְתַבְעוֹ.
י. אֶפְלוּ הַחֲזִיר הַגּוֹזֵל כְּלָה חוּץ מִשְׁנֵה פְּרוּטָה - חֵיב
לְהוֹלִיקָה אַחֵר הַגּוֹזֵל⁴⁴. וְלֹא יִתֵּן לֹא לְבָנוֹ שֶׁל נְגוּל⁴⁵ וְלֹא
לְשִׁלּוּחַ⁴⁶, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַגּוֹזֵל הַשְּׁלִיחַ בְּעֲדִים⁴⁷. וְאִם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(7) בחזקה, ויקרא ה, כא. (8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. (9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושה" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מורה בקנס פטור", שבועות לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו. (15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין. (16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לוה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: (19) אם אינו יודע מובן מאילו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה-ו). (21) מלים אלה מיתורות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד: (22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. (23) ואפילו כשהגזול הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. (24) ומוטלת על הורש החובה להחזיר את הגזילה. (25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו. (26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו. (27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. (29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם). (31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. (32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל). (33) משנה בבא קמא קג. "הגזול את חבירו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומר רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד). ראה בבא מציעא נד). (35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזול ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב). (36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנוכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37) שגזל. (38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה. (39) לאחר שחבט ממנו את ממנו. (40) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. (41) כי הבעלים יחזרו בשלשון (42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכו אחרינו ואפילו למדי". (44) כי דינו כדין הגזול את חבירו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג). (45) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתנו", משנה שם. (46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזול חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. (47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך

הגזול – נותנה לבעל חובו או בהלוואתו או לצדקה. הואיל
 ויצאה גזלה עצמה מתחת ידו – נפטר, אף על פי שנתנה
 מתנה או פרעה בחובו. והוא, שיודיעם ויאמר: זה גזול
 אבא.
 ד. וכן הגזול את הגר ונשבע לו, וחזר והודה לו, וזקף
 עליו הכל מלואו, ואחר כך מת הגר – אף על פי שזכה
 בגזלה, חייב להוציאה מתחת ידו.
 ה. במה דברים אמורים? כשהודה בימים; אבל אם גזל
 את הגר שאין לו יורשים ונשבע לו, ומת הגר – הרי זה
 חייב לשלם הגזן וחמש לכהנים של אותו משמר, ומביא
 אשמו, ואחר כך יתכפר בו.
 ו. מפי השמועה למדו, שזה שנאמר בתורה: ואם אין
 לאיש גאל – בגר שמת ואין לו יורשים הכתוב מדבר,
 ואשם זה האמור כאן הוא הגזלה או דמיה. לפיכך, המחזיר
 גזל הגר בלילה – לא יצא; שהרי אשם קראו הכתוב, ואין
 מקריבין בלילה. ואין הכהנים חולקין גזל הגר כנגד גזל
 הגר, כדרך שאין חולקין בשר אשם נגד בשר אשם אחר.
 ז. כל גזל הגר שאין בו שנה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי
 משמר – לא יצא המחזירו ידי השבעה; שנאמר: המושב לה'
 לכהן – עד שתהיה השבעה לכל כהן. ולמה נאמר בגזל הגר
 'איש'? שהאיש אתה צריך לחקר ולחזר עליו אם יש לו
 יורשים או אם אין לו; אבל אם היה הגר קטן – אי אתה
 צריך לחזר עליו, אלא חזקתו שאין לו יורשים.
 ח. הכהנים בגזל הגר במקבלי מתנות הן. לפיכך, הגזול
 חמץ מן הגר שאין לו יורשים, ועבר עליו הפסח – חייב
 לתן לכהנים את דמיו כשעת הגזלה; שאם תגנהו לזון עכשו
 – אינה מתנה, שהרי הוא אסור בהנאה. ואילו היה הגר קיים,
 היה אומר לו: הרי שלך לפניך, כמו שבארנו.
 ט. כהן שגזל גר שאין לו יורשים ונשבע לו, ומת הגר –
 לא זכה זה בגזלו שפתחת ידו, אלא יוציא מתחת ידו לכל
 אחיו הכהנים בני המשמרת.
 י. הגזול את הגר ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו
 וגזלתו להצלותו לכהנים, ומת הגזול קדם בפניה – הרי בני
 הגזול יורשים את כסף הגזלה או הגזלה עצמה, והאשם
 ירעה עד שיפל בו מום, כמו שבארנו במקומו.
 יא. נתן הגזול את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם בפניה

הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו – הרי זה
 מביא אשם ומתכפר לו⁴⁸, ובית דין מטפלין בה⁴⁹ עד
 שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן
 הגזלה וכיוצא בו לבית דין – יצא.
 יא. נתן לו את הגזן⁵⁰ ולא נתן לו את החמש, או שמחל
 לו את הגזן⁵¹ ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על
 זה ועל זה חוץ מפתות שנה פרוטה בגזן – אינו צריך
 להוליך אחריו⁵², אלא יבוא הגזול ויטל את השאר. ואף על
 פי שהגזלה עצמה קימת – אין חוששין שמה תתקרב⁵³
 ונמצא הנשאר שנה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש
 ולא נתן לו את הגזן, או שמחל לו על החמש ולא מחל
 לו על הגזן, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ משנה פרוטה
 בגזן – חייב להוליכו אחריו או לתת לבית דין שבעירו, כמו
 שבארנו.
 יב. המחזיר את הגזן לבעלים⁵⁴, וכפר פעם שניה בחמש⁵⁵
 ונשבע עליו – נעשה החמש כגזן לכל דבר⁵⁶ ומשלם עליו
 חמש אחר; שנאמר: וחמשתי⁵⁷ יסף עליו – מלמד, שהוא
 מוסיף חמש על חמש, עד שיתמעט החמש שיכפר בו
 ונשבע עליו משנה פרוטה⁵⁸.
 יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה
 שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא
 אצלו – משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הגזן האחר;
 שנאמר: וחמשתי יסף עליו – מלמד, שהוא משלם כמה
 חמשין על גזן אחד⁵⁹.

פרק שמיני

א. הגזול את חברו ומת הגזול – יחזיר הגזלה ליורשים.
 ואם אבדה או נשתנית – נותן להם דמיה. ואם נשבע לו
 ואחר כך מת – נותן ליורשים הגזן והחמש.
 ב. הגזול את אביו ונשבע לו, ומת האב: אם אין הגזלה
 קימת או נשתנית – עושה חשבון עם אחיו על הגזן ועל
 החמש; ואם הגזלה קימת – חייב להוציא הגזלה עצמה
 מתחת ידו. לפיכך, נותן את הגזלה ואת החמש לאחיו,
 ועושה עמהן חשבון.
 ג. אם אין לו אחין, שנמצא זה הגזול לבדו הוא היורש –
 מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו. ואם אין בנים לזה הבן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ויביא לו את הגזילה מן הגזול. במקרה זה מותר לו לגזול למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחירותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. (48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הגזול. (49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם. (50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הגזול מחל לו לגזול את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהו כפירעון. (52) זה הכלל: הגזול חייב ללכת אחרי הגזול, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה. (54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שלם. (56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו וישיב לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז. (59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם". (1) נתבאר בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזול, מהו דינו עם היורשים של הגזול, ובין כשאינו לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

1 - אין יורשי הגזלן יכולין להוציא מיד הפהנים; שגאמר:
2 איש אשר יתן לפהן לו יהיה. ואפלו היה הגזלן קטן, שאין
3 מתנתו מתנה - אין יורשים מוציאין מיד הפהנים.
4 יב. נתן את הפסך לאחת מן המשמרות, ואת האשם
5 למשמרה זו שהיא שבתה - יחזיר הפסך אצל האשם
6 לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה פסך בלא
7 שבתה לא זכתה, ומוציאין מידה.
8 יג. אין מקריבין את האשם עד שיחזיר הגזלן הקרן
9 לבדלים, או לפהנים - אם היה גזל גר שאין לו יורשים.
10 נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפס לו, ואין החמש מעכב
11 הפפרה. וחיב לתן את החמש אחר פפרה.
12 יד. העבדים והשטרות והקרקעות - אין בהן תוספת חמש.
13 שגאמר: וכחש בעמיתו בפקדון. כל האמור בענין מטלטלין
14 הוא וגופן ממון. יצאו קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות,
15 ויצאו שטרות שאין גופן ממון. וכן אם היו גזל גר שאין
16 לו יורשים - אינן חוזרים לפהנים. וכן הקרקע אינה נקנית
17 לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת. ואפלו נמכרה
18 לאלף זה אחר זה ונתאשו הבעלים - הרי זו חוזרת לגזל
19 בלא דמים. וכל מי שיצאה מתחת ידו חוזר על זה שמכרה
20 לו, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזיר
21 הלוקח מן הגזלן על הגזלן ויטל ממנו, כמו שיתבאר.

פרק תשיעי

22
23 א. הגזל קרקע מחברו והפסידה, כגון שחפר בה בורות
24 שיחין ומערות, או שקצץ את האילנות ושחת את המעינות
25 והרס הבנין - חיב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת
26 הגזלה, או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה
27 מאליה, כגון ששטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן
28 השמים - אומר לו: הרי שלך לפניך. שהקרקע בחזקת
29 בעלים קניית, ואין אחריות הפסדה עליו אלא אם כן הפסיד
30 בידו. מה שאין הדין כן במטלטלין, כמו שבארנו.
31 ב. גזל שדה ונגזלה ממנו ונטלוה מציקים בכח המלך: אם
32 מכת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל
33 אנשי המדינה - אומר לו: הרי שלך לפניך; ואם מחמת
34 הגזלן נלקחה - חיב להעמיד לו שדה אחרת.
35 ג. אנס המלך את הגזלן ואמר לו: הראה לנו כל מה שיש
36 לך, והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך -
37 חיב להעמיד לו שדה אחרת כמותה, או נותן דמיה.
38 ד. גזל שדה והפסידה בידו, כשבצל השדה גובה את דמי
39 מה שהפסיד הגזלן - גובה אותן מנכסים בני חורין, מפני
40 שהיא כמלוה על פה. ואם עמד הגזלן בדין ונתחייב לשלם
41 ואחר כך מכר - גובה מנכסים משעבדין.
42 ה. גזל שדה ואכל פרותיה - משלם כל הפרות שאכל
43 מנכסים בני חורין. גזל והשביח - שמין לו וידו על

44 הפתחונה: אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה
45 בלבד מן הנגזל; ואם ההוצאה יתרה על השבח - אין לו
46 מן ההוצאה אלא שעור השבח.
47 ו. גזל שדה ומכרה והשביחה הלוקח, אם השבח יתר על
48 ההוצאה - נוטל ההוצאה מבעל השדה, והקרן נוטל עם
49 שאר השבח מן הגזלן.
50 ז. הקרן גובה מנכסים משעבדים, ושאר השבח מנכסים
51 בני חורין. ואם הפיר בה שהיא גזולה כשלקחה - אינו נוטל
52 מן הגזלן אלא הקרן בלבד, ומפסיד שאר השבח היתר על
53 ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר בה
54 שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא
55 שעור השבח נוטל מבעל השדה, והקרן נוטל מן הגזלן
56 מנכסים משעבדין.
57 ח. הגזל שדה ומכרה, ואכל הלוקח פרותיה - מחשבין
58 עליו כל הפרות שאכל ומשלם לבעל השדה, וחוזר וגובה
59 אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין. ואם הפיר בה שגזולה
60 היא - אין לו פרות, ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד.
61 ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה
62 לוקח כלום, כמו שבארנו. חזר הגזלן אחר שמכרה ולקחה
63 מבעליה - נתקמה ביד הלוקח מן הגזלן. ואפלו נתנה לו
64 הגזלן מתנה כשהיתה גזולה בידו - כיון שחזר ולקחה
65 נתקמה ביד זה שקבל המתנה; שמפני זה טרח הגזלן עד
66 שקנאה, כדי לעמוד בנאמנותו.
67 י. לפיכך, אם תבע הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה
68 שאינה שלו, ונתחייב לשלם, והתחיל בית דין להכריז על
69 נכסי הגזלן כדי להגבות מהן ללוקח, ואחר שהתחילו
70 ההכרזה לקחה הגזלן מן הבעלים - לא נתקמה ביד
71 הלוקח; שמאחר שהכריזו על נכסיו נתגלה שאינו נאמן,
72 ולא לקחה מן הבעלים כדי להעמידה ביד הלוקח.
73 יא. לקחה הגזלן מן הבעלים אחר שמכרה כשהיא גזולה,
74 וחזר ומכרה לאחר או נתנה במתנה או הוריש - הרי גלה
75 דעתו שאינו רוצה להעמידה ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה
76 גזולה. וכן אם נפלה לגזלן בירשה - לא נתקמה ביד
77 הלוקח.
78 יב. גבאה הגזלן בחובו: אם יש לגזל קרקע אחרת, ואמר
79 לו הגזלן: זו אני גובה בחובי - הרי זה מתפון להעמידה
80 ביד הלוקח; ואם אין לגזל קרקע אלא זו - לגבות חובו
81 הוא שנתפון.
82 יג. נתנה הבעלים לגזלן מתנה - קנאה הלוקח. שאלו לא
83 טרח לבעלים - לא היו נותנים לו במתנה; ומפני זה טרח,
84 כדי שיזכה בה בדין, ויעמד בנאמנותו, ויתקיים ביד
85 הלוקח.
86 יד. הגזל שדה, ואחר שגזלה והחזק גזלן עליה חזר
87 ולקחה מבעלים הראשונים, וטען הנגזל ואמר: אנוס הייתי

- 1 בפעולה שמכרתיה לו ושללא לדעתה מכרתי מחמת גזלנותו -
2 לא זכה הגזלן, אף על פי שיש לו עדים שבפניהם לקחה.
3 ותחזור השדה לבעלים, ומחזירין לגזלן הדמים שנתן.
4 טו. במה דברים אמורים? כשהעידו העדים שמנה בפניהם
5 את המעות; אבל אם העידו שבעל הקרקע מכר לגזלן
6 והודה לו בפניהם שנתן לו דמים כך וכך, והנגזל טוען שלא
7 נתן לו דמים ומחמת ראה הודה לו - אין לגזלן פלוס, אלא
8 מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא
9 מפני הפחד בשטען, הואיל והחזק גזלן עליה.
10 טז. אין בעל השדה צריך לעשות מודעה על מכר זה.
11 הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו, ואין ראיתו בה ראיה,
12 ואין צריך למסר מודעה. ואין דין גזלן כדן האונס את
13 חברו ותלה אותו עד שימכר לו, שזה האונס אינו רוצה
14 לגזל ולא גזלו עדין פלוס, לפיכך אם לא מסר המוכר
15 האונס מודעה - ממכרו קנס.
16 יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ב
17 פרק עשירי
18 א. עובד כוכבים בעל זרוע שאנס נכסי ישראל וירד לתוף
19 שדהו, מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת
20 שיש לו נזק ביד זה הישראל, או מחמת שהפסיד ממנו,
21 ואחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחר - אין
22 הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח.
23 ב. במה דברים אמורים? כשהודו הבעלים שאמרת טען
24 העובד כוכבים [המוכר, או יעידו עדי ישראל שהאמת טען

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבארו בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה. (2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (3) ממנו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם. (6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל). (11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. (12) ואין הבעלים יכולים להוציא מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציא מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. (13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. (14) שוודאי מחירי הקרקע - ארבעים. (15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריתא שם). (16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. (17) אילנות. (18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. (19) מעריכים לו. (20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה). (21) שאינו עשוי לטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים).

מתוך מהדורת וגשל

19 ל²³. אמר הנוטע: הריני עוקר אילני²⁴ - אין שומעין לו,
2 מפני שמכחיש את הקרקע²⁵.
3 ו. הוצרות - הרי הן ראויין לבגן ולהוסיף בהן בתים
4 ועליות²⁶. לפיכך הורו הגאונים²⁷, שהבונה בחצר חבירו
5 שלא מדעתו - הרי זה פגוע שדה העשויה לטע, ושמן
6 לו כמה אדם רוצה לתן בבגן זה לבנותו. והוא²⁸, שיבנה
7 בגן המועיל²⁹, הראוי לאותה חצר כמנהג אותו מקום³⁰.
8 ז. היורד לשדה חבירו ברשות, אפלו נטע שדה שאינה
9 עשויה לטע - שמין לו ידו על העליונה: שאם היתה
10 ההוצאה יתר על השבח - נוטל ההוצאה³¹, ואם השבח יתר
11 על ההוצאה - נוטל השבח³². ובעל בנכסי אשתו³³
12 והשתף³⁴ בשדה שיש לו חלק בה - פיורד ברשות הן,
13 ושמן להם וידם על העליונה.
14 ח. היורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטע או בנה, ואחר
15 כך בא בעל השדה והשלים הבגן או ששמר הנטיעות³⁵,
16 וכיוצא באלו הדברים שפראין שדעתו נוטה³⁶ למה שעשה
17 זה וברצונו בא הדבר - שמין לו ידו על העליונה³⁷.
18 ט. היורד לתוך חרבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות -

שמין לו ידו על התחתונה³⁸. ואם אמר בעל הבגן: עצי
19 ואבני נטל³⁹: בבית - שומעין לו⁴⁰, בשדה⁴¹ - אין
20 שומעין לו⁴², מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל
21 הקרקע: טל מה שבבית⁴³ - שומעין לו⁴⁴.
22 י. כל מי ששמין לו⁴⁵, בין שהיתה ידו על העליונה⁴⁶ בין
23 שהיתה ידו על התחתונה⁴⁷ - אינו נוטל כלום עד שישבע
24 בנקיטת חפץ⁴⁸ כמה הוציא. ואם אמר: יבואו הדגים ויעשו
25 שומת ההוצאה, והרי היא גלויה לעיניהם⁴⁹, וישערו העצים
26 והאבנים והסיד ושכר האמנים בפחות שבשערים⁵⁰ -
27 שומעין לו ונוטל בלא שבועה⁵¹. וכן זה שנוטל השבח
28 בלבד⁵² והיתה ידו על העליונה - אין צריך שבועה⁵³.
29 יא. כל ששמין לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר: נתתי,
30 והיורד לשדה אומר: לא נטלתי - היורד נאמן, ונשבע שלא
31 נתן לו כלום ונוטל: שהרי אומרין לבעל השדה: עדן לא שמו
32 לך, ולא ידעת כמה אתה חייב לתן, היאך נתת⁵⁴? אבל אם שמו
33 לו ואמר: לבעל השדה: תן לו⁵⁵, ואמר: נתתי, אף על פי
34 שיעדין לא נשבע היורד⁵⁶ - הרי בעל השדה נאמן, וישבע
35 שבועת הסת⁵⁷ שנתן ופטר; שהקרקע בחזקת בעליה⁵⁸.
36

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילות. נודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה רמב"ד ומגיד משנה). זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה לטע בלבד, אבל לא בעשויה לטע. (24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. (25) שהאילות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ. (26) קומה עליונה בבית. (27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. (28) בתנאי. (29) המביא תועלת לבעל החצר. (30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום. (31) וההפסד על הבעלים. (32) [כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. (33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י'. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. (34) בבא בתרא מב: "שותף כוור ברשות דמי". (35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. (36) שהוא מסכים. (37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה לטע לבין שדה שאינה עשויה לטע. (38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה לטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. (39) ואיני רוצה בתשלום לפי דין על התחתונה. זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. (40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). (41) אם בנה בשדה. (42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. (43) כי איני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עקור אילנך ולך" למעלה הלכה ה. (44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טל מה שבבית", וראה ר"ף לבבא מציעא שם. (45) את ההוצאה לעומת השבח. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטע, למעלה הלכה ז. (47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה לטע, למעלה הלכה ד. (48) כשהוא אוזח ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו שבבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא, אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות ט:). (49) ההוצאה גלויה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. (50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. (51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. (52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). (53) כי השבח גלוי לעין. (54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (55) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לאו דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). (56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

שֶׁרַב הַמְצוּיִים שֶׁם יִשְׂרָאֵל - חַיֵּב לְהַכְרִיז; אָבֵל אִם מֵצָא
בְּסִרְטָא וּפְלִטָא גְדוּלָּה, בְּכַתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְכַתִּי מִדְּרָשׁוֹת
שֶׁהַעֲבָדִי כֹכְבִים מְצוּיִין שֶׁם תָּמִיד, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁהֶרְבִּים
מְצוּיִין שֶׁם - הָרִי הַמְצִיאָה שְׁלוֹ, וְאֶפְלוּ בֹא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן
סִמְנִיה; שֶׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה כְּשֶׁנִּפְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר:
עוֹבֵד כֹּכְבִים מֵצָאָה. אָף עַל פִּי שֶׁהָיָא שְׁלוֹ, הָרוּצָה לִילָף
בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר וְעוֹשֶׂה לְפָנִים מִשׁוּרַת הַדִּין - מִחְזִיר אֶת
הָאֲבֵדָה לְיִשְׂרָאֵל כְּשִׁיתֵּן אֶת סִמְנִיהָ.
ח. מֵצָא בְּעִיר זֶה שֶׁרָפָה עוֹבְדֵי כֹכְבִים חֲבִית שֶׁל יֵין - יֵינָה
אֲסוּר בְּהִנָּאָה, וְקִנְיָנָה מִתֵּר מִשׁוּם אֲבֵדָה. וְאִם בֹּא יִשְׂרָאֵל
וְנָתַן סִמְנִיה - מִתֵּר בְּשִׁתִּיהָ לָזֶה יִשְׂרָאֵל שֶׁמֵּצָאָה.
ט. עוֹף שֶׁחֲטָף בְּשָׂר וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחֶצֶר אַחֲרָת, אָף עַל פִּי שֶׁרַב
הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר מִשׁוּם אֲבֵדָה, שֶׁהָרִי נִתְיָאֵשׁוּ
הַבְּעִלִּים מִמֶּנּוּ.
י. הַמוֹצָא אֲבֵדָה בְּזוּטוֹ שֶׁל יָם וּבְשִׁלּוּלִיתוֹ שֶׁל נָהָר שְׁאִינוּ
פּוֹסֵק, אָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִמֵּן - הָרִי זֶה שֶׁל מוֹצָאָה;
שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצִּאֲתָהּ - מִי שֶׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ
וּמִצִּוְיָהּ הִיא אֲצֵל כָּל אָדָם, יִצָּאֵת זֶה שֶׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל
אָדָם, שֶׁזֶה וְדָאֵי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה.
יא. הַמֵּאֲבֵד מְמוֹנוֹ לְדַעַת - אֵין נִזְקָקִין לוֹ. בִּיצֵד? הֵנִיחַ
פִּרְתּוֹ בְּרֶפֶת שְׁאִין לָהּ דִּלְת וְלֹא קָשָׁה וְהִלָּף לוֹ, הִשְׁלִיף
כִּיסוֹ בְּרֶשֶׁת הָרִבִּים וְהִלָּף לוֹ, וְכָל כִּיּוֹצָא בָּנָה - הָרִי זֶה
אֲבֵד מְמוֹנוֹ לְדַעַתוֹ. וְאָף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר לְרוֹאֶה דְּכָר זֶה לְטַל
לְעֲצֻמוֹ - אֵינוּ זָקוּק לְהַחְזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תֹּאבֵד - פָּרַט
לְמֵאֲבֵד לְדַעַתוֹ.
יב. אֲבֵדָה שְׁאִין בָּהּ שׁוֹה פְּרוּטָה - אֵינוּ חַיֵּב לְהִטְפִּיל וְלֹא
לְהַחְזִירָהּ.
יג. מֵצָא שֶׁק אוֹ קֶפֶה, אִם הִיָּה חֶכֶם אוֹ זָקֵן מְכַבֵּד שְׁאִין
דִּרְכוֹ לְטַל פְּלִים אֵלּוּ בִּידוֹ - אֵינוּ חַיֵּב לְהִטְפִּיל בָּהֶן. וְאוֹמֵר
אֶת דַּעַתוֹ אֵלּוּ הֵיוּ שְׁלוֹ: אִם הִיָּה מִחְזִירִין לְעֲצֻמוֹ - כֶּף חַיֵּב
לְהַחְזִיר שֶׁל חֲבָרִי; וְאִם לֹא הִיָּה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אֶפְלוּ הִיָּה
שְׁלוֹ - כֶּף בִּשְׁל חֲבָרִי אֵינוּ חַיֵּב לְהַחְזִיר. הִיָּה דִּרְכוֹ לְהַחְזִיר
פְּלִים כְּאֵלּוּ בִּשְׁדָה, וְאֵין דִּרְכוֹ לְהַחְזִירִין בְּעִיר, וּמֵצָאֵן בְּעִיר
- אֵינוּ חַיֵּב לְהַחְזִיר; מֵצָאֵן בִּשְׁדָה - חַיֵּב לְהַחְזִירִין עַד
שֶׁיִּגְעִיעוּ לְרֶשֶׁת הַבְּעִלִּים, וְאָף עַל פִּי שֶׁהָרִי נִכְנָס בָּהֶן לְעִיר
וְאֵין דִּרְכוֹ בְּכָף.
יד. וְכֵן אִם מֵצָא בְּהֶמָּה וְהִפִּישָׁה - נִתְחַיֵּב לְהִטְפִּיל בָּהּ

יב. בַּעַל שְׁהוּרִיד אֲרִיסִין⁵⁹ בְּנִכְסֵי אֲשֶׁתוֹ⁶⁰ וְאַחֲרֵי כֵן
גִּרְשָׁהּ⁶¹: אִם הִבְעֵל עֲצָמוֹ אֲרִיס⁶² - נִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלֵּקוּ
אֲרִיסִיו, שֶׁלֹּא יָרְדוּ לָהּ אֲלֹא עַל דַּעַת הַבְּעֵל⁶³, וְשָׁמִין לָהֶם
וְיָדָם עַל הַתַּחְתּוּנָה⁶⁴; וְאִם אֵין הַבְּעֵל אֲרִיס - עַל דַּעַת
הַקֶּרֶקַע יִרְדּוּ⁶⁵, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאֲרִיס.

פָּרָק אֶחָד עָשָׂר

א. הַשְּׁכֵת אֲבֵדָה לְיִשְׂרָאֵל - מֵצוֹת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הֲשֵׁב
תְּשִׁיבָם. וְהָרוּאָה אֲבֵדָה יִשְׂרָאֵל וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה וְהִנִּיחָה -
עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אַחִיד
וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם; וּבִטֵּל מֵצוֹת עֲשֵׂה. וְאִם הִשְׁיִכָּה - קִיָּם
מֵצוֹת עֲשֵׂה.
ב. לָקַח אֶת הָאֲבֵדָה וְלֹא הִשְׁיִכָּה - בִּטֵּל מֵצוֹת עֲשֵׂה, וְעוֹבֵר
עַל שְׁנֵי לֹאִין: עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם' וְעַל 'לֹא תִגְדֹּל'.
אֶפְלוּ הִיָּה בַּעַל הָאֲבֵדָה רָשַׁע וְאוֹכַל נָבִלָה לְתַאֲבוֹן וְכִיּוֹצָא
בּוֹ - מֵצוֹה לְהִשְׁיֵב לוֹ אֲבֵדָתוֹ. אָבֵל אוֹכַל נָבִלָה לְהַכְעִיס -
הָרִי הוּא אֲפִיקוּרוֹס; וְהָאֲפִיקוּרוֹסִים עוֹבְדֵי עֲבֹדַת כֹּכְבִים
וּמַחְלִילֵי שִׁבְת בְּפִרְהֶסְיָא - אֲסוּר לְהַחְזִיר לָהֶן אֲבֵדָה, כְּעוֹבֵד
כֹּכְבִים.
ג. אֲבֵדָה עוֹבֵד כֹּכְבִים - מִתְּרָת, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲבֵדָה אַחִיד.
וְהַמְחִזִּירָהּ - הָרִי זֶה עוֹבֵר עֲבָרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִחְזִיק יָד
רָשָׁעִי עוֹלָם. וְאִם הַחְזִירָהּ לְקִדָּשׁ אֶת הַשֵּׁם, כְּדִי שִׁיפְאָרוּ אֶת
יִשְׂרָאֵל וְיִגְדְּעוּ שֶׁהֶם בַּעֲלֵי אֲמוּנָה - הָרִי זֶה מְשֻׁכָּח. וּבְמִקּוֹם
שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם - אֲבֵדָתוֹ אֲסוּרָה, וְחַיֵּב לְהַחְזִירָהּ. וּבְכָל
מְקוֹם מְכֻנִּיסִין כְּלִיהֶם מִפְּנֵי הַגְּנֻבִים כְּכָלִי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי
דְּרָכֵי שְׁלוֹם.
ד. טַעוֹת הָעוֹבֵד כֹּכְבִים - בְּאֲבֵדָתוֹ, וּמִתְּרָת. וְהוּא, שִׁטְעָה
מֵעֲצָמוֹ; אָבֵל לְהִטְעוֹתוֹ - אֲסוּר.
ה. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁעֲשֵׂה הָעוֹבֵד כֹּכְבִים חֲשָׁבוֹן וְטַעָה. וְצִרְיָ
שִׁיאֵמֵר לוֹ יִשְׂרָאֵל: רֵאָה שְׁעַל חֲשָׁבוֹנְךָ אֲנִי סוֹמֵךְ, וְאֵינִי
יּוֹדֵעַ, אֲלֹא מֶה שֶׁאֲתָה אוֹמֵר אֲנִי נּוֹתֵן לָךְ. כְּגוֹן זֶה מִתֵּר.
אָבֵל אִם לֹא אָמַר לוֹ כֵּן - אֲסוּר; שֶׁמָּא יִתְפַּוֵּן הָעוֹבֵד כֹּכְבִים
לְכַדְקוֹ, וְנִמְצָא שֶׁם שָׁמִים מִתְחַלֵּל.
ו. עִיר שִׁישְׂרָאֵלִים וְעוֹבְדֵי כֹכְבִים דְּרִין בָּהּ, וּמִחְצָה עוֹבְדֵי
כֹכְבִים וּמִחְצָה יִשְׂרָאֵל, וּמֵצָא בָּהּ אֲבֵדָה - נוֹטֵל וּמַכְרִיז.
וְאִם בֹּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִמְנִיהָ - חַיֵּב לְהַחְזִיר.
ז. הִיָּה רַב הָעִיר עוֹבְדֵי כֹכְבִים: אִם מֵצָא בְּמִקּוֹם מִן הָעִיר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. (60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). (61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. (62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. (63) ולא על דעת האשה. (64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה לטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. (65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם]. (1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

ד. ירד להציל ולא הציל - אין לו אלא שִׁכְרוּ הָרָאוּי לוֹ.
וְכֵן אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה, וּבִטֵּל מִמִּלְאָכְתּוֹ שֶׁשָּׁוֶה דִּינָר, וְהַחֲזִיר אֲבָדָה שֶׁשָּׁוֶה מֵאָה דִּינָר - לֹא יֵאמָר לוֹ: תֵּן לִי דִּינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֲלֵא נֹתֵן לוֹ שִׁכְרוּ כְּפֹעֶל בִּטֵּל שִׁיכְטֵל מֵאוֹתָהּ מִלְאָכָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין שִׁיטֵּל מִה שִׁיפְסִיד, וְהִרְשֹׁוּהוּ - הָרִי זֶה נוֹטֵל. וְאִם אֵין שֵׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שֶׁלֹּו קוֹדֵם.
ה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, זֶה בִּחְכִּית שֶׁל יָן וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבִשׁ, וְנוֹסְדֵק הַכַּד שֶׁל דְּבִשׁ, וְקֵדֵם שִׁישְׁפֹּף הַדְּבִשׁ לְאַרְץ שִׁפֹּף זֶה אֶת יָינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבִשׁ לְתוֹךְ הַחֲכִית - אֵין לוֹ אֲלֵא שִׁכְרוּ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם אָמַר: אֲצִיל אֶת שִׁלְךָ וְאַתָּה נֹתֵן לִי דָמִי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בִּפְנֵי בֵּית דִּין - הָרִי זֶה חֵיב לְתֵן לוֹ. וְאִם נִשְׁפֹּף הַדְּבִשׁ לְאַרְץ - הָרִי זֶה הִפְקֵר, וְכָל הַמִּצִּיל - לַעֲצָמוֹ מִצִּיל.
ו. הָיָה זֶה בֹּא בְּכַד שֶׁל דְּבִשׁ וְזֶה בֹּא בְּקִנְיָנִים רִיקָנִים, וְנוֹסְדֵקָה כַּד הַדְּבִשׁ, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַקִּנְיָנִים: אֲנִי מִצִּיל לְךָ דְּבִשׁ זֶה בְּקִנְיָנִי עַד שֶׁתֵּתֵן לִי חֲצִיו אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ כֶּף וְכֹף דִּינָרִין, וְקִבֵּל עָלַי בַּעַל הַדְּבִשׁ וְאָמַר לוֹ: הֵן - הָרִי זֶה שֶׁחֵק בּוֹ, וְאִינוּ נֹתֵן לוֹ אֲלֵא שִׁכְרוּ הָרָאוּי לוֹ; שֶׁהָרִי לֹא הִפְסִידוֹ כְּלוּם.
ז. וְכֵן מִי שֶׁבִּרַח מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהִתְנָה מִעֲבֶרֶת לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הַעֲבִירֵנִי וְאֲנִי נֹתֵן לְךָ דִּינָר, וְהַעֲבִירוּ - אֵין לוֹ אֲלֵא שִׁכְרוּ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם הִנֵּה צִיד, וְאָמַר לוֹ: בִּטֵּל מְצוֹדְתְךָ וְהַעֲבִירֵנִי - נֹתֵן לוֹ כָּל מַה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
ח. שִׁירָא שֶׁהִתְנָה הוֹלֵכֶת בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס וְטָרְפָהּ: אִם אֵינָן יוֹכֵלִים לְהִצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד אַחַד מֵהֶן וְהִצִּיל - הִצִּיל לַעֲצָמוֹ; וְאִם יוֹכֵלִין הֵן לְהִצִּיל מִיָּדָם, וְקֵדֵם אַחַד מֵהֶן וְהִצִּיל, אֵף עַל פִּי שֶׁאָמַר: לַעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל - הִצִּיל לְאִמְצָע.
ט. הָיוּ יוֹכֵלִין לְהִצִּיל עַל יְדֵי הַדִּחָק - כָּל הַמִּצִּיל מִצִּיל לְאִמְצָע; אֲלֵא אִם בֵּין אָמַר: לַעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל - הָרִי זֶה מִצִּיל לַעֲצָמוֹ. שֶׁכֵּינִן שִׁשְׁמַעוּהוּ אוֹמֵר 'לַעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל', הָיָה לֵהֵן לְדַחֵק עֲצָמָן וְלִהְיוֹת; וְכֵינִן שִׁשְׁבּוּ וְלֹא הִצִּילוּ - הָרִי נִתְאַשּׁוּ מִן הַכָּל.
י. הָיוּ שְׁנֵי שֹׁתְפִין, וְהִצִּיל אַחַד מֵהֶן - הִצִּיל לְאִמְצָע. וְאִם אָמַר: לַעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל - הָרִי זֶה חֵלֶק מִחֲבֵרוֹ, וְהִצִּיל לַעֲצָמוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהִצִּיל - כָּל שִׁיִּצִּיל הָרִי הוּא לַמִּשְׁפִּיר. וְאִם אָמַר: לַעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל - הָרִי זֶה חוֹזֵר בּוֹ מִן הַשְׁכִּירוֹת, וְכָל שִׁיִּצִּיל אַחֵר שֶׁאָמַר בֵּין הָרִי הוּא שְׁלֹו.
יא. שִׁירָא שֶׁחֲנִתָּה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס לְטָרְפָהּ, וּפְסָקוֹ עִם הַגִּיס מִמּוֹן וְנִתְּנָה לוֹ - מִחֲשָׁבִין לְפִי מִמּוֹנָם, וְאֵין מִחֲשָׁבִין לְפִי נִפְשׁוֹת. וְאִם שִׁכְרוּ תִיר לְפָנֶיהֶם הַחוּדִיעִים הַדֶּרֶךְ - מִחֲשָׁבִין שִׁכְרוּ לְפִי מִמּוֹן וּלְפִי נִפְשׁוֹת. וְאֵל יִשְׁנֵנו מִמְּנֵה הַחֲמָרִים.
יב. רִשְׁאִין הַחֲמָרִים לְהִתְנוּת בֵּינֵיהֶן: כָּל מִי שֶׁתֵּאֲבֹד מִמֶּנּוּ

וְלִהְיוֹתָ אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ; שֶׁהָרִי הִתְחִיל בְּמִצְוָה. הַחֲזִירָה וּבִרְחָה, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - חֵיב לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבֶם. 'הָשֵׁב' אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים מִשְׁמַעוֹ. לְעוֹלָם הוּא חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ, עַד שִׁיַּחְזִירָנָה לְרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ לְמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר; אֲבָל אִם הַחֲזִירָה לְמָקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּר, כְּגוֹן גִּנָּה וְחֶרֶבָה, וְאֲבָדָה מִשֵּׁם - חֵיב בְּאַחֲרִיּוּתָהּ.
טו. הַחֲזִיר אֶת הָאֲבָדָה בְּשַׁחְרִית לְמָקוֹם שֶׁהַבְּעָלִים נִכְנָסִין וְיוֹצֵאִין שֵׁם בְּשַׁחְרִית - אֵינוּ חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ, שֶׁהָרִי הַבְּעָלִים רוֹאִין אוֹתָהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁאֵינוּ מִשְׁתַּמֵּר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים; אֲבָל בְּבַעֲלֵי חַיִּים - לְעוֹלָם חֵיב לְהִטְפֵּל בָּהּ, עַד שִׁיַּכְנִיסָהּ לְרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים הַמִּשְׁתַּמֵּר. וְאֵינוּ צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים.
טז. רָאָה בְּהֵמָה שֶׁפָּרְחָה מִן הַדִּיר וְהַחֲזִירָהּ לְמָקוֹמָהּ - הָרִי זֶה קֵים הַמִּצְוָה, וְאֵינוּ צָרִיךְ דַּעַת הַבְּעָלִים.
יז. הַהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ הַטוֹב וְהַיָּשָׁר וְעוֹשֶׂה לְפָנָיו מִשּׁוֹרֵת הַדִּין - מַחֲזִיר אֶת הָאֲבָדָה בְּכָל מָקוֹם, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ.
יח. כֵּהֵן שֶׁרָאָה הָאֲבָדָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוּ מִשְׁמָא לְהַחֲזִירָהּ. שֶׁבַעֲת שְׁמָקִים מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל הָשֵׁב אֲבָדָה, מִבְּטָל עֲשֵׂה שֶׁל 'קֹדְשִׁים יְהִי' וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל 'לֹא יִטְמָא בַּעַל בְּעַמּוֹ', וְאֵין עֲשֵׂה דוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה.
יט. רָאָה אֶת הָאֲבָדָה, וְאָמַר לוֹ אֲבִיו: אֵל תַּחֲזִירָנָה - יַחֲזִיר, וְלֹא יִקְבֵּל מִמֶּנּוּ. שֶׁאִם קִבֵּל מֵאֲבִיו, נִמְצָא בַּעַת שְׁקִים מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל 'כִּבֵּד אֶת אֲבִיךָ', בִּטֵּל עֲשֵׂה שֶׁל 'הָשֵׁב תְּשִׁיבֶם' וְעוֹבֵר עַל 'לֹא תוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם'.
כ. הָרוּאָה מִיָּם שׁוֹטְפִין וּבֹאִין לְהַשְׁחִית בְּגִין חֲבֵרוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ - חֵיב לְגֹדֵר בְּפָנֶיהֶם וּלְמַנְעָם; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל אֲבֹת אַחִיד - לְרִבּוֹת אֲבֹת קִרְקָעוֹ.
פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר
א. מִי שֶׁאֲבָדָה לוֹ אֲבָדָה, וּפָגַע בְּאֲבֹדָתוֹ וְאֲבֹת חֲבֵרוֹ: אִם יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת שְׁתֵּיהֶן - חֵיב לְהַחֲזִיר שְׁתֵּיהֶן; וְאִם אֵינוּ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֲלֵא אַחַת מֵהֶן - אֲבֹדָתוֹ קוֹדֶמֶת. וְאֲפִלּוּ לְאֲבֹת אֲבִיו אוֹ שֶׁל רֵבּוֹ - שֶׁלֹּו קוֹדֵם לְכָל אֲדָם.
ב. פָּגַע בְּאֲבֹת רֵבּוֹ עִם אֲבֹת אֲבִיו: אִם הָיָה אֲבִיו שְׁקוֹל כְּגִיד רֵבּוֹ - שֶׁל אֲבִיו קוֹדֶמֶת; וְאִם לֹא - שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת. וְהוּא, שִׁיָּהִי רֵבּוֹ מִכֶּהָ, שֶׁרֵב חֲכָמָתוֹ שֶׁל תוֹרָה מִמֶּנּוּ לְמַד.
ג. הֵנִיחַ אֲבֹדָתוֹ וְהַחֲזִיר אֲבֹת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֲלֵא שִׁכְרוּ הָרָאוּי לוֹ. כִּיצַד? שֶׁטַף נִהָר חֲמוּר וְחֲמוּר חֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּו יָפָה מִנָּה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מֵאֲתִים, הֵנִיחַ אֶת שְׁלֹו וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֲלֵא שִׁכְרוּ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲצִיל אֶת שִׁלְךָ וְאַתָּה נֹתֵן לִי דָמִי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בִּפְנֵי בֵּית דִּין - חֵיב לְתֵן לוֹ דָמִי שְׁלֹו. וְאֵף עַל פִּי שֶׁחֲמוּרוֹ עָלָה מֵאֲלִיו - הוֹאִיל וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ, זָכָה בְּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ.

- 1 חמור מבני השירה - מעמידין לו חמור אחת. ואם פשע
- 2 בה הוא ואבדה - אין חייבין להעמיד לו.
- 3 יג. אבדה חמורו, ואמר: תנו לי דמיה ואני רוצה לקח
- 4 חמור והריני שומר עמכם - אין שומעין לו; אלא מעמידין
- 5 לו חמור אחת, כדי שיוודעו עצמו וישמר בהמתו. ואפלו
- 6 היתה לו בהמה אחת בשירה - אינו דומה שומר אחת
- 7 לשומר שתיים.
- 8 יד. ספינה שהיתה מהלכת בים, ועמד עליה נחשול
- 9 לטבעה, והקלו ממשא - מחשבין לפי משאוי, ואין
- 10 מחשבין לפי ממונו. ואל ישנו ממנה הספנים.
- 11 טו. ושאין הספנים להתנות ביניהן: כל מי שתאבד לו
- 12 ספינה - מעמידים לו ספינה אחת. פשע בה ואבדה, או
- 13 שפרש למקום שאין הספינות הולכות בו באותו הזמן - אין
- 14 חייבין להעמיד לו.
- 15 יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ב
- 16 פרק שלשה עשר
- 17 א. המוצא אבדה שהוא חייב להחזירה² - חייב להכריז³
- 18 עליה ולהודיע⁴ ולומר: מי שאבד לו מין פלוני, יבוא
- 19 ויתן סימניו⁶ ויטל. אפלו היתה שוה פרוטה בעת המציאה
- 20 והחזירה⁷ - חייב להכריז⁸ עליה. ואכן גבוהה⁹ היתה חוץ
- 21 לירושלים, שעליה היו מכריזין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבארו בו דיני הכרזת אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו. (2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. (3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח"ט. (4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיוודע לשכניו ולמיוודעיו. ראה הלכה ט. (5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הר"ף. (6) המייחדים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. (7) ופחות משווה פרוטה אינה מציאה. (8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז). (9) זו הנזכרת בברייתא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטועין"). (10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. (11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. (12) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא כח: (13) כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ואנא. וראה לקמן הלכה ה. (14) כגון אדום ולבן. (15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. (16) "דרוש אחיך" משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים. (17) המובהקים. (18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. (19) לאדם שלא הוחזק רמאי. (20) על פי סימנים. (21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם כז:). (22) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח:). (23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן. (24) ביבש. (25) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:). (26) כשמצא ברושת היחיד, כדעת רבא שם כב: משום שהוא סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. ישנם שלושה סוגי סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה. (27) וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם כח. (28) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז. (29) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו בעליה. ראה להלן הלכות ט"ז. (30) כי עדים עדיפים מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. (31) מכיוון שכל אחד מהם טוען

פטור. ששומר אבדה כשומר שכר הוא⁵⁶, מפני שהוא עוסק
במצוה ונפטר ממצוה מצות עשה⁵⁷ כל זמן שהוא עוסק
בשמירתה⁵⁸.
יא. וצריך לבקרו⁵⁹ את האבדה ולבדקה⁶⁰, כדי שלא תפסד
ותאבד מאליה⁶¹; שנאמר: והשבתו לו - ראה היאך תשיבנו
לו⁶². כיצד? מצא פסות של צמר⁶³ - מנערה⁶⁴ אחת
לשלישים יום. ולא ינערנה במקל⁶⁵, ולא בשני בני אדם⁶⁶.
ושוטחה על גבי מטה לצרפה⁶⁷ בלבד, אבל לא לצרפה
ולצרפו⁶⁸. נדמנו לו אורחים - לא ישטחנה בפניהם ואפלו
לצרפה - שמא תגנב.
יב. מצא כלי עץ - משתמש בהן, כדי שלא ירקבו. כלי
נחשת - משתמש בהן בחמין⁶⁹, אבל לא על ידי האור⁷⁰.
מפני שמשחיקן⁷¹. כלי כסף - משתמש בהן בצונן, אבל לא
בחמין, מפני שמשחיקן. מצא מגרפות⁷² וקרדמות -
לשתמש בהן ברך, אבל לא בקשה, מפני שמפחיתן⁷³. מצא
כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן⁷⁴ - הרי זה לא יגע
בהן עד שיבוא אליהו. וכדרך שאמרו באבדה, כך אמרו
בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים⁷⁵.
יג. מצא ספרים - קורא בהן⁷⁶ אחת לשלשים יום. ואם
אינו יודע לקרות - גוללן⁷⁷ כל שלשים יום. ויעולם⁷⁸ לא
ילמד בהן לכתחלה⁷⁹, ולא יקרא פרשה וישנה⁸⁰, ולא יקרא

לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן לעדי נפילה³². זה
נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת רחפה - יתן למי שנתן מדת
ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחפה³³ כשהיה
בעליה מתפסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחפה, וזה כון
משקלותיה - יתן למי שפון משקלה³⁴. זה נתן מדת ארפה
ורחפה³⁵, וזה נתן מדת האמירות³⁶ שבה - יתן למי שנתן
מדת ארפה ורחפה³⁷.
ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה, היה מכריז עליה
שלשה רגלים³⁸. רגל ראשון - אומר: ראשון. שני³⁹ -
אומר: שני. שלישי - מכריז סתם⁴⁰, כדי שלא יתחלף לו
שני בשלישי⁴¹. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז
פעם רביעית; כדי שילף השומע⁴² לביתו בשלשה ימים⁴³
ויממש פליו⁴⁴, ויחזר בשלשת הימים, וימצא זה המכריז
מכריז בשביעי⁴⁵.
ט. משחרב⁴⁶ בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזין בבתי
כנסיות⁴⁷ ובבתי מדרשות⁴⁸. משרבו האנסי⁴⁹ ואמרו:
המציאה של מלך היא⁵⁰, התקינו שיהיו מודיעין לשכניו
ולמדיעיו⁵¹ ודין.
י. הכריז⁵² או הודיע⁵³ ולא באו הבצלים - תהיה המציאה
מנחת אצלו עד שיבוא אליהו⁵⁴. ובכל זמן שהאבדה אצלו,
אם נגנבה או אבדה - חייב באחריותה; ואם נאנסה⁵⁵ -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים כמו של חבריו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם). (32) אנו אומרים, שזה שארגוה לו
מכרה לחבריו, שהרי עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). (33) שהיא קטנה, מה שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר
לשער. (34) כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של השמלה.
על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר מידת רוחבה ואורכה. (35) כל מידה לחוד. (36) שפות הבגד. (37) הכלל בהלכה
זו הוא, שבעל הסימנים המובהקים יותר יקבל את האבידה. (38) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי בשלושת
הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים, ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. (39) המוצא מציין שזהו הרגל
השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד (שם). (40) בלי לציין איזה רגל
זה, וכל השומע ידע, שזהו הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד. (41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות
להחליפו בשני (בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. (42) שלא
היה בשני הרגלים הקודמים. (43) אם ביתו נמצא במרחק כזה. (44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. (45) יותר משבעה
ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שיששה בירושלים. ואף-על-פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד דרך שלוש
ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם). (46) המשך הברייתא הקודמת שם. (47) שמתפללים שם ורבים מצויים שם.
(48) שלומדים שם ורבים מצויים שם. (49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (50) כגון הפרסים (שם), ומשום כך חששו
להכריז במקום פומבי. (51) והם הודיעו למכרים שלהם. (52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. (53) למיודעיו
בשעה שיש אנסים. (54) ויוודע מי הוא בעל האבידה (שם ל.). (55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה בכוון המוצא למנוע
זאת. (56) שחייב בגניבה ופטור באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו. שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא
אית להו דרב יוסף" (דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל. (57) שיש בהן חסרון כיס, כגון, נתינת פת לעני
וכיוצא בה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שכר. (58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא
מונחת אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב
בשתייהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וציצית בבגדו יא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה.
(59) מזמן לזמן. (60) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם לא נתקלקלה. (61) כגון, עש בכסות. (62) כלומר, תשיב לו בשלימות
(משנה בבא מציעא כח:). (63) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והר"ף. (64) מן
האבק. (65) כי עלולה להיקרע. (66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. (67) שתאוויר (שם ל.).
(68) לכסות את המיטה. וזה בעיניא שלא נפתרה ופסק רבינו לחומרא. (69) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. (70) לא יתן הכלי על
האור (אש). (71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. (72) מין מעדר. (73) פוגגם. (74) שהניעור מזיק לה. (75) ועל כן
חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע
בה. (76) כדי לאוויר אותם. (77) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. (78) אפילו
אחת לשלושים יום. (79) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. (80) ויקרא פעם שנייה,

18. כל אותן הימים ששטפל באבדה קדם שמיכרנה¹⁰⁸ יט.
בבית דין, אם האכילה משלו - נוטל מן הבעלים. ויראה
לי, שהוא נוטל בלא שבועה, מפני תקון העולם.
כ. המוצא מציאה - לא ישבע¹⁰⁹, מפני תקון העולם; שאם
אתה אומר ישבע - יניח המציאה וילך לו, כדי שלא
ישבע¹¹⁰. אפילו מצא כס¹¹¹, וטען בעל המציאה ששני
כיסים קשורים היו ואי אפשר¹¹² שיימצא האחד אלא אם
נמצא האחר הקשור עמו - הרי זה לא ישבע.

פרק ארבעה עשר

א. השמלה בכלל כל אבדת אחידה היתה, וכן השור והשה
וחמור. ולמה פרט הכתוב חמור? להחזירו בסימני מרדעת.
אף על פי שהסימן בדבר השפל לו - יחזיר. ולמה פרט
שור ושה? להחזיר אפילו גזת השה או גז זנב שור, אף על
פי שהוא דבר מועט. ולמה פרט השמלה? ללמד ממנה:
מה השמלה מיוחדת שיש לה סימן, וחקקתה שיש לה
תובעין, וחיוב להחזיר; אף כל דבר שיש לו סימנים - הרי
הוא בחזקת שיש לו תובעין, וחיוב להחזיר; אבל דבר שאין
לו תובעין, אלא נתיאשו ממנו הבעלים - הרי הוא של
מוצאו, אף על פי שיש בו סימנים.
ב. זה הכלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן, כיון שאבד
וידעו בו הבעלים שאבד - הרי זה בחזקת שנתיאשו בעליו
ממנו. כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע, שהרי אין
יכולים לתן סימן להחזירו להן. ולפיכך הרי הוא לזה
שמוצאו.
ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה
בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו; שהרי דעתן תלויה לתן
סימניו שיש בו ויחזרו להן. לפיכך המוצא חייב להכריזו.

1 פרשה ויתרגם⁸¹. ולא יפתח בו יתר משלשה דפין⁸². ולא
יהיו שנים קורין בשני עניניו, שמא ימשך זה וימשך זה
ויבילה הספר; אבל קורין הן בענין אחד⁸³. ולא יקראו
שלשה בספר אחד, ואפילו בענין אחד.
יד. מצא תפלין - שם⁸⁴ דמיהן ומניחן עליו⁸⁵; שדבר מצוי
הוא ביד הכל⁸⁶, ואין עשויין אלא למצותן בלבד⁸⁷.
טו. מצא דבר שיש בו רוח חיים, שהרי צריך הוא
להאכילו: אם היה דבר שעושה ואוכל⁸⁸, כגון פרה וחמור
- מטפל בהן⁸⁹ שנים עשר חדש⁹⁰ מיום המציאה, ומשפירן
ולוקח שכר ומאכילן. ואם היה שכן יתר על אכילתן - הרי
היתר לבעלים. וכן התרגולין⁹¹ - מוכר ביציהן ומאכילן כל
שנים עשר חדש. מכן ואילך - שם דמיהן עליו⁹², והרי הן
שלו ושל בעלים בשתפות⁹³, כדין כל השם בהמה מחברו.
טז. מצא עגלים וסחיתין⁹⁴: של רעי⁹⁵ - מטפל בהן שלשה
חדשים, ושל בריאה⁹⁶ - שלשים יום. אנוזים ותרגולין
גדולים⁹⁷ - מטפל בהן שלשים יום. מצא קטנים⁹⁸, וכל דבר
שטפולו מרבה משכרו - מטפל בהן שלשה ימים⁹⁹. מכן
ואילך - מוכרן בבית דין. וכן פרות¹⁰⁰ שהתחילו להקריב
וכיוצא בהן - מוכרן בבית דין.
יז. מה יעשה בדמים? ינתנו למוצא¹⁰¹, ויש לו רשות
להשתמש בהן. לפיכך, אם נאנסו, כגון שטרפם גיס או
טבעו בים - חייב לשלם. ואף על פי שלא נשתמש¹⁰² בהן;
שכיון שיש לו רשות להשתמש בהן - הרי הן אצלו
כשאלה¹⁰³.
יח. במה דברים אמורים? בדמי האבדה¹⁰⁴, הואיל ונטפל
בהן¹⁰⁵; אבל מעות אבדה¹⁰⁶ - לא ישתמש בהן¹⁰⁷. לפיכך,
אם אבדו באנס - פטור; שהרי הוא שומר שכן, כמו
שנאמר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

גמרא שם. (81) לשפת העם. (82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. (83) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר. (84) מעריך. (85) את התפילין. (86) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. (87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו. (88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). (89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בהמתו שלמדה לשמוע בקולו. (90) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. (91) התרגולות (ברייתא שם). (92) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. (93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרגולות. (94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). (95) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. (96) שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. (97) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלח כרש"י שם). (98) צריך להאכילם והטריחו והוצאות מרובות. (99) שמא יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. (100) במפקיד פירות והתחילו להקריב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח.). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה. (101) עד שיבואו הבעלים. (102) זכות השימוש אחיבת אותו באונסין (שם). (103) ושואל חייב אף-על-פי שלא נשתמש. (104) דמים שקיבל תמורת האבידה. (105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. (106) מעות שאבדו ומוצאן. (107) כי לא טרח בהן (שם כט:). (108) באוכל ואינו עושה. (109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. (110) אפילו על אמת. (111) ארנק. (112) והמאבד טוען טענת וודאי. (1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצא אינו חייב להכריז עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתיאשו הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין, הדברים שאין להם סימן.

1 אֵלָא אִם כֵּן יָדַע שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע אוֹתָם
2 אוֹמְרִים: וַיִּלְחָסְרוֹן כִּיס, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ שֶׁמֶרְאִין
3 שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - הָרִי אוֹתָהּ הָאֲבָדָה שֶׁל מוֹצָאָה.
4 ד. וְכֵן אִם מִצָּא דָבָר שֵׁישׁ בּוֹ סִמֶּן בָּיִם וּבִנְהָר וְכִיּוֹצֵא בִּהְיָ,
5 אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרָבּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הָרִי זֶה בְּחֻקַּת שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ
6 בְּעָלָיו מִמֶּנּוּ מִשְׁעָה שֶׁנִּפְל. וּלְפִיכָף הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ וְאִף
7 עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַעוּ הַבְּעָלִים שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ.
8 ה. יָאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת, אֶפְלוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִמֶּן - אֵינוֹ
9 יָאוּשׁ. בִּיצֵד? נָפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר וְלֹא יָדַע בּוֹ שֶׁנִּפְל, אִף עַל פִּי
10 שֶׁכְּשִׁידַע בּוֹ שֶׁנִּפְל יִתְיָאֵשׁ - הָרִי זֶה אֵינוֹ יָאוּשׁ עֲתָה, עַד
11 שִׁידַעוּ הַבְּעָלִים שֶׁנִּפְל. אָכֵל אִם עֲדִין אוֹמְרִים הַבְּעָלִים:
12 שָׁמָּה נִתְּתִיו לְפָלוּגִי, אוֹ בְּמִגְדָּל הוּא מִנָּח, אוֹ שָׁמָּה טַעֲיִיתִי
13 בְּחֻשְׁבוֹן, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - אֵין זֶה יָאוּשׁ.
14 ו. הָרוּאָה חֲבָרוּ שֶׁנִּפְל מִמֶּנּוּ דִּינָר עַל הָאֶרֶץ וְלֹא יָדַע בּוֹ,
15 וְנִטַּל הַדִּינָר קֹדֶם יָאוּשׁ - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל שְׁנֵי לְאוֹיִן,
16 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאֶפְלוּ הַחֲזִיר לֹא הַדִּינָר לְאַחַר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ -
17 מִתְּנָה הִיא זֹה, וְכִבֵּר עֵבֶר עַל הָאִסּוּרִים.
18 ז. נִטַּל הַדִּינָר לְפָנֵי יָאוּשׁ עַל מִנַּת לְהַחֲזִירוֹ, וְלֹא אַחֲרָיִם יָאוּשׁ
19 נִתְּכֹן לְגוֹל אוֹתוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוֹם 'הִשָּׁב תְּשִׁיבִם'. הַמִּתֵּן לָהּ
20 וְלֹא הוֹדִיעַ לְבְּעָלִים וְלֹא נִטַּל הַדִּינָר עַד שִׁידַעוּ הַבְּעָלִים
21 שֶׁנִּפְל, שֶׁהָרִי נִתְיָאֲשׁוּ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאַחֲרָיִם כֵּן נִטַּל הַדִּינָר
22 מֵעַל הָאֶרֶץ - אֵינוֹ עוֹבֵר אֵלָּא מִשּׁוֹם 'לֹא תוּכַל לְהַתְעַלֵּם'.
23 וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּזֶה.
24 ח. רָאָה סֹלַע אוֹ מִטְבֵּעַ שֶׁנִּפְל, אֶפְלוּ מִשְׁלֶשָׁה בְּנֵי אָדָם,
25 וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד - חֵיב
26 לְהַחֲזִיר; שָׁמָּה שֶׁתִּפִּין הֵן, וּמִחֵל אֶחָד מֵהֶן חָלְקוֹ לְחֲבָרוֹ,
27 וְנִמְצְאוּ אֲבֹדָתוֹ שֶׁל זֶה שׁוֹה פְּרוּטָה.
28 ט. רָאָה חֲבָרוֹ שֶׁנִּפְל מִמֶּנּוּ דִּינָר בְּתוֹךְ הַחוֹל אוֹ בְּתוֹךְ
29 הָעֶפֶר, וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה כְּנֹפֵל לִים אוֹ לַנְּהָר, וְהָרִי
30 הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ; שֶׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ סִמֶּן.
31 וְאֶפְלוּ רָאָה אוֹתוֹ מִבֵּיא כְּבִרָה לְחַפֵּשׁ אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּצָה
32 הוּא מִחַפֵּשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְחַפְּשִׁים בְּעֶפֶר שָׂאֵר הַבְּלָשִׁין שֶׁלֹּא
33 נָפַל מֵהֶן כְּלוּם, שָׁמָּה יִמָּצְאוּ מֵה שֶׁנִּפְל לְאַחֲרִים, כֵּן הוּא
34 זֶה מִחַפֵּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְיָאֵשׁ.
35 י. הַמוֹצָא סֹלַע בְּשׁוּק, מִצָּאוֹ חֲבָרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁלִי הִיא,
36 וְחִדְשָׁה הִיא, וְשֶׁל מִדִּינָה פְּלוּגִית הִיא, וְשֶׁל מֶלֶךְ פְּלוּגִי הִיא;
37 אֶפְלוּ אָמַר: שְׁמִי כְּתוּב עָלֶיהָ - לֹא אָמַר כְּלוּם, וְאֵינוֹ חֵיב
38 לְהַחֲזִיר. שֶׁאֵין סִמֶּנִּי הַמִּטְבֵּעַ סִמֶּן, מִפְּנֵי שֶׁחֻקָּתוֹ לְהוֹצֵאָה,
39 וְאֵינוֹ אוֹמְרִין: שְׁלֹו הִיתָה, וְהוֹצִיאָה מִדֹּדוֹ, וְנִפְלָה מִיַּד אַחֵר.
40 וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ סִמֶּן שֶׁסּוֹמְכִין עָלָיו - מִשְׁעַת נִפְלָה נִתְיָאֵשׁ,
41 וְהָרִי הִיא שֶׁל מוֹצָאָה.
42 יא. הַמוֹצָא דָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִמֶּן בִּיצֵד דָבָר שֵׁישׁ בּוֹ סִמֶּן -
43 חֵיב לְהַכְרִיז. כֹּא בַּעַל הַסִּמֶּן וְנִטַּל אֶת שְׁלוֹ, וְאָמַר שׁוֹה
44 בְּלִבְד נָפַל מִמֶּנּוּ - זֶכָה הַמוֹצָא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִמֶּן.

יב. הַמוֹצָא כָּלִי חֶרֶשׁ וְכִיּוֹצֵא בִּהְיָ מִכְּלִים שְׁצוּרָת כָּלִן שׁוֹה:
אִם כָּלִים חֲדָשִׁים הֵם - הָרִי הֵם שְׁלוֹ. שֶׁהָרִי הֵן כְּמוֹ דִּינָר
מִשְׁאָר הַדִּינָרִים, שֶׁאֵין לוֹ סִמֶּן; וְאֵין הַבְּעָלִים מְכִירִים
אוֹתָן, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פֶּה זֶה אוֹ צְלוּחִית זֹה שְׁלוֹ אוֹ
שֶׁל אַחֵר. וְאִם הִיָּה כָּלִים שֶׁשָּׁבַעְתָּן הַעֵין - חֵיב לְהַכְרִיז.
שָׁאֵם יְכוּא תַלְמִיד חֶכֶם וְיָאֵמַר: אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יְכוּל לְתֵן
בְּכָלִי כְּזֶה סִמֶּן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טְבִיעוֹת עֵין - חֵיב לְהַרְאוֹתוֹ לוֹ;
אִם הִפִּירוֹ וְאָמַר: שְׁלִי הוּא - מִחֲזִירָן.
יג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּתַלְמִיד וְתִיק, שֶׁאֵינוֹ מִשְׁנֶה
בְּדַבּוּרוֹ כָּלִל, אֵלָּא בְּדָבָרֵי שְׁלוֹם אוֹ בְּמִסְכָּתָה אוֹ בְּמִטָּה אוֹ
בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְאַרֵחַ בּוֹ. בִּיצֵד? הִיָּה עוֹסֵק בְּמִסְכָּתָה דְּנֶדְהָ,
וְאָמַר: בְּמִקְנָאוֹת אֲנִי שׁוֹנֶה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁאַלְהוּ שְׁאֵלוֹת
בְּעֵינֵי נֶדְהָ; אוֹ שִׁישֵׁן בְּמִטָּה זֹה, וְאָמַר: כְּזוֹ אֲנִי יֵשֵׁן, שָׁמָּה
יִמָּצֵא שֵׁם קָרִי; אוֹ שֶׁנִּתְאַרַח אֶצֶל שְׁמַעוֹן, וְאָמַר: אֶצֶל
רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרֵחַ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְרִיחַ עַל זֶה שֶׁנִּתְאַרַח אֶצֶל;
אוֹ שֶׁהִבִּיא שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֲבָרוֹ, וְהוֹסִיף וְגָרַע, כְּדִי
לְחַבְּבֵן זֶה לְזֶה - הָרִי זֶה מִתֵּר. אָכֵל אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁשְׁנֶה
בְּדַבּוּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֵלּוּ - אֵין מִחֲזִירָן לוֹ בְּטְבִיעוֹת עֵין.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

א. כָּל הַמוֹצָא אֲבָדָה, בֵּין שֵׁישׁ בֵּה סִמֶּן בֵּין שֶׁאֵין בֵּה
סִמֶּן, אִם מִצָּאָה דֶּרֶךְ הַנֶּחֱחָה - אִסּוּר לִגַּע בֵּה, שָׁמָּה בְּעָלֶיהָ
הַנִּיחִיָּה שֵׁם עַד שִׁיחֲזִירוּ לָהּ; וְאִם יְכוּא לְטָלָנָה וְהִיָּה דָבָר
שֶׁאֵין בּוֹ סִמֶּן - הָרִי אֲבָד מִמּוֹן חֲבָרוֹ בִּידוֹ, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ
בֵּה סִמֶּן לְהַחֲזִיר בּוֹ; וְאִם הִיָּה דָבָר שֵׁישׁ לוֹ סִמֶּן - הָרִי
זֶה הַטְרִיחַן לְדֶרֶךְ אַחֲרֶיהָ וְלָתֵת סִמְנָהּ. וּלְפִיכָף אִסּוּר לוֹ
שִׁיגַע בֵּה עַד שִׁימָצְאָנָה דֶּרֶךְ נִפְלָה. וְאֶפְלוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדָּבָר
וְלֹא יָדַע אִם דָּבָר זֶה אֲבוּד אוֹ מִנָּח - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ.
וְאִם עֵבֶר וְנִטְלוֹ - אִסּוּר לוֹ לְהַחֲזִירוֹ לְשֵׁם. וְאִם הִיָּה דָבָר
שֶׁאֵין בּוֹ סִמֶּן - זֶכָה בּוֹ, וְאֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִירוֹ.
ב. וְכָל דָּבָר שֵׁישׁ בּוֹ סִמֶּן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנֶּחֱחָה בֵּין בְּדֶרֶךְ
נִפְלָה, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים - חֵיב לְהַכְרִיז.
בִּיצֵד דֶּרֶךְ הַנֶּחֱחָה? כְּגוֹן שֶׁמָּצָא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוּעִים בְּדֶרֶךְ
בֵּיוֹם, אוֹ שֶׁמָּצָא כָּלִי מְכֻסָּה בְּאַשְׁפָּה - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בִּהְיָ;
שֶׁנֶּאֱמַר: נִדְחִים בְּדֶרֶךְ. אָכֵל אִם מִצָּא חֲמוֹר וְכָלִי הַפּוֹכִים,
וּפָרָה רָצָה בֵּין הַפְּרָמִים, אוֹ כָּלִי מְגֻלָּה בְּאַשְׁפָּה - הָרִי זֹה
אֲבָדָה, וְנִטַּל וּמְכָרִיז.
ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוּעִים בְּאֶפֶר בְּדֶרֶךְ: בְּלִילָה - הָרִי
זֹה אֲבָדָה; בְּפָנוֹת הַיּוֹם וּבְנֶשֶׁף, אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים
זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֹה אֲבָדָה, וְנִטַּל וּמְכָרִיז. רָאָה פָּרָה רָצָה
בְּדֶרֶךְ: אִם פָּנִיָּה כְּלָפִי הָעִיר - אֵין זֹה אֲבָדָה; כְּלָפִי הַשָּׂדֶה
- הָרִי זֹה אֲבָדָה.
ד. מִצָּאָה רוּעָה בֵּין הַפְּרָמִים - חֵיב לְהַחֲזִיר מִשּׁוֹם אֲבֹדָת
הַקֶּרֶקַע. לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַפְּרָמִים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינָה

45 בפחות מארבע אמות - לא יגע בהן, שמא הבעלים הניחום
46 שם. היו כמו חצי קב בשתי אמות או קבים בשמונה אמות,
47 או שהיה הקב משנים ושלשה מיניו, כמו תמרים שמשמין
48 [ורמונים] - כל אלו ספק. לפיכך לא יטל, ואם נטל - אינו
49 חייב להכריזו.

50 יג. המוצא צבורי פרות, או פרות בכלי, או כלי כמות
51 שהוא - חייב להכריזו. מוצא כלי ולפניו פרות - הרי אלו
52 שלו הפרות, והכלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הכלי של
53 אחד והפרות של אחר, והרי אין בו סימן. ואם מראין
54 הדברים שהן של אדם אחד - חייב להכריזו.

55 יד. כיצד? היו אחורי הכלי לפני הפרות - הרי אלו שלו;
56 היו פני הכלי לפני הפרות - חוששין שמא מן הכלי נשפכו.
57 ואם היו אגנים לכלי, אף על פי שפניו כלפי הפרות - הרי
58 אלו שלו; שאלו נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהן בתוכו
59 מפני האגנים. היו מקצת הפרות בכלי ומקצתן בארץ - חייב
60 להכריזו.

61 טו. המוצא קציעות בדרך, ואפילו בצד שדה קציעות - הרי
62 אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך, ונמצאו תאנים
63 תחתיה - מתרות משום גזל; שהתאנה וכיוצא בה עם
64 נפילתה נמאסת. ופטורות משום מעשר. אבל זיתים וחרובין
65 וכיוצא בהן - אסורין.

66 טז. תמרים שמשפין הרוח - מתרות; שהבעלים מחלום
67 לכל אדם, וזהו חזקתן. ואם היו של יתומים, שאינן בני
68 מחילה - אסורין. וכן אם הקפיד בעל השדה והקיף מקום
69 האילנות או תכן מקום שיפלו בו הנובלות עד שילקטם -
70 הרי אלו אסורות; שהרי גלה דעתו שלא מחל.

71 יז. חתול רע שהורג את הקטנים - אסור לקימו, ואין בו
72 משום גזל, ואין בו משום השב אבדה, אף על פי שעורו
73 מועיל; אלא כל המוצא זכה בו, והורגו והעור שלו.

74 יח. גזל הנמצא קרוב לשוכה; בתוך חמשים אמה - הרי
75 הוא של בעל השוכה, חוץ לחמשים אמה - הרי הוא של
76 מוצאו; שאין הגזל מדדה יתר על חמשים אמה. נמצא בין
77 שני שוככות - הרי הוא של קרוב; מחצה למחצה - יחלקו.
78 במה דברים אמורים? כשהיו יוני שני השוככות שוים
79 במנן; אבל אם היו יוני האחד רבים - הלך אחר הרב אף
80 על פי שהוא רחוק.

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ב

פרק ששה עשר

83 א. המוצא מחטים² וצנורות³ ומסמרים וכיוצא בהן: אם
84 מצאם אחד אחד - הרי אלו שלו⁴, שנים שנים או יתר -
85 חייב להכריז; שמננן סימן.

86 ב. וכן המוצא מעות מפזרים - הרי אלו שלו⁵. אפילו היו

1 אבדה, ואינו חייב להחזיר. ואם חשש שמא יהרגנה העובד
2 כוכבים פשימץאנה מפני שהפסידה הכרם - הרי זו אבדה,
3 ונוטל ומכריזו.

4 ה. מוצא פרה ברשות הרבים, אם עומדת חוץ לתחום -
5 חייב להחזיר. היתה רועה בעשבים, או שהיתה ברפת
6 שאינה משתמרת ואינה מאבדת - לא יגע בה, שאין זו
7 אבדה. מוצא טלית או קרדס: בצד הגדר - הרי זה לא יגע
8 בהן; בסרטיא - הרי זה נוטל ומכריז. וכן כל כיוצא בזה.
9 ו. מוצא גזולות מקשרין בכנפיהן ומדדין אחר הגדר או
10 אחר הגפה או בשבילין שבשדות - הרי זה לא יגע בהן,
11 שמא בעליהן הניחום שם. ואם נטלן - הרי אלו שלו. ואם
12 היו קשורין קשר שהוא סימן - חייב להכריז. וכן אם מצאן
13 קבועים במקומן - חייב להכריז; שהמקום סימן.

14 ז. מוצא באשפה כלי מכסה - הרי זה לא יגע בו, כמו
15 שבארנו. ואם אשפה שאינה עשויה להתפנות היא, ונמלה
16 עליה לפנותה, אף על פי שמצאו מכסה - נוטל ומכריז. וכן
17 אם היו כלים קטנים, כגון סבין ופוד וכיוצא בהן, אפילו
18 היו מכסין באשפה הקבועה - נוטל ומכריזו.

19 ח. מוצא פרות מפזרין: דרך הנחה - לא יגע בהן; דרך
20 נפילה - הרי הן שלו. וכן אם מוצא פריכות קטנות של
21 שבילים ברשות הרבים, שהרי אין בהן סימן, או שמצא
22 עגולי דבלה, וכפרות של נחתום, ומחרוזות של דגים,
23 וחתוכות של בשר, וגזי צמר הבאות ממדינתו, ואניצי
24 פשתן, ולשוניות של ארגמן - הרי אלו שלו, מפני שאין בהן
25 סימן. ואם יש בהן סימן - נוטל ומכריז; שסימן העשוי
26 לדרס הרי הוא סימן.

27 ט. אבל אם מוצא פרות של בעל הבית, וגזי צמר
28 הלקוחות מבית האמן, כדי לזון וכדי שמן - חייב להכריז;
29 שכל אלו יש להם סימנן מבהקין. ואם נפתחו האוצרות
30 של לזון ושל שמן - הרי אלו שלו. ואף על פי שהם רשומין.
31 שכל הפדות כף היו רשומות, ונמצאו אלו הפדין בכפרות
32 הנחתום, שיש צורה אחת לכלן ומשקל אחד לכלם.

33 י. מוצא פריכות ברשות היחיד: אם דרך נפילה - הרי אלו
34 שלו, ואם דרך הנחה - חייב להכריז; שאף על פי שאין
35 להם סימן - המקום סימן, (אף על פי שאינו סימן מבהק).
36 מוצא אלמות, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - נוטל
37 ומכריזו.

38 יא. מוצא עגול ובתוכו חרש, כפר ובתוכו מעות, חתיכה
39 של בשר שהוא משנה בחתיכות, דג נשוף, וכן כל כיוצא
40 באלו - הואיל ויש בהן שני, חייב להכריז; שלא עשאוהו
41 בעליהן אלא לסימן.

42 יב. מוצא פרות מפזרין במקום הגרנות: אם היו כמו קב
43 בתוך ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות - הרי אלו
44 שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן. היו מפזרין

מתוך מהדורת וגשל

1. הלוקח פירות מחברו, או ששלח לו חברו פירות, ומצא
בתוכן מעות צורות - נוטל ומכריז³³; מצאן מפורזות - הרי
אלו שלו³⁴. במה דברים אמורים? כשהיו הפרות מן התגרס³⁵
או מבצל הבית שלקחן מן התגרס; אבל אם בעל הבית דש
הפרות לעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הפנענים³⁶ - הרי
זה חייב להחזיר³⁷.
- ז. המוצא מטמון³⁸ בגלגל³⁹ או בכתל יטון - הרי אלו שלו;
שאני אומר: של אמורים הקדמונים⁴⁰. והוא, שמיצאם
מטה מטה⁴¹ כדרך כל המטמונות הישנות⁴²; אבל אם
מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפילו נסתפק לו הדבר⁴³
- הרי זה לא יגע בהן, שמה מנחים הם שם⁴⁴.
- ח. והואיל ויחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כמו
שיתבאר, למה לא יקנה בעל החצר זה המטמון שבתוך
הכתל היטון אף על פי שהוא של אמורים, ותהיה מצויה
זו לבצל החצר⁴⁵? מפני שאינו ידוע⁴⁶ לו ולא לאחרים,
והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם, ולפיכך הוא של
מוצא. ומה אברה של אדם⁴⁷, אמרה תורה: אשר תאבד
ממנו ומצאתה - מי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם⁴⁸,
יצאת זו⁴⁹ שנפלה לים שאבדה ממנו ומכל אדם⁵⁰; קל
וחמור למטמון קדמוני, שלא היה שלו מעולם⁵¹, והוא אבוד
ממנו ומכל אדם. לפיכך הוא של מוצא.
- מקצת מטבעות זה על גבי זה⁶ - הרי הן כמפורזין. אבל
אם מצא צבור מעות - חייב להכריז⁸. מצא שלשה מטבעות⁹
זה על גב זה והן עשויין כמגדל¹⁰, או שהיו אחד מן ואחד
מין ואחד על גביהן¹¹, או שהיו מקצת זה על מקצת זה,
כדי שאם יכניס קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת¹² - חייב
להכריז. היו עשויים כשיר¹³ או כשורה¹⁴ או כחצובה¹⁵ או
כסלם¹⁶ - הרי זה ספק, ולא יטל.
- ג. המוצא מעות בכיס¹⁷, או כיס כמות שהוא - חייב
להכריז¹⁸. מצא כיס ולפניו מעות מפורזים - הרי אלו שלו¹⁹.
ואם מראין הדברים שהכיס והמעות של אדם אחד²⁰ ומן
הכיס נפלו - חייב להכריז.
- ד. המוצא מעות פתונות: אם היו בין תבה²¹ לחנוני - הרי הן
של בעל הפתונות²²; ואם מצאן על התבה, ואין צריך לומר
מתבה ולחון - הרי הן של מוצאן²³. ולמה לא תקנה הפתונות
לבקעליה? לפי שאינה חצר המשתמרת²⁵. ואף על פי שבעליה
בתוכה²⁶, צריך לומר: תקנה לי חנותי, כמו שיתבאר.
- ה. מצא מעות פתונות השלחני²⁷: בין כסא²⁸ לשלחני - הרי
אלו של שלחני²⁹; מצאן על הכסא לפני השלחני, אפילו היו
צוררין³⁰ ומנחין על השלחן - הרי אלו של מוצאן. והוא,
שהיו רב עובדי פוכבים³¹, כמו שבאנו; אבל אם היו רב
ישראל - חייב להכריז, מפני שהן צוררין³² יש להם סימן.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אין בהן סימן. (6) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינא למטה. (7) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציעא כה). (8) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י). (9) משנה שם כה. המספר הוא סימן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). (10) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם. "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירושו, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עורף על חבירו, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (שם). (11) חציו על זה וחציו על זה (שם כה). (12) דרך הינוח הוא (שם כה). (13) עגול כצמיד (שם). (14) זה אצל זה. (15) כל אחד כנגד אוויר של שניים. (16) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם. (17) בארנק (משנה שם כד). (18) שהרי יש סימן בארנק. (19) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפורזות אין סימן (גמרא כה). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. (20) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם. (21) שהחנוני יושב לפניה. (22) שמיד החנוני נפל, שהרי שם מקומו. (23) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתייאש. דעת רבי אלעזר שם. (24) ולמה לא זכה בהן החנוני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא מציעא יא). (25) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. (26) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל. (27) מחליף מעות (משנה בבא מציעא כו). (28) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. (29) שממנו נפלו, שהרי אין הקונה ניגש לשם. (30) ויש בהן סימן. זוהי גירסת רבינו חננאל והר"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צוררין ומונחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (של המוצא). ורש"י לא גרס "צוררין", ראה שם. (31) שנתייאשו הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צוררין. (32) אבל אם אינם צוררים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתייאשים מיד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מציעא כא: (33) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. (34) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). (35) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז). (36) וכל מה שקנה עבד קנה רבו. (37) לבצל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתייאש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשרשם על ידי עבדיו העבריים אפשר מהם נפלו המעות ונתייאשו. (38) טמון במקום סתר. (39) אבנים (משנה שם כה). (40) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). (41) בתוך הקרקע. הגירסה בגמרא שלנו "דשתין טפין", כלומר, שהחפץ העלה חלודה מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזה. גירסת רבינו "דשתית", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. (42) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. (43) אם זה מטמון חדש. (44) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א. (45) ומדוע מתייחס למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). (46) שיש מטמון. (47) שחי וקיים. (48) חייבים להחזיר. (49) שאין צריכים להכריז (שם). (50) וחזקה שנתייאשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. (51) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתין

שלא קנה פקח לא קנה חרש. היו שניהם חרשים - תקנו
 חכמים שיקנו, כדי שלא יבואו להנצות.
 ה. שנים שראו גמל או חמור של מציאה, וקדמו שניהם
 והנהיגוהו או משכוהו, או שהיה אחד מנהיג ואחד מושף
 - קנו שניהם. במה דברים אמורים? בחמור; אבל בגמל,
 אם היה אחד מנהיג ואחד מושף - המושף קנה, אבל לא
 המנהיג.
 ו. בהמת מציאה שקדם אחד ואחז במוסרה - לא קנה, עד
 שימשף או ינהיג. וכן בנכסי הגר. אבל קנה המוסרה לבדה.
 ז. היה אחד רוכב ואחד אחז במוסרה - הרוכב קנה
 בהקמה והמוסרה שעל לחיי בהקמה בלבד, וזה שאחז
 המוסרה קנה ממנה מה שאחז בידו, ושאר המוסרה לא
 קנהו אחד מהן.
 ח. חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ואם נפלה בה
 מציאה - הרי היא של בעל החצר. במה דברים אמורים?
 בחצר המשתמרת; אבל בשדה וגנה וכיוצא בהן: אם היה
 עומד בצד שדהו ואמר: זכתה לי שדי - זכה בה; ואם אינו
 עומד שם, או שהיה עומד ולא אמר 'זכתה לי שדי' - כל
 הקודם זכה. וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדו
 - הרי אלו קונים לו, ואם הגיעה המציאה לתוך ארבע
 אמות שלו - זכה בה.
 ט. חכמים תקנו דבר זה, כדי שלא יריכו המוצאין זה עם
 זה. במה דברים אמורים? בסמטא, או בצדי רשות הרבים
 שאין הרבים דוחקין בהן, או בשדה שאין לו בעלים; אבל
 העומד ברשות הרבים או בתוך שדה חבירו - אין ארבע
 אמות קונות לו, ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו.
 י. קטנה - יש לה חצר ויש לה ארבע אמות, וקטן - אין
 לו חצר ואין לו ארבע אמות. מפני שחצר של קטנה מידה
 למדנה: שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך
 מתגרשת בגט המגיע לחצרה; וכשם שיש לה חצר לענין
 הגט, כך יש לה לענין מציאה; וארבע אמות של אדם
 פתחו לענין מציאה. אבל האיש למדנו שחצרו קונה לו

ט. מציאת מטמון בכתל חדש⁵²: אם המטמון מוכיח שהוא
 לבעל הבית - הרי הוא שלו; ואם מוכיח שהוא של אחד
 מן השוק - הרי הוא של מוצאו⁵³. כיצד? הספין - הרי
 הנצב שלו מוכיח⁵⁴; והפסים - פיו מוכיח⁵⁵. ואם נמצא תוך
 הכתל מלא מהן⁵⁶ - חולקין⁵⁷.
 י. היו בתוך הכתל מעות או לשונות של זהב, שאין שם
 מוכיח⁵⁸: מחציו ולחציו⁵⁹ - של מוצאו⁶⁰, מחציו ולפנים⁶¹ -
 של בעל הבית⁶².
 יא. ויראה לי, שאין הדברים אמורים⁶³ אלא כששען בעל
 הבית שהמטמון שלו; או שהיה יורש, שאנו⁶⁴ טוענין לו⁶⁵
 שמא של אביו הן; אבל אם הודה שהן מציאה - הרי הן
 של מוצאו⁶⁶. לפיכך, אם היה משפיר ביתו לאחרים - הרי
 הן של שוכר אחרון⁶⁷. ואם השפירו לשלשה עובדי
 כוכבים⁶⁸ כאחד - הרי עשאהו פנדק⁶⁹, וכל הנמצא בו,
 אפילו בתוך הבית - הרי הוא של מוצאן; מפני שאין אחד⁷⁰
 יכול לטען שהן שלו או שהוא טמן, שהרי עשאהו פנדק.

פרק שבעה עשר

א. כל מציאה שאמרנו בה שהיא של מוצאה, אינו זוכה
 בה עד שתגיע לידו או לרשותו; אבל אם ראה את
 המציאה, אפילו נפל עליה, ובא אחר והחזיק בה - הרי זה
 שהחזיק בה זכה בה.
 ב. היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה, ואמר
 לחבירו: זכה לי בה - פיו שהגביהה לו קנה הרוכב, ואף
 על פי שלא הגיע לידו. ואם אמר לו: תנה לי, ונטלה ואמר:
 אני זכיתי בה - זכה בה הנוטל. ואם משנתנה לרוכב אמר:
 אני זכיתי בה תחלה - לא אמר כלום.
 ג. המגביה מציאה לחבירו - קנה חבירו. ואף על פי שלא
 אמר לו כלום - [זכה בה]. הגביהו המציאה שנים - קנאוה
 שניהם.
 ד. הגביהה לו חרש או שוטה או קטן - לא קנה הפקח,
 לפי שאין להן דעת. הגביהה חרש ופקח כאחד - מתוך

ובראב"ד כאן. (52) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). (53) אף על פי שזה וודאי הינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה
 מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתייאשו. (54) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין
 אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמין שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). (55) אם
 פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). (56) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה
 שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. (57) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא.
 אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על ההוכחות שנאמר למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים.
 (58) אם בעל הבית שם אותן או אחד מבני רשות הרבים (גמרא שם). (59) בחצי הקרוב לרשות הרבים (משנה שם). (60) מתוך
 הנחה שעובר דרך הניח אותן שם ושכח, ובמשך הזמן התייאש מהן. (61) בחצי הקרוב לפנים הבית. (62) כי הוא הניח אותו
 ולא התייאש. (63) שהמטמון של בעל הבית. (64) הדיינים. (65) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. (66) ואין אומרים אותו
 של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החור הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו
 ולחוץ של המוצא. (67) ולא של בעל הבית. (68) לא דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצאם, ורבינו
 נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. (69) שרבים מצויים שם. (70) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר
 לשלושה ישראלים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתייאשים. דעת רבא שם כו: ופסק כמותו נגד רב נחמן
 מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הרי"ף. (1) נתבאר בו איכות זכות המציאה שהיא של מוצאה וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

שְׁלֹחַהּ: כְּדָרְךָ שְׁקוּנָהּ לוֹ שְׁלֹחַהּ, כֶּף תִּקְנָהּ לוֹ חֲצָרוֹ; 43
וְהַקֵּטָן, הוֹאִיל וְאִינוּ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, כֶּף אֵין חֲצָרוֹ וְלֹא אֶרְבַּע 44
אֲמוֹת שְׁלוֹ קוֹנִין לוֹ, עַד שֶׁתִּגְיַע מִצִּיאָה לְיָדוֹ. 45
יא. מִי שֶׁרָאָה אַחֲרִים רְצִים אַחֵר הַמִּצִּיאָה, וְהָרִי הִיא צָבִי 46
שְׁבוֹר אוֹ גּוֹלָלוֹת שְׁלֹא פָּרְחוּ: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצַד שְׂדֵהוּ 47
שֶׁהֵן בְּתוֹכָהּ, וְאֵלּוּ הָיָה רֵץ הָיָה מְגִיעַ, וְאָמַר: זָכָתָה לִי שְׂדֵי 48
- זָכָתָה לוֹ שְׂדֵהוּ; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִגִּיעַ - הָרִי אֵלּוּ בְּצָבִי 49
שֶׁהוּא רֵץ בְּדַרְכּוֹ וּבְגוֹלָלוֹת הַמִּפְרִיחִים, וְלֹא אָמַר כָּלִים, אֲלֹא 50
כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. וְאִם נָתַנוּ לוֹ בְּמִתְנָה - הוֹאִיל וְאַחֵר 51
הַקָּנֵם לוֹ וְהָרִי הֵן מִתְגַּלְגְּלִין בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, קִנְיָה שְׂדֵהוּ. וְאִם 52
הָיָה צָבִי רֵץ בְּדַרְכּוֹ וּבְגוֹלָלוֹת מִפְרִיחִין - לֹא קִנְיָה לוֹ שְׂדֵהוּ. 53
יב. מִצִּיאַת חֶרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - יֵשׁ בָּהּ גֹּל, מִפְּנֵי דְרָכִי 54
שְׁלוֹם. לְפִיכָף, אִם עָבַר אַחֵר וּבְגוֹלָה מִיָּד - אֵינָה יוֹצֵאָה 55
בְּדִינִי, וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁכַּח - אֵינוֹ חַיֵּב בְּחֻמֶּשׁ. 56
יג. מִצִּיאַת בָּנוֹ וּבְתוֹ הַסְּמוּכִים עַל שְׁלֹחָנוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן 57
גְּדוֹלִים, וּמִצִּיאַת בְּתוֹ הַנֶּעֱרָה, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינָה סוֹמְכָת עַל 58
שְׁלֹחָנוֹ, וְאֶפְלוּ הָיְתָה מְכוּנָה אִמָּה, וּמִצִּיאַת עֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ 59
הַכְּנֻעִים, וּמִצִּיאַת אִשְׁתּוֹ - הָרִי אֵלּוּ שְׁלוֹ. אֲבָל מִצִּיאַת בָּנוֹ 60
שֶׁאֵינוֹ סוֹמֵךְ עַל שְׁלֹחָנוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן, וּמִצִּיאַת 61
עֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַעֲבָרִים, וּמִצִּיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא מְגֻרָשֶׁת 62
וְאֵינָה מְגֻרָשֶׁת - כָּל אֵלּוּ הַמִּצִּיאֹת אֵינָן שְׁלוֹ. 63
פָּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר 64
א. הַמוֹצָא שְׁטֵר חוֹב, אִף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת 65
נְכָסִים, וְאִף עַל פִּי שֶׁהַחֵיב מוֹדֶה, וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַם 66
- הָרִי זֶה לֹא יִחְזֹר; שְׁמָא פָּרַעוּ, וְקִנְיָנָא הֵם עוֹשִׂים כְּדִי 67
לְטַרְף לְקוֹחוֹת שְׁלֹא בְּדִין, וּלְפִיכָף הוֹדָה לוֹ. שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ 68
לְטַרְף בְּשֹׁטֵר שְׁלֹא פָּרַשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת, שֶׁהָאֲחִרִּיּוֹת שְׁלֹא 69
נִתְפָּרְשָׁה בְּשֹׁטֵר - טַעֲמָהּ סוֹפֵר הוּא, בֵּין בְּשֹׁטֵרִי הַלּוֹאֶה בֵּין 70
בְּשֹׁטֵרִי מִקַּח וּמִמְכָּר. לְפִיכָף, אִם פָּרַשׁ בְּשֹׁטֵר זֶה שֶׁהוּא 71
שְׁלֹא בְּאֲחִרִּיּוֹת: אִם הָיָה הַחֵיב מוֹדֶה - יִחְזֹר; וְאִם לֹא - 72
לֹא יִחְזֹר, שְׁמָא פָּרַעוּ. 73
ב. וְכֵן אִם מִצָּא שְׁטֵר שְׁמוֹנֶה בּוֹ בִּיּוֹם, וְהָיָה מְקַם, וְהַחֵיב 74
מוֹדֶה - יִחְזֹר; וְאִם אֵינוֹ מְקַם - לֹא יִחְזֹר, שְׁמָא כָּתַב 75
לְלוֹת וְעָדִין לֹא לָהּ. 76
ג. מִצָּא שְׁטֵר בְּחֻמָּת אוֹ בְּכָלִי עֵץ וְכִיּוֹצָא בָּהֶן - הָרִי זֶה 77
יִחְזֹר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן. מִצָּא שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת כְּרוּכִין בְּכָרְךָ 78
אֶחָד, אוֹ מִנְחִין זֶה עַל זֶה וְאֶגְדִּים אֶגֶד אֶחָד - יִחְזֹר לְמִי 79
שֶׁנָּתַן סִימָן. 80
ד. הָיָה הַלּוֹה אֶחָד וְהַמְּלוּם שְׁלֹשָׁה: אִם מְקַמִּים הֵם - 81
יִחְזֹר לְלוֹה, וְאִם לֹא - יִחְזֹר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן; שְׁמָא 82
הַמְּלוּם נָתַנוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן לְסוֹפֵר לְקִימָן וְנִפְלוּ מִיַּד הַדִּין. הָיָה 83
הַמְּלוֹה אֶחָד וְהַלּוּם שְׁלֹשָׁה - יִחְזֹר לְמַלְלוֹה. וְאִם הָיוּ 84
שְׁנֵי הַמְּלוּם שְׁלֹשָׁה - יִחְזֹר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן. 85

שְׁלֹשָׁה בְּכָתֵב יָדִי סוֹפֵר אֶחָד - יִחְזֹר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן; 43
שְׁמָא שְׁלֹשָׁה הוֹלִיכּוֹ שְׁטָרֵיהֶן לְסוֹפֵר לְכָתֵב וְנִפְלוּ מִיַּד 44
הַסּוֹפֵר. 45
ה. מִצָּא שְׁטָרוֹת קְרוּעִין וְשֹׁטֵר חוֹב בִּינְיָהֶן - לֹא יִחְזֹר. וְאִם 46
יֵשׁ עִמָּהֶן שׁוֹבֵר, אֶפְלוּ כָּלֵא עֵדִים - יִתֵּן שְׁטֵר הַחוֹב לְלוֹה; 47
שְׁאֵלּוּ לֹא הָיָה פָּרוּעַ, לֹא הִשְׁלִיכוּ בֵּין שְׁטָרוֹת קְרוּעִים, וְהָרִי 48
יֵשׁ עִמּוֹ כָּתֵב שֶׁהוּא פָּרוּעַ. 49
ו. מִצָּא גִטִּי נָשִׁים: בְּזִמָּן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה - יִחְזֹר לְאִשָּׁה; 50
אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה: אִם נָתַנָּה הָאִשָּׁה סִימָן מִבְּהֶק - יִנָּתֵן לָהּ, 51
וְאִם לֹא - לֹא יִחְזֹר לֹא לָהּ וְלֹא לָזֶה. אָמַר הַבַּעַל: מִיָּדִי 52
נָפַל, וְנָתַן סִימָנוֹ, וְהָאִשָּׁה אוֹמְרָת: מִיָּדִי נָפַל, וְנָתַנָּה סִימָנוֹ 53
- יִנָּתֵן לָהּ. וְהוּא, שֶׁתִּתֵּן סִימָן מִבְּהֶק, כְּגוֹן שֶׁאֲמָרָה: נָקַב 54
יֵשׁ בְּצַד אוֹת פְּלוּנִית; שְׁאֵלּוּ לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ, לֹא הָיְתָה 55
יּוֹדַעַת. 56
ז. הוּא אוֹמֵר סִימָנִי הַחוֹט שֶׁקָּשַׁר בּוֹ הַגֵּט, וְהִיא אוֹמְרָת 57
סִימָנִי הַחוֹט - יִנָּתֵן לָהּ. וְהוּא, שֶׁתֹּאמַר סִימָן מִבְּהֶק, כְּגוֹן 58
אֶרְךָ מִדַּת הַחוֹט; אֲבָל אִם אֲמָרָה: אֲדָם אוֹ שָׁחַר הוּא - אֵין 59
זֶה סִימָן מִבְּהֶק. הוּא אוֹמֵר: בְּחֻמָּת הָיָה מִנָּח, וְהִיא אוֹמְרָת: 60
בְּחֻמָּת הָיָה מִנָּח - יִנָּתֵן לוֹ; שְׁאֵין זֶה סִימָן מִבְּהֶק. 61
ח. מִצָּא גִט שֶׁחָרוּ: בְּזִמָּן שֶׁהָרֵב מוֹדֶה - יִחְזֹר לְעָבֵד; אֵין 62
הָרֵב מוֹדֶה - לֹא יִחְזֹר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. 63
ט. מִצָּא שְׁטֵר מִתְנָה: אִם מִתְנָת בְּרִיא הִיא, וְאִף עַל פִּי 64
שֶׁשְׁנֵיהֶם מוֹדִים - לֹא יִחְזֹר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה; שְׁמָא כָּתַב 65
לְתֵן וְלֹא נָתַן, וְאַחֵר שֶׁכָּתַב שְׁטֵר זֶה מִכֵּר שְׂדֵה זֶה אוֹ נִתְּנָה 66
לְאַחֵר בְּמִתְנָה, וְחָזַר בּוֹ, וְזֶה שְׁמוֹדָה לָזֶה כְּדִי לַעֲשׂוֹת קְנוּיָא 67
עַל הָאֲחֵרוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ אוֹ שֶׁמִּכֵּר לוֹ. וְאִם מִתְנָת שֶׁכִּיב מֵרַע 68
הִיא: אִם הוֹדָה - יִתֵּן, וְאִם לֹא - לֹא יִתֵּן; שֶׁשֶׁכִּיב מֵרַע 69
שֶׁנָּתַן לְשָׁנִים זֶה אַחֵר זֶה - הָאֲחֵרוֹן קָנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. 70
י. מִת שֶׁכִּיב מֵרַע שֶׁנָּתַנָּה בְּמִתְנָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִירָשׁ מוֹדֶה 71
שְׁמוֹרִישׁוֹ נִתְּנָה - הָרִי זֶה לֹא יִחְזֹר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה; שְׁמָא 72
כָּתַב לְתֵן וְלֹא נָתַן, וּמִכְרָה הִירָשׁ אוֹ נִתְּנָה, וְחָזַר בּוֹ, וְהָרִי 73
הוּא רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת קְנוּיָא עִם זֶה כְּדִי לְהַפְקִיעַ נְכָסִי זֶה 74
הָאֲחֵרוֹן. 75
יא. מִצָּא שׁוֹבֵר: בְּזִמָּן שֶׁבַעל הַשְּׁטֵר מוֹדֶה שֶׁנִּשְׁבַּר שְׁטָרוֹ 76
וּפָרַעוּ אוֹ מָחְלוּ - יִתֵּן לְבַעַל הַשׁוֹבֵר; אֵין שְׁנֵיהֶם מוֹדִים - 77
לֹא יִחְזֹר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. 78
יב. מִצָּא כְּתֻבָּה, אִף עַל פִּי שֶׁשְׁנֵיהֶם מוֹדִים - לֹא יִחְזֹר 79
לְאִשָּׁה; שְׁמָא נִפְרָעָה כְּתֻבָּה זֶה אוֹ נִמְחַלָּה, וְאַחֵר כֶּף מִכֵּר 80
הַבַּעַל נְכָסִיו, וְהָרִי הוּא רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת קְנוּיָא עַל הַלְקוֹחוֹת. 81
יג. מִצָּא אֲגָרוֹת שׁוֹם וְאֲגָרוֹת מִזֶּן, שְׁטָרִי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין, 82
וְשְׁטָרִי טַעֲנוֹת שְׁכּוֹתֵבִין הַדִּינִין שֶׁל בַּעַל דִּין זֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, 83
אוֹ שְׁמָצָא שְׁטָרִי בְּרוּרִים, וְהֵם הַשְּׁטָרוֹת שֶׁבָּרְרוּ לָהֶן בַּעֲלֵי 84
דִּינָן אֶת הַדִּינִין שֶׁדִּינִין לָהֶם וְקָבְלוּ עֲלֵיהֶם שֶׁדִּינָנוּ לָהֶם 85

הוא יפה עתה, ומשלם הפחת שהפחית מדמיו. שְׁנָאֹמֶר: 22
עֵין תַּחַת עֵין. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹⁰ לְמַדוּ, שְׁנָאֹמֶר 'תַּחַת' - 23
לְשֵׁלָם מִמּוֹן הוּא. 24
ג. זֶה שְׁנָאֹמֶר בַּתּוֹרָה: כָּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאֶדָם בֵּן יִנְתֵּן בּוֹ¹¹ 25
- אֵינוֹ לְחַבֵּל בְּזֶה כִּמוֹ שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ; אֲלֵא שֶׁהוּא רְאוּי 26
לְחַסְרוֹ אִיכָר¹² אוֹ לְחַבֵּל בּוֹ כָּאֲשֶׁר עָשָׂה, וּלְפִיכָף מְשַׁלֵּם 27
נִקְוָה¹³. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לַנֶּפֶשׁ רָצִחַ - 28
לְרוֹצֵחַ בְּלִבָּד הוּא שָׂאִין בּוֹ כֶּפֶר, אָבֵל לְחַסְרוֹן אִיכָרִים¹⁴ אוֹ 29
לְחַבְלוֹת יֵשׁ בּוֹ כֶּפֶר. 30
ד. וְכֵן זֶה שְׁנָאֹמֶר בַּחֲבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּמִזִּיקוֹ: לֹא תַחֲסֹם עֵינְךָ¹⁵ 31
- שֶׁלֹא תַחֲסֹם בְּתַשְׁלוּמִין. שְׁמָא תֹאמַר: עֵנִי הוּא זֶה¹⁶ וְשֶׁלֹא 32
בְּכֹנֶה חָבֵל בּוֹ, אֶרְחֻמֶּנּוּ; לְכֹף נֹאמֵר: לֹא תַחֲסֹם עֵינְךָ¹⁷. 33
ה. וּמִנֵּין שְׁנָאֹמֶר בְּאִיכָרִים¹⁸ 'עֵין תַּחַת עֵין', תַּשְׁלוּמִין 34
הוּא¹⁹? שְׁנָאֹמֶר בּוֹ²⁰: חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה, וּבִפְרוֹשׁ נֹאמֵר²¹: 35
וְכִי יִפְקֶה²² אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֵף²³ וְגוֹמֵר, רַק 36
שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרִפָּא יִרְפָּא, הֵא לְמַדְתָּ²⁴ שֶׁ'תַּחַת' שְׁנָאֹמֶר 37
בַּחֲבוּרָה - תַּשְׁלוּמִין, וְהוּא הִדִּין לְתַחַת' הָאִמּוֹר בְּעֵין²⁵ 38
וּבִשְׁאָר אִיכָרִים²⁶. 39
ו. וְאֵף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ²⁷ נִרְאִין מִעֵנִין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב²⁸, 40
וְכֵלָן²⁹ מִפְּרָשִׁין הֵן מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִהֵר סִינִי³⁰ - בִּלְן הִלְכָה 41
לְמֹשֶׁה הֵן בִּידְנוּ, וְכֵזָה רְאוּ אֲבוֹתֵינוּ דִּנִּין בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל 42
יְהוֹשֻׁעַ, וּבְבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי, וּבְכָל בֵּית דִּין וּבֵית 43
דִּין שֶׁעָמְדוּ מִימֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ³¹ וְעַד עַכְשָׁיו. 44
ז. וּמִנֵּין שְׁמִיזִק בַּחֲבֵרוֹ חֵיב בְּצַעֲרָה³² בְּפָנֵי עֲצוּמוֹ³³? שְׁהָרִי 45

פְּלוּנִי וּפְלוּנִי, אוֹ שֶׁמָּצָא כָּל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין - הָרִי זֶה יַחְזִיר. 1
כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שֹׁטֵר שֶׁחֹשֵׁשִׁין בּוֹ לְפָרְעוֹן - לֹא יַחְזִיר, 2
שְׁמָא נִפְרַע הַחֹב; וְאִם הָיָה הַחֵיב מוֹדֶה, וְאֶפְשָׁר שֶׁהוֹדָה 3
כְּדִי לַעֲשׂוֹת קְנוּנָא עַד שִׁפְסִיד אֶת הַלּוֹקֶחַ אוֹ מִקְבֵּל מִתְּנֶה 4
שֶׁלְקָחוֹ אַחֵר זִמְן הַשֹּׁטֵר, כְּדִי שִׁפְרָעוּ מִיָּדָם שֶׁלֹא פָדִין - הָרִי 5
זֶה לֹא יַחְזִיר, אֵף עַל פִּי שֶׁשְׁנִיָּהֶם מוֹדִים; וְכָל שֹׁטֵר שָׂאִין בּוֹ 6
צַד לְחַשֵּׁשׁ לֹא לְפָרְעוֹן וְלֹא לְקְנוּנָא - יַחְזִיר לְבַעֲלֵיו. 7
יד. כָּל הַשֹּׁטְרוֹת הַנִּמְצָאִים שְׁדִינָן שֶׁלֹא יַחְזִיר, אִם הַחֲזִיר 8
- הָרִי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים, וְגוֹבִין בְּהֵן, וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִתַּחַת 9
יָד בְּעִלְיָהֶם, וְהָרִי הֵם בְּחֻקְתָּן וְאֵין חֹשֵׁשִׁין לָהֶם. 10
סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת גְּזֻלָּה וְאִבְדָּה בְּסִיעָתָא דְשְׁמִיא 11

יום שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ב

הלכות חובל ומזיק

מַצוֹת עָשָׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מִזִּיק מִמוֹנוֹ. 14
וּבִאִוֵּר מַצָּה זֶה בְּפָרְקִים אֵלּוּ: 15

פרק ראשון

א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ² - חֵיב לְשַׁלֵּם³ לוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ 17
הֵם: נֶזֶק, וְצַעַר, וְרִפּוּי, וְשִׁבְתָּ, וְחֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵלּוּ, 18
בִּלְוֵן⁴ מִשְׁתַּלְמִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסִיו⁵, כְּדִין כָּל הַמִּזִּיקִין⁶. 19
ב. נֶזֶק בְּצִדָּד⁷? שְׁאֵם קָטַע יָד חֲבֵרוֹ אוֹ רִגְלוֹ - רוֹאִין אוֹתוֹ 20
כְּאֵלּוּ הוּא עֹבֵד נִמְכָּר בְּשׁוּק⁸, כִּמְהָ הָיָה יָפֶה⁹ [אֵין] וְכִמְהָ 21

1) נתבאר בו החובל בחבירו שהוא חייב בחמשה דברים, שהם: נזק וצער ורפוי ושבת ובושת, מנין לו זה מן התורה. ואיכות עשיית החבלה, בכונה ושללא בכונה, באי זה דבר, ובאי זה מקום. (2) כגון, קוטע ידו. (3) ואין מקטעים ידו. (4) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. (5) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. (6) בממון חבירו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י. (7) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. (8) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. (9) היה שווה לפני שנחבל. (10) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו. (11) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. (12) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. (13) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. (14) כגון קוטע ידו, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה). (15) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חבירו ומזיקו", משום שגם ברוצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. (16) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. (17) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א. (18) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים זוממין. (19) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסיירו לו אבר. שאלה זו מכוננת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת תחת ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסייר אבר (לחם משנה). (20) באותו ענין. (21) באותה פרשה למעלה. (22) בכתוב לפנינו: והיכה. (23) דהיינו חבורה. (24) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי בבא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובוזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי בבא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. (25) בכתוב שלפניו. (26) באותו כתוב. (27) שעין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. (28) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. (29) צריך לומר: "כולם". (30) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" (תורת כהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). (31) ולא היה כל ספק, ש"עין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכים מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם. (32) ושיעור הצער - ראה להלן פרק ב הלכה י. (33) נוסף על דמי הנזק.

- 1 נֶאֱמַר בְּאוֹנֶס: תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה³⁴; וְהוּא הִדִּין לְכָל הַמַּצְעֵר³⁵
- 2 אֶת חֲבֵרוֹ בְּגוֹפּוֹ³⁶, שֶׁהוּא חֵיב לְשֵׁלֵם דְּמֵי הַצֵּעֵר.
- 3 ח. וּמִנֵּין שֶׁהוּא חֵיב בְּשִׁבְתּוֹ³⁷ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וּרְפוּי³⁸ בְּפָנֵי
- 4 עֲצָמוֹ? שְׁנֵאמַר³⁹: רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וּרְפָא יִרְפָּא.
- 5 וּמִנֵּין שֶׁהוּא חֵיב בְּשִׁבְתּוֹ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר:
- 6 וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהִזְיָקָהּ בְּמִבָּשִׁי, וְקִצְתָּהּ אֶת פִּפְּהָ⁴⁰; בְּכָלֵל
- 7 דִּין זֶה כָּל הַמִּבְשִׁי⁴¹.
- 8 י. הַמִּבְשִׁי אֵינוֹ חֵיב עַל הַבִּשְׁתּוֹ עַד שִׁיְהִיָּה מִתְּפִינָה⁴²,
- 9 שְׁנֵאמַר: וְשִׁלְחָה יָדָהּ⁴³; אֲבָל הַמִּבְשִׁי חֲבֵרוֹ בְּלֹא פְנֵה -
- 10 פְּטוּר. לְפִיכָּה, יִשָּׁן וְכִיּוּצָא בּוֹ שְׁבִישׁ - פְּטוּר.
- 11 יא. אָדָם מוּעֵד⁴⁴ לְעוֹלָם. בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מְזִיד, בֵּין עַר בֵּין
- 12 יִשָּׁן⁴⁵ בֵּין שְׁכּוֹר⁴⁶, אִם חָבֵל בְּחֲבֵרוֹ אוֹ הִזִּיק מִמּוֹן חֲבֵרוֹ -
- 13 מְשַׁלֵּם מִן הַפֶּה שֶׁבִּנְכֶסְיוֹ. בְּפֶה דְּכָרִים אֲמֹרִים שֶׁהִלָּשׁ חֵיב
- 14 לְשֵׁלֵם? בְּשָׁנִים שִׁשְׁשָׁנוּ בְּאֶחָד, וְנִתְּהַפֵּךְ אֶחָד מֵהֶן וְהִזִּיק אֶת
- 15 חֲבֵרוֹ⁴⁷ אוֹ קָרַע בְּגָדוֹ; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד יִשָּׁן, וְכֹא אַחֵר
- 16 וְשָׁכַב בְּצִדוֹ - זֶה שֶׁבֹּא בְּאַחֲרוֹנָה הוּא הַמוּעֵד, וְאִם הִזִּיקוֹ
- 17 הַיִּשָּׁן⁴⁸ - פְּטוּר. וְכֵן אִם הָיִיתָ כְּלִי בְּצִד הַיִּשָּׁן וְשָׁכַרְו -
- 18 פְּטוּר; שָׁנָה שֶׁהִנִּיחוֹ הוּא הַמוּעֵד שֶׁשָּׁפַע⁴⁹.
- 19 יב. מִי שֶׁנֶּפֶל מִן הַגֶּג בְּרוּחַ מְצוּיָה⁵⁰ וְהִזִּיק - חֵיב בְּאַרְבָּעָה
- 20 דְּכָרִים⁵¹, וּפְטוּר מִן הַבִּשְׁתּוֹ⁵². נֶפֶל בְּרוּחַ שְׁאִינָה מְצוּיָה⁵³ -
- 21 חֵיב בְּנִזְק⁵⁴ בְּלִבָּד, וּפְטוּר מִבְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים⁵⁵. וְאִם נִתְּהַפֵּךְ⁵⁶
- 22 - חֵיב בְּכָל, אִף בְּבִשְׁתּוֹ⁵⁷; שֶׁכָּל הַמִּתְּפִינָה לְהִזִּיק, אִף עַל פִּי
- 23 שְׁלֹא נִתְּפִינָה לְבִישׁ - חֵיב בְּבִשְׁתּוֹ⁵⁸.
- 24 יג. שְׁנֵים שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָד בְּאֶחָד⁵⁹ - שְׁנֵיהֶם חֲבִיבִין⁶⁰,
- 25 וּמְשַׁלְשִׁין⁶¹ בִּיגִיָּהֵן. הֵיךְ אֶחָד מִתְּפִינָה וְאֶחָד שְׁאִינוֹ מִתְּפִינָה -
- 26 זֶה שְׁאִינוֹ מִתְּפִינָה פְּטוּר מִן הַבִּשְׁתּוֹ⁶².
- 27 יד. הַמִּתְּפִינָה לְבִישׁ אֶת הַקֶּטָן וּבִישׁ אֶת הַגָּדוֹל - נוֹתֵן
- 28 לַגָּדוֹל⁶³ דְּמֵי בִשְׁתּוֹ שֶׁל קֶטָן⁶⁴. נִתְּפִינָה לְבִישׁ הַעֲבֵד וּבִישׁ אֶת
- 29 בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן לְבֶן חוֹרִין דְּמֵי בִשְׁתּוֹ שֶׁל עֲבָד⁶⁵.
- 30 טו. הֵיכָה לוֹ אֶכָּן מִנְחַת בְּחִיקוֹ, בֵּין שְׁלֹא הִכִּיר בָּהּ
- 31 מְעוֹלָם⁶⁶ בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכַחָהּ⁶⁷, וְעַמֵּד, וְנִפְלָה וְהִזִּיקָהּ⁶⁸
- 32 - חֵיב בְּנִזְק⁶⁹ בְּלִבָּד, וּפְטוּר מִבְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים⁷⁰. וְכֵן אִם
- 33 נִתְּפִינָה לְזֶרֶק שְׁתִּים⁷¹ וְזָרֵק אֲרָבַע וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁהִזִּיק כִּשְׁהוּא
- 34 יִשָּׁן⁷² - חֵיב בְּנִזְק, וּפְטוּר מִבְּאַרְבָּעָה דְּכָרִים.
- 35 טז. הַמִּזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ בְּכִנְיָה⁷³ כָּלֵל מְקוֹם⁷⁴ - חֵיב בְּחִמְשָׁה
- 36 דְּכָרִים. וְאִפְלוּ נִכְנַס לְרִשּׁוֹת חֲבֵרוֹ⁷⁵ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְהִזִּיקוֹ
- 37 בְּעַל הַבֵּית - חֵיב; שִׁישׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹצִיא, וְאֵין לוֹ רִשּׁוֹת
- 38 לְהִזִּיקוֹ. אֲבָל אִם הִזִּיק⁷⁶ זֶה שֶׁנִּכְנַס בְּבַעַל הַבֵּית - הָרִי בְּעַל
- 39 הַבֵּית פְּטוּר⁷⁷. וְאִם הִזִּיק בּוֹ בְּעַל הַבֵּית - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס
- 40 שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת. הֵיךְ שְׁנֵיהֶם בְּרִשּׁוֹת⁷⁸ אוֹ שְׁנֵיהֶם שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת,
- 41 וְהִזִּיקוֹ זֶה בְּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין⁷⁹.
- 42 יז. הַמִּבְכָּע עֲצִים בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וּפְרַח עֵץ מִהֶן וְהִזִּיק

(34) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פה). וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובוזה מיושבת תמיהת המגיד משנה כאן. (35) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפור או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג; וראה להלן פרק ב הלכה ג. (36) אבל אם גרם לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז. (37) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא. (38) שכר הרופא ודמי הרפואות, וראה שם הלכה יד. (39) במקום איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה. (40) ופירשו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כח. (41) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמא בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב. (42) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא. (43) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו; וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ח, הלכה ג וספרי שם. (44) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). (45) שהוא בבחינת אונס. (46) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאונס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. (47) בגופו. (48) כלומר הראשון ששכב לישון. (49) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם. (50) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. (51) אף על פי שלא נתכוון להזיק. (52) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י. (53) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אונס. (54) שאדם מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאונס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באונס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילתו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האונס כרצון", שנאמר בגמרא. (55) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. (56) והתכוון ליפול על האדם, כדי להקל את החבטה (רש"י שם כו.). (57) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. (58) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושה לניזק. שם כו. הלכה זו מפרשת את הלכה י, ש"מתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לנזק עצמו. (59) בבת אחת. (60) בתשלומים, אבל אם מת, שניהם פטורים ממיתה. שם כו: (61) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. (62) וחבירו ישלם הכל. (63) אף על פי שלא נתכוון אליו. (64) דמי בושת שהיה ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושתו של קטן נמוך משל גדול. (65) שאף המבייש את העבד חייב בבושת. (66) כגון שהיה ישן, והניחה אדם אחר בחיקו. (67) והריהו שוגג. (68) לאדם או לכלים. (69) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אונס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. (70) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. (71) למרחק שתי אמות. (72) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים. (73) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". (74) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. (75) כגון חצרו או ביתו. (76) כגון שנתקל בבעל הבית. (77) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפשע. (78) כגון בחצר של שניהם או שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. (79) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם

- 1 ברשות היחיד⁸⁰; או שבקע ברשות היחיד⁸¹, והזיק ברשות
2 הרבים⁸²; או שבקע ברשות היחיד, והזיק ברשות היחיד
3 אחר⁸³; או שנקנס לתנותו של נגר⁸⁴, בין ברשות בין שלא
4 ברשות⁸⁵, ונתנה בקעת וטפחה על פניו - בכל אלו חייב⁸⁶
5 בארבעה דברים⁸⁷, ופטור מן הבשת⁸⁸.
6 יח. פשם שאומדין למיתה⁸⁹, פה אומדין לנזקין⁹⁰. כיצד?
7 הרי שהכה חבירו בצדור קטן⁹¹ שאין בו כדי להזיק, או
8 בקיסם של עץ קטן, וחבל בו חבלה שאין חפץ זה ראוי
9 לעשותו - הרי זה פטור⁹²; שנגמר: באבן או באגרף⁹³ -
10 דבר הראוי להזיק. אבל חייב הוא בבשת⁹⁴ בלבד. אפילו
11 רקק⁹⁵ בגופו של חבירו⁹⁶ - חייב בבשת. לפיכך⁹⁷ צריכין
12 העדים לידע במה הזיק, ומביאין החפץ שהזיק בו לבית
13 דין⁹⁸, עד שאומדין אותו⁹⁹ ודנין עליו. ואם אבד החפץ,
14 ואמר החובל: לא היה בו כדי להזיק, וכמו אנוס¹⁰⁰; ו
15 והנחבל אומר: היה בו כדי להזיק - לשבע הנחבל ויטל¹⁰¹,
16 כמו שיתבאר¹⁰².
17 יט. הפרזל אין לו אמד¹⁰³. אפילו מחט קטנה¹⁰⁴ ראוייה היא
18 להמית, ואין צריך לומר להזיק. הוזק אבן, ולאחר שצוצה
19 מתחת ידו הוציא הלה את ראשו מן החלון וקבלה - פטור
20 מכלום¹⁰⁵; שנגמר: ומצא את רעהו¹⁰⁶ - פרט לממציא את
21 עצמו¹⁰⁷.
22 פֶּרֶק שֵׁנִי
23 א. החובל בחבירו חבלה שהוא ראוי לשלם החמשה דברים

שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות. (80) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. (81) שלו. (82) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. (83) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיימים הניתנים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. (84) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. (85) שלא נטל רשות מבעל החנות. (86) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. (87) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. (88) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק. (89) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, י): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס). (90) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). (91) באבן קטנה. (92) שמחמת חולשתו נחבל, ואנוס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. (93) ושם מדובר שהמוכה נחבל ולא מת. (94) כי התכוון לעשות אותו מעשה שגרם לבייש את חבירו. (95) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. (96) אבל רקק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. (97) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. (98) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: (99) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה. (100) אנוס גמור ופטור. (101) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק. ומשום כך מאמינים לנחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששיבח את דברי רבינו ומנמקם. (102) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו. (103) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. (104) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממית בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיזת יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיבה בושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). (105) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זביד שם, וכן פסק הר"ף. (106) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו. (107) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ח. וספרי שופטים פיסקה קפג). (1) ונתבאר בו הדברים שהעושה חייב בכל חמשה דברים הנזכרים, והדברים שהעושה אינו חייב בכולם. ונתבאר מהיות הארבעה דברים, שהם: נזק

1 בכל התמשה דברים. אפלו הפיל שנו - חזב בכל, שאי
2 אפשר שלא יחלה פיו שעה אחת. אף על פי שהשן אין לו
3 רפואה, כשר השנים צריך רפואה.
4 ו. אפלו חסרו כשערה מעור בשור - חזב בתמשה דברים;
5 שהעור אינו חוזר אלא צלקת. לפיכך, החובל בחברו וקרע
6 העור והוציא ממנו דם - חזב בתמשה דברים.
7 ז. המכעית חברו, אף על פי שחלה מן הפחד - הרי זה
8 פטור מדיני אדם וחזב בדיני שמים. והוא, שלא נגע בו,
9 אלא כגון שצעק מאחוריו או שנתראה [לו] באפלה וכיוצא
10 בזה. וכן אם צעק באזנו וחרשו - פטור מדיני אדם וחזב
11 בדיני שמים. אחזו וקע באזנו וחרשו, או שנגע בו ודחפו
12 בעת שהבעיתו, או שאחו בכגדיו, וכיוצא בדברים אלו -
13 חזב בתשלומין.
14 ח. יראה לי, שהנחבל שאמר: נתחרשתי או נסמית עיני,
15 וחרתי איני רואה או איני שומע - אינו נאמן; שהרי אין אנו
16 מפירין הדבר, שמא יערים. ואינו נוטל הנזק עד שיבדק זמן
17 מרבה, ויהיה מחזק שאבד מאור עיניו או נחרש, ואחר
18 כך ישלם זה.
19 ט. במה הוא הצער? הכל הוא לפי הנזק: יש אדם שהוא
20 רך ופגוע מאד ובעל ממון, ואלו נתנו לו ממון הרבה לא
21 היה מצטער מעט; ויש אדם שהוא עמלן וחזק ועני, ומפני
22 זהו אחר מצטער צער הרבה. ועל פי הדברים האלה אומדין
23 ופוסקין הצער.
24 י. כיצד משערינן הצער במקום שחסרו איבר? הרי שקטע
25 ידו או אצבעו - אומדים כמה אדם בזה רוצה לתן בין
26 לקטע לו איבר זה בסיף או לקטע אותו בסם, אם גזר עליו
27 המלך לקטע ידו או רגלו, ואומדין כמה יש בין זה לזה
28 ומשלם המזיק.
29 יא. כיצד משערינן השבת? אם לא חסרו איבר אלא חלה
30 ונפל למשכב, או שצבתה ידו וסופה לחזר - נותן לו דמי
31 שבתו של כל יום ויום כפועל בטל של אותה מלאכה
32 שבטל ממנו; ואם חסרו איבר או שקטע ידו - נותן דמי
33 ידו, שהוא הנזק, ושבת - רואין אותו כאלו הוא שומר
34 קשואים, ורואין כמה הוא שכר שומר קשואין בכל יום,
35 ועושין חשבון כל ימי חלו של זה, ונותן לו. וכן אם קטע
36 רגלו - רואין אותו כאלו הוא שומר על הפתח. סמא עינו
37 - רואין אותו כאלו הוא טוחן ברחים. וכן כל כיוצא בזה.
38 יב. הבה את חברו על אָזנו, או אחזו וקע באָזנו, וחרשו
39 - נותן לו דמי כלו; שהרי אינו ראוי למלאכה כלל.
40 יג. סמא את עינו ולא אמדוהו, קטע את ידו ולא אמדוהו,
41 וקטע את רגלו ולא אמדוהו, ואחר כך חרשו - הואיל ולא
42 אמדוהו לכל נזק ונזק, נותן לו דמי כלו. אמדוהו לכל נזק
43 ונזק ואחר כך אמדוהו לכלו - אין גובין ממנו אלא דמי

44 כלו בלבד; ואם תפשו הנזק נזק כל איבר ואיבר ודמי כלו
45 - אין מוציאין מידו.
46 יד. כיצד משערינן הרפוי? אומדין כמה ימים יחיה זה
47 מחלי זה וכמה הוא צריך, ונותן לו מיד. ואין מחזיקין אותו
48 לתן דבר יום ביומו. ודבר זה תקנה היא למזיק.
49 טו. וכן השבת - אומדין אותה ונותן הכל מיד. אם היה
50 מתגלגל בחליו והולך, וארץ בו החלי יתר על מה שאמדוהו
51 - אינו מוסיף לו כלום. וכן אם הכריא מיד - אין פוחתין
52 לו כמה שאמדוהו.
53 טז. במה דברים אמורים? בשרצה המזיק, שזו תקנה היא
54 לו; אבל אם אמר המזיק: אין רצוני בתקנה זו, אלא
55 ארפאנו דבר יום ביומו - שומעין לו.
56 יז. אמר לו הנזק: פסק עמי ותן על ידי, ואני ארפא את
57 עצמי - אין שומעין לו; שהרי אומר לו: שמא לא תרפא
58 עצמך, ואחזק אני כמזיק. אלא נותן לו דבר יום ביומו, או
59 פוסק על הכל ונותן דמי הרפוי על ידי בית דין.
60 יח. אמר לו המזיק, אני ארפא אותך, או יש לי רופא
61 שמרפא בהנם - אין שומעין לו; אלא מביא רופא אמן
62 ומרפאהו בשכר.
63 יט. הרי שלא פסק עמו, אלא היה מרפא יום ויום, ועלו
64 בו צמחים מתחת המכה, או נסתרה המכה אחר שחיתה -
65 חזב לרפאתו ולתת לו דמי שבתו. עלו בו צמחים שלא
66 מתחת המכה - חזב לרפאתו, ואינו נותן לו דמי שבתו.
67 עבר על דברי רופא והכביד עליו החלי - אינו חזב לרפאתו.
68 כ. כשפוסקין בית דין על המזיק ומחזיקין אותו לשלם -
69 גובין ממנו הכל מיד, ואין קובעין לו זמן כלל. ואם נתחזב
70 בבשת בלבד - קובעין לו זמן לשלם, שהרי לא חסרו ממון.

פרק שלישי

71 א. כיצד משערינן הבשת? הכל לפי המביש והמתביש. אינו
72 דומה מתביש מן הקטן למתביש מאדם גדול ומכבד, שזה
73 שבישו זה הקל בשתו מרבה.
74 ב. המביש את הערם או מי שהוא במרחץ - פטור. נשכה
75 הרוח והפכה שוליו על פניו והרי הוא ערם, והוסיף זה
76 בהפשטו - חזב בבשת; ואינו דומה מביש את זה שנגעשה
77 ערם למביש את שאינו ערם. וכן אם הגביה בגדיו לירד
78 לנהר או שעלה מן הנהר, ובישו - חזב; ואינו דומה מביש
79 זה למביש את המכסה בגדיו.
80 ג. המביש את הישן - חזב בבשת. ואם מת בתוך שנתו,
81 ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שבישו - אין גובין בשת זה מן
82 המביש; ואם תפשו היורשין - אין מוציאין מידן.
83 ד. המביש את השוטף - פטור; והמביש את החרש - חזב.
84 המביש את הגר או את העבד - חזב. המביש את הקטן:
85

קנסות הן. ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבשת
והרפוי והשבת. בין צריך לרפואה ושבת בין לא צריך -
כזה הוא משלם.
ט. וכמה הוא משלם? הנוצט בחברו ברגלו - משלם חמש
סלעים. הנהו בארכבתו - משלם שלש סלעים. קבץ
אצבעותיו כמו אוגר אגדה והנהו בידו כשהיא אגודה -
משלם שלש עשרה סלעים. תקע את חברו בכפו - משלם
סלע. סטרו על פניו - משלם חמשים סלעים. סטרו מאחורי
ידו - משלם מאה סלע. וכן אם צרם באזנו, או תלש
בשערו, או שרקק והגיעו [הרק בבשרו], או העביר טלית
מעליו, ופרע ראש האשה] - משלם מאה סלע. וכזה הוא
משלם על כל מעשה ומעשה. כיצד? כגון שבעט בחברו
ארבע בעיטות, אפלו זו אחר זו - משלם עשרים סלעים.
סטרו על פניו שתי סטירות - משלם מאה סלע. וכן בשאר.
י. כל אלו הסלעים הם מכסף ארץ ישראל באותו הזמן,
שהיה בכל סלע חצי דינר כסף ושלשה דינרין ומחצה
נחשת. לפיכך, מי שנתחייב בהפאות אלו לשלם מאה סלע
- הרי זה משלם שתיים עשרה סלע ומחצה כסף נקי.
יא. במה דברים אמורים? במכבד; אבל אדם שהוא מבזה
ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהן - אינו נוטל אלא
לפי מה שראוי לו, וכמו שיראו הדינים שהוא ראוי לטל.
לפי שיש בני אדם כעורין, שאין מקפידין על בשתם, וכל
היום מבזים עצמן בכל מיני בזי דרך שחוק וקלות ראש,
או כדי לטל פרוטה אחת מן הלצים המשחקים עמם.

אם כשמקלימין אותו נכלם - חיב, ואם לאו - פטור. ומכל
מקום, אינו דומה המביש את הקטן למביש את הגדול, ולא
המביש את העבד למביש את בן חורין, ולא מביש חרש
למביש פקח.
ה. המביש את חברו בדברים, או שרקק על בגדיו - פטור
מן התשלומין. ויש לבית דין לגדור בדבר בכל מקום ובכל
זמן כפי שיראו. ואם ביש תלמיד חכם - חיב לשלם לו
בשת שלמה, אף על פי שלא בישו אלא בדברים. כבר
נפסק הדין, שכל המביש תלמיד חכם, אפלו בדברים -
קונסין אותו וגובין ממנו משקל שלשים וחמשה דינר מן
הזהב, שהוא משקל תשע סלעים פחות רביע. וקבלה היא
בידנו, שגובין קנס זה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה
לארץ.
ו. מעשים היו אצלנו תמיד בכך בספרד. ויש תלמידי
חקמים שהיו מוחליין על זה, וכך נאה להם; ויש שתובע
ועושין פשרה ביניהן. אבל הדינים היו אומרים למביש:
חיב אתה לתן לו לטרא זהב.
ז. אף על פי שהמביש שאר העם בדברים פטור מן
התשלומין - עון גדול הוא. ואינו מתרף ומגדף לעם אלא
רשע שוטה. ואמרו חקמים הראשונים, שכל המלבין פני
אדם פשוט מ ישראל בדברים - אין לו חלק לעולם הבא.
ח. יש הפאות רבות, שיש בהן בזי וצער מעט, ואין בהן
נזק. וכבר פסקו להם חקמים דמים קצובים. וכל המכה
לחברו הפאה מהן - משלם אותו הממון הקצוב. וכלן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח' י"ד כסלו ה'תשע"ב

לפשוט. והוא שישתנו הנכסים, כגון פרמל שנעשו שבילים,
וכפניות שנעשו תמרים; אבל שכחו מחמת עצמן ולא
נשתנו, כגון אילן קטן שגדל ועבה, וארץ שהעלתה שרטון
- הרי זה נוטל בשבח פי שנים. ואם מחמת הוצאה השבית
- אינו נוטל.
ה. אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, אף על פי שהוא
בשטר, אף על גב שגבו קרקע בחוב אביהם. היתה לאב
מלוה ביד הבכור - הרי זה ספק אם נוטל בה פי שנים,
הואיל וישנה תחת ידו, או לא יטל, הואיל ומחמת אביו
ירשנה ועדין לא באה לידו של אביו. לפיכך יטל ממנה
חצי חלק בכורה.
ו. בכור שמכר חלק בכורה קדם חלקה - ממכרו קנס, מפני
שיש לבכור חלק בכורה קדם חלקה. לפיכך, אם חלק עם
אחיו קדם במקצת נכסים, בין בקרקע בין במטלטלין, ונטל
חלק בפשוט - ותר בכל הנכסים, אינו נוטל בשארן אלא
כפשוט. במה דברים אמורים? בשלא מחה; אבל אם מחה
באחיו ואמר בפני שנים: ענבים אלו שאני חולק עם אחי

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ב

הלכות נחלות

פרק שלישי

א. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסים הראויין לבוא לאחר
מיתת אביו, אלא בנכסים המוחזקין לאביו שבאו לרשותו;
שנאמר: בכל אשר ימצא לו. כיצד? אחד ממורישי אביו
שמת לאחר מיתת אביו - הבכור והפשוט יורשין באחד.
וכן אם היתה לאביו מלוה או היתה לו ספינה בים - יורשין
באחד.
ב. הניח להם פרה משפרת או מחכרת, או שהיתה רועה
באפר, וילדה - הבכור נוטל בה וכולדה פי שנים.
ג. שחט אחד ממפירי אביו בהמה, ואחר כך מת אביו -
נוטל פי שנים במתנות של אותה בהמה.
ד. אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששכחו נכסים לאחר
מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח בדמים ונותן היתר

1 בְּשׁוּה, לֹא מִפְּנֵי שְׁמִחַתִּי בַחֲלֶק בְּכוּרָה - הָרִי זֶה מִחֲמַה,
2 וְלֹא וְתֵר בְּשָׂאָר נִכְסִים. וְאֶפְלוּ מִחָה בְּעֶנְבִים כְּשֶׁהֵן מִחֲבָרִים,
3 וּבְצֻרוֹם וְחִלְקוֹם בְּשׁוּה - לֹא וְתֵר בְּשָׂאָר נִכְסִים. אֲבָל אִם
4 דְּרָכוֹם, וְחִלְקָה עֲמֵהֶן בְּשׁוּה בִּינָן, וְלֹא מִחָה בְּהֵן מִשְׁנַעֲשֵׂה
5 זֵינ - וְתֵר בְּשָׂאָר הַנִּכְסִים. הֵא לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְמִי שְׁמִיחָה
6 בְּעֶנְבִים וְחִלְקָה עֲמֵהֶם בְּשׁוּה בְּזִיתִים, שְׁהָרִי וְתֵר בְּכָל. וְכֵן
7 כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

8 ז. מִי שִׁיבָם אֲשֶׁת אַחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אַחִיו
9 הַמְחֻזְקִים; וְכָל הָרְאוּיָן לְבּוֹא לְאַחֵר מִכָּאן - הָרִי הוּא בְּהֵן
10 כָּל הָאֲחִים. שְׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ הַכְּתוּב, שְׁנֹאָמֵר: וְהִיָּה
11 הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אַחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ
12 מִיִּשְׂרָאֵל. וְכִשֵּׁם שְׂאִינוּ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרֹאזִי בְּמִחְזָק, כִּף אִינוּ
13 נוֹטֵל בְּשִׁבְחָה שְׁשִׁבְחוּ נִכְסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו מִשְׁעֵת מִיתָה
14 עַד שְׁעֵת חֲלָקוֹ עִם אַחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו. וְאֶפְלוּ הַשְּׁבִיחַ
15 נִכְסִים אַחֵר שִׁיבָם וְקָדָם שִׁיחֲלֶקוּ - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָה כְּאֶחָד
16 מִן הָאֲחִין. אִף עַל פִּי שְׁנוּטֵל מִן הַנִּכְסִים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים,
17 חֲלָקוֹ וְחֲלָק אַחִיו שִׁיבָם אֲשֶׁתוֹ, הוֹאִיל וּמֵת הָאָב בְּחַיִּי בְּלָן.
18 ח. כְּבֵר בְּאֶרְנֵה בְּהִלְכוֹת שְׁכֵנִים, שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים
19 שְׁלוֹ כְּאֶחָד בְּמִצָּר אַחֵר. אֲבָל הֵיכֵם שִׁחֲלַק עִם אַחִיו בְּנִכְסֵי
20 אָבִיו - נוֹטֵל חֲלָקוֹ וְחֲלָק אַחִיו בְּגוֹרֵל; וְאִם עֲלָה גוֹרֵל בְּשְׁנֵי
21 מְקוֹמוֹת - נוֹטֵל בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

22 ט. שׁוּמְרֵת יָכֵם שְׁמִתָּה, אֶפְלוּ עֲשֵׂה בָּהּ אַחָד מִן הָאֲחִים
23 מֵאֲמֵר - מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין בְּנִכְסֵי מְלוּג וְחֻצִּי נִכְסֵי
24 צֶאֱן בְּרָנֵל, וְיוֹרְשִׁי הַכַּעַל יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָה עִם חֻצִּי נִכְסֵי צֶאֱן
25 בְּרָנֵל. וְיוֹרְשִׁי הַכַּעַל חִיבִין בְּקַבּוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵן יִירְשׁוּ
26 כְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנֵה בְּמִקְוֹמוֹ.

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ב

פרק רביעי

29 א. הָאוֹמֵר: זֶה בְּנִי, אוֹ זֶה אַחִי, אוֹ זֶה אַחִי אָבִי, אוֹ שְׂאָר
30 הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּאֲנָשִׁים שְׂאִינוֹן מִחְזָקִין
31 שֶׁהֵן קְרוֹבִיו - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וְיִירְשֻׁנוּ. בֵּין שְׂאֵמֵר כְּשֶׁהוּא
32 בְּרִיא בֵּין שְׂאֵמֵר כְּשֶׁהוּא שְׂכִיב מֵרַע. אֶפְלוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְכַתֵּב
33 בְּכַתֵּב יָדוֹ שֶׁזֶה יוֹרְשׁוֹ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁבוּדָקִין לְגִטָּין.
34 ב. הֵיינוּ מִחְזָקִין בְּזֶה שֶׁהוּא אַחִיו אוֹ בֶן דּוֹדוֹ, וְאָמֵר: אִינוּ
35 אַחִי וְאִינוּ בֶן דּוֹדִי - אִינוּ נֶאֱמָן. אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל מִי
36 שֶׁהִחְזֹק שֶׁהוּא בְּנוֹ לֹמֵר: אִינוּ בְּנִי, וְלֹא יִירְשֻׁנוּ. וְיִרְאֶה לִּי:
37 שְׂאֵפְלוּ הֵי לִבָּן בְּנִים, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ נֶאֱמָן עֲלֵי לֹמֵר
38 אִינוּ בְּנִי לְעֶנְן יַחוּס, וְאִין מִחְזָקִין אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ עַל פִּי,
39 נֶאֱמָן הוּא לְעֶנְן יִרְשֵׁה, וְלֹא יִירְשֻׁנוּ.

40 ג. הָאוֹמֵר: זֶה בְּנִי, וְחִזּוֹר וְאָמֵר: עֲבָדִי הוּא - אִינוּ נֶאֱמָן.
41 אָמֵר: עֲבָדִי, וְחִזּוֹר וְאָמֵר: בְּנִי, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁמְשׁוֹ
42 כְּעֶבֶד - נֶאֱמָן; שֶׁזֶה שְׂאֵמֵר עֲבָדִי - כְּלוֹמֵר, שֶׁהוּא לִי כְּעֶבֶד.
43 וְאִם הֵי קוֹרִין לוֹ: עֲבָד בֶּן מֵאָה זָוֹ, וְכִיּוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ
44 שְׂאִין אוֹמְרִין אוֹתָן בִּיחּוּד אֲלֵא לְעֶבְדִּים - הָרִי זֶה אִינוּ
45 נֶאֱמָן.

46 ד. הֵיָה עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס, וְאָמֵר: בְּנִי הוּא זֶה, וְחִזּוֹר אַחֵר
47 כִּף וְאָמֵר: עֲבָדִי - נֶאֱמָן; שְׂלֹא אָמֵר בְּנִי אֲלֵא לְהַבְרִיחַ מִן
48 הַמֶּכֶס. אָמֵר בְּבֵית הַמֶּכֶס: עֲבָדִי הוּא, וְחִזּוֹר וְאָמֵר: בְּנִי הוּא
49 - אִינוּ נֶאֱמָן.

50 ה. הַעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת - אִין קוֹרִין לָהֶן: אֲבָא פְלוֹנִי וְאֲמָא
51 פְלוֹנִית; שְׂלֹא יָבּוֹא מִן הַדָּבָר תַּקְלָה, וְנִמְצָא זֶה בְּהֵן נִפְגָּם.
52 לְפִיכָף, אִם הֵי הַעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת חֲשׁוּבִין בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ לָהֶן
53 קוֹל, וְכָל הַקְּהֵל מַפְרִיץ אוֹתָן וְאֵת בְּנֵי וְעֲבָדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן
54 עֲבָדֵי הַנְּשִׂא - הָרִי אֵלּוּ מִתֵּר לְקִירוֹת לָהֶן אֲבָא וְאֲמָא.

55 ו. מִי שֶׁהִיָּתָה לוֹ שְׁפָחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן וְהִיָּה נוֹהֵג בּוֹ
56 מִנְּהַג בְּנִים, אוֹ שְׂאֵמֵר: בְּנִי הוּא וּמִשְׁתַּחֲרַת הִיא אִמּוֹ, אִם
57 תִּלְמִיד חֶכֶם הוּא אוֹ אֲדָם כְּשֶׁר שֶׁהוּא בְּדוּק בְּדָקוּקִי מִצּוֹת
58 - הָרִי זֶה יִירְשֻׁנוּ. וְאִף עַל פִּי כֵן אִינוּ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד
59 שִׁיבִיא רֵאִיָּה וְשִׁשְׁתַּחֲרָה אִמּוֹ וְאַחֵר כִּף יִלְדָה, שְׁהָרִי
60 הַחֻזָּקָה שְׁפָחָה בְּפָנֵינוּ. וְאִם מִשְׂאָר הַיּוֹטוֹת הוּא, וְאִין צָרִיךְ
61 לֹמֵר אִם הִיָּה מִן הַמַּפְקִירִין עֲצֻמָּן לְכָף - הָרִי זֶה בְּחֻזָּקָה
62 עֲבָד לְכָל דָּבָר, וְאַחִיו מֵאָבִיו מוֹכְרִין אוֹתוֹ. וְאִם אִין לְאָבִיו
63 בֶּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אֲשֶׁת אָבִיו מִתִּיבָמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שִׁיִּרְאֶה
64 לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּבֻלָּה. וְיֵשׁ מִי שְׂלֹא חִלַּק בֵּין
65 כְּשֵׁרִים לְשָׂאָר הָעָם, אֲלֵא לְעֶנְן שְׂלֹא יִמְכְּרוּהוּ אַחִיו בְּלִבָּד.
66 וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹדָה, שְׂאֵפְלוּ לְיוֹרְשׁוֹ לֹא נִחְלַק בִּישְׂרָאֵל. וְאִין
67 רֹאזִי לְסִמָּף עַל דָּבָר זֶה.

68 ז. כָּל הַיּוֹרְשִׁין יוֹרְשִׁין בְּחֻזָּקָה. כִּיּוּצָד? עֲדִים שֶׁהִעִידוּ: שֶׁזֶה
69 מִחְזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ אַחִיו, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹן
70 עֲדִי יַחוּס וְלֹא יָדְעוּ אֲמַתַּת הַיַּחְסִין - הָרִי אֵלּוּ יוֹרְשִׁין בְּעֵדוּת
71 זוֹ.

72 ח. יַעֲקֹב שְׁמַת וְהַיָּנִים רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הִחְזֹק לוֹ בֶּן אֲלֵא
73 שְׁנֵיהֶם, תַּפְס רְאוּבֵן לִי מִן הַשּׁוֹק וְאָמֵר: גַּם זֶה אַחִינוּ הוּא,
74 וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִינוּ יוֹדַע - הָרִי שִׁמְעוֹן נוֹטֵל חֻצִּי הַמָּמוֹן,
75 וְרְאוּבֵן שְׁלִישׁ, שְׁהָרִי הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אַחִין, וְלֹא נוֹטֵל
76 שְׁתּוֹת. מֵת לִי - יַחְזוֹר הַשְּׁתּוֹת לְרְאוּבֵן. נִפְלוּ לְלוֹי נִכְסִים
77 אַחֲרִים - יַחֲלֶקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שְׁהָרִי רְאוּבֵן מוֹדָה
78 לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹשִׁי זֶה אַחִיהֶן. הַשְּׁבִיחַ הַשְּׁתּוֹת מְאִלִּי, וְאַחֵר כִּף
79 מֵת לִי: אִם שִׁבְחָה מְגִיעַ לְכַתְּפִים הוּא, כְּגוֹן עֶנְבִים שֶׁהִגִּיעוּ
80 לְהַבְצָר - הָרִי הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה בְּנִכְסִים שְׁנֹפְלוּ לוֹ מֵאַחֲרִים,
81 וְיַחֲלֶקוּ בְּהֵן; וְאִם עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְהַבְצָר - הָרִי הֵן שֶׁל
82 רְאוּבֵן לְבַדּוֹ. אָמֵר שִׁמְעוֹן: אִין לִי זֶה אַחִי, וְנוֹטֵל לִי בַחֲלָק
83 רְאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנֵה, וְאַחֵר כִּף מֵת לִי - לֹא יִירֵשׁ שִׁמְעוֹן
84 מִמֶּנּוּ כְּלוֹם, אֲלֵא רְאוּבֵן לְבַדּוֹ יִירֵשׁ הַשְּׁתּוֹת עִם שְׂאָר נִכְסִים
85 אַחֲרִים שֶׁהַיָּנִים לִי. וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שִׁיּוֹדוּ מִקְצָתָן
86 בְּיוֹרְשִׁין אַחֲרִים שְׂלֹא יוֹדוּ מִקְצָתָן.

יום שלישי י" כסלו ה'תשע"ב

פרק חמישי

87 א. זֶה הַכָּל בְּיוֹרְשִׁין: כָּל שְׁנֵי יוֹרְשִׁין שְׂאֵחָד מִהֵן יוֹרֵשׁ
88 וְדֹאזִי וְהַשְּׁנִי סָפֵק - אִין לְסָפֵק כְּלוֹם. וְאִם הֵי שְׁנֵיהֶם סָפֵק,
89

וַאֲיִרְשֻׁנוּ, וְאָבִי הֵיכֶם אוֹמֵר: שָׁמָּה בֶּן בְּנֵי הָאֲחֵר אֲתָהּ, וְזֶה
אָחִי אָבִיךָ הוּא וְאָנִי אֵירָשְׁנוּ - חוֹלְקִין בְּשָׁוָה.
ו. מִי שֶׁנִּפְל הַבֵּית עָלָיו וְעַל אֲשֶׁתּוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאִשָּׁה
מֵתָה תַּחֲלָה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כָּל נִכְסֶיהָ, אוֹ
הַבַּעַל מֵת תַּחֲלָה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה יוֹרְשִׁין כָּל נִכְסֶיהָ
- בִּיצֵד דִּינָם? מִעֲמִידִין נִכְסֵי מְלוֹג בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה;
וְהַפְתָּבָה, עֶקֶר וְהַתּוֹסֶפֶת - בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל; וְחוֹלְקִין
בְּנִכְסֵי צֶאֱן בְּרוּל, יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֶצֶן וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל
חֶצֶן. אָבֵל אִם נָפַל הַבֵּית עָלָיו וְעַל אִמּוֹ - מִעֲמִידִין נִכְסֵי
הָאִם בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִם, שֶׁהֵם יוֹרְשִׁין וְדָאִין; אָבֵל יוֹרְשֵׁי
הַבֶּן - סָפֵק הֵם, שָׁאִם מֵת הַבֶּן תַּחֲלָה - אֵין לְאָחִיו מֵאֲבִיו
בְּנִכְסֵי אִמּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
ז. נָפַל הַבֵּית עָלָיו וְעַל בֶּן בָּתּוֹ: אִם הָאָב מֵת תַּחֲלָה - בֶּן
בָּתּוֹ יִירָשֶׁנוּ, וְנִמְצְאוּ הַנִּכְסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַבֶּן; וְאִם בֶּן בָּתּוֹ
מֵת תַּחֲלָה - אֵין הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקָבֶר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ,
וְנִמְצְאוּ הַנִּכְסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הָאָב. לְפִיכָף יִחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב
עִם יוֹרְשֵׁי בֶן הַבֵּת. וְכֵן אִם [נִשְׁבְּחָה] הָאָב וּמֵת בֶּן בָּתּוֹ
בְּמַדִּינָה, אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּחָה הַבֶּן וּמֵת אָבִי אִמּוֹ בְּמַדִּינָה - יִחְלְקוּ
יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֶן הַבֵּת.
ח. נָפַל עָלָיו הַבֵּית וְעַל אָבִיו אוֹ שָׂאֵר מוֹרִישִׁין, וְעָלָיו
כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוּב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין: מֵת הַבֶּן
תַּחֲלָה, וְלֹא הֵנִיחַ כְּלוּם, וְאָבֵד הַחוּב, וּבַעֲלֵי חוּבוֹת
אוֹמְרִים: הָאָב מֵת תַּחֲלָה, וְזָכָה הַבֶּן בִּירְשָׁתּוֹ, וְיֵשׁ לָנוּ
לְגִבּוֹת מִחֻלְקוֹ - הֲרִי הַנִּכְסִים בְּחֻזְקַת הַיּוֹרְשִׁין, וְעַל הָאִשָּׁה
וּבַעֲלֵי חוּבוֹת לְהִבְיָא רֵאִיָּה, אוֹ יִלְכוּ לָהֶם בְּלֹא כְּלוּם.
ט. דִּין אֵלּוּ שְׁמֵתוֹ תַּחַת הַמַּפְלָת, אוֹ שֶׁטְבְּעוּ בֵּיס, אוֹ שֶׁנִּפְלוּ
לָאֵשׁ, אוֹ שְׁמֵתוֹ בְּיוֹם אֶחָד וְזֶה בְּמַדִּינָה זוֹ וְהָאֲחֵר בְּמַדִּינָה
אַחֶרֶת - דִּין אֶחָד הוּא; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין יוֹדְעִין
מִי הוּא שְׁמֵת תַּחֲלָה.

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ב

פרק ששי

א. אֵין אָדָם יָכוֹל לְהוֹרִישׁ לְמִי שֶׁאֵינוֹ רֹאִי לִירְשׁוֹ, וְלֹא
לְעֶקֶר הִירְשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֶפֶס עַל פִּי שְׁוָה מִמּוֹן הוּא. לְפִי
שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרֶשֶׁת נִחְלוֹת: וְהִיְתָה לְבִנִּי יִשְׂרָאֵל לְחֻזְקַת מִשְׁפָּט
- לומר: שֶׁחֻזְקָה זוֹ לֹא נִשְׁתַּנְּתָה וְאֵין הִתְנַאֵי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין
שְׁוָה וְהוּא בְּרִיא בֵּין שְׁוָה שְׂכִיב מֵרַע, בֵּין עַל פֶּה בֵּין
בְּכָתֵב - אֵינוֹ מוֹעִיל.
ב. לְפִיכָף, הָאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטֵּל פִּי שְׁנִיָּם,
אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי לֹא יִירֵשׁ עִם אָחִיו - לֹא אָמַר כְּלוּם. אִישׁ
פְּלוֹנִי יִירָשֶׁנִּי בְּמִקּוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּת, בְּתִי תִירָשֶׁנִּי בְּמִקּוֹם שֶׁיֵּשׁ
לוֹ בֶּן - לֹא אָמַר כְּלוּם. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בָּזֶה. אָבֵל הָיָה לוֹ
יוֹרְשִׁין רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוֹ אֲחִים אוֹ בָנוֹת, וְאָמַר
כְּשֶׁהוּא שְׂכִיב מֵרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירָשֶׁנִּי מִכָּלֵל אָחִי, אוֹ בְּתִי
פְּלוֹנִית תִירָשֶׁנִּי מִכָּלֵל בָּנוֹתִי - דְּכָרִיו קִנְיָן, בֵּין שֶׁאָמַר עַל

שָׁמָּה זֶה הַיּוֹרֵשׁ אוֹ שָׁמָּה זֶה הַיּוֹרֵשׁ - חוֹלְקִין בְּשָׁוָה.
לְפִיכָף, מִי שְׁמֵת וְהֵנִיחַ בֶּן וְטִמְטוּם אוֹ אֲנִדְרוֹגִינוּס - הֲרִי
הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל; שֶׁהִטְמִטוּם וְהָאֲנִדְרוֹגִינוּס סָפֵק. הֵנִיחַ
בָּנוֹת וְטִמְטוּם וְאֲנִדְרוֹגִינוּס - יוֹרְשׁוֹת בְּשָׁוָה, וְהֲרִי הוּא
כְּאַחַת מִן הַבָּנוֹת.
ב. כָּבֵר בְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת דִּין הַבָּנוֹת עִם הַבָּנִים
בְּמִזְוֹנֵתֵיהֶן וּבְפִרְנִסָתָן. וְשֵׁם בְּאֲרָנוּ, שֶׁהִמְזוֹנוֹת מִתְנַאֲי
כְּתֻבָּה. בְּזִמְן שֶׁהַנִּכְסִים מְרַבִּין - אֵין לְבָנוֹת אֲלָא מִזְוֹנֵתֵיהֶן,
וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכֹּל, וְיִתְפָּרְנְסוּ הַבָּנוֹת בַּעֲשׂוֹר נִכְסִים כְּדִי
שֶׁיִּנְשְׂאוּ בוֹ לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזִמְן שֶׁהַנִּכְסִים מוֹעֲטִין - אֵין לְבָנִים
כְּלוּם, אֲלָא הַכֹּל לְמִזְוֹן הַבָּנוֹת. לְפִיכָף, מִי שְׁמֵת וְהֵנִיחַ בָּנִים
וּבָנוֹת וְטִמְטוּם אוֹ אֲנִדְרוֹגִינוּס: בְּזִמְן שֶׁהַנִּכְסִים מְרַבִּין -
הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין הַטִּמְטוּם אֲצֵל הַבָּנוֹת, וְגוֹזֵן כְּמוֹתָן;
וּבְזִמְן שֶׁהַנִּכְסִים מוֹעֲטִין - הַבָּנוֹת דוֹחוֹת אֶת הַטִּמְטוּם אֲצֵל
הַבָּנִים, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: זָכֵר אֲתָהּ, וְאֵין לָךְ עִמָּנוּ מִזְוֹנוֹת.
ג. מִי שֶׁלֹּא שִׁהֲתָה אַחֵר בַּעֲלָהּ שְׁלִשָּׁה חֳדָשִׁים וְנִשְׁאָתָה,
וְיָלְדָה בֶּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֹאשׁוֹן אוֹ בֶּן שְׁבַעַה
לְאַחֲרוֹן - אֵין זֶה הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֶת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
סָפֵק. וְאִם מֵת הַבֶּן - שְׁנִיָּהֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, וְחוֹלְקִין בְּשָׁוָה,
מִפְּנֵי שֶׁשְׁנֵיהֶם סָפֵק, שָׁמָּה זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אִמּוֹ.
ד. יָבֵמָה שֶׁלֹּא שִׁהֲתָה שְׁלִשָּׁה חֳדָשִׁים וְנִתְיַבְּמָה בְּתוֹךְ
שְׁלִשָּׁה חֳדָשִׁים, וְיָלְדָה בֶּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֹאשׁוֹן
אוֹ בֶּן שְׁבַעַה לְאַחֲרוֹן, זֶה הַסָּפֵק אוֹמֵר: שָׁמָּה בֶּן הֵמֵת אָנִי
וְאִירֵשׁ אֶת נִכְסֵי אָבִי כָּלָּה, וְאֵין אֲתָהּ רֹאִי לִיבֵם אוֹתָהּ, שָׁאֵין
אִמִּי בֵּת יְבוּם; וְהֵיכֶם אוֹמֵר: שָׁמָּה בְּנִי אֲתָהּ, וְאִמָּךְ רֹאִיָּה
לִיבֵם, וְאֵין לָךְ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם; הוּאִיל וְגַם זֶה הֵיכֶם סָפֵק
שָׁמָּה יָבֵם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבֵם - חוֹלְקִין בְּשָׁוָה. וְכֵן דִּין זֶה
הַסָּפֵק עִם בְּנֵי הֵיכֶם בְּנִכְסֵי הֵמֵת שֶׁנִּתְיַבְּמָה אֲשֶׁתּוֹ: חוֹלְקִין
בְּשָׁוָה, הַסָּפֵק נוֹטֵל מִחֻזָּה וּבְנֵי הֵיכֶם מִחֻזָּה. מֵת הֵיכֶם אַחֵר
שֶׁחָלַק עִם זֶה הַסָּפֵק, וּבָאוּ בְּנֵי הֵיכֶם הָרִאשׁוֹנִים לִירֵשׁ
אֲבִיהֶם, אֶפֶס עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָזֶה הַסָּפֵק לומר: אִם אֲחִיכֶם אָנִי,
תָּנוּ לִי חֵלֶק בִּירְשָׁה זוֹ; וְאִם אֵינִי אֲחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצִי
שֶׁלַּקַּח אֲבִיכֶם - אֵין לָזֶה הַסָּפֵק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן עִמָּהֶן כְּלוּם,
וְאֵין מוֹצֵיא מִיָּדָן.
ה. סָפֵק וְהֵיכֶם שֶׁבָּאוּ לְחָלֶק בְּנִכְסֵי הָאָב - הֲרִי הֵיכֶם יוֹרֵשׁ
וְדָאִי, וְזֶה הַסָּפֵק: אִם הוּא בֶּן הֵמֵת - יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן
וְלָזֶה הֵיכֶם חֲצִי, וְאִם הוּא בֶּן הֵיכֶם - אֵין לוֹ כְּלוּם, לְפִיכָף
הֵיכֶם יוֹרֵשׁ וְיִדְחָה הַסָּפֵק. הֵנִיחַ הֵיכֶם שְׁנֵי בָנִים וְדָאִין,
וְאַחֵר כָּף מֵת הֵיכֶם, הֲרִי הַסָּפֵק אוֹמֵר: אָנִי בֶּן הֵמֵת, וְיֵשׁ לִי
מִחֻזָּה וְלִשְׁנֵיהֶם מִחֻזָּה; וְהַשְׁנִיָּם אוֹמְרִים: אֲתָהּ אֲחִינוּ, וְכֵן
הֵיכֶם אֲתָהּ, וְאֵין לָךְ אֲלָא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן; הַחֲצִי שֶׁמוֹדָה
לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְׁלִישׁ שֶׁמוֹדִין הֵן לוֹ - נוֹטֵל, וְהַשְׁתּוֹת
הַנִּשְׁאָר - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוָה, הוּא נוֹטֵל חֲצִי וְשְׁנֵיהֶם
חֲצִי. מֵת הַסָּפֵק, הֲרִי הֵיכֶם אוֹמֵר: שָׁמָּה בְּנִי הוּא וְאָנִי
אֵירָשְׁנוּ, וְאָבִי הֵיכֶם אוֹמֵר: שָׁמָּה בֶּן בְּנֵי הֵמֵת הוּא וְאָנִי
אֵירָשְׁנוּ - חוֹלְקִין בְּשָׁוָה. (מֵת הֵיכֶם, הַסָּפֵק אוֹמֵר: בְּנוֹ אָנִי

1 פה בין שכתב בכתב. אבל אם אמר: פלוני בני יירשני
2 לבדו: אם אמר על פה - דבריו קיימין; אבל אם כתב כל
3 נכסיו לבנו - לא עשהו אלא אפטרופוס, כמו שבארנו.
4 ג. אמר: פלוני בני יירש חצי נכסי, ושאר בני החצי -
5 דבריו קיימין. אבל אם אמר: הבכור יירש כפשוט, או
6 שאמר: לא יירש פי שנים עם אחיו - לא אמר כלום;
7 שנאמר: לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה
8 הבכר, פי את הבכר בן השנואה נייר.
9 ד. ואם היה בריא - אינו יכול להסיף ולא לגרע, לא
10 לבכור ולא לאחד משאר היורשין.

11 ה. במה דברים אמורים? בשאמר בלשון ירשה; אבל אם
12 נתן מתנה - דבריו קיימין. לפיכך, המחלק נכסיו על פיו
13 לבניו כשהוא שכיב מרע, רבה לאחד ומעט לאחר, והשנה
14 להן הבכור - דבריו קיימין. ואם אמר משום ירשה - לא
15 אמר כלום.

16 ו. כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום מתנה,
17 אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה ובסוף - דבריו
18 קיימין. כיצד? תנתן שדה פלונית לפלוני בני יירשנה, או
19 שאמר: יירשנה ותנתן לו יירשנה, או יירשנה ותנתן לו,
20 הואיל ויש שם לשון מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה
21 בתחלה ובסוף - דבריו קיימין. וכן אם היו שלש שדות
22 לשלשה יורשין, ואמר: יירש פלוני שדה פלונית, ותנתן
23 לפלוני שדה פלונית, ויירש פלוני שדה פלונית - קנו, אף
24 על פי שזה שאמר לו בלשון ירשה אינו זה שאמר לו
25 בלשון מתנה. והוא שלא ישהה בין אמירה לאמירה כדי
26 דבור; אבל אם שקה - צריך שיהא לשון המתנה מערב
27 בשלשתן.

28 ז. כיצד? אם היה לשון המתנה באמצע - יאמר: פלוני
29 ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתם להן במתנה
30 ויירשום. ואם היה לשון המתנה בתחלה - יאמר: תנתן
31 שדה פלונית ופלונית לפלוני ופלוני ויירשום. ואם היה
32 לשון המתנה בסוף - יאמר: יירש פלוני ופלוני שדה
33 פלונית ופלונית שנתתם להן במתנה.

34 ח. ירשת הפעל, אף על פי שהיא מדבריהם, עשו חזוק
35 לדבריהם כשל תורה, ואין התנאי מועיל בה, אלא אם בן
36 התנה עמה כשהיא ארוסה, כמו שבארנו בהלכות אישות.
37 ט. העובד כוכבים יירש את אביו דבר תורה. אבל שאר
38 ירשותיהן - מניחין אותו לפי מנהגם.

39 י. והגר אינו יירש את אביו העובד כוכבים אלא מדבריהם.
40 תקנו לו שירש כשהיה, שמה יחזר למרדו. ויראה לי,
41 שתנאי מועיל בירשה זו, הואיל ואין העובד כוכבים מחיב
42 לעמד בתקנת חכמים. ואין העובד כוכבים יירש את אביו
43 הגר, ולא גר יירש את גר, לא מדברי תורה ולא מדברי
44 סופרים.

45 יא. כל הנותן נכסיו לאחרים והניח היורשין, אף על פי
46 שאין היורשין נוהגין כשורה - אין רוח חכמים נוחה הימנו,
47 ונכו האחרים בכל מה שנתן להן. מדת חסידות היא, שלא

48 יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש,
49 אפלו מבין שאינו נוהג כשורה לאחיו חכם ונוהג כשורה.
50 יב. ישראל שהמיר - יירש את קרוביו הישראלים כשהיה.
51 ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא יירש, כדי
52 שלא לחזק את ידיהם - הרשות בידין. ואם יש לו בנים
53 בישראל - תנתן ירשת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד
54 במערב.

55 יג. צו חכמים, שלא ישהה אדם בין הבנים בחייו אפלו
56 בדבר מועט, שלא יבוא לידי תחרות וקנאה, כפאחי יוסף
57 עם יוסף.

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ב

פרק שביעי

59 א. אין היורשין נוהלין עד שיביאו ראיה ברורה שמת
60 מורישן. אבל אם שמעו בו שמת, או שבאו עובדי כוכבים
61 משיחין לפי תמן, אף על פי שמשיאין את אשתו על פיהם
62 ונוטל כתבתה - אין היורשין נוהלין על פיהם.

63 ב. האשה שבאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא
64 נאמנת ותנשא ותטל כתבתה - אין היורשין נכנסין לנחלה
65 על פיה. אמרה: מת בעלי, ונתבמה - הרי זכמה נכנס
66 לנחלה על פיה; שנאמר: יקום על שם אחיו המת, והרי
67 קם.

68 ג. מי שטבע במים שאין להם סוף, ובאו עדים שטבע
69 בפניהם ואבד זכרו, אף על פי שאין משיאין את אשתו
70 לכתחלה - הרי היורשין נוהלין על פיהם. וכן אם באו
71 עדים שראוהו שנפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב
72 והעוף אוכל בו, או שנזקק במלחמה ומת, או שנהרג ולא
73 הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבקקין בגופו והפירו אותם
74 - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך -
75 יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את
76 אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני
77 אסור ברת; אבל לענין ממון, אם העידו העדים בדברים
78 שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו,
79 ואחר כך נשמע שמת - הרי אלו נוהלין על פיהן. וכן
80 מעשים בכל יום בכל פתי דינין, ולא שמענו מי שחלק
81 בדבר זה.

82 ד. שבוי שנשבה, ושמעו שמת, וירדו יורשיו לנחלה וחלקו
83 אותה ביניהם - אין מוציאין אותה מידן. וכן הבורח מחמת
84 סכנה. אבל היוצא לדעת ששמעו בו שמת, וירדו יורשיו
85 לנכסיו וחלקום - מוציאין מידן, עד שיביאו ראיה שמת
86 מורישן.

87 ה. שבוי שנשבה ובורח מחמת סכנת נפשות - חייבין בית
88 דין להחזיקו בנכסיה. כיצד עושין? כל המטלטלין יהיו
89 מפקדין ביד נאמן על פי בית דין, ומורדין לתוף הקרקעות
90 קרובין הראויין לירשה כדי לעבד את הקרקעות ולהחזיק
91 בהן עד שיודע שמתו או עד שיבואו. ולכשיבוא השבוי

קטן, ונשבע הקטן או ברח - אין מורידין הגדול לתוף
שדהו, מפני שהקטן אינו יכול למחות, ושםא יחזיק זה
האח, ולאחר שנים יאמר: זה חלקי שהגיע לי בירשתי,
ומחמת ירשה באתי. ואפלו בן אחיו של זה הקטן הנשבע
- אין מורידין אותו לנכסיו, שםא יאמר: שמחמת אבי
ירשתי חלק זה.

ב. לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן, אפלו קרוב מחמת
אחי האם שאינו ראויין לירש. הרחקה יתרה היא זו. ואפלו
יש ביניהן שטר חלקה בין בבתים בין בשדות - לא ירד.
ואפלו אמר: כתבו עלי שטר אריסות - לא ירד; שםא
יאבדו השטרות ונארכו הימים ויטען ויאמר שזה חלק
ירשה בא לו (מחמתו או) מחמת מורישיו. מעשה באשה
אחת, שהיה לה שלש בנות, ונשבעת הזקנה היא ובת אחת,
ומתה בת שניה והניחה בן קטן; ואמרו חכמים: אין
מורידין זו הבת הנשארה לנכסים - שםא מתה הזקנה,
ונמצאו שליש נכסים אלו לקטן, ואין מורידין קרוב לנכסי
קטן; וכן אין מורידין לזה הקטן בנכסים - שםא עדין
הזקנה בחיים, ואין מורידין קטן לנכסי שבו. אלא כיצד
עושין? מתוף שצריך להעמיד אפטרופוס לחצי של קטן,
מעמידין אפטרופוס על כל נכסי הזקנה. אחר זמן שמעו
שמתה הזקנה. אמרו חכמים: תרד הבת הנשארה לשליש
הנכסים, שהוא חלק ירשתה; וירד הקטן לשליש, שהוא
חלקו מנכסי הזקנה; והשליש של בת השבויה - מעמידין
לו אפטרופוס מפני חלק הקטן, שםא מתה גם הבת
השבויה, ויש לזה הקטן חצי השליש שלה. וכן כל פיוצא
בזה.

יום שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ב

פרק תשיעי

א. האחין שעדין לא חלקו ירשת אביהן, אלא בלן
משתמשין ביחד במה שהניח להן - הרי הן כשתפין לכל
דבר. וכן בשאר היורשין - הרי הן שתפין בנכסי מורישן.
וכל שנשא ונתן כל אחד מהן בממון זה - השכר לאמצע.
ב. היו היורשין גדולים וקטנים, והשפיתו הגדולים את
הנכסים - השפיתו לאמצע. אמרו: ראו מה שהניח לנו
אבא, והרי אנו עושין ואוכלין - השבח של משבית. והוא
שהיה השבח מחמת הוצאה שהוציא המשבית; אבל
שבחו נכסים מחמת עצמן - השבח לאמצע.
ג. וכן אם היתה אשתו של מת היא היורשת בכלל
אחיותיה או בכלל בנות דודיה, והשפיתה הנכסים - השבח
לאמצע. ואם אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, והריני עושה
ואוכלת, השבית הנכסים מחמת הוצאה - הרי השבח שלה.
ד. מי שירש את אביו, והשפית הנכסים ונטע וכנה, ואחר
כך נודע שיש לו אחין במדינה אחרת: אם קטנים הן -
השבח לאמצע; ואם היו גדולים, הואיל ולא נודע שיש לו

והבורח - שמין אלו הקרובים שהורדו מה שעשו ומה
שאכלו, כמנהג כל הארסין של אותה המדינה. ולמה לא
יעמידו בית דין אפטרופוס לעולם, בין במטלטלים בין
בקרעות, עד שיבואו הבעלים או עד שיודע בודאי
שמתו? לפי שאין בית דין חביב להעמיד אפטרופוס
לגדולים שהן בני דעת.

ו. נשבע השבוי וברח המספן, והניח קמה לקצר וענבים
לבצר, תמרים לגדר וזיתים למסק - בית דין יורדים לנכסיו
ומעמידין להן אפטרופוס, וקוצר וכוצר וגודר ומוסק,
ומוכר הפרות, ומניחין דמיהן עם שאר המטלטלין בבית
דין, ואחר כך מורידין הקרוב לנכסיו; שאם ירד תחלה,
שםא יתלש אלו הפרות שהן בתלושין ויאכל אותן. והוא
הדין בתצרות ופנדקיות וחנייות, העשויות לשכר ואין
צריכין עבודה ולא טרח, ואין אדם נותן אותן באריסות -
אין מורידין להם יורש; שהרי גובה השכר ואוכל. אלא
כיצד עושין? בית דין מעמידין להן גבאי, ויהיה השכר
מנח בבית דין עד שיביא ראיה שמת, או עד שיבוא ויטל
שכרו.

ז. ואין מורידין הקרוב לעולם אלא לשדות ולגנות וקרמים
וכיוצא בהן, שהיה בהן באריס, כדי שלא יפסדו ונמצאו
בורים ונשמים.

ח. מי שיצא לדעת והניח נכסיו, ואין ידוע להיכן הלך ולא
מה ארע לו - אין מורידין קרוב לנכסיו; ואם ירד - אין
מסלקין אותו. ואין בית דין צריכין להטפל בו ולהעמיד לו
אפטרופוס, לא לקרקע ולא למטלטלין, שהרי לדעתו יצא
והניח נכסיו. וכיצד יהיה דין נכסי זה? מטלטלין - יעמדו
ביד זה שהן תחת ידו עד שיבוא זה ויתבע, או עד שיעמות
ויתבעו היורשין.

ט. והקרקעות: מי שהניחו שכן - אין לוקחין ממנו שכר.
ושדה או כרם שהיה בהן אריס - ישארו כמו שהניחו עד
שיבוא. ושדה או כרם שהניחם בורים - ישארו בורים;
שהרי הוא ברצונו אבד ממנו, ואבדה לדעת אין אנו מצוין
להחזירה.

י. שמעו בו שמת - הרי בית דין מוציאין כל המטלטלין
ומניחין אותן אצל נאמן על פיהן, ומורידין הקרוב לשדות
ולקרמים שהיה בהן באריס עד שיביא ראיה ברורה שמת
או עד שיבוא.

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ב

פרק שמיני

א. כשמורידין קרוב לנכסי השבוי או בורח או לנכסי
היוצא לדעת ששמעו בו שמת - לא יורידו קטן, שםא
יפסיד הנכסים. ואין מורידין קרוב לנכסי קטן, שםא יטען
ויאמר: זה חלקי המגיע לי בירשתי. ואפלו קרוב מחמת
קרוב אין מורידין. כיצד? היו שני אחים, אחד גדול ואחד

1 אחין - שמין לו כְּאָרִיס. וְכֵן אֶחָד שֶׁיֵּרֵד לְנִכְסֵי קֶטֶן וְהַשְׁבִּית
2 - אֵין שְׁמִין לוֹ כְּאָרִיס, אֲלָא הַשְׁבִּיחַ לְאִמְצַע, שֶׁהָרִי לֹא
3 בְּרִשּׁוֹת יֵרֵד.
4 ה. אֶחָד מִן הָאֲחִין שֶׁלָּקַח מְעוֹת וְעָשָׂה בֵּהֶן סְחוּרָה, אִם
5 הָיָה תַלְמִיד חֶכֶם גָּדוֹל שֶׁאִינוּ מְנִיחַ תּוֹרָתוֹ שְׁעָה אַחַת - הָרִי
6 הַשְׁכָּר שֶׁלּוֹ; שְׁאִין זֶה מְנִיחַ תּוֹרָתוֹ וּמִתְעַסֵּק לְעִרְבָּךְ אַחֲיוֹ.
7 ו. אֶחָד מִן הָאֲחִין שֶׁמָּנְהוּ הַמֶּלֶךְ גְּבַאי אוֹ סוֹפֵר שְׁמֻכְנִיס
8 וּמוֹצִיא בְּמִמּוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזֶה מַעֲבֹדֶת הַמֶּלְכִּים:
9 אִם מִחֲמַת אֲבִיהֶן מָנְהוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה,
10 וְאָמַר: נַעֲמִיד תַּחְתָּיו בְּנוֹ כְּדִי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הֵיתוּמִים -
11 הַפָּרֶס שֶׁיִּטֵּל וְכָל הַשְׁכָּר שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר בַּעֲבוּדָה לְכָל הָאֲחִין.
12 וְאִפְלוּ הָיָה חֶכֶם בְּיוֹתֵר וְרָאוּי לְמִנּוּתוֹ. וְאִם מִחֲמַת עֲצָמוֹ
13 מָנְהוּ - הָרִי זֶה לַעֲצָמוֹ.
14 ז. אֶחָד מִן הָאֲחִין שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְקָנָה
15 עֲבָדִים בְּשִׁמּוֹ לְבָדוֹ, הִלְוָה לְאַחֵרִים וְהָיָה שֹׁטֵר הַחוּב בְּשִׁמּוֹ
16 לְבָדוֹ, וְאָמַר: מְעוֹת אֵלוֹ שֶׁהִלְוִיתִי אוֹ שֶׁקִּנִּיתִי בֵּהֶן עֲבָדִים
17 אֵלוֹ שְׁלִי לְבָדִי הֵן, שֶׁנִּפְלוּ לִי מִבֵּית אָבִי אִמִּי, אוֹ מִצִּיאָה
18 מִצְּאִתִּי, אוֹ מִתַּנָּה נִתְּנָה לִי - עָלָיו לְהִבְיָא רָאִיָּה שֶׁנִּפְלָה לוֹ
19 יָרֵשָׁה אַחֲרָת, אוֹ מִצָּא מִצִּיאָה, אוֹ זָכָה בְּמִתְּנָה. וְכֵן הָאִשָּׁה
20 שֶׁהָיָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְהָיָה אוֹנוֹת, שֶׁהָיָה שֹׁטֵר
21 מִמֶּכֶר עֲבָדִים וְשֹׁטֵר חוּבוֹת, יוֹצֵאוֹת עַל שְׁמָה, וְאָמַרָה:
22 שְׁלִי הֵן, שֶׁנִּפְלוּ לִי מִבֵּית אֲבוֹתִי - עָלֶיהָ לְהִבְיָא רָאִיָּה
23 שֶׁנִּפְלוּ לָהּ לִירֵשָׁה. וְכֵן אֲלֻמָּנָה שֶׁהָיָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת
24 בְּנִכְסֵי יְתוּמִים, וְהָיָה אוֹנוֹת וְשֹׁטְרוֹת יוֹצֵאוֹת עַל שְׁמָה,
25 וְאָמַרָה: מִירֵשָׁה נִפְלוּ לִי, אוֹ מִצִּיאָה מִצְּאִתִּי, אוֹ מִתַּנָּה נִתְּנָה
26 לִי - עָלֶיהָ לְהִבְיָא רָאִיָּה. וְאִם יֵשׁ לָהּ נְדוּנָא, וְאָמַרָה:
27 מְנֻדָּנִיתִי לְקַחְתִּי - נֶאֱמָנָת. אֲבָל אִם אֵין לָהּ נְדוּנָא וְלֹא
28 הִבְיָאָה רָאִיָּה - הָרִי הַכֹּל בְּחֻזְקַת הַיִּירֶשִׁין.
29 ח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּאֲחִים וּבְאֻלְמָנָה שְׁאִין חִלּוּקִין
30 בַּעֲסֶתָּ; אֲבָל אִם הָיוּ חִלּוּקִין בַּעֲסֶתָּ - שְׁמָא מַעֲסָתָּ קִמְצָן,
31 וְעַל הָאֲחִין לְהִבְיָא רָאִיָּה שֶׁהָיָה מְשַׁל אִמְצַע. וְכֵן אִם מֵת זֶה
32 הַנוֹתֵן וְהַנוֹשֵׂא בְּתוֹךְ הַבֵּית - עַל הָאֲחִין לְהִבְיָא רָאִיָּה, אִף
33 עַל פִּי שְׁלֹא הָיוּ חִלּוּקִין בַּעֲסֶתָּ.

34 ט. אֶחָד מִן הָאֲחִין שֶׁשָּׁטֵר חוּב יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - עָלָיו
35 לְהִבְיָא רָאִיָּה שְׁאֲבִיו נִתְּנוּ לוֹ בְּכַתִּיבָה וּמְסִירָה, אוֹ שֶׁצָּנְהוּ לוֹ
36 בּוֹ כְּשֶׁהוּא שָׂכִיב מְרַע; וְאִם לֹא הִבְיָא רָאִיָּה - הָרִי הוּא
37 לְאִמְצַע.
38 י. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּאֲחִין, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתָן שׁוֹמְטִין זֶה
39 מִזֶּה; אֲבָל אַחֵר שֶׁטָּעַן שְׁנֵתָן לוֹ אוֹ שֶׁקָּנְהוּ מִבְּעָלָיו - גּוֹכָה
40 בּוֹ, וְאִינוּ צָרִיף לְהִבְיָא רָאִיָּה.
41 יא. אֶחָד מִן הָאֲחִין שֶׁנִּטֵּל מֵאֲחֵים זֶוּוּ לְלַמַּד תּוֹרָה אוֹ לְלַמַּד
42 אֲמָנוֹת - יְכוּלִין הָאֲחִין לומר לוֹ: אִם אֵין אַתָּה אֲצִלְנוּ, אֵין
43 לָךְ מְזוֹנוֹת אֲלָא לְפִי בְּרִפְתַּת הַבֵּית; שְׁאִין הוֹצֵאת מְזוֹנוֹת
44 הָאֶחָד לְבָדוֹ כְּהוֹצֵאת מְזוֹנוֹתָיו בֵּין רִבִּים.
45 יב. מִי שְׁמַת וְהִנִּיחַ בָּנִים גְּדוּלִים וְקִטְנִים - אֵין הַגְּדוּלִים
46 מִתְּפָרְסִים פְּרָנְסַת הַקִּטְנִים, וְלֹא הַקִּטְנִים נְזוּנִים מְזוֹנוֹת
47 הַגְּדוּלִים, אֲלָא חוֹלְקִים בְּשׂוּהָ. נִשְׂאוּ גְדוּלִים לְאַחֵר מִיתַת
48 אֲבִיהֶן - יִשְׂאוּ הַקִּטְנִים כֵּן מִכָּלל הַנִּכְסִים, וְאַחֵר כֵּן יִחְלְקוּ.
49 נִשְׂאוּ הַגְּדוּלִים בְּחֵי אֲבִיהֶן, וְאָמְרוּ הַקִּטְנִים לְאַחֵר מִיתַת
50 אֲבִיהֶן: הָרִי אֲנוּ נוֹשְׂאִין כְּדָרְךָ שֶׁנִּשְׁאָתָם אַתָּם - אֵין שׁוֹמְעִין
51 לָהֶן, אֲלָא מֵה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם אֲבִיהֶם - נִתֵּן.
52 יג. הַשִּׂיא הָאֵב אֵת בְּנוֹ וְעָשָׂה לוֹ מִשְׁתָּה, וְהָיָה הוֹצֵאָה
53 מִשְׁלֵ אֵב, וְנִשְׁתַּלְחָה שׁוֹשְׁבֵינּוֹת לָזֶה הַבֵּן בְּחֵי הָאֵב, כְּשֶׁהָיָה
54 חוּזְרָת לְאַחֵר מִיתַת הָאֵב - חוּזְרָת לְאִמְצַע. אֲבָל הוֹצִיא הַבֵּן
55 בְּמִשְׁתָּה מִשְׁלוֹ - אֵינָה חוּזְרָת אֲלָא מִחֻלְקַת הַבֵּן שֶׁנִּשְׁתַּלְחָה
56 לוֹ בְּלִבָּד.
57 יד. הָאֵב שֶׁשָּׁלַח שׁוֹשְׁבֵינּוֹת בְּשֵׁם אֶחָד מִבְּנָיו, כְּשֶׁתַּחֲזוֹר
58 הַשׁוֹשְׁבֵינּוֹת לְאוֹתוֹ הַבֵּן - הָרִי הִיא שְׁלוֹ. אֲבָל אִם שָׁלְחָה
59 הָאֵב בְּשֵׁם בְּנִי סֶתֶם, כְּשֶׁתַּחֲזוֹר - תַּחֲזוֹר לְאִמְצַע. וְאֵין זֶה
60 שֶׁנִּשְׁתַּלְחָה לוֹ חֵיב לְהַחֲזִירָה עַד שֶׁיִּשְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כֻּלָּן;
61 שֶׁהָרִי כֻּלָּן שׁוֹשְׁבֵינּוֹ, שֶׁבְּשֵׁם כֻּלָּן נִשְׁתַּלְחָה. לְפִיכָךְ, אִם
62 שָׁמַח בְּמִקְצָתָן - מִחֲזִיר חֻלְקָה זֶה שֶׁשָּׁמַח עִמּוֹ בְּלִבָּד, וְהָרִי
63 הוּא לְאִמְצַע.
64 טו. גְּדוֹל הָאֲחִין שֶׁהָיָה לֹבֵשׁ וּמִתְפַּסֵּה מִלְּבוּשֵׁין נְאִים, אִם
65 יֵשׁ לְאַחִים הַנָּאָה מִמֶּנּוּ כְּדִי שִׁיחִיו דְּכָרָיו נִשְׁמָעִין - הָרִי זֶה
66 לֹבֵשׁ מִתְפִּיסַת הַבֵּית.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח"י"ד כסלו ה'תשע"ב

74 הַמִּצְוָה (שְׁמוּאֵלִיב כג, כא). וְלֹא זֶה נִתַּק לַעֲשֹׂה
75 וְהוּא אָמַר: "וְהָשִׁיב אֶת־הַגְּזֻלָּה אֲשֶׁר גָּזַל" (ויקרא
76 ה, כג), אֲלָא שְׁאִפְלוּ בְּטֵל (עֲשֵׂה פְעוּלָה הַמוֹנַעַת קִיּוֹם
77 הַ)עֲשֵׂה שְׁבָה — אֵינוּ לֹקֶה (שְׁלֹא כַּבֵּל לֹא הַנִּיתַק
78 לַעֲשֹׂה), [שְׁאִין אָדָם לֹקֶה וּמְשַׁלֵּם] לְפִי שֶׁהוּא לֹא
79 שְׁנֵתָן [שְׁנֵתָן] לְתַשְׁלוּמִין: שְׁאִם שָׁרַף אֶת־הַגְּזֻלָּה
80 אוֹ זָרַקָה לַיָּם — מְשַׁלֵּם מֵה־שֶׁהָיָה שְׁוָה; וְאִם

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ב

67

מצות לא תעשה רמה.

68

69 הַמִּצְוָה הַרְמָה — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּגֻזֹּל,
70 וְהָיָה לְקִיחַת דָּבָר שְׁאִין לָנוּ זְכוּת בּוֹ, בְּאִנְסָה וּבְחֻזְקָה
71 בְּגִלּוּי, וְהוּא אָמַר: יַתְעַלָּה: "לֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט,
72 יג). וְכֵן פָּרְשׁוּ בַּעֲלֵי הַקִּבְלָה (בבא קמא עט:): "לֹא
73 תִּגְזֹל" — כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד

40 (כשמדובר ב) עני ואביון". והעובר על העשק דינו
41 בענש ודין הגזלן שוה. אמר יתעלה: "וכחש
42 בעמיתו בפקדון או־בתשומת יד או בגזל או עשק
43 את־עמיתו" (ויקרא ה, כא).

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ב

45 מצות לא תעשה רסה.
46 המצוה הרס"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעסיק
47 מחשבותינו בתחבולות איף לרכוש קנין של
48 זולתנו מאחינו, וזהו אמרו יתעלה: "לא תחמד
49 בית רעך" (שמות כ, יז). ולשון המכלתא (פרשת
50 יתרו שם): "לא תחמד — או (אם־כך אולי) אפלו
51 חמוד בדבור? תלמוד לומר: "לא־תחמד כסף
52 וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה), מה להלן
53 עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעושה
54 מעשה", הנה נתבאר לך שלא זו מזהיר
55 מלעשות תחבולות כדי שנשיג לעצמנו דבר
56 שחמדנו מרכוש אחינו, ואפלו בקניה ומתן דמים
57 מרבים — שכל־זה עברה על "לא תחמד".

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ב

58 מצות לא תעשה רסו.
59 המצוה הרס"ו — האזהרה שהזהרנו מלתלות
60 (לקשור) מחשבותינו בחמוד רכוש זולתנו
61 ולהתאות לו, לפי שזה יביא לידי עשית תחבולה
62 לרכישתו, וזהו לשון הלוא שפא בענין זה, אמר:
63 "ולא תתאנה בית רעך" (דברים ה, יח). ואין שני
64 הלואין ענין אחד, אלא הלוא הראשון והוא "לא
65 תחמד", מזהיר מלרכוש קנין זולתנו (על ידי
66 תחבולות), והלוא השני מזהיר אפלו על התאנה
67 והחמוד בלבד. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "לא
68 תחמד בית רעך" ולהלן הוא אומר: "לא תתאנה
69 בית רעך" — לחיוב על התאנה (במחשבה ולב) בפני
70 עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני עצמו". ושם
71 אמרו: "מנין שאם התאנה אדם סופו לחמוד
72 (בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא
73 תתאנה ולא תחמד". מנין שאם חמד אדם סופו
74 לגזול? תלמוד לומר: "וחמדו שדות וגזלו" (מיכה
75 ב, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה דבר יפה אצל אחיו
76 אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו — הרי עבר

1 כפר בה ונשבע — מוסיף חמש ומקריב אשם,
2 כמו שנתבאר במקומו (מצות עשה עז), וכן נתבאר
3 בסוף מכות (טז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק
4 ט' ופרק י' מבבא קמא.

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ב

6 מצות לא תעשה רמז.
7 המצוה הרמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכבוש
8 (לעכב) את החובות הקבועים (המוטלים) עלינו
9 לבל נחזיק בהם ולא נשלמם, והוא אמרו יתעלה:
10 "לא־תעשק את־רעך ולא תגזל" (ויקרא יט, יג).
11 והוא שהגנבה היא לקיחת דבר של הזולת
12 בתחבולה ובהסתר, והזהרנו ממעשה זה באמרו:
13 "לא תגנבו", כמו שבארנו (לא תעשה רמד);
14 והגזל הוא לקיחת דבר של הזולת באנס וחזקה
15 בגלוי כמו שעושים שודדי הדרכים, והזהרנו גם
16 על מעשה זה באמרו: "לא תגזל"; והעשק הוא
17 שיהא לזולתך אצלך חוב מסים, כלומר: שנקבע
18 לו אצלך ובאחריותך ממון ואפה מחזיק בו ואינך
19 מוסרו לו בין דרך אנס בין שלא דרך אנס, אלא
20 (רוחהו בטענות) בלך ושוב או ברמיה. והזהרנו גם
21 על מעשה זה באמרו יתעלה: "לא תעשק את־
22 רעך". ובפרוש אמרו בספרא (פרשת קדושים):
23 "לא־תעשק — עשק שהוא של ממון, ואיזה? זה
24 הפוכש שכר שכיר" (מעכב שכר הפועל) וכן כל־
25 הדומה לו. והמשיל בשכר שכיר, לפי שהוא חוב
26 הקבוע עליך אף־על־פי שלא מסר לך ממון משלו
27 ולא בא לידך אפה ממנו שום ממון, ואף־על־פי־
28 כן פיון שנקבע לו אצלך חוב הזהרת מלהחזיק
29 בו. וכבר נכפל הלוא בענין זה והביא לדגמא דבר
30 זה בעצמו ואמר: "לא־תעשק שכיר" (דברים כד,
31 יד), ענינו: לא־תעשוק את־השכיר לפי שהוא עני
32 ואביון, בדרך שאמר בו: "ולא־תבוא עלי השמש
33 (בלי שתשלם המגיע לו) פי עני הוא" (שם, טו).
34 ולשון ספרי (פרשת כִּי־תצא): "לא־תעשק שכיר
35 עני ואביון, והלא כבר נאמר: "לא תגזל"? מלמד
36 שכל־הכוכש שכר שכיר — עובר משום: כל
37 תעשק, וכל־תגזל, וכל־תלין פעלת שכיר, ומשום
38 פיומו תתן שכרו". ושם אמרו בפרוש ענין אמרו
39 "עני ואביון" אמרו: "ממהר אני להפרע על־ידי

35 ל): "הָשִׁב אֲבֹדָה עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה הוּא".
 36 וּבְמִשְׁנֵה תוֹרָה כָּפַל אֶת־הֵלָאֵו בְּעֵנִין זֶה וְנֶאֱמַר בּוֹ
 37 לֹאֵו מִיָּחָד וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־
 38 שׁוֹר אַחִיד אוֹ אֶת־שׁוֹ נִדְחִים וְגו' (שם, א).
 39 וּבִסְפָּרִי (פֶּרֶשֶׁת תְּצַא שֶׁם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר
 40 אַחִיד" — מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וּלְהֵלֵךְ הוּא אוֹמֵר:
 41 "כִּי תִפְגַּע" (שְׁמוֹת כג, ד) — מִצְוֹת עֲשֵׂה וּכְבֹר
 42 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפ"ב מִבְּבֵא מְצִיעָא.

43 הַמִּצְוָה הָדָר — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהָשִׁיב
 44 (לַחֲזוֹר) אֶת־הָאֲבֹדָה לְבַעֲלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוּ: "הָשִׁב
 45 תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ" (שְׁמוֹת כג, ד); "הָשִׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחִיד" (דְּבָרִים כב, א).
 46 וּבְפֶרֶשׁ אָמְרוּ (בבא מְצִיעָא לב):
 47 "הָשִׁבֵת אֲבֹדָה — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמְרוּ (סְפָרִי פֶּרֶשֶׁת
 48 כִּי־תִצַּא) עוֹד עַל הָאֲבֹדָה: "נִמְצָאנוּ לְמַדִּים שֶׁהוּא
 49 עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", וְעוֹד נִבְאָר לֹא־
 50 תַעֲשֶׂה שֶׁל אֲבֹדָה בְּמִקּוֹמוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה רֶסֶט). וּכְבֹר
 51 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפָּרָק ב' מִ(בבא) מְצִיעָא.

יום שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ב

52 **מצות עשה רלו.**
 53 הַמִּצְוָה הָרְלִי — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין חוֹבֵל
 54 בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְיֵבֵן אֲנָשִׁים
 55 וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שְׁמוֹת כא, יח). וְאֵלֹו הֵם
 56 הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנֻסוֹת. וַיֵּשׁ פְּתוּב הַפּוֹלֵל דִּינֵי
 57 קְנֻסוֹת פֶּלֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עֲשֵׂה כֵן
 58 יַעֲשֶׂה לוֹ" (וִיקְרָא כד, יט). הַכּוֹנֵה בְּזֶה שְׁלֹקֲחִים
 59 מִמְּמוֹנוֹ (מִה שְׁהוּזִיק לוֹ) כְּדִי מֵה שֶׁהוּזִיק, כְּמוֹ שֶׁבֶא
 60 בַּקְּבֻלָּה: אֶפְלוּ בִישׁוּ בַלְבָד — הָרִי אֵלֹו גּוֹבִים
 61 מִמְּמוֹנוֹ כְּדִי אוֹתוֹ הַשְׁעוֹר. וְדַע שְׁדִינֵי קְנֻסוֹת אֵלֹו
 62 פֶּלֶם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הוּזִיקָה בְּהֵמָה
 63 אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הָרִי פֶלֶם־הַדִּינִים
 64 הָאֵלֶּה לֹא יָדוֹן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֵלֶּה בֵּית דִּין
 65 הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ (שֶׁנִּסְמְכוּ לִסְמֻכוּיֹת אֱלֹהִים וְעוֹד —
 66 מְדוּר לְדוֹר). וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בַּפָּרָק
 67 ח' מִ(בבא) קָמָא.
 68

1 עַל אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִתְאָוֶה". וְתִתְחַזֵּק בּוֹ אֶהְבֵּת
 2 אוֹתוֹ הַדְּבָר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תַחֲבוּלָה לְהַשִּׁיגוֹ, וְלֹא יִחְדַּל
 3 מִלְפִּיָסוֹ וְלִהְכָבִיד עָלָיו לְמַכְרוֹ אוֹ לְהַחֲלִיפוֹ שֶׁהוּא
 4 יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ וְיוֹתֵר יָקָר. אִם עֲלֶה בִידוֹ דְּבָר זֶה —
 5 הָרִי עֹבֵר גַּם עַל "לֹא תַחֲמַד" כְּשִׁירְכֵשׁ אוֹתוֹ הַדְּבָר
 6 שֶׁהִיָּה שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹא הִיָּה לוֹ עֵנִין בְּמִכִּירָתוֹ, אֵלֶּה
 7 שֶׁהַכָּבִיד עָלָיו וְעֲשֵׂה תַחֲבוּלָה עַד שֶׁהַשִּׁיגוֹ. וְנִמְצָא
 8 שֶׁעֹבֵר עַל שְׁנֵי לְאוּוּן, כְּמוֹ שֶׁבֶאֲרָנוּ (שֶׁכֵּל זֶה גּוֹרֵם).
 9 וְאִם נִמְנַע זֶה מִלְמַכּוֹר וּלְקַבֵּל חֲלִיפִין מִחֲמַת חֲבֵתוֹ
 10 לְאוֹתוֹ הַדְּבָר, הָרִי אֲזִי לֹקְחוֹ בַּחֲזָקָה וּבִאֲנָס מִחֲמַת
 11 הַתְּחַזְּקוֹת אֶהְבֵּת אוֹתוֹ הַדְּבָר בְּנִפְשׁוֹ, וְהָרִי אֲזִי עֹבֵר
 12 גַּם עַל "לֹא תִגְזֹל". וְהַתְּבוּנָה בְּעֵנִין זֶה בְּמַעֲשֵׂה
 13 אַחֲאָב וְנָבוֹת (מַלְכִּים־א, כא). הִנֵּה נִתְבָּאֲרָ לָךְ
 14 הַהֲבִדֵל בֵּין אָמְרוּ "לֹא תִתְאָוֶה" וּבֵין "לֹא תַחֲמַד".

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ב

15 **מצות עשה קצד.**
 16 הַמִּצְוָה הַקִּצִּד — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהָשִׁיב אֶת־
 17 הַגְּזֻלָּה עֲצָמָה אִם הִיא קִיָּמַת בְּעִינָה, עִם תּוֹסֶפֶת
 18 חֲמִשׁ (אִם כֹּפֶר עַל גּוֹלְתָהּ בַּשְּׁבֻעָה) אוֹ לְתֵן דְּמִיָּה
 19 אִם נִשְׁתַּנְתָּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָשִׁיב אֶת־
 20 הַגְּזֻלָּה אֲשֶׁר גָּזַל וְגו' (וִיקְרָא ה, כג). וּכְבֹר בְּאֶרֶז
 21 בְּמִסְכַּת מִכּוֹת (טז), שֶׁלֹאֵו דִּגְזֹל הוּא לֹא שֶׁנִּתַּק
 22 לַעֲשֵׂה וְאָמְרוּ: "רַחֲמָנָא אָמַר: לֹא תִגְזֹל (שם יט,
 23 יג), וְהָשִׁיב אֶת־הַגְּזֻלָּה וְגו'". וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
 24 מִצְוָה זוֹ בַּפָּרָקִים הָאַחֲרֹנִים מִ(בבא) קָמָא.

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ב

25 **מצות לא תעשה רסט.**
 26 **מצות עשה דר.**
 27 הַמִּצְוָה הָרֶסֶט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהוּזְהָרְנוּ מִלְּהַתְעַלֵּם
 28 מִן־הָאֲבֹדָה, אֵלֶּה נִקְחָנָה וְנִחְזִירָנָה לְבַעֲלֶיהָ, וְהוּא
 29 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תוֹכֵל לְהַתְעַלֵּם" (דְּבָרִים כב, ג).
 30 וּכְבֹר בְּאֶרְנוֹ (מִצְוֹת עֲשֵׂה דָר) אָמַרְם בְּמִכְלָתָא
 31 בְּעֵנִין הָאֲבֹדָה: "נִמְצָאנוּ לְמַדִּין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל
 32 עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וְלִשּׁוֹן הַגְּמָרָא (בבא מְצִיעָא
 33

שמואל-ב טז א-יג

טז א וְדָוִד עָבַר מִעַמֵּל מִהָרָאשׁ וְהָנָה צִיבָא גַּעַר מִפִּיבִשֶׁת לִקְרָאָתוֹ וַיִּצְמַד חֲמָרִים חֲבָשִׁים וְעָלִיהֶם מֵאֲתִים לֶחֶם וּמָאָה צֻמוֹקִים וּמָאָה קִיץ וְנָבֵל יוֹן: ב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־צִיבָא מִה־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר צִיבָא הַחֲמָרִים לְבֵית־הַמֶּלֶךְ לְרֹכֵב וּלְהַלְחֵם (וְהַלְחֵם קרי) וְהַקִּיץ לְאֹכֹל הַנְּעָרִים וְהַיּוֹן לְשִׁתּוֹת הַיָּעַף בַּמִּדְבָּר: ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וְאִיהָ בֶן־אֲדֹנֶיךָ וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל־הַמֶּלֶךְ הִנֵּה יוֹשֵׁב בְּיֹדֵי שָׁלֹם כִּי אָמַר הַיּוֹם יָשִׁיבוּ לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת מַמְלָכּוֹת אָבִי: ד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְצִבָּא הִנֵּה לָךְ כָּל אֲשֶׁר לְמִפִּיבִשֶׁת וַיֹּאמֶר צִיבָא הִשְׁתַּחֲוִיתִי אֲמֻצָּא־חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ: ה וּבָא הַמֶּלֶךְ דָּוִד עַד־בַּחוּרִים וְהָנָה מִשֶּׁם אִישׁ יוֹצֵא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית־שָׁאוּל וּשְׁמוֹ שִׁמְעִי בֶן־גִּיָּא יָצָא וּמִקְלָל: ו וַיִּסְקַל בָּאֲבָנִים אֶת־דָּוִד וְאֶת־כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם וְכָל־הַגִּבּוֹרִים מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ: ז וּבֹכֶה־אָמַר שִׁמְעִי בְּקָלְלִי צָא צָא אִישׁ הַדְּמִים וְאִישׁ הַבְּלִיעַל: ח הַשִּׁיב עָלֶיךָ יְהוָה כָּל דְּמֵי בֵּית־שָׁאוּל אֲשֶׁר מָלַכְתָּ תַּחְתּוֹ (תַּחְתּוֹ קרי) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־הַמְּלוּכָה בְּיַד אַבְשָׁלוֹם בֶּן־דָּוִד וְהַנֶּךְ בְּרַעְתְּךָ כִּי אִישׁ דְּמִים אָתָּה: ט וַיֹּאמֶר אַבְיָשׁ בֶּן־צְרוּיָה אֶל־הַמֶּלֶךְ לָמָּה יִקְלָל הַכָּלָב הַזֶּה אֶת־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶעֱבֹר־נָא וְאֶסִּירָה אֶת־רָאשָׁיו: י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִה־לִּי וְלָכֶם בְּנֵי צְרוּיָה כִּי (כָּה קרי) יִקְלָל וְכִי (כִּי קרי) יְהוָה אָמַר לוֹ קָלַל אֶת־דָּוִד וּמִי יֹאמֶר מְדוּעַ עָשִׂיתָה כֵּן: יא וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אַבְיָשׁ וְאֶל־כָּל־עַבְדָּיו הִנֵּה בְנֵי אֲשֶׁר־יָצָא מִמֶּנִּי מִבְּקֵשׁ אֶת־נַפְשִׁי וְאֵף בִּירְעָתָה בֶּן־הַיָּמִינִי הִנָּחוּ לוֹ וּקְלָל כִּי אָמַרְלוּ יְהוָה: יב אוֹלֵי יְרָאָה יְהוָה בְּעוֹנֵי (בְּעֵינֵי קרי) וְהַשִּׁיב יְהוָה לִי טוֹבָה תַּחַת קָלְלָתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה: יג וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְאַנְשָׁיו בְּדֶרֶךְ וּשְׁמֵעִי הָלַךְ בְּצִלְעַת הָהָר לְעִמָּתוֹ הַלּוֹךְ וּקְלָל וַיִּסְקַל בָּאֲבָנִים לְעִמָּתוֹ וְעַפָּר בְּעַפָּר: פ

רש"י

(א) ומאה קיץ. (תרגום:) ומאה מנן דבילתא: (י) כה יקלל. כן יקלל: ה' אמר לו. אפשר אדם כמותו שהוא ראש לסנהדרין, יקלל את המלך אם לא שנאמר לו מאת הקב"ה: (יב) יראה ה' בעיני. דמעת עיני:

מצודת דוד

(א) מהראש. של הר הזיתים: (ב) מה אלה לך. רצה לומר: למה הבאתה כל אלה: לבית המלך. לנשיו וילדיו: היעף. מעמל הדרך: (ג) היום ישיבו לי. בראותם מהומות רבות בבני המלך, האה הרג את אחיו וקם על אביו, מה שלא היה בבני שאול: (ה) עד בחורים. סמוך לעיר בחורים: (ו) ויסקל. זרק אבנים על דוד וגו': (ז) צא. רצה לומר: צא ממלכותך, אתה האיש השופך דמים, כאומר: הנה בעצתך נהרג אבנר ואיש בושת: (ח) השיב. ה' השיב עליך גמול עון דמי בית שאול, כי בעצתך נהרג איש בושת בנו, לשתמלוק תחתיו: והנך ברעתך. הנה אתה בהרעה הראויה למעשיך: (ט) למה יקלל. כאומר: וכי אתה הרגת לשאול ולבניו:

מצודת ציון

(א) וצמד. זוג, על שם שהולכים צמודים וחבורים יחד, והוא מלשון (במדבר יט טו): צמיד פתיל: חבושים. חגורים באוכף לרכוב בהם, כמו (בראשית כב ג): ויחבוש את חמורו: מאה צמוקים. מאה אשכולות ענבים יבשים: ומאה קיץ. מאה לטריץ תאנים יבשים: ונבל. ונאד: (ה) ומקלל. ענין דברי קלון וחרפה, וכן (שמואל-א ג יג): כי מקללים להם בניו: (יב) אולי. הלואי, כמו (ישעיהו לו ד): אולי ישמע: (יג) בצלע. בעבר ובצד, כמו (שמות כז טו): צלע המשכן: לעומתו. נגדו: ועפר. זרק עפר, ולתוספת ביאור אמר בעפר, וכן (תהלים פ ז): ותשרש שרשיה:

(י) מה לי ולכם. רצה לומר: מה האביבה והשנאה אשר בינינו, מה עשיתם לי, ומה עשיתי לכם, ולמה אם כן תעשו דברים אשר לא אחפוץ בהם: כה יקלל. הלא אשר יקלל, כה הוא, כי ה' אמר לו קלל, והוא העיר רוחו לזה, ומי יאמר לשמעִי מדוע עשית כן, הלא הוא שלוחו של מקום: (יא) הנה בני וגו'. רצה לומר: הלא בדרך הטבע שהבן חס על אביו, והנכם רואים שהוא מבקש נפשי, ומזה נראה שיר ה' עשתה זאת: ואף כי עתה. ומכל שכן עתה שאני בורח ומעונה, ושמעִי הוא מבני הימיני אשר המה לי לאויבים, שיותר המה מוכנים לעשות בי גזירות של מקום, בראותם קושי מזלי נרדף מבן בטני, ולזה הניחו לו, כי ה' אמר לו: (יב) בעיני. בדמעת עיני, הולה מחרפת אנוש: והשיב. בעבור העלבון הזה, ישיב לי ה' טובה במקום הקללה:

תהלים לח א-ז

לח. א מזמור לדוד להזכיר: ב יהוה אל־בְּקִצְפָה תוֹכִיחֵנִי וּבְחֶמְתְּךָ תִּסְרֵנִי: ג פִּי־חֲצִיךָ נָחְתוּ בִּי וּתְנַחַת עָלַי יָדְךָ: ד אֵינ־מִתֶּם בְּבִשְׂרִי מִפְּנֵי זַעַמְךָ אֵינ־שָׁלוֹם פְּעֻצָּמִי מִפְּנֵי חֲטָאתִי: ה פִּי עֲנֹתִי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמִשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי: ו הִבֵּאִישׁוּ נִמְקוּ חֲבוּרֹתַי מִפְּנֵי אֹלֹתַי: ז נַעֲוִיתִי שַׁחְתִּי עַד־מָאֵד פְּלִלְתִּיוֹם קֹדֶר הִלַּכְתִּי:

רש"י

מגזרת ותכחש שרה (בראשית י"ח) ולא יאמר כיחש כאשר יאמר מן המברך ברכך ולא יאמר בירך כאשר יאמר דיבר לפי שאין דגשות ניכר ברי"ש אבל בחי"ת ניכר דגשות וכן (דברים ל"ב) שיחת כמו כיפר דיבר אף כאן יאמר נחתו כמו נגשו נתנו מגזר' נחת נתן נגש והנו"ן יסוד נופל לכנס דגש במקומה כשהיא מתפעל וכן (ש"א ב') קשת גבורי' חתים מגזרת נחת וחתת כאשר יאמר מן נסב סבב מן נשם שמש ונשמו דרכיהם (ויקרא כ"ו) ושמו עליה (שם) וכן בלל נבל כי שם בלל ה' ונבלה שם שפתם (בראשית י"א) כן יאמר נחת וחתת בלשון פעל: ותנחת עלי ידך. פירש לחציך נחתו בי וכן פתרונו מה דרך בקשת לירות החצים יד שלך היא נחתה בקשת להפיל עלי חצים ותנחת לשון ותרד ובוזה הנו"ן שורש בתבה וכן (לעיל י"ח) ונחתה קשת נחושה אין הנו"ן שורש בתיבה (ס"א): (ד) מתם. תמימות אינטרין בלע"ז: (ה) יכבדו. כבדים: (ז) נעויתי. לי' אחזתו עויתי, אישטורדיש"ן בלע"ז:

מצודת ציון

(ב) תוֹכִיחֵנִי. תִּסְרֵנִי. ענין פורעניות ועונש: (ג) נחתו. ותנחת. ענין ירידה כמו מי יחת עלינו (שם כ"א): (ו) נמקו. ענין המסה: חבורותי. מל' חבורה והוא מכה שנצטר הדם תחתיה: אולתי. מלשון אויל ושוטה: (ז) נעויתי. ענין עקום כמו והתעותו אנשי החיל (קהלת י"ב): שחתי. מלשון שחיה וכפיפה: קודר. ענין שחרות:

ועוברים את הראש ממעל: כמשא כבד. כמו שא"א לשאת משא כבד כן כבדו עונותי עד שהמה כבדים מערך הכח אשר בי ולא אוכל לשאתם והוא מלשון מליצה: (ו) הבאישו וגו'. ר"ל בעבור כי נמקו החבורות והוציאו הדם והליחה לזה הבאישו את בשרי: אולתי. ר"ל עונותי כי אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות: (ז) נעויתי. נתעקם גופי ואלך שחוח: קודר הלכתי. ואלך בחשכת הצרות:

יהל אור

ונמצא הכבד רחוק מן הראש והמוח ע"י ב' פרסות. ועתה אומר כי ע"י העונות עברו ראשי כמשא כבד כו' שבחי' עביות הכבד מתגבר על הראש. ובפרעה נאמר כבד לב פרעה שנעשה לבו כמו הכבד כו' ולא הי' מקבל דבריו של הקב"ה מחמת קושי לבו ככבד והכא אפילו על הראש יש כבדות מהכבד. ילקוט ח"א כ' א'. ח"ב מ"ה א': ובמדרש תלים על פסוק זה העיר מפסוק כי עוונותינו רבו למעלה ראש. בעזרא ס' ט' פסוק ו'. וע' ברי"ח. של"ה צ"ט ב'. רכ"ד א'. רצ"ח ב'. שמ"ט א'. וע' ב"ב.

מצודת דוד

(א) להזכיר. המזמור הזה נעשה להזכיר את המדוכא ביסורין להתפלל לה' כדברים האלה: (ב) ובחמתך. מלת אל משמשת בשתים כאלו אמר אל בחמתך תִּסְרֵנִי: (ג) נחתו בי. כבר ירדו בי חצי היסורים וכבר ירדה עלי מכת ידך ודי בזה: (ד) אין מתוכם. אין מקום תם ושלם בבשרי מהיסורים הבאים עלי מפני כעסך: מפני חטאתי. מהיסורים הבאים מפני חטאתי: (ה) עברו ראשי. המשיל מרבית העון כאלו בא במים עמוקים

ועוברים את הראש ממעל: כמשא כבד. כמו שא"א לשאת משא כבד כו' רבות לך לך פמ"ד דמ"ח ע"א משא כמשמעו שנאמר כמשא כבד יכבדו ממני. זח"א עמוד קס"ב הלא אם תיטיב למהוי שאת לעניי דאינון כבדים כמשא כבד יכבדו ממני אנא אסבול לברך בעלמא ומאריך עליהו. זח"ג פ' פינחס דרל"ב ע"ב פ"י זה על ענין ונשא השעיר את כל עונותם. ופ"י כמשא כבד שהכבד שהוא ס"מ מכביד כו'. וע"ש דף רכ"ד ע"ב מענין כבד לב ומוח. ואפ"ל עוד ידוע כי פרסא מפסקת בין אברי הנשימה שהן הריאה והלב ובין הכבד כו'. ובין מוח ללב יש עוד פרסא קרומא דמחפאי על מוחא כו' וזהו יהי רקיע ויהי מבדיל.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

שנתגלה עונם. לא היו מבסין פשעיהם: נתגלה קצם. לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כט): אחרונים לא נתגלה עונם. בני מקדש שני רשעים היו בסתר: בירה תוכיח. בית המקדש: עידיכם בירה. בנין הבית עד לכם בדבר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: סנינא לבו. לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבוא מלשוב לשרות בבית שני: נמשלתם ככסף. שאינו נרקב כך לא הייתם חסרים שכינה: כדלתות. שער שיש בו שני דלתות פותח אחד וחבירו סוגר כך עליתם לחצאין: שהרקב שולט בו. מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכולו לא היה:

דף ט עמ' א: רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו, דורות ראשונים - בית ראשון שנתגלה ברבים עונם ולא ניסו להסתיר פשעיהם נתגלה גם קצם, וכשיצאו לגלות נאמר להם שישבו לאחר שבעים שנה. אך דורות האחרונים - בית שני, שלא נתגלה עונם, ורשעים היו בסתר, לא נתגלה קצם.

אמר רבי יוחנן, טובה צפרנן של ראשונים - אף הצפורן שהיא חלק קשה בבהמה ואינה ראויה לכלום, עדיפה מפריסן - החלק הרך והמשובח של אחרונים, והכסיל משול לציפורן ואף הכסילים שבדורות הראשונים טובים מן החכמים של הדורות האחרונים. אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, אדרבה, אחרונים עדיפי, שאף על גב דאיפא שעבוד מלכות, מכל מקום קא עסקי בתורה. אמר ליה רבי יוחנן, בירה - בית המקדש תוכיח, שחזרה ונבנתה לראשונים וזכו לבית המקדש השני, ולא חזרה לאחרונים שעדיין לא זכינו שיבנה בית המקדש השלישי, ומוכח שהראשונים טובים יותר.

שאלו את רבי אלעזר, דורות הראשונים גדולים או אחרונים גדולים. אמר להם, תנו עיניכם בבירה, שבחורבן בית ראשון חרבה רק התקרה ובבית שני נחרבו אף הכתלים, מכאן שהראשונים עדיפים. איפא דאמרי, אמר להם, עידיכם בירה - בית המקדש יהיה עד להוכיח בדבר, שהרי חזר ונבנה לראשונים ולא לאחרונים.

ריש לקיש הוי סחי בירדנא - היה רוחץ בנהר הירדן, אתא רבה בר חנה שהוא מבבל, יהב ליה ידא לעוזרו לעלות מהנהר, אמר ליה ריש לקיש לרבה בר חנה, באלקא - לשון שבועה סנינא לבו - שונא אני אתכם בני בבל על שלא עליתם כולכם בימי עזרא, ומשום כך לא שרתה שכינה בבית שני, דכתיב (שה"ש ח ט) 'אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז', ודורש הפסוק, אם עשיתם עצמכם פחומה - כאבנים המחוברות יחדיו בחומה, ועליתם פולכם בימי עזרא, אז היה קיום לשוב ונמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו, ולא הייתם יוצאים לגלות עוד, אבל עכשיו שעליתם לחצאין פדלתות שאחת נפתחת ואחת סגורה, נמשלתם כארז שהרקב שולט בו ואוכל מקצת מהעץ, וכך אתם לא זכיתם להשראת שכינה בשלימות.

1 **מְחֻנְרָתָא** – דבר ברור הוא, שרבי יִשְׁמְעָאל האומר שהוולד הנולד
2 אצל הקונה לאחר שנתה נחשב ספק בכור, כְּרָבִי מֵאִיר כְּבִירָא לִיה
3 דְחִישׁ לְמִיעוּטָא – דעתו כרבי מאיר החושש למיעוט, וכיון שיש
4 מיעוט בהמות שאינן יולדות בתוך שנתו, חושש רבי ישמעאל
5 שבהמה זו מן המיעוט ועדיין לא ילדה, ולד זה הוא הבכור.
6 ביאור נוסף: **רְבִינָא אָמַר, אָפִילוּ תִּימָא** – אפילו אם נאמר שרבי
7 ישמעאל סובר כְּרָבִינָן, שהולכים אחר הרוב ואין חוששין למיעוט, יש
8 לומר, כִּי אִילּוּ רָבִינָן בְּתַר רֹבָא – כאשר הלכו חכמים אחר הרוב,
9 היה זה דווקא בְּרֹבָא דְלֵא תְלִי בְּמַעֲשֵׂה – באופן שהרוב אינו תלוי
10 במעשה, כגון בקטן וקטנה לענין יבום שנעשים ראויים להוליד
11 מאליהם בלא שום פעולה, אֲבָל רֹבָא דְתְלִי בְּמַעֲשֵׂה – באופן
12 שהרוב תלוי במעשה, כגון עיבור הבהמה, שהוא תלוי בהרבעתה
13 שיעלה עליה זכר ויש לחשוש שמא לא עלה עליה זכר, לֹא הִלְכוּ
14 חכמים אחר הרוב.
15 הגמרא מביאה ברייתא שהמחלוקת המוזכרת במשנתנו שנויה בה
16 בהרבה, ולאחר מכן מבארת הגמרא במה נחלקו: תַּנּוּ רַבִּינָן
17 בברייתא, הקונה עֶז מנכרי, ואינו יודע אם כבר ילדה אצלו, אם ילדה
18 בעודה בַּת שְׁנֵתָה – בתוך שנתה הראשונה, בהכרח שלא ילדה קודם
19 לכן אצל הנכרי והולד וְדָאִי בכור, וינתן לִבָּהּ, ואם ילדה מִיָּן
20 וְלִחְלָן – אחר מלאת לה שנה, הולד סָפֵק בכור. ואם קנה מהנכרי
21 רָחֵל, הרי שאם ילדה אצלו בעודה בַּת שְׁנֵתִים – קודם שמלאו לה
22 שנתים, הולד וְדָאִי בכור, וינתן לִבָּהּ, מִיָּן וְלִחְלָן – ילדה לאחר
23 מלאת לה שנתים, הולד סָפֵק בכור. ואם קנה מהנכרי פָּרָה, אם
24 כשקנאה, היתה בַּת שָׁלֹשׁ – לא מלאו לה שלש שנים, בהכרח שלא
25 ילדה קודם לכן אצל הנכרי, והולד הראשון וְדָאִי בכור וינתן לִבָּהּ,
26 אך אם קנאה מִיָּן וְלִחְלָן – אחר שמלאו לה שלש שנים, הולד סָפֵק
27 בכור. ודין חֲמוּרָה בְּדִין פָּרָה. רבי יוסי כְּרָבִי יְהוּדָה אָמַר, אין דין
28 חמורה כדון פרה, אלא חֲמוּרָה בַּת אֲרָבַע שָׁנִים. דהיינו אף אם
29 לקחה בתוך שנתה הרביעית, הולד הראשון ודאי פטר חמור, כי אינה
30 יולדת קודם ארבע שנים, ואם נקנתה אחר כך ולדה ספק. עַד כָּאן
31 דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמְעָאל.
32 ממשכיה הברייטא: כְּשֶׁנֶּאֱמָרוּ דְּבָרִים אלו של רבי ישמעאל לִפְנֵי
33 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לָהֶן – לאותם שאמרו לו שמועה זו, צֵאוּ אִמְרוּ
34 לוֹ לְרַבִּי יִשְׁמְעָאל, מַעֲיָת, שכן, אִילּוּ בְּלִידַת וּלְדָ בְּלִבָּד הִבְהֵמָה
35 נִפְטְרָתָה מבכורה, כלומר אם היה הדין שרק לידת ולד ממש פוטרת
36 את הנולדים אחריה מבכורה, אכן הִיָּה בְּדִבְרֵיהּ, (אלא) אֲבָל
37 אִמְרוּן חכמים, שִׁמְיָן הַוּוֹלֵד – הסימן המוכיח שהתחיל להווצר
38 ולד, ועל ידו נפטרת הבהמה מבכורה, בְּבִהְמָה דְּקָה כגון עז או
39 כבשה, הוא מִיָּנוּף, דהיינו דם היוצא מן הרחם, ודם זה הוא ולד
40 שנימוח ויוצא, וּבִהְמָה גָּסָה, כגון פרה או אתון, סימן לולד היא
41 יציאת שִׁפָּרָא – כעין כיס שהולד מונח בו, וּבְאִשָּׁה סימן הולד הוא
42 יציאת שִׁפָּרָא – עור שיש בו צורת ולד, וְשִׁלְיָא, כלומר או יציאת
43 שליא. וכל בהמה שיצא ממנה אחד מסימני הולד, הולד הנולד
44 אחריה אינו בכור. ולפי זה הלוקח בהמה מהנכרי וילדה אצלו, אף
45 שלא יתכן שילדה קודם לכן, מכל מקום הולד הנולד ממנה הוא רק
46 ספק בכור, משום שיש חשש שבעודה אצל הנכרי יצא ממנה אחד
47 מסימנים אלו, והולד שנולד עתה, אינו הבכור.
48 והוסיף רבי יהושע ואמר לתלמידיו שיאמרו לרבי ישמעאל, שסברא
49 זו שמעתי מרבתי, וְאִלּוּמִי אֲנִי, אִין אֲנִי אִמְרָא בִּן – אינני חולק עליך
50 בלשון זו, אֲלָא אני חולק עליך בלשון אחרת, שאני אומר, עֶז
51 שְׁמִינְפָה כשהיא בַּת שְׁשֶׁה חודשים מלאים, דהיינו בתחילת החודש
52 השביעי, יכולה להיות יולדת בתוך שְׁנֵתָה, וכן רָחֵל שְׁמִינְפָה בַּת
53 שְׁנֵתָה, יכולה להיות יולדת בתוך שְׁנֵתִים. ובסמך תבאר הגמרא מה
54 ההבדל בין הלשון שאמר בשם רבותיו לבין הלשון שאמר בעצמו.
55 אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲנִי לֹא בָאתִי לִידֵי מָדָה זו – אינני סובר כרבי
56 יהושע, אֲלָא לדעתי הכלל הוא, שכל שִׁידוּעַ שְׁבִיפְרָה, אִין כָּאן
57 לִבָּהּ כְּלוּם, דהיינו הולד שאחריו ודאי אינו בכור, וְכָל שִׁידוּעַ שֶׁלֹּא
58 בִּיפְרָה חֲרִי זו לִבָּהּ, ואם סָפֵק אם ביכרה, יֵאבָל בְּמוֹמוֹ לְבַעֲלִים.

59 ולחלן (ע"פ) תבאר הגמרא במה חולק רבי עקיבא על דברי רבי יהושע.
60 מבררת הגמרא: **בְּמֵאִי קְמִיפְלִי** – במה נחלקו רַבִּי יִשְׁמְעָאל שאמר
61 שעז שילדה בתוך שנתה, ולדה ודאי לכהן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שאמר לו
62 שטעות היא בידו משום שסימן הולד בבהמה דקה טינוף וכו'. שואלת
63 הגמרא: לִימָא בְּמִינוּף פּוֹטֵר קְמִיפְלִי – האם נאמר שנחלקו אם
64 טינוף נחשב כלדות ולד, ומועיל לפטור את הולד הנולד אחריו
65 מבכורה, שרבי יִשְׁמְעָאל סָבַר מִינוּף אִינוּ פּוֹטֵר, כלומר אפילו אם
66 ידוע שטינפה אינה נפטרת מבכורה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר מִינוּף פּוֹטֵר.
67 משיבה הגמרא: לא בזה נחלקו, ובודאי אִי דְחִינּוּן דְּמִינוּף – אם
68 ראינו שבהמה זו טינפה, דְּכֹלִי עֲלָמָא לֹא פְלִיגִי – כולם לא חולקים
69 דְּמִינוּף פּוֹטֵר, וְהָכָא בְּחוֹשְׁשִׁין לְמִינוּף קָא מִיפְלִיגִי – והמחלוקת
70 כאן היא האם לחשוש שהבהמה טינפה אצל המוכר, רַבִּי יִשְׁמְעָאל
71 סָבַר אִין חוֹשְׁשִׁין לְמִינוּף, שהרי רוב בהמות אינן מטנפות ואלא
72 כאשר מתעברות יולדות, וְאִילוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר חוֹשְׁשִׁין לְמִינוּף,
73 ולכן ולדה הראשון הוא רק ספק בכור.
74 מקשה הגמרא על ביאור זה: וְכִי רַבִּי יִשְׁמְעָאל לֹא חִיֵּשׁ למיעוט,
75 וְהָאִמַר [והרי לעיל אמר] רַבָּא, מְחֻנְרָתָא – דבר ברור הוא שרבי
76 יִשְׁמְעָאל כְּרָבִי מֵאִיר כְּבִירָא לִיה דְחִישׁ לְמִיעוּט – דעתו כרבי
77 מאיר שחושש למיעוט, ואם כן גם בנידון זה, יש לחשוש למיעוט
78 מטנפות, ולא יהיה הולד אלא ספק בכור.
79 מתרצת הגמרא: כִּי חִיֵּשׁ – מה שמצינו לעיל שרבי ישמעאל חושש
80 למיעוט, הוא דווקא כשהמיעוט מכריע לְחוּמְרָא, לומר שהולד ספק
81 בכור ולא ודאי פשוט, אבל לְקוּלָא – כאשר החשש למיעוט יגרום
82 להקל ולומר שהולד הנולד בתוך שנה אינו בכור ודאי אלא רק ספק,
83 לֹא חִיֵּשׁ – לא חשש לו, אלא דן על פי הרוב, לומר שהולד ודאי
84 בכור.
85 הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקת רבי יהושע ורבי ישמעאל:
86 וְאִיבָעִית אִימָא – ואם תרצה תוכל לבאר מחלוקתם כך, שרבי
87 ישמעאל בִּין לְקוּלָא בִּין לְחוּמְרָא חִיֵּשׁ למיעוט, וְהָכָא בְּמִטְנַפְתָּ
88 וְחֻזְרֵת וְיולדת בתוך שְׁנֵתָה קְמִיפְלִי – וכאן נחלקו האם בהמה
89 יכולה להספיק גם לטנף וגם ללדת בתוך שנתה הראשונה, דְּרַבִּי
90 יִשְׁמְעָאל סָבַר, מִטְנַפְתָּ אִינָה חֻזְרֵת וְיולדת בתוך שְׁנֵתָה, וְהָא
91 מְדֻאֵלִיד – וממה שבהמה זו ילדה מוכח שוְדָאִי לֹא מִנִּיף – שוראי
92 קודם לכן לא טינפה, ונמצא שהולד שילדה בתוך שנתה, הוא בכור
93 ודאי, וְאִילוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר, מִטְנַפְתָּ חֻזְרֵת וְיולדת בתוך שְׁנֵתָה,
94 ואף שילדה בתוך שנתה הראשונה, עדיין יש לחוש שמא טינפה אצל
95 המוכר קודם שנקנתה, ולכן הולד הזה הוא ספק.
96 הגמרא מבארת את המשך הברייטא: רבי יהושע הוסיף ואמר, וְאִנִּי
97 אִינִי אִמְרָא בִּן, אֲלָא עֶז שְׁמִינְפָה בַּת שְׁשֶׁה יולדת בתוך שְׁנֵתָה, רָחֵל
98 שְׁמִינְפָה בַּת שְׁנֵתָה יולדת בתוך שְׁנֵתִים. שואלת הגמרא: מֵאִי אִיבָא
99 בִּין גְּמָרִיָּה לְסִבְרֵיהּ – מה החילוק בין מה שאמר בשם רבותיו לבין
100 מה שאמר בשם עצמו, והרי בין לפי גמריה ובין לפי סבריה חוששין
101 לטינוף, והולד הראשון אינו נחשב בכור ודאי אלא ספק.
102 משיבה הגמרא: החילוק בין 'גמריה' ל'סבריה' הוא באופן שראינו
103 שְׁמִינְפָה בְּסוּף שְׁשֶׁה – מיד לאחר ששה חודשים כלומר
104 בתחילת החודש השביעי, וְאִיבָא בִּינִייהו דְּזַעֲרִי – והמחלוקת
105 בניהם היא בדברי זעירי, דְּאָמַר זַעֲרִי אִין מִינוּף פְּחוּת
106 מְשֻׁלְשִׁים יוֹם – בהמה שטינפה אינה מקבלת זכר עד שחולפים
107 שלושים יום מזה טינוף, לְגִמְרִיָּה אִית לִיה דְּזַעֲרִי – לפי הסברא
108 ששמע רבי יהושע מרבתי, יש את סברת זעירי, ואילו טינפה
109 טינוף גמור אחר מלאת לה ששה חודשים לא יכלה ללדת בתוך
110 שנתה, כי מלבד שלושים יום נמשך זמן ההריון בעז חמשה
111 חודשים שלמים, ואם בכל זאת ילדה בתוך שנתה, הדבר מוכיח
112 שהטינוף לא היה טינוף גמור, ואין לחשוש לו, ולפי זה לגמריה
113 יש לחשוש לטינוף רק עד סוף החודש השישי, אבל אם תטנף
114 לאחר מכן, אין לחשוש לאותו טינוף, וּלְסִבְרֵיהּ לִית לִיה דְּזַעֲרִי
115 – אינו סובר את סברת זעירי ששלושים יום אחר הטינוף אינה
116 מקבלת זכר, ולפיכך יש לחוש אף לטינוף של החודש השביעי,

1 **רובא דתלי במעשה** — כגון עיבור הבהמה דתלי בהרבעה, ואיכא למיחש שמא
2 לא עלה עליה זכר, הילכך ספק. **ואני איני אומר כן** — איני חולק עליך בלשון
3 שמועתי, אלא בלשון אחר. ולקמן מפרש מאי איכא בין סבריה לגמריה. **במאי**
4 **קמיפלגי** — רבי ישמעאל וגמריה דרבי יהושע, דקתני "אבל אמר?" **במינוף**
5 **פוטרי פליגי** — דרבי ישמעאל דמשוי ליה

6 דואי בכור, סבר דאי נמי טניף בתוך שנתה
7 לא מיפטר. **לחומרא** — כגון גבי רישא
8 דשמעתא, דאי הוה אולנין בתר רובא הוה
9 משוינן ליה פשוט ודאי (דהא) מכאן ואילך
10 (הוה). הילכך חייש למיעוט לחומרא ומשוי
11 ליה ספק. אבל הכא, אי חייש למיעוט —
12 קולא הוה, דאפילו בת שנתה משוי ליה
13 ספק. **גמריה** — "אבל אמר" (אית ליה
14 דזעירי). **סבריה** — "ואני איני אומר כן"
15 כו. **דמינוף בסוף ששה** — שראינה
16 שהתחילה לטנף בתחלת חדש שביעי. **אין**
17 **מינוף פחות משלשים יום** — דאינה
18 מקבלת זכר עד שלשים יום. **לגמריה** —
19 דלא ידענן שטינפה בת ששה. אדרבי
20 ישמעאל פליג, דאמר: בת שנתה ודאי
21 לכהן. וקאמר ליה איהו: אפילו ילדה
22 בתוך שנתה ספק, דלמא טניף בתוך
23 שלשה חדשים או ארבעה משנולד, וחזרה
24 וילדה בתוך שנתה. והיכא דחזינון דלא
25 טניף עד סוף ששה וטניפה בסוף ששה
26 כדאמר רבי יהושע בסבריה — דהוא
27 בכור מעליא הוא. דההוא טניף לא
28 טניף גמור הוא. דאם טניף היה — לא
29 הוה ילדה בתוך שנתה עד יום אחד בשנה
30 שניה. דטינוף הוה כל חדש שביעי, כזעירי,
31 חמשה חדשים ימי העיבור — הרי כלתה
32 שנתה, אלא תלד עד למחר דכל חדש
33 עיבור בעינן שלמים. ואחר כך יולדת
34 למחר. כדאמרין במסכת נדה (לחב).
35 "יתן ה' לה היריון" בגימטריא מאתיים
36 שבעים ואחד. ותשעה חדשים של
37 שלשים יום הוו מאתיים ושבעים ימים,
38 וביום מאתיים שבעים ואחד תבדיל קרא
39 דיוולדת. **לסבריה** — ואף על גב דחזינו
40 דלא טניף עד סוף ששה — נמי ספיקא
41 הוה, דלית ליה דזעירי.

1 **מחזורתא, רבי ישמעאל פרבי מאיר סבירא ליה דחייש**
2 **למיעוטא. רבינא אמר: אפילו תימא רבנן, כי אולי רבנן**
3 **בתר רובא - ברובא דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי**
4 **במעשה - לא. תנו רבנן: עז בת שנתה - ודאי לכהן, מיכן**
5 **ולחלן - ספק. רחל בת שתים - ודאי לכהן, מיכן ולחלן**
6 **ספק. פרה בת שלש - ודאי לכהן, מיכן ולחלן - ספק.**
7 **חמורה - כפרה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: חמורה בת**
8 **ארבע שנים. עד כאן דבר רבי ישמעאל. כשנאמרו**
9 **דברים לפני רבי יהושע, אמר להן, צאו אמרו לו לרבי**
10 **ישמעאל: טעית! אילו בנולד בלבה הבהמה נפטרת - היה**
11 **כפרה. אלא: סימן הוולד בבהמה דקה - מינוף, ובגסה**
12 **שליו, ובאשה - שפיר ושליו. ואני אין אני אומר כן,**
13 **אלא: עז שטינפה בת ששה - יולדת בתוך שנתה, רחל**
14 **שטינפה בת שנתה - יולדת בתוך שתים. אמר רבי**
15 **עקיבא: אני לא באתי לדי מדה זו, אלא: כל שידוע**
16 **שביברה - אין כאן לכהן כלום, וכל שלא ביברה - הרי**
17 **זו לכהן, ספק - יאכל במומו לבגלים. במאי קמיפלגי רבי**
18 **ישמעאל ורבי יהושע? לימא בטינוף פוטרי קמיפלגי, רבי**
19 **ישמעאל סבר: מינוף אינו פוטרי, ורבי יהושע סבר: מינוף**
20 **פוטרי - אי דחזינון דמינוף - דכולי עלמא לא פליגי**
21 **דמינוף פוטרי. והכא בחוששין לטינוף קא מיפלגי, רבי**
22 **ישמעאל סבר: אין חוששין לטינוף, ורבי יהושע סבר:**
23 **חוששין לטינוף. - ולא חייש? והאמר רבא: מחזורתא רבי**
24 **ישמעאל פרבי מאיר סבירא ליה, דחייש למיעוט! - כי**
25 **חייש - לחומרא, לקולא - לא חייש. ואיבעית אימא: בין**
26 **לקולא בין לחומרא חייש, והכא במטנפת וחזרת ויולדת**
27 **בתוך שנתה קמיפלגי, דרבי ישמעאל סבר: מטנפת אינה**
28 **חזרת ויולדת בתוך שנתה, והא מדאליד - ודאי לא**
29 **טניף, ורבי יהושע סבר: מטנפת - חזרת ויולדת בתוך**
30 **שנתה. "ואני איני אומר כן, אלא עז שטינפה בת ששה - רחל שטינפה בת**
31 **שנתה - יולדת בתוך שתים". מאי איכא בין גמריה לסבריה - שטינפה בסוף ששה, ואיכא בינייהו**
32 **דזעירי, דאמר זעירי: אין מינוף פחות משלשים יום; לגמריה - אית ליה דזעירי, לסבריה - לית**
33 **ליה דזעירי. ואיבעית אימא: דכולי עלמא אית להו דזעירי, והכא ביולדת למקוטעין קמיפלגי.**
לגמריה

1 **מחזורתא** רבי ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה דחייש למיעוטא — ומשמע
2 סמוך מיעוטא דאין מתעברות, לחוקה דבחותק שלא ילדה, ואיתרע
3 ליה רובא — אין לחושבו ודאי בכור, דלא הוי אלא פלגא ופלגא כדאמר בריש
4 פרק בתרא דיבמות (קט,א), ושם הארכתי. והא דמטהרין בספק טומאה בפרק
5 "כסוי הדם" (חולין פו,א) היינו משום
6 דילפינן ממוטה לטהר בדבר שאין בו דעת
7 לישאל. ולהכי קאמר התם: אם אמרו ספק
8 טומאה לטהר, יאמרו ספק איסור להיתיר?
9 **רבינא** אמר אפילו תימא רבנן — תימא:
10 דלא משני הכי בריש פרק בתרא דיבמות
11 (קט,א) אמנתין דלא תנשא ולא תתייבם
12 עד שתדע שמא (מעוברת) היא צרתה ויש
13 לומר: דתשמיש דאדם לא חשיב תלי
14 במעשה כמו תשמיש דבהמה. דפעמים
15 דבהמה צריך להרביע, כדאמר ב"השוכר
16 את הפועלים" (בבא מציעא צא,א): מותר
17 להכניס כמכחול בשפופרת. **ורבי** יהושע
18 סבר חוששין לטינוף — ואם תאמר: הא קא
19 מסקינן לקמן דרבי יהושע לא חייש
20 למיעוטא, כדריק ממתניתין דיצתה מלאה:
21 רבי יהושע אומר אינה חוששת, ואם כן
22 היכי חייש הכא למיעוטא דמטנפות? ועוד,
23 דבני האי גוונא דהבא אפילו רבי מאיר לא
24 חייש, כדאמר בריש פרק בתרא דיבמות
25 (קט,ב) דהיכא דאיכא רובא וחזקה הוי
26 המיעוט מיעוט דמיעוטא. והכא איכא רובא
27 דאין מטנפות, וחזקה שהיא בחזקת שלא
28 ילדה: ויש לומר: דמכל מקום לא הוי ודאי
29 בכור שניתן לכהן, דאיכא חזקת ממונא
30 דעדיפא, והמוציא מחבירו עליו הראיה.
31 ואפילו לרב דאזיל בממונא אחר הרוב
32 בהאיא דהמוכר שור לחבירו ונמצא נגזל
33 (בבא קמא מו,א), היינו משום דאמר: קים
34 לי בנפשי שאני מן הרוב. אי נמי, יש
35 לחלק בין ממון שאין לו תובעין לממון
36 שיש לו תובעין. ומיהו היא קצת תימא:
37 דלענן ללקות בגיזה ועבודה ולענן
38 ליקרב למזבח — חשיב ודאי בכור,
39 דאולנין בתר רובא וחזקה. ולענן
40 נתינתו לכהן יחשב ספק? ונראה לתרץ:
41 דלחכי חיישין למיעוטא דמטנפות — משום
42 דרוב בהמות מתעברות כשמינית לזמן
43 שראויות להתעברו בו (מתעברות).
44 **לקולא** חייש — ואפילו לכהן יתן,
45 כיון דקרב למזבח. ומיהו, גבי
46 חמורה קשה, דהוה לן להעמיד ממון ביד
47 בעלים ולא נזיל בתר רובא, דאפילו רב
48 מודה הכא דאין הולכין בממון אחר הרוב
49 כדפירשתי לעיל: ויש לומר: דגזר חמורה אטו בהמה טהורה. **ואיבעית**
50 משמע דהיינו לרבי ישמעאל, אבל לרבי מאיר בכל מקום חייש. ומכל מקום אין לדקולא בין לחומרא חייש — היינו מדאורייתא, מדיחיש
51 הכא אפילו לחלק, דהיינו שלא נתנו לכהן. דלא אולנין בממון אחר הרוב. אי נמי, משום דאיכא רוב מתעברות כשמינית לזמן הראויות להתעבר, מדיחיש
52 למיעוט. ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לד,ב) גבי גבית בית אונייק, אמר רבי מאיר חייש למיעוטא, וגזר רובא אטו מיעוטא, ולא גזר שאר מקומות אטו
53 אותו מקום. משמע דבאותו מקום נמי לאו מדאורייתא אלא מדרבנן, מטעם גזירה אטו מיעוטא. ובפרק קמא דחולין (יב,א) נמי דפריך לרבי מאיר: פסח וקדשים
54 מאי איכא למימר דשרא רחמנא? ולא קאמר: בשר תאווה מאי איכא למימר דשרא רחמנא. משמע דמדרבנן חייש למיעוטא, ואפילו גזר בבשר תאווה — בפסח
55 וקדשים לא גזר, דלא אפשר. ואף על פי שלא יכלו להעמיד שם גזירות, העמידה היכא דאפשר. הכי נמי בדאורייתא. היכא דאפשר — אפשר, היכא דלא
56 אפשר לבדוק — לא אפשר. דאם איתא דבדאורייתא אין חילוק בין אפשר ללא אפשר — לא היה לחכמים לחשו ולגזור היכא דאפשר, כיון שראו שום מקום
57 שלא חשו, כגון היכא דלא אפשר. ומיהו, היכא דחזקה מסייעת למיעוט, נראה דחייש רבי מאיר למיעוט מדאורייתא, מדטהר גבי תינוק, ועוד רוצה להחזיר
58 בפרק "כסוי הדם" (חולין פו,א) לשטות אותו ואת בנו אחר שחשית חרש שוטה וקטן, דאף על גב דאין רוב מעשיהו מקולקלין. ואם תאמר: דבפרק "הזהב"
59 (בבא מציעא נה,ב) גבי חמשה חומשין הן, משמע דמאי הוי מדרבנן אפילו לרבי מאיר, דקאמר: עשו חזוק לדבריהם. ולמה אינו טבל דאורייתא? דסמוך
60 מיעוט דאין מעשרים לחזקת טבל! ויש לומר: דאין זה חזקה, דלמא כרבי אושעיא עבדה, שהכניסה במזץ (ברכות לא,א). ועוד, דאין להחזיק שום אדם ברשע
61 בשביל מיעוט שאין מעשרין.

חלב פטור איכא בינייהו — פסק רבינו תם דחלב אינו פטור. דלקמן בפירוקן (כדא) מסקינן כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר בלוקח בהמה מניקה מגוי דפטורה מן הבכורה, דלא מרחמא אלא אם כן ילדה. אבל מטעם חלב לחוד לא מיפטרא אי לאו דאיכא ולד בהדה, דחוינא דמרחמא ליה ומניקתו. ומתוך כך מודקד רבינו תם דהכי הלכתא,

דחוישין למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה, כי הכא, שהיא בחזקת שלא ילדה. ואפילו לא קיימא לן כרבי מאיר דמסתר בהדיא דרוב תינוקות מטפחים (גדה יחב) מטעם סמוך מיעוטא לחזקה — להחמיר — מיהא חיישין, ואף על גב דבפרק קמא דחולין (יאב), משמע דאין הלכה כרבי מאיר אפילו להחמיר, דקאמר: לרבי מאיר דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא? משמע דאין הלכה כן, דלא קאמר "היכי אכילין בשרא", מכל מקום היכא דחזקה מסייעתו — חיישין, והכא איכא חזקה, דהעמוד בהמה בחזקת שלא ילדה, וסמוך מיעוטא דחוללות ואף על פי שאין יולדות לחזקה. והא דאמרין פרק קמא דחולין (גב), דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן, ולא אמרינן: סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה — ההוא רובא מצוי הוא, ושכיח טובא. כענין שמצינו בריש גיטין (בבא), ואפילו לרבי מאיר דחייש למיעוטא — סתם ספרי דייני נוגמר גמירי, והמיעוט לא שכיח ולא חייש ליה רבי מאיר, כדאמרין בריש "בנות כותים" (גדה לבא), וכן יש לומר בהדיא דיבמות (קאב), דמים שאין להם סוף, דדיעבד אשתו מותרת, ולא אמרינן: סמוך מיעוטא דנמלטים לחזקה, אשת איש. ומה שהחמירו שם לכתחלה — משום חומרא דאשת איש. וגוסס נמי לא אולנין ביה בטר רובא להעיד עליו להשיא את אשתו. וגם באתרא דרובא מסבלי ודור דקדשי, ומיעוט מקדשי והדר מסבלי,

דאיכא רובא חזקה להחמיר — חיישין למיעוטא להחמיר, לפי גירסת רבינו חננאל בקדושין בפרק שני (גב). ויש לתמוה אהא דפרין הכא לרבי יהושע דאמר: חלב אינו פטור, מהא דאמר רבי יהושע ביבמות (קטא), יצתה מליאה אינה חוששת כדמפרש, דלא חייש למיעוטא דזכרים, ודחוק מתוך כך לומר "איפוך". ומאי קשה? בהדיא דיבמות ליכא חזקה בהדי מיעוטא, אבל בהדי מיעוטא דחוללות איכא חזקה, ולפיכך חייש! ועל כרחין מתניתין דהתם נמי מוכחא דיש חילוק, דרישא דלא תנשא ולא תתייבם כו' מפרש התם מטעם סמוך מיעוט לחזקה, ולא פליג עליה רבי יהושע. דאין לומר דפליג בסיפא והוא הדין ברישא, דאדרבה הוה ליה לאשמועינן דפליג ברישא ואף על גב דאיכא חזקה, וכל שכן בסיפא! ויש לומר: כיון דמשכח ברייתא איפכא — לא חש מלתרץ. מיהו תימא: דלמאי דמפרך — כל שכן דקדשי לן, דכאן אמר רבי יהושע: חלב פטור — אלמא לא חייש למיעוטא ואף על גב דאיכא חזקה בהדה, ובהדיא דיבמות משמע דלא פליג רבי יהושע אלא בסיפא, אבל ברישא מודדו ואי הוה אמרינן דלא חשיב מיעוט, דאיכא חזקה בהדה מה שהיא בחזקת שלא ילדה. שאדרבה, העמוד ולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה, שהוא חולין במעי אמו — אז הוה אתי שפיר, וגם הא דרריך לומר "איפוך". אבל קשה, דאם כן רבן שמעון בן גמליאל דסבר חלב אינו פטור — אלמא חייש למיעוטא, ואף על גב דליכא חזקה בהדה. ובריש "כל הצלמים" (עבדור זרה מב), משמע דלא חייש למיעוט, ולא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום כדגור רבי מאיר מטעם דחייש למיעוט. ועוד קשיא: דבסוף "אין מעמידין" (שם לטב), משמע דרבי יוחנן סבר כרבי מאיר בגבינות בית אונייקי, דסתמא כרבי מאיר. וטעמא דרבי מאיר משום דחייש למיעוט, כדמפרש בההוא פרקא. ובפרק קמא דחולין (הב), דרבי יוחנן אבל משחית כותי, ולא חייש למיעוט החשודים, כדקאמר רבי מאיר התם גבי ייבם, אף על גב דאיכא חזקה בהדה דלא נשחטו! ויש לומר: דאיכא סתמי טובא דלא חיישין למיעוטא. ועוד, דהתם סתם ואחר כך מחלוקת. בריש "כל הצלמים" פלוגתא דרבי מאיר ורבנן. אבל עוד קשה: דלקמן (בכורות כד), משמע דרבי יוחנן אית ליה הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, גבי ההוא דראה חזיר כרוך אחר רחלי! ויש לתרץ: דאין לחזוקי כל הכותים כשהם אלא להרשע לבדו. ועוד קשה: דבפרק "עשרה יוחסין" (קדושין פא), גבי רוב תינוקות מטפחים, משמע דרבי יוחנן סבר כרבנן. דקתני: שני דברים אין בהם דעת לישאל ועשאים חכמים כמו שיש בזן דעת לישאל! ומיהו מציו למימר דלעולם כדאמר דמילתיה דרבן שמעון בן גמליאל סבר רבי יוחנן כותיה בהדיא, דמשמע דמדפטר מטעם דלא מרחמא להניק אלא אם כן ילדה. ונפקא מינה, היכא דחיוני דהוה לה חלב קודם לידה ואם אחר כך ראינה מניקה, דההיא לא מיפטרא מטעם חלב, אי לאו טעמא דלא מרחמא. ולפי זה אפשר דהוה רבן שמעון בן גמליאל סבר חלב פטור, ואין ראייה השתא לרבינו תם למיעוט היכא דאיכא חזקה בהדה מהא דפסקינן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ומיהו קשה, דרבן שמעון בן גמליאל דאמר: כל ששהה שלושים יום באדם אינו נפל, הא לא שדה — ספקא הוי. ומפרש (אם לאו כלומר) — אפילו נפל מן הגג או אכלו ארי, אלמא חייש למיעוט נפלים. ובריש "כל הצלמים" לא חייש למיעוט! ובלאו קשיא דרבן שמעון בן גמליאל קשיא נמי הלכתא אהלכתא, דלא חיישין למיעוט, כדמשמע בחולין דלא פריך "היכי אכילין בשרא", ובהדיא דשבת (קלוא) קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל, כדמוכח התם: ויש לומר: דמן הדין היה לנו לפסוק כרבנן, ואדרבא סומכין בשעת הדרק, כדמוכח ב"החולין" (יבמות לוא). אלא מדרבנן החמירו ביבמה הואיל ומת תוך שלושים, ואף על פי שנפל מן הגג או אכלו ארי, שמא ישתקע הדבר ויאמרו העולם שפיהק ומת, ויבא לידו לעז ולקלוקל. ולכן עשאוהו כספק גם לענין אבילות, שלא יבא להקל בעדות, ועוד, שבכל מקום הלכה כדברי המיקל באבול. ובלא שדה שמונה ימים בבמה העמידו כרבן שמעון בן גמליאל, דאי לא הא — לא קיימא

לגמריה לא אמרינן יולדת למקוטעין — הלכך לא נקט סוף ששה. לסבירה אמרינן — דלא גמר בהמה מאשה. מקצת יום אחרון של חדש חמשי לעבורה כבולה, ויולדת בו ביום. הלכך, אפילו אית לן דועירי, ונתעברה במרחשון — יולדת ביום אחרון של אדר, דהוי שנתו. **מקצת היום** — שגמר חדש חמשי, או של טינף. הכי גרסינן: לגמריה לא אמרינן מקצת היום כבול. **מאי איכא בין רבי עקיבא לרבי יהושע** — דבבבזיר מחבי מי ילדה? **חלב פטור** — אם חולבת, אפילו בתוך שנתה. או שנולדה בבית ישראל לא ראינה יולדת עד לאחר שנתה, והרי היא חולבת. **רבי יהושע סבר טינף פטור** — ולא חלב. ויתלה לה חמותה — אשה שהלכה היא בעלה ובעלה למדינת הים, ומת בעלה בלא בנים ואח אין לו, ויש לה חמותה במקומה שיצאת משם. **אינה חוששת** — שמא נולד בן לחמיה ודויה זקוקה ליבם. **יצאת מליאה** — שהיתה חמותה מעוברת כשיצתה זו משם — חוששת. **ומחצה נקיבות** — שאינה זקוקת לייבום. **אלא איפוך** — תרצתא, דרבי יהושע סבר: טינף פטור, והוא הדין לחלב. ואתא רבי עקיבא למימר: כל שידוע שביכרה, ואפילו על ידי טינף — אין כאן לכתן כו', ספק — ואפילו חולבת. **והתניא** — בניחוחא. **גדייה** — נקט משום דרברב לילד ויולדת הרבה בעיבור אחו. **אני ראיתי גדייה ששיישה בתוך שנתה** — כלומר, בתוך אותה שנה שילדה השלש בנות — חזרו הבנות וילדו, עד שנפנסו כולן לידו להתעשר באותה שנה דין ובנותיהם. ולקמן בעי מאי נפקא מיניה לתנא קמא. לימא

תרתיה תרתיה! - אידי דאיכא חדא דלא סגינא בלא שלש, תנא כוליהו דילדו שלש שלש. ולמה לי למיתני שלש כלל? לילדו כוליהו תרתיה, ויתיהדר אידי ותוליד בהדיה!
לימא

חלב פטור איכא בינייהו — פסק רבינו תם דחלב אינו פטור. דלקמן בפירוקן (כדא) מסקינן כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר בלוקח בהמה מניקה מגוי דפטורה מן הבכורה, דלא מרחמא אלא אם כן ילדה. אבל מטעם חלב לחוד לא מיפטרא אי לאו דאיכא ולד בהדה, דחוינא דמרחמא ליה ומניקתו. ומתוך כך מודקד רבינו תם דהכי הלכתא, דחוישין למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה, כי הכא, שהיא בחזקת שלא ילדה. ואפילו לא קיימא לן כרבי מאיר דמסתר בהדיא דרוב תינוקות מטפחים (גדה יחב) מטעם סמוך מיעוטא לחזקה — להחמיר — מיהא חיישין, ואף על גב דבפרק קמא דחולין (יאב), משמע דאין הלכה כרבי מאיר אפילו להחמיר, דקאמר: לרבי מאיר דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא? משמע דאין הלכה כן, דלא קאמר "היכי אכילין בשרא", מכל מקום היכא דחזקה מסייעתו — חיישין, והכא איכא חזקה, דהעמוד בהמה בחזקת שלא ילדה, וסמוך מיעוטא דחוללות ואף על פי שאין יולדות לחזקה. והא דאמרין פרק קמא דחולין (גב), דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן, ולא אמרינן: סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה — ההוא רובא מצוי הוא, ושכיח טובא. כענין שמצינו בריש גיטין (בבא), ואפילו לרבי מאיר דחייש למיעוטא — סתם ספרי דייני נוגמר גמירי, והמיעוט לא שכיח ולא חייש ליה רבי מאיר, כדאמרין בריש "בנות כותים" (גדה לבא), וכן יש לומר בהדיא דיבמות (קאב), דמים שאין להם סוף, דדיעבד אשתו מותרת, ולא אמרינן: סמוך מיעוטא דנמלטים לחזקה, אשת איש. ומה שהחמירו שם לכתחלה — משום חומרא דאשת איש. וגוסס נמי לא אולנין ביה בטר רובא להעיד עליו להשיא את אשתו. וגם באתרא דרובא מסבלי ודור דקדשי, ומיעוט מקדשי והדר מסבלי,

באופן שהיתה חמותה מעוברת, אינה חוששת. ואמרנו
בבית המדרש, מאי טעמא דרבי יהושע שאינה צריכה לחשוש שמא
ילדה החמות בן, משום דקסבר רוב מעופרות יולדות, ומיעוט מהן
מפילות, ומתוך כל היוולדות, יש מחצה זכרים ומחצה נקבות,
סמוך [וצרף] מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות, והווי להו זכרים
מיעוטא – ונמצא שרק מיעוט מהמעוברות יולדות זכרים, ולמיעוטא
לא תישינן – ואין חוששין למיעוט. נמצא מבואר במשנה זו, שרבי
יהושע אינו חושש למיעוט, ואם כן קשה, כיצד אפשר לבאר
במחלוקתו עם רבי עקיבא בברייתא, שלשיתו חלב אינו פוסל, והרי
רוב בהמות אינן נותנות חלב אלא אחר שילדו, ואין לחשוש למיעוט
בהמות שחולבות קודם שילדו.
מתרצת הגמרא: אלא איפוך – אכן צריך להפוך את הביאור
במחלוקת רבי יהושע ורבי עקיבא, ולפרש שרבי יהושע סבר שכשם
שטינוף פוסל, כך גם חלב פוסל, ורבי עקיבא אמר שחלב אינו פוסל
משום שחוששים למיעוט. וביאור דבריו כך הוא, שאם ידוע שביכרה
אפילו על ידי טינוף, אין כאן לכזה כלום ובוזו אינו חולק על רבי
יהושע, ואם ידוע שלא ביכרה הרי זה לכזה, ואם יש ספק, אף אם
נותנת חלב ולדה נחשב ספק בכור.
הגמרא מביאה ברייתא המסייעת להפיכת הביאור במחלוקת רבי
יהושע ורבי עקיבא: והתניא – ואכן כך שנינו בברייתא, חלב פוסל
דברי רבי יהושע, רבי עקיבא אומר, חלב אינו פוסל.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחיוב מעשר בהמה על ולדות
בהמה שנולדו בשנה אחת: תנו רבנן, גדיה שילדה שלש בנות
בפעם אחת, וכל גנותיה ילדו באותה שנה שלש שלש – כל אחת
שלש בנות, נמצא שהבנות ובנותיהן מונות יחדיו שנים עשרה גדיות,
וכיון שכל הבנות ובנותיהן נולדו בשנה אחת בולן נכנסות לדיר
להתעשר. אמר רבי שמעון, אני ראיתי גדיה שעישרה בתוך
שנתה, ובפשטות כוונתו שראה מקרה כזה שדיבר בו תנא קמא,
ובסמוך תבאר הגמרא מה ההבדל בין דברי רבי שמעון לדברי תנא
קמא.
שואלת הגמרא: למה לי למיתני שלש שלש – מדוע צריכה
הברייתא להעמיד שכל אחת מהבנות ילדו שלש בנות, והרי כיון שדי
בעשר כדי לחיוב מעשר בהמה, אפשר להעמיד באופן שתוליד חד
מיניהו תלת, ואינה תרתי תרתי – שרק אחת מהבנות תוליד שלש
בנות, ושתי האחרות ילדו כל אחת שתי בנות, ויחדיו הן שבע נכדות
ושלש אמהות, ומחייבות במעשר בהמה.
משיבה הגמרא: אידי דאיכא חדא דלא כניא בלא שלש – אגב
כך שצריך שלפחות אחת מהבנות תלד שלש בנות, תנא בוליהו
דילדו שלש שלש – שנה התנא שכולן שילדו שלש בנות.
מקשה הגמרא: ולמה לי למיתני שלש כלל – מדוע בכלל הוצרכה
הברייתא להעמיד באופן שאחת מהן ילדה שלש, והרי יתכן שיהיו
עשר, באופן דלילדו בוליהו תרתי ותיתידר אייה ותוליד בתרייהו
– שכל אחת מהבנות תלד רק שתי גדיות, והאם עצמה תחזור ותלד
עמה עוד בת אחת, ויחדיו יהיו עשר גדיות וארבע בנות ושש
נכדות].

מן הבכורה, ופסוקה מן הכבדה – אם לאחר מכאן תלד זכר, אינו קדוש.

גמרא

הגמרא דנה בדיני הטומאה של החררה, ובטעם שהיא טעונה קבורה:
תני רבי תימא בשם רבי אליעזר בן יעקב, שהחררה אינה מטמאה
לא כמנע ולא כמשא, כלומר, אף שהנפל מטמא במגע ובמשא כמו
בילדה, מכל מקום חררה זו אינה מטמאה. מקשה הגמרא: ומאחר
דאינה מטמאה לא כמנע ולא כמשא, ומשמע מכך, שאין בה ולד
שנימוח, אם כן אמאי תקבר – מדוע שנינו במשנה שצריך לקבור
אותה.

לגמריה לא אמרינן יולדת למקוטעין, ונמצא שהמטנפת בתחילת
חדש שביעי אינה יכולה ללדת שוב בתוך שנתה, ואם נולד לה ולד
אצל הקונה כשהיא עדיין בתוך שנתה, מוכח שהטינוף לא היה טינוף
גמור, והוולד שנולד עתה הוא וודאי בכור. ואילו לכברייה אמרינן
יולדת למקוטעין, ואף שילדה בתוך שנתה, יש לחשוש שהטינוף
שהיה בתחילת החודש השביעי הוא טינוף גמור, ולכן הולד שנולד
בסוף שנתה הוא ספק בכור.

ביאור נוסף: ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל לומר שבין לפי
גמריה ובין לפי 'סבריה' לא אמרינן יולדת למקוטעין, אלא יולדת
רק אחר חמשה חדשי היריון שלמים, והכא במהדא היום ככולו
קמיפלגי – וכאן נחלקו אם מקצת היום האחרון של היריונה הוא
ככולו וממילא יכולה ללדת בו ביום שהוא היום האחרון של השנה,
או שמא אין מקצת היום ככולו, ויכולה ללדת רק למחרת שהוא היום
הראשון של השנה השניה. לכברייה אמרינן מקצת היום ככולו,
ולכן אף אם ידוע שטינפה בתחילת החודש השביעי, יכולה ללדת
בסוף השנה, ויש להסתפק אם הולד שנולד בסוף השנה הוא בכור,
ולגמריה לא אמרינן מקצת היום ככולו, ולכן אף שידוע שטינפה
בתחילת החודש השביעי, מכל מקום הלידה שיוולדת בתוך שנתה
מוכיחה שהטינוף לא היה טינוף גמור, והולד שנולד עתה הוא ודאי
בכור.

שנינו בברייתא: (לעיל ע"א) אמר רבי עקיבא אני לא באתי לירי מדה
זו, אלא כל שידוע בו שביכרה, אין כאן לכזה כלום. וכל שלא
ביכרה, הרי זה לכזה. ספק, יאכל במומו לבעלים. הגמרא מבררת במה
רבי עקיבא חולק על רבי יהושע: מאי אימא בין רבי עקיבא לרבי
יהושע.

משיבה הגמרא: אמר רבי תנינא מפורא, חלב פוסל איכא בינייהו
– יש מחלוקת ביניהם בבהמה שנתנה חלב קודם שילדה, האם החלב
מוכיח שכבר ילדה ופטורה מבכורה, רבי עקיבא שאמר 'כל שידוע
שבכרה' כבר שגם חלב פוסל מבכורה, שכן הלך אחר רוב
בהמות, ורוב בהמות אין חולבות אלא אם כן יולדות, ומה שאמר
'אני לא באתי לירי מדה זו' פירושו אינו סובר שרק על ידי טינוף
מתברר אם ביכרה, אלא גם אם לא ידוע שטינפה יש עוד אפשרות
לברר אם ביכרה, והיינו באופן שחולבת. ורבי יהושע כבר שחלב
אינו פוסל, דהא איכא מיעוטא דחולבות אף על פי שאין יולדות,
ויש לחשוש שבהמה זו היא מן המיעוט ועדיין לא ביכרה, ולכן הוולד
הראשון הנולד אצל המוכר נחשב ספק בכור.

מקשה הגמרא: ומי תיש – האם אכן חושש רבי יהושע למיעוט,
והתני – והרי שנינו במשנה (יבמות קט) לגבי אשה שהלכה היא
ובעלה למדינת הים, ומת בעלה בלי בנים, ולא היו לו אחים, אבל
היתה לה חמות (אם בעלה) במקום שיצאה משם, ואין אפשרות
לברר האם החמות ילדה אחים נוספים לבעלה, אינה חוששת –
אינה צריכה לחשוש שמא ילדה חמותה בן וכיון שהוא אף בעלה
תתחייב ביבום. אבל יצאה מליאה – אם כשהלכה מעם חמותה
היתה חמותה מעוברת, חוששת – יש לה לחשוש שמא ילדה חמותה
בן, והרי היא חייבת ביבום, ואסורה להינשא. רבי יהושע אומר, אף

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

הבכור מוטל על הקונה, ועליו מוטל לברר האם בהמתו חייבת
בבכורה, ואין דין המחזיב את המוכר להודיע לקונה את מצב
הבהמה, ולכן אי אפשר להוכיח שאינו בכור ממה שלא הודיעו
המוכר על כך.

משנה

המשנה מבררת את הדין של בהמה שהפילה חתיכת דם: רבי
אליעזר בן יעקב אומר, בהמה נסה ששפעה חררת דם – שהפילה
חתיכת דם, והוא סימן שיהיה ולד ברחם הבהמה שנימוח בדם,
ונעשתה ממנו חררה זו, הרי זו תקבר – קוברים את החררה, אף
שאין בה שום קדושה, כדי לפרסם שהבהמה הפילה וידעו שנפטרה

דנה הגמרא: לִימָא קִסְבָּר מִטְּנַפְתָּ אֵינָה חוּזְרָת וְיולָדָת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ
– האם נאמר שהתנא של הברייתא סבר שבהמה המטנפת אינה
יכולה ללדת במשך שנה אחר הטינוף, והוא הדין שאינה יכולה
ללדת שנה לאחר לידה שהרי לידה היא כטינוף.

מסיקה הגמרא: אפילו אם תימצא לומר שבהמה המטנפת חוזרת
וְיולָדָת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ, מכל מקום בהמה היוולדת ולד גמור וְדאי אֵינָה
חוּזְרָת וְיולָדָת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ. וכיון שכאן מדובר על גדייה שילדה
באותה שנה, לכן לא נקט התנא שהיא עצמה חזרה וילדה בת נוספת
באותה שנה.

שנינו בברייתא: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲנִי רֵאִיתִי גְדִיָּה כו' שעשרה
בתוך שנתה. הגמרא מבררת במה חולק רבי שמעון על תנא קמא:
מאי אֵינָה – מה החילוק שיש בין תנא קמא לרבי שמעון.

משיבה הגמרא: שרבי שמעון ותנא קמא עסקו באופן שהבנות טינפו
בסוף החדש השישי ללידתן, ושוב יולדות בתוך שנה זו, ולדעת תנא
קמא יכולות ללדת רק ביום האחרון של השנה, ואילו רבי שמעון
סבר שיכולות ללדת גם לפני היום האחרון של השנה, ולכן דקדק
ואמר ש'עשרה בתוך שנתה', משמע מדבריו שלא המתינו ללדת
ביום אחרון לשנת לידתן, אלא ילדו בתוך השנה, ופרט זה נוסף
דבריו על דברי תנא קמא.

ומבאר הגמרא את טעם מחלוקתם: אֵיכָא פִּינְיָהּ דְּזַעֲרִי – יש
הבדל בין תנא קמא לרבי שמעון בסברת זעירי, שאמר שבהמה
שטינפה אינה מקבלת זכר עד מלאת שלושים יום, תנא קמא אֵית
לִיה דְּזַעֲרִי – סובר כדעת זעירי, ולכן נקט שבאופן שהבנות טינפו
בסוף החדש השישי, אינן יכולות ללדת אלא ביום האחרון של אותה
שנה, שהרי אחר הטינוף צריכה להמתין חודש עד שתתעבר ועוד
חמשה חדשי עיבור, ורבי שמעון לית ליה דְּזַעֲרִי – אינו סובר
כסברת זעירי, ואם כן יתכן שלאחר הטינוף התעברו באמצע החדש
השביעי, ונמצא שחמשת חדשי העיבור כלו באמצע החדש השנים
עשר, ויכולות להוליד ולהתעשר כמה ימים 'בתוך השנה' ולא דווקא
ביום האחרון.

הגמרא מביאה טעם נוסף למחלוקתם: וְאֵיבָעִית אֵימָא, דְּכּוּלִּי עֲלָמָא
– שלדעת כולם, בין לתנא קמא ובין לרבי שמעון אֵית לְהוּ דְּזַעֲרִי
– יש להם את סברת זעירי שבהמה שטינפה אינה מקבלת זכר עד
מלאת שלושים יום, וְהָכָא בְּיולָדָת לְמִקְוִטְעִין קָא מִפְּלָגִי – וכאן

נחלקו האם יתכן שבהמה תלד קודם שנשלם החדש החמישי
להריונה, לְתַנָּא קָמָא אֵינָה יולָדָת לְמִקְוִטְעִין, וכיון שהבנות טינפו
בסוף החדש השישי, וחדש אחריו לא קבלו זכר, נמצא שאינן
יכולות לשוב וללדת אלא ביום האחרון של השנה, ואילו לרבי
שְׁמַעוֹן בהמה יולדת למקוטעין, ולכן יכולות ללדת כבר 'בתוך'
שנתה, כלומר במשך החדש השנים עשר ולא דווקא ביום האחרון
של השנה.

הגמרא מביאה טעם נוסף למחלוקתם: וְאֵיבָעִית אֵימָא, דְּכּוּלִּי עֲלָמָא
– בין לתנא קמא ובין לרבי שמעון, בהמה אֵינָה יולדת לְמִקְוִטְעִין,
וְהָכָא בְּמִקְצַת הַיּוֹם כְּכּוּלִּי קְמִיפְלָגִי – וכאן נחלקו האם מקצת היום
האחרון של הטינוף נחשב כיום שלם ויכולה להתעבר בו ביום, וכן
האם מקצת היום האחרון של ההריון נחשב כיום שלם ויכולה ללדת
בו ביום, לְתַנָּא קָמָא לֹא אָמְרִינָן מִקְצַת הַיּוֹם כְּכּוּלִּי, ומעתה, הבנות
שטינפו בסוף החדש השישי מקבלות זכר אחר שלושים יום שלמים
מעת לעת, ואינן יולדות עד שימלאו להם חמשה חדשי הריון
שלמים מעת לעת, ונמצא שיוולדות ביום האחרון של השנה, ואילו
לרבי שְׁמַעוֹן אָמְרִינָן מִקְצַת הַיּוֹם כְּכּוּלִּי, ולפיכך במשך יום
השלושים לטינופה כבר מקבלת זכר, ובתחילת היום האחרון של ימי
הריונה היא יולדת, ונמצא שאף אם טינפו בסוף החדש השישי,
יכולות ללדת 'בתוך השנה', ולא רק ביום האחרון.

הגמרא מביאה ביאור נוסף למחלוקתם, ולפי ביאור זה נחלקו בדיון
מעשר בהמה: וְאֵיבָעִית אֵימָא – ואם תרצה תוכל לבאר מחלוקתם
כך, דְּכּוּלִּי עֲלָמָא – בין לתנא קמא ובין לרבי שמעון, אָמְרִינָן מִקְצַת
הַיּוֹם כְּכּוּלִּי, ומדובר לפי כולם שהנכדות נולדו ביום האחרון של
השנה, וְהָכָא בְּמַחוּסָר זְמַן נִכְנָס לְדִיר הַתַּעֲשָׂר מִפְּלָגִי – וכאן
נחלקו האם בהמה שלא מלאו לה שמונה ימים נכנסת לדייר
להתעשר, אף שעדיין אינה ראויה להקרבה, לדעת תנא קמא מחוסר
זמן אינו נכנס לדייר להתעשר, ונמצא שאם טינפו בסוף החדש
השישי כיון שיוולדות ביום האחרון בשנה אין בנותיהן מצטרפות
להתעשר, ומה שאמר בברייתא ש'כולן נכנסות להתעשר' היינו
בשנה מעוברת. ואילו רבי שמעון שאמר שראויה גדיה מתעשרת
'בתוך שנתה', סבר שמחוסר זמן נכנס לדייר להתעשר, ואף שנולדו
ביום האחרון בשנה, ניתן לצרפן באותו יום למנץ עשרה צאן,
ולהתחייב במעשר.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' ב

וְשִׁמְעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא בדיון זה, שלדעת רבי עקיבא, גם אם לא ילדה
הבהמה ולד ממש, אלא הפילה חתיכה, הולד הבא אחריו אינו בכור.
וזה יכול להיות גם בתוך גיל זה. ואם כן לא על זה אמר רב שכן
הלכה, שהרי אמר חוץ מדין שיש בו מחלוקת.

ממשיכה הגמרא: אֵלָא נפרש את דברי רב אֲדִרְבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּן יַעֲקֹב
– על דינו של רבי אליעזר בן יעקב שאמר במשנה השניה (לעיל כא),
שבהמה שהפילה חתיכת דם, הולד הבא לאחר מכן אינו בכור,
והחתיכה תיקבר. ועל זה אמר רב שהלכה כדבריו. דוחה הגמרא: אין
לפרש כן, מאחר שיש כלל שמשנת – שדבריו של רבי אֲלִיעֶזֶר בְּן
יַעֲקֹב, הם קב – דברים מועטים, וְקָבִי – שכל מה שאמר הלכה
כמותו, ולא היה רב צריך להשמיענו שהלכה כדבריו.

ממשיכה הגמרא: אֵלָא נפרש שרב אמר כן אֲדִרְבִּי שְׁמַעוֹן בְּן
גַּמְלִיאֵל שאמר במשנתו שבהמה המינקת ודאי בנה הוא. דוחה
הגמרא: אין לומר כן, שהרי מִפְּלָגִי פְלָגִי – נחלק הוא בדיון זה על
חכמים בְּבִרְיָתָא להלן (כד). ואם כן לא על דין זה אמר רב שכן היא
ההלכה, שהרי אמר חוץ מדין שנחלקו בו.

ממשיכה הגמרא: אֵלָא נפרש, שרב אמר כן אֲדִרְבִּי יוֹסִי בְּן
הַמְּשֻׁלָּם, שאמר במשנה להלן (כד) שמותר לתלוש משערות הבכור,
במקום השחיטה. יש לדחות שגם לדין זה לא הוצרך רב לומר את
הכלל שהלכה כן, דְּהָא אָמַר רַב תְּדִא וְיִמְנָא – שהרי כבר אמר כן

רב, דְּאָמַר רַב (להלן שם) הִלְכְּתָא בְּרַבִּי יוֹסִי בְּן הַמְּשֻׁלָּם. ומדוע
הוצרך לחזור על זה שוב בכלל זה. אלא ודאי לא על דין זה הוצרך
רב לומר כן.
ממשיכה הגמרא: אֵלָא נפרש שרב אמר כן אֲשַׁעֲר בַּעַל מוֹם – על
מה ששנינו להלן (כח) בדיון שער של בכור בעל מום שנשר, ואחר כך
נשחט הבכור או מת, אם מותר ליהנות מהשער. דוחה הגמרא: אי
אפשר לומר כן, לפי שמיפְּלָגִי פְלָגִי בדיון זה עֲקִיבָא בְּן מַהֲלֵלָאֵל
וְרַבִּנָּן במשנה שם. שעקביא מן מהללאל מתיר את השער בהנאה,
וחכמים אוסרים. ואם כן לא על דין זה אמר רב שכן הלכה, שהרי
אמר חוץ מדבר שיש בו מחלוקת.
מסיקה הגמרא: לְעוֹלָם – באמת מוכרחים אנו לפרש שדברי רב
שאמר שכן ההלכה, אֲדִרְבִּי שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל שבמשנתו הוא
שאמר כן. ולענין מה שהקשו על כך מהברייתא להלן שנחלקו
חכמים על דבריו, מיישבת הגמרא, וְהָאֵל קָא שְׁמַעֲרֵן לָן – והשמע
לנו רב בזה, דְּבִרְיָתָא – שמחלוקת שהובאה רק בברייתא ולא
במשנה, לֹא פְּלוגְתָּא הִיא – אינה חשובה כמחלוקת, ולכך אין זה
בכלל מה שאמר רב חוץ מדבר שיש בו מחלוקת, אלא הלכה כדברי
רבן שמעון בן גמליאל.
מקשה הגמרא: וְכִיּוֹן דְּאָמַר רַב הִלְכְּתָא בְּכּוּלִּיהּ פִּירְקִין בְּר
מִפְּלוגְתָּא,

בבורות. פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיג רש"י

לימא קסבר מטנפת בו' בתוך שנתה – כלומר, בתוך שנתה לטינופה. אבל האי "בתוך שנתה" דלעיל גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי יהושע, לא הי' אלא בתוך שנתה ללידה שהיא עצמה נולדה, כדפרישית בריש הלכתא. איכא בינייהו הא דועירי – וקמייירי כגון שטינופ הבנות ביום אחרון של ששה חדשים ללידתן, ולא ביום תחלת

חדש שביעי. דהשתא, כי יזהב שלשים דטינוף וחמשה חדשים דעיבור, נמצא דילדו ביום אחרון של שנתן, ונכנסות הן ובנותן לדיר להתעשר, בדשנה אחת נולדו. ורבי שמעון לית ליה דועירי – ולהכי קאמר: "שעיסרה בתוך שנתה", כלומר, יום או יומים או עשרה ימים בתוך שנה שנולדו. שלא עיכבו לילד עד יום אחרון של שנתן, אף על פי שטינופ לסוף ששה. פירוש אחר: אני ראיתי גדייה שעיסרה בתוך שנתה – כלומר, בתוך אותה שנה שהיא עצמה נולדה. כיצד? דלאחר שהיה לה חרש נתעברה, וילדה לסוף חמשה חדשים שלשה הבנות, וחזרו הבנות ונתעברו לסוף חרשן, וילדו לסוף חמשה חדשים – הרי שנה. לימא קסבר מטנפת וכו' בתוך שנתה – כלומר, בתוך השנה שהיא עצמה נולדה. דמה שילדה לסוף ששה היו כטינוף, ולהכי

אינה יולדת עוד עד חרש או עד חרשי בשנה שניה. ותנא קמא מייירי כגון שעיסרה בתוך שנתה שנולדה, כגון ששמן, ולקמן מפרש במאי פליגי. והאי "בתוך שנתה" מפרשים כהוא דלעיל, גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי יהושע דאמרין בריש הלכתא: במטנפת וכו' קמיפלגי. תנא קמא אית ליה דועירי – אין כך טינוף גדול מלידה, ולהכי לא מציאי' היא למיהדר ולילדי בתוך שנתה עד לאחר יום או יומים. רבי שמעון דלא נחית להכי, סבר דמשכחת לה דהדרא וילדה בתוך שנתה, דלית ליה הא דועירי. והשתא מצינן למימר דתנא קמא סבר דאפילו יולדת חזרת ויולדת בתוך שנתה. דהאי "בתוך" מפרשים לעיל בריש פירקין דלאו תוך ממש דוקא, אלא בסוף יום או יומים. לשון זה אינו עיקר, דאיכא פירכא למאן דדייק ביה: דבנות היכי משכחת להו דילדו בתוך שנתן – כגון שעברו ביום שלשים ללידתן וילדו לאחר חמשה חדשים ביום אחרון, אי הכי, נמי משכחת לה דתיהדר ותלד בתוך שנתה! ושיך לך כב, והתניא – בניחוחא. גדייה שלש בנות – בברס אחד, וכל בנותיה ילדו שלש שלש. להכי נקט "שלש" לשון נקבה – דאי הוו זכרים לא הוו מתעשרי, דאיכא שלשה בבורות, ותו לא פישש עשר. כולן נכנסים לדיר להתעשר יחד – דכולן יכולין להיות נולדין מאלול לאלול, השלש בנות ותשע בנותיהן. דאי לא הוו נולדים בשנה אחת – לא הוו מיעשרי אהדרי, דבאחד באלול ראש השנה למעשר, ואין מצטרפין אותן שנולדו לאחר אלול, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בבורות נו, ב). והך יכולין להיות בנות שלה בשנה אחת, כגון שנולדו הבנות באחד באלול ונתעברו לסוף ששה חדשים וילדו קדם אלול. ולמה לי למיתנא שלש בנות – דילדו כולהו השלש בנות כו'. לימא קסבר מטנפת אינה חזרת ויולדת בתוך שנתה – משעת טינוף עד סוף שנה. והאי נמי אינה יכולה לילד, הואיל וילדה שלש בנות בתחלת השנה. ולהכי נקט מטנפת – דסלקא דעתך אמינא דמטנפת נמי שזאת לילד כיוולדת. ובעי למיפשט נמי מינה סתמא אי כתנא קמא אי כרבי יהושע דפליג לעיל במטנפת. ומשני: אפילו אם תימצי לומר מטנפת חזרת ויולדת – שילדה היא אינה חזרת. דברי הכל היא. איכא בינייהו דועירי – וכגון שטינופ הבנות לסוף ששה חדשים ללידתן, בתחלת חרש שביעי. תנא קמא דלא נקט לישנא ד"תוך" – אית ליה דועירי, דתו לא מקבלי זכר עד ראש חרש שמיני. וימי עיבורן חמשה חדשים שלימין. אישתכח דלא ילדו עד יום אחד בשנה שניה. ומשכחת לה אפילו הכי נכנסות חזר לדיר אימהות ובנות חוץ מן הזקניה – כגון שהיתה שנה מעוברת, דיום אחד בשנה שנייה שלחן עדיין ראש חרש אב. ורבי שמעון דנקט "תוך שנתן" ביום אחרון של שנה נולדו ומחזורי זמן הן עד שבעת ימים. ורבי שמעון סבר: מחזור זמן הן עד דמתעשרי.

והתניא

החמה, פעמים לפי שנת הלבנה. דקאמר התם: רבי חיאי בר אשי הוה יתיב קמיה דרב, חמתיה מבעיה, אמר ליה: מה כן? אמר ליה: חמרתי בעיא מילא דאנא בעי (מרבנא) שלא תצטק. אמר ליה: אימתי עלה עליה זכר? אמר ליה: ביום פלן. וחשיב אמר ליה: בעיא היא עד כדון. ותני כן: שפחת – אינה פוחתת מימות הלבנה, המוספת – אינה מוספת על ימות החמה. ואחר כך אמר שם: וכל מילתיה דרבי יהושע פליג, דאמר רבי יהושע בן לוי: בקרות של רבי, ממנה שזורים

קיימא הא. ועוד, דמשום היא גופה, שאם נתיך לשוחטו לאוכלו כשהוא בריא – יכול לשוחטו כשהוא חולה וקרוב לפיחוק של מיתה, דהשתא איכא ריעותא. ואין לדקדק דרבי שמעון בן גמליאל לא חייה למיעוט, מהא דחיישי למיעוט רבי עקיבא ורבי טרפון בפרק קמא דמכות (ו, א). שמה במקום סיף הוה נקב, ורבי שמעון בן גמליאל קאמר: אף הן מרבים

שופכי דמים בישאל. דדילמא התם הוא דלא חייה – משום דחשבינן כלא איפשר, שאם כן לא יהרג אדם לעולם, ואפילו רבי מאיר מודה בדקאמר בפרק קמא דחולין (א, ב). והא דבעי למימר: רבי עקיבא דחבל פוט, ולא חייה למיעוט – הוה מצי לאקשוי מהדאי דמכות, דחייש שמה במקום סיף נקב הוה, ורבן שמעון בן גמליאל קאמר דלא חייה, אלא דלא רצה להאריך. ועוד, אין נראה לרבינו תם לפרש כלל טעמיהו משום דחיישי למיעוט, דבהדיא חשיב לא אפשר בפרק קמא דחולין (א, ב). אלא אמרי רבנן, דכשהיו שואלים לעדים: ראיתם אם במקום סיף נקב הוה, והם אומרים: אין אנו יודעים – בטלה עדותם, אף על פי שאם לא היו שואלין היה נהרג. מידי דהוה זה אומר: בסוף הרג, וזה אומר: בארץ הרג, דאין זה נכון, אף על גב דאי לא שיילינן להו

הוה נהרג, ולא חיישינן דדילמא אי שיילינן מנייהו אין מנחשי אהדרי. ומיהו, אין זה קושיא לחושבו כלא איפשר, כגון שנתגלה קרום של מוח וראוהו עדיין שלם. ובחולין דחשבינן ליה לא איפשר – לפי שדוחק להעמיד בן הפסוק, ומאן דפטר סבר: שבקיה לקרא דדחיק ומוקים אנפשיה. לימא קסבר מטנפת אינה חזרת ויולדת תוך שנתה – וכל שכן זו שילדה וולדות גמורים. ובתוך שנתה לאו דוקא, אלא גם אחר שנתה מעט, דהא לאו באותה שנה נולדה הגדייה, שאם כן תתעשר עם בנותיה, ותנא קמא לא חשיב לה. אלא כלומר, בת שנתה – יום שאחר שנתה. ופירש בקונטרס דהוי כרבי ישמעאל, ועדיפא מרבי ישמעאל. והדק עמו, דהא לרבי ישמעאל חזרת ויולדת ביום ראשון של שנה שנייה, דהא אית ליה מכאן ואילך ספק. והקשה בקונטרס: כיון דאינה נכנסת עמחן, לוקמה כגון שנולדה היא בניסן וילדה לה באלול, דאפשר לה לחזור לילד עם בנותיה קדם אלול הבא! ולא דק בלישניה, דהא בסמוך דאמרין דתנא קמא אית ליה דועירי, והוא הדין שאין בהמה מתעברת אחר שנולדה בפחות משלשים יום. אם כן צריך שלשים יום לכר בהמשה חדשי העיבור והוה ליה למימר שנולדה בעשרים וחמשה באדר. תנא קמא אית ליה דועירי – גם כאן פירש בקונטרס דימי עיבורה חמשה חדשים שלמים. משמע שרוצה לומר – של שלשים יום, כמו שפירשנו לעיל. ואי אפשר לומר כן כלל, ולמאי דמוקי פלוגתיהו במקצת היום ככולו. דצריך למנות הכל מאחד באלול של שנה זו לאחד באלול של שנה הבאה לשנת הלבנה, דאחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, ולא משכחת לה בשום ענין אלא אם כן היו חדשי העיבור כפי חדשי הלבנה. והשתא לתנא קמא לא אמרינן מקצת היום ככולו, וכשנולדה באחד באלול לא קבלה זכר עד מלאת שלשים יום שנולדה. דכיון דאמר ועירי אין טינוף פחות משלשים יום – כל שכן תהא. והשתא שלמי אינהו שלשים יום ביום שני של תשרי, דבעינן שלשים יום מעת לעת, כיון דאין מקצת היום ככולו, ואלול חסר הוא. ובו ביום אפשר להתעבר. וחמשה חדשים של עיבור שלמי יום שני של אדר, ובו ביום ילדה. חָשׁוּב שלשים יום מעת לעת לבנותיהן שיקבלו זכר, ויכלו ביום שלשים של יום, ובו ביום נתעברו. ונמצא קדם חמשה חדשי עיבורן שלמי של אלול, ובו ביום ילדו. ורבי שמעון סבר דאמרין מקצת היום ככולו, וכלים שלשים יום ביום אחד של תשרי, ובו ביום נתעברה. ונמצא שכלו חמשה חדשי העיבור ביום אחרון של שבט, דמקצת היום ככולו, ובו ביום ילדה. חשוב שלשים יום לבנות, ויכלו ביום אחרון של אדר שהוא חסר, ובו ביום נתעברו, ונמצא שכלים בעשרים ותשעה באב חמשה חדשי העיבור. ואין לתמוה על שפירש דחדשי העיבור של בהמה דקה לפי חדשי הלבנה, דהכי נמי אשכחן בירושלמי בפרק קמא דנדה, דחמורה אף על פי שאינה יולדת למקוטעין פעמים שנים עשר חדשי עיבור לפי שנת

החמה, פעמים לפי שנת הלבנה. דקאמר התם: רבי חיאי בר אשי הוה יתיב קמיה דרב, חמתיה מבעיה, אמר ליה: מה כן? אמר ליה: חמרתי בעיא מילא דאנא בעי (מרבנא) שלא תצטק. אמר ליה: אימתי עלה עליה זכר? אמר ליה: ביום פלן. וחשיב אמר ליה: בעיא היא עד כדון. ותני כן: שפחת – אינה פוחתת מימות הלבנה, המוספת – אינה מוספת על ימות החמה. ואחר כך אמר שם: וכל מילתיה דרבי יהושע פליג, דאמר רבי יהושע בן לוי: בקרות של רבי, ממנה שזורים

והמנו שילדו עכשיו, פירוש: שילדו למקוטעין, ויש מהן שילדו לאחר זמן. ואחר כך אומרים: כאן בבהמה טמאה כאן בבהמה טהורה. כלומר, לא פליגי. ופרקי: הא כתיב "הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשמור תספור ירחים תמלאנה וידעת עת לדתנה", ופירוש "תספור ירחים תמלאנה" – דאינה יולדת

למקוטעין? ומשני: היה טהורה כבהמה טמאה. כלומר, דאינה יולדת למקוטעין. אבל בהמה טהורה יולדת למקוטעין, ובשמעתין פלוגתא בבהמה טהורה. **אף** מחוסר זמן קדוש לפני זמנו – והא דאמר בתמורה פרק "אלו קדשים" (ט,ב): הרי מחוסר זמן דלא חזי, ואמר רבי שמעון: קדוש – היינו במעשר בהמה, כדמוכח הכא, דפליגי רבי שמעון ורבנן. אבל בשאר קדשים מודה אפילו רבי שמעון.

שכן גואל מוס כו' – הא דלא קאמר נמי: ואין באים מחוצה לארץ כשאר קדשים – משום דפלוגתא היא התם בגמרא תמורה (כא,א). **אכילה** – פירש בקונטרס: שנאכלין במומן בלא פדיון, וקצת קשה: הא מכלל "גואל" הוא! ונראה לפרש: דמשונה אכילתה משאר פסולי המוקדשין. דאין נשחטין באיטליז ונמכרים באיטליז ונשקלים בלטרטא. ומדאורייתא הוא, כדמשמע בפרק קמא דתמורה (חא,א) ובסוף "חלק" (סנהדרין קיב,ב) גבי עיר הנדחת. דמנעט כבור ומעשר מדיכתיב "בהמה" – מי שנאכל בתורת בהמתך, יצאו כבור ומעשר שאין נאכלין בתורת בהמתך, דתנן: כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטליז חוץ מן החבור ומעשר. **העברה** העברה גמירי – ואף על גבי דאיכא למילף נמי "תחת" "תחת" מקדשים, כדאמר בפרק קמא (יבא,א) בהמה שיש בה מקצת סימנין, הכא לענין קידוש שייך למילף טפי מהעברה, דמשמע "כל אשר יעבור תחת השבט" לשון קידוש.

אשתבוחי משתבח ליה – פירש בקונטרס: שכבר ביכרה, ולא תסתכן בלידה עוד. אבל גוי, אי נמי אמר ליה הכי – אין בדבריו אמת. ויש ללמוד

מפירושו, דגוי אפילו מסיח לפי תומו אינו נאמן, דלחשביה מקחו אומר כן. ועוד יש לפרש: ד"אשתבוחי" דהכא היינו שכבר נפטרה מן הבכורה. **רבי** יוחנן אמר חולין ודאי – בהלכות גדולות פסק כרבי יוחנן. ובביצה (ד,ב) אמרין: רב ורבי יוחנן – הלכה כרבי יוחנן. ובפרק "מי שהוציאיהו" (עירובין מז,ב) אמרין: שמואל ורבי יוחנן – הלכה כרבי יוחנן. **התם** במוכר תליא מילתא – שיועד המוכר בלוקח שקונה לשחוט, ועובר בלאו ד"ולפני עור" אם אינו מודיעו. דלוקח לא איבעי ליה לאסוקיה לדעתיה שמכר אמה או בתה. **הכא** בלוקח תליא מילתא – שעליו לחקור בבהמתו אם היא חייבת בבכורה.

בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר – אף על פי דתנא בפרק "בהמה הממנה" (חולין עז,א): הממכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים, כדמפרש תנא: משום דנסמך מיעטא דנמיה למחצה דנקבת – והכא שאני, כדמפרש בגמרא: כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה. ומה שאינו דרוך בגמרא לומר כן אלא משום דרבי חיאי, דקאמר: וכי מאחר דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא אמאי תקבר? ומשני: כדי לפרסמה כו' – בלא הכי צריך היה טעם דפרסום. אלא דאדאמר רבי חיאי לא ניהא ליה כל כך שתקבר מטעם פרסום, כיון דאפילו יודע שילדה דבר הקדוש לא בעיא קבורה, משום דבטלי

רבי

והתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון:
מחוסר זמן נכנס לידו להתעשר. והרי הן ככבור, מה כבור – קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו, אף מחוסר זמן – קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו. ואידילף מבכור, ילף מקדשים? – מסתברא, מבכור הוה ליה למילף, שכן: גואל, מוס, תמורת, אכילה. – אדרבה, מקדשים הוה ליה למילף, שכן: זכר, קדוש, במתנות, פשוט! אלא רבי שמעון העברה העברה גמיר. היכי דמי טינוף? אמר רבא, בראמרי רעותא דצלחא אצר חיותא. ושמואל אמר: בעבועי דדמא. וצריך להראותו לחכם. חכם מנא ידע? אמר רב פפא: רועה חכם. אמר רב חסדא, הרי אמרו: יצירת הולד באשה – ארבעים יום. בעי רב חסדא: בבהמה בכמה? אמר רב פפא: לאביי: לאו היינו דזעירי, דאמר זעירי: אין טינוף פחות משלשים יום? – ההוא לקבל איתמר. מצינו לוקח מגוי, לוקח מישאאל מאי? אמר רב: כבור ודאי, דאם איתא דבכרה – אישתבוחי הוה מישתבח ליה. ושמואל אמר: כבור ספק, סבר לשחיטה קא בעי ליה. ורבי יוחנן אמר: חולין ודאין. מאי טעמא? אם איתא דלא בכרה, כיון דאיכא איסורא – אודועי הוה מודע ליה. תניא פוותיה דרבי יוחנן דאמר חולין: אם לא הודיעו – הולך ושוחרט ואינו נמנע. לימא תיחיה תיובתא דרב ושמואל? – התם – במוכר תליא מילתא, הכא – בלוקח תליא מילתא. משנה רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם – הרי זו תקבר, ופטורה מן הבכורה. גמרא תני רבי חיאי: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא. ומאחר דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא, אמאי תקבר?

כדי

בכמה – שהתה משקבלה זכר עד הטינוף, דנימא: ולד הוא ומיפטר מן הבכורה? לאו היינו דזעירי – דסלקא דעתך אמינא דהכי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביום שלשים ואחד נימוק ויוצא. (והכי קאמר זעירי: אין טינוף מעכב בלידה, שאינה מתעברת ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל **איתמר** – משתפילה את עובר ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדנתי מתניתין. **אשתבוחי** משתבח ליה – המוכר אומר: קחנה, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכהן. **ספק** – והאי דלא אשבחה מוכר בהכי – דסבר: לשחיטה בעי לה. **אם לא הודיעו** – בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכר פרה לשחוט, ובו ביום מכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעו: אמה מכרת לשחוט. ואם לא הודיעו – הולך לוקח ושחט לכן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם יהיה נשחטה האם. **התם במוכר תליא רחמנא** – שצריך להודיעו, כדאמרין בשחיטת חולין (פג,ב): "יום אחד" – יום המיוחד טעון כרוה, דהיינו יום המיוחד – ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שטעון מוכר להכריז: אמה מכרת לשחוט. **הכא בלוקח תליא מילתא** – דכתיב (דברים טו): "בבקר ובצאן", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה הרי זו תקבר** – החררה. דאסורה בהנאה, דשמא ולד זכר היה שנימוק, וקדוש בבכורה ביציאתו. **גמרא אינה מטמאה במגע**

ובמשא – כנבילה. השתא סלקא דעתך – משום דלא חיישין שמא ולד נימוק. אמאי תקבר?

ומשני:

והתניא – בניחותא. **והרי הוא** – כלומר, ובדבר זה יש לו דין בכור. **מה כבור** קדוש לפני זמנו – שהרי קדושתו מרחם. **אף מעשר קדוש לפני זמנו** – דמחוסר זמן נכנס לידו. **לילף מקדשים** – משלמים, שאין יכול להקדיש מחוסר זמן. שאין קדושה חלה עליו, כדאמרין בתורת כהנים: "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" אין לי אלא לאשה, מניין אף להקדיש? תלמוד לומר: "לקרבן". **שכן גואל מוס תמורת אכילה** – כבור ומעשר אין נפדין, דבכבור נאמר (במדבר יח): "לא תפדה" ובמעשר (ויקרא כו): "לא יגאל", אבל קדשים נפדין במומן. וקדושין במומן קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפירקין דלעיל (יד,ב). כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן כו' חוץ מבכור ומעשר. ובכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב: "לא תפדה קדש הם את דמם תורוק" וגו', ואמרין: הן קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (כא,א). אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפירקין דלעיל (יד,ב): "רק קדשין" – אלו התמורות. **אכילה** – כבור ומעשר נאכלין במומן, זה לישראל וזה לכהן. אבל קדשים שנפל בהן מום – נפדין. **פשוט זכר קדוש במתנות** – מעשר וקדשים נוהגין בפשוט, ואינם צריכין להיות זכרים, וארבעים להקדישם בידים, ואינם ממתנות כהונה, ומעשר ושלמים נאכלין לבעלים, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בבורות נו,א) דמעשר היו שלמים. אבל כבור לא פשוט הוא, ואינו נוהג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו, דמרתם קדוש, וממתנות כהונה הוא. **העברת העברה** – "העברת כל פטר רחם הזכרים", "כל אשר יעבור תחת השבט". **אצר חיותא** – נעצר רחמה ונימוק העובר. **בעבועי דמא** – פולטת אבעבועות של דם. **להראותו לחכם** – לידע אם עובר היה ויתפטר מן הבכורה. **ארבעים יום** – דחמפתא יום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה וטהור. **בכיר** מהבא – מיא בעלמא הוא. **בהמה בכמה** – שהתה משקבלה זכר עד הטינוף, דנימא: ולד הוא ומיפטר מן הבכורה? לאו היינו דזעירי – דסלקא דעתך אמינא דהכי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביום שלשים ואחד נימוק ויוצא. (והכי קאמר זעירי: אין טינוף מעכב בלידה, שאינה מתעברת ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל **איתמר** – משתפילה את עובר ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדנתי מתניתין. **אשתבוחי** משתבח ליה – המוכר אומר: קחנה, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכהן. **ספק** – והאי דלא אשבחה מוכר בהכי – דסבר: לשחיטה בעי לה. **אם לא הודיעו** – בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכר פרה לשחוט, ובו ביום מכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעו: אמה מכרת לשחוט. ואם לא הודיעו – הולך לוקח ושחט לכן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם יהיה נשחטה האם. **התם במוכר תליא רחמנא** – שצריך להודיעו, כדאמרין בשחיטת חולין (פג,ב): "יום אחד" – יום המיוחד טעון כרוה, דהיינו יום המיוחד – ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שטעון מוכר להכריז: אמה מכרת לשחוט. **הכא בלוקח תליא מילתא** – דכתיב (דברים טו): "בבקר ובצאן", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה הרי זו תקבר** – החררה. דאסורה בהנאה, דשמא ולד זכר היה שנימוק, וקדוש בבכורה ביציאתו. **גמרא אינה מטמאה במגע**

הגמרא מביאה ראייה שלדעת רבי שמעון מחוסר זמן נכנס לדיר
להתעשר: וְהִתְנִיחַ – וכן שנינו בברייתא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹנָה
אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, מְחֻסֵּר זְמַן נִכְנָס לְדִיר לְהִתְעַשֵּׁר, וּבִדִּין
זֶה הָרִי הוּא בְּכֹר, מֵהַ בְּכֹר קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנוֹ – כִּשְׁם שֶׁבְּכֹר חָלָה
עָלָיו קְדוּשַׁת בְּכֹר מִיֵּד עִם יִצְיָאָתוֹ מִרְחֻם אִמּוֹ, אִף שְׁאִינוֹ רָאוּ
לְהִקְרֵבָה עַד שִׁיחִיה בֶּן שְׁמוֹנָה יָמִים, וְקָרָב לְאַחֵר זְמַנוֹ – וְהִקְרַבְתּוּ
הֵיא רַק לְאַחֵר זְמַן בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, אִף בִּדִּין מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, מְחֻסֵּר זְמַן,
קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנוֹ וְקָרָב לְאַחֵר זְמַנוֹ. דְּהֵינּוּ שֶׁנִּכְנָס לְדִיר לְהִתְעַשֵּׁר
אִף שְׁהוּא מְחֻסֵּר זְמַן לַעֲנִין הַקְרַבְתּוּ.
הַגְמָרָא מְבַאֵר מִדּוּעַ לְמַד רַבִּי שְׁמַעוֹן, מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה מִבְּכֹר וְלֹא
מִשָּׂאֵר קֳדָשִׁים. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְאִדְּלִיף מִבְּכֹר – עַד שֶׁרַבִּי שְׁמַעוֹן
לּוֹמַד אֶת דִּין מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה מִבְּכֹר שֶׁקְדוּשָׁתוֹ חָלָה אֲפִילוֹ עַל מְחֻסֵּר
זְמַן, גִּילְיָף – שִׁילְמַד מִקְדָּשִׁים, דְּהֵינּוּ מִשְׁלָמִים, שְׁאִין קְדוּשָׁה חָלָה
עֲלֵיהֶם עַד שִׁיחִיה בְּנֵי שְׁמוֹנָה יָמִים. וּמִמִּילָא יִסְבֹּר שְׁאִין מְחֻסֵּר זְמַן
מִתְעַשֵּׂר.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: מִסְתַּבְרָא מִבְּכֹר הָיָה לְמִילָף – מִסְתַּבֵּר יוֹתֵר
שִׁישׁ לְלַמּוֹד אֶת דִּין מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה מִדִּין בְּכֹר, שֶׁכֵּן הֵם שׁוֹיִם בִּארְבַּעַה
דִּינִים, א. גּוֹאֵל, דְּהֵינּוּ, שֶׁבְּכֹר וּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה אֵינֶם נִפְדִּים לְהוֹצִיאָן
לְחֻלִּין, וְאִילוֹ שָׂאֵר קֳדָשִׁים אֵם נִפְל בָּהֶם מוֹם נִפְדִּים. ב. מוֹם, דְּהֵינּוּ,
שֶׁבְּכֹר וּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה קְדוּשַׁת הַגּוֹף חָלָה עֲלֵיהֶם אִף אִם הָיוּ בְּעַלֵּי מוֹם
קוֹדֵם שֶׁהִקְדִּישׁוּם, וְאִילוֹ הַמְקֻדָּשׁ בְּעַל מוֹם לִשְׂאֵר קֳדָשִׁים לֹא חָלָה
עֲלֵיהֶם קְדוּשַׁת הַגּוֹף אֲלֵא קְדוּשַׁת דָּמִים בִּלְבַד. ג. תְּמוּרָה, דְּהֵינּוּ
שֶׁהִמְמִיר בְּכֹר וּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה בַּהֲמָה אַחֲרָה, אִף שֶׁחָלָה קְדוּשָׁה עַל
הַתְּמוּרָה, מְכַל מְקוֹם אֵין תְּמוּרָתוֹ קְרִיבָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאִילוֹ שָׂאֵר
קֳדָשִׁים תְּמוּרָתוֹ קְרִיבָה כְּמוֹתוֹ. ד. אֲכִילָה, דְּהֵינּוּ שֶׁבְּכֹר וּמַעֲשֵׂר
בַּהֲמָה שֶׁנִּפְל בָּהֶם מוֹם, נֹאכְלִין, הַבְּכֹר לִכְהֵן, וְהַמַּעֲשֵׂר לְבַעֲלִים,
וְאִילוֹ שָׂאֵר קֳדָשִׁים שֶׁנִּפְל בָּהֶם מוֹם אֵינֶם נֹאכְלִין עַד שִׁיפְדוּ.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֲדָרְבָּה – יֵשׁ לּוֹמֵר הַהִיפֵךְ, דְּמִקְדָּשִׁים הָיָה לִּיהֵא
לְמִילָף – שֶׁהִיָּה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן לְלַמּוֹד מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה מִשָּׂאֵר קֳדָשִׁים,
שֶׁכֵּן מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה שׁוּוֹה לִשְׂאֵר קֳדָשִׁים בְּכַמְהָ דִּינִים, א. וְכָר, דְּהֵינּוּ
שֶׁמַּעֲשֵׂר בַּהֲמָה חַל בִּין עַל זָכֵר וּבִין עַל נִקְבָּה, וְכֵן דִּינֵם שֶׁל רֹב
הַקֳּדָשִׁים, וְאִילוֹ קְדוּשַׁת בְּכֹרָה אֵינָה חָלָה אֲלֵא עַל זָכֵר. ב. קָדוֹשׁ,
דְּהֵינּוּ שֶׁמַּעֲשֵׂר בַּהֲמָה אֵינוֹ קָדוֹשׁ מֵאִלּוּ, עַד שִׁיִּקְדִּישׁוּהוּ בְּעַלְיוֹ וְעַל
יְדֵי הָעֵבֶרָה תַּחַת הַשֶּׁבֶט, וְכֵן שָׂאֵר הַקֳּדָשִׁים, וְאִילוֹ בְּכֹר קָדוֹשׁ מֵאִלּוּ
כְּשִׁיּוּצָא מִרְחֻם אִמּוֹ. ג. בְּמִתְנָה, דְּהֵינּוּ שֶׁבְּכֹר הוּא אֶחָד מִמִּתְנֹת
כְּהוֹנָה, וְאִילוֹ מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה וְשָׂאֵר הַקֳּדָשִׁים, אֵינֶם מִתְנֹת לִכְהֵן אֲלֵא
קְרִבּוֹת לְמִזְבֵּחַ. ד. פְּשׁוּטָה, דְּהֵינּוּ שֶׁמַּעֲשֵׂר בַּהֲמָה חַל עַל כָּל בַּהֲמָה
אִף שְׁאִינָה בְּכֹרָה, וְכֵן שָׂאֵר הַקֳּדָשִׁים, וְאִילוֹ בְּכֹרָה חָלָה רַק עַל הוֹלֵד
הַבְּכֹר.
מִסִּיקָה הַגְמָרָא: אֵלֵא רַבִּי שְׁמַעוֹן 'הַעֲבָרָה' 'הַעֲבָרָה' נִמֵּר – לְמַד
מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה מִבְּכֹר בְּגִזְרִיה שׁוֹה, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם נִאֲמָרָה לְשׁוֹן הָעֵבֶרָה.
שֵׁנִי בִּמְשֹׁנָה: סִימֵן הוֹלֵד בַּהֲמָה דֶּקָה, טִינוּף. שְׁוֹאֵלָת הַגְמָרָא: הֵיכִי
דְּמִי – מֵהַ נֶחֱשֵׁב 'טִינוּף'. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: אִמֵּר רַבָּא, בְּרִאמְרֵי
רַעְיָתָא דְּצִלְתָּא – טִינוּף כּוֹזָה שְׂרוּעֵי הַבְּהֵמוֹת שֶׁל הָעִיר צִלְתָּא
אוֹמְרִים עָלָיו 'אֲצֵר חַיּוֹתָא' – הִרְחַם נֶעֱצַר וְהָעוֹבֵר שִׁבְתּוֹכוֹ נִימוּק.
וְשְׁמוּאֵל אִמֵּר, טִינוּף הִנְרָאָה כְּמוֹ בְּעִבְרֵי דְּרִמָּא – אֲבַעְבוּעוֹת דֶּם
שֶׁהַבְּהֵמָה פּוֹלֶטֶת מִרְחֻמָּה. וְצִרְיָן לְהִרְאֹתוֹ אֶת הַטִּינוּף לְחֶכֶם,
שִׁיקְבַע הָאֵם אֲכָן יֵשׁ בּוֹ מִיחֻי שֶׁל וֹלֵד, הַפּוֹטֵר אֶת הוֹלֵד הָבָא אַחֲרָיו
מִבְּכֹרָה.
תְּמַהָה הַגְמָרָא: חֶכֶם מִנָּא יָדַע – תְּלַמִּיד חֶכֶם מִנֵּין יִכּוֹל לִדְעָת
וְלַחֲכִיר אִיזָה טִינוּף נֶחֱשֵׁב כְּסִימֵן וֹלֵד. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: אִמֵּר רַב פֶּאֶרָא,
'חֶכֶם' שְׁאִמְרוּ לְהִרְאֹת לוֹ, הֵינּוּ רֹעֵה חֶכֶם – רֹעֵה בָקִי, שִׁיּוּעַ
לְהַבְחִין בְּאִיזָה טִינוּף יֵשׁ לּוֹ.
הַגְמָרָא מְבַרֵּר בְּאִיזָה שֶׁלֵּב נֶחֱשֵׁב הָעוֹבֵר לּוֹלֵד: אִמֵּר רַב חֲסִדָּא,
הָרִי אִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהִזְמִין הַנִּדְרָשׁ לִיצִירַת הַוֹלֵד בְּאִשָּׁה – מִתְחִילָת
הַהִרְיָן עַד שֶׁנֶּחֱשֵׁב כְּוֹלֵד, הוּא אֲרֻבָּעִים יוֹם, וְרַק אִם הִפִּילָה אַחֵר
זְמַן זֶה, הִיא טְמֵאָה לִידָה, וְהוֹלֵד הָבָא אַחֲרָיו פְּטוּר מִבְּכֹרָה, אֲבָל
קוֹדֵם לָכֵן הוּא נֶחֱשֵׁב כְּמִים בִּלְבַד. בְּעִי –(שְׁאֵל) רַב חֲסִדָּא, יִצִּירַת

מתרצת הגמרא: לעולם יש בחררה ולד שנימוח, ומכל מקום אין חשש בכורה על הולד, אלא שתיקנו לקברה, להוכיח שהיה בה ולד, כד' לפרסמה שהאם נפטרה מן הבכורה.
תמזה הגמרא: למימרא דולד מעליא הוא – שיש בחררה ולד גמור, ואמאי אין מטמא לא במנע ולא במשא, והלא הנפל מטמא כבבילה.

מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, משום ביטול ברוב ננעו בה – הטעם שאינה מטמאה הוא לפי שהולד הנימוח, מתבטל ברוב הדם וגוונים' היוצאים עמו מרחם האם.

הגמרא מבארת שדברי רבי יוחנן הם לשיטתו: ואזא – (והלך) רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי יוחנן, רבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון אמרו דבר אחר, שהולד הנימוח בטל ברוב.

מביאה הגמרא היכן מצאנו שאמרו כן: רבי אליעזר בן יעקב, הא דאמרן – שביארנו דברי רבי חייא, שהולד שבחררה נתבטל ברוב דם וגוונים, ורבי חייא אמר דבריו בדעת רבי אליעזר בן יעקב.

מבררת הגמרא: רבי שמעון, מאי היא. משיבה הגמרא: דתנן במסכת נדה (נכ), השליא – קרום שהעובר בתוכו, שהפילתה אשה, ונמצא בפניה ואין ולד ניכר בה, הפית מטמא, כלומר, נעשה אהל המת ומטמא כל מה שתוכו, לא מפני שנחשבת השליא ולד, אלא מפני שאין שליא בלא ולד – שכל שליא היה בה ולד מתחילה, ומה שלא נמצא עכשיו, הוא לפי שנימוח אחרי שיצאה השליא מרחם הבהמה. רבי שמעון חולק ואומר, ולד גימזק (נימוח) עד שלא יצא – עוד מקודם שיצאה השליא לבית החיצון, והתבטל ברוב הדם שעמו, ולא נטמא הבית.

אשה שמת עובריה במעיה, ונפתח רחמה בשעה שהיתה בבית אחד ולא ילדה שם והוציאה מאותו בית, אם היה לעובר גדול מסוים נטמא הבית כאילו שם יצא העובר המת לאויר העולם, שכן הטומאה בוקעת ועולה. הגמרא מביאה משנה הדנה בשיעור גודל העובר הנצרך לדין זה: תנן התם באהלות (פ"ד מ"ד), אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש בפיקה, כלומר, אין הנפלים מטמאים את הבית משעת פתיחת קבר הרחם, אלא אם כן הראש שלהם גדול כמו 'פיקה'.

מבררת הגמרא: מאי בפיקה – מזה 'פיקה'. משיבה הגמרא: אמר רב הונא, בפיקה ו-כמו פקעת) של צמר.

הגמרא מבררת לאיזה פיקה הכוונה: אמר רבי חייא בר רב לרב הונא, רבי, פריש – באר לנו, האם כוונתך לפיקה של חוט השני (אורך הנבדל), שהיא קטנה, לפי שחוטיה דקות, או של ערב (הרחב). אמר רבי חייא בר הונא, תנאים נחלקו בזה, דתנאי בתוספתא (אהלות פ"ח), אין לנפלים פתיחת הקבר עד שעגלו ראש בפיקה של שתי, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, של ערב. ממשיכה התוספתא שם, רבי אליעזר בן רבי צדוק חולק ואומר, אף אם לא העגיל ראש בפיקה, מטמא הוא את הבית משיראו טפפיות – משעה שנפתח רחמה של האשה בשיעור שאפשר לראות בתוכה 'טפפיות'.

שואלת הגמרא: מאי (מהו פירוש) 'טפפיות'. משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי אליעזר בן רבי צדוק, כך היו מפרשין בירושלים, 'טפפיות' הוא נוטריקון של 'פיקה מתוך פיקה', ופירושה, בפיריה שבועת להטיל מימיה, ודרכה לכרוע יותר משאר בהמות וחיות, ומתוך הכריעה נפתח רחמה מאד, ונראים הקמטים שבתוך הרחם, ונראית פיקה מתוך פיקה – העיגול של בית הרחם נראית דרך העיגול של בית נקובתה של הבהמה.

הגמרא מבארת כמה הלכות התלויות בשיעור 'פיקה', ושיעורם שונה: אמר רב הונא, שמעתי מרבותי שתי פיקות – שתי הלכות התלויות בשיעור 'פיקה', אחת מהן, שיעורה כפיקה של שתי, ואחת – והשניה בשיעור כפיקה של ערב, ואין לי לפרש לענין מה נאמרו הלכות אלו. בי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר בשם רבי

יוחנן, שלש פיקות – הלכות התלויות בשיעור 'פיקה' שמעתי, אחת כשל שתי, ואחת כשל ערב, ואחת כשל פיקה גדולה של סקאין – שקים העשויים מחוטים עבים, ואין לי לפרש.

בי אתא רבין מארץ ישראל פירשה משמיה דרבי יוחנן, של אשה כשל שתי – שיעור 'שתי', נאמר לענין אשה שמת עובריה במעיה, שאם ראשו של הנפל גדול כפיקה של שתי, נטמא הבית משעת פתיחת קבר הרחם. של ביהמה כשל ערב – שיעור 'ערב' נאמר לענין בהמה שמת עובר במעיה ונפתח הקבר, שאם ראש העובר גדול כפיקה של ערב, נטמא הנוגע בו כמו נוגע בבבילה, לפי שנחשב כנולד, אבל אם אין לו גודל זה, אינו נחשב כנולד, ואינו טמא לפי שהיא טומאה בלועה. שיעור פיקה גדולה של סקאין, בדתניא – נאמר לענין מה ששינוי בתוספתא (כלים ב"מ פ"א ה"א), גוש עפר הקא מבית הפרס – שדה שיש בה ספק טומאת מת, [וכן] גוש עפר הבא מארץ העמים – מחוץ לארץ ישראל, וכל עפר חוצה לארץ, יש להסתפק בו אולי בא הוא ממקום שהיה בו קבר, שיעורו הנצרך לגוש כדי שיטמא באהל, ושישרפו תרומה וקדשים שנטמאו מחמתו, הוא בפיקה ו-כפקעת) גדולה של סקאין – שקים, שחוטיהם עבים, שגודל פיקה זאת הוא כחוטם המרצופין – כגודל החותמות עושים על השקים הגדולים העשויים מגמי כשסוגרים אותם, ושיעור דומה לזה בגדולו, ישנו גם צד העליון של מגופת החכית הלחמית – הכיסויים שמכסים בהם חביות של חרס העשויים בבית לחם, שמלמטה רחבים הם כדי שיכסו את כל החבית, ומלמעלה הולכים ומתקצרים עד רוחב של בית יד, כדי שיוכלו לאחוז אותם, והצד הקצר, נקרא הצד העליון. ואם אין לגוש שיעור זה, אינו מטמא.

הגמרא דנה באופן טהרת ציר של דגים הניקח מעם הארץ: אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, הלוקח ציר – מזהל היוצא מן הדג כשמולחים אותו, ומערבים אותו עם מים, מעם הארץ, שהוא טמא מדרבנן, ויש לחוש שנגע העם הארץ בציר וטימאו, ואמנם הציר אינו מקבל טומאה שכן הוא יזעה בעלמא, כלומר, אוכל גרוע, אך המים המעורבים בו מקבלים טומאה, לפיכך משיקו במים – מחבר את הציר למי מקוה, ובכך טהור נפשו, שכן אי מיא רובא נינהו – אם המים המעורבים בציר מרובים מהציר ונתבטל הציר בהם ומקבל טומאה כמותם, כיון דעביד להו השקה, טהרי להו – נטהרו הציר והמים המעורבים בו, ואי רובא ציר נינהו – ואם הרוב הוא הציר, שאין 'השקה' מועילה לו, מכל מקום טהור משום שהציר עצמו לא בר קבולי טומאה הוא, שכן אינו אלא יזעה היוצאת מן הדגים, מאי איכא – ואיזה חשש יש, רק משום הנך מיעוטא דמיא הראויים לקבל טומאה והם מעורבים בציר, ואין 'השקה' מועילה להם לפי שנתבטלו ברוב, הנך בטלו להו ברובא – מים אלה נתבטלו ברוב הציר, ולפיכך אין התערובת טמאה.

הגמרא מבארת לענין מה מועילה ההשקה: אמר רבי ירמיה, לא שנו שמועילה ההשקה לציר, אלא לענין שיהיה רשאי למבול בהן פיתו כמות שהוא, אבל לקריה לא – אבל אין לסמוך על ההשקה כדי לערבו בקדירה, מפני שכאשר מתערב עם המים שבקדירה מצא מין את מינו וניעור, כלומר, המים הבלועים בציר מוצאים את המים שבתוך הקדירה, וביחד הם רבים על הציר, ומתחזקים המים הטמאים ממצב הביטול שהיו שרויים בו, וחוזרים לטומאתם.

אביי מקשה על דברי רבי ירמיה: יתיב (ישב) רב דימי, וקאמר להא שמעתיא – את ההלכה הזאת של רבי ירמיה, אמר רבי אבבי – הקשה אביי לרב דימי, ובי טומאה שבתולה חורה וניעורה – וכי טומאה שנתבטלה ברוב, יכולה להתעורר ולהתחזק מביטולה ולחזור לטומאתה.

רב דימי מוכיח מהמשנה כדברי רבי ירמיה: אמר רבי דימי לאביי, ואת לא תקברא – וכי אתה אינך סבור שכן הוא הדין, והתנן – במסכת תרומות (פ"ה מ"ב) סאה תרומה מטמא שנפלה

בבורות. פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קי"ז
רש"י

ומשני: **כדי לפרסמה** — לאם שפטורה מן הבכורה. דמדקברין לחררה מחוקקין ליה כולד. וקפרי: כיון דפטרת ליה מבכורה — למימרא דולד מעליא הוא. ואמאי אינה מטמאה? **ביטול ברוב** — להכי אינה מטמאה — שבטל הבשר ברוב דם וגגונים שירצאין עמו. **נגעו בה** — הא דאמרן דלא מטמא במגע, משום ביטול ברוב. **השליא בבית** — שהפילה האשה שליא ואין ודל ניכר בה. **הבית טמא** — כדקתני טעמא — דאין שליא בלא ודל אלא שנימוק, ואף על פי כן מטמא. **רבי שמעון אומר** הולד נימוק — ומוקמין התם, דטעמא דרבי שמעון דאמר הבית טהור — משום ביטול ברוב נגעו בה, במסכת נדה בפרק "המפלת" (כזא). **פתיחת הקבר** — אשה שמת עוברת במעיה, וישבה על המשבר ונפתח קבר הרחם בבית זה ולא יצא הולד, והוציאה לבית אחר — טמא הבית הראשון כאילו נולד שם, דטומאה בוקעה. והוא הדין פתיחת הקבר — אינו נלפס, אלא לנפל שהעגיל ראשו כבר, שעב ראשו. **פיקה של צמר** *למושיל. **רבי פריש** — דרביך פיקה של שתי — שקטנה, או פיקה של ערב — שגדולה. **אמר ליה תניא** — דפליגי בה. **משיראו מפיפיות** — רבי אלעזר בר צדוק פליג אתנא קמא, ואמר: אף על גב שלא העגילו ראש בפיקה, יש פתיחת הקבר משפחת רחשוכל כל כך שיראו בתוך רחמה טפיפיות. **כפרה זו שכורעת להטיל מים** — וכורעת יותר מבמהנה וחיה ומתוך כריעה נפתח רחמה מאד, ונראין קמטים ברחם. **פיקה מתוך פיקה** — והיינו "טפיפיות" — תרי זמיני "פיפי", היינו פיקה. **ואין לי לפרש** — איני יודע לפרש. **של אשה** — דין להיות לה פתיחת הקבר. **של בהמה** — שלא תהא כטומאה בלועה לטומאת מגע משום נבילה של נפל, אם הושיט הרועה יד ונגע בו להוציאו מן הרחם. **כשל ערב** — משהעגיל ראש בפיקה של ערב, ואי לא — טמא בלועה היא, ולא מטמא. כדתנן: בהמה שמת עוברת בתוך מעיה והושיט הרועה את ידו ונגע בו — טהור, בפרק "בהמה המקשה" (חולין עב). **גוש** — עפר, שיעורו לטמא באהל ולשרוף עליו תרומה וקדשים. **כפיקה גדולה של סקאין** — מרצופין. **סקאין גדולים של גמי**, וכשנועלין אותן חותמין אותן. **וישנו בצד העליון של מגופת חבית הלחמית** — כלומר, שישנו לאותו חותם בצד העליון של כיסוי שעושין לחביות של חרס רחב מלמטה לבסות החבית, והולך ומתקצר למעלה כדי שיאחו בידיהם. ואותו צד שהולך וכלה קרי צד העליון. הלחמית = שעושין בבית לחם. **משיקו במים** — שמה נטמא מחמת מגע עם הארץ. **וטהור** — ממה נפשך, דודאי מים מעורבים בו. ואי מיא רובא — ובטיל הציר ברוב, ומקבל טומאה מחמת המים. ומיא סלקא להו טבילה בהשקה, שנתן הכלי במקוה עד שעוברים מי המקוה על פיו, ונושקין עם המים שבתוך הכלי. ואף על גב דאובל ומשקה לית להו טהרה במקוה — מיא סלקא להו השקה, דהוי כמי שזרע וחזור ונטול. דריעה מטהרה מטומאה, דתנן (תרומות פרק ט משנה ז): שתילי תרומה שנטמאו ושחלן — טהורין. בתשובת רבינו גרשון מצאתי כך. **ציר לאו בר קבולי טומאה** — דריעה בעלמא הוא שירצאה מן הדגים כשמולחין אותן. **משום דף מיעוטא דימא** — דמקבלי טומאה, והשקה לא מנהיגי להו. הואיל ורובא ציר, ובאובל לא סלקא השקה — בטלי להו ברובא, ולא הוי הציר טמא. **לא שנו** — דבטלו ברוב ומותר הציר, אלא לטבל פיתו. **אבל לתקן את הקדירה אסור** — שהמים שבתוך הציר מוצאין מים שבקדירה, ומצטרפין יחד, ורובין על הציר ומטמאין אותו. **מצא מין את מינו וניעור** — מתורת ביטול, וחזר לטומאה. **להאי שמעתא** — דרבי ירמיה.

רבי אליעזר ורבי שמעון אמרו דבר אחד — אף על גב דרבנן מודו לרבי שמעון דבטל כשהוציאוהו בספל לבית החיצון, כדאמר בגדה פרק "המפלת" (כזא), מכל מקום לא אשכח "אמרו דבר אחד" אלא מרבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון, דלשניהם בטל בתחלת לידה. ואף על גב דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב לא דייקא כלל דבטל, אלא דרבי חייא הוא דקאמר הכי — יש לומר ד"מיני רבי חייא" דקאמר, היינו שהיה שונה בו במילתיה דרבי אליעזר בן יעקב דאינה מטמאה במגע ולא במשא. והכי איתא בהדיא בתוספתא. **עד** שיעגילו ראש בפיקה — הא דתנן בפרק "המקשה" (חולין עב): בהמה שמת עוברת במעיה, והושיט הרועה ידו טהור — כשלא העגיל ראש בפיקה, וכן איך דקתני התם: אשה שמת ולדה במעיה ופשטה החיה כו' האשה טהורה עד שיצא הולד, ומשמע בגמרא דטהורה משום דהויא טומאה בלועה, וחיה טמאה שמה יוציא ודל ראשו חוץ לפרחודור ולא אדעתה — כשלא העגיל ראש בפיקה גמי איירי. דאין לומר דלעולם הוי בפיקה, וקודם פתיחת הקבר. דהא לא מטמא אלא גזירה שמה יוציא ראשו חוץ לפרחודור. משמע דקודם לכן טהורה, אף על גב דפתיחת הקבר הוא קודם לכן, דהא ביציאת ראש חוץ לפרחודור הוי כולד לגמרי. **בצד** העליון של מגופת החבית — יש באותה מגופה כעין בית יד שעושין לאוחזה, והוא עגול כעין אותה שקורין פיל מיייל בלעז. **הנך** מיעוטא דימא בטלן להו ברובא — ולא דמי לשאר איסורין שהוא בנותן טעם. דלא אתמר טעם כעיקר לענין טומאה, וכן נבילה טבילה בשחוטה לענין טומאה, אפילו חזר ונתבשל הכל ביחד. **במילי** להו ברובא — ואפילו הוי מחצה על מחצה, מכל מקום מטעם דלא בטל — סלקא להו השקה. **אבל** לקדירה לא מצא מין את מינו וניעור — לא דמי להא דאמרין בפרק "גיד הנשה" (חולין קב). ובפרק "הקומץ רבה" (מנחות כגא). ובפרק בתרא דעבודה זרה (עגא): סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. דהתם אין מינו נאסר אלא מכח האיסור שנתערב ואי אפשר להבדילו, ובכל מקום שישנו — היתר הוא, לפיכך שייך לומר: סלק. אבל היכא דמינו עצמו מטמא מחמת מגע מים הטמאים — אין שייך לומר בו סלק. **וניעור** — פירש הקונטרס: שהמים חוזרים ורבים על הציר ומטמאין אותו. ולא דק, דציר לאו בר קבולי טומאה הוא. אלא דהו ניעור — דמקמי הכי בטל הציר מן המים טומאת משקן מחמת רוב ציר, ועכשיו שהמים ניעורו לכמו שחן תחלה קודם שנתערבו בציר. **"תיב"** רב דימי וקאמר להא שמעתא כו' — הקשה הרב רבי אפרים: דהבא אית ליה לרב דימי דאפילו טהרה עוררת טומאה, ובפרק בתרא דעבודה זרה (עגא) אית ליה דאפילו איסור אין עורר איסור. דקאמר: המערה יין

בכורות דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קיט

יצלו את התערובת באש בלי משקה, שגם באופן זה לא יוכשרו
הטהורים לקבל טומאה, **אז תלוש במי פירות** – או ילושו את
הקמח של התערובת במי פירות, כגון מי תפוחים או מי תותים,
והדין הוא שמי פירות אינם מכשירים לקבל טומאה, **אז תתחלק**
התערובת לכמה עיסות, וכלכד שלא יהא במקום אחד
[בעיסה אחת] כפיצה מן התרומה הטומאה, שבאופן זה, אף אם
יוכשרו החולין לקבל טומאה על ידי נתינת מים, מכל מקום לא
טמא אותם התרומה, לפי שאין אוכל פחות מכפיצה מטמא אוכל
אחר.
מוסיף רב דימי לבאר את שיטת רבי אליעזר, ומסיים את הראיה
לדברי רבי ירמיה: **ותני עלה** – ושנינו בברייתא השנויה על אותה
משנה, **אזתן חולין**

למא סאין של חולין מהורין, ובוה התבטלה התרומה בחולין,
שכן התרומה עולה במאה, **רבי אליעזר אומר**, תירום – ירים
סאה אחת מתוך התערובת, **ותירקב** – ויניח אותה לירקב בדין
תרומה טמאה שאסורה באכילה, **שאני אומר היא סאה שנפלה**
היא סאה שעלתה, כלומר, תולים שאותה סאה של תרומה
שנפלה, היא הסאה שהורמה מתוך התערובת, ותרומה טמאה
אסורה באכילה, ולכן תירקב, **וחכמים אומרים**, תעלה – תתבטל
התרומה, כלומר, נתבטלה התרומה במאה, וראיה היא להאכל
יחד עם החולין שנתערבה בתוכם, **ותיאכל ניקודים** – ביובש,
כלומר, מכל מקום יזהר שלא יבוא על התערובת אחד משבעת
המשקים המכשירים את האוכלים לקבל טומאה, כדי שלא תטמא
התרומה הטמאה שבתערובת את החולין שבה, **אז קליות** – או

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' א

יוחנן, **כל מקום שישנה** – שהביא רבי [שסידר את המשניות] את
דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתו, **הלכה כמותו**, חוץ מהדין
שאמר במסכת בבא בתרא (קטז) לענין ערב, [כן חוץ ממה שאמר
במסכת גיטין (עד) לענין מעשה שהיה בצידו]. [כן חוץ מלענין מה
שאמר במסכת סנהדרין (א) לגבי בעל דין שאמר שאין לו רעה או
עדים להביא כדבריו, ולאחר זמן מביא ראיה או עדים, שמקבלים את
דבריו. ודין זה הוא הנאמר שם במשנה באחרונה].
מסיקה הגמרא בביאור דברי רבי יוחנן: **לעולם פשיטא ליה** לרבי
יוחנן, שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, מיהו מספקא ליה – אלא
שהסתפק במה שנסתפקו בני הישיבה, **אי סבר** – האם סובר רבן
שמעון בן גמליאל, שאמר שיש חוקה שאין בהמה מניקה וلد שאינו
שלה, שאין זה אלא בבהמה שעדיין לא ילדה, אבל יולדת – אם היא
כבר ילדה, מרחקת ומניקה היא גם וلد של אחרת, והחוקה אינה
מוכיחה אלא שילדה כבר בעבר, ואם כן אין זה ודאי שהוא בנה. **אז**
שלדעת רבן שמעון בן גמליאל אינה מרחקת כלל, וודאי בנה הוא.
ולפי הצד הראשון ולד זה הדומה לחזיר, אסור באכילה, אף שהרחל
פטורה מהבכורה, לפי שיש לחוש שמא אינו בנה של רחל זו. ועל
זה סיים רבי יוחנן ואמר עד שיבא אליהו ויורה דין צדק לפשוט הספק,
אם החוקה היא שאינה אוהבת ומניקה וلد של אחרת כלל, וממילא
יהא וلد זה מותר באכילה, או שאם ילדה כבר יכולה היא לאהוב
ולהניק גם וلد של אחרת, וישאר הולד אסור מספק, שמא אינו בנה,
אלא וلد של חזיר הוא.
מקשה הגמרא: **אי הכי** – אם זהו פירוש דבריו של רבי יוחנן, עד
דאשמעינן חזיר – מדוע הוצרך להשמיענו הספק בדעת רבן שמעון
בן גמליאל לענין רחל המניקה וلد הדומה לחזיר שכויר אחריה.
יותר היה לו לישמענין – להשמיענו ספיקו לענין רחל המניקה מלה
הכויר אחריה, ולענין למילקי עליה משום אותו ואת בנו –
להחייב מלקות אם שחטו את שניהם ביום אחד, וכמו שפירשו בני
הישיבה לעיל את הדין היוצא מספק זה.
מתרצת הגמרא: **חזיר איצטריבא ליה** – רבי יוחנן הוצרך להשמיענו
את הספק לגבי רחל המניקה חזיר, משום דא' אשמעינן לענין מלה
ולגבי חיוב מלקות משום אותו ואת בנו, הנה אמר, **שאם תמצא**
לומר – שאפילו אם תרצה לומר כמו הצד דפסבר רבן שמעון בן
גמליאל, יולדת מרחקת – שבהמה שכבר ילדה, אוהבת היא ומניקה
גם ולדות שאינם שלה. זהו דוקא דמינה – בולדות שמאותו המין
שלה הם, כגון כבשים ורחל. אבל דלא מינה לא – ולדות ממין אחר,
אינה מניקה. ולפי זה אם נמצאת אוהבת ומניקה וلد הדומה לחזיר,
ודאי בנה הוא. ולכן אשמעינן את הספק, לגבי רחל המניקה וلد
הדומה לחזיר, ללמדנו, (דמרחקת) ואפילו דלא מינה נמי – שגם
על וلد שאינו ממין, דאיבא למימר דלמא מרחקת – יש צד לומר
שאהבה והניקה אפילו שאינו בנה.
מוסיפה הגמרא: **ותיינו** – זהו מה דאמר רבי יוחנן במקום אחר, פשי
– שנסתפק

דוחה הגמרא: **מידי איריא** – וכי ראיה היא, הרי יש לפרש, **האי**
כדאיתא והאי כדאיתא – שבכל מקרה, הדין הוא לפי עניינו,
שבמקרה השני, אכן אומרים אנו שודאי בנה הוא, לפי שבמקום
שנמצא בנה ודאי לא תאהב ותניק וلد אחר. אבל במקרה הראשון,
שאין ראיה שבנה הוא, כיון שאין שם אלא וلد זה, יתכן שאהבה
והניקה אף אם אינו בנה, ואין ראיה, אלא שודאי כבר ילדה, ופטורה
מן הבכורה. **ומאי** – ואם תשאל מהו שאמר רבן, הרי אינם שוים
לגמרי, יש ליישב, שלא אמרו כן אלא אפסורה דפסורה – לענין זה
שפטורה היא מבכורה, שודאי כבר ילדה.
הגמרא מביאה מדברי רבי יוחנן שנראה מהם שגם הוא הסתפק במה
שהסתפקו בני הישיבה בפירוש דבריו של רבן שמעון בן גמליאל:
אמר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן, ראה חזיר שכויר – שהולך
ורבוק הוא אחר רחל והיא מניקתו, פטורה הרחל מן הבכורה –
שהולד שתלד לאחר מכן, ודאי אינו בכור. וולד זה הנראה כחזיר,
אסור באכילה, עד שיבא אליהו ויורה דין צדק לכם אם מותר הוא
באכילה או אסור.
מקשה הגמרא שלכאורה דבריו סותרים זה לזה: מצד אחד אמר
פטור מן הבכורה, ודין זה הוא כמאן – כדעת מי מהתנאים, ודאי
כרבן שמעון בן גמליאל, שאמר שלא חוששים שמא אהבה והניקה
ולד של אחר. שהרי לדעת חכמים יש לחשוש שמא וلد של אחר
הוא, ורחל זו לא ילדה מעולם [ואם כן הולד שתלד לאחר מכן, ספק
בכור הוא]. ואילו מצד שני אמר **ואסור באכילה**, שנראה מהו שפסק
כרבנן, שחוששים שמא אינו בנה של רחל זו, אלא בן חזיר הוא, ולכן
אסור באכילה. אבל לדעת רבן שמעון בן גמליאל, שאין חוששים
שמא בנה של אחרת הוא, מדוע אסור באכילה, הרי כל שנולד מן
הרחל, אף שנראה כחזיר, מותר הוא באכילה. כמו ששנינו לעיל (ה)
שכל היוצא מן השטור שטור.
מוסיפה הגמרא להקשות: **ותו, אי כרבנן** – אם מה שאסר הולד
באכילה הוא משום שפוסק כחכמים, **מאי** – מהו זה שסיים את
דבריו, ואמר שאסור באכילה עד יבא ויורה צדק לכם, שמלשון
הוראה משמע שיש כאן ספק בדין שאינו ידוע, ואוסר הוא מספק עד
שיבא אליהו ויורה דין צדק לפשוט הספק. והרי לדעת חכמים אין כל
ספק בדין, אלא הספק הוא אם בנה של רחל הוא או של חזיר, ועד
שיודע לך דבר מינע ליה – והיה לו לומר שאסור באכילה עד
שיודע לך הדבר בנה של מי הוא.
מנסה הגמרא לפרש: **וכי תימא, שמספקא ליה לרבי יוחנן, אי**
הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אי הלכה כרבנן. ולכן אמר שאסור
באכילה עד שיבא אליהו ויפשוט הספק, כמי ההלכה.
דוחה הגמרא: **אי מספקא ליה** – אם הסתפק שמא הלכה כחכמים,
אמאי – מדוע אמר שפטורה מן הבכורה בודאי, והרי לדעת חכמים
הולד שתלד לאחר מכן ספק בכור הוא. ותו – ועוד יש לדחות פירוש
זה, **מי מספקא ליה** – האם אפשר לומר כן שהסתפק אם הלכה כרבן
שמעון בן גמליאל או כחכמים, והאמר רבה בר בר חנה אומר רבי

לרבי אליעזר מה תהא עליהן, כלומר, לדעת רבנן הרי שנינו שכל התערבות תאכל באופן שהחולין לא יוכלו לקבל טומאה, אבל לרבי אליעזר הסובר שיש להוציא מהתערבות סאה אחת ותולים שהיא הסאה שנפלה, יש לברר האם צריך להקפיד על השאר שלא יוכל לקבל טומאה מן התרומה הטמאה שבתוכה או לא. משיבה הברייתא, גם לרבי אליעזר הפירות הנותנים יאכלו נקודין, או קליות, או ילושו במי פירות, או תתחלק לעיפות ובלבד שלא יהא בביצה במקום אחד, ובמבואר בדעת רבנן.

ואמר עולא, מה הפעם שצריך להקפיד שלא יקבלו טומאה ולא נוהגים בתערובת כחולין גמורים, והרי לרבנן התרומה הטמאה נתבטלה לגמרי, ולרבי אליעזר מלבד הביטול גם אומר שאותה סאה כבר יצאה מהתערבות, גזירה שפא יביא קב חולין טמאים במקום אחד, ויערבם בקב ועוד מין זה – מתערבות זו, סבר איכסלינהו ברובא – וסבור שבכך יוכל לבטל את הקב של החולין הטמאים ברוב החולין הטהורים, ובאמת אינו כן, שהרי בין דאיקא האי משהו – מאחר שיש בתערובת מעט מן התרומה הטמאה, נמצא שכאשר מערב אותה עם קב אחר של חולין טמאים, מצא מין את מינו וניער – מצטרף המעט תרומה טמאה לקב חולין הטמאים, ומעתה שוב אין כאן מיעוט של טומאה רק מחצה על מחצה, ועל ידי כך נתעורר אותו משהו מתורת הביטול שהיתה עליו וחזר לטומאתו. ומכאן מוכיח רב דימי לאביי שטומאה שנתבטלה, יכולה להתעורר ממצב הביטול ולחזור לטומאתה. ולכן מים טמאים שנתבטלו בציר, אין לערבם בקדירה, שכן כאשר יצטרפו אותם מים עם המים של התבשיל, יתעוררו מתורת ביטולם ויחזרו לטומאתם הראשונה, וכרבי ירמיה.

דוחה הגמרא: אמר ליה אביי לרב דימי, וכי אם מצאנו שטומאה עזרת טומאה יש להוכיח מכך שגם טהרה עזרת טומאה. כלומר, אין הוכחה מדוברי עולא לדין ציר, לפי שבדברי עולא החשש הוא שיביא חולין טמאים, ועל ידם תתעורר הטומאה שהנתבטלה בתוך התערובת, אבל בציר, המים של הקדירה הם טהורים ומנין שבכוחם לעורר את המים הטמאים שנתבטלו בציר, ולהחזירם לטומאתם. הגמרא מקשה על רב ירמיה, ממשנה הדנה באפר פרה הראוי להזאה, שנתערב באפר פסול: אייתיביה – הקשה אביי לרבי ירמיה, שנינו במסכת פרה (פ"ט מ"ז), אפר של פרה אדומה הקשר להזאה, שנתערב באפר מקלה – אפר אחר, הולבין אחר הרוב לטמא, שאם הרוב הוא מאפר הפרה מטמאה התערובת את הנוגע בה כדין נוגע במי פרה. אי רובא – ואם הרוב אפר מקלה הוא, לא מטמא. ואי אפרת טומאה במאן דאיתיה דמי – ואם אתה סובר שהטומאה נחשבת קיימת, ולכן אם מצאה טומאה אחרת מצטרפת אליה, נהי דבמגע לא מטמא, לטמא במשא – אמנם אפר מעורב זה אינו מטמא במגע, מפני שכל הנוגע בו תולין שנגע רק בחלק הטהור שבו, מכל מקום יטמא במשא, שכן הנושא את האפר המעורב נשא גם את החלק הטמא שבו, ומי חטאת ואפר חטאת מטמאים גם במשא, כמבואר במסכת יומא (יד.).

מתרצת הגמרא: הו איתמר עלה – הרי נאמר בבית המדרש על משנה זו, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מה ששנינו שאם הרוב הוא אפר מקלה טהור, ביאור הדבר הוא, שטהור מלמא במגע, אבל מטמא הוא במשא. ולכן אין קושיא מכאן על רבי ירמיה. אביי מוסיף להקשות על רבי ירמיה: והאמר רב חסדא, נבילה בטילה בשחוקה – חתיכה של בשר נבילה, שנתערבה בשתי חתיכות

של בשר בהמה שחוטה, ואין ניכר איזו היא הנבילה ואיזו היא השחוטה, נתבטלה חתיכת הנבילה שהיא המיעוט בחתיכות השחוטה שהן הרוב, ושוב אינה מטמאה, לפי שהיא תערובת מין בשאינו מינו, שכן אי אפשר (לנבילה שתיעשה שחוטה) [לחתיכת הבשר השחוקה שתיעשה – שתחול עליה תורת נבילה] לענין טומאה, ולפיכך חשובה השחוטה כמו שאינה ממין הנבילה והנבילה בטילה בה, גם לדעת רבי יהודה הסובר (מנחות כג.) שמין במינו אינו בטל. ואם אמרת שהטומאה שנתבטלה עדיין חשובה כאילו היא קיימת, קשה נהי – אמנם דבמגע לא מטמא, מכל מקום לטמא במשא, ומדוע סתם רב חסדא דבריו שהנבילה בטילה, ולא פירט שבטלה רק לענין מגע.

מתרצת הגמרא: אמר ליה רב דימי לאביי, אתון בדרב חסדא מתניתו לה – אתם שונים את ההלכה הזאת בשם רב חסדא, ואם רב חסדא אמר כן בודאי שנתכוין לומר שאינה מטמאה לא במגע ולא במשא, לפי שרב חסדא אמורא היה, ודרכו של אמורא לפרש דבריו, ואם היתה כוונתו לטומאת מגע בלבד, היה לו לפרש, אמן בדרבי חייא מתנינן לה – אבל אנחנו שונים את ההלכה הזאת בשם רבי חייא, ואין דרך התנא לפרש כל כך, דתני רבי חייא – שנה רבי חייא בברייתא, נבילה ושחוקה בטילות זו בזו לפי שהיא תערובת מין בשאינו מינו, ואיתמר עלה – ונאמר על הלכה זאת, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, טהור מלמא במגע אבל מטמא במשא. והיטעם בזה, לפי שהטומאה שנתבטלה, עדיין חשובה היא כקיימת, ומטעם זה גם במים הטמאים שנתבטלו בציר, אם ניתוספו עליהם מים טהורים, מצא מין את מינו ונתעוררה הטומאה שנתבטלה.

מקשה אביי לרב דימי על שיטת רבי ירמיה: והא דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר, בחמה נפה שעדיין לא ילדה ששפעה חררת דם – שהפילה חתיכת דם, והוא סימן שהיה בה ولد שנימח בה, הרי זו תקבר – קוברים את החררה כאילו היה בה בכור ונפטרה מן הכבורה – הולד הבא שתלד אין בו דיני בכור, ותני – וישנה רבי חייא בברייתא, אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, והתבאר לעיל (כג.) שהטעם בזה הוא מפני שנתבטלה ברוב דם וגוונים היוצאים עמה. ולדברך שהטומאה שהנתבטלה נחשבת כאילו קיימת, קשה, אמאי – מדוע הדין כן, (ד) נהי [ד]במגע לא מטמא, מכל מקום תטמא במשא. אישתיק – שתק רב דימי, ולא היתה בידו תשובה על קושיית אביי.

אבל הגמרא מתרצת: דלמא (ודאי) שאני הכא דהויא לה טומאה סרוחה – אולי שונה הדבר כאן בחררה, שהיא טומאה סרוחה, כלומר, שהולד שהיה בחררה התעפש ואינו ראוי עוד לאכילה, ולכן אינו מטמא.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: תניא לרב פדא, דאמר טומאה חמורה עד לגר – הנבילה מטמאת טומאה חמורה, שהיא טומאת משא, כל זמן שהיא ראויה לאכילה לגר תושב, כלומר, לאדם, אבל אם סרחה כל כך עד ששוב אינה ראויה לאכילת אדם, שוב אינה מטמאה במשא, וטומאה קלה עד לבלב – אבל עדיין מטמאה הנבילה בטומאה קלה, שהיא טומאת מגע, עד שתתעפש לגמרי ולא תהיה ראויה אף לאכילת כלב, ולפיכך הדבר מובן, שכן הו לא תניא לגר – חררה זו אינה ראויה לאכילת גר לפי שסרוחה היא, ולפיכך אינה מטמאה במשא, וגם במגע אינה מטמאה לפי שהולד נתבטל ברוב דם וגוונים היוצאים עמה, אלא לרבי יוחנן דאמר,

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

סוברים כדעת זעירי, שבהמה שטינפה אינה מקבלת זכר שלושים יום אחר הטינוף, והכא – וכאן, 'גמריה' ו'סבריה', ביולדת למקומעין קמיפלגי – נחלקו האם לפעמים בהמה יולדת קודם שנשלם החודש החמישי להריונה,

שהרי אין הלידה של סוף השנה מוכיחה שהטינוף של החודש השביעי לא היה טינוף גמור, ולכן הולד ספק בכור. ביאור נוסף: ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל לומר, דבולי עלמא – לדעת כולם, בין לפי גמריה ובין לפי סבריה, אית להו דזעירי –

בבורות. פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכא

רש"י תוספות

1 **אלא לרבי אליעזר** — דאמר: "שאני אומר", מי חשבינן להו כטהורין לגמרי
2 וקאמר: יאכלנו נקודים או ולשו. **מה טעם** — לא חשבינן להו חולין גמורין, לרבנן
3 — כיון דבטלה, לרבי אליעזר — הואיל ואית ליה "שאני אומר" **גזירה שמא יביא**
4 **כו'** — דאי חשבינן להו טהורין לגמרי, איכא למיחש כי הוה ליה קב שאר חולין
5 טמאין — מייחתי לה, ומערב לה בקב ועוד
6 ממין זה, וקסבר: איבטלה לקב קמא ברובא
7 דהאי קב ועוד. וכיון דאיכא דהאי קב ועוד
8 משהו אחד ממאה טמא מן התרומה טמאה
9 שנפלו שם ובטלינן — עכשיו מוצא טמא
10 ראשון את טמא שני, וניערור מתורת טהורה
11 ומצטרף עם זה, והוה להו פלגא ופלגא ולא
12 מיבטל. אלמא, טומאה שבטלה חזרה
13 וניעררה מתורת טהרה: **אמר ליה אם**
14 **טומאה עוררת את טומאה טהרה יעורר**
15 **את הטומאה** — בתמיה. כלומר, מים
16 שבקדרה, שטהורים — היאך יעוררו מים
17 שבציר לטמא **איתביה** — לרבי ירמיה.
18 **אמר כשר** — של פרה אדומה. **אמר מקלה**
19 **אפר דעלמא. לטמא** — את הנוגע בה,
20 כרתיב: "והנוגע במי הנדה יטמא" (במדבר
21 יט). **ואי אמרת טומאה** — המתבטלת
22 ברוב לא בטלה לגמרי, אלא כמאן דאיתיה
23 דמי, דאי משכחת טומאה אחרייה מצטרפת
24 בהדה. נהי דהאי אפר במגע לא מטמא,
25 דכיון דרובו טהור אמרינן באפר מקלה נגע
26 שהוא הרוב. אבל במשא מיהא ליתמא.
27 דהא מכל מקום הטומאה נשא והסיט,
28 וקימא לן דמי חטאת ואפר חטאת מטמאין
29 במשא בפרק קמא דיומא (דא, א). **כטילה**
30 **בשחוטת** — חתיכת נבילה שנתערבה
31 בשתי חתיכות שחוטות — בטלה נבלה ברוב
32 מלטמא. דמין בשאניו מינו בטל, והאי —
33 מין בשאניו מינו הוא. **דאי אפשר לשחוטת**
34 **שתיעשה נבילה** — ומאן דגרסי "שאי
35 אפשר לנבילה שתיעשה שחוטת" —
36 שבשחוטת היא, דהא אפשר לנבילה שתהא
37 לא תורת שחוטת, שלא תטמא כלום, כגון
38 כי מטרחא לה — פרחא טומאה מינה.
39 כדאמרין לקמן: הראיה לגר קריה "נבילה". והכי מפרש במנחות בפרק "הקומץ
40 רבה" (בגא, א). — טומאה שבטלה כמאן דאיתא דמיא, דאי משכחת טומאה אחרייה
41 חזרה וניעררה — הכי נמי, נהי דבמגע לא מטמא דלא אולין אחר חתיכת נבילה
42 בשתיים ושחוטת. **אינה מטמאה לא כמגע ולא כמשא** — ואוקימנא לעיל: משום
43 ביטול ברוב נגעו בה. ואי טומאה המתבטלת ברוב כמאן דאיתא דמי — טמא
44 במשא! **טומאה חמורה** — דהיינו משא. **עד לגר** — עד שהיא ראויה לאכילת גר
45 תושב. אבל אם סרחה ואינה ראויה לגר — תו לא מטמאה במשא.

1 **לרבי אליעזר מה תהא עליה** — יאכלו נקודין, או קליות,
2 או ולשו כמי פירות, או תתחלק לעיסות, וכלכד שלא
3 יהא כפיצה במקום אחד. **ואמר עולא: מה טעם גזירה**
4 **שמא יביא קב חולין טמאים במקום אחד, וקב ועוד ממין**
5 **זה, סבר: איבטלינהו ברובא; וכיון דאיכא האי משוהו** —
6 **מצא מין את מינו וניערור**. **אמר ליה: אם טומאה עוררת**
7 **טומאה, מדרה עוררת טומאה איתביה: אפר כשר**
8 **שנתערב באפר מקלה** — הולכין אחר הרוב לטמא. **ואי**
9 **רובא אפר מקלה הוא** — לא מטמא. **ואי אמרת טומאה**
10 **כמאן דאיתיה דמי, נהי דבמגע לא מטמא, לטמא**
11 **במשא!** — הא איתמר עליה, **אמר רבי יוסי ברבי חנינא:**
12 **טהור מלטמא כמגע, אבל מטמא במשא.** — והאמר רב
13 **חסדא: נבילה כטילה בשחוטת, שאי אפשר לנבילה**
14 **שתיעשה שחוטת; נהי דבמגע לא מטמא, לטמא במשא!**
15 **אמר ליה: אתון בדרב חסדא מתניתו לה, אגן בדרבי**
16 **חייא מתנינן לה; תני רבי חייא: נבילה ושחוטת כטילות**
17 **זו בזו, ואיתמר עליה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא: טהור**
18 **מלטמא כמגע, אבל מטמא במשא.** **והא דתנן, רבי**
19 **אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם**
20 **הרי זו תקבר, ונפטרה מן הפכוד; ותני רבי חייא:**
21 **אינה מטמאה לא כמגע ולא במשא, אמאי דנהי כמגע**
22 **לא מטמא, לטמא במשא! אישתיק.** — דלמא ודאי שאני
23 **הכא דהויא לה טומאה סרוחה!** — הניחא לבר פדא,
24 **דאמר: טומאה חמורה עד לגר, וטומאה קלה עד לכלב**
25 **הא לא חזיא לגר. אלא לרבי יוחנן, דאמר:**
26 **אחת**
27 מטמא, דאי במגע לא מטמא — לא הוה מטמא דמיא, מכל מקום בהאי דהבא
28 לא מטמא במגע, דבטל ברוב. וקצת תימה: דכיון דחשיב הכא חיבור במרודד
29 בקיסם, מההוא טעמא דמטמא במשא, משום דטומאה כמאן דאיתא דמיא —
30 מההוא טעמא גופיה טמא במגע! ויש לחלק. ואם תאמר: וכיון דלא אתי הכא
31 לכלל מגע, היכי מטמא במשא לרבי עקיבא? ויש לומר: דהני מילי כגון קולית
32 חתומה, שאין יכול ליגע, או כגון שני חצאי זיתים על העור, דפליגי רבי ישמעאל
33 ורבי עקיבא. אבל הכא, דאיכא שם שיעור טומאה במקום אחד, דבר מגע הוא
34 אלא דאין ידוע איזהו — בא לכלל מגע קרינא ביה. ואם תאמר: מאי שנא דלענין
35 **טומאת משא לא מהני ביטול ברוב, משום דסוף סוף הרי נושא כוית נבילה, ולענין איסור מהני! דאפילו איסורין מבטלן זה את זה, כדאמר ריש לקיש בפרק ה"תערובות"**
36 **(זבחים ע"א), דפיגול נותר וטמא שבלול זה בזה ואכלן — פטור לבולי עלמא, אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו, ודייק מינה: שמע מינה איסורין מבטלין זה**
37 **את זה. משמע דבהיתר פשיטא לכולי עלמא דמבטל את האיסור, והכי נמי אם נימוחא הנבילה והשחוטת, אף על גב דבמשא טמא — זיהה פטור, אפילו היה אוכל בכדי**
38 **אכילת פרס, אף על גב דמה נפשך הרי אכל כוית נבילה בכדי אכילת פרס. וגבי גיד הנשה פריך בחולין (צט, ב): וליבטל ברובא! ומשני: בריה שאני. משמע דאיסור מתבטל**
39 **ברוב בכל מקום כי לא הוי בריה, או "את שדרבו" ו"כל שדרבו", ובסוף ביצה (לחא, א) גבי ליבטל מים ומלח לגבי עיסה, מייחתי ליה: נתרבץ כל חשין של חמירי בקיסם**
40 **שלו, דנהי דלרבי יהודה לא בטל, לרבנן מיבטל בטילו ויש לומר: דלענין אכילה כל משוה ומשוה כשנכנס בבית הבלעיה — קמא אפילו בטל ברוב היתר. דהיינו למגע,**
41 **כשנגע וחזר ונגע דטהור. ואף על גב דמסתבר דטומאת משא גופיה ליתא אלא מדרבנן, דהא נתבטל ברוב, מכל מקום נהי דגזור רבנן לענין משא — לא גזור לענין**
42 **איסור, דלא דמי, מטעמא דפרישית. הניחא לבר פדא כו' — תימה אמאי לא פריך מההיא דרבי שמעון דלעיל, דנימוק הולד עד שלא יצא? ומטעם ביטול ברוב הוא,**
43 **כדמפרש רבי יוחנן בהדיא בפרק "המפלה" (נדה כז, א). ולעיל נמי קאמר דאמר רב אחד, משמע דטעמא דרבי שמעון כטעמא דרבי אליעזר בן יעקב. ומההיא הוה**
44 **מצי לאקשויי אפילו לבר פדא, דגבי טומאת מת לא שייך טעמא דראויה לגר. ומדאינה מטמאה באהל — אלמא טומאה כמאן דליתא! ויש לומר: דהוה מצי לרחויי**
45 **בריש לקיש דפליג אדרבי יוחנן בפרק "המפלה" (שם עמוד ב), דמפרש טעמא משום בלבול צורה. דהאי נפל שבשליא אין עליו לא תורת בשר ולא תורת עצמות, ודבר מגע הוא**
46 **תולין כמו שפירשתי בנדה. אי נמי, מטעמא דמת שלם יש כאן הוא דמטמאין שפיר. לפיכך לרבי יוחנן כשנטל כל שוה ממנו בדם הלידה — טהור, דתו ליכא הכא מת**
47 **שלם. וריש לקיש מטהר ליה מטעם בלבול צורה. ועוד יש לומר: דהוה מצי לשנויי ההיא דנדה כמאן דאמר: אין מאהיל חזור ומאהיל. טומאה חמורה עד לגר —**
48 **הא דאיצטרך לעיל רבי יוחנן טעמא משום ביטול ברוב — לפי סברתו, דאית ליה: אחת זו ואחת זו עד לכלב. אבל לבר פדא — בלא טעמא דביטול ברוב. טומאה קלה**
49 **עד לכלב — בטומאה קלה פשיטא ליה לכולהו דעד לכלב, כדתנן טהרות (פרק ח משנה ו): כל המיחיד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב. ובקונטרס פירש,**
50 **דטומאה חמורה — משא, וטומאה קלה — היינו מגע. והא דאין חררת דם מטמא במגע — דאמרין: בדם הלידה נגע, שהוא אב. והשתא לפירשו, אמר נמי לבר פדא**
51 **הא דאמר רבי יוחנן לעיל: משום ביטול ברוב נגעו בה. ואין נראה, דכל טומאת נבילה, בין מגע בין משא, קרא טומאה חמורה. והוא עד לגר, דהא דריש טעמא בסמוך:**
52 **כשאניח**

כשאניח

כשאניה ראויה לגר אינה קרויה נבילה, והאי טעמא שייך בין למגע בין למשא.
וטומאה קלה היא טומאת אוכלין, למנות בו ראשון ושני. ומצינו לשון טומאה
חמורה וקלה (דברד) על זה בכריתות (כא,א) ובגדה בפרק "בא סימן" (ג,ב) גבי
גחל שנפל לנת.

אחת זו ואחת זו עד לכלב – אין לפרש

דטעמא דרבי יוחנן: "ובשר בשדה" טריפה לא תאכלו לכלב תשליכן אותו, דהיא אכילה (לכלב) ולא אכלבו קיימא. אלא יש לפרש, מדכתיב (מלכים ב ט) "זאת איזבל יאכלו הכלבים בחלק וירעאל" – אלמא אכילת כלבים שמה אכילה. ומינה מוכח בפרק שני דרובים (לא,א) דחשב עול מנת לאכילתו הכלבים למחר – הו פיגול, ואידך למעוטי סרוחה מעיקרא דרבי יוחנן – ותימה: דמתוך סוגיא דפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סו,ב) משמע לרבי יוחנן דסרוחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי, דבההיא דקאמר רבי יוחנן: טעמו וממשו, ואמר רב כהנא: מדברי בורל נלמד נותן טעם לפגם מותר, דמוקי לה התם כרבי שמעון, ומפרש טעמא דרבי שמעון מהאי קרא דראויה לגר. וקאמר: ואידך, כלומר, מאן דאסר טעם לפגם – ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא. ואידך, כלומר, רבי שמעון – סרוחה מעיקרא לא צריך קרא ויש לומר: דלענין איסור אכילה ודאי לא צריך קרא, מעיקרא עפרא הוא. אבל לענין טומאה הוה אמינא דמיטמא דאף על גב דלא חזיא לאכילה, מדיד דהוה אשך ושכבת זרע וזיבה.

תנן אחת – במסכת מכשירין (פרק ו' הלכה ג). רבי אליעזר אומר: ציר טהור. פירש בקונטרס: כגון שהשיקו במים. והדין עמו, דבציור של עמי הארץ מייירי הבא, כדמוכח שמענתא, ורישא דרך משנה. ואי אפשר לומר שיהא טהור בלא השקה, דתסמייה הוה רובא ציר, ולאו בר קבולי טומאה הוא. דהא אמרן לעיל דבעי השקה. (ועוד מדרגא "ציר טהור", ולא תנא "ציר טומא") (סתם) שנטהר בהשקה.

שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא – כדמפרש: נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בציור. וכי נפל ביה כל שהוא – מצא מין את מינו, ורבו מים על הציר וטמא. ולמאן דלית לה טומאה שבטלה חורה ונעורה – מוקי ליה שנפל ביה לאחר השקה מי עם הארץ כל שהוא. כך פירש בקונטרס. ודך דפירש מים של עם הארץ, ולא פירש מים טמאים – משום דתמניתין קתני מים סתם. ואם תאמר: ולמאן דמוקי לה שנפל ב מים של עם הארץ – פשיטא דטמא, כמו מתחלתו, דבעי השקה. דמאיזה טעם בעי השקה מתחלתו? אי רובא ציר –

אחת זו ואחת זו עד לכלב – הא חזיא לכלב! קשיא. **גופא**, בר פדא אמר: טומאה חמורה – עד לגר, וטומאה קלה – עד לכלב. ורבי יוחנן אמר: אחת זו ואחת זו עד לכלב. מאי טעמא דבר פדא דכתיב: "לא תאכלו כל נבלה לגר", גוי, הראויה לגר – קרויה נבילה, ושאניה ראויה לגר – אינה קרויה נבילה. – ואידך: למעוטי היכא דהסריחה מעיקרא. – ואידך: הסריחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי, עפרא בעלמא הוא. תנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם – הרי זו תקבר, ונפטרת מן הבכורה; ותני רבי חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא; ואמר רבי יוחנן: משום ביטול ברוך נגעו בה. מאי איריא משום ביטול ברוך תיפוק לי דלא איתחיו כלל! – הא נמי איתחיו מעיקרא אנב אימיה. תנן התם, רבי אליעזר בן יעקב אומר: ציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, זאת אומרת: נחשדו עמי הארץ לערב מחצה בציר. – ולמה לי מחצה אפילו בציר ממחצה נמי, והני משוהו – הוה ליה פלגא, ופלגא לא במילי! – אימא: "עד מחצה".

איפשיט אימא: טומאת עם הארץ – דרבנן, טומאת משקין – דרבנן, ברפא – גזרו רבנן, בפלגא ופלגא – לא גזרו בה רבנן. **משנה** רבן שמעון בן גמליאל אומר: הלוקח בהמה מניקה מן הגוי – אין חוששין שמה בנה של אחת היה. נכנס לתוך עדרו וראה את המכבדות מניקות ושאין מכבדות מניקות – אין חוששין שמה בנה של זו או אצל זו, או שמה בנה של זו בא לו אצל זו. **גמרא** אמר רב נחמן משמיה דרב: הלכתא בכוליה פירקין, בר מפלוגתא. אמר רב שישת: אמינא, כי גייס ושכיב רב אמר להא שמשעתא, אהיא אילמא ארשא – מפליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא! אלא אדרבי אליעזר בן יעקב – משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי! אלא אדרבן שמעון בן גמליאל – מפלג פליגי בבביתא! אלא אדרבי יוסי בן המשולם – הא

אמר רב חרא זימנא, דאמר רב: הלכתא ברבי יוסי בן המשולם! אלא אשער בעל מוס – מפלג פליגי עקיבא בן מהללאל ורבנן! – לעולם אדרבן שמעון בן גמליאל, והא קא משמע לן: דברייא לא פלוגתא היא. וכיון דאמר רב: הלכתא בכוליה פירקין בר מפלוגתא, הלכה

אבל טומאה קלה של מגע מטמא עד שתפסל מאכילת כלב – שפיר, דזו אינה ראויה לגר, להכי לא מטמאה במשא. ובמגע נמי לא דאמרין: בדם הלידה נגע שהוא הרוב. **הא חזיא לכלב** – ותטמא במשא! קשיא לרבי ימינה. **הסריחה מעיקרא** – כגון שנשתברו אבריה מחיים ודחלעה. ההיא, אף על גב דחזיא לכלב – לא מטמאה במשא, דהא מעולם

לא ירדה לטומאת משא. אבל אי מעיקרא חזיא לגר, ונחתא לה טומאת משא – וטו לא סליק מינה עד שתיפסל מכלב. ואי קשיא: לעיל נמי, אמאי מוקמינן לה בקשיא הא הוה ליה לתרצו: להכי לא מטמא דך חררת דם במשא – דמעיקרא סרוחה היא, ואפילו רבי יוחנן מודה בהו תריץ: לאו סרוחה מעיקרא היא. דהא חזיא לגר אנב אימיה, כל זמן שהיתה בבטן. והכי מוקי לקמן. **ציר טהור** – כגון שהשיקו במים, שנפל לתוכו מים כל שהוא – טמא. כדמפרש: נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בצירם, וכי נפל ביה כל שהוא – מצא מין את מינו, ורבו מים על הציר, וטמאים. ולמאן דלית ליה טומאה שבטלה חורה ונעורה, מוקי ליה שנפל בו לאחר השקה מי עם הארץ כל שהוא. – קרוב למחצה. **טומאת משקין דרבנן** – בפרק קמא דפסחים (טז,א). **משנה** אין חוששין שמה בנה של אחת היה – שיהא הא אחריו בכור ספק, דנימא: דך דנימא לא ילדה מעולם, אלא שאהבה זו את בן הביתה, ואי משום דיש לה חלב – הא איכא מיעוטא דחולבות אף על גב שאינן יולדות. הא ודאי לא אמרין, אלא ודאי בנה הוא, ופטורה מן הבכורה. **מכבירות** – בחורות, שלא ילדו אלא עשתי. **אין חוששין שמה בנה של זו בא לו אצל זו** – דלחוש לכולהו בספק בבורות. אלא ודאי אותם הכרובים אצל המכבירות הוה בבורות ודאין, ואותן הכרובים אחר שאינן מכבירות – ודאי הוה פשוטן ודאין. **גמרא קב ונקי** – לא איצטריך לרב לאשמעינן. קב ונקי – מעט, שלא הוחר אלא במקומות מועטין, ומה שאמר – נקי הוא, שהלכה כמותו. דרבי יוסי בן המשולם ושער בכור בעל מום – הלכתא גינהו במתניתין, ומפרש לקמן. **לאו פלוגתא היא** – לא חשיבא פלוגתא. וכיון דבמתניתין לא פליגי עליה – הלכתא כוותיה. –

הלכה

אמר רב חרא זימנא, דאמר רב: הלכתא ברבי יוסי בן המשולם! אלא אשער בעל מוס – מפלג פליגי עקיבא בן מהללאל ורבנן! – לעולם אדרבן שמעון בן גמליאל, והא קא משמע לן: דברייא לא פלוגתא היא. וכיון דאמר רב: הלכתא בכוליה פירקין בר מפלוגתא, הלכה

דבעי השקה. דמאיזה טעם בעי השקה מתחלתו? אי רובא ציר – הא אמרו לעיל דמיעוטא מים בטלי להו ברובא, ובלא השקה נמי טהור! אלא חיישין דלמא רובא מיא. ומאיזה טעמא גופיה, נפלי ביה לאחר השקה מים טמאים כל שהוא – הרי מים טמאים הללו חוזרים ומטמאין אותן מים טהורים! ואי לאשמעינן היא גופה, דציר של עם הארץ בעי השקה – בפירוש הוה ליה למיתני: הלוקח ציר מעם הארץ – משקו במים וטהור! ויש לומר: דלא דמי סופו לתחלתו. דסלקא דעתך: מתחלתו נעשה הציר כמים טמאים – לא יצא מחוקת טומאה על ידי שנתלה לומר שהמים הם מעט. אבל הבא השקה, דמה נפשך טהור – הוה אמינא דשנפלו לו טמאים כל שהוא, משום חששא דשמן מים רוב לא נרצינו מחוקה. והשתא, למאן דמוקי האי "כל שהוא" מים טמאים הוא, ודייק מינה רב נחמן: זאת אומרת נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים ביניה, כלומר, פעמים שמערבין בו מחצה מים – לא למימרא שאם היה בו רוב לא היה טמא כשנפלו בו מים כל שהוא. דכמו כן היה טמא, כדפרישית. אלא למימרא, שאם מתחלתו לא היו רגלין לערב כי אם מועטין, אם כן (אם) לא הוה מטמא מים כל שהוא, דהא אכתי רובא ציר הוא. **אלא** אדרבי אליעזר בן יעקב כו' – ואם תאמר: הא מילפא פליגי רבנן דרבי שמעון דשיליא דלעיל! ואין לומר דלמא רב סבר כריש לקיש, דמפרש טעמא בפרק "המפלת" (נדה כו,ב): משום דנתבלבלה צורתו. דכל שכן דקשה טפי, דאי טעמא דבלבול צורה – אלמא לרבי שמעון לא בטל ברובו! ויש לומר: דלמא רבי שמעון סבר כמאן דאמר טומאה חמורה עד לגר. דלדידיה לא צריכין לטעמא דביטול ברוב, וכמו שפירשתי לעיל, דכל טומאת נבילה קרי טומאה חמורה, אפילו טומאת מגע. אי נמי, לא חשיב פלוגתא, כיון דלא נחלקו עליו בהדיא באותו דבר עצמו. **משנת** רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי – אף על פי שיש מקומות שפוסק הלכה כרבי אליעזר בן יעקב, כדאשכחן בריש "הדר עם הנכרי" (עירובין סו,ב), ורב גופיה בפרק "הבא על יבמתו" (בבמות סו,א) – יש דלא מסתבר כותיה, לפיכך הוצרך לפסוק הלכה. ופלוגתא

בכורות דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קכג

לערב בו רק פחות ממחצה מים, מכל מקום על ידי שנפלו עליהם עוד משדו מים, עד שנהיו המים מחצה ומחצה עם הציר, חוזרת למקומה הטומאה שנתבטלה, לפי שאין ביטול ב'מחצה' על מחצה.
מתרצת הגמרא: **אִימָא, עַד מִחְצָה** – אכן כך אמר רב נחמן שיש ללמוד מן המשנה שעמי הארץ נחשדו לערב קרוב למחצה מים בציר, ולכן אם נפל שם עוד משדו מים נעשו מחצה על מחצה ואינם בטלים עוד.
מתרצת הגמרא תירוצ' נוסף: **אִיפְעִית אִימָא**, בודאי רב נחמן דייק מן המשנה שנחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בציר, לפי שאם היו מערבים בו פחות מזה, אפילו אם נפל לתוכו עוד מים עד שנעשו המים מחצה על מחצה, אין הציר חוזר לטומאתו, שכן **טומאת עַם הָאָרֶץ** היא גזירה מִדְּרַבָּנָא, וכמו כן **טומאת מִשְׁקָן** – הדין שמשקים מקבלים טומאה, הוא מִדְּרַבָּנָא, שמן התורה אין המשקין מקבלים טומאה, וּבְרַבָּנָא גִזְרֵי רַבָּנָא, כְּפֻלָּא וּפְלִגָּא לֹא גִזְרֵי בִּה רַבָּנָא – רק במקום שהמים הם הרוב, גזרו חכמים עליהם טומאה, אבל במקום שהם רק מחצה על מחצה לא גזרו עליהם טומאה.

משנה

המשנה שלפנינו מבארת דינה של בהמה שאין ידוע אם כיברה או לא, שאם היא מניקה, הוכחה היא שילדה כבר, והולד שיוולד לה לאחר מכן אינו בספק בכורה.
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַלּוֹקֶת – הקונה בַּהֲמָה הַמְּנִיקָה את חלבה, לולד הנמצא עמה, מִן הַעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, ואינו יודע אם בנה הוא או לא. **אִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא בְּנָה שֶׁל אַחֲרֵת הִיא**, והיא עדיין לא ילדה כלל, וממילא, הולד שתלד לאחר מכן יהיה בספק בכורה, אלא אומרים אנו שודאי בנה הוא, והולד שתלד לאחר מכן, ודאי אינו בכור.
דין נוסף אומרת המשנה בענין בהמה המניקה ולד, שהוכחה היא שהוא ולד שלה: וכן אם נִכְנָם בעל הבית לַתּוֹף עֲדָרָא, והיו לו בעדר שתי קבוצות של בהמות, שעומדות ללדת. האחת, בהמות שעדיין לא ילדו מעולם. והשניה, בהמות שכבר ילדו בעבר. **וְרֹאָה אֵת הַמְּבִכִּירוֹת** – הבהמות שזו להם הפעם ראשונה שהם יולדות, וולדותיהם בכורות הם, שהם מְּנִיקוֹת מחלבם לולדות שעמם. **וְאֵת שְׂאִינָא מְבִכִּירוֹת** – הבהמות שלידה זו אינה ראשונה להם, שגם הם מְּנִיקוֹת מחלבם לולדות שעמם. ואינו יודע מי מהולדות נולדו מהמבכירות, ומי מהם נולד משאינם מבכירות. הדין הוא, שאין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא בְּנָה שֶׁל זֶה, – שאינה מבכירה, כֹּא לֹא אֵצֶל זֶה – שאינה מבכירה. **אוֹ שְׂמָא בְּנָה שֶׁל זֶה** – שאינה מבכירה, כֹּא לֹא אֵצֶל זֶה – המבכירה. אלא תולים שכל ולד כרוך ויונק מאמו, והולדות שעם המבכירות ויונקות מהם, הרי הם ודאי בכורות, ואילו שעם שאינן מבכירות, ודאי אינם בכורות.

גמרא

הגמרא מביאה שמועה של רב, בענין פסק ההלכה בנידונים שבמשניות שבפרק זה, ומתוך כך תברר ההלכה בנידון משנתינו. אומרת הגמרא: **אִמָּר רַב נְחֶמְיָא מִשְׁמִיה דְּרַב, הִלְכְתָא בְּבִלְיָה פְּרִיקִין** – כל הדינים המוזכרים במשניות שבפרק זה, הלכה הם. בין אם מוזכרים הם בשם תנא מסוים, ובין אם מובאים הם בסתם, ללא שם תנא. **כִּר – חוּץ מִפְּלוֹנְתָא** – מדינים שיש בהם מחלוקת.
הגמרא מבררת לענין איזה דין מהדינים השנניים בפרק זה, הוצרך רב לומר כלל זה. אומרת הגמרא: **אִמָּר רַב שְׁשֵׁי, אִמָּיָא – סבור אני לומר, בִּי יָיִים וְשִׁכְבִּי רַב אִמָּר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – שרב אמר שמועה זו, בשעה שנמנם ונשכב לישון. לפי שיש לתמוה על דבריו, **אִהֲיָא** – לענין איזה דין הוצרך לומר כלל זה שהלכה כמשנה שאין בה מחלוקת. **אִלְיָא אִרְשָׁא** – שעל הדין הראשון המוזכר בפרק זה (לעיל טז) שאמר רבי ישמעאל שיש גיל מסוים, שודאי הוא שעדיין לא ילדה הבהמה, והולד הראשון שנולד אחר גיל זה ודאי בכור הוא. ועל זה אמר רב שהלכה כמשנה זו. הרי (מפליגי) [מפלג פליגי] רַבִּי

אֵת זֶה – בין טומאת משא, וְאֵת זֶה – ובין טומאת מגע, מטמאה הנבילה עַד שתתעפש לגמרי ושוב לא תהיה ראויה אפילו לֵאכִילַת כֶּלֶב, קשה, הֲאִי חַיָּא לְכֶלֶב – הרי עדיין ראויה החררה לכלב, ומדוע אמר רבי חייא שאינה מטמאה במשא. מסיקה הגמרא: קִשְׁיָא – אכן קשה הדבר.

הגמרא מבארת את טעמם של בר פדא ורבי יוחנן: **גִּזְרָא** – נבאר את המחלוקת שהובאה בסמוך, **כִּר פְּדָא אִמָּר טומאה חמורה עַד לְגַר וְטומאה קְלָה עַד לְכֶלֶב, וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמָּר אֵת זֶה וְאֵת זֶה עַד לְכֶלֶב**. מבררת הגמרא: **מֵאִי טַעְמִיה דְּכִר פְּדָא** – מהו טעמו של בר פדא הסובר שנבילה שאינה ראויה לאכילת אדם, אינה מטמאה טומאה חמורה. ומשיבה: **דְּכִתִּיב (דברים יד כא) 'לֹא תֹאכְלוּ כֵל נְבִילָה לְגַר וגו' אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִתְּנָה וְאֶכְלָה, ודורשים, שנבילה הֲרָאוּהָ לְגַר (גֵּר וְתוֹשֵׁב), כלומר, לאכילת אדם, קְרוּיָה נְבִילָה** ומטמאה טומאה חמורה, וְשִׁאֲנִיהָ רָאוּיָה לְגַר – אבל אם אינה ראויה לאכילת גֵּר, לפי שהתעפשה, אֵינָה קְרוּיָה נְבִילָה ואינה מטמאה טומאה חמורה.

מבררת הגמרא את טעמו של רבי יוחנן: **וְאִידֵךְ** – ורבי יוחנן, מדוע אינו דורש את הפסוק כמו בר פדא. משיבה הגמרא: שלפי רבי יוחנן נצרך פסוק זה **לְמַעוּטֵי הֵיכָא דְהַפְּרִיחָה מַעֲיָקָא** – למעט נבילה שמעולם לא היתה ראויה לאכילת אדם, כגון שבחיה שברו אבריה והתליעו, שאינה מטמאה מפני שמעולם לא חלה עליה תורת טומאה, ולפיכך אין ללמוד מפסוק זה לאופן שמתחילתה היתה ראויה לאכילה ואחר כך התעפשה.

מבררת הגמרא: **וְאִידֵךְ** – בר פדא הסובר שמפסוק זה ממעטים נבילה שהיתה ראויה לאכילה ונתעפשה, היאך דורש כן, הרי פסוק זה נצרך למעט נבילה שמעולם לא היתה ראויה לאכילה. משיבה הגמרא: נבילה שהפריחה מַעֲיָקָא לֹא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוּטֵי – אין צריך פסוק כדי ללמוד שאין בה טומאה, שהרי **עֲפָרָא בְּעֻלָּא הוּא** – הרי היא חשובה כמו עפר ולא שייכת בה תורת טומאה, ולפיכך סובר שבהכרח הפסוק נדרש לענין בהמה שהיתה ראויה לאכילה ואחר כך התעפשה ואינה ראויה לאכילת אדם, שפקעה ממנה טומאת נבילה. הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: **תַּנֵּן במשנתינו (לעיל כא), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, בַּהֲמָה נִסָּה שֶׁשִּׁפְעָה חֲרָדַת דָּם, הִרִי זֶה תִקְבֵּר וְנִפְמַרְתָּ מִן הַבְּכוֹרֹת, וְהִנֵּי (וְשִׁנָּה) רַבִּי חִיָּא בְּרִייתָא, שהחררה אֵינָה מְטַמְּאָה לֹא כִּמְנַע וְלֹא כִּמְשָׂא, וְאִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן בְּבִיאוֹר דְּבִרֵי רַבִּי חִיָּא, מִשּׁוּם בִּיטוּל בְּרִיב נִנְעוּ כֶּה – מה שאמרו שאינה מטמאה הוא לפי שכשנימוח הולד מתבטל הוא ברוב הדם היוצא עמו מרחם האם. וקשה מֵאִי אִירִיא – מדוע נקט רבי יוחנן דווקא **מִשּׁוּם בִּיטוּל בְּרִיב**, תיפוק לִי דִלָּא אִיתְחַזִּי כֶּלֶל – הרי גם בלא זה אפשר לפרש שאינה מטמאה משום שלא היתה ראויה מעולם לאכילת אדם, שבוה גם רבי יוחנן מודה.**

מתרצת הגמרא: **הָא נָמִי אִיתְחַזִּי מַעֲיָקָא אֲנֵי אִימִיה** – גם ולד זה המעורב בחררה, היה ראוי מתחילתו לאכילה, שכן אם לא היתה הבהמה מפילה את החררה והיו שוחטים אותה, היתה החררה ראויה לאכילה יחד עם בשר האם.

הגמרא חוזרת לדון בדיון ציר הניקח מעם הארץ: **תַּנֵּן הָתָם – במסכת מכשירין (פ"ז מ"א), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, צִיר מְהוֹר – מוהל היוצא מן הדגים כשמולחים אותם, המעורב במים, שניקח מעם הארץ, וטיהר אותו על ידי השקה במי מקוה, שְׁנַפְלָא לְתוֹכּוֹ אַחֲרֵי ההשקה מִים כֹּל שְׂהוּא, טָמֵא – חזר הציר לטומאתו.**

אִמָּר רַב נְחֶמְיָא אִמָּר רַבָּה בַר אֲבִינָה, וְזֹאת אוֹמֶרֶת – ממשנה זו למדנו, שְׁנַחֲשָׁדוּ, כלומר, רגילים עַמִּי הָאָרֶץ לְעֶרֶב מַחְצָה [מים] בְּצִיר שלהם, ולכן חזר הציר לטומאתו, שכן אף על פי שכבר נתבטלו המים בתוכו מקודם, מכל מקום כעת שנפל עוד משדו מים בציר, נהפכו המים להיות רוב, ועל ידי כן חוזרים הם לטומאתם.

מקשה הגמרא על דברי רב נחמן: **וְלָמָּה לִי – למה נקט רב נחמן שחשודים לערב מַחְצָה מִים בציר, אֲפִילוּ בְּצִיר מַחְצָה נָמִי, וְהִנֵּי מִשְׁהוּ, הָוָה לִיָּה פְלִגָּא וּפְלִגָּא לֹא בְטִיל – והרי גם אם היו חשודים**

הַלֵּכָה בְּרֵבִי יוֹסִי בֶן הַמְּשׁוּלָם לָמָּה לִי – מדוע הוצרך רב לומר שוב בפירוש, שהלכה כרבי יוסי בן המשולם, והרי דברי רבי יוסי בן המשולם בכלל הכלל שאמר שההלכה ככל הדינים השנויים בפרק זה ואין בהם מחלוקת.

מתרצת הגמרא: אִי אָמַר רַק שֶׁהִלְכְתָּא דְּבִבְלִיָּה פִּירְקִין – שכל הדינים השנויים בפרק זה, הלכה הם. וְלֹא אָמַר גַּם שֶׁהִלְכְתָּא בְּרֵבִי יוֹסִי בֶן הַמְּשׁוּלָם. הִנֵּה אֲמִינָא, שמה שאמר שהלכה כמשניות שבפרק זה, אֲדַרְבֵּי יוֹסִי בֶן הַמְּשׁוּלָם קָאִי – כוונתו רק לדברי רבי יוסי בן המשולם. ואם תקשה, וּמֵאִי בְּבִלְיָה פִּירְקִין – אם כן מהו שאמר רב שהלכה בכל הדינים שבמשניות הפרק, והרי אין זה אלא דין אחד. יש ליישב, דְּרֵבִי יוֹסִי תִּרְתִּי אָמַר – שרבי יוסי אמר שני דינים. א. שמותר לתלוש את שיער הבכור כדי לעשות מקום לשחיטתו. ב. שמותר לתלוש שיער הבכור כדי לראות את מקום המום. ולענין דברי רבן שמעון בן גמליאל שבמשניות, היינו טועים לסבור שלא אמר על זה שכן הלכה. שכן חולקים חכמים על דבריו בברייתא, וּפְלוּגְתָּא דְּבִרְיִיתָא פְּלוּגְתָּא הִיא – אף מחלוקת השניה בברייתא שמה מחלוקת לענין מה שאמר רב 'חוץ מדבר שיש בו מחלוקת'. ולכן הוצרך לֹאשְׁמַעֲיָן בפירוש שֶׁהִלְכָה בְּרֵבִי יוֹסִי בן המשולם, וּלֹאשְׁמוּעִיָּן – והשמיענו בזה, שמה שאמר שהלכה כהמשניות שבפרק זה, דְּאִדְרָבֵּן שְׁמַעֲיָן בֶּן גַּמְלִיאֵל קָאִי – כוונתו על דברי רבן שמעון בן גמליאל שבמשניות, לפי שעל דברי רבי יוסי בן המשולם כבר אמר בפירוש שהלכה כדבריו. וּפְלוּגְתָּא דְּבִרְיִיתָא לֹא פְּלוּגְתָּא הִיא – ומחלוקת המוכרת בברייתא אינה בכלל דברי רב 'חוץ מדבר שיש בו מחלוקת'.

הגמרא מביאה את הברייתא שנחלקו בה חכמים על דברי רבן שמעון בן גמליאל. מבררת הגמרא: מֵאִי בְּרִייתָא – לאיזו ברייתא התכוונו, כשאמרו שחכמים חולקים על רבן שמעון בן גמליאל בברייתא. מבארת הגמרא: דְּתִנְיָא – ששנינו בברייתא, הִלּוּקָה בְּהִמָּה שהיא מְנִיקָה ולד הנמצא עמה מן הַעֵוֶבֶד בּוֹכְבִּים, ואין יודע אם בנה הוא או לא, הולד הַבָּא אַחֲרָיו – שיוולד מבהמה זו לאחר מכן, הרי הוא בְּכוֹר מִסָּפֵק. לפי שיתכן שעדיין לא ילדה מעולם, ומכך שהיא מְנִיקָה אין להוכיח שילדה כבר, מִפְּנֵי שְׁמִרְחֻמָּה – אזהבה היא גם ולדות אחרים ומניקתם, אָף עַל פִּי שְׂאִינָה יוֹלְדָה – אפילו שעדיין לא ילדה. רַבֵּן שְׁמַעֲיָן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הִדְבֵּר בְּחֻקָּתָהּ – שחוקה היא מכך שאהבה את הולד והניקתו, שכבר ילדה, והולד שתלד לאחר מכן, ודאי אינו בכור.

מוסיפה הברייתא: וְכֵן הָיָה רַבֵּן שְׁמַעֲיָן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הַנִּבְנִים לְתוֹךְ עֵדְרוֹ בְּלִילָה, וְרָאָה בְּעֶשֶׂר או בְּחֹמֶשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת, וְחִלְקָם הֵיוּ מִבְּכִירוֹת – שעדיין לא ילדו מעולם, וחלקם שְׂאִינִן מִבְּכִירוֹת – שכבר ילדו בעבר, וראה שכולם יוֹלְדוֹת, ומחמת החשיכה לא יכל להבחין מי הוא הולד של כל אחת מהבהמות. וְלִמְחַר הַשָּׁפִּים, וּמִצָּא שְׁהוּלוֹת הַזִּקְרִים תְּלוּיוֹת – כרוכות ויונקות מליונות – מבהמות שכבר ילדו בעבר. וְהוֹלְדוֹת הַנִּקְבּוֹת תְּלוּיוֹת – כרוכות ויונקות מִבְּכִירוֹת – מבהמות שזו להם הלידה ראשונה. אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנָה הֹכֵר שֶׁל זֶה – המבכירה, בָּא לוֹ אֶצְלָה זֶה – שאינה מבכירה, אלא ודאי היא שהזכרים שאצל שאינן מבכירות בניהם הם, ואינם בכורות, והניקבות הם שנולדו מהמבכירות.

הגמרא מסתפקת בביאור החוקה שיש בבהמה שמניקה לדעת רבן שמעון בן גמליאל: אִיבְעִינָא לָהּ – הסתפקו בני הישיבה, דְּבִרְ בְּחֻקָּתָהּ דְּקָאָמַר רַבֵּן שְׁמַעֲיָן בֶּן גַּמְלִיאֵל – מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל שיש חוקה שבהמה שאוהבת ומניקה ולד, ודאי ילדה. האם פירוש, דְּאִינָה מְרַחֶמֶת – אוהבת ומניקה ולד אחר, אֶלָּא אִם בֶּן יוֹלְדָה – ילדה בעצמה ולד. הָא הִכָּא דְּאֻלִּיד – אבל אם ילדה כבר בעבר, תִּיַּשְׁינִן לְרַחֲמֵי – חוששים שמא אוהבת היא ומניקה גם ולד אחר, אף שאינו בנה. וכשקנה בהמה שאוהבת ומניקה ולד, חוקה היא שודאי ילדה, אבל אין חוקה שולד זה הוא שלה. אוּ דְּלָמָּה הַחֻקָּה הִיא, שרק דִּידָה מְרַחֶמֶת – את שלה אוהבת היא ומניקה. דְּלֹא דִידָה – אבל ולד אחר, לעולם לא

מְרַחֶמֶת – אינה אוהבת ומניקת. ואם כן החוקה היא, שולד זה שלה הוא. שואלת הגמרא: לָמָּה נִפְקָא מִינָּה – איזה דין יוצא מספק זה, שהרי לפי שני הצדדים בהמה זו ודאי פטורה מבכורה. מיישבת הגמרא: אכן לענין בכור אין חילוק בין שני הצדדים, אבל יש חילוק לענין לְמִלְכָּא עַלָּה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵי – להתחייב מלקות אם שחטו גם את הבהמה וגם את הולד שמניקה, באותו יום. שֵׁאִי אֶמְרַת שהחוקה היא, דִּידָה מְרַחֶמֶת – שלעולם רק את שלה היא אוהבת ומניקה, דְּלֹא דִידָה לֹא מְרַחֶמֶת – וולד שאינו שלה אינה אוהבת ומניקה, לָכֵן – מתחייב מלקות, לפי שודאי בנה הוא. וְאִי אֶמְרַת שהחוקה היא רק שילדה כבר, ואחר שילדה דְּלֹא דִידָה נִפְי מְרַחֶמֶת – יכולה היא לאהוב ולהניק גם ולדות שאינם שלה, לֹא לָכֵן – לא יתחייב מלקות, מאחר שספק הוא שמא אף על פי שאהבתו והניקתו אינו בנה. ולענין זה יש להסתפק, מֵאִי – מה היתה כוונתו של רבן שמעון בן גמליאל, שאמר הדבר בחוקתו. הגמרא מביאה מדברי רבן שמעון בן גמליאל שבמשניות להוכיח שהחוקה היא שאינה אוהבת ומניקה ולדות אחרים כלל. מוכיחה הגמרא: תָּא שְׁמַעֲיָן, שנינו במשניות, רַבֵּן שְׁמַעֲיָן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הִלּוּקָה בְּהִמָּה המניקה ולד מן הַעֵוֶבֶד בּוֹכְבִּים, אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנָה שֶׁל אַחֲרָת הִיָּה, אלא ודאי בנה הוא. הרי מבואר שהחוקה היא שאינה אוהבת ומניקה ולדות אחרים כלל. דוחה הגמרא: מִי קִתְּנִי – האם כתוב שאין חוששים שמא בנה של אחרת הוא – הולד זהה. הרי הִיָּה קִתְּנִי – כתוב שאין חוששים שמא בנה של אחרת היא. ואפשר לפרש שְׂהָבִי קָאָמַר, שלענין פטור בכורה ודאי נפטרה, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנָה שֶׁל אַחֲרָת הוא זה, ואם כן אינה פטורה בודאי מן הבכורה, לפי שאין לחשוש שולד זה אינו שלה אֶלָּא אִם בֶּן הִיָּה לָהּ וְלָד אַחֵר מִעִיקָרָהּ – מתחילה. מוסיפה הגמרא להוכיח: תָּא שְׁמַעֲיָן, עוד שנינו במשנה בדברי רבן שמעון בן גמליאל, נִבְנִים בְּתוֹךְ עֵדְרוֹ וְרָאָה אֶת הַמִּבְכִּירוֹת מְנִיקוֹת, וְאֵת שְׂאִינִן מִבְּכִירוֹת מְנִיקוֹת, אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנָה שֶׁל זֶה אוּ בָּא לוֹ אֶצְלָה זֶה אוּ שְׂמָא בְּנָה שֶׁל זֶה אוּ בָּא לוֹ אֶצְלָה זֶה. אלא אלו שאצל המבכירות, ודאי בכורות הם, ואלו שאצל שאינם מבכירות, ודאי אינם בכורות. שואלת הגמרא: לפי הצד שאחר שילדה אוהבת ומניקה היא גם ולדות של אחרים, אֲמַאי – מדוע אין חוששין שאחת מניקה ולד שאינו שלה, והרי במקרה זה שכולם ילדו, לִיְחֻשׁ דְּלָמָּה לְרַחֲמֵי רַחִים – יש לחשוש שמא אוהבת והניקה ולד שאינו שלה. אלא מוכח, שלעולם אינה אוהבת ומניקה ולד של אחרים. דוחה הגמרא: גם לצד זה, שאחר שילדה, יכולה היא לאהוב ולהניק ולד של אחרים, והוּוּ רק כשאין שם אלא ולד של אחרים. אבל בְּמִקּוֹם דִּידָה – כשנמצא במקום גם ולד שלה, לעולם לֹא שְׂבִקָא דִידָה – לא תעזוב את בנה, וּמְרַחֶמֶת דְּלֹא דִידָה – ותאהב ותניק ולד של אחרת. ולכן, באופן זה, שגם הולד שלה נמצא במקום זה, ודאי הוא שהולד שהיא מניקה שם הלא. אבל כשילדה בעבר, וכעת אין במקום זה אלא ולד אחד, עדיין יש להסתפק אם ודאי בנה הוא, או שמא אוהבת והניקה ולד אחר. מוסיפה הגמרא להוכיח: תָּא שְׁמַעֲיָן, מדברי הברייתא, שאחר שהובאו דברי רבן שמעון בן גמליאל לגבי לוקח בהמה מניקה, שהדְּבִרְ בְּחֻקָּתָהּ וּפְטוּרָה מִן הַבְּכִירָה, שנינו [וְכֵן] ב'ו' בהיה נכנס לעדרו, וראה את המבכירות ושאינם מבכירות מניקות, אין חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו. מֵאִי לֹא – האם אין הפירוש במה שאמר יצחק, שִׁרְיָא דְּיֻמְיָא דְּסִפְיָא – שהדין במקרה הראשון הוא ממש כמו הדין במקרה האחרון. ואם כן, מֵה סִפְיָא וְדָאִי דִידָה – כשם שבמקרה האחרון, אומרים את שודאי בנה הוא, לפי שכשכונה נמצא במקום, ודאי אינה אוהבת ומניקה ולד אחר, אָף רִישָׁא וְדָאִי דִידָה – גם במקרה הראשון, בלוקח בהמה מניקה, אומרים את שודאי בנה הוא, ולא רק שפטורה היא מן הבכורה. ואם כן, יש לפשוט הספק, שהחוקה היא, שלעולם אינה אוהבת ומניקה ולד אחר, וודאי בנה הוא.

ופלוגתא דברייטא פלוגתא היא – ואם תאמר: דרבי יוסי בן המשולם נמי פליגי עליה ממה נפשך דברייטא, מדאיצטרך לפסוק הלכה כמותו? ויש לומר: דשמוא אין מחלוקת שנויה לא במשנה ולא בברייטא, אלא דקים ליה דפליגי רבנן עליה. **הנכנס** לתוך עדרו בלילה כו' ולמחר השכים כו' – תימה: למה ליה

לראות את מקום המום. אבל אדרבן שמעון
לא אמר רב, דהוא אמר "בר מפלוגתא",
אדרבן שמעון איכא פלוגתא בברייתא,
ופלוגתא היא. לזכא אשמועין הלכה כרבי
יסי ביהדיא, לגלוי ולמימרא אדרבן
שמעון בן גמליאל קאי האי "הלכתא
בבוליה פירקין", ופלוגתא דברייתא לאו
פלוגתא. מרחמת — אוהבת בן חבירתה.
ומצא זכרים — שנולדו עכשיו תלויין
והוכרח ויניקין הוקנת שנפטר כבר מן
הבכורה, ונקבות הנולדות עכשיו מצא
תלויות במכבירות. השטא אן כאן לכהן
כלום, דזכרים אן שם בכור — שהרי בני
הקולות, ונקבות תלויות במכבירות —
אן דין בכורות נהגת בהן. **אין חוששין** —

מחזקתין לה, ולענין "אותו ואת בנר" נמי לקי' **הא כדאיתא** — וסיפא — ודאי, וישא פטורות ודאי, והא ודאי נקבות תלויות במכביות, דלא שבקא דידה דקאי קמה ונ' הא יולדת אחרינא, ואינה מרחמת אלא אם כן יולדת. ולעולם לענין "אותו ואת בנר" והא אחרי' לא הוי בכור. **כרבנן שמעון** — לא מרחמא דלא דידה. והאי חזן גור שמעון כן גמליאל, והאי טמא היוצא מן הטהור, ומותר באכילה, כדמוכר בפירקין אסור. **מאי רבא יורה** — כיון דכרבנן סבירא ליה, דחיישי לדרומי — מאי "כי יב"א אלא דבריה הלכה? **עד שיוצ' הדבר** — אם בנה הוא אם לא. ו**כי תימא מספקא** כרבנן ואסור באכילה מספקא שמא ריחמתי. **לעולם פשיטא** ליה הלכה **כרבנן ע** לא הויא מרחמא ליה. ו**מיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון כו'** — והינינן "ע" — והאי אסור באכילה. ולענין בכורה מפיטר, משום דאז הוה דידה — שפיר, ואם ומיהו, ורמחתי להאי. **או אינא מרחמת** — ומותר באכילה, ודאי דידה הויא. (ד) **ברחל** — פטורה מן הכבורה, ממנה נפשי' אי האי לאו דידה — אחרינא הוה ליה. **הוא אמר** **הוא אמר** **אפילו אם תימצא לומר** — יולדת מרחמת — חזי מילי דמי

ות תלויות במכבירות - אינו חושש שְׂמָא בְּנֵה שֶׁל זוּ בָּא לוֹ אֶצֶל
ו'. דְּקָאָמֵר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - דְּאִינֵה מִרְחַמַּת אֱלָא אִם בֶּן
חִיטְשִׁין לְרַחֲמוּי. אוֹ דִלְמָא: יְדִידָה - מִרְחַמָּא, דִּלְא יְדִידָה - לֹא
לְמַלְקָא עֲלֵה מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ"; אִי אֲמַרְתּ: יְדִידָה מִרְחַמָּא,
וְאִי אֲמַרְתּ: דִּלְא יְדִידָה נְמִי מִרְחַמָּא - לֹא לְקִי. מֵאִי תָא שְׁמַע,
הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי - אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנֵה שֶׁל אַחֲרֵת הָיְתָה.
הַכִּי קָאָמֵר: אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנֵה שֶׁל אַחֲרֵת, אֱלָא אִם בֶּן הָיְתָה
נִגְסָה בְּתוֹךְ עֶדְרוֹ וְרָאָה אֶת הַמִּכְבָּרִית מְנוּקוֹת, וְאֵת שְׂאִינֵי מִכְבָּרִית
בְּנֵה שֶׁל זוּ בָּא לוֹ אֶצֶל זוּ, אוֹ שְׂמָא בְּנֵה שֶׁל זוּ בָּא לוֹ אֶצֶל זוּ;
יִחִים! - בְּמִקּוֹם יְדִידָה - לֹא שָׁבָקָא יְדִידָה וּמִרְחַמָּא דִּלְא יְדִידָה. תָּא
לֹא רִישָׁא דִּימָא דְסִיפָא מִה סִיפָא - וְדֹאִי יְדִידָה, אִף רִישָׁא -
בְּדֹאִיתָא, וְהִיא בְּדֹאִיתָא. - וּמֵאִי "וְכֵן" - אֶפְסוּרָה דְכִבּוּרָה. אָמֵר
תַּנּוּן: רָאָה חוּזִיר שֶׁבְּרִיד אַחֵר רָחַל - פְּסוּרָה מִן הַכִּבּוּרָה, וְאָסוּר
לָכֶם". פְּסוּר מִן הַכִּבּוּרָה כְּמֵאן - בְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְאָסוּר
בְּנֵן, מֵאִי "עַד יָבֹא וְיִזְרֶה עֶדֶק לָכֶם" "עַד שִׁידְעַע לֵךְ דְּבֵר" מִיפְּעִי
אִי הִלְכָה בְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אִי בְּרַבֵּן. אִי מִסְפָּקָא לִיָּה -
מִי מִסְפָּקָא לִיָּה וְהָאָמֵר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל
לִיָּאֵל בְּמִשְׁתַּנִּינוּ - הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מִעֵרֵב וְצִידֵן וְרָאָה אַחֲרוֹנָה!
בְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מִיָּהוּ מִסְפָּקָא לִיָּה אִי סָבַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
יְהוֹנָתָן מִרְחַמַּת. - אִי הַכִּי, עַד דְּאִשְׁמַעִינֵן חוּזִיר - לִישְׁמַעִינֵן טָלָה,
וְאֵת בְּנֵן! - חוּזִיר אִצְטְרִיכָא לִיָּה; דֹּאִי אִשְׁמַעִינֵן טָלָה, הוּא אִמְיָנָא:
מִרְחַמָּא - דְּמִינָה, דִּלְא מִינָה - לֹא; אִשְׁמַעִינֵן חוּזִיר דְּמִרְחַמַּת
אִיכָא לְמִימַר דִּלְמָא מִרְחַמָּא. וְהִינוּ דְּאָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּעִי
אֲחֵי

השוחט

את הבכור עושה מקום בקופין – בגמרא אמרינן: תני "לוקופין", כלומר, לצורך קופין. משמע דרך לשחוט בקופין, מולא קתני בסכין. ותימא: בפסחים פרק "אלו דברים" (ע"א) לא משמע כן, גבי סכין שנמצא בארבעה עשר – שוחט בה מיד, והקופין – שונה ומטביל. משום דסכין חוי לפסח לשחוט, והטבילוהו משלושה עשר, אבל

קופין לא חוי לפסח, דיש בו משום שבידת עצה! ונראה לפרש: דנקט הכא קופין משום דבעי עשיית מקום טפי מסכין, וצריכה עשיית מקום גדול. ולא כמו שפירש הקונטרס דעשיית מקום זה משום חלדה. דאם כן – סכין הוה ליה למינקט הכא, דאיכא למיחש טפי לחלדה. ועוד, דבעי הוה בפרק שני דחולין (ל"ב): תחת צמר מסוכך, מהו? ולא איפשטא. אלא דרך לעשות מקום לקופין כדי שיהא נוח יותר לחתוך ולשחוט, לפי שאין קופין נוח לחתוך בלא עשיית מקום. ומטעם זה נמי נקט בכור ולא (סתם) קרשים – לפי שהקדשים נשחטין בבכורה, יש שם סכין מומונים, ואין צריכים עשיית מקום. ועוד יש לומר: דנקט בכור – לפי שנהוג בזמן הזה. וגם דרך להיות צמר גדול, מתוך שמשאה אותו עד שיפול בו מום. כי הדיא דתנן בפרק "כל פסולי המוקדשין" (בבורות לה"א): מעשה בזכר של חולין וקס חשעו מדולדל. וצריך עשיית מקום טפי מטללים. ועוד, משום דלאו ד"ולא תגז" – בבכור כתיב. והיינו טעמא דשרי יהוה ליה דבר שאין מתכוין – ותולש דמתניתין – לאו בתולש ומתכוין קאמר, אלא עושה מקום, אם נתלש – נתלש. אבל אי טעמא משום דתולש לא היינו גוזז – יכול להיות דתולש במתכוין, כן נראה לפרש הסוגיא. ויש לתמוה: מה שייך לשאול זה על יום טוב? אי במתכוין – פשיטא להו דאסור, ואי בשאין מתכוין – פשיטא להו דשרי? ומיהו, הא גופה קמביעא להו: שאין מתכוין מהו ביום טוב, אם מותר או אסור. וקשיא, דבלאו יום טוב היו יכולין לשאול: הא דקתני מתניתין "ותולש את השער" – במתכוין קאמר, משום דתולש לא היינו גוזז. או ששא בשאין מתכוין קאמר, וגם שלא יהא בפסוק רשיעה, משום דתולש היינו גוזז! ונראה לפרש: דאפילו (תימצי לומר) תולש לא היינו גוזז, מכל מקום מדרבנן אסור במתכוין או בפסוק רשיעה, גזירה תולש אטו להו, ולעולם "ותולש" דקתני מתניתין – כשאין מתכוין ואינו פסוק רשיעה קאמר. ולענין בכור לא מצי למיבעי מידי בפשטה דמתניתין, אם לא לענין מלות. וקמביעא להו, כנגדו ביום טוב מהו דדלמא דוקא בכור, דתולש לא היינו גוזז, ולכא אסורא דאורייתא – הוא דשרי דבר שאין מתכוין. אבל ביום טוב, דאיכא אסורא דאורייתא דעוקר דבר מגידולו – לא שרינן בשאין מתכוין. אלא דלמא בבכור נמי איכא אסורא דאורייתא, דתולש היינו גוזז, וכי היכי דשרי בבכור משום דאין מתכוין – שרי נמי ביום טוב. וכן מוכח בסמוך, דקאמר רב: כנגדו ביום טוב מותר. ופריך מהא דאמר רב: הלכה כרבי יהודה, דבר שאין מתכוין אסור. ומשני: דתולש לא היינו גוזז, וביום טוב היינו טעמא דשרי – יהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד. ואם תימצי לומר דאי תולש לא היינו גוזז, אם כן "ותולש" דקתני במתניתין הוה במתכוין – היכי שרי כנגדו ביום טוב מתכוין משום דלאחר יד? ולאידך לישנא דאמרינן: רב סבר כרבי יוסי בן המשולם, ורבי יוסי בן המשולם לא סבר כרב – היינו דשרי בבכור, דאין מתכוין, משום דתולש לא היינו גוזז. אבל רבי יוסי בן המשולם מתיר אפילו היינו גוזזים אומרים דתולש היינו גוזז, דשרי שאין מתכוין בכל מקום, דבאשכח גבי פרה. (ד"ל) דקאמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם לעיל, משמע דלא הוה פלוגתא. וכמה תנאי אשכחן דסביר דבר שאין מתכוין אסור, לקמן במכילתין גבי בכור שאחזו דם (ל"ב), ובמתניתין דכלאים (פרק ט משנה ו'–י), ובביצה (כ"ג), בברייתא דגרידא ויש לומר: דלמא מטעם דפסוק רב כוותיה, משום דתולש לא היינו גוזז – לא אשכחן דפליגי, ועוד, כדפרישית לעיל, דלא קרי פלוגתא אלא אם כן נחלקו על אותו דבר עצמו. וכן צריך לומר, דהא בשותף נחלקו רבי יוסי ורבנן בחולין לענין ראשית הנו (ק"ו), דאיכא למאן דמחייב – אלמא מקרי "גז צאנך". והוא הדין תולש דהיינו גוזז, אם לא נחלק בין תולש לשותף. ואם תאמר: לקמן דמיתרי ראיא מפרה, דסבר רבי יוסי בן המשולם דבר שאינו מתכוין מותר. ומשני: שאני פרה דקדשי בדק הבית היא. ופריך: והא אמר רבי אלעזר קדשי בדק הבית אסורין בגזיה ועבודתה! ומשני: מדרבנן. ופריך: והא איכא אסורא דרבנן! שמע מינה שרוצה לדקדק, דכי היכי דשרי דאין מתכוין בדרבנן – שרי נמי בדאורייתא! ויש לומר דהדיא מדרבנן לא דמו כלל לתולש לא היינו גוזז, ולעוקר דבר מגידולו כלאחר יד. דאין אסורא חללו דאורייתא בשום מקום, אבל בפרה איירי בגזיה ומגידולו. דאף על גב דמדראורייתא אין אסור קדשי בית הבית בגזיה ועבודה לדבריה, דכל דתקן רבנן – כעין דאורייתא תקן ולגמרי עשו קדשי בדק הבית כקדשי מזבח. וראיה לדברי מפרק קמא דכתובות (ה"ב), דאיבעיא להו: מהו לבעול בתחלה בשבת? לדם הוא צריך ושרי, פירוש: דמיפקד פקיד, או לפתח הוא צריך, ואסור? אם תמצי לומר לדם הוא צריך ופתחא ממילא קא הוי, הלכה כרבי יהודה דמקלקל הוא אצל פתח. אלמא שרי רבי יהודה דבר שאין מתכוין במקלקל, דאף על גב דאיכא אסורא דרבנן במקלקל לחדיה. והא דאמר רבי יהודה באין מתכוין בגרידא, ואף על גב דמקלקל הוא, כדמוכח בסוף פרק קמא דחגיגה (י"א), גבי חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה, ובפרק "יום טוב" (ביצה כ"ג) אסור רבי יהודה קידור, משום דדבר שאין מתכוין הוי במקלקל בהוצאת דם – יש לחלק בין במקום מצוה למקום שאין מצוה. אי נמי, גבי גרידא איכא לפרש: שמא מתקן, שמשוה גומות מצד אחר. וגבי קידור – נהנית בהמה בהוצאת הדם, מידי דהוה אדם הקוד. והוא הדין גבי "וכן תולש את השער לראות את מקום המום", ודבעי לתלחלוהו לא ריעבד, ומסיק דלכתחלה קאמר. ומשעמ מדנני "וכן" דרישא נמי לכתחלה קאמר כמו בסיפא – לאו לכתחלה שיתולש במתכוין קאמר, אלא באותן שהתירו משום שחטה – נתיר נמי לכתחלה לראות מקום המום. או דיעבד, כלומר, דאי נמי עשה – לא יזינו ממקומו. כן נראה כמו שפירשתי, ומתיישבת כל הסוגיא. ואם נפרש דאם תולש לא היינו גוזז שרי אפילו לתולש במתכוין, צריך לומר דלקמן דשרי כנגדו ביום טוב משום דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד – אפילו במתכוין לתולש (שם) נמי שרי, שהתירו חכמים שלא לתקלקל שחטתו ביום טוב.

אחאי כרבי – אדם גדול וחשוב בדורו: תיבעי ליה טלה. דהא בבבלי פליגי – קמביעא ליה לבכורה אליבא דרבנן. ואליבא דר"ש פשיטא דפטורה דאפי' דמינה לא הוה מרחמא אלא אם כן לידה, וכל שכן דלאו מינה. ולענין אכילה מביעא ליה ואפילו לרבן שמעון, וכל שכן לרבנן. דלאו מינה לא – מרחמא, והא ודאי ידיד היא, ופטורה מן הבכורה.

או דלמא דלאו מינה נמי מרחמא – והבא אחריו בכור מספק. אם תימצי לומר כו' – אי סבירא ליה יולדת אינה מרחמא – הא ודאי מותר, דבנה הוא. אלא אם (כן) תימצי לומר: יולדת מרחמא. והאי דפטר ליה מבכורה משום דאי האי (לאו) ידיד – אחריתא הוה ליה, אבל האי דסריך בתרה לא פשיטא לן דרידה הוא – הני מלי דמינה, אבל דלאו מינה – לא, והאי חזיר ודאי בנה הוא, ומותר באכילה. משנה עושה מקום בקופין – מפנה את השער מכאן ומכאן למקום שחטת הסכין. ותולש את השער – לכאן ולכאן למקום חתך הסכין, משום חלדה. ולא אמרינן: גוזז הוא את הבכור. ובלבד שלא יזינו – שלא יאמרו: גזיה עבדי בקדשים. אלא יניחנו מסוכך עם הצמר מכאן ומכאן, לראות מום – להראותו לחכם. גמרא כנגדו ביום טוב – בבבית חולין, משום שחטה, בעי למיעבד או לא לאו היינו גוזז – ובכור, גזיה הוא דאסור, דכתיב (דברים טו): "ולא תגז". לתולש, אלא מפנהו ומשכו אילך ואילך, אם נתלש נתלש, שילוח לרב חננאל – תלמידיה דרב. אי אמר לכו משמיה דרב הלכה כרבי יוסי. פשיטא לכו – אנא טעמא.

מותר

מותר
מותר
מותר

טוב? אי במתכוין – פשיטא להו דאסור, ואי בשאין מתכוין – פשיטא להו דשרי? ומיהו, הא גופה קמביעא להו: שאין מתכוין מהו ביום טוב, אם מותר או אסור. וקשיא, דבלאו יום טוב היו יכולין לשאול: הא דקתני מתניתין "ותולש את השער" – במתכוין קאמר, משום דתולש לא היינו גוזז. או ששא בשאין מתכוין קאמר, וגם שלא יהא בפסוק רשיעה, משום דתולש היינו גוזז! ונראה לפרש: דאפילו (תימצי לומר) תולש לא היינו גוזז, מכל מקום מדרבנן אסור במתכוין או בפסוק רשיעה, גזירה תולש אטו להו, ולעולם "ותולש" דקתני מתניתין – כשאין מתכוין ואינו פסוק רשיעה קאמר. ולענין בכור לא מצי למיבעי מידי בפשטה דמתניתין, אם לא לענין מלות. וקמביעא להו, כנגדו ביום טוב מהו דדלמא דוקא בכור, דתולש לא היינו גוזז, ולכא אסורא דאורייתא – הוא דשרי דבר שאין מתכוין. אבל ביום טוב, דאיכא אסורא דאורייתא דעוקר דבר מגידולו – לא שרינן בשאין מתכוין. אלא דלמא בבכור נמי איכא אסורא דאורייתא, דתולש היינו גוזז, וכי היכי דשרי בבכור משום דאין מתכוין – שרי נמי ביום טוב. וכן מוכח בסמוך, דקאמר רב: כנגדו ביום טוב מותר. ופריך מהא דאמר רב: הלכה כרבי יהודה, דבר שאין מתכוין אסור. ומשני: דתולש לא היינו גוזז, וביום טוב היינו טעמא דשרי – יהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד. ואם תימצי לומר דאי תולש לא היינו גוזז, אם כן "ותולש" דקתני במתניתין הוה במתכוין – היכי שרי כנגדו ביום טוב מתכוין משום דלאחר יד? ולאידך לישנא דאמרינן: רב סבר כרבי יוסי בן המשולם, ורבי יוסי בן המשולם לא סבר כרב – היינו דשרי בבכור, דאין מתכוין, משום דתולש לא היינו גוזז. אבל רבי יוסי בן המשולם מתיר אפילו היינו גוזזים אומרים דתולש היינו גוזז, דשרי שאין מתכוין בכל מקום, דבאשכח גבי פרה. (ד"ל) דקאמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם לעיל, משמע דלא הוה פלוגתא. וכמה תנאי אשכחן דסביר דבר שאין מתכוין אסור, לקמן במכילתין גבי בכור שאחזו דם (ל"ב), ובמתניתין דכלאים (פרק ט משנה ו'–י), ובביצה (כ"ג), בברייתא דגרידא ויש לומר: דלמא מטעם דפסוק רב כוותיה, משום דתולש לא היינו גוזז – לא אשכחן דפליגי, ועוד, כדפרישית לעיל, דלא קרי פלוגתא אלא אם כן נחלקו על אותו דבר עצמו. וכן צריך לומר, דהא בשותף נחלקו רבי יוסי ורבנן בחולין לענין ראשית הנו (ק"ו), דאיכא למאן דמחייב – אלמא מקרי "גז צאנך". והוא הדין תולש דהיינו גוזז, אם לא נחלק בין תולש לשותף. ואם תאמר: לקמן דמיתרי ראיא מפרה, דסבר רבי יוסי בן המשולם דבר שאינו מתכוין מותר. ומשני: שאני פרה דקדשי בדק הבית היא. ופריך: והא אמר רבי אלעזר קדשי בדק הבית אסורין בגזיה ועבודתה! ומשני: מדרבנן. ופריך: והא איכא אסורא דרבנן! שמע מינה שרוצה לדקדק, דכי היכי דשרי דאין מתכוין בדרבנן – שרי נמי בדאורייתא! ויש לומר דהדיא מדרבנן לא דמו כלל לתולש לא היינו גוזז, ולעוקר דבר מגידולו כלאחר יד. דאין אסורא חללו דאורייתא בשום מקום, אבל בפרה איירי בגזיה ומגידולו. דאף על גב דמדראורייתא אין אסור קדשי בית הבית בגזיה ועבודה לדבריה, דכל דתקן רבנן – כעין דאורייתא תקן ולגמרי עשו קדשי בדק הבית כקדשי מזבח. וראיה לדברי מפרק קמא דכתובות (ה"ב), דאיבעיא להו: מהו לבעול בתחלה בשבת? לדם הוא צריך ושרי, פירוש: דמיפקד פקיד, או לפתח הוא צריך, ואסור? אם תמצי לומר לדם הוא צריך ופתחא ממילא קא הוי, הלכה כרבי יהודה דמקלקל הוא אצל פתח. אלמא שרי רבי יהודה דבר שאין מתכוין במקלקל, דאף על גב דאיכא אסורא דרבנן במקלקל לחדיה. והא דאמר רבי יהודה באין מתכוין בגרידא, ואף על גב דמקלקל הוא, כדמוכח בסוף פרק קמא דחגיגה (י"א), גבי חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה, ובפרק "יום טוב" (ביצה כ"ג) אסור רבי יהודה קידור, משום דדבר שאין מתכוין הוי במקלקל בהוצאת דם – יש לחלק בין במקום מצוה למקום שאין מצוה. אי נמי, גבי גרידא איכא לפרש: שמא מתקן, שמשוה גומות מצד אחר. וגבי קידור – נהנית בהמה בהוצאת הדם, מידי דהוה אדם הקוד. והוא הדין גבי "וכן תולש את השער לראות את מקום המום", ודבעי לתלחלוהו לא ריעבד, ומסיק דלכתחלה קאמר. ומשעמ מדנני "וכן" דרישא נמי לכתחלה קאמר כמו בסיפא – לאו לכתחלה שיתולש במתכוין קאמר, אלא באותן שהתירו משום שחטה – נתיר נמי לכתחלה לראות מקום המום. או דיעבד, כלומר, דאי נמי עשה – לא יזינו ממקומו. כן נראה כמו שפירשתי, ומתיישבת כל הסוגיא. ואם נפרש דאם תולש לא היינו גוזז שרי אפילו לתולש במתכוין, צריך לומר דלקמן דשרי כנגדו ביום טוב משום דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד – אפילו במתכוין לתולש (שם) נמי שרי, שהתירו חכמים שלא לתקלקל שחטתו ביום טוב.

אמר הלכה כרבי יוסי בן המשולם איפשוט לכו – ואם תאמר: מה היה מקפיד בכך? הא בכל ענין כנגדו ביום טוב מותר, או משום דבר שאין מתכוין, או משום עוקר דבר מגידולו כלאחר יד, כדלקמן! ויש לומר: דאם לא היה הלכה כמותו, אלא היה אסרינן בבכור, ואף על גב דתולש לא היינו גוזז. שהחמירו חכמים, ולא התירו משום צורך תיקון שחטת בכור – כמו כן לא יתירו בעוקר דבר מגידולו כלאחר יד משום צורך תיקון שחטת יום טוב.

בכורות דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קכז

47 מוסיף רבי יוסי בן המשולם: וכן יש עוד מקרה שמותר לתלוש ולהניח
48 את השיער מסובך עם שאר הצמר. והוא, התולש את השער של
49 הבכור, כדי שיוכל החכם לראות את מקום המום המוסתר על ידי
50 השיער, ויורה אם הוא מום קבוע או לא.

גמרא

51 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בדיון משנתינו: אמר רב, הלכה
52 כרבי יוסי בן המשולם, שמותר לתלוש את שיער הבכור, לצורך
53 שחיטתו, ולצורך ראיית המום הנמצא במקום השיער.

54 הגמרא מבררת אם מותר לתלוש לצורך שחיטה, ביום טוב, ומתוך
55 כך יתברר עיקר טעמו של רבי יוסי בן המשולם: פועל מצינה – שאלו
56 בני הישיבה מרב הונא, כנגדו – באופן הדומה לדברי רבי יוסי בן
57 המשולם, שהתיר לתלוש לצורך שחיטת הבכור, והוא בבא לשחוט
58 בהמת חולין ביום טוב, מהו – מה דינו, האם גם בזה סובר רבי יוסי
59 בן המשולם שמותר לתלוש את השיער שבמקום השחיטה.

60 מפרשת הגמרא את צדדי הספק: האם מעמא – טעמו דרבי יוסי בן
61 המשולם שהתיר במשנתינו לתלוש לצורך שחיטה, אף שגזירות
62 הבכור אסורה מן התורה, הוא משום דקסבר – שסובר שהתולש
63 ביד, לא היינו – אינו בכלל גזוז בכור שאסרה תורה, שנאמר (דברים
64 טו) וְלֹא תִגַּז בְּכֹר צֹאנְךָ. לפי שגזוז אינו אלא בכלי, אבל כשעושה
65 כן ביד, תלישה היא ולא גזיזה. ולפי זה, ביום טוב, אסור לתלוש
66 את השיער ביד לצורך שחיטה, אף שאינו בכלל גזוז את הצמר,
67 שהיא אחת מל"ט מלאכות, משום דהוה ליה – שהרי זה עוקר דבר
68 מגידולו, ותולדה של מלאכת קוצר היא ואסור מדאורייתא. והצד
69 השני הוא, או דלמא – שמה, בעלמא – בשאר המקרים בעולם,
70 לענין תלישה ביד, סבר רבי יוסי בן המשולם שהתולש ביד, היינו
71 – הרי הוא גזוז, ואסור בקדשים. והיינו מעמא דשרי – והטעם
72 שהתיר רבי יוסי במשנתינו הוא, משום דהוה ליה – שהרי זה דבר
73 שאין מתכווין, שבמעשה זה של פינוי המקום מהשערות, אינו מתכוין
74 לתולשם, ודבר שאין מתכוין מותר. ולטעם זה גם ביום טוב כשמפנה
75 המקום משערות לצורך השחיטה, דבר שאין מתכווין הוא, שאינו
76 מתכוין לא לגזוז ולא לעקור דבר מגידולו, ומותר.

77 אמר להו – השיב להם רב הונא לבני הישיבה, וילו שילוח – לכו
78 ושאלו לרב חננאל שהיה תלמידו של רב, על עיקר דברי רבי יוסי בן
79 המשולם במשנתינו לענין תלישה לצורך שחיטת בכור, אם אמר רב
80 שהלכה כמותו או לא. ואי אמר – ואם יאמר לכם שהלכה כרבי יוסי
81 בן המשולם לגבי בכור, שובו אלי, ואיפשוט לבו מה שהסתפקתם
82 לענין יום טוב.

83 אתו – באו בני הישיבה, שילוח – ושאלו את רב חננאל, אם הלכה
84 כדברי רבי יוסי בן המשולם. ואמר להו, הכי אמר רב, שהלכה
85 כרבי יוסי בן המשולם. אתו – חזרו ובאו לקמיה דרב הונא, ואמרו
86 לו שכך אמר להם רב חננאל בשם רב, שהלכה כרבי יוסי בן המשולם
87 לגבי בכור. ואמר להו – ופשט להם רב הונא את מה שהסתפקו, שגם
88 כנגדו – במקרה הדומה לתלישת השיער לצורך שחיטת בכור, שהוא
89 תלישת השיער לצורך שחיטה ביום טוב, מותר.

90 מוסיפה הגמרא: איתמר נמי – כך גם אמרו בני הישיבה, שאמר רב
91 חנניה בר שלמיא, משמיה דרב – בשם רב, שנגדו ביום טוב,
92

1 אחא ברבי – שהיה אדם גדול וחשוב בדורו, ראה חזיר שברוך
2 אחר רחל ויונק ממנה, מהו – מה דינו, והאם תולים אנו שבנה הוא.
3 שואלת הגמרא: מאי קמיבעיא ליה – לענין מה הסתפק. אילימא
4 שהסתפק לבכורה – לענין הולד שתלד רחל זו לאחר מכן, אם בכור
5 הוא. וקמיבעיא ליה – וצדדי הספק שלו הם, אי הלכתא כרבנן
6 שמעון בן גמליאל, שסובר שפטורה מן הבכורה, אי הלכתא כרבנן,
7 שלדעתם יתכן שמניקה היא ולד של אחר, ועדיין לא ילדה מעולם.
8 דוחה הגמרא: אין לפרש כן, משום שאם כן קשה, תיבעי ליה מלה
9 – מדוע הוצרך להסתפק לענין חזיר, יותר היה לו להסתפק לענין
10 טלה הכורך אחר רחל. שעל זה נחלקו רבן שמעון בן גמליאל
11 וחכמים.

12 אלא מפרשת הגמרא: כי קמיבעיא ליה – מה שהסתפק אחא ברבי
13 הוא, לענין שני דברים. האחד, לענין בכורה, אם הולד שתלד רחל
14 זו לאחר מכן בכור הוא. ואליבא דרבנן – וספק זה הוא רק לפי דעת
15 חכמים. והשני, לענין היתר אכילה, אם ולד זה הנראה כחזיר מותר
16 באכילה. וספק זה הוא אליבא – לפי דעתו דרבן שמעון בן גמליאל.
17 מבארת הגמרא: מה שהסתפק לבכורה הוא, שלדעת רבן שמעון בן
18 גמליאל, פשוט הוא, שהולד שתלד לאחר מכן אינו בכור, שהרי
19 לדעתו ודאי אינה מניקה ולד של אחר. והסתפק, שמה אפילו לרבנן
20 דאמרי מרחמא – שבהמה אוהבת ומניקה גם ולד שאינו שלה. שמה
21 כי מרחמא, רק דמינה – ולדות שהם מהמין שלה, אבל דלא מינה
22 – ולדות שאינם ממין, לא – לעולם אינה אוהבת ומניקה. ואם כן
23 חזיר שאינו ממין רחל ודאי ולד שלה הוא, והולד שתלד לאחר מכן,
24 ודאי אינו בכור. או דלמא, דלא מינה נמי מרחמא – אוהבת ומניקה
25 היא גם ולדות ממין אחר, ויתכן שעדיין לא ילדה מעולם. והענין
26 השני שהסתפק הוא לאכילה, שלדעת חכמים פשוט שאסור הוא
27 באכילה, שמה אינו בנה, אלא ולד בהמה טמאה הוא. והסתפק שמה
28 אפילו לרבן שמעון בן גמליאל יהא אסור באכילה. והטעם, משום
29 שאפילו אם תמצא לומר שרבן שמעון בן גמליאל סבר, יולדת
30 מרחמא – שבהמה שילדה בעבר, אוהבת ומניקה גם ולדות שאינם
31 שלה יש להסתפק שמה זהו רק בדמינה – בולדות שהם מאותו המין
32 שלה. אבל דלא מינה – ולדות שאינם ממין, לא – ודאי אינה
33 אוהבת ומניקה. ואם כן חזיר הכורך אחר רחל ודאי בנה הוא, ומותר
34 באכילה. או דלמא, דלא מינה נמי מרחמא, ואין זה ודאי שבנה
35 הוא. וממילא אסור הוא באכילה. מסיקה הגמרא: תיקו – יעמדו
36 שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

משנה

37 המשנה שלפנינו עוסקת בדיון ההתעסקות בשיער הבכור ותלישתו
38 באופנים מסויימים. רבי יוסי בן המשולם אומר, יש שני מקרים
39 שמותר לתלוש את שיער הבכור, הראשון הוא השוחט – העומד
40 לשחוט את הבכור, והשערות שבמקום השחיטה מעכבות את
41 השחיטה, עושה – מפנה הוא מקום בקופיין – סכין גדולה של
42 טבחים, מיכן ומיכן – מצידו המקומות הנצרכים לו לשחיטה, וכן
43 תולש הוא את השער שבמקום השחיטה כדי שיוכל לשחוט ללא
44 כל חשש, ובלבד שלא יזינו לשיער שתלש ממקומו למקום אחר,
45 אלא יניחנו במקומו מסובך עם שאר הצמר.
46

1 מוֹתֵר. ולפי זה, טעמו של רבי יוסי בן המשולם שהתיר במשנתו,
2 הוא מפני שדבר שאין מתכוין מותר.

3 הגמרא מבררת את דעתו של רב בדין דבר שאין מתכוין. מקשה
4 הגמרא: וּמִי אָמַר רַב הֵבִי – האם נכונה השמועה שאמר רב חנניה
5 בשמו של רב, שמותר לפנות מקום השיער לצורך שחיטה ביום טוב,
6 ומשום שאף אם יגיע לידי תלישת שערות אך דבר שאינו מתכוין
7 מותר. וְהָאֵם אָמַר רַב חֵיָא בְרַ אִשִּׁי מְשִׁמֵּיהּ דְּרַב, מְסֻכְרֵיָא דְּנִיּוּתָא
8 – סתימת ברו החבית של יין או של שיכר, שהיא על ידי בלאי בגדים
9 מפשתן, אֲסוּר לְהוֹדִיקָהּ – להדק את הבגדים בכח כדי שתסתם יפה,
10 בְּיוֹמָא טָבָא – ביום טוב, מפני שעל ידי ההידוק, הוא בא לידי סחיטת
11 הבגד מדיקין שבו, אלא יניח את בלאי הבגדים בצורה רפודה. והרי
12 כשמדקק את הבגד, אינו מתכוין לסחוט את היין ממנו, אלא עושה
13 כן רק כדי לסתום היטב את הנקב שבברז, ואף על פי כן אסור רב
14 לעשות כן ביום טוב, הרי שסובר הוא שדבר שאין מתכוין אסור ביום
15 טוב. ואין יתכן שהתיר לפנות את מקום השיטה ביום טוב, אף שבא
16 לידי תלישה.

17 מתרצת הגמרא: אין לדמות דין זה של הידוק הסתימה, לשאר דבר
18 שאינו מתכוין, לפי שפִּתְהֵיָא – בהידוק הסתימה, אִפְּלִיל רַבִּי שְׁמַעוֹן
19 שסובר (שבת כב. ע"ד) שדבר שאינו מתכוין מותר, מוֹדָה הוּא שאסור
20 להדק את הבגד. דְּהֵרִי אֲפִי וְרַבָּא דְּאָמְרֵי תְּרוּיָהוּ – שאמרו שניהם,
21 דְּמוֹדָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּפִסְקֵי רִישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת – בחותך את ראש
22 הבהמה, ואומר שאין בכוונתו שתמות, שכיון שעל ידי מעשה זה
23 ודאי תמות, אין אומרים בזה שדבר שאין מתכוין מותר. וכמו כן
24 הידוק הבגד בנקב שבחבית, כיון שודאי הוא שִׁסְחָט הבגד, אין
25 להתיר משום שאינו מתכוין. מה שאין כן במפנה את השיער לצדדים
26 לצורך השחיטה, אין זה דאי שיתלשו שערות, ולכן התיר רב גם
27 ביום טוב. נמצא, שמדברי רב לענין הידוק סתימת החבית אין להוכיח
28 שדעתו שדבר שאין מתכוין אסור.

29 מוסיפה הגמרא להקשות: וְהָא – והרי מצינו שרב אמר בפירושו,
30 שדבר שאין מתכוין אסור. שעיקר דין זה מחלוקת תנאים הוא, ודעת
31 רבי יהודה (ביצה ג.) שדבר שאין מתכוין אסור, ודעת רבי שמעון (שבת
32 א.) שדבר שאין מתכוין מותר. ונחלקו רב ושמואל אם הלכה כרבי
33 יהודה או כרבי שמעון. וְאָמַר רַב חֵיָא בְרַ אִשִּׁי אָמַר רַב, שְׁהִלְכָה
34 בְּרַבִּי יְהוּדָה שדבר שאינו מתכוין אסור. וְרַב חֵנִן בְּרַ אִמִּי אָמַר
35 שְׁמוּאֵל, שְׁהִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שדבר שאין מתכוין מותר. ומוסיפה
36 הגמרא: וְרַב חֵיָא בְרַ אֲבִין מְתֵינִי בְּלֹא גְבִיר – שנה את מחלוקתם
37 של רב ושמואל שנחלקו כן בפירוש, ולא רק על פי שמועה שאמרו
38 אחרים בשמם, וכך שנה, רַב אָמַר, הִלְכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְשְׁמוּאֵל
39 אָמַר, הִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. ואם כן קשה, שכיון שדעת רב שדבר
40 שאין מתכוין אסור, כיצד התיר לפנות את השיער ביום טוב לצורך
41 שחיטה, והרי אף שאינו מתכוין לתלוש, אסור.

42 מיישבת הגמרא: אין טעמו של רב כפי שהבינה הגמרא עד עתה,
43 אֵלָּא, לְעוֹלָם כָּכָר רַב, דְּכָר שְׂאִין מְתַבְּוִין אָסוּר. וְתוֹלֵשׁ – והטעם
44 בתולש במשנתו שהתיר רב כדברי רבי יוסי, הוא משום שתולש ביד
45 לֹא הֵינּוּ – אינו בכלל גִּזְזוּ. וְכִיּוֹם טוֹב – ומה שפסק ביום טוב
46 להתיר לפנות את השער, אף ששם אין שייך להתיר מטעם זה, הֵינּוּ
47 מְעַמָּא דְּשָׁרִי – זהו טעמו שפסק להיתר, משום דְּהוּהוּ לִיה – שהרי
48 זה עוֹבֵר דְּכָר מְגִידוּלָא בְּלֹאחֶר יָד – בשינוי, שאין הדרך לתלוש
49 השיער ביד, אלא על ידי כלי. ולכן אף משום קוצר אינו נאסר.

50 הגמרא מבררת אם בכל דבר הנתלש ביד ולא בכלי, אומרים אנו
51 שאין זה בכלל גזירה, ועיקרת דבר מגידולו. מקשה הגמרא: וְהָאֵם
52 תוֹלֵשׁ בִּיד, לֹא הֵינּוּ – אינו בכלל גִּזְזוּ. וְהִתְנַיָּא, הַתוֹלֵשׁ אֶת הַכֶּנֶף
53 – אדם שתלש נוצה גדולה מכנף העוף, בשבת בשוגג, ולאחר מכן
54 הִקְוָמָמוּ – חתך את ראש הנוצה, ואחר כך הִמְוָרְטוּ – החליק את
55 הקנה של הנוצה מהשערות שבצידיה, חֵיִיב שְׁלֹשׁ הַמַּאֲוֵת. וְאָמַר
56 רִישׁ לְקִישׁ לבאר את המלאכות שעשה במעשים אלו, שְׁתוֹלֵשׁ חֵיִיב,
57 מְשוּם תולדה של מלאכת גִּזְזוּ את הצמר. וְקוֹמֵם חֵיִיב, מְשוּם
58 תולדה של מלאכת מְתַתֵּךְ את העור. וּמְמַרְט חֵיִיב, מְשוּם תולדה

59 של מלאכת מְמַחֵק את העור. שענינו הוא החלקת העור, וגם זה
60 החליק את הקנה. מבואר אם כן, שחייב משום גזוז גם על תלישה
61 ביד, ואין אומרים שיפטר משום שתולש אינו בכלל גזוז, ושתלישה
62 ביד אין הדרך בכך, וכלאחר יד היא. מתרצת הגמרא: שְׂאִנִּי – שונה
63 היא תלישת הנוצה מִכֶּנֶף העוף, מתלישת השיער מהבהמה, לפי
64 דְּהֵינּוּ אֲזִרְחִיהּ – שכך היא הדרך, לתלוש את הנוצות מכנף העוף,
65 ביד. ולכן בכלל מלאכת גזוז הוא ואינה כלאחר יד, שאין כאן שום
66 שינוי. מה שאין כן תלישת שיער בהמה ביד, שאין הדרך בכך, אין זה
67 בכלל גזוז.

68 הגמרא מבררת את דעתו של רבי יוסי בן המשולם בענין דבר שאינו
69 מתכוין. שואלת הגמרא: וּמְדַרְבֵּי כָכָר – מכך שפסק רב בְּרַבִּי יוֹסִי
70 בְּן הַמְּשֻׁלָּם, משמע, שגם רַבִּי יוֹסִי בְּן הַמְּשֻׁלָּם כָּכָר לֹה בְּרַבִּי,
71 שדבר שאין מתכוין אסור. מקשה הגמרא: וְכָכָר – האם סובר רַבִּי
72 יוֹסִי בְּן הַמְּשֻׁלָּם, דְּכָר שְׂאִין מְתַבְּוִין אָסוּר. וְהִתְנַיָּא בברייתא לענין
73 פרה אדומה, שדינה שצריכות להיות כל שערותיה אדומות, ואם יש
74 בה שתי שערות שחורות, פסולה היא לגמרי, ואין לה תקנה בהסרת
75 השערות השחורות. אבל אם רק חלקם העליון של השערות שחור,
76 כל זמן שהם עליה, פסולה, אבל אם יוסר החלק השחור, חוזרת
77 להכשירה. וכך אמרו בברייתא, שאם יש בה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת שאינן
78 שחורות לגמרי, אלא שְׁעִיקָן מְאִדִּים – שתחילת השערות והסמוך
79 לבשרו אדום הוא, וְרַבָּנִן – וסופן של השערות לצד חוץ, מְשָׁחִיר –
80 שחור הוא, רַבִּי יוֹסִי בְּן הַמְּשֻׁלָּם אָמַר, גִּזְזוּ בְּמִסְפָּרֵיהֶן את חלק
81 השערות השחור, על מנת שתהא כשירה, וְאִינוּ חוֹשְׁשִׁים שְׁעוֹבֵר בזה
82 על איסור גזיזה בקדשים. והטעם שמותר הוא, מפני שאינו מתכוין
83 לגיזה לצורך לקיחת השיער, אלא כוונתו רק לתקן הפרה. ואם כן
84 מבואר שסובר שדבר שאין מתכוין מותר. שאם דבר שאין מתכוין
85 אסור, היה לו לאסור לגזוז את השערות הללו במספרים.

86 מתרצת הגמרא: שְׂאִנִּי – שונה היא גזיזת השערות מהפְּרָה, לפי
87 דְּלֹא פְתִיגָהּ הִיא – שלא שייך בה גזיזה כלל, לפי שאין לה צמר.
88 דוחה הגמרא תירוצ זה: וְהִתְנַיָּא בברייתא, על מה שאמרה התורה
89 (דברים טו ט) 'לֹא תַעֲבֹד בְּכֹכֶר שִׁנְךָ וְלֹא תִגַּז בְּכֹר צִאֲנֶךָ', וְאָמַר,
90 שלכאורה אין לי מקור שיהיה אסור, אֵלָּא שוֹר פְּעֻבָּדָה, וְצִאֲנוּ
91 בְּגִיזָה, וכלשון הפסוק, שאיסור עבודה נאמר על שור, ואיסור גזיזה
92 נאמר על צאן. מִנֵּין לִיתֵּן אֶת אִיסוּר הַעֲבֻדָה הָאֵמֹר שֶׁל זֶה –
93 בשור, שיהיה נוהג גם בְּזֶה – בצאן. וְכֵן אֶת אִיסוּר הַגִּיזָה הָאֵמֹר
94 שֶׁל זֶה – בצאן, שיהיה נוהג גם בְּזֶה – בשערות השור. תִּלְמוּד לִאֲמֹר
95 – בא הכתוב ומלמדנו, לֹא תַעֲבֹד וְלֹא תִגַּז, שהוא"ו במילה 'ולא'
96 מיותר, ומוסיף הוא על ענין הראשון, ללמדנו ששניהם נלמדים זה
97 מזה. ואם כן גם פרה אסורה בגזיזת השיער. ושוב קשה, שמוזה
98 שהתיר רבי יוסי לגזוז את חלק השערות השחור במספרים, מוכח
99 שסובר שדבר שאינו מתכוין מותר.

100 מתרצת הגמרא תירוצ חדש: אֵלָּא, שְׂאִנִּי – שונה היא פְּרָה אדומה,
101 משאר כל הקרבנות, שאין נוהג בה איסור גזיזה, משום דְּקָרְשִׁי בְּרַק
102 הַבֵּית הִיא – שהרי היא כשאר כל ההקדשות שמקדישים לשאר
103 צרכי בית המקדש, ואין בה קדושת מזבח שהיא קדושת הגוף, לפי
104 שאינה קריבה למזבח, אלא נשחטת ונשרפת מחוץ להר הבית. ולכן
105 התיר רבי יוסי בן המשולם לגזוזה, אף שבדבר שאין מתכוין אסור רבי
106 יוסי, לפי שאין איסור גזיזה בפרה אדומה.

107 מקשה הגמרא: אף אם נאמר שאין לפרה אדומה קדושת הגוף, אך,
108 וְהָאֵמֹר רַבִּי אֶלְעָזָר, שגם קָרְשִׁי בְּרַק הַבֵּית, שאינם קדושים
109 בקדושת הגוף להקרבה על המזבח, אֲסוּרִין בְּגִיזָה וְעֻבּוּדָה. משיבה
110 הגמרא: דין זה שאמר רבי אלעזר אינו אלא מְדַרְבֵּנּוּ, שגורו חכמים
111 עליהם איסור גזיזה ועבודה שמא יבואו להתיר גזיזה ועבודה גם
112 בקדשי הגוף. אבל מן התורה אין איסור גזיזה בקדושת בדק הבית
113 ולכן התיר רבי יוסי לגזוז במספרים, אף שסובר הוא שדבר שאינו
114 מתכוין אסור. מוסיפה הגמרא לשאול: וְהָאֵיכָא – והרי על כל פנים
115 יש אֲסוּרָא דְּרַבָּנָן לגזוז פרה אדומה, ומדוע התיר רבי יוסי לגזוז
116 במספרים. משיבה הגמרא: אֵלָּא מוכרחים לומר, שְׂאִנִּי פְּרָה אדומה,

בבורות. פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
קכט
 רש"י
 תוספות

1 **מותר** – משום דטעמא שאין מתכוין הוא. **מסוכריא דנוייתא** – ברוז של
 2 חבית, שכורכין סביבותיה נעורת ומטלניות כדי שתסתום הנקב יפה. **אסור**
 3 **להדויקת** – בתוך החבית בכה, משום סחיטה. ואף על גב דאינו מתכוין לשום
 4 סחיטה אסור, אפילו לרבי שמעון דאמר במסכת שבת (מא.ב): דבר שאין מתכוין
 5 מותר. **ולא ימות** – וכיון דמהדק לה –
 6 לא אפשר לה בלא סחיטה. אבל לפנות את
 7 השער – אפשר בלא תלישה. **הלכה כרבי**
 8 **יתודה** – אלמא סבירא ליה לרב: דבר
 9 שאין מתכוין אסור: **בלא גברי** – בלא רב
 10 חייא ורב חנן. ותולש לאי היינו גזוז –
 11 להכי אמר רב הלכה כרבי יוסי בבכור.
 12 **בלאחר יד** – דאין דרך לתלוש צמר, אלא
 13 לגזוז. **ותולש את הכנף** – שתולש נוצה
 14 גדולה מן כנף העוף. והקוטמו – לאחר
 15 שתלוש קטם ראשו. והמורטו –
 16 שמחליקה מן הצדין ומורט מן הקנה
 17 השער. גזוז ומתחך וממחק – מארבעים
 18 אבות מלאכות במסכת שבת (עג.א).
 19 **ממחק=מחליק**. דהיינו אורחיה – שדרך
 20 נוצת עוף לתלוש ולא לגזוז. **מדרב כסירא**
 21 **ליה כדרבי יוסי** – לגבי בכור, דתולש
 22 לאו היינו גזוז. רבי יוסי נמי סבר לה כרב
 23 – דדבר שאין מתכוין אסור. **הכי גריסין:**
 24 **עיקרן מאדים וראשן משחיר** – וכן
 25 בתוספתא דמסכת פרה (פרק א). גזוז –
 26 את הראש שמשחיר במספרים. ומשחיר מן
 27 המאדים ואילך, ואינו חושש משום גזוז
 28 בקדשים. אלמא, משום דאין מתכוין לשום
 29 גזוז אלא לתקן – שרי. שתי שערות שכולן
 30 שחורות פוסלות בפרה לגמרי, אבל עיקרן
 31 מאדים וראשן משחיר – אפשר בתקנה.
 32 – שאין לפרות צמר, הלכך לא אסירא
 33 בגיזה. **לא תעבוד ולא תגוז** – ר"ז מוסף
 34 על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה.
 35 **דקשי ברק הבית היא** – (ויש לה) דהא
 36 אינה קריבה למזבח, הלכך מותרת בגיזה.
 37 **דלא שביחא** – ומילתא דלא שביחא לא
 38 גזיר רבנן. **דמיה יקריים** – ואין דמיה כל
 39 כן מזומנים לחללה עליהן. **לקופיין** –
 40 לצורך הקופיץ. **לכתחלה קאמר** – דהאי
 41 "וכן" – אתולש קאי, דכי היכי דמותר
 42 לתלוש לצורך השחיטה, דהא פשיטא לך
 43 דרישא לכתחלה קאמר – הכי נמי לראות
 44 מקום המום. או דיעבד קאמר, והאי "וכן"
 45 – א"ל יחזק. קאי והכי קאמר: וכן מי
 46 שתלש את השער לראות את מקום המום,
 47 נמי לא יחזקו ממקומו. **המסוכך באוון** –
 48 ובאוון היה מום. דשחיטתו מוכחת עליו
 49 – דלאו לגיזה איכות. **אלא לאו אתולש**
 50 – ולכתחלה קאמר. **משנה מתיר** – את
 51 הצמר בהנאה לכהן. והכמים
 52 **צמר המסוכך באוון, רבי יוסי בן המשולם אומר:** תולשו ומרעה את מומו. **שמע מינה לכתחלה,**
 53 **שמע מינה.** **אמר רב מרי,** אף אֵין נמי תנינא: וכן התולש את השער לראות מקום מום; מאי
 54 "וכן" **אילימא** שלא יחזק את מקומו, השתא, ומה שזכרנו, דשחיטתו מוכחת עליו – לא יחזקו,
 55 לראות מקום מום מִפְּעֻי אֵלָא לאו אתולש. **שמע מינה לכתחלה,** **שמע מינה.** **משנה** שער
 56 בכור בעל מום שֶׁנֶּשֶׂר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו – עקביא בן מהללאל מתיר,
 57 והכמים
 58 פירוש זה נראה כלל. דבכל ענין יכול להקשות, בין הוי טעמיה משום דבר שאין מתכוין מותר, בין הוי טעמיה משום דתולש לאו היינו גזוז. **שער** בכור בעל מום שנשר
 59 בו – כולה דף שמענתא מוכחא דגית פסולי המוקדשין שרי מדאורייתא. ואפילו רבנן דאסירי, מפרש בגמרא – גזירה דלמא אתי לאשהדיה. והא דדרשין לעיל (ו.ב):
 60 "תובח" ולא גזיה – היינו "תובח" ולא תגוז. ותימנה לרבי: דאמרין בפרק שני דחולין (לו.ב) גבי "על הארץ תשפכנו כמים": ההוא למשרי דמן של פסולי המוקדשים הוא
 61 דאתא. דסלקא דעתך: הואיל ואסירי בגיזה ועבדה – דמן נמי ליבעי קבורה, קא משמע לך. והיכי תיסק אדעתך לאסור דמן? (בהנאה) משום דאסירי בגיזה ועבדה? הא
 62 אפילו הגיזה עצמה מותרת וכי תימא: הא דשריא מדאורייתא – היינו בנשר, אבל גזוז דמתכוין – אסור! דהא, דמתכוין דדם כנשר גיזה, ועד, אפילו
 63 בתולש

בתולש פליגי, כדמוכח בסוף פירקין (כ"א) דשרי (רבי עקיבא) [ועקביא] מכלל כי
אסרי רבנן — מדרבנן. ואפילו בעולה תמימה לא מיתסרא הגיזה אלא מדרבנן,
כדמוכח לקמן גבי תולש צמר מעולה תמימה. והא דפריך: תולש מי איכא למאן
דשרי — היינו מדרבנן, כדפירש שם בקונטרס, משום דרשע הוא. ועוד קשה:

בההוא דחולין למה לי קרא דם פסולי
המוקדשין דשרי בהנאה? והלא אף
בקדשים דם מותר בהנאה משנעשית
מצותו, והתם דליכא מצוה למה יהא
אסור? ועוד, מאי קאמר "הואיל ואסירי
בגיה ועבודה?" והא לאחר שחיטה מותר
לגוז ולעבוד, דמזביחה ואילך הכל מותר.
והתם בדם שחיטה אירי? וחלב נמי לא
אסרינן מדכתיב "בשר" (אלא) מחיים ולא
לאחר שחיטה, כמו למאן דדריש לעיל
בפרק שני (ט"ו), אף לן בהם היתר אכילה
אלא משעת זביחה ואילך. ועוד, דשרי
לכולי עלמא, מדבעי למילף היתר חלב
בפרק קמא (בבורות ו"ב) מדאסר רחמנא
חלב של פסולי המוקדשין, ולא קאמר
דאיצטרך משום ההוא דלאחר שחיטה
ומיהו, מצינו למימר דאיצטרך קרא
"תשפכו במים" משום דם שיצא קודם
שחיטת רוב. אבל מכל מקום קשה מהא
דשמעתין! ואומר רבי: דסלקא דעתך למיסר
כמו (חלב דהוה בשר) "בשר" ולא חלב,
והוא הדין "בשר" ולא דם. ולא דמי לגיזה,
דשמא דגיהא מ"תובח" נפקא, דמשמע:
"תובח" ולא תגז. אבל כאן "ואכלת בשר"
כתיב (דברים י"ב) משמע: בשר תאכל ולא
חלב דם, ולאסור אפילו בהנאה. אף על פי
שדרשה אינה מיושבת על דם כמו חלב,
דשרי הדין "בשר" הוא דלא מיייתי התם
"בשר" ולא חלב, אלא "תובח" ולא גיזה —
ריש מילתא נקט. ועוד, ניחא ליה לאתויי
אסור גיזה אפילו לענין מלקות כמו
מתחלה קודם שנפלו, דתנן: הגוזז והעובד
סוג ארבעים ובהורות ט"ו, וכיון
שהחמירה בו תורה כל כך, הוה אמינא
לדרוש קראי לחומרא: "בשר" ולא חלב
ודם, אי לאו "במים", וכן מוכח בפרק קמא
(בבורות ו"ב) דהא דדרשינן "בשר" ולא
חלב — לא שיהא אסור לחלוב. דבעי
למיקד מינה היתר חלב, מדגלי רחמנא גבי
פסולי המוקדשין "בשר" ולא חלב — הא
דחולין שרי, שמע מינה דלאסור החלב
שנחלב אתא קרא.

התולש צמר מבכור תם — במסקנא
דשמעתין מפרש דלאו דוקא
תולש, דהוא הדין נתלש. ולא נקט תולש
אלא משום סיפא, דקתני בה תולש משום
רבותא דעקביא.

בכור
הוה ואיתפי. ורבי חייא בר אבא מצינו
דקבר בהיזי דקבר בהיזי — אלא קדשים — פיון דבדקו לן
וקיימי, דרכייהו למיפל בהו מומא — ואידך: אנב דמנגיחו אהרדי שכיח בהו מומא. מיתבי:
התולש צמר מבכור תם, אף על פי שגולד בו מום ושחטו — אסור. מעמא — דתם,
לסלע. דודאי מאותו סלע ולמטה לא נעשה קבר, שקשה הוא. או לבתולה — עד שימצא קרקע קשה שלא עבדה. בשבדק ומצא — הבעל מום. ותנא קמא דאסר
לכולהו, חייש שמא זה שנמצא בעל מום אחר הוא, וכל האחרים צריכין בדיקה. ורבי יוסי סבר: יבוקר — בבוקר סגי מרישא, וכיון דמצא חץ ליכא ספק. תנא קמא —
כרבן שמעון, ורבי יוסי — כרבי. בשלמא נבי טומאה — אמרי רבנן: בודק עד שמגיע לסלע או לבתולה דויו, משום דאי נמי לא משכח לה — איכא למימר עורב או
עכבר נטלה. אבל הכא — אפילו רבנן אסורין, דבעל מום להיכא אול ובכי האי גוונא לא הוה שרי רבי יוסי. ואידך — רבי חייא בר אבא. בשלמא שדה — אמר רבן
שמעון תבדק, דירכא למיקר בה כו'. דירכיהו למיפל בהו מומא — בתמיה. ובכי האי גוונא לא הוה אסר תנא קמא. ואידך — רב אסי.

וחכמים אסורין — דאי שרית צמר הנושרת מחיים — אתי לשהויי לבכור כדי
שתשרי צמר כל שעה, ואתי ביה לידי תקלה שיגוזו ועיבוד בו. ופסולי המוקדשין
אסירי בגיזה ועבודה, כדאמרינן בפירקא דלעיל (ו"ב): "תובח" — ולא גיזה. לא
בוה התיר עקביא — מפרש בגמרא מאי קאמר. ואחר כך מת — לא נשחט.

המדולדל — שנתלש מן העור, אבל
מסורב הוא עם שאר הצמר ואינו נופל. את
שנראה עם הגיזה — כשישחטנו ויגזנו
לאחר שחיטה, יהא צמר מדולדל שוה עם
שאר הגיזה, ואינו נראה כשפירש הימנה —
מותר כשאר הגיזה. ושאינו נראה עם
הגיזה — שיצא חוץ יותר מדאי, וניכר לכל
שמוכדל הוא מן הגיזה — כמי שנשר
לגמרי קודם שחיטה. וסומא — כרובן,
דפליגי עליה דעקביא. נמרא מכלל
דאסר — בתמיה. השתא במת, דאיתנו צמר
המחובר בו אסור, דבעי קבורה, היכא
דנשר ומונח בחלון שרי שחטו — דצמר
המחובר בו שרי, מיבעיא דמנוח בחלון נמי
שרי אליבא דעקביא. אלא — להכי קאמר:
לא בזה התיר עקביא — משום "וחכמים
אסורין". כשהתירו מומחה — לבכור,
קודם נשירת הצמר. דרבנן סברי: גזירה אי
שרית ליה לצמר בהנאה — דלמא אתי
לשהוייה, כדי שתהא הצמר נושרת הימנו,
בין כך ובין כך אתי לידי גיזה ועבודה.
הלכך, אף על גב דהתירו מומחה — אסור.
ועקביא סבר: כיון דהתירו מומחה — תו לא
משהי ליה. דברי הכל אסור — דהוה ליה
כתם. ובתם עקביא מודה, כדאמרינן לקמן,
דאי אמרת שרי צמר — אתי לשהוייה,
שלא קריבנו. ונח לו בכך, שבין כך ובין כך
יפול בו מום ומפקע ליה מקדשת מכות.
ועוד, דכיון דלא התירו מומחה קודם
נשירה — אכתי לא הוה ביה שום צד היתר.
אסורין בכל שהוא — אם נתערב אחד
מחן באלף תמימים — כולן אסורין למזבח.
מכלל דתנא קמא סבר לא — בתמיה.
כיון דמכירו, מאי ספיקא איכא בגיזות בכור
בעל מום — שנשרה מחיים והנחה בחלון.
יבוקר — אם מום קבוע הוא — ישחטנו,
ויהא הכל מותר. ורבי יהודה — סבר:
ליכא תקנה בשחיטה. אלמא, לרבנן אליבא
דריב יוסי, דשרי בשחטו — ליכא חילוק בין
התירו מומחה קודם לכן לבין לא התירו
מומחה קודם לכן, דהא הכא קתני עדין
יבוקר. ומדרבנן בשחטו אין חילוק —
לעקביא נמי במת אין חילוק בין התירו ללא
התירו, דהא עקביא לא מפליג בין מת
לשחטו! — דרב נחמן. מחלוקת — דתנא
קמא ורבי יוסי, בבעלי מומין חוץ ממש
שנתערבו באחרים, וכשבדק ונימצא
לבעל מום. לעולם הוא בחזקת טומאה
— אם לא נמצא הקבר שנאבד בשדה, אף
על פי שנבדק כל השדה — בטומאתו הוא.
וחכא נמי, כיון דלא נמצא הבעל מום —
כולן אסורין. ותנא קמא — כרבי מאיר,
ורבי יוסי סבר: יבוקר ודי לו, אפילו לא
נמצא, כחכמים. חופר — בודק עד שמגיע

בכורות דף כה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלא

אלא על גבי המזבח, ונוח לו שבינתיים יפול בו מום, ומומחה יתירו
לשוחטו ולאכלו בכל מקום.
הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה חכמים ורבי יוסי לגבי בעל מום
שנתערב בתמימים, ומתוך פירוש מחלוקתם, יש להקשות על דברי
ריש לקיש שאמר שבלא התירו מומחה מודים כולם שהצמר אסור
בהנאה. מקשה הגמרא: **מִתִּיב רַב שְׁשֵׁת מִמָּה שֶׁנִּינוּ בברייתא,**
בַּהֲמוֹת בְּעָלִי מוֹמִין שנתערבו בבהמות תמימות, דעת חכמים,
שבהמות אלו בעלי המומין, **אִסְרִין** הם את שאר הבהמות מלהיקרב
על גבי המזבח, **כָּכָל שֶׁחֵן** – אפילו אם רק בהמה אחת בעלת מום
נתערבה באלף תמימות, כולן אסורות. **וְרַבִּי יוֹסִי אָמַר, יִבְקֶר** –
יבדקו מי היא בעלת המום ורק היא אסורה, והשאר מותרות.
הגמרא מנסה להבין את דברי רבי יוסי. אומרת הגמרא: **וְהִינֵן בָּהּ** –
בני הישיבה נשאו ונתנו בהבנת דברי רבי יוסי, **מֵאֵי** – מהו שאמר רבי
יוסי **יִבְקֶר**. **אָלִימָא** – אם פירושו שיבדקו **דְּבַעַל מוֹם הוּא** – מי הוא
בעל המום, **וְלִישְׁקָלֵיהּ** – ויוציאוהו מכלל התערובת, והשאר יהיו
מותרים להקרבה. הרי לא יתכן לפרש כן, לפי שאם כן **מְכַלְל** –
משמע מזה, **דְּתֵנָא קָמָא** חלק על זה **וְאָמַר לָאו** – שלא יועיל אם
יבררו מי הוא הבעל מום, והרי ודאי זה אינו, לפי שאם יבררו מי הוא
בעל המום, כל השאר יצאו מכלל הספק ומותרים הם להקרבה.
אלא **אָמַר רַב נְחֻמֵּן אָמַר רַבָּה בְּרַב אֲבוּהִי**, יש לפרש את דברי
הברייתא, שלא מדובר שנתערבה בהמה בעלת מום בבהמות
תמימות, אלא **הָכָא בְּגִיזַת בְּכוֹר בְּעַל מוֹם עֶסְקִינָן** – מדובר כאן
בבחיכות צמר שנשרו מבכור בעל מום, **שֶׁנֶּתְעָרְבוּ בְּגִיזַת חוֹלִין** –
וצמר זה נתערב בצמר של בהמות חולין. והבכור בעל המום שממנו
נגזז הצמר נמצא לפנינו. ונחלקו תנא קמא ורבי יוסי לענין הצמר של
הבכור אם מותר הוא או אסור, אבל אם צמר זה אסור, מודים כולם
שכל התערובת אסורה. **וְיֵמָּא תֵּנָא קָמָא** – ומי הוא התנא הראשון
שאמר שצמר זה אסור ואוסר גם את שאר הצמר של חולין, **רַבִּי**
יְהוּדָה הֵיא, דְּאָמַר במשנתנו שגם **בְּשִׁחְטוֹ אִסְרִין רַבֵּנָן** – אוסרים
חכמים להנות מהצמר שנתלש מחיים. ולכן גם שאר הצמר שנתערב
בו צמר זה, אסור בהנאה. **וְרַבִּי יוֹסִי הוֹלֵךְ בִּזְוָה לְטַעְמֵיהּ** – לשטתו,
דְּאָמַר במשנתנו, שבבשנתנו **שִׁירֵי רַבֵּנָן** – מתירים חכמים להנות
מהצמר שנתלש מחיים, ורק במת הוא שאסור להנות מהצמר
שנתלש מחיים. **וְקָתְנִי** – ובדברי רבי יוסי נאמר בברייתא **יִבְקֶר** –
שיש לבדוק, **וְיֵמָּא** – ומהו הפירוש במה שאמר **יִבְקֶר, לָאו** – האם
לא מוכרח שכך פירושו, שיבדקו את המום **אִי מוֹם קְבוּעָה הוּא, אִי**
מוֹם עוֹבֵר הוּא. ואם ימצא שמום קבוע הוא, ישחטוהו, וכל הצמר
יהיה מותר בהנאה, לפי שגם צמר זה שנתלש מן הבכור יש לו היתר
לאחר שחיטה. ואם מום עובר הוא, אין היתר לשוחטו, וכל הצמר
אסור בהנאה. ואם כן מבואר בדברי רבי יוסי, **שֶׁאֵף עַל גַּב שְׁלֹא**
הִתִּירוּ מוֹמֵקָה קודם שנשר הצמר, מותר הוא בהנאה, שהרי רק עתה
לאחר שנתערב מראים אותו למומחה ובודקים אם הוא מום קבוע
שמוחר לשחוט עליו או לא. וקשה על דברי ריש לקיש שאמר, שכל
שנתלש קודם שהתירו מומחה, מודים כולם שהצמר אסור בהנאה,
גם לאחר שחיטה.
הגמרא מיישבת את דברי רבי יוסי, באופן שלא יסתרו את דברי ריש
לקיש. דוחה הגמרא: **אָמַר רַבָּא, לָאו** – אין הפירוש שיבדקו האם הוא
מום קבוע או לא, אלא **יִבְקֶר** – יבדקו ויבררו על מום זה, **אִי** – אם
כבר **הִתִּירוּ מוֹמֵקָה** קודם שנתלש הצמר שנתערב, **אִין** – יכולים
לשוחטו, וכל הצמר מותר בהנאה. **וְאִי** – ואם **לָאו** התירו מומחה
קודם שנתלש הצמר, **לָאו**, צמר זה אסור בהנאה, וכן שאר כל
התערובת.
בכך דחתה הגמרא את הקושיא מדברי רבי יוסי לפי פירושו של רב
נחמן בשם רבה בר אבבה, שבברייתא מדובר על צמר של בעל מום
שנתערב.
מוסיפה הגמרא, שאמוראים אחרים פירשו את הברייתא כפשוטה,
לענין בהמה בעלת מום שנתערבה בבהמות תמימות, ולא לגבי צמר.
ולפי זה אין מקום כלל להוכיח מברייתא זו לענין דינו של ריש לקיש.

המשך בעמוד קלז

וְחֻכְמִים אוֹסְרִין להנות מהצמר שנתלש מחיים. לפי שיש לחוש שמא
יבואו להשהות מלשחוט את הבכור, כדי שיוכלו להנות אחר
השחיטה מהצמר שיתלש עד שתישחט, ובינתיים יבואו לידי גיזה
ועבודה. אלו הם **דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֹא רַבִּי יוֹסִי לרבי יהודה,**
לָאו בָּזָה – כשנשחט הבכור, **הִתִּיר עֲקֵבָא בֵּן מַהֲלָלָא** וחכמים
נחלקו עליו ואסרו. **אָלֵא** נחלקו לענין **שַׁעַר בְּכוֹר בְּעַל מוֹם שְׁנִשֵּׁר**
בחיו, **וְהִנֵּחוּ בְּחִלּוֹן** משום שבחיו הבכור ודאי אסור הוא בהנאה,
וְאַחַר כֵּךְ מֵת הבכור מעצמו, **כִּזָּה הוּא שְׁעָקֵבָא בֵּן מַהֲלָלָא מִתִּיר**
את הצמר בהנאה, אף שהצמר המחובר לבכור שמת אסור בהנאה.
וְחֻכְמִים אוֹסְרִין.

מוסיפה המשנה: כל מה שחכמים אוסרים הוא רק בצמר שנתלש
מחיים והניחו בחלון, מאחר שהופרד לגמרי מהבכור. אבל **צִמָּר**
הַמְדוּלָּדל בְּבִכּוֹר – שנתלש מן הבכור, ועדיין מעורב הוא בצמר
המחובר, בזה יש חילוק, **שֶׁאֵת הַצֶּמֶר שֶׁנִּרְאָה עִם הַגִּיזָה** – שנראה
שהוא חלק משאר הגיזה שגזזו לאחר השחיטה, הרי הוא **מוֹתֵיר**
בהנאה, כשאר הצמר. **וְאֵת שְׂאִינוֹ נִרְאָה עִם הַגִּיזָה** – אבל הצמר
שלאחר הגיזה ניכר שאינו כשאר הצמר שגזזו עתה, **אָסוּר הוּא**
בהנאה.

נמרא

הגמרא מבררת את דעתו של רבי יוסי במחלוקתם של עקביא בן
מהללאל וחכמים. שרבי יוסי אמר במשנתנו לגבי צמר שנתלש
ולאחר מכן נשחט הבכור, שלא בזה התיר עקביא בן מהללאל.
מדייקת הגמרא: **מְכַלְל** – יש לשמוע מזה, **דְּאָסַר** – שעקביא בן
מהללאל אסר להנות מצמר זה.

מקשה הגמרא: שלא יתכן לומר כן. לפי שבהמשך המשנה אמר רבי
יוסי, שעקביא בן מהללאל מתיר בצמר שנתלש ולאחר מכן מת
הבכור. **וְהִשְׁתָּא** – מעתה כל שכן הוא, שאם **בְּמֵת** הבכור, **שְׂרִי** –
התיר עקביא בן מהללאל להנות מהצמר שנתלש מחיים, אף
שהצמר שעדיין מחובר בבכור אסור בהנאה, שדינו להיקבר כמו
הבכור עצמו. **כְּשִׁשְׁחָטוּ**, שהצמר המחובר בו מותר בהנאה,
מִיִּפְעֻטָא – האם צריך לומר שבוזה התיר עקביא בן מהללאל את
הצמר שנתלש מחיים, הרי ודאי שגם בזה התיר עקביא בן
מהללאל.

מבארת הגמרא: **אָלֵא** כך יש לפרש את דברי רבי יוסי, **לָאו בָּזָה** –
בנשחט הבכור, **הִתִּיר עֲקֵבָא וְחֻכְמִים אוֹסְרִין** – נחלקו עקביא
וחכמים, אלא **בְּשִׁחְטוֹ, דְּבָרֵי הַכָּל** – גם חכמים מודים **דְּשְׂרִי** –
שמוחר להנות מהצמר שנתלש מחיים. **וְכִי פְּלִיגִי** עקביא וחכמים
הוא **בְּמֵת** הבכור בלא שחיטה, שעקביא מתיר גם בזה וחכמים
אוסרים.

הגמרא מבררת האם כל בכור שיש בו מום, הוא בכלל מה שנחלקו
התנאים אם הצמר שנתלש ממנו מותר בהנאה לאחר שחיטה או
מיתה, או לא. ומתוך כך יתבאר גם טעם מחלוקתם. אומרת הגמרא:
אָמַר רַבִּי אֲסִי אָמַר רִישׁ לָקִישׁ, כֹּל הַמְּחַלְקֵת בֵּין עֲקִיבָא לַחֲכָמִים,
אינה אלא **בְּשִׁחְטוֹ הִתִּירוּ מוֹמֵקָה** – בבכור שהחכם שהוסמך לכך על ידי
בית דין סמוכים ראה את המום שבו, ופסק שמום קבוע הוא. ומותר
לשחטו ולאכלו בכל מקום שירצה, והרי הוא כחולין. ולאחר מכן
נתלש ממנו הצמר, ובוזה נחלקו, **דְּמָר סָבֵר** – שחכמים סוברים
שְׁנִירֵין – שגם בזה יש לגזור לאסור את הצמר שנתלש מחיים, שאם
נתירו בהנאה, יש לחוש **דְּלָמָא אֲתִי לְשִׁחוּיָהּ** – שמא יבואו הבעלים
להשהות את הבכור מלשחוטו, כדי להנות מהצמר שיגדל בינתיים
[אף שיכולים כבר לשוחטו], ויבואו לידי איסור גיזה ועבודה בשוגג.
וְיָמַר – ועקביא בן מהללאל **סָבֵר שְׁלֹא נִזְרִין** – שאין לגזור, לפי שאין
לחוש שמא ישחטו, כיון שהוא מותר כבר בשחיטה לא ישחטו כדי
להנות מהצמר שיתלש. **אָבָל** בצמר שנתלש מבכור בעל מום שעדיין
לָאו הִתִּירוּ מוֹמֵקָה, דְּבָרֵי הַכָּל – מודים כולם **שְׁאָסוּר** להנות
מהצמר, שהרי זה כצמר שנשר מבכור תם, שיש לחוש שמא ישחטו
ויהנה מהצמר שיתלש בינתיים, לפי שעדיין קרבן הוא ואינו קרב

הא – אבל אם תלש מפעל מום, שרי – מותר הצמר בהנאה, ומסתימת דברי התנא משמע שכל שהוא בעל מום ואינו תם, הוא מותר, ואף על פי שלא התירו מומחה למום זה. וקשה על דברי ריש לקיש, שאמר שאם לא התירו מומחה אסור הוא בהנאה. מתרצת הגמרא: שהתנא של ברייתא זו, כל היבא דלא התירו מומחה, תם קרי ליה, לפי שעד שלא התירו מומחה דינו כתם שאסור לשחטו בכל מקום. ומה שאמרו בברייתא אף על פי שגולד בו מום, פירושו, אף על פי שלאחר שתלש הראה את המום למומחה ואמר שמום קבוע הוא, והתירו לשחיטה, מכל מקום הצמר אסור בהנאה. הגמרא מביאה את המשך דברי הברייתא המובאת לעיל, ומבררת אם דברי ריש לקיש מוסכמים הם, או שהם שנויים במחלוקת תנאים. מקשה הגמרא: לימא שדברי ריש לקיש בפתנא. ששינוי בברייתא, התולש צמר מבכור תם, אף על פי שלאחר מכן נולד בו מום, ושחטו, הצמר אסור בהנאה. אבל בכור בעל מום שתלש ממנו צמר, ואחר כך מת בלא שחיטה, עקביא בן מהללאל מתיר את הצמר גם בזה. וחכמים אוסרים להנות מהצמר. וזהו דעת תנא קמא, שעקביא בן מהללאל וחכמים נחלקו בתלש מבכור בעל מום ומת הבכור. מוסיפה הברייתא: אמר רבי יהודה, לא בזה – במת הבכור, התיר עקביא בן מהללאל, אלא רק בשער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו, בזה עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים. אבל אם מת הבכור ולא נשחט, מודה עקביא שהצמר אסור בהנאה. מביאה הברייתא עוד דעה בענין זה: אמר רבי יוסי, מודה אבא – אבי ששמו חלפתא (שהוא אחד מן החכמים שנחלקו על עקביא) בזה – בצמר שנתלש מבכור בעל מום ואחר כך נשחט הבכור, שזהו מותר בהנאה. אבל בייחוד – באמת ובבירור אמרו חכמים, לענין צמר שנתלש מבכור בעל מום, שיניחנו בחלון, ולא ימדה לקבורה, שפא יח תקנה להתירו בהנאה, ומפרש רבי יוסי שהתקנה שיש לו, היא בכך שאם שחטו, דברי הכל מותר. ומוסיף רבי יוסי שלא נחלקו אלא במת הבכור ולא נשחט, שעקביא בן מהללאל מתיר גם במת, וחכמים אוסרים במת. הגמרא מבררת במה נחלקו רבי יוסי ותנא קמא. מקשה הגמרא: לכאורה רבי יוסי היינו תנא קמא, שבין לתנא קמא ובין לרבי יוסי, לא נחלקו עקביא וחכמים אלא במת הבכור, אבל בנשחט הבכור מודים חכמים לעקביא שהצמר מותר. ומדברי הברייתא משמע שרבי יוסי בא לומר דעה שלישית. מפרשת הגמרא: אלא לאו – אלא ודאי יש לנו לומר, שהתירו מומחה איבא ביניהו – שהמחלוקת ביניהם היא האם צריך היתר מומחה או לא. דתנא קמא שאמר שנתלש מבכור תם אסור בהנאה, סבר, שגם בבעל מום, התירו מומחה אין – מותר הוא בהנאה, ואי לא – אבל אם נתלש קודם שהתירו מומחה, לא ניתן הצמר בהנאה, אלא הרי הוא כנתלש מתם. ואתא רבי יוסי למימר, שכל שנשחט הבכור, אף על גב דלא התירו מומחה קודם שנתלש, מותר הוא בהנאה. ונמצא אם כן, שדברי ריש לקיש שנויים במחלוקת תנאים, ולא היה לו לריש לקיש לומר את דבריו בסתם, שמדבריו משמע שדין מוסכם הוא. דוחה הגמרא: אמר רבא, לא – אין הכרח לפרש שרבי יוסי ותנא קמא נחלקו בדברי ריש לקיש, אלא אפשר לומר, דבולי עלמא – שכולם מודים בנתלש מבכור בעל מום, דאי התירו מומחה קודם שנתלש, אין ואי לא התירו מומחה, לא, וכדברי ריש לקיש. ובבאור מחלוקתם של תנא קמא ורבי יוסי, יש לפרש כך, ששילש מחלוקת יש בדבר. דתנא קמא סבר שעקביא וחכמים פליגי במת הבכור, והוא תדין לשחטו – וגם בנשחט הבכור ולא מת מעצמו חלוקים הם, שלדעת עקביא מותר הצמר בהנאה, ולדעת חכמים אסור. והאי דקמפליגי במת ולא בנשחט, אף שבנשחט יש חידוש יותר, שלדעת חכמים אסור גם בנשחט, הוא מכיון שרצו להודיע

את פחו דעקביא – חידושו של עקביא שמתיר גם במת. ורבי יהודה סבר, שבמת, דברי הכל – גם עקביא מודה שהצמר אסור בהנאה. ופי פליגי עקביא בן מהללאל וחכמים, רק בששחטו לבכור, שעקביא מתיר, וחכמים אוסרים. ואתא רבי יוסי למימר דעה שלישית, שבשחטו, דברי הכל – גם חכמים מודים שמתיר, ופי פליגי עקביא וחכמים, במת הבכור, שעקביא מתיר גם בזה, וחכמים אוסרים. הגמרא מבררת האם הלכה כרבי יוסי או כרבי יהודה, בענין מחלוקתם של עקביא וחכמים, האם נחלקו במת הבכור או בנשחט הבכור: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה, שבמת הבכור מודים כולם שהצמר אסור בהנאה, ובנשחט חולקים עקביא וחכמים. והראיה שכך היא ההלכה, הואיל ותנן בבביתא פותיה – מאחר ושנינו כדבריו במסכת עדויות, שכולה דברים שהעידו מפי הגדולים, והלכה כמותם. דתנן (שם פ"ה מ"ו), שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו, עקביא בן מהללאל מתיר את הצמר בהנאה, וחכמים אוסרים. הרי זה כדברי רבי יהודה שרק בנשחט הבכור נחלקו עקביא וחכמים. הגמרא מביאה עוד ראיה ממשנתנו שהלכה כרבי יהודה: אמר רב נחמן בר יצחק, מתניתין נמי דיקא – גם ממשנתנו יש לדקדק כדברי רבי יהודה. דתנן – ששינוי בסוף המשנה, צמר המדולדל בבכור, שנתלש מן הבכור, אבל עדיין מעורב הוא עם הצמר המחובר. שאם שנייה עם הגיזה – הצמר שהיה תלוש מחיים, ועתה לאחר שיגזז את כולה נראה הוא כשאר הגיזה, ואינו ניכר בפני עצמו שהיה תלוש מחיים, מותר הוא בהנאה כשאר כל הגיזה. ואת שאינו נראה כשאר הצמר, אלא ניכר הוא בפני עצמו שהיה תלוש מחיים, אסור הוא בהנאה. מבררת הגמרא: מני – כדעת מי שניה משנתנו. אילימא כדעת רבי יוסי, שבנשחט הבכור מותר לדברי הכל, ובמת, עקביא מתיר וחכמים אוסרים. וקמא – באיזה אופן מת הבכור, אילימא שמדובר בשחטו, הרי בין לעקביא ובין לרבנן, אידי ואידי – גם הצמר שנראה כשאר הצמר המחובר, וגם הצמר שאינו נראה כשאר הצמר, משרא שרי בהנאה, שהרי גם אם הניחו בחלון ואינו מעורב כלל עם שאר הצמר, מותר לדעתם להנות מהצמר, ומדוע אמרו במשנה שרק מה שנראה כשאר הגיזה מותר. ואלא נפרש שמדובר במת הבכור בלא שחיטה, הרי עדיין יקשה, לפי שהצמר המחובר לבכור שמת דינו להיקבר, כמו הבכור עצמו. ואם כן, אי רבנן היא, אידי ואידי מיקר אסרי – יש לאסור גם הצמר שנראה כשאר הצמר, כיון הצמר שהיה מחובר בשעת מיתת הבכור, וגם את הצמר שאינו נראה כחלק משאר הצמר, לפי שלדעתם, רק בנשחט מותר להנות מהצמר, אבל במת הבכור לא ניתן הצמר שנתלש מחיים. ואי עקביא היא, איפכא מיפעי ליה – הדין היה צריך להיות הפוך, שהצמר שניראה עם הגיזה, יהיה אסור, כמו שאר הצמר המחובר בשעת מיתת, דמיתה קאסרי ליה – שמיתת הבכור אסרת את כל הצמר המחובר, כיון הבכור עצמו שהוא בקבורה, ולכך גם מה שנראה כחלק מהצמר המחובר יש לו להאסר. והצמר שאינו נראה עם הגיזה, יהיה מותר, כיון דמעיקרא תליש – שמתחילה הוא היה כבר תלוש. והרי זה כצמר שנתלש מחיים והיה מונח בחלון, ומת הבכור, שלדעת עקביא מותר הוא בהנאה. ומדוע אמרו במשנה, שמה שנראה כחלק משאר הצמר הוא מותר, ומה שניכר בפני עצמו אסור הוא בהנאה. מוכיחה הגמרא: אלא פשיטא – פשוט הוא שמשנתנו היא כדברי רבי יהודה, שבנשחט הבכור נחלקו. וקמא – באיזה אופן מדובר. אילימא שמדובר במת הבכור, הרי בין לעקביא ובין לרבנן, אידי ואידי – גם הצמר שנראה כחלק משאר הצמר שהיה מחובר בשעת מיתתו, וגם הצמר שניכר בפני עצמו, מיקר אסרי – אסורים הם בהנאה. הצמר שניכר בפני עצמו אסור לפי שגם עקביא לא התיר במת הבכור, אלא בנשחט. והצמר שנראה כשאר הצמר, אסור הוא כשאר הצמר שהיה מחובר לבכור בשעת מיתתו. אלא לאו – על

בכורות. פרק שלישי - הלוקח בהמה דף כו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קלג רש"י תוספות

בבור בעל מום שתלש ממנו — הכא לא קתני "והניחו בחלוק", משום דרשע
הוא, שתולש ודעתו ליהנות לאלתר. אבל בנשר קתני "והניחו בחלוק".
רתנא קמא סבר אי התירו אין אי לא לא — פירש בקונטרס: דכיון דתריצנא
לעיל דכל היכא דלא התירו מומחה "תם" קרי ליה, אן כן סיפא דקרי ליה "בעל
מום" — מיירי בלא החרת מומחה. וקשיא
לפירוש, דהא תריץ הכי לעיל — היינו כי
היינו דאיתוקם לרש לקש בבורי עלמא.
אבל השתא, דצרכינן לומר ממה נפשך
כתנאי — מסתברא לומר איפכא, דתהוי
מילתיה כתנא קמא כפשטיה: ונראה
לפרש: דסובר התלמוד עכשיו, משום
דקאמר רבי יוסי "שנא יש תקוה" — שעל
סמך השחיטה לא היה אומר כן, שזה בידו,
ואין כאן שוא. אבל בהרת מומחה קאמר
שנא יש תקוה שיודקק לו חכם להתירו,
ואין זה כל כך דבר ברור, דמי ימר
דמודקק ליה מומחה. ומכל מקום, בבסקנא
קאמר שנא יש תקוה — דקמיירי בשחיטה.
התולש צמר מעולה תמימה —
פירוש מרשי"ש שכתוב בהם:

שהזוממה ואחר כך נפדית ושחטה. משמע
 שהעמידה כן כדי שתהא בעין בבור, אלא
 שהתלישה היתה בתמורת. ותימזה: והא בעי
 האי צמר העמדה והערכה. ואין מועיל
 לצמר העמדת הבהמה, כדמוכח בפרק
 "ראשית הגז" (חולין קל"ה, א) גבי ה
 דקאמר להם דאין ראשיתא גזוהו
 בקדשים משום דכתיב "צאנך" ולא של
 הקדש, ומוקי לה למעוטי קדשי בדק הבית.
 ופרקי: והא בעי העמדה והערכה! ויש
 לומר: דסביחא ליה בריש לקיש, דאיתא ליה
 בפרק בתרא דתמורה (ל"ב, ב) לרבנן דקדשי
 מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה. והכי
 נמי אשכחן בר דבבר כוותיה בפרק שני
 (בבבית ט"א). ועוד יש לומר: דקדשי
 מזבח, שיש עליהם קדושת הגוף — בטל
 הצמר אנג הבהמה, אפילו אותו שנתלש,
 ובר העמדה והערכה חשיב, ולא דמי
 לקדשי בוק הבית. אי נמי, חשיב האי צמר
 כבעל מום מעיקרא. וכן שופר של עולה לא
 יתקע, ואם תקע יצא, משום דכין דמעל
 נפק לחולין, כדקאמר בפרק "אדוהי בית
 דין" (ראש השנה כ"א, א) — משמע דית
 ביה פדיון. ועוד יש לפרש: שופר של עולה
 — שהוקדשה הבהמה לדמי עולה, ושופר
 שלמים — שהוקדשה הבהמה לדמי
 שלמים. ודינה בשלמים עצמן, ואין בה
 מעילה, כדקאמר בפרק שני דפסחים (כו, ב),
 בעצי שלמים עסקין. ומיהו קשה הדין
 דשמעתין, דכיון דבעי הצמר פדיון — הכי
 שייך למיזור דלמא מנשי ליה? והא צריך
 לפדותה, דמה היה מרוריה! וקצת היה נראה
 לפרש, דאיירי בעולה ונשחטה למזבח,
 שזיקת הדם מותרת בשדה למזבח והעור
 לכהנים, ומבעיא ליה בצמר שנתלש אי
 משתרי נמי בהכי. אבל פלוגתא דאמוראי
 היא נכמי (ש"מ"ס מנחות" (נרדמו פ"א
 ופ"ב)

בַּעֲצֻמֹת שִׁפְרָשׁוּ לִפְנֵי זִרְקָה, דְּרַבִּי יִזְרָא סִבֵּר דְּרִיקָה מִתִּירָתָא אִפְלוּ לְקָתָא דִּרְגִין
וְחֻצִּינִי. וְקָאֵמַר הָתָם: (כִּרְבִּי) וּפְלִיגָא דִּרְבִּי אֱלֹעֹר, דָּאֵמַר רַבִּי אֱלֹעֹר: פִּרְשׁוּ לִפְנֵי
זִרְקָה — מוֹעֲלִין בָּהֶם. וּפִרְשׁוּ שֶׁם בְּקוֹנְטֵרַס דְּמוֹעֲלִין לְעוֹלָם אָף אַחֲרָא זִרְקָה. וְכֹל
אֵמַר רַבִּי אֱלֹעֹר: פִּרְשׁוּ לִפְנֵי זִרְקָה מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד זִרְקָה כִּי. **הוֹרָשׁ** מִי אֵיבָא
פִּשְׁרָא דְּמוֹתָא. אָף עַל פִּי שְׁהָאֵמַת הוּא דְּלַעֲקִיבָא נִמְי אֲסוּר בָּתָם. כִּדְמוּבָא בְּרִייתָא
וְיִמְעָא לֵהֶם בְּרִייתָא — דְּבֵר פִּשְׁטָא הוּא לְרַבְנָן דְּתוֹלֵשׁ אֲסוּר.
וְכֹתֵם בִּיהֶם

בדקה

הא בעל מום שרי — ורבי יוסי הוא. דאמר: בשחטו שרר רבנן. אי נמי, עקביא
היא. אף על גב דלא הותרו, וקשיא לריש לקיש. **תם קרי ליה** — ומאי "אף על
פי שנודל בו מום" — אף על פי שנהיה אחר כן לחכם, ואמר: מום קבוע. **לימא**
— הא דריש לקיש תנאי היא. **אסור** — דבתם אפילו עקביא מודה, דאתו
לשחוייה ולאפקועי מקדשת מזהב, ועוד,

1 שהרי עדיין אין בו שום היתר. אף על גב
 2 דנקט "תולש" — הוא הדין לנתלש,
 3 כדמפרש בסיפא דשמועתא. לא בזה —
 4 שמת התיר עקביא, אלא בשחטו. אמר רבי
 5 יוסי מודה אבא ששחטו כלפתא — שהוא
 6 מן החכמים והולק על עקביא. ומודה
 7 הוא בזה ששחטו שהוא מותר. אבל
 8 בייחוד אמרו חכמים — שבאמת וברבור
 9 אמרו: יניחו בחלון לשער כבור בעל מום
 10 שנשר. שמואל יש תקוה — שמא יהא מותר
 11 להינות. ומפרש: ומה תקוה יש — שאם
 12 שחטו דברי הכל מותר. אבל — באמת.
 13 וחבירו עידיבון בפרק "בלב מערבין"
 14 (לחא, כסופו. בייחוד — בברור. וחבירו
 15 במסכת יומא (נדא, א): וידעו בייחוד ששם
 16 ארון נגנז. רבי יוסי היינו תנא קמא —
 17 דקאמר: התולש צמר מבכור תם ושחטו
 18 אסור, דלא בעל מום ושחטו — מותר לדברי
 19 הכל. ובמת פליגי ביהודה דרבי יוסי, ולתנא
 20 קמא נמי במת פליגי. תנא קמא סבר א'
 21 התירו מומחה אין לא לא — דבעל
 22 כרחיק הכי תרצת. וכדתרצת ריש לקיש
 23 לעיל, כי אותבינה מרישא דמילתיה דתנא
 24 קמא דקתני: התולש צמר מבכור תם — דא
 25 הובל מום שרי. ותרצת ריש לקיש ואמר: כל
 26 היכא דלא התיי מומחה — "תם" קרי ליה.
 27 אלא: הכי שחטו מילתיה: התולש צמר
 28 מבכור תם, דהיינו בעל מום שלא התירו
 29 מומחה — אסור לדברי הכל. דא כבור בעל
 30 מום, דהיינו התירו מומחה, שתלש ממנו
 31 בו. ורבי יוסי סבר: אף על גב דלא התירו
 32 מומחה נמי, כשנשר שרו רבנן. ממאי
 33 מדקאמר "יש תקוה", דמשמע: יש תקוה
 34 ויתירו מומחה וישחטו — מכלל דאבות
 35 לא התירו מומחה כשנשר. פליגי במת
 36 והוא הדין לשחטו — מדלא אשכחו
 37 במילתיה דתנא קמא דנימא: שחטו דברי
 38 הכל מותר. הלכה ברבי יהודה —
 39 דלא שחטו פליגי, אלא במת. — בין נראה בין
 40 דאסור — משיר שרי. דאא אפילו מונח
 41 בחלון קאמר רבי יוסי דאפילו רבנן שרו
 42 בשחטו. אי רבנן אידי ואידי מיסר אסרי
 43 — דאותו שמחובר בו — טעון קבורה
 44 לדברי הכל, והתלש ממנו — רבנן אסרי
 45 ליה אפילו מונח בחלון. אלא פשיטא רבי
 46 יהודה היא — דאמר: בשחטו פשיטא אידי
 47 ואידי — בין נראה בין לא נראה. ושעם
 48 מינה כשחטו פליגי — מדלא מצית
 49 מוקמת ליה בגוונא אחריית, ומדתם לן
 50 כרבי יהודה — שעם מינה הלכתא כוותיה.
 51 התולש צמר מעולה תמימה — מחיים,
 52 לרבנן מהו לאחר שחיתת בעלת מום לא
 53 תביעיל קל, דוואי ארבנן אסור, דאא שרית ליה —
 54 ועבודה. מי איכא מאן דשרי — אליבא דרבנן הא ודאי ישע הוא!

דעיקר

שכן דאינה מתרת מזה שפירש מחזיים. ומיחה, יש ספרים דגריס התם: כרבי אלעזר מאן דשרי — פירש בקונטרס: אליבא דרבנן. הא ודאי רשע הוא משמע דלעקבי דהתולש צמר מבבור תם, מכל מקום פירש כן בקונטרס, שאפילו ל

הדרן עלך

1997

פרק רביעי - עד כמה

משנה

נתינת מתנות כהונה צריכה להיות בדרך כבוד כנתינת מתנות למלכים, ולכן נותנים להם מתנות אלו רק לאחר שנגמר זמן הטיפול בהם. משנתינו דנה כמה זמן מוטל על הבעלים לטרוח בגידולו של הבכור קודם נתינתו לכהן, ובדיני זמן זה.

עד כמה זמן ישראל חייבין בזמן הזה ליטפל בבכור בעל כרחם קודם נתינתו לכהן, בבהמה הקדוה, שלשים יום. ובבהמה הנפסה, חמשים יום. רבי יוסי אומר, בדיקה שלשה חדשים.

אופני האיסור וההיתר בנתינתו בתוך זמן הטיפול כשמבקשו הכהן: אומר לו הכהן בתוך הזמן שמחויב לטרוח בגידולו, תנהו לי ואגדלנו עד שיפול בו מום, הרי זה לא יתגנו לו כיון שבכך מהנה את הישראל שוטרו מהטירחה לגדלו, ונראה שעושה כן כדי שיתנו לו, וזה אסור כמבואר בגמרא. ואם בכור פעל מום הוא ואמר לו הכהן תנהו לי שאוכלנו, מותר. ובשעת המקדש, אם היה תמים ואמר לו הן לי ואקרבנו, מותר, שהרי באופנים אלו יש לו הנאה מיד, באכילתו או בהקרבנו ואינו נראה כרוצה להצילו מטיחת הטיפול כדי שיתנו לו.

דין נוסף: הבכור מצוותו לכתחילה שיהיה נאכל שנה בשנה – בתוך שנתו הראשונה, בין אם בזמן המקדש, לא ימתינו עמו מלהקריבו ולאוכלו יותר משנה משהיה בן שמונה ימים שאז הורצה להקריבה, ובין פעל מום אף בזמן הזה, יאכל בתוך שנתו הראשונה מהיום שהוא ראוי לאכילה, שנאמר (דברים טו ב) 'לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה'.

דין נוסף בענין הזמן שניתן לקיים בכור בעל מום: נולד לו מום בתוך שנתו, רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש ואינו חייב לשוחטו ולאוכלו מיד. ואם נפל המום בבכור בזמן הזה (לאחר שנים עשר חדש), אינו רשאי הישראל לקיימו אלא שלשים יום ואז יאכלנו הכהן.

גמרא

המקור לזמני הטיפול שהובאו במשנה. מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מנין לזמנים אלו שנאמרו במשנה שהבעלים צריכים לטפל בבכור.

נאמר בפסוקים (שמות כב כח-כט) 'מלאכתך ודמעתך לא תאחר, בכור בניך תתן לי בן תעשה לשרך לצאנך, שבעת ימים יזדה עם אמו, ביום השמיני תתנו לי'.

הגמרא מבארת שמפסוקים אלו נלמד דין זה: אומר רב כהנא, דאמר קרא (שם כב כח) 'בכור בניך תתן לי', ולאחריו נאמר (שם כב כט) 'בן תעשה וגו' לצאנך, ויש ללמוד מסמיכות פסוקים אלו שזמן חיוב הטיפול בבכור הצאן (בהמה דקה), הוא כזמן פריית בכור אדם שהוא לאחר שלשים יום. וכן נאמר (שם כב כח) 'מלאכתך ודמעתך לא תאחר' ו'מלאכתך' הם הביכורים, ולאחריו נאמר (שם כב כט) 'בן תעשה לשרך', ויש ללמוד מסמיכות זו שזמן חיוב הטיפול בבכור השור (בהמה גסה), מביכורים הבאים בעצרת לאחר חמשים יום מומן בישראל שהוא בפסח.

שאלת הגמרא: איפוך אנא – שמא נהפוך את הלימוד ונלמד את הבהמה הדקה מביכורים שניתנו לאחר חמשים יום, ואת הבהמה הגסה נלמד מבכור אדם וינתנו לאחר שלשים יום.

משיבה הגמרא: מסתברא ללמוד באופן שאמרנו, כיון שיש להסמיך דמקדש – את 'מלאכתך' הקודם בפסוק הראשון, למקדש – ל'שורך' הקודם בפסוק השני, וכן יש לסמוך דמאחר – את 'בכור בניך' המאוחר בפסוק הראשון, לדמאחר – ל'צאנך' המאוחר בפסוק השני. דוחה הגמרא: אדרבה יש ללמוד דקמיה ליה לדקמיה ליה – את הסמוכים זה לזה בפסוקים, וכיון שנאמר בהם 'בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך', ממילא יש ללמוד את בכור בהמה גסה שהוא 'שורך'.

דעיקר קרבן עולה לאו לכפרה אחי – אינו בא כדי לכפר על חטא כלשהו, אלא באה לנדבה או לחובה אחרת. ולכך יש לחוש שאם הצמר יהיה מותר בהנאה, משחי לה – יבוא להשהות מלהקריבה. או דלמא, בין דעולה נמי מכפרא מעשה – כיון שעולה גם מכפרת היא על ביטול מצות עשה, לא משחי לה – אין לחוש שיבוא להשהותה, כיון שרוצה הוא בכפרת דברים אלו, ואם כן אין צריך לאסור את הצמר שנתלש.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מהברייתא שהובאה לעיל (ע"א). מוכיחה הגמרא: תא שמע רביה ממה ששינו בברייתא, התולש צמר מבכור תם, אף על פי שנולד בו מום ושחמו, הצמר אסור בהנאה. מדייקת הגמרא: שמשלשון הברייתא שאמרו התולש וכו' משמע שפעם תולש – שכל הטעם שהצמר אסור בהנאה, הוא משום שתלש בידים ועבר על איסור גזיה בקדשים, תא אם נתלש הצמר מאליה, שרי בהנאה. ואם בבכור, שאינו בא לכפרה כלל, אין חוששים שמא ישהה כדי שיתרבה אצלו צמר, כל שבין עולה, ולא משחי לה – שאין חוששים שמא ישהה, שהרי מכפרת היא על עשה, והצמר יהיה מותר בהנאה.

דוחה הגמרא: אין ראייה מהברייתא שנתלש מותר, לפי שאפשר שהוא הדין אפילו נתלש הצמר מאליה, נמי אסור בהנאה, והאי דקתני תולש, ולא השמינה הברייתא חידוש גדול יותר שגם בנתלש מאליה אסור, הוא כדי להודיעך בזה דעקביא, שרק בתולש מתם אסור הוא בהנאה, אבל דעקביא מום – בצמר שנתלש מבעל מום, אפילו בתולש בידים, נמי שרי לדעת עקביא.

מקשה הגמרא: והאנן נשר תנן – והרי כשהביאו את דברי עקביא במשנתינו, לא אמרו אלא נשר, ומשמע שרק בנשר מאליה התיר, אבל בתולש בידים לא.

מיישבת הגמרא: תנא – מה שהתנא של המשנה נקט נשר, הוא כדי להודיעך בזה דרובן שאוסרים גם בנשר מאליה. ותנא – ומה שהתנא של הברייתא נקט תולש, הוא כדי להודיעך בזה דעקביא, שהוא מתיר גם בתולש בידים.

שינוי במשנה: צמר המדולדל בו' בבכור, שנתלש מהבכור אבל עדיין מסובך ומעורב הוא עם שאר הצמר, ונשחט הבכור, שיש חילוק בין הצמר שנראה כחלק משאר הגזיה, שאז הוא מותר, כשאר הצמר המחובר שניתר בשחיטת הבכור, לבין הצמר שאינו נראה כחלק אחד עם שאר הגזיה, שהוא אסור בהנאה.

הגמרא באה לבאר, מהו בכלל נראה כשאר הגזיה ומה אינו בכלל זה, ומביאה שנחלקו בזה אמוראים. מבררת הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן מדובר שהצמר אינו נראה כחלק אחד עם שאר הגזיה. אומרת הגמרא: אמר רבי אלעזר אמר ריש לקיש, כל שעיקרו של הצמר הפוך כלפי ראשו, שעיקרו של הצמר כלפי מעלה הוא, וזה מה שאמרו שאינו נראה עם שאר הצמר, לפי שניכר שהיה תולש מחיים. ואם אין עיקרו הפוך כלפי מעלה, הרי הוא בכלל נראה עם הצמר. ורב תנן בר אשעיא אמר, שכל שאינו מתמעך עם הגזיה – שאינו שוכב בשוה עם שאר הצמר, אלא בולט הוא למעלה, הרי הוא בכלל אינו נראה עם הגזיה.

שאלת הגמרא: וריש לקיש, מאי טעמא לא אמר רב תנן בר אשעיא, שמדברי ריש לקיש משמע, שאם אין הצמר הפוך, אף שאינו שוה עם שאר הצמר, אלא בולט הוא למעלה, עדיין הוא בכלל נראה עם שאר הצמר, ומותר. ושאלת הגמרא היא, שגם זה אינו נראה כחלק אחד עם שאר הגזיה, ויש לאוסרו בהנאה.

מיישבת הגמרא: אמר רבי אלעזר, קבכר ריש לקיש, לפי שאי אפשר לגיזה בלא גיזימין המדולדלות, שבכל גיזת צמר, יש מהן שעולות למעלה ואינן בשוה עם שאר הצמר, ואם נחשיבן בכלל אינו נראה עם הגזיה, אין לך גיזה המותרת כולה.

שאף איטור גיזה מדרבנן אין בה, משום דלא שכיחא – שפרה
אדומה אינה מצויה הרבה, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים. וכיון
שכן, מבוארת דעתו של רבי יוסי, שאף שסובר הוא שדבר שאין
מתכוין אסור, כאן מותר, לפי שפרה אדומה קדשי בדק הבית היא,
ואף מדברי חכמים לא נאסרה הגיזה.

שואלת הגמרא: מדוע התיר רבי יוסי לגזוז את השיער בעוד הפרה
בקדושתה, וליחלה – הרי יכול לחלל את קדושתה על מעות,
ולפיקה לחולין – ועל ידי זה יוציאה לחולין, וליגזה – ואז יגזנה,
ותיר – ולאחר מכן יחזור וליקדשה – ויקדישה שוב לפרה אדומה.
משיבה הגמרא: שאין יכול לעשות כן בנקל, מפני שדמיה יקרין,
שפרה אדומה שזה הרבה, ואם ירצה לחללה על מעות, יהיה עליו
להביא מעות הרבה כנגד שויה.

שואלת הגמרא: וליעבר לה בדישמואל – והרי יכול לעשות לה
כדברי שמואל, דאמר שמואל, הקדש שנה מנה שחיללו על שנה
פריקה מחולל, וגם כאן יחללה על פרוטה אחת, ואין צריך לטרוח
להביא מעות הרבה.

דוחה הגמרא: אימור דאמר שמואל – שיש לנו לומר, שמתי אמר
שמואל את דינו, דווקא שחיללו – שכבר חילל על פחות משויו. אבל
לביתחלה מי אמר – האם התיר לעשות כן לביתחלה, הרי ודאי
שלביתחלה אסור לעשות כן. וכיון שכן, שלביתחלה אין לחלל אלא
בשויו, ודמי פרה אדומה יקרים הם, וטורח גדול הוא, לכך התיר רבי
יוסי בן המשולם לגזוז השערות השחורות, בעודה בקדושתה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדעת רבי יוסי בן המשולם. מתרצת
הגמרא: איבעית אימא – אם תרצה תוכל ליישב את דברי רבי יוסי
בן המשולם שהתיר לגזוז את שיער הפרה במספרים, כך. שלעולם
סובר הוא שדבר שאין מתכוין מותר. ורב סבר לה ברבי יוסי בן
המשולם, שמותר לפנות את שער הבכור לצורך שחיטה משום
שתולש אינו בכלל גזוז, ואף על פי כן, רבי יוסי בן המשולם לא
סבר לה ברב, שרב התיר רק משום שתולש אינו בכלל גזוז. ואילו
לרבי יוסי בן המשולם גם אם תולש בכלל גזוז, מותר לפנות השיער,
משום שסובר שדבר שאינו מתכוין מותר, ולא כרב שאסור באינו
מתכוין. ולפי זה, רב פסק כדברי רבי יוסי בן המשולם, אבל לא
מטעמו, שטעמו של רבי יוסי בן המשולם הוא משום שדבר שאינו
מתכוין מותר, וטעמו של רב הוא משום שתולש אינו בכלל גזוז.

הגמרא מבארת את אופן תלישת השיער שהתירה המשנה. שנינו
במשנתנו: ותולש את השער ובלבד שלא יזינו ממקומו. מבארת
הגמרא: אמר רב אשי אמר ריש לקיש, לא שנו – לא אמרו
במשנתנו שמותר לתולש את השיער, אלא כשהתלישה היא פיר,
אבל אם התלישה היא בבלי, אסור גם לצורך שחיטה.

מקשה הגמרא על דבריו: והקתני – והרי בהמשך דברי המשנה
נאמר שעושה מקום בקופיין מין ומין, הרי שמותר לתולש גם
על ידי קופיץ שהיא סכין רחבה של טבחים. משיבה הגמרא: תני –
יש לשנות במשנה ולפרשה, שאין הכוונה שפינוי המקום נעשה על
ידי הקופיץ, כפי שמשמע מהגירסא 'בקופיץ', אלא לקופיין – לצורך
השחיטה בקופיץ, ולעולם ההיתר הוא רק כשאת הפינוי והתלישה
עושה בידו.

הגמרא מבררת אם לצורך ראיית המום מותר לביתחלה לתולש את

השיער. שנינו במשנתנו: וכן תולש את השער לראות מום.
מסתפקת הגמרא: איבעיא להו – הסתפקו בני הישיבה, האם
לביתחלה הוא, שמותר לביתחלה לתולש את השיער כדי לראות את
המום. או שלביתחלה אסור לתולש, ומזה ששנינו, וכן התולש את
השיער לראות את המום, הוא רק לענין דיעבר, שאם עבר ותולש את
השיער לצורך ראיית המום, אסור לו להזיז את השיער שתולש
ממקומו, אלא עליו להניחו מסובך עם שאר השערות.

פושטת הגמרא: אמר רבי ירמיה, תא שמע – בא ושמע ראה
מברייתא, ששנינו בברייתא, צמר המקום בלאו של הבכור, ויש
מום באוזן, רבי יוסי בן המשולם אמר, תולשו לצמר, ומראה את
מומו לחכם. שמע מנה – יש לשמוע מזה, שלביתחלה מותר לתולש
את השיער, לצורך ראיית המום. מסיקה הגמרא: שמע מנה – אכן
יש לפשוט הספק מברייתא זו.

מוסיפה הגמרא: אמר רב רבי, אף אנו נמי תנינא – שגם ממה
ששנינו במשנתנו יש לפשוט את הספק. ששנינו, וכן תולש את
השיער לראות מקום מום. ויש לברר, מאי – לענין מה אמרו במשנה
'וכן' ששמע שדין זה שזה לדין שקדם לו, אילימא – אם נפרש,
שאמרו כן לענין הדין שנאמר בתחילת המשנה, שלא יזינו את
מקומו של השיער לאחר שנתולש, השתא – מעתה יש לשאול, ומה
שוקמ, המפנה את השיער לצורך שחיטה, דשחיטתו מוכחת עליו
שלצורך השחיטה עושה כן, לפי שרואים ששחט הוא במקום שתולש
ממנו את השיער, ואין לחוש כל כך שיטעו הרואים ויסברו שגזוז הוא
לצורך עצמו, ואף על פי כן אמרו שלא יזינו לשיער שתולש
ממקומו. כשמפנה את השיער כדי לראות את מקום המום, שאין
ניכר מיד שתולש לצורך זה, ויש לחוש לרואים שילמדו מזה שמותר
לתולש לצורך עצמו, מיבעיא, האם צריך לומר זאת בפירוש שלא
יזינו כמו בדין הראשון, והרי כל שכן הוא. אלא לאי
אפשר לומר כי אם, שאתולש – שלענין התלישה עצמה אמרו 'וכן'
שבזה שיהיה דין הסיפא לדין הרישא. ואם כן, שמע מנה שלביתחלה
מותר לתולש לצורך ראיית המום כמו ברישא. מסיקה הגמרא: שמע
מנה – אכן גם ממשנתנו יש לפשוט כן.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת בדין צמר שנתולש מבכור בעל מום בחייו,
אם יש לו היתר הנאה לאחר מיתה או שחיטה. אבל בעודנו חי,
הצמר אסור בהנאה מדרבנן, שגזרו שמא יבואו להמתין מלשוחטו,
כדי ליהנות מהצמר שיתולש, ויבואו לידי גיזה ועבודה. וכן בבכור
תם, גזרו לאסור הצמר בהנאה, שמא ישהנו מלהקריבו במקדש, עד
שיפול בו מום, כדי שיהנה מהצמר בינתים. אבל לאחר מיתה או
שחיטת הבעל מום, נחלקו תנאים אם בכלל הגזירה הוא.
אומרת המשנה: שער או צמר של בכור פעל מום ששנשר מן הבכור
בחייו, והניחו בחלון – שעדיין לא נהנה ממנו, לפי שכל שהבכור חי,
אסור ליהנות מהצמר. ואחר כך שוקמו לבכור, ושחיטה זו מתירה
את הבשר באכילה, ואת העור והצמר שעליו בהנאה. ובדין הצמר
שנשר מחיים מצינו מחלוקת בין עקביא בן מהללאל לחכמים, ונחלקו
תנאים באיזה אופן נחלקו. שיש אומרים שבאופן זה נחלקו, שעקביא
בן מהללאל מתייר לאחר שחיטה ליהנות גם מהצמר שנתולש מחיים.

אומרת הגמרא: **כִּי סֵלִיק** – כאשר עלה רבין מבבל לארץ ישראל, **אָמַרָה לְשִׁמְעָא** – אמר את פירושו של רב נחמן בשם רבה בר אבוא, שמחלוקתם של רבי יוסי ותנא קמא בברייתא היא לגבי צמר של בעל מום שנתערב בצמר חולין, **קָמִיה דְּרַבִּי יְרֵמִיָּה** – לפני רבי ירמיה. וכשמעם זאת רבי ירמיה, **אָמַר** על כך, **בְּכֻלָּא טַפְשָׁא** – טפשים הם הבבליים, **מִשּׁוּם דִּיתְבִּי בְּאַרְעָא דְחִשּׁוּכָא** – כיון שיושבים הם בבבל שהיא עמוקה וחשוכה, **אָמַרִי שְׁמַעְתָּא דְּמַחְשָׁקֵן** – מפרשים הם פירושים שאינם נכונים. לפי שפירוש זה דחוק הוא מאד בלשון הברייתא, שאמרו בכור בעל מום שנתערב, ודחוק הוא לפרש שהצמר הוא שנתערב. והוסיף רבי ירמיה ואמר, **הָאֵם לֹא שְׁמִיעַ לָהּ** – לא שמעו בני בבל להא דאָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא שְׁאָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן בביאור מחלוקתם של רבי יוסי ותנא קמא בברייתא, שמדובר בהמה בעלת מום שנתערבה בהמות תמימות, וכפי שסברה הגמרא בתחילה, ומה שהקשו על זה שאם כן במה נחלקו תנא קמא ורבי יוסי, על זה פירש, **שְׁהַחְלִיקָתָּהּ** היא, **בְּשֶׁבֶדֶק** את כל הבהמות שבתערובת, **וְלֹא מִצָּא בהם כל מום**. והנידון הוא, האם כולן מותרות, כיון שלא מצא בהן מום. או שכיון שידוע שבאחת מהן היה מום, אף שכעת אינו מוצא מום, הרי הן בחזקת שיש בהן בהמה בעלת מום, ועדיין כולן אסורות. וביאר רבי יוחנן שתנא קמא וחכמים **קָמִיפְלִגִּי בְּפִלוגְתָּא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּינָן** שנחלקו במקום אחר. דְּתַנְן במשנה (נדה סא) לגבי מקום שנאבדה בו טומאה, כגון כוית מת שנפל עליו גל של אבנים, ונתערב גל זה בשני גלים טהורים, וחיפש את הגל שבו הטומאה, ולא מצאו, **שְׁהִיה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, שְׁבֹל דְּבַר שְׁהִיה בְּחֻזְקַת טוּמְאָה, לְעוֹלָם הוּא בְּטוּמְאָתוֹ** – שכל זמן שלא נמצאה הטומאה, הכל בכלל ספק טומאה, **עַד שְׁתַּוְּדַע הַטּוּמְאָה** – עד שתימצא הטומאה, ורק אז יצא שאר המקום מידי חשש טומאה. **וְחֻכְמִים חוֹלְקִים וְאֹמְרִים, שְׁחֹפֵר הוּא עַד שְׁמַיְנִעַ לְסֵלַע אוֹ לְבַתּוּלָה** – שהיא קרקע קשה שלא נעבדה מעולם, שודאי אין המת תחתיהם, ואם לא מצא בה טומאה הכל טהור, כיון שבדק ולא מצא. וכמו כן נחלקו תנא קמא ורבי יוסי בברייתא לגבי בעלת מום שנתערבה בתמימים ובדק ולא מצא מום. שתנא קמא שאמר אוסרין בכל שהן, סובר כרבי מאיר, שכיון שודאי היה שם מום, כולם בכלל ספק בעל מום עד שימצא את בעלת המום, וכל שלא מצא, כולם אסורים למזבח. ורבי יוסי שאמר יבוקר, סובר כחכמים, שאם בדק את כל הבהמות שבתערובת ולא מצא מום, כולם כשרים למזבח.

הגמרא מביאה פירוש אחר שאמרו בשם רבי יוחנן בביאור מחלוקתם של תנא קמא ורבי יוסי בברייתא, וגם הוא באופן שנתערבה בהמה בעלת מום בהמה תמימות: **רַבִּי אָסִי אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן** לפרש, **שְׁהַחְלִיקָתָּהּ** בין תנא קמא ורבי יוסי היא, **בְּשֶׁבֶדֶק וּמִצָּא** באחת מהבהמות מום, אבל אין יודע בבירור שזהו המום שהיה מתחילה. והנידון הוא, האם יש לתלות שמום זה שמצא הוא המום שאבד, וממילא יצאו השאר מכלל ספק, ואין צריך לבדוקם. או שיש לחוש שמום אחר הוא זה, ועדיין כולם בכלל ספק בעלי מום הם ולכן עדיין יש לבדוק את כולם. וביאר רבי יוחנן **שְׁקִיפְלִיגִי בְּפִלוגְתָּא דְּרַבִּי יְרֵמִיָּה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שנחלקו במקום אחר. דְּתַנִּינָא בברייתא, **שְׁדָה שְׁאָבַד בְּה קָבַר** – שידוע שהיה בה קבר, ועתה אין ידוע היכן הוא, **מִי שְׁנִכְנַס בְּתוֹכָהּ, טָמֵא הוּא, לפי שכל השדה בכלל ספק טומאה היא**. ואם **נִמְצָא בְּתוֹכָהּ קָבַר, מִי שְׁנִכְנַס לְתוֹכָהּ** – לשאר השדה, **טָהוֹר הוּא**. לפי שְׁאֵנִי אֹמֵר, **הוּא קָבַר שְׁאָבַד, והוא הקָבַר שְׁנִמְצָא, ואין לחוש שמום היה בו עוד קבר אחר**. אלו הם דְּרַבִּי רַבִּי. אבל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חולק ואומר, שגם אחר שנמצא בה קבר, תִּפְרֹדֶק בַּל הַשְׁדָּה פוֹלָה אם אין בה עוד קבר אחר, וכל שלא בדק, עדיין הכל בכלל ספק טומאה הוא, ואין אומרים שודאי

הקבר שנאבד הוא הקבר שנמצא, אלא חוששים שמום קבר אחר הוא, ואת הקבר שאבד עדיין לא מצאו. וכמו כן נחלקו תנא קמא ורבי יוסי בברייתא לענין בעלת מום שנתערבה, ומצא מום באחת מן הבהמות. שתנא קמא שאמר אוסרין בכל שהן סובר כרבן שמעון בן גמליאל שחוששים שמום היה עוד מום, ולכך עד שלא יבדוק את כולם, הרי הם בכלל ספק בעלי מומים, ואסורים בהקרבה. ורבי יוסי שאמר יבוקר, סובר כרבי ולכך אם מצא מום, תולים אנו שהמום שמצא הוא המום שאבד, ואין לחוש שמום היה עוד מום, וממילא השאר מותרים בהקרבה.

הגמרא מבארת מדוע הוצרכו רבי אסי ורבי חייה בר אבא לפרש כל אחד פירוש אחר, ולא הסכימו עם פירושו של השני. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אָסִי** שפירש שמדובר שבדק ומצא את המום, והנידון הוא האם חוששים שמום אחר הוא, **מֵאִי טַעְמָא לֹא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא, שמדובר בבדק ולא מצא, והנידון הוא האם יצאו מכלל ספק, או שעדיין הם בספק בעל מום, וכמו שנחלקו חכמים ורבי מאיר לענין כוית מת שנאבד.**

מיישבת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִּי אָסִי, אין לדמות מום שלא נמצא, לטומאה שלא נמצאה**. לפי ש**בְּשֶׁלְמָא גַבִּי טוּמְאָה** שנאבדה מובנים דברי חכמים, שאם חיפש ולא מצא את הטומאה, **אִימַר** – יש לתלות ולומר **שְׁבֹא עוֹרֵב וְנִטְלָה, או שְׁבֹא עֲבָרָה וְנִטְלָה, ולכך המקום טהור**. אָלָא הָכָא לגבי בהמה שהיה בה מום ולא נמצאה, אין להחזיר את כולם, לפי ש**בְּעַל מוּם לְהִיכָא אִזִּיל** – להיכן נעלמה בעלת המום, ולכך גם אם לא מצא, לא יצאו מכלל ספק בעלי מומין.

לפי זה נמצא שדברי רבי חייה בר אבא שהשוה מום לטומאה מוקשים. מיישבת הגמרא: **וְאִידֶּךָ** – רבי חייה בר אבא שכן השוה מום לטומאה שנאבדה, יפרש שגם לגבי מום, **אִימַר** – יש לתלות ולומר שמום **עוֹבֵר הָיָה** – שהיה זה מום שעובר מאליו, **וְאִיתִּי** – והוא נרפא, ויצאו כולם מכלל ספק בעלי מומין.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא** שפירש שמדובר בבדק ולא מצא, **מֵאִי טַעְמָא לֹא אָמַר רַבִּי אָסִי** שמדובר בבדק ומצא, והנידון הוא האם חוששים שמום אחר הוא. משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא, שאין לדמות מום שנאבד ונמצא, לטומאה שנמצאה, לפי שבְּשֶׁלְמָא שְׁדָה שנאבד בה קבר ומצאו קבר, מובן שכיון שדָּרְבָה לְמִיקְבָרָהּ** – שהדרך לקבור בה, יש לחוש שבי יְהִיב דְּקָבַר בְּה הָאִי – שידוע שקברו בה מת זה, יש לחשוש שְׁקָבַר אִינֵשׁ אֲחֵרִינָא – שקברו בה גם מת אחר. ולכך סובר רבן שמעון בן גמליאל שחוששים שאין זה הקבר שנאבד. אָלָא לענין קְדָשִׁים – בהמות תמימות שרוצה להקריבן למזבח, **בִּיּוֹן דְּרַבִּי לֹן וְקִיָּיִמי** – כיון שהיו ידועות שאין בהם מום, ונתערבה בהם בהמה אחת שהיה בה מום, ומצאו אחת עם מום, האם דְּרַבִּינָהּ לְמִיפֹל בְּהוּ מוּמָא – הדרך שיפול בהם מום, ודאי אין הדרך שיעשה בהם מום, וודאי יש לתלות שהמום שנמצא הוא המום שאבד, ואין לחוש שמום אחר הוא.

מבארת הגמרא: **וְאִידֶּךָ** – רבי אסי שפירש שגם לענין מום סובר תנא קמא שיש לחוש שמום אחר הוא, זהו משום ש**אָבַד דְּמִנְגְּחִי אֲהֲרִי** – שכיון שנוגחים הם אחד את חברו, **שְׂכִיחַ בְּהוּ מוּמָא** – מצוי הוא שיהיה בהן מום, ולכך חוששים שמום אחר הוא, ואין זה המום שאבד.

הגמרא מביאה ברייתא אחרת, שלכאורה יש להקשות ממנה על דברי ריש לקיש, שאמר שבנתלש קודם שהתירו מומחה, מודים כולם שהוא אסור בהנאה. מקשה הגמרא: **מִיִּתְבִּי, שנינו בברייתא, הַתּוֹלֵשׁ צִמָּר מִבְּכוֹר תָּם, אֵת עַל פִּי שְׁלֹאֲחֹר מִכֵּן נִזְלָד בּוּ מוּם וְשִׁחְטוֹ, הצמר אִסוּר בהנאה**. מדייקת הגמרא שמדברי הברייתא משמע, **מִטְעָמָא דְּתָם** – שכל הטעם שהצמר אסור בהנאה, הוא מפני שנחלש מבכור תם,

כרחינו לפרש שמדובר בַּשְּׁחָטוֹ. וְאִי כדעת עֲקִיבָא היא, אִידִי וְאִידִי
 – בין הצמר שנראה כשאר כל הגיזה, ובין הצמר הניכר בפני עצמו
 שנתלש מחיים, מִשְׁרָא שְׂרִי – יש להם להיות מותרים, לפי שגם
 הצמר המחובר מותר על ידי השחיטה, וגם הצמר שנפרד לגמרי
 ומונח בחלון, מותר בהנאה לאחר שחיטה. אֵלָּא לֹא – על כרחינו
 כדעת רַבִּנָּן הִיא, והצמר המחובר נותר בשחיטה כמו שהבדמה
 עצמה נותרת, אבל הצמר שנפרד מחיים, אין שחיטה מתירתו. ולכך
 אמרו, שהצמר שנראה כחלק משאר הצמר המחובר מותר הוא
 בהנאה, והצמר שניכר בפני עצמו שנתלש מחיים, אין לו היתר. וְאִם
 כֵּן שָׁמַע מִיָּנָה שֶׁבַּשְּׁחָטוֹ פְּלִיגִי עקביא וחכמים. מסיקה הגמרא: שאכן
 שָׁמַע מִיָּנָה – יש ללמוד כן ממשנתינו.
 הגמרא דנה לדעת חכמים, שצמר שנתלש מבכור בין מתם ובין
 מבעל מום, אסור בהנאה גם לאחר שחיטתו, מהו הדין בצמר שנתלש
 משאר קרבנות ואחר כך נשחטו הקרבנות, האם מותר הוא בהנאה
 או לא. מסתפקת הגמרא: בְּעֵי רַבִּי יֵנָּא, הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר מֵעוֹלָה
 תְּמִימָה, ולאחר מכן נשחטה העולה, מָהוּ – האם הצמר שנתלש
 מחיים מותר בהנאה כמו שאר הצמר המחובר, או לא. ויסוד הספק
 הוא, האם יש לחוש שמא ישהה את העולה מלהקריבה כדי שיתרבה
 אצלו הצמר ולאחר מכן יהנה ממנו, או שאין חוששים כן.
 מקשה הגמרא: תוֹלֵשׁ בְּיָדִים, מִי אִיכָא מֵאֵן דְּשֶׁרִי – האם יש מי

שמתיר להנות מזהצמר, הרי רשע הוא שעבר על איסור גיזה. אֵלָּא
 אומרת הגמרא שכך יש להקשות, צֶמֶר שֶׁנִּתְלַשׁ מֵאִלּוּי מֵעוֹלָה
 תְּמִימָה, מָהוּ.
 הגמרא מבארת מדוע הסתפק רב הונא רק לגבי עולה ולא בשאר
 הקרבנות. מבארת הגמרא: דְּחֻמָּתָא וְאִשָּׁם – בצמר שנתלש
 מקרבנות חטאת ואשם תמימים, לֹא תִיבָעִי לָךְ אם הוא מותר בהנאה
 או לא, שודאי מותר הוא בהנאה, לפי דְּבִינָן דְּלִבְפָּרָה אָתוּ –
 שמאחר שקרבנות אלו באים הם לצורך כפרת הבעלים, ודאי לֹא
 מְשָׁהוּ לָהּ – אין הבעלים משהים אותם, גם אם יכולים להנות
 מהצמר שיתרבה אצלם בינתיים, לפי שרוצים הם למהר כפרתם.
 מוסיפה הגמרא: דְּבִבְכוֹר וּמַעֲשֶׂר – בצמר שנתלש מבכור ומעשר
 תמימים, נָמִי אין להסתפק, שודאי הצמר אסור בהנאה, לפי דְּבִינָן
 דְּלֹא לִבְפָּרָה אָתוּ – שמאחר שאינם באים לצורך כפרה, אלא
 הבכור קדוש מאליו, ומעשר מוכרח הוא להקדיש כשיש לו עשר
 בהמות, ודאי יש לחוש שֶׁמְשָׁהוּ לָהּ – שאם נתיר את הצמר שנתלש
 מזהם בעודם תמימים, יבואו להשחית מלהקריבם, כדי שיתרבה
 אצלם הצמר הנתלש. כִּי תִיבָעִי לָךְ, בְּדַעוּלָה – בצמר שנתלש
 מקרבנות עולה, והספק הוא מֵאֵי – האם הצמר מותר בהנאה או
 לא.
 מבארת הגמרא את צדדי הספק: האם מִבִּינָן

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

מבכור אדם הסמוך לו, שניתן לאחר שלשים.
 מקור אחר לדין זה: אֵלָּא אִמֵּר רַבָּא, אִמֵּר קְרָא (שמות כב כט) 'כֵּן
 תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרֶף לְצֹאנֶךָ' ובתיבת 'תעשה' הוסיף לך הַכְּתוּב עֲשִׂיָּה
 אַחֲרָיִךְ ו-נוספת בְּשׁוֹרֶף, ויש ללמוד מכך שיש להוסיף בבכור בהמה
 גסה עוד תוספת זמן יותר מזמן פריית אדם, והיינו שיהיה זמן הטיפול
 חמשים יום.
 שואלת הגמרא: וְאִיכָא שִׁיתִּין – שמא תוספת זו באה ללמדנו
 להוסיף עוד שלושים יום חוץ משלושים יום שיש בבכור אדם.
 משיבה הגמרא: לֹא מִסְרָף הַכְּתוּב אֵלָּא לַחֲכָמִים – כיון שלא גילה
 לנו הכתוב כמה יש לנו להוסיף בבכור בהמה גסה, ודאי מסר ענין
 זה לחכמים שיפרשו לנו כמה הוא זמן זה, והם פירשו שזמנו הוא
 חמשים יום.
 הגמרא מביאה ברייתא כדרשת רבא: תִּנְיָא נָמִי הָכִי 'בְּכוֹר בְּנִיךָ
 תִּתֵּן לִי, בֶּן תַּעֲשֶׂה לְצֹאנֶךָ', מסמיכות זו ללמדנו שזמן הטיפול
 בבהמה דקה הוא כזמן בכור אדם שהוא שלשים יום. 'כֹּל שֶׁאֵין
 לְשׁוֹרֶף הַזֶּמֶן הוּא שְׁלִשִׁים יוֹם, תִּלְמֹד לִזְמַר 'כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶף'
 הוֹסִיף לך הַכְּתוּב עֲשִׂיָּה אַחֲרָיִךְ בְּשׁוֹרֶף, ולא מִסְרָף הַכְּתוּב אֵלָּא
 לַחֲכָמִים. ומסיימת הברייתא. מִכָּאן אִמֵּר עַד כְּמָה יִשְׂרָאֵל תִּיבִין
 לְהַטְפִּיל בְּבִכּוֹר, בְּבִהְמָה דְּקָה שְׁלִשִׁים יוֹם וּבְגִסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי
 יוֹסִי אָמַר, בְּבִהְמָה הַדְּקָה יִטַּל הַבְּעִלִּים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מִפְּנֵי
 שִׁטְפוּלָה מְרֻבָּה.
 ובברייתא תִּנְיָא הַסֵּבֶר לָכֶךָ, מִפְּנֵי שִׁשְׁיָנִיָּה דְקוֹת ואינה יכולה לאכול
 עשב, ואם לא תהא עם האם שתאכילה, תמות, לכן עלינו
 להשאירה עם אמה עד שתתחזק ורק אז ליתנה לכהן.
 שנינו במשנה: אִם אִמֵּר לֹא הִכְהֵן בְּתוֹךְ הַזֶּמֶן, תִּנְהוּ לִי, הֲרִי זֶה לֹא
 יִתֵּן לוֹ.
 מבררת הגמרא: מֵאֵי מַעֲמָא שלא יתן לו. אִמֵּר רַב שִׁשְׁתָּה, מִפְּנֵי
 שִׁנְיָאָה כִּכְהֵן הַמְּסִייעַ בְּבִית הַגִּרְנוֹת – כהן המבקש מזהיראל בכור
 תם בזמן הזה בתוך ימי הטיפול, נראה ככהן שמסייע בעבודת

התבואה כדי שיתנו לו את התרומות, וזה אסור במבואר להלן, שהרי
 בזמן הזה אין לכהן הנאה מבכור תם קודם שיפול בו מום, ולכן נראה
 בבקשתו שרוצה להציל את הישראל מטירחת הטיפול ומחוצאות
 גידולה, כדי שיתן לו את הבכור.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין האיסור לתת מתנות כהונה לכהן או
 ללוי המסייעים לבעלים: תִּנְיָו רַבִּנָּן, הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַעֲנִיִּים
 הַמְּסִייעִים לבעלים בעבודתם. ואילו הם אופני הסיוע של כל אחד
 מהם: הכהנים המסייעים בְּבִית הַזֹּרְעִים לשמור או להאכיל את
 הבהמות, כדי לקבל את הבכורות, וְכֵן הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְהַעֲנִיִּים
 המסייעים בְּבִית הַגִּרְנוֹת – במקום איסוף התבואה, הכהנים כדי
 לקבל תרומה, הלוויים כדי לקבל מעשר ראשון, והעניים כדי לקבל
 מעשר עני, וְכֵן הַכֹּהֲנִים המסייעים בְּבִית הַמִּטְבָּחִים כדי לקבל את
 הזרוע לחיים וקידה, אֵין נִתְּנִין לָהֶם תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר בְּשֶׁכֶר, וְאִם
 עוֹשִׂין בָּן, חִילָלוּ, וְעָלִיתָן הַכְּתוּב אִמֵּר (מלאכי ב ח) בתוכחתו לכהנים
 'שִׁחַתְם בְּרִית הָלוֹי' – השחתם את הברית שכרתי עם אהרן, לשרת
 בשמי ולכבדני, על ידי שביזיתם ברית זו. וְאִמֵּר (במדבר יח לב), וְאֵת
 קִדְשִׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלוּ וְלֹא תָמוּתוּ. מבררת הגמרא: מֵאֵי
 וְאִמֵּר – עבור מה צריך פסוק נוסף. מבארת הגמרא: וְכִי תִקָּם
 מִיתָה לֹא – שאמנם יש בזה איסור והשחתה אבל עונש מיתה אין
 על כך, תֵּא שָׁמַע, וְאֵת קִדְשִׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלוּ וְלֹא תָמוּתוּ,
 ומכך שנאמר שאם ינהגו כראוי לא ימותו, משמע שאם לא ינהגו
 כראוי יענשו במיתה. וּבִקְשׁוּ תְּרוּמָה מִשְׁלָם – כמות שלימה כמו
 מִפְּרִישֵׁן עָלִיתָן פעם שניה תְּרוּמָה מִשְׁלָם – כמות שלימה כמו
 שתורמו בתחילה, וּמִפְּנֵי מָה לֹא קִנְסוּם, דְּלִמָּא אִתִּי לִאֲפְרוּשִׁי –
 שמא מאחר שיחייבום לשוב ולהפריש, יאמרו שהתרומה הראשונה
 לא היתה תרומה והתבואה נשארה טבל, ויבואו להפריש מתבואה זו
 המתוקנת כבר על תבואה אחרת שלא נתקנה כלל, ונמצא שמפריש
 מן הַפְּטוּר עַל הַחַיִּיב.
 מוסיפה הברייתא: וּבְכֹלֶן יֵשׁ בָּהֶן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ח. מי שאין ידו משגת לקנות יין לקידוש שבלילה ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ויין לקידוש
- 2 שביום הרי קידוש הלילה קודם לכל לפי שהוא מן התורה אף על פי שיכול לקדש על הפת וגם על היין
- 3 אינו אלא מדברי סופרים³⁴ מכל מקום כיון שעיקר קידוש זה הוא מן התורה גם היין שלו קודם לכל חוץ מן הפת
- 4 שאם אין לו פת לחם משנה היא קודמת ליין של קידוש הלילה ויקדש על הפת לפי שהפת הוא עיקר מצות
- 5 סעודת השבת שאי אפשר לקיימן כלל בלא פת³⁵ כמו שכתוב בפסמן רע"ד³⁶.
- 6 ואם יש לו פת ויין לקידוש הלילה וצריך (לקנות יין לקידוש שביום) ולהכין צרכי סעודה לכבוד לילה ולכבוד
- 7 יום הרי צרכי סעודה שלכבוד היום קודמין (לקידוש היום) ולצרכי סעודה שלכבוד הלילה שכתוב יום קודם לכבוד
- 8 לילה³⁷ וכן מי שיש לו מעט מיני מגדים יצחם עד היום ולא יאכלם בלילה שכיבוד היום קודם (וכן קידוש שביום
- 9 קודם לצרכי סעודה שלכבוד הלילה³⁸):

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף ח

הלכתא רבתא

- מין כלל בלא פת - ובכלל הפת הוא משהו לפת בו את הפת כדי שלא יאכלה יבשה³⁵.
מין שלכבוד הלילה - סדר הקדימה במי שאין ידו משגת:
- (א) לחם משנה לצורך קידוש הלילה³⁸, (ב) יין לקידוש הלילה³⁹, (ג) צרכי סעודת היום, (ד) קידוש היום, (ה) צרכי סעודת הלילה.

צינונים והוספות

- הוא עיקר הסעודה שכל סעודה נקרא על שם הלחם.
(37) עד"ז בסימן רפט ס"ב: ותקנו חכמים לקדש על היין קודם סעודת שחרית כמו קודם סעודת הלילה לפי שכבוד יום קודם לכבוד לילה ואם לא יקדש ביום על היין יהא כבוד לילה עודף על כבוד יום.
(38) הפת קודמת אפילו לנר שבת שקודם אפילו לקידוש הלילה (סימן רסג ס"ג),
ועיין שם אם לחם משנה קודם לנר שבת מעט פת בלבד.
(39) ויין לקידוש הלילה קודם לברכת המזון על הכוס - אף כשיכול לקדש על הפת (סימן רצו קו"א ס"ק א), וראה להלן סעיף כא שייך להבדלה קודם ליין לקידוש במקום שאינו יכול להבדיל על שכר מדינה.
- 34 כדלעיל ס"ב, ועד"ז בסימן רסג ס"ד (שלכן נר לשבת קודם ליין): ואף על פי שקידוש היום הוא מן התורה, מכל מקום על היין אינו אלא מדברי סופרים, וגם אפשר לקדש על הפת.
(35) דהוא צער לאדם לאכול לחם יבש, והוא בכלל עיקר הסעודה (בדח"ש סי' עד ס"ק ח), וי"ל שצרכי הסעודה הם התבשילים שמוסיפים לשבת.
(36) סעיף ה: אפילו אכל אדם כל מיני מעדנים ומיני תבשילין הרבה אע"פ שהם מחמשת המינים אינו יוצא ידי חובת ג' סעודות שחייב אדם לסעוד בשבת עד שיאכל לחם שמברכין עליו המוציא וברכת המזון (ועוד שעיקר סעודה הוא הלחם שעליו יחיה האדם).
ועד"ז בסימן קפח ס"י: שבשבת נאמר וקראת לשבת עונג . . ואין עונג . . בלא אכילת לחם (שקובעים עליו סעודה) שהלחם

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ו לא אסרו להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל אלא
 - 2 כשטמין באותה קדרה עצמה שנתבשל בה התבשיל שאז
 - 3 יש לגזור שמא ירתיחנה אבל אם פניהו לקדרה אחרת מותר
 - 4 להטמינו ואפילו אם חזר והחזירו לקדרה הראשונה מותר
 - 5 להטמינו (שכבר נתקצר קצת בדופני קדרה השנייה וחכמים לא
 - 6 אסרו אלא כשהוא חם בכלי ראשון שנתבשל בו ואם נתקצר
 - 7 קצת עד שאין היד סולדת בו אפילו בעודו בכלי ראשון מותר
 - 8 להטמינו) וכל שכן שמותר להטמין צונן גמור כדי שלא יצטנן
 - 9 ביותר או כדי שתפוג צנתו.
 - 10 וכל זה בדבר שאינו מוסיף הבל אבל בדבר המוסיף הבל אסור
 - 11 להטמין אפילו צונן גמור ואפילו מבעוד יום:
 - 12 י קופה שטמן בתוכה הקדרה במוכין או בשאר דבר שאינו
- 13 מוסיף הבל אסור להעמידה מבעוד יום על גבי פסולת של זיתים
- 14 לפי שהם מעלים הבל למעלה בהמוכין והמוכין מוסיפין הבל
- 15 בקדרה הטמונה בהם והרי היא כטמונה בדבר המוסיף הבל אבל
- 16 מותר להעמידה על גבי פסולת של שומשמן שהם אינם מעלים
- 17 ההבל למעלה.
- 18 וכן מותר להעמידה בתוך הכירה שנתבשלה שם להטמינה שם
- 19 בדבר שאינו מוסיף הבל ואע"פ ששולי הכירה שהקדרה עומדת
- 20 שם הם חמין מאד מכל מקום כיון שאין חום הכירה מחמת
- 21 עצמה אלא מחמת האש וכל שעה היא מתקררת והולכת אינה
- 22 נקראת דבר המוסיף הבל ואינו דומה לפסולת של זיתים וכיוצא
- 23 בהם שהם מוסיפים הבל מעצמם.
- 24 ומכל מקום צריך שתהא הכירה גרופה מהגחלים אבל אם יש

1 בה גחלים אפילו הן קטומות אסור להטמין בה הקדרה בבגדים
2 או בשאר דבר שאין מוסיף הבל אפילו אם אינה נוגעת בגחלים
3 כלל כגון שיושבת על גבי כסא של ברזל או שתלויה על גבי
4 אבנים לפי שאף שהבגדים אינן מוסיפים הבל מחמת עצמן מכל
5 מקום מחמת הגחלים שתחתיהם שמעלים הבל למעלה מוסיפים
6 הבגדים הבל בקדרה והרי היא טמונה בדבר המוסיף הבל.
7 ואם הוא בענין שאין הבגדים נוגעים בקדרה כגון שנתן על
8 הקדרה כלי רחב שאינו נוגע בצדי הקדרה ונתן הבגדים על הכלי
9 שנמצא שאין כאן הטמנה כלל אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל
10 הרי זה מותר שאף שהגחלים מעלין הבל למעלה אין בכך כלום
11 כיון שאין הקדרה טמונה בשום דבר.

12 והוא שלא תהא הקדרה נוגעת בגחלים אבל אם היא יושבת על
13 גבי גחלים אף אם היא מגולה לגמרי יש אוסרים לפי שזהו
14 כמטמין בדבר המוסיף הבל כיון שאף הקדרה נוגעת בגחלים
15 והם מעלים ומוסיפים בה הבל ויש אומרים שכל שהקדרה
16 מגולה למעלה אין זו הטמנה ואף אם היא בתוך התנור ופי
17 התנור מכוסה אין בכך כלום לפי שלא אסרו הטמנה בדבר
18 המוסיף הבל אלא משום גזרה שמא יטמין ברמץ לפיכך אין
19 לאסור אלא כעין רמץ שהוא דבר המיטלטל ומודבק לדופני
20 הקדרה אבל דופני התנור ופיה אינן מודבקים להקדרה (ואף אם
21 התנור הוא קטן וצר אי אפשר שלא יהיה אויר קצת מפסיק
22 ביניהם) וכן המנהג:

23 **יא** וכל זה כשהגחלים הן קטומות או שנתבשל כמאכל בן
24 דרוסאי מבעוד יום או שנתן חתיכת בשר חיה בקדרה סמוך
25 לחשכה ממש שאם לא כן לדברי הכל אסור אף בלא שום
26 הטמנה כמו שנתבאר בס"י רנ"ג.

27 במיני בצק ובמיני קטניות שממהרים להתבשל אין מועיל כלום
28 מה שהן חיינן סמוך לחשכה (שממהרין להתבשל) כמו שנתבאר
29 בס"י רנ"ד:

30 **יב** ואם התנור טוח בטיט סביב כיסויו מותר בכל ענין אף

31 בהטמנה ממש (בתוך הגחלים) שאז אין לחוש לחיתוי כמ"ש
32 שם ולכן נוהגים לטוח פי התנור בטיט ובמקומות שאין נוהגים
33 כן צריך שלא יהיה שם הטמנה וצריך שיתבשלו הקטניות ומיני
34 בצק מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי או שהגחלים יהיו קטומות:
35 **יג** מצוה להטמין לשבת כדי שיאכל חמין בשבת כי זהו מכבוד
36 ועונג שבת אבל מי שהחמין מזיקין לו מותר לו לאכול צונן
37 אבל מי שאינו מאמין בדברי חכמים ואוסר אכילת חמין בשבת
38 חוששין שמא אפיקורס הוא:

חלק ב סימן רנו דיני הטמנת החמין טעפים ט"ג

39 **א** מותר להטמין מבעוד יום בין תבשיל חם בין תבשיל קר על
40 גבי קדרה רותחת ואין זה כמטמין על גבי דבר המוסיף הבל
41 שאסור אפילו מבעוד יום לפי שאין הקדרה הרוחת נקרא
42 מוסיף הבל שהרי חומה הולך ומתמעט:

חלק ב סימן רנח מותר להשים בערב שבת דבר קר על דבר חמה ובו
טע"ף אהז

43 **א** מוכין שטמן בהם הקדרה מבעוד יום דרך מקרה שלא יחדן
44 לכך אסור לטלטלם בשבת לפי שהם מוקצים שמן הסתם
45 הם עומדים לעשות מהם לבדים ולא להטמין בהם קדרות או
46 שאר תשמיש המותר בשבת ואין עליהם תורת כלי כלל אבל אם
47 יחדם להטמנה דהיינו שגמר בדעתו להטמין בהם לעולם מותר
48 לטלטלם דכיון שהם ראויים להטמנה והוא יחדם לכך הרי יש
49 עליהם תורת כלי מאחר שהן ראויים לתשמיש המיוחד להם.

50 אבל אם טמן בגיזי צמר אע"פ שלא יחדן לכך מותר לטלטלן
51 שאין הגיזין חשובין כל כך וכשמטמין בהם פעם אחת מן הסתם
52 עומדות הן להטמנה אבל הגיזין שנתנו לאוצר לסחורה (והוא
53 מקפיד עליהן להשתמש בהן שום תשמיש אלא) שטמן בהן דרך
54 מקרה אסור לטלטלם בשבת אלא אם כן יחדם לכך לעולם:

חלק ב סימן רנט כמה דיני הטמנה וטלטולם טע"ף א

לקוטי תורה

1 **תוכן הפרק: ההבדל בין תפלת חול לתפלת שבת**
2 **אך ההפרש שבין העלאה שבשבת להעלאה שבחול**
3 **שבשעת תפלה, כי אינו דומה בן כפר שראה את**
4 **המלך לבן כרך שראה כו'.**

5 [הנה לעיל הזכיר שה"העלאה" בתפלת ימות החול
6 היא רק "מעין העלאת שבת"; ועתה מבאר מהות ההבדל
7 ביניהם:]

8 ההפרש באיכות ומעלת עליית האדם והתקרבותו
9 לאלקות ביום השבת, לעומת עלייתו בתפלה בשבת
10 ימי המעשה - הוא בדוגמת ההבדל בין נבואת ישעיה
11 לנבואת יחזקאל. דהנה חז"ל אמרו "למה יחזקאל
12 דומה, לבן כפר שראה את המלך; למה ישעיה דומה,
13 לבן כרך שראה את המלך".

14 ד"בן כפר להיותו בתכלית השפלות בערך מלאכתו
15 הבזוי' בכפר, כשבא לעיר המלוכה ורואה גדולת המלך
16 ורכבו ופרשיו, ישתומם כשעה חדא ויתבטל
17 ממציאותו, מפני גודל ההבדל שבין שפלות ערכו
18 לגודל מעלת רוממות המלך.

19 אבל בן כרך שרגיל במלך ואנשי העיר והשרים
20 גדולים, לא יפלא בעיניו כ"כ רוממות גדולתו, אך
21 בזאת יתרון מעלתו על בן כפר, בהיותו מכיר ביותר
22 גדולת המלך, וביטולו לגביו הוא בבחינת פנימיות
23 המלך, משא"כ בן כפר לא יכיר במהות המלך".

24 כלומר: מעלת בן הכפר היא ההתפעלות
25 וההשתוממות שלו בראיית המלך, אך מאידך, אין לו
26 הכרה במהות גדלות המלך; ואילו בבן כרך הוא

1 להיפך, שיש לו הכרה במהות גדלות המלך, אך דוקא
2 בגלל רגילותו במלך אין ראיית המלך גורמת התפעלות
3 אצלו.

4 והענין [בנמשל], כי הנה והאופנים ברעש גדול בו,
5 על ידי השגתם בחינת קדוש ומובדל, למעלה
6 מבחינת סובב וממלא כל עלמין, הוא דומה לבן
7 כפר שראה על דרך משל, שביטולו מפני המלך
8 מחמת חידוש רוממותו למעלה מגדר השגתו.

9 נתבאר לעיל שהאופנים הם "ברעש גדול"
10 ובהשתוקקות להקב"ה מחמת שמרגישים כיצד הקב"ה
11 קדוש ומובדל לגמרי מגדר העולמות ומבינים ומשיגים
12 עד כמה רחוקים הם ממנו ואין להם השגה בו כלל
13 וכלל; ונמצא שזהו כמו "בן כפר" שאין לו שום הכרה
14 במהות המלך, ולפיכך מתפעל מאד מרוממות המלך.

15 וזהו בחינת ימי החול.

16 אף שגם בימות החול האדם מתקשר ומתדבק
17 באלקות בעת התפלה, מכל מקום, היות שבימות החול
18 האור האלקי אינו בגילוי אלא יורד ומתצמצם לנבראים
19 [וכמשל המלך שהולך אצל עבדיו, ד"מלך זוטא
20 אקרי"], נמצא, שבנ"י הם אז כמו "בן כפר" שרואה
21 את המלך, ש"אין מכירין רק בבחינת חיצוניות של
22 המלך" ועבודתם אז היא כעבודת האופנים; היינו
23 שההרגש האלקי בעת התפלה הוא באופן שמרגישים
24 עד כמה הקב"ה קדוש ומובדל ורחוק מהם לגמרי.
25 ולפיכך, התפלה בימות החול היא ב"רעש" והתפעלות,
26 ומתוך צמאון גדול לאלקות - מחמת הרגש הריחוק
27 מאלקות.

28 מה שאין בן בשבת הוא בחינת התגלות ענג
29 העליון, ישמחו במלכותך ישבעו ויתענגו מטובך,
30 אז הוא דומה לבן כפר על דרך משל, שאין חידוש
31 בעיניו רוממות המלך, אלא מתענג ונהנה מזיו יקר
32 תפארת גדולתו.

33 בשבת מתקרבים בני ישראל להקב"ה כפי שהוא
34 בעצמותו כביכול - כמלך היושב בהיכלו על כסא
35 מלכותו (שעל זה אומרים "ישמחו במלכותך") -
36 ונמצא, שבשבת בנ"י הם כמו "בן כפר" שרואה את
37 המלך, שמכיר בפנימיותו ונהנה מזיו יקר תפארת
38 גדולתו (וכעבודת השרפים), והעבודה היא מתוך
39 תענוג ושמחה באלקות.

40 וזהו שבשבת הוא זמן "בחינת התגלות ענג
41 העליון", שבשבת ישנו גילוי אלקות בנפש האדם

42 באופן שתענוגו הוא "ענג העליון", היינו תענוג
43 מאלקות.

44 [לסיכום:

45 ה"העלאה" של האדם לאלקות בימות החול (כאשר
46 האור האלקי הוא בהסתר) היא רק כ"בן כפר שראה את
47 המלך" שאין לו הכרה במהות המלך, שהאדם מרגיש אז
48 ריחוקו מאלקות ורוממות הקב"ה למעלה מכל העולמות,
49 ולפיכך תפלתו אז היא בהתפעלות ו"ברעש גדול" (כעבודת
50 האופנים), מחמת רגש הצמאון לאלקות.

51 משא"כ בשבת, שאז ביכולת האדם "לעלות"
52 ולהתקרב להקב"ה בכבודו ובעצמו (כשהוא בגילוי, כמלך
53 היושב על כסאו) - כמשל בן כפר שראה את המלך, הרי
54 תפלת האדם אז היא מתוך ענג באלקות, "ישמחו
55 במלכותך . . ישבעו ויתענגו מטובך".

56 ועל זה אמרו שמש בשבת צדקה לעניים.

57 הנה הפירוש הפשוט במאמר זה הוא, שכאשר
58 השמש מאירה ביום השבת, הרי זו טובה לעניים,
59 "שמתעדינים בה ונוח להם יום ברור, ומתחממים בה
60 ביום הצינה".

61 אך אינו מובן, מדוע תענוג זה שייך לשבת דוקא,
62 ומדוע לעניים דוקא.

63 [על כן מפרש:]

64 והענין, ברכתיב שמש צדקה ומרפא בכנפיה.
65 ענין זה ד"שמש בשבת צדקה לעניים" למדו בגמ'
66 מהכתוב "וזרח להם יראי שמי (שומרי שבת). שמש
67 צדקה ומרפא בכנפי", שזריחת השמש בשבת היא
68 "צדקה", והיא מביאה "רפואה".

69 והתוכן הרוחני בזה הוא, שה"שמש" האמורה כאן
70 היא גילוי שם הוי' [הנמשל לשמש, כמ"ש "כי שמש
71 ומגן - הוי'"]. והיינו, שגילוי שם הוי', המאיר בשבת
72 בלי צמצומים והשתלשלות, והאדם מתענג עליו - הוא
73 הוא הגורם לצדקה ולרפואה (כפי שיבואר להלן).

74 [וזהו שממשיך:]

75 כי שמש ומגן הוי' - הוא המרפא, בחינת רופא
76 חולים, ולכן הוא צדקה לעניים דלית לון מגרמייהו
77 כלום.

78 [ועתה הולך ומרחיב ביאור הענין. ונקודת הדברים:
79 בימות החול, כשהאדם מתפעל ומרגיש בהם כיצד הוא
80 רחוק מאוד מאלקות (מחמת הירידה והצמצום באור

ולא תניע לזה כל ימי חייה.

1 האלקי) ונכספה נפשו וגם כלתה בצמאון עז לא-ל חי -
2 הרי הוא בבחינת "חולה" ו"עני"; אבל בהגיע יום השבת,
3 זורח עליו "שמש הוי" בגלוי ובו משיגים בנ"י את
4 ההתקרבות להקב"ה באופן שמתגלה בנפשם "עונג
5 העליון" - אזי ממילא מתרפא "חליים" ומסתלק העוני;
6 ונמצא, שזריחת "שמש הוי" היא בבחינת "רפואה"
7 ל"חולי" ("צדקה" ל"עניות") דימות החול.

8 וזהו שהולך ומבאר:]

9 וביאור הדבר, כי הנה כל ימות החול כנסת ישראל
10 הוא בבחינת חולת אהבה, כמ"ש סמכוני באשישות
11 רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני.

12 ישנו חולי גם למעליותא, וכלשון הכתוב בתיאור
13 אהבת כנסת ישראל להקב"ה "סמכוני באשישות
14 רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני", שכנסת ישראל
15 מבקשת, דלהיות שישאל מתגעגעים להקב"ה בצמאון
16 עז כזה עד "כי חולה אני לאהבתו", זקוקים הם ליין
17 ("אשישות" הן לגיני יין) וריח טוב (מתפוחים) להשיב
18 את נפשם .

19 [וממשיך ומבאר מהו הקשר בין אהבה בבחינת "חולת
20 אהבה" לימות החול דוקא:]

21 וחיינו מפני שהיא בבחינת עני דלית ליה מגרמיה
22 כלום, ונכספה וגם כלתה נפשה לעלות אל דודה,
23 להתכלל באור ה' אין סוף ב"ה, שהוא למעלה
24 מגדר ממלא וסובב.

25 סיבת צמאון עצום זה לאלקות עד כדי "חולי" היא
26 - ההכרה וההרגשה עד כמה הוא רחוק מהקב"ה, וזהו
27 מצבה של כנסת ישראל בימות החול, דמחמת העלם
28 והסתר האור האלקי בהם, בני ישראל הם כמו עניים
29 שאין להם כלום, שחסר גילוי אלקות בנפשם, ובמילא
30 מתעוררים ברגשי כיסופין וגעגועים להתכלל באור ה'.

31 ובפרט כשהם מתבוננים ברוממות האין סוף ב"ה,
32 שאינו בגדר העולמות כלל (וכנ"ל, שהוא ית' למעלה
33 אפילו מגדר "סובב כל עלמין"), ריחוק זה מעורר
34 צמאון עצום, כאדם המשתוקק לדבר נפלא ויקר מאד
35 שאינו בהישג ידו להשיגו, שאז רגשי הצמאון הם
36 עזים מאד, כי אינו יכול לסבול המצב שלא יכול
37 להשיג מבוקשו

38 [וכפי שממשיך:]

39 ואהבה בכללות הנפש כזו הוא בחינת חולה מפני
40 "תוחלת ממושכה", אשר תמיד נכספה וגם כלתה

41
42 הטעם שאהבה זו נק' "חולת אהבה" הוא על דרך
43 מ"ש "תוחלת ממושכה מחלה לב"; דאדם שמייחל
44 לדבר מה באופן שנמשך זמן רב (מפני שאינו יכול
45 להשיג הדבר), בא לידי חולי ומכאוב לב.

46 וכך בעניננו, דהיות שאהבה זו באה מחמת
47 התשוקה להכלל באור אין סוף ב"ה שהוא קדוש
48 ומובדל מנבראים, הרי אין תרופה לצמאון זה, כי אי
49 אפשר לנברא (מצד עצמו) להגיע לזה, והיא "תוחלת
50 ממושכה", שתמיד נשאר האדם בכיסופין אלו
51 לאלקות, מבלי שיוכל לרוות צמאוננו. ובמילא מתמרמר
52 ומצטער בבחינת חולת אהבה, "כמו אדם שחפץ
53 ומשתוקק באיזה דבר חמדה ואינו משיגו, שיחלה
54 לבכו".

55 ולכן נקראו תלמידי חכמים בעולם הזה קצירי
56 ומריעי.

57 בגמ' אמרו "מאן חולין - רבנן (שעוסקים בתורה
58 ואינם נהנים מן העולם ובאים לידי חולי).. מצלינן על
59 קצירי [חולים נק' קצירי, "לפי שנפשם קצרה מחמת
60 חליים]" ועל מריעי [חלושים]", כלומר, אנו מתפללים
61 עבור תלמידי חכמים שהם חולים וחלשים.

62 [והטעם הפנימי לכך שתלמידי חכמים נק' "חולים"]:

63 מפני שתלמידי חכמים הם המקבלים מבחינת
64 חכמה, שרואין את הנולד מאין ליש, ורואין שכל
65 השתלשלות של בחינת יש הוא היפוך מבחינת אין.

66 רבנן נק' בשם "תלמידי חכמים", והפירוש הפנימי
67 בביטוי זה הוא, שהאדם צ"ל "תלמיד" ומקבל מבחינת
68 "חכמה". וענין החכמה מכוון כאן למאמרם ז"ל
69 "איזהו חכם הרואה את הנולד, פירוש, שרואה כל דבר
70 איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו ית' כו',
71 ואי לזאת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים
72 במציאות ממש בדבר ה' ורוח פיו, וכלא ממש חשיבי,
73 ואין ואפס ממש", כלומר, הגדר של תלמיד חכם לפי
74 פנימיות הענינים הוא - מי שמכיר שבאמת אין
75 לעולמות ונבראים שום מציאות מצד עצמם, כי הם
76 בטלים לאלקות, ומה שאנו רואים נבראים ועולמות
77 (הנק' "השתלשלות") כמציאות נפרדת מאלקות,
78 בחינת "יש", ה"ז היפך האמת, שבאמת הנבראים הם
79 "כלא ממש חשיבי ואין ואפס ממש" [העדר חשיבות
80 הנבראים לגבי הכח האלקי המהווה אותם נק' "בחינת
81 אין"].

1 וזהו ענינו של תלמיד חכם, שהוא רואה את
2 האמת, כיצד מציאות הנבראים כפי שנראית לעינים
3 (בחינת "יש") היא היפך האמת, שהם באמת "אין".

4 **לואת תכלה נפשם בבחינת חולת אהבה להשתפך**
5 **נפשם ממש.**

6 וזהו שתלמידי חכמים נק' חולים, כי הם צמאים
7 בכלות הנפש, בבחינת "חולת אהבה", לראות ולהרגיש
8 את האמת האלקית ולהיכלל באור ה', עד שנפשם
9 משתפכת ממש מתוך כיסופין.

10 **וכך צריך האדם לעורר אהבה זו בתפלה, בדכתיב**
11 **חלו נא פני אל, ופירוש חלו כמ"ש ויחל משה**
12 **מלמד שהחלה בו, והוא בחינת והאופנים בו'**
13 **ברעש גדול בו'.**

14 כך בבחינה זו דחולת אהבה צ"ל תפלת האדם
15 בימות החול, מפני שאז החיות האלקית שבעולמות
16 היא בבחינת צמצום והעלם והסתה, וזה צריך לעורר
17 את האדם לרגשי "חולת אהבה" לאלקות (כענין
18 ה"רעש גדול" דהאופנים הנ"ל), שיש בזה רגש של
19 צער ומרירות.

20 ועל זה נאמר "חלו נא פני א-ל", שיש לפרשו
21 לשון חולי [והיינו שיתפלל עם בחינת חולת אהבה],
22 ע"ד פירוש רז"ל על "ויחל משה", שהתפלל עד כדי
23 חולי.

24 **אבל בשבת הוא בחינת רופא חולים, כי שמש**
25 **צדקה ומרפא בכנפיה, כי ישבעו ויתענגו מטובך**
26 **ואז תתענג על ה'.**

27 בשבת, כשאדם מתענג על ה' ויש לו תענוג
28 מאלקות, "הרי זה רפואה לחולי האהבה - כאדם
29 שהשיג מה שחשקה נפשו, שירפא חולי לבבו, כי מה
30 שמתענג בו הוא רפואה, ונמצא התענוג הזה רפואה
31 הוא; כמו כן העונג בשבת רפואה הוא לכנסת ישראל,
32 לאותו הצער והמרירות שבעבודתו בימי החול".

33 **ולכן שמש בשבת צדקה לעניים דלית להון**
34 **מגרמייהו, אשר נכספה וגם כלתה נפשם [בימי**
35 **החול], כי השמש מרפא הוא בחינת שמש ומנן**
36 **חוי'.**

37 ע"פ כל הנ"ל יבואר מאמר רז"ל "שמש בשבת

38 צדקה לעניים" - דלכאורה מהו ענין זריחת השמש
39 בשבת דוקא, והזריחה היא רק לעניים - אלא
40 ש"עניים" הם ישראל בימות החול, שנקראים עניים
41 משום שאין להם "אור" (מחמת ההעלם והסתה דימות
42 החול), ובמילא הם צמאים מאוד לאלקות, בבחינת
43 "חולת האהבה".

44 ובשבת, כשמאיר האור האלקי בעולם, הוא ענין
45 זריחת "שמש הוי'", וממילא "נרפא" ה"חולת האהבה"
46 דימות החול (כנ"ל), כי על ידי זריחה זו ניתן לבני
47 להתענג מאלקות, והיינו "צדקה לעניים", שמאיר
48 עיניהם ומסיר חשכם.

49 ועל זה נאמר "וזרחה לכם יראי שמי [הם התלמידי
50 חכמים - שנק' "חולים" כנ"ל, מחמת "חולת אהבה"
51 שלהם לאלקות] שמש צדקה ומרפא בכנפיו", שזוהי
52 הזריחה ד"שמש הוי'" ה"מרפא" את ה"חולת אהבה"
53 של ת"ח.

54 **אור אין סוף ב"ה, בחינת חכמה עילאה, אשר**
55 **הארתה ירדה ונתלבשה בכריאה יצירה עשי'**
56 **בששת ימי החול, ובשבת חוזרת ועולה למקורה**
57 **ושרשה.**

58 פירוש: גילוי "שמש הוי'" בשבת עולה בקנה אחד
59 עם מה שנתבאר לעיל בפירוש "ששת ימי בראשית",
60 שבששת ימי המעשה בחינת חכמתו ית' (הנק'
61 "ראשית") יורדת ממדרגה למדרגה עד שהיא
62 מתלבשת בבחינת עשי', משא"כ בשבת היא חוזרת
63 למקורה ושרשה, ומשם (מן השורש, הנקרא "חכמה
64 עילאה", כפי שהיא למעלה מידידות וצמצומים)
65 מתגלה האור האלקי בנפש האדם (ובעולם).

66 כי אור אין סוף ב"ה מלוכש ב"חכמה עילאה",
67 ונמצא שבשבת, שחכמתו ית' מאירה בגילוי למטה, יש
68 בכך גילוי אור אין סוף ב"ה - "שמש הוי'".

69 **ובמ"ש ושמרתם את השבת כי קדש היא וגו':**
70 **ידוע ש"חכמה נק' קודש העליון", וכיון שבשבת**
71 **מאיר אור אין סוף ב"ה בעולם ובנפש האדם על ידי**
72 **"חכמה עילאה" (בחינת "קודש"), על כן נקראת שבת**
73 **"קדש", כמו שנאמר "ושמרתם את השבת כי קדש**
74 **היא".**

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

כידוע וד"ל אך הנה לאחר שיצא גלוי אור אחר הצמצום
וידוע שמחמת זה בא האור ושפע האלקי במדה ושיעור
בצמצומים רבים בכל עולם מעילה לעלול שנק'
השתלשלות של האור והשפע במיעוט אחר מיעוט עד
שנעשה בחי' צמצום גמור והוא הסתר והעלם אור האלקי
בבחי' הסתר וצמצום היותר אחרון והיינו בחי' נוגה דבי"ע
ששם אור האלקי מוסתר לגמרי ונק' חשך גמור כו' וע"ז
א' ויבדל אלקים כו' ולחשך קרא לילה כמו חשך שבליילה
שהוא חשך גמור כמו חסד אל כל היום ובלילה חשך האור
הזה כו' ולכן זמן שליטת החיצונים בלילה יותר (והוא
לילה הבאה אחר אור היום שזהו פשט הכתובים הנ"ל
ועכ"ז אינו סותר למ"ש ברישא חשוכא כמ"ש ויהי ערב
תחלה כו' שזהו ענין הצמצום דחשך שקדם לאור) ונמצא
דאע"פ שחשך קדם לאור בסדר ברייתו ש"ע כנ"ל מ"מ
לאחר שכבר נתצמצם האור ע"י החשך שקדם לו הרי יצא
מזה סיבת ההשתלשלות של האור להיות בבחי' גבול
וצמצום אמתי שנק' חשך גמור שהוא מדת לילה שלמטה
ממדת יום רק ששרש חשך דלילה זה הוא בחשך וצמצום
העליון שקדם לאור דמדת יום כו' וד"ל:

שער החנוכה

(ט) והנה ביאור הדברים ידוע דבחי' צמצום הראשון
שצמצם אא"ס עצמו שזהו בחי' העלם אור
העצמות הוא נק' חשך העליון כמ"ש ישת חשך סתרו כו'
ואינו חשך ממש אלא לשון העלם שאור עצמותו נכלל
ונתעלם בעצמו והוא רק ענין מניעת האור וגלוי השפע כמו
לא חשכת את בנך כו' כידוע אמנם בחי' העלם והסתר זה
היה רק כדי שיוכל להיות גלוי אור השפע מאתו ית'
שאל"כ לא היה מציאות ההשתלשלות כלל וכמ"ש בע"ח
שזהו ענין הקו"ח שאחר צמצום הראשון וז"ש מגלה
עמוקות מני חשך דהיינו גלוי האור דקו"ח מבחי' חשך
סתרו כו' וז"ש באורך נראה אור כידוע לפי שאין ערוך
כלל בין האצי' למאציל כו' וכך הוא ממש מאצי' לבי"ע
שאינן ערך בין בריאה לאצי' ע"כ הוצרך להיות צמצום
והעלם אור האצי' בתחלה ואח"כ יצא אור השפע ממל'
דאצי' בבי"ע כידוע והוא ענין הפרסא המפסיק בין אצי'
לבריאה שזהו עיקר באורך נראה אור בחי' הארה
דהארה שבוקע דרך המסך ופרסא כידוע והיינו שאמר
ברישא חשוכא שהוא בחי' הצמצום כנ"ל והדר נהורא אור
גלוי השפע לעולמות להחיות רוח שפלים מאין ליש ממש

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

ספר המאמרים תרי"ד-ט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

כ"פ בלאדי (ועוד אפ"ל שמה שמשחק בסחורה והיינו
משל הנ"ל נק' בחי' עילות העילות שנק' בחי'
ההשתלשלות, אבל אם למשל שמצא איזה אוצר שיש בו
מעוה הרבה אשר לא יגע ולא טרח אליהם כלל זהו
מלמעלה מסדר השתלשלות והדרגה) וכן הנס נק' ג"כ
מלמעלה מסדר השתלשלות כמשל נס דפורי' שמתחלה הי'
צריך להיות סיבה שיהרוג אחשוורוש את ושתי ואח"כ יקח
את אסתר וב"כ יגדל את המן וכ"ז הוא כדי שאח"כ יהי'
הנס לישראל שינצלו מגזירת אחשוורוש ע"י עצת המן הרע,
וזהו בחי' סיבה וכמו סיבה היתה מאת ה', אבל בחי'
ההשתלשלות נק' בשם עילת העילות כנ"ל וד"ל.

בוהר פ' וירא כו' והוא מסיבות מותפה

(ד) ובד"כ יש שני בחי' עילות העילות וסיבות הסיבות
כו' והנה ההפרש שבין עילת העילות לסיבות
הסיבות הוא דהנה עילת העילות הוא בחי' השתלשלות של'
עילת העילות הוא ל' עילה ועלול שעילה משגת עילתה
וזהו בחי' השתלשלות וסיבות הסיבות הוא בחי' שלמעלה
מהשתלשלות, ויובן כ"ז עד"מ למטה כשזורע' איזה
תבואה ואח"כ מצמיח זהו בחי' השתלשלות אבל אם למשל
כשצריך להרחיק נדוד ולנסוע למרחקי' לקנות סחורה משם
ולמוכרם במרחקי' ג"כ זה השפע לא בא בסדר השתלשלות
כ"א מלמעלה מסדר השתלשלות וההדרגה משם נמשך מה
שהוא מסבב סיבות שיצטרך לנסוע למרחקי' כו' (בעת שהי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מארו"ל ת"ח מרבים שלום בעולם שנא' ורב שלום בניך
א"ת בניך אלא בוניך, שהת"ח נק' בנאים כמארו"ל מאי
בנאים אלו ת"ח שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהם
(בשבת דקי"ד ע"א), ע' בד"ה כי תבואו כו' ושבתה שלא
נדפס שבחי' זו הוא ע"י התורה דוקא ולא ע"י התפילה
לבד כו', ע"י בלק"ת פ' ראה בד"ה וכל בניך לימודי ה',
והיינו מטעם הנ"ל שהתורה הוא דבר הוי' מלמעלמ"ט
שנאמר בו המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו
שמיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין
זא"ז, שמחמת עוצם הגילוי שמתגלה בחי' היותר גבוה
מהם מתבטלים כו'. אך עסק התורה באופן זה שיהי' תען
לשוני אמרתך זהו ע"י הביטול לאו"ס ממש כו', וזה
הי' הכח של רפכ"י שאמר גינאי נהרא חלוק לי מימך,
וכן זוטרי דבכו מחי' מתים, שבחי' זו הוא ע"י עסק
התורה בבחי' ביטול כנ"ל, וע' מזה בלק"ת פ' תזריע
בד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקייע.

ונתני שלום בארץ

והנה בחי' זו בתורה הוא בחי' טל תורה, ע' בלק"ת בד"ה
האזינו השמים השלישי בסופו, וזהו"ע תען לשוני
אמרתך כעונה אחר הקורא, תול כטל אמרתי, והכח הזה
בעסק התורה הוא ע"י שהוא בחי' ואשים דברי בפיו דברי
ממש, מבחי' מדבר, כי יש ד' בחי' דצח"מ, חי הוא בחי'
חכ' כמ"ש והחכ' תחי' וכתור נק' מדבר שלמעל' מבחי' חי,
ע' בהביאור שעל ד"ה בחדש השלישי שבתו"א פ' יתרו.
ולכן נק' התורה שלום, משא"כ התפילה שעת צלותא
שעת קרבא, כי התפילה היא מלמטה למעלה ויש
מונעים מעכבים כו' וכמ"ש מלחמה להוי' בעמלק כו', ע'
בלקו"ת סד"ה כי תצא השני, אבל התורה היא בחי' דבר
הוי' שמלמעלמ"ט שכולם בטלים לפניו ית', שגם בלעם
אמר לא אוכל לעבור את פי הוי', גם בבחי' ומעלת
התפילה נאמר מי יעלה בהר ה' נקי כפיים ובר לבב (ע'
מזה בס' החינוך באריכות), אבל במ"ת נא' וירד ה' על
הר סיני הגם שלא הי' מזוכך עדיין כ"כ. וזהו ג"כ

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

מפרידה ומורידה כו' וכמ"ש בזהר דפ' חקת הנ"ל בענין
העמל שתחת השמש שמפריד בחי' המל' כו' כן הוא בעסק
התורה כנ"ל שמפרידה ומורידה והיא בבחי' סמא דמותא.
כ"א צריך לחברה בעץ החיים ואז היא בבחי' סמא דחיי
כו':

קיצור. יבאר אשר בלימוד בלא אהוי"ר סופו שיבוא,
מחמת ההתלבשות בענינים גשמיים, לשלא
לשמה ממש, ונעשית לו סמא דמותא, כי ע"י הלימוד
מתגאה ומתגשם. חכ' דלעו"ז יש, חכ' דקדושה ביטל ורק
אז הוי' עמו שהלכה כמותו שמכוון לאמיתית הכונה.

ונמצא כמו בעבודה הלא ביחו"ת לבד יכול לירד וליפול
וגם אינה אמיתית מצד עצמה כנ"ל כ"א כשיש
ג"כ הביטול דיחו"ע, כן ויותר מכן הוא בעסק התורה אשר
בלימוד התורה סתם בלי אהוי"ר יבוא ללימוד שלא לשמה
ממש ומתדבק באילנא דמותא ממש כ"א כשלומד באהוי"ר
אז יהי' הלימוד לשמה ואז הוא בבחי' תורת חיים כו'. וזהו
שהתורה נמשלה לתאנה ותאנה היא עה"ד כנ"ל והיינו לפי
שתושבע"פ שהוא בחי' מל' נתלבשה בלבושים דעה"ד
טו"ר איסור והיתר כו' ומי שלוקח אותה לבד בלי עץ
החיים היינו בלי אהוי"ר ולא לשמה (רק לומד סתם) ה"ה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

הנשמה בגוף חמרי הוא רק בשביל לברר את הנפש
הבהמית והגוף החמרי ולנצחו ולא בשביל עצמה,

והנה בעבודה הנפש האדם, הנה ענין פבוש המלחמה
בדרך נצוח הוא בהיות ידוע דשרש ענין ירידת

1 וכדאיתא בעץ חיים⁸⁷ דהנשמה עצמה אינה צריכה תקון
2 ולא ברור וזכור, דהלא הנשמה גם קדם ירידתה למטה הרי
3 היא עומדת בגן עדן והיא דבוקה באור אין סוף ברור הוא
4 בתכלית הדבקות, וכמו שאמר אליהו⁸⁸ על נשמתו "חי ה'
5 אלקי ישראל אשר עמדתו לפני", שקאי על הנשמה קדם
6 ירידתה למטה להתלבש בגוף ונפש הבחמית, שהיתה
7 עומדת באהבה ויראה, שאהבה הוא ענין אבה, לשון
8 רצון⁸⁹, דהנשמה כמו שהיא למעלה בגן עדן הרי לא היה
9 לה רק רצון אחד פשוט לה' לבדו, אך באשר הנשמה יורדת
10 למטה ומתלבשת בחומר גופני ונפש הבחמית, אז הרי יש
11 להנפש הבחמית רצון אחר מלבד הרצון של הנפש
12 האלקית, והעבודה היא לנצח את הרצון הור של הנפש
13 הבחמית, ונצוח זה הוא במלחמה דוקא, והוא להתגבר על
14 נפשו הבחמית בכל תקף ועז דגם היצר הרע יהיה נכלל
15 בקדושה ויצר טוב, דהנה פתיב⁹⁰ "ואהבת את ה' אלוקיך
16 בכל לבבך", ואמרו רבותינו ז"ל⁹¹ "בשני יצריך, ביצר טוב
17 ויצר הרע", ולכאורה אינו מובן איך יבוא היצר הרע
18 לאהבה את ה', שהרי כל ענינו של היצר הרע הוא להסית
19 ולהדיח את האדם מדרך הטוב והישר, והגם דכוננו גם בן
20 לשם שמם, והינו דפנימיות כוננו הוא שלא ישמעו לו,
21 וכמבאר בזהר⁹² משל על זה, אמנם זהו רק פנימיות כוננו,
22 אבל בחיצוניות הרי הוא מסית ומדיח את האדם בקיום
23 המצות שלא לעשותם, או על כל פנים שתהיה העשויה
24 בהרגשה או בפניה, דהנה היצר הרע והנפש הבחמית אינם
25 באים להאדם בפתע פתאם להסיתו לעשות דבר האסור, כי
26 אם בא להזדוג עמו ולהתרועע עם האדם, ער ווערט מיט
27 אים א גוטער פריינד, וכמאמר⁹³ "היום אומר לו כף
28 ולמחר אומר לו כף", דתחלת ההזדוגות היצר הרע אל האדם
29 שמסכים לו על כל אשר יעשה, שאומר לו "מה שעשית
30 כף וכף הוא ראוי ונכון", "מי דארף היטין דעם גיוונד",
31 "מי דארף זיין א איש בין אנשים", "מי דארף ועלין
32 גיפועלין דעם אנדערין", "מי דארף טאקע מקים זיין מצוות,
33 אבער יעדער זאף האט דאך א שעור"⁹⁴, וממציא לו ראיות

87) שער כו (שער הצלם) פרק א. הובא בתניא פרק לו (מח, ב).
88) מלכים-א יז, א. ראה זוהר חלק ג סח, ב. ספר המאמרים
הש"ת עמ' 13 בהערה. לקוטי שיחות חלק כה עמ' 147 הערה 53.
89) תורה אור מקץ לב, ג. לקוטי תורה נשא כו, ב. ואתחנן ט, ב.
מסעי פח, ד. ספר החקירה להצמח צדק צב, ריש עמ' א (משרש ישע).
קונטרס העבודה פרק ה (עמ' 29). ספר המאמרים תש"ד עמ' 166.
ובכמה מקומות.

יט. הוא נהיה ידיד טוב שלו. כ. צריך לשמור על הבריאות, צריך להיות (ולהתנהג כ) איש בין אנשים, צריך למצוא חן אצל הזולת,
צריך אמנם לקיים מצוות אבל לכל דבר יש הרי שיעור (מדה).

34 ודגמאות, אשר מלבד זה שעל ידי זה הוא לויד האדם
35 ברשותו, הנה הוא מקררו מאד שיהיה הקיום של המצות
36 בקרירות בדרך מצות אנשים מלמדה⁹⁴, עד שמסיתו גם
37 בדברים אשר לא תעשינה להאשים נפשו, ואם בן איך
38 אפשר אשר יבוא לאהבה את ה'. אף הענין הוא, דהנה
39 היצר הרע, הרי יצר הוא ענין המדות שהיו ציור הרע, וכל
40 מדה הרי בהכרח שיש לה שכל המחייב את המדה, דהינו
41 שמבין בשכלו טוב הדבר ומשום זה רוצה בה, דכמו בן
42 הוא גם בהמדות רעות דנפש הבחמית יש בהם שכל, והגם
43 שעקר מדות, מכל מקום הרי יש בזה גם בן שכל, שהרי
44 לא ירצה דבר שלא נודע לו ואינו יודע טיב הדבר, ומאחר
45 שיש שכל גם בנפש הבחמית, הרי יכול להבין גם בן ענין
46 אלקי, וזהו העבודה דנפש האלקית, להתבונן בהתבוננות
47 אלקי בענינים כאלו שכולים להיות משג גם להנפש
48 הבחמית, ושתהיה ההתבוננות באופן כזה שיהיה משג
49 בשכל הטבעי דנפש הבחמית וירגיש הנפש הבחמית גם בן
50 הטוב דאלקות, ועל ידי זה יבוא גם הנפש הבחמית לרצות
51 באלקות, וזהו "בכל לבבך – בשני יצריך", דגם הנפש
52 הבחמית יבוא לאהבה את ה', אף אם ההתבוננות אינו
53 פועל בהנפש הבחמית ובדברים לא יוסר עבד, אזי צריכים
54 לרדותו במקל והוא ענין "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על
55 יצר הרע"⁹⁵, והוא ההרגזה בדברים קשים שהם נקרא
56 הפאה, ובשביל נצוח זה צריך האדם להוציא כל כחו
57 במלחמה זו, בדרך הטבע של הנלחם בעד דבר הנוגע
58 בנפשו שמעורר פח הבורה שבנפשו, אשר אז הנה גם
59 החלש – גבור הוא בכחות הנעלמים שלו, וכל אשר יש לו
60 יבזז לנגד הנצוח הלזה, וזהו ענין אוצר של יראת שמם,
61 פי יראת שמם הוא בחינת ההתגלות ביראה מפני
62 ההתבוננות, וענין אוצר של יראת שמם הינו נקדה של
63 יראת שמם הצפון וגנוז בלב האדם שהיה למעלה מן
64 השכל⁹⁶, דהתבוננות הוא רק בידיעה והשגה שהוא ענין
65 השכל, ואוצר של יראת שמם הוא ענין נקדת היראת
66 שמם שלמעלה מן השכל, והוא הנקרא תעלומות לב.

90) ואתחנן ו, ה.

91) ברכות נד, א במשנה. ספרי ופירוש רש"י על הפסוק.

92) חלק ב קסג, א. הובא בתניא סוף פרק ט. סוף פרק כט.

93) שבת קה, ב.

94) ישעיה כט, יג. ראה תניא פרק לט (נג, ב). ובכמה מקומות.

95) ברכות ה, א.

96) ראה תניא פרק מב (ס, א).

1 קצור. תכלית הפונה של ירידת הנשמה למטה הוא לברר
2 הגוף ונפש הטבעית, דכתיב "וְאֶהְיֶה כו' לְבָבְךָ –
3 בְּשֵׁנֵי יֶצְרֶיךָ", וְלִכְאוּרָה הָרִי הֵיכָל הָרַע מִסִּית אֶת הָאָדָם
4 וּמִדִּיחוֹ מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, "הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ כֶּף", שְׁמַקְרֵר אֶת הָאָדָם

5 בְּכָל וּבְכָרֵט בְּקִיּוֹם הַמִּצּוֹת, וּמִכָּל מָקוֹם הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
6 יָכוֹל לִפְעֹל עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּהִתְבּוֹנְנוּת.
7 וְאִם בְּדָבָרִים לֹא יוֹסֵר, אֲזַי צָרִיכִים לְרִדּוֹתוֹ בְּמִקְלָ שֶׁל דְּבָרִים
8 קָשִׁים הַבָּאִים מֵאוֹצָר שֶׁל יְרֵאת שָׁמַיִם תְּעֲלוּמוֹת לֵב.

ר"ט כסלו, תרפ"ט

לקוטי דיבורים

ביקורו של הרבי מליובאוויטש בגלובאקע (פלך
וילנה) כ"א סיון - ו' תמוז תרצ"ד
1 מאז התישבותו של הרבי בורשה - אלול תרצ"ג - פנו
2 אליו הקהילות החסידיות במחוז וילנה בבקשה לבקר
3 באחת הערים שבמחוז, כדי לאפשר להם להתראות עם
4 הרבי, לשמוע תורה מפיו ולקבל ברכתו הקדושה.
5 בגלל סיבות שונות דחה הרבי נסיעתו זו לימות הקיץ.
6 ובחודש אייר תרצ"ד הגיעה הידיעה לקהילות האמורות
7 שבחודש סיון יבקר הרבי בעיר גלובאקע.
8 ביום ראשון כ' סיון - תרצ"ד - נסע הרבי לגלובאקע
9 בלוויית מזכיריו הרב יחזקאל פייגן והרב משה ליב
10 רוטשטיין. בדרכם שהו כמה שעות בוילנה.
11 בתחנות השונות שבדרך המסע, חיכו לרבי, חסידים
12 ואנ"ש וחלק מהם הצטרף לנסיעה. בתחנת לינטופי -
13 ביום שני בשעה 2 בצהריים - מקבלים את פני הרבי,
14 הרבנים החסידיים מכל הסביבה ובראשם רבה של
15 גלובאקע הרה"ג הרב מנחם מענדל קופרשטוק. מתחנה
16 לתחנה מתמלאת הרכבת יותר ויותר במשלחות מעיירות
17 שונות והקהל משמח עצמו בניגונים ובריקודים.
18 בשעה שמונה בערב מגיעה הרכבת לגלובאקע. קהל
19 רב מקבל את פני הרבי בברכת "ברוך הבא", ובברכת
20 "ברוכים תהיו" יוצא הרבי את הרכבת, נכנס למכונית
21 שנדחפה על ידי הקהל עד למקום האכסניא שהוכנה
22 עבור הרבי ומלוויו.
23 כעבור חצי שעה נוסע הרבי לבית הכנסת
24 הליובאוויטשי ואומר מאמר חסידות על הפסוק "אז
25 יבקע כשחר אורך"¹.
26 מבלי הבט על השעה המאוחרת, מתאסף קהל רב
27 ב"שאלאש" - מין אוהל - הגדול שהוקם במיוחד ליד
28 דירת האכסניא של הרבי, וחוזרים על מאמר החסידות,
29 עד לשעה מאוחרת בלילה. למחרת יצא המאמר בכתב
30 והופץ באקזמפלרים רבים בין הקהל הרב שלמד ושינן
31 אותו.
32 בימי שלישי, רביעי וחמישי, משעה אחת עשרה לפני
33 הצהריים עד לשעה עשר בלילה, תוך הפסקות קצרות,

מקבל הרבי את קהל האורחים הזורם ל"יחידות",
נכנסים אלה שכבר שמעו את מאמר החסידות מהרבי,
כפי המקובל בין חסידים ש"יחידות" באה אחרי חסידות.
הרבי מעורר על הנחיצות הרבה בהתאחדות הרבנים,
השו"בים ומנהיגי הקהילות לחיזוק עניני היהדות ודרכי
ומנהגי החסידים ולהפשרת הסכסוכים השונים שבין
הקהילות החסידיות.
לאור התעוררות זו מתקיימת אסיפת רבנים, שו"בים
ובעלי בתים, ומוקם ועד זמני שיכון ויארגן את
ההתאחדות.
ביום חמישי, כ"ד סיון, מתיצב הועד הזמני בפני הרבי,
המביע בפניהם את דעתו על העבודה הנדרשת מהם
(ראה אות א').
הרבי פונה גם במכתב התעוררות לקהילות חסידי
חב"ד במחוז וילנה אודות ההתאחדות האמורה.
בליל שבת קודש - פרשת שלח - לפני קבלת שבת
בבית הכנסת הסטראשולי אומר הרבי מאמר חסידות על
הפסוק "ועתה יגדל נא".
יום שבת קודש אחרי מנחה, אומר הרבי, ברחבה
שליד אכסניתו - תחת כיפת השמים - המאמר "ואני
תפלתי".
במשך כל השבוע של פרשת קרח, מקבל הרבי את
האורחים הבאים ל"יחידות". כן הוא מקבל משלחות
מעררים שונות המדווחות לרבי על הנעשה בקהילותיהם
ומתיעצות עם הרבי בבעיות השונות.
בשבת קודש פרשת קרח, מתפלל הרבי תפילת
שחרית ומוסף בבית הכנסת הליובאוויטשי. לפני מנחה
משמיע הרבי באכסניתו דברי התעוררות המופצים
לאחר מכן בכתב בלשון הקודש (ראה אות ג') וכן מאמר
החסידות "כי לא יטוש".
ביום א' פרשת חקת מבקר הרבי את הרב החסידי
הרה"ג הרב מנחם מענדל קופרשטוק, בנוכחות גבאי בית
המדרש החסידיים ובעלי בתים מחשובי העיר.
הנוכחים מודים לרבי על הכבוד והזכות הגדולה
שהעניק להם בביקורו בגלובאקע והם מודיעים לרבי על

(1) מאמר זה וכן שאר המאמרים שנאמרו בגלובאקע נדפסו בקונטרס כ"ז. ראה ספר המאמרים-קונטרסים כרך ב. עמוד ש' ואילך.

- 1 החלטתם שלזכרון טוב נוסדה בעיר גלובאקע ישיבה
2 ברוחה של ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש.
3 תפלת מנחה מתפלל הרבי ב"ליאדיער מנין" שם
4 התאסף קהל רב ואחרי מנחה משמיע הרבי שיחת
5 התעוררות (ראה אות ד').
6 למעריב סר הרבי ל"בלאהען מנין", שם משמיע הרבי
7 שיחת התעוררות נוספת בפני בני הנוער ואברכים רבים
8 שנאספו שם (ראה אות ה').
9 בשעות הלילה מקבל הרבי את התלמידים מהישיבות
- 10 השונות שבאו במיוחד לגלובאקע להתראות עם הרבי.
11 הרבי שוחח אתם שעה ארוכה על התנהגותו של בן
12 ישיבה ומביע איחולו שעל תלמידי הישיבות להתאחד
13 בפעילות תעמולתית לחיזוק הדת בקרב הצעירים שיחיו.
14 ביום ב' - פרשת חוקת - בשעה שמונה בבוקר, עוזב
15 הרבי את גלובאקע, כשקלל ענק משמיע ברכת "צאתכם
16 לשלום", ובניגון הידוע "כי בשמחה תצאון ובשלום
17 תובלון".
18 יחזקאל ב"ר שמואל ז"ל פייגין

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ - תרנ"ב

ד' י"ב תשרי תרנ"ב.

- 1 הנני קורא מהרשום בהחבורת אשר הנני כותב¹⁹, אם כי בכמה מקומות יש שגיאות לשון ונמחקים
2 כמה תיבות ולפעמים גם שורה שלמה, והתיקון נכתב בין השיטין, ומקלקל את הידור הכתיבה, אבל
3 בכל זאת הנני מקבל נחת רוח גדול מכל הכתוב, כי כבר רשמתי כמה דברים בהנהגותיו של כ"ק
4 אאמו"ר הרה"ק מימי הסליחות, ערב ראש השנה, נסיעתו לאהלי כ"ק אאמו"ר, תפלת מנחה ערב ראש
5 השנה ותפלות ערבית דראש השנה, ימי ראש השנה, עשרת ימי תשובה, שבת שובה, ערב יום הכיפורים,
6 יום הכיפורים, מוצאי יום הכיפורים, הסיפורים והשיחות בעת הסעודות.
7 ותקוה טובה נשקפה לי בימים טובים הבאים עלינו לחיים טובים ולשלום, לששון ולשמחה.
8 מוצאי שבת קודש בראשית, תרנ"ב.
9 כ"ק אאמו"ר הרה"ק אוכל סעודת שבת קודש בבית דירתה של כבוד אמו א"ז הרבנית הצדקנית
10 מרת רבקה, והחסידים ר' אבא - מצאשניק - ור' חנוך הענדיל הם קרואים תמידים לסעודת שבת קודש,
11 ובכל סעודה מספרים סיפורים שונים, ואלה הם סיפורים שבת זה... (לא ניתן להעתיק).
12 עתה נודעתי כי על שבת קודש פרשת נח יבואו שני אורחים נכבדים, החסידים ר' מאיר מרדכי -
13 מבאריסאָו - ור' שמואל הלוי גורעוויטש - ממאָזינקי²⁰ - והם בעלי שמועה.
14

שבער ניסן ז"ל, והי' לנו שעה וחצי בכל יום מוגבלה שעה אחת שהי' מקשיב חזירתי משניות בע"פ (שהייתי בקי ה' סדרים, וסדר טהרות גמרותי בשנת תרנ"ג) וחצי שעה לכתוב לה"ק שהי' מספר לי בלה"ק המעשיות הידועים בקרב אנ"ש שי' ואני הייתי כותבם בספר"י ובאגרות קודש ח"ח עי' תריב, שר' משה בנימין "הי' שומע כל יום את חזירתי משניות בע"פ שעה קבועה במשך שלש שנים - תרן-תרנ"ג - עד הבר מצוה שלי נוסף על הזמן שהייתי לומד עם מלמדי החסיד ר"נ ז"ל סקאבלא". נזכר בשיחת חג הפסח תרצ"ד סט"ז. שם אביו ר' ברוך שמעון (אגרות קודש שם). וראה יומן תרפ"ט (לקמן ע' 000).

19 ע"ד לימוד משניות בע"פ של רבינו - ראה גם רשימת המאסר (לקמן ע' 000. ספר השיחות תרפ"תרפ"ז ע' 248 ואילך). רשימות תרנ"ג (לקמן ע' 000. "התמים חוברת ז' ע' סה [שנא, א]). רשימת הבר מצוה (לקמן ע' 000. ספר השיחות תרפ"ח-תרצ"א ע' 272. ע' 276. ע' 278).
20 ברשימות תרנ"ג (לקמן ע' 00, "התמים" שם ע' סו [שנא, ב]), וברשימת המאסר (לקמן ע' 000. ספר השיחות תרפ"תרפ"ז ע' 238), שבקיץ תרנ"א כבר הי' בקי בשני הסדרים זרעים מועד. ברשימת רבינו (לקמן ע' 000): "פאר דער צייט ואס איך לערן בא ר"ש" מלמד בין איך קלאר גיארין מעהרער וי צוויי סדרים משניות". וראה מכתב

1 . . שמתתי לשמוע משלומי ומשלום הקרובים ש"י אשר
2 כמנהגם נוהגים בלימוד דא"ת, אשר שמועה נאה זו גורמת לי
3 שמחה גדולה במאד מאד, ובפרט במקום שמורה על
4 התקשרות פנימית באילנה דחיי, אשר לבד עצם טוב הדבר,
5 הנה כחו רב לפעול ישועות ולהאיר אור כי טוב בגשמיות
6 וברוחניות.

7 ידוע המעשה ממורנו הבעש"ט נ"ע אשר בשנת תקט"ז או
8 תקי"ז, בהתאסף החבריא קדישא לחוג את חג הפסח אצל
9 מורנו הבעש"ט נ"ע, הנה שאיבת המים למצת מצוה, בייג
10 אחר מנחה היתה בשמחה גדולה, אמנם אח"כ בשעת בדיקת
11 חמץ ה"י מורנו הבעש"ט במריירות עצומה, מה שגרם רוב צער
12 להחבריא קדישא, בידעם מהלך רוחו הקדוש של הבעש"ט
13 להיות בשמחה, ובפרט בזמן העבודה של קיום מצוה שה"י שש
14 ושמה, ואז ה"י במריירות, וסיים הבדיקה במהירות והתבודד
15 בחדרו שעה ארוכה.

16 בשעה מאוחרת בלילה בחר מנין מתלמידיו הק' נ"ע וצוה
17 אותם לסדר תקון-חצות בכוונות מיוחדות בחדר הסמוך
18 לחדרו, ואם ירגישו שנשתתק, אזי יפסיקו לאמר התקון רק
19 יאמרו תהלים, המזמורים שהורה אותם, בכוונה גדולה, עד
20 שיראו ששבה נפשו אליו.

21 התלמידים הק' הבינו שעת צרה וקטרוג ר"ל היא, וע"פ
22 הוראת מורנו הבעש"ט הלכו לטבול וקיימו ככל אשר צוה
23 עליהם, באמרם סדר התקון הרגישו שמורנו הבעש"ט נשתתק,
24 והתחילו מיד באמירת תהלים כמצוה עליהם, בתוך כך נכנס
25 הרה"צ ר"צ זצ"ל הסופר והודיע להחבריא הק' שמורנו
26 הבעש"ט נ"ע שוכב על הרצפה בלי שום תנועת חיים,
27 התלמידים הק' נבהלו מאד והתחילו לבכות במר נפשם ואמרו
28 המזמורים בבכיות עצומות.

29 כשהאיר המזרח ושאר התלמידים הק' (לבד המנין
30 הנבחר) באו לבקר בבית מורנו הבעש"ט ונודע להם הדבר,
31 נבהלו מאד ורצו למקוה ועסקו ביחודים וכוונות ההצלה, עד
32 אשר נשמע נשימת רוח חיים ממורנו הבעש"ט, אבל כה נחלש
33 עד שהוכרחו לשאת אותו בכסא לביה"ט, וכשעלה מהטבילה
34 היו פניו הק' לבנים כסיד ועיניו בולטות, וכולם ראו שהוא
35 בעולם אחר לגמרי.

36 קודם התפלה אמר הבעש"ט לתלמידיו, אשר בתפלה זו
37 יכוונו הכוונות של תפלת ר"ה, והוא בעצמו עבר לפני התבה,
38 ובחזרת הש"ץ אמר עננו מה שהבהיל את התלמידים הק'
39 ורוחם נפלה, וארכובותיהם דא לדא נקשן מרוב הפחד והצער,
40 כי לא ידעו מה זה, רק הבינו שאירע איזה מאורע גדול.

41 אחר התפלה אמר הבעש"ט תורה לפני התלמידים. ותוכן

42 הדברים ה"י בענין מדת הבטחון, שעיקר הבטחון הוא כאשר
43 הבוטח אינו רואה שום מבוא ומוצא לישועתו, והוא בוטח בה'
44 לבדו. וביאר ענין הבטחון כמבואר בחובת הלבבות ואמר אשר
45 חיזוק הבטחון הוא השמחה וצוה להתלמידים שלא יטעמו
46 מאומה כל היום, וקודם חצות הלך לטבול וה"י בשמחה
47 גדולה, ואח"כ הלך לאפות מצת מצוה.

48 בתפלת המנחה צוה לתלמידיו עוד הפעם לכוון הכוונות
49 דר"ה, ואח"כ בעת אמירת קרבן פסח ה"י במריירות גדולה,
50 ותפלת ערבית דפסח היתה בדבקות גדולה בלולה במריירות
51 ושמחה, וכן עריכת הסדר ה"י במריירות ודבקות גדולה.
52 התלמידים הק' היו מלאי צער ואמרו סדר ההגדה בלחישת
53 ובמריירות.

54 בכל שנה ושנה ה"י מנהגו של מורנו הבעש"ט נ"ע להפסיק
55 בשעת אמירת ההגדה בדברי תורה בפירושי מאמרי ההגדה
56 (וכידוע כמה מאמרים וספורים שחזר וספר הוד כ"ק אדמו"ר
57 הזקן נ"ע, מה ששמע מרבו מורנו המגיד ממעזריטש נ"ע
58 ומהחברים הישישים שהיו אצל מורנו הבעש"ט נ"ע) לא כן
59 בשנה זו שלא הפסיק כלל, ואמירתו ההגדה אף שה"י בקול
60 ניגון שמח כרגיל אבל ה"י מהול בקול בוכים ותחנונים, מה
61 שגרם צער גדול להתלמידים הק' ממצב רוח רבם ומורם הק'
62 בכלל, ובפרט מהעדר דבוריו בפי סדר ההגדה כרגיל, שהיו
63 תאבים לשמוע פירושי הק'.

64 ובעודם עסוקים ושקועים איש איש במחשבותיו
65 והרהוריו, הנה לפתע פתאום שמעו קול צחוק אדיר יוצא מפי
66 קדש מורנו הבעש"ט נ"ע, וישאו עיניהם ויראו והנה פניו הק'
67 של הבעש"ט לוחטים כשלהבת קדש, עיניו עצומות הוא צוחק
68 מאין הפוגות.

69 בין כך פתח הבעש"ט את עיניו הק' ואמר בשמחה רבה
70 מזל טוב, מזל טוב, ברוך הוא ברוך שמו הגדול הבוחר בתורה
71 ובמשה עבדו ובישראל עמו, אז אפילו עמו זיינען ישראל'קס,
72 און מאכען בעסער, ווידער ישראל'ק בעל שם טוב מאכט.

73 התלמידים הק' לא הבינו דבריו, רק ראו שנעשה שינוי
74 גדול ואור השמחה עטר אותם, אבל איש מהם לא הרהיב
75 לשאול לסבת המריירות שה"י מתחלה, ומדוע נעשה פתאום
76 שינוי הגדול הזה ממריירות לשמחה.

77 הנה נודע אשר מורנו הבעש"ט נ"ע ה"י הראשון בדורו
78 להכניס עצמו בטובתן של ישראל בעיני מחי וכלכלה כי בעת
79 ההיא, אף שעבר כבר יותר מיובל שנים משנות הפרעות דשנת
80 ת"ח-ת"ט שנמשכו עד שנת ת"ך, ה"י עדיין פחד גדול מרחף
81 על ראש ישראל וידל ישראל מאד.

82 מורנו הבעש"ט נ"ע בזמן התבודדותו ה"י סובב בכפרים
83 וישובים שונים, מהם כפרים וישובים אשר קודם שנת ת"ח

1 ה' שם מושב של יהודים. ומהם אשר לא ה' שם מושב
2 יהודים כלל, ובדרך הילוכו התבונן אל מצב יושבני הכפרים,
3 וגם חקר ודרש על טבעם ומהלך רוחם של האדונים בעלי
4 הכפרים וארחות חייהם ובא לידי מסקנא, אשר טוב הוא
5 שבני ישראל יתיישבו בכפרים ובישובים שונים.

6 בשלש שנים האחרונות קודם התגלותו, בעת שהי'
7 חליפות כתבים בינו ובין ר' אדם בע"ש נ"ע בענין ההתגלות
8 כמבואר בארוכה במכתבים, אשר הבעש"ט מ'אן להתגלות ור'
9 אדם בע"ש מוכיחו עבור זה, הנה בעת ההיא התחיל הבעש"ט
10 נ"ע לעשות תעמולה, לעורר את בניי שיתאחזו בכפרים
11 ובישובים, ולהיותו בקי במקומות שונים של כפרים וישובים
12 ושמותיהם של בעלי האחוזה, ה' הולך מעיר לעיר ומספר
13 בשבחה של כפר פלוני או ישוב פלוני ואשר יושביי הם אנשים
14 ישרים, וגם אדוני האחוזה בעלי יושר המה, ויש אפשרות
15 למשפחה ישראלית להתפרנס שמה בריח.

16 תעמולתו זו של רבנו הבעש"ט נ"ע, עשתה פרי רב, כי לפי
17 מצב העת ההיא אשר תנאי החיים בעיירות היו קשים מאד,
18 המסחר ה' בשפל המצב, והוצאות דירה וצרכי אוכל היו
19 ביוקר, נמצאו מאות משפחות אשר נאותו להתיישב בכפרים
20 ובישובים שונים.

21 כאשר נתגלה מורנו הבעש"ט נ"ע והכניס עצמו בטובתן
22 של ישראל היתה ראשית עבודתו להתעסק בהטבת מצב אנשי
23 הישוב (ישובניקעס) חוכרי נהרות, טחנות, בתי מלון וכדומה
24 אצל האדונים בכפרים ובפרשת דרכים, ה' מלוה הלואות
25 להמתעסקים בזה עד שיסתדרו, ה' נוסע אל האדונים לטעון
26 עבור אלו שלא שלמו דמי חכירה בזמנם, וה' עוסק בפדיון
27 שבויים שהאדונים שמו במאסר, בשביל שלא שלמו את
28 השכירות.

29 אחד מאלו שה' מחסידי הבעש"ט נ"ע, איש בינוני בלימוד
30 תמים במעשיו ממארי עובדיו, ה' חשוך בנים ר"ל, ובערב
31 פסח הזה ה' [הוא] ואשתו עוסקים בהכנות לחג, ובהתקדש
32 ליל החג ישבו שניהם לבדם אל השלחן, הבעל קדש על הכוס
33 כדת ואשתו שתתה ג"כ כוסה והתחילו לאמר ההגדה.

34 הבעל ספר לאשתו כל מה שידע ע"ד הצרות והיסורים
35 שסבלו אבותינו במצרים, וכשהגיע לגזרת כל הבן הילוד געתה
36 האשה בבכי. אמר לה אישה מה את בוכי הלא הקב"ה גאל
37 אותנו משם, השיבה האשה אם הקב"ה ה' מזכה אותנו בבן,
38 לא הייתי נוהגת עמו כדרך שהקב"ה מתנהג עם בניו, שגם
39 עתה הם בגלות בין הגויים נדחקים ונלחצים, והאם הגויים
40 הדוחקים ולוחצים אותנו הם טובים וישרים בעיני ה'
41 מישראל, וכה התחילה להמליץ טוב על ישראל, והוסיפה
42 בטענה, הלא כתוב בתורה"ק שבכל עת יזכור לנו זכות אבותינו
43 אברהם יצחק ויעקב.

44 וכה דברו ביניהם הבעל ואשתו, הוא מצדיק את הדין כי
45 צדיק ה' בכל דרכיו, והיא טוענת, אבל אי' מדת הרחמים. עד
46 שהגיעו לכוס שני ואח"כ לכוס שלישי ורביעי, ובהיותם עיפים
47 ויגעיים ומעונים מעבודת היום פעל עליהם היין ששתו, עד כי
48 יצאו במחול ורקדו בשמחה רבה.

49 כאשר טענה האשה להמליץ טוב על ישראל, נעשה רעש
50 למעלה, מליצי יושר עמדו על צדה להמליץ טוב על ישראל,
51 ומלאכי רע התחילו לקטר.

52 כשראה מורנו הבעש"ט נ"ע את הרעש שנעשה למעלה,
53 שאלו מהפכים בזכות ואלו כו' נפל במריירות גדולה, כי לא ידע
54 מי יגבר. אבל פתאום ראה שנעשה שמחה גדולה למעלה,
55 ובטלו כל הקטרוגים שהי' על מושב אחד ממושבי אחב"י,
56 והתחיל לשמוח וצחק מרוב שמחה, שראה איך שהבעל ואשתו
57 מרקדים בשמחה רבה על גאולתם של ישראל.

58 מורנו הבעש"ט ראה, אשר התלמידים הק' מתגעגעים
59 לדעת פשר דבר, ויספר להם, אשר יום י"ג ניסן נגזרה גזרה
60 קשה על מושב אחד אשר שם כארבע מאות משפחות מאחב"י,
61 אשר ביום א' של פסח (שהי' בשנה ההיא יום ראשון לאידיהן)
62 יכו הנכרים את ישראל, והי' בצער גדול, ועשה מה שעשה כדי
63 לבטל הגזרה ולא עלתה בידו, וכאשר ראה כי עשה הכל ולא
64 פעל, התאמץ במדת הבטחון.

65 וכשראיתי - סיים הבעש"ט נ"ע את ספרו - אשר כל
66 עבודתנו בהתעוררות רחמים לבטל הגזרה לא הועילה מאומה,
67 נתעוררתי במדת הבטחון.

68 ויספר להם את אשר ראה, המסופר לעיל מהבעל ואשתו,
69 ויקח את מטפחתו ויניחה על השלחן ויצו לתלמידיו לאחוז
70 בקצה המטפחת ולסגור עיניהם, ומיד ראו כולם את הבעל
71 ואשתו מרקדים בשמחת גאולת ישראל.

72 הוד כ"ק אדמו"ר הזקן סיפר מעשה זה לנכדו הוד כ"ק
73 אאזמו"ר הרב בעל צ"צ נ"ע, כפי ששמע מפי מורנו המגיד נ"ע,
74 ואמר אשר מורנו הבעש"ט הסביר אז, אשר מצות מדת
75 הבטחון הוא רק על עצמו - אויף זיך - כשמגיע לאדם איזה
76 צרה ח"ו, הנה ע"פ התורה צריך לעשות כל מה שביכלתו,
77 ולבטוח בה' שבדאי יעזר ויושיע. ומשרשי מצוה זו הוא גם
78 כשרואה אדם שאין שום מבוא ומוצא לישועה בעיני בשר, יהי'
79 בטחונו חזק בה' בכל מיני חיזוק.

80 אבל כל זה הוא על עצמו ובשרו, אבל להשתמש במדת
81 הבטחון על זולתו - הוא עבירה. אם רואה אדם אשר ח"ו מגיע
82 לאדם איזה צער, ויאמר אשר בודאי יעזר הקב"ה, הוא רע
83 גמור, אלא צריכים להתאמץ בתפלה ובבקשת רחמים עליו.

84 השי"ת יזכינו בב"א בברכת אשר גאלנו ויקבץ נדחינו
85 מארבע כנפות הארץ ע"י גוי"צ אכ"י"ר.

פרשת וישלח

לב - וישלח יעקב מלאכים לפניו אל־עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: ה ויצו אתם לאמר פה תאמרון לאדני לעשו פה אמר עבדך יעקב עם־לבן גרתי ואחר עד־עתה: ויהי־לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא־חן בעיניך: (לוי) וישבו המלאכים אל־יעקב לאמר באנו אל־אחיד אל־עשו וגם הלך לקראתך וארבע־מאות איש עמו: ה וירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את־העם אשר־אתו ואת־הצאן ואת־הפקד ויהגמלים לשני מחנות: ט ויאמר אם־יבוא עשו אליהמחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: (ישאל) ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: י קטנתי מפל החסדים ומפלהאמת אשר עשית את־עבדך כי במקלי עברתי את־הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: יא הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי־ירא אנכי אתו פן־יבוא והפני אם על־בנים: יב ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את־זרעך בחול הים אשר לא־יספר מרב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 155)

וישלח יעקב מלאכים (לב, ד)

יעקב עצמו כבר היה מוכן לגאלה, והוא שלח מלאכים אל עשו לברר אם גם הוא מוכן. הדבר נרמז בדברי יעקב "ויהי לי שור וחמור", ואמר "ו"ל חמור זה מלך המשיח, שנאמר עני ורובב על חמור. אך המלאכים חזרו והשיבו, שעשו צדין לא נתברר. "באנו אל אחיד", אמרו לו, והתברר לנו שבאנו "אל עשו", אותו עשו הרשע. ואז הבין יעקב שהדרך אל הגאלה עוד ארקה - "ואני אתנהלה לאשר".

שני יי וילן שם בלילה ההוא ויקח מן־תבוא בידו מנחה לעשו אחיו: ט עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים: טגמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות ארבעים ופרים עשרה אתנת עשרים ועזים עשרה: י ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו ויאמר אל־עבדיו עברו

לפני ורוח תשימו בין עדר ובין עדר: יא ויצו את־הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי־אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך: יב ויאמר ללוי עבדך ליעקב מנחה הוא שלחה לאדני לעשו והנה גם־הוא אחרינו: יג ויצו גם את־השני גם את־השלישי גם את־כל־ההלכים אחרי העדרים לאמר בדבר הזה תדברון אל־עשו במצאכם אתו: טא ויאמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי־אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי־כן אראה פניו אולי ישא פני: טב ותעבר המחנה על־פניו והוא לן בלילה־ההוא במחנה: טז ויקם א בלילה הוא ויקח את־שתי נשיו ואת־שתי שפחתיו ואת־אחד עשר ילדיו ועבר את מעבר יבק: טז ויקחם ויעברם את־הנהל ועבר את־אשר־לו: טז ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר: טז וירא כי לא יכל לו ויגע בכפי־ירכו ותקע כפי־ירך יעקב בהאבקו עמו: טז ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם־ברכתני: טז ויאמר אליו מה־שמך ויאמר יעקב: טז ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם־ישראל כי־שרית עם־אלהים ועם־אנשים ותוכל: טז וישאל יעקב ויאמר הגידה־נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אתו שם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ יתרו תשד"מ)

פי שרית עם אלקים . . ותוכל (לב, כט)

יהודי שעשה מעשה רע עלול להצטרך על כך ולטען שהדבר אינו באשמתו, שהרי המלאך הכריז עליו עוד לפני שנולד שיהיה טפש . . התשובה לאמתלא זו נמצאת בפסוקנו (בדרך הצחות): כל יהודי נקרא בשם "ישראל", ומוכן שיש בכחו לנצח אפילו מלאכים. ומכאן, שגם אם המלאך הכריז עליו שיהיה טפש, ביכולתו להיות חכם.

שלישי לא ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי־ראיתי אלהים פנים אל־פנים ותנצל נפשי: טז ויזרח־לו השמש כאשר עבר את־פנואל והוא צלע על־ירכו: טז על־פן לא־יאכלו בני־ישראל את־גיד הנשה אשר על־כף הירך עד היום הזה כי נגע

בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשָׂה: ^א וַיֵּשָׂא יַעֲקֹב
עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנֵה עֹשֶׂה כָּאֵל וְעָמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֶאֱהָ וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי
הַשִּׁפּוֹת: ^ב וַיֵּשֶׁם אֶת־הַשִּׁפּוֹת וְאֶת־יְלִדֵיהֶן
רֵאשִׁנָּה וְאֶת־לֶאֱהָ וַיְלִידָהּ אַחֲרָיִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־
יוֹסֵף אַחֲרָיִים: ^ג וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה
שִׁבְעַת פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אֲחִיו: ^ד וַיִּרְץ עֹשֶׂה
לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־כְּתִיב צוּאָרוֹ קִרִּי צוּאָרָיו
וַיִּשְׁקֶהוּ וַיִּבְכּוּ: ^ה וַיֵּשָׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַנָּשִׁים
וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים
אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדְּךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 298)

וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שִׁבְעַת פְּעָמִים (לג, ג)

בברור הרע יש שני אופנים. בדרך גלוי אור – המברר מאיר
על המתברר אור גדול. באפן זה יש יתרון למברר, כי הוא נשאר
בדרגתו ואינו יורד אל המתברר. בדרך ההתלבשות – המברר יורד
למקום המתברר. באפן זה יש יתרון למתברר, כי הוא עצמו, כפי
שהוא במצבו ובדרגתו, מפסיק להתנגד לקדשה (ואלו באפן
הראשון נפצל הברור בדרך דחיה ובטול). זוהי המשמעות
הפנימית של השתחואות אלו: יעקב ירד אל עשו והתלבש
בלבושי המתברר.

רביעי וַתִּגְשֵׁן הַשִּׁפּוֹת הַנָּה וַיְלִידֶיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶינּוּ:
וַתִּגַּשׁ גַּם־לֶאֱהָ וַיְלִידָהּ וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחֲרֵי גִשְׁשׁ יוֹסֵף
וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ: ^א וַיֹּאמֶר מִי לָךְ בְּלֶחֱמֻנָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִי בְּעֵינֵי אֲדָנִי: ^ב וַיֹּאמֶר
עֹשֶׂה יִשְׂרָאֵל רַב אֲחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ: ^ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֵלֶּנָּה אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָת מִנְּחֻמִּי
מִיָּדִי כִּי עַל־פָּן רָאִיתִי פָנֶיךָ בְּרֹאשׁ פָּנֵי אֱלֹהִים
וַתִּרְצֵנִי: ^ד קִחְנָה אֶת־בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ
כִּי־חָנְנִי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלִיכֵל וַיַּפְצֵרְבוּ וַיִּקַּח:
^ה וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְנִלְכָּה לְגִגְדֶּךָ: ^ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲדָנִי יֵדַע כִּי־הַיְלָדִים רַפִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עֲלוֹת
עָלַי וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל־הַצֹּאן: ^ז יַעֲבֹר־נָא
אֲדָנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאַפִּי לְרֹגֶל
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּלְרֹגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא
אֶל־אֲדָנִי שְׁעִירָה: ^ח וַיֹּאמֶר עֹשֶׂה אֲצִיגֶה־נָּא עִמָּךְ
מִן־הָעַם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצֵּאתִיךָ

בְּעֵינֵי אֲדָנִי: ^א וַיֵּשֶׁב בְּיוֹם הַהוּא עֹשֶׂה לְדַרְכּוֹ
שְׁעִירָה: ^ב וַיַּעֲקֹב נָסַע סִפְתָּהּ וַיָּבֵן לוֹ בַּיִת
וּלְמִקְנֶהוּ עָשָׂה סִפְתָּהּ עַל־פָּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
סִכּוֹת: ^ג וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֹם עִיר שָׁכֵם אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּבֹאוּ מִפְּדֹן אֲרָם וַיַּחַן אֶת־פָּנֵי הָעִיר:
^ד וַיִּקַּן אֶת־חֶלְקָת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אֲהֵלוֹ
מִיַּד בְּנֵי־חָמוֹר אָבִי שָׁכֵם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה: ^ה וַיִּצְבֹּר
שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ^ו ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יא עמ' 29)

הַיְלָדִים רַפִּים (לג, ג)

יעקב עצמו כבר היה מוכן למשיח, מוכן לקיום העויר וְנִפְעֵלוּ
מוֹשְׁעִים. . . לשפוט את הר עשו" (רש"י פסוק הבא). אָבֵל
הַיְלָדִים", עם ישראל, אינם מוכנים עדין. ומעין זה בכל נשיא
ישראל (ראשי תבות: נְצוּצוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ), שֶׁאֵף שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ
מוֹכֵן לְגֵאֲלָהּ, מִתְעַכֵּב הוּא בְּגִלוֹת עִם צֶאֱן מְרִיעִתוֹ, הַשְׁקוּעִים
עַד־כֵּן בְּגִלוֹת. וְהוּא הַטַּעַם שֶׁמִּנּוּחָתָם כְּבוֹד שֶׁל נְשִׂיא חֲבִיד הוּא
בְּחוּץ לְאֶרֶץ - כְּדֵי לְעֻזּוֹר לְצֶאֱן מְרִיעִתָם, עַל יְדֵי שֶׁהוֹלְכִים עַל
הַצִּיּוֹן וּמִבְקָשִׁים עַל כָּל הַמַּצְטָרֵף.

חמישי ^א וַתִּצָּא דִּינָה בַת־לֶאֱהָ אֲשֶׁר יִלְדָה
לְיַעֲקֹב לְרֹאוֹת בְּבָנוֹת הָאֶרֶץ: ^ב וַיֵּרָא אֶתָּה שָׁכֵם
בֶּן־חָמוֹר הַחֹי נְשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֶתָּה וַיִּשְׁכַּב
אִתָּה וַיַּעֲנֶה: ^ג וַתִּדְבֹק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב
וַיֹּאחֲזֵב אֶת־כְּתִיב הַנֶּעֱרָה קִרִּי הַנֶּעֱרָה וַיְדַבֵּר עַל־לֵב
כְּתִיב הַנֶּעֱרָה קִרִּי הַנֶּעֱרָה: ^ד וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חָמוֹר אָבִיו
לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ^ה וַיַּעֲקֹב
שָׁמַע כִּי טָמֵא אֶת־דִּינָה בְּתוֹ וּבְנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֶהוּ
בַּשָּׂדֶה וְהַחֲרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם: ^ו וַיִּצָּא חָמוֹר
אֲבִי־שָׁכֵם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: ^ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ
מִן־הַשָּׂדֶה בְּשִׂמְעָם וַיַּתְעֲצֹבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרִי לָהֶם
מֵאֹד כִּי נִבְלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשַׁכֵּב אֶת־בַּת־
יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה: ^ח וַיְדַבֵּר חָמוֹר אִתָּם לֵאמֹר
שָׁכֵם בְּנִי חֲשָׁקָה נָפְשׁוֹ בְּבַתְכֶם תָּנוּ נָא אֶתָּה לוֹ
לְאִשָּׁה: ^ט וַתַּחֲתִתֶּנּוּ אֹתָנּוּ בְּנֵיתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ
וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ תִּקַּחוּ לָכֶם: ^י וְאֹתָנּוּ תִשָּׁבוּ וְהָאֶרֶץ
תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שָׂבוּ וּסְחָרוּהָ וְהָאֲחִיו בָּה: ^{יא} וַיֹּאמֶר
שָׁכֵם אֶל־אָבִיָּה וְאֶל־אֲחִיָּה אֲמַצֵּאתִיךָ בְּעֵינֵיכֶם
וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן: ^{יב} הִרְבּוּ עָלַי מְאֹד מְאֹד

וּמָתָן וְאַתָּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ לִי
 אֶת־כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעַר לְאִשָּׁה: י וַיַּעֲזוּ בְנֵי־יִעֲקֹב
 אֶת־שִׁבְלָם וְאֶת־חֲמוֹר אֲבִיו בְּמַרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר
 טָמְא אֶת דִּינָה אֶחָתָם: ד וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים לֹא נֹכַח
 לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת־אַחֲתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־
 לוֹ עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ: ט אַךְ־בָּזֹאת נָאוֹת
 לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֵנוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כְּלִזְכֹּר: י וַנִּתְּנוּ
 אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בָּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וַיִּשְׁכְּנוּ
 אִתְּכֶם וְהִינּוּ לָעַם אֶחָד: יא וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֲלֵינוּ
 לְהַמּוֹל וּלְקַחְנוּ אֶת־בָּתְנוּ וְהַלְכָנוּ: יב וַיִּטְבוּ דְבָרֵיהֶם
 בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שִׁבְלָם בֶּן־חֲמוֹר: יג וְלֹא־אָחַר
 הַנָּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יִעֲקֹב וְהוּא
 נִכְבֵּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: ד וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכָם בְּנוֹ
 אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:
 ט האֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ
 וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאֶרֶץ הַנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם
 אֶת־בָּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם:
 טא אַךְ־בָּזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשִׁבְתָּ אֲתָנוּ לְהִיּוֹת
 לָעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כְּלִזְכֹּר כַּאֲשֶׁר הֵם גְּמֻלִים:
 טב מִקְנֵיהֶם וּקְנִינָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הִלּוּא לָנוּ הֵם אַךְ
 נָאוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ: טז וַיִּשְׁמָעוּ אֶל־חֲמוֹר
 וְאֶל־שִׁבְלָם בְּנוֹ כְּלִי־צִאי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹךְ כְּלִזְכֹּר
 כְּלִי־צִאי שַׁעַר עִירוֹ: טז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם
 בָּאֵכִים וַיָּקָחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יִעֲקֹב שְׂמֹעוֹן וְלֵוִי אֶחָי דִּינָה
 אִישׁ חֲרָבָו וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כְּלִזְכֹּר:
 טז וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שִׁבְלָם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי־חָרֶב וַיָּקָחוּ
 אֶת־דִּינָה מִבֵּית שִׁבְלָם וַיֵּצְאוּ: טז בְּנֵי יִעֲקֹב בָּאוּ
 עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבִיזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֲחוֹתָם:
 טז אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־
 בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ: טז וְאֶת־כָּל־חֵילָם
 וְאֶת־כָּל־טָפֶם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבִיזוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
 בַּבַּיִת: ז וַיֹּאמֶר יִעֲקֹב אֶל־שְׂמֹעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲבַרְתֶּם
 אִתִּי לְהַבְאִישְׁנִי בִישֵׁב הָאֶרֶץ בְּכַנְעַנִי וּבְכַרְתִּי וְאֲנִי
 מִתִּי מִסֹּפֶר וְנֹאסְפוֹ עָלַי וְהַכּוֹנֵי וְנִשְׁמַדְתִּי וְאֲנִי
 וּבֵיתִי: טז וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזֵנֹת יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתָנוּ: פ

לָה ז' וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יִעֲקֹב קוּם עֲלֶה בֵּית־אֵל
 וְשִׁבְשֵׁם וַעֲשֵׂה־שֵׁם מִזִּבְחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ
 בְּבִרְחֹךְ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ: ז וַיֹּאמֶר יִעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ
 וְאֵל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר
 בְּתוֹכָם וְהַפְּתִירוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֵתֵיכֶם: ז וְנִקְוָמָה
 וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וַאֲעֲשֵׂה־שֵׁם מִזִּבְחַ לְאֵל הַנֶּעֱנֶה אִתִּי
 בַּיּוֹם צָרְתִּי וַיְהִי עֹמְדִי בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְּתִי: ז וַיִּתְּנוּ
 אֶל־יִעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־
 הַנִּזְמוֹת אֲשֶׁר בְּאֲזִנֵּיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יִעֲקֹב תַּחַת
 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עִם־שִׁבְלָם: ח וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֶתֶת אֱלֹהִים
 עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי
 יִעֲקֹב: ו וַיָּבֹא יִעֲקֹב לְוִזָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא
 בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ: ו וַיָּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ
 וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו
 הָאֱלֹהִים בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו: ח וַתִּמַּת דְּבָרָה מִיַּנְקַת
 רַבְקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא
 שְׂמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: פ ז' וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יִעֲקֹב עוֹד
 בְּבֹאוֹ מִפְּדֵן אָרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: י וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים
 שְׂמֹךְ יִעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׂמֹךְ עוֹד יִעֲקֹב כִּי אִם־
 יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׂמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת־שְׂמוֹ יִשְׂרָאֵל:
 י וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי פָרָה וְרִבְהָ גֹי
 וַקָּהָל גֹּיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמַלְכִּים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' קסח)

ויקחו . . שמעון ולוי . . איש חרב (לה, כה)
 רש"י בפרש"י על הש"ס (נזיר כט, א) לומד מפסוקנו את הדין
 של "בן שלש עשרה למצוות", שכן באתו זמן היו בני י"ג שנה,
 ויקראם כתוב "איש". ויש לשאל, מדוע נלמד דין זה משמעון
 ולוי, ולא מראובן. ויש לומר, דהנה כשנער מגיע לגיל מצוות
 אין הוא עומד בדרגה הנעלית של ראובן, ראיה באלקות, אלא
 בדרגת שמעון, בחינת שמיצה. ומטרת העבודה היא המשכת
 אור אלקי וחבורו עם העולם, דרגת לוי (שנקרא בן על שם
 "הפעם ילדה אישי אלי").

ששי י' וְאֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק לָךְ
 אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ אַחֲרָיִךְ אֶתֵּן אֶת־הָאֶרֶץ: י וַיַּעַל
 מֵעֵלְיוֹ אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דָּבַר אֹתוֹ: י וַיֵּצֵב יִעֲקֹב
 מַצֵּבָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דָּבַר אֹתוֹ מַצֵּבַת אָבֶן וַיִּסֹּף
 עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצַּק עָלֶיהָ שֶׁמֶן: טז וַיִּקְרָא יִעֲקֹב אֶת־שֵׁם

המקום אשר דבר אתו שם אלהים בית-אל:
 ויסעו מבית אל ויהי-עוד בכרת-הארץ לבוא
 אפרתה ותלד רחל ותקש בלדתה: ויהי
 בהקשתה בלדתה ותאמר לה המילדת אל-תיראי
 כי-גם-זה לך בן: ויהי בצאת נפשה פי מטה
 ותקרא שמו בן-אונן ואביו קרא-לו בנימין: ותמת
 רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם: ויצב
 יעקב מצבה על-קברתה הוא מצבת קברת-רחל
 עד-היום: כא ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה
 למגדל-עדר: כב ויהי בשפן ישראל בארץ ההוא
 וילד ראובן וישפב את-בלהה פילגש אביו וישמע
 ישראל פ ויהיו בני-יעקב שנים עשר: כג בני לאה
 בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר
 וזבולון: כד בני רחל יוסף ובנימין: כה ובני בלהה
 שפחת רחל דן ונפתלי: כו ובני זלפה שפחת לאה
 גר ואשר אלה בני יעקב אשר ילד-לו בפדן ארם:
 כז ויבא יעקב אל-יצחק אביו ממרא קרית הארבע
 הוא חברון אשר-גר-שם אברהם ויצחק: כח ויהיו
 ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה: כט ויגוע יצחק
 וימת ויאסף אל-עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו
 עשו ויעקב בניו: פ לו א ואלה תלדות עשו הוא
 אדום: ג עשו לקח את-נשיו מבנות בנען את-עדה
 בת-אילון החתי ואת-אהליבמה בת-ענה בת-
 צבעון החוי: ג ואת-בשמת בת-ישמעאל אחות
 נביות: ד ותלד עדה לעשו את-אליפז ובשמת ילדה
 את-רעואל: ה ואהליבמה ילדה כתיב את-יעיש קרי את-
 יעוש ואת-יעלם ואת-קרח אלה בני עשו אשר
 ילדו-לו בארץ בנען: ו ויקח עשו את-נשיו ואת-בניו
 ואת-בנותיו ואת-כל-נפשות ביתו ואת-מקנהו ואת-
 כל-בהמתו ואת כל-קנינו אשר רכש בארץ בנען
 וילך אל-ארץ מפני יעקב אחיו: ז כיהיה רכושם
 רב משבת יחדו ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת
 אתם מפני מקניהם: ח וישב עשו בתר שעיר עשו
 הוא אדום: ט ואלה תלדות עשו אבי אדום בחר

שעיר: א אלה שמות בני-עשו אליפז בן-עדה אשת
 עשו רעואל בן-בשמת אשת עשו: י ויהיו בני
 אליפז תימן אומר צפו וגעתם וקנו: יי ותמנע
 היתה פילגש לאליפז בן-עשו ותלד לאליפז את-
 עמלק אלה בני עדה אשת עשו: יג ואלה בני
 רעואל נחת וזרח שמה ומוזה אלה היו בני בשמת
 אשת עשו: יד ואלה היו בני אהליבמה בת-ענה
 בת-צבעון אשת עשו ותלד לעשו את-יעיש
 קרי את-יעוש ואת-יעלם ואת-קרח: טא אלה אלופי
 בני-עשו בני אליפז בכור עשו אלוף תימן אלוף
 אומר אלוף צפו אלוף קנו: טב אלוף קרח אלוף
 געתם אלוף עמלק אלה אלופי אליפז בארץ אדום
 אלה בני עדה: יז ואלה בני רעואל בן-עשו אלוף
 נחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף מוזה אלה אלופי
 רעואל בארץ אדום אלה בני בשמת אשת עשו:
 יח ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף יעוש אלוף
 יעלם אלוף קרח אלה אלופי אהליבמה בת-ענה
 אשת עשו: יט אלה בני-עשו ואלה אלופיהם הוא
 אדום: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות יב עמ' 19)

עשו הוא אדום (לו, א)

כתיב "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך", והיא מצוה,
 שכן מלאכה זו מבררת ומזככת את העולם. ברם, החיות והקאד'
 במלאכה זו היא דבר שלילי. והוא ענין דם נדה, שרומז על
 רחיצת הדם באפן בלתי רצוי (ולכן דוקא מראה אדם מטמא).
 ורחיצה זו באה מ"עשו הוא אדום", שנקרא בן על שם "האדם
 האדם הנדה". (וראה לקוטי לוי יצחק לוח"ג עמ' שנט, שד' ימי
 נדה הם כמו ד' מלכי אדום).

שביעי כ אלה בני-שעיר החרי ושבי הארץ לוטן
 ושובל וצבעון וענה: כא ודשון ואצר ודישן אלה
 אלופי החרי בני שעיר בארץ אדום: כב ויהיו בני-
 לוטן חרי והימם ואחות לוטן תמנע: כג ואלה בני
 שובל עלון ומנחת ועיבל שפן ואונם: כד ואלה
 בני-צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מצא את-
 הימם במדבר ברעתו את-החמרים לצבעון אביו:
 כה ואלה בני-ענה דשן ואהליבמה בת-ענה: כו ואלה

קָנָה אֱלֹהִים תִּימָן אֱלֹהִים מִבְּצָר: ^מ אֱלֹהִים מִגְדִּיאֵל
אֱלֹהִים עִירָם אֵלֶּה | אֱלֹהִים אֲדֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְץ
אַחֲזָתָם הוּא עֲשׂו אֲבִי אֲדֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט א עמ' 109)

אלוף עירם (לו, מג)

שהוא עתיד לערם תסוריות (אוצרות) למלך המשיח (בראשית
רבה)

ה'אוצרות' הם ברור נצוצות הקדשה של גלות אדום, שהוא
מטרת גלות זו. והנה, אף בחג הגאולה י"ט כסלו מצינו פעלה
והשפעה על אמות העולם: רבנו הזקן כותב "הפליא ה' והגדיל
לעשות... בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות
המלך". ומכאן למדים על דבר החיוב להשתדל להשפיע על
אמות העולם לקיים מצוות שנצטוו בני נח, כפסק דין הרמב"ם
(הלכות מלכים ספ"ח).

מפטיר מ' ואֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹהִים עֲשׂו לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְמִקְמָתָם בְּשִׁמְתָּם אֱלֹהִים תִּמְנַע אֱלֹהִים עֲלֵה אֱלֹהִים
יָתֵת: ^{מא} אֱלֹהִים אֶהְיֵבְמָה אֱלֹהִים אֵלֶּה אֱלֹהִים פִּינֵן:
^{מב} אֱלֹהִים קָנָה אֱלֹהִים תִּימָן אֱלֹהִים מִבְּצָר: ^{מג} אֱלֹהִים
מִגְדִּיאֵל אֱלֹהִים עִירָם אֵלֶּה | אֱלֹהִים אֲדֹם לְמִשְׁבַּתָּם
בְּאַרְץ אַחֲזָתָם הוּא עֲשׂו אֲבִי אֲדֹם:

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן.

בְּנֵי דִישָׁן חֲמִדָן וְאִשְׁבָּן וְיִתְרָן וְכָרָן: ^כ אֵלֶּה
בְּנֵי־אֶצֶר בְּלָחָן וְזַעֲזָן וְעָקָן: ^{כא} אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עֹץ
וְאִרָן: ^{כב} אֵלֶּה אֱלֹהִים הַחֲרִי אֱלֹהִים לֹטֵן אֱלֹהִים שׁוֹכֵל
אֱלֹהִים צִבְעֹן אֱלֹהִים עֲנָה: ^{כג} אֱלֹהִים דִּישָׁן אֱלֹהִים אֶצֶר
אֱלֹהִים דִּישָׁן אֵלֶּה אֱלֹהִים הַחֲרִי לְאֶלְפֵיהֶם בְּאַרְץ
שַׁעִיר: ^{כד} וְאֵלֶּה הַמִּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאַרְץ
אֲדֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כה} וַיִּמְלֹךְ
בְּאֲדֹם בָּלַע בֶּן־בְּעֹזֵר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה: ^{כו} וַיָּמָת
בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו יוֹכָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה: ^{כז} וַיָּמָת
יוֹכָב וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו חֲשֵׁם מֵאַרְץ הַתִּימָנִי: ^{כח} וַיָּמָת
חֲשֵׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמִּבְּה אֶת־מִדְּוָן
בְּשִׁדָּה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֹוִית: ^{כט} וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ
תַּחֲתָיו שְׁמֵלָה מִמִּשְׁרָקָה: ^ל וַיָּמָת שְׁמֵלָה וַיִּמְלֹךְ
תַּחֲתָיו שְׁאוּל מִרַחֲבֹת הַנָּהָר: ^{לא} וַיָּמָת שְׁאוּל
וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו בָּעַל חֲנָן בֶּן־עֶכְבֹּר: ^{לב} וַיָּמָת בָּעַל
חֲנָן בֶּן־עֶכְבֹּר וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הֲדַד וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ
וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאֵל בַּת־מִטְרָד בַּת מִי זְהָב:
^מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹהִים עֲשׂו לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמָתָם
בְּשִׁמְתָּם אֱלֹהִים תִּמְנַע אֱלֹהִים עֲלֵה אֱלֹהִים יָתֵת:
^{מא} אֱלֹהִים אֶהְיֵבְמָה אֱלֹהִים אֵלֶּה אֱלֹהִים פִּינֵן: ^{מב} אֱלֹהִים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרִבִּינָעִם, וְכִלְגִּיתִּיכֶתִּיה שְׁלוֹם. אֲרֹךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָה
עֲשֶׂר וְכַבֹּד. יִי חֲפִיץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹפֵר, שִׁמְקוֹם הַתּוֹפֵר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים בַּתְּחִילֵת
שְׁלִישׁ הַתַּחֲנוּן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנִּאֲמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרות לפרשת וישלח לקריאה בציבור ולשמו"ת בעובדיה פרק א

א חֲזֹן עֲבָדֶיךָ כְּהֶאֱמַר אֲדֹנָי יְהוֹה לְאֲדֹם שְׁמוּעָה שְׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוֹה וְצִיר בָּגוֹיִם שִׁלַּח קוֹמוֹ וְנִקְוָמָה עָלֶיךָ לְמַלְחָמָה: ב הִנֵּה קָטַן נִתְתִּיךָ בָּגוֹיִם בְּזוּי אֶתָּה מְאֹד: ג וְדֹן לְבָבְךָ הַשִּׁיאֵךְ שְׁכֵנִי בְּחַגְוֵי־סֵלַע מְרוֹם שְׁבָתוֹ אֲמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִידֶנִי אֶרֶץ: ד אֶם־תִּגְבֶּיָה בְּנֹשֶׁר וְאֶם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׁים קִנְיָךְ מִשָּׁם אוֹרִידֶךָ נֶאֱמַר־יְהוֹה: ה אֶם־גִּנְבִים בְּאוֹרֶלְךָ אֶם־שׂוֹדְדֵי לֵילָה אִיךָ נִדְמִיתָה הֲלֹא יִגְבּוּ דֵימָם אֶם־כְּפָצִירִים בָּאוּ לָךְ הֲלֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלוֹת: ו אִיךָ נִחַפְּשׁוּ עֲשׂוּ נָבְעוּ מִצְפָּנָיו: ז עַד־הַגְּבוּל שִׁלְחוֹךְ כָּל אֲנָשִׁי בְּרִיתְךָ הַשִּׁיאֵךְ יִכְלוּ לָךְ אֲנָשִׁי שְׁלֹמֶךָ לְחֶמֶךָ יִשְׁמֹו מְזוֹר תַּחְתִּיךָ אֵין תְּבוּנָה כּוֹ: ח הֲלֹא בָּיוֹם הַהוּא נֶאֱמַר־יְהוֹה וְהֶאֱבַדְתִּי חַכְמִים מְאֹדֹם וְתְבוּנָה מִהֵרָ עֲשׂוּ: ט וְחָתוּ גְבוּרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכְרַת־אִישׁ מִהֵרָ עֲשׂוּ מִקְטָל: י מִחֶמֶס אַחֶיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֹף בּוֹשָׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם: יא בָּיוֹם עֲמַדְךָ מִנְּגִד בָּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִילוּ וְנִכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם יָדוּ גּוֹרֵל גַּם־אֶתָּה כְּאַחֵד מֵהֶם: יב וְאַל־תִּרְאֵה בָּיוֹם־אַחֶיךָ בָּיוֹם נִכְרוּ וְאַל־תִּשְׁמַח לְבַנְי־יְהוּדָה בָּיוֹם אֲבָדָם וְאַל־תִּגְדֹּל פִּיךָ בָּיוֹם צָרָה: יג אַל־תִּבְּוֹא בְּשַׁעֲרֵי־עַמִּי בָּיוֹם אִידָם אַל־תִּרְאֵה גַם־אֶתָּה בִּרְעֻתוֹ בָּיוֹם אִידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְּחִילוֹ בָּיוֹם אִידוֹ: יד וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהִכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תִּסְגֹּר שְׁרִידָיו בָּיוֹם צָרָה: טו כִּי־קָרֹב יוֹם־יְהוֹה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמֻלָּךְ יֵשׁוּב בְּרֹאשְׁךָ: טז כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִּיתָם עַל־הָר קִדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָּל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשִׁתּוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ: יז וּבְהֵרָ צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וִירֵשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִכָּה וּבֵית עֲשׂוֹ לְקֹשׁ וְדִלְקוּ בָהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׁרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ כִּי יְהוֹה דִּבֶּר: יט וִירֵשׁוּ הַגִּבּוֹר אֶת־הָרָה עֲשׂוֹ וְהַשְׁפִּלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וִירֵשׁוּ אֶת־שָׂדֶה אֲפָרַיִם וְאֶת שָׂדֶה שְׁמֶרֶן וּבְנִימָן אֶת־הַגִּלְעָד: כ וְגָלַת הַחִלְהָזָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בְּנִעְנִיָם עַד־צָרְפָּת וְגָלַת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּסַפְרָה יִרְשׁוּ אֶת עַרֵי הַגִּבּוֹר: כא וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהֵרָ צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הָרָה עֲשׂוֹ וְהִיתָה לִיהוֹה הַמְּלוּכָה:

לאחר שמסיים ההפטרות יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אַחֵד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

קנז

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנָּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וְיַגִּיל לָפָנָיו, עַל כְּסֵאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל שישי, י"ג בסלו

אגרות קודש

ב"ה, טו"ב כסלו ה'תשכ"ט

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

.. ותשואות חן על הברכות - בקשר לתקופת הארבעים שנה.

ובלשון חכמינו ז"ל: מלתך כבר אמורה, פירוש כו' שברכתך כתובה, מואברכה (הקדוש-ברוך-הוא) מברכך.

ויהי רצון תהא באופן של תוספת, שתוספתו של הקדוש-ברוך-הוא מרובה על העיקר.

נעמה ביותר והביאה שמחה רבה הידיעה אשר רבים מהמברכים צרפו להברכה וחיזקו ואישרו אותה על ידי עניין של תורה ומצוות - תרומה לצדקה, לימוד עניין בתורה וכו'.

ושלוש מעלות בזה, זו למעלה מזו: עשיית מצווה - מוסיפה (בְּזָה וּבְבָא) לא רק באדם העושה, כי אם בכל העולם כולו, יתירה מזה - באדם הגורם לעשייתה (ואפילו בלא הודע). והעולה על כולנה - באם העשייה לזכותו ובעדו.

ובאתי בהצעתי-בקשתי אשר כל אחד מציבור המברכים יעשה שניהם, תלמוד ומעשה, גם יחד - שהרי יש בזה מה שאין בזה. ולא עוד אלא שמעשה הצדקה מוסיף עילוי "בכל מעשה המצוות ותלמוד-תורה כנגד כולן", ותלמוד-תורה שהיא חיי בני-ישראל ובדוגמת דגים במים - מובן שעל ידי הוספה בה בחיות האדם - ניתוסף חיות על ידי זה בכל מעשיו.

ובפרט שהימים - בין ימי הגאולה של אדמו"ר האמצעי - יו"ד כסלו - ושל אדמו"ר הזקן - י"ט כסלו - שגאולת שניהם הייתה (ושייכת) לקריאת (ותוכן) הכתוב: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עימדי, וביארו חכמינו ז"ל פירושו: אמר הקדוש-ברוך-הוא כל העוסק בתורה ובגמילות-חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם.

בברכת חג הגאולה ולבשורות טובות תמיד כל הימים.

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:20	6:25	8:21	8:25	8:53	8:57	9:46	9:49	16:41	16:42	17:07	17:08	16:21	17:18
חיפה (ח)	6:23	6:27	8:22	8:26	8:54	8:58	9:46	9:49	16:37	16:37	17:03	17:04	16:07	17:14
ירושלים (ח)	6:18	6:22	8:20	8:24	8:51	8:55	9:44	9:47	16:40	16:41	17:06	17:07	16:00	17:15
תל אביב (ח)	6:23	6:28	8:22	8:26	8:55	8:59	9:47	9:50	16:38	16:39	17:04	17:05	16:19	17:16
אוסטריה וינה (ח)	7:22	7:29	9:00	9:05	9:31	9:36	10:16	10:20	16:06	16:05	16:39	16:39	15:47	16:54
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:48	5:48	8:55	8:56	9:27	9:28	10:41	10:43	20:32	20:38	21:02	21:07	20:19	21:21
אוקראינה אודסה (ח)	7:20	7:26	8:59	9:04	9:31	9:36	10:17	10:20	16:14	16:13	16:46	16:45	15:55	16:49
אוקראינה דונייצק (ח)	6:56	7:03	8:34	8:38	9:05	9:10	9:50	9:54	15:41	15:39	16:14	16:13	15:21	16:17
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:10	7:16	8:46	8:50	9:18	9:22	10:02	10:06	15:49	15:48	16:23	16:22	15:30	16:26
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:44	7:51	9:15	9:20	9:47	9:52	10:30	10:34	16:06	16:05	16:42	16:40	15:47	16:44
אוקראינה קייב (ח)	7:36	7:43	9:08	9:13	9:40	9:45	10:22	10:26	15:59	15:58	16:35	16:33	15:40	16:37
איטליה מילאנו (ח)	7:42	7:48	9:24	9:28	9:56	10:00	10:41	10:45	16:44	16:43	17:16	17:15	16:25	17:30
אקוואדור קיטו (ח)	5:52	5:54	8:26	8:29	8:56	8:59	9:59	10:01	18:16	18:19	18:38	18:41	18:00	18:45
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:31	5:31	8:33	8:34	9:05	9:07	10:18	10:20	19:56	20:01	20:24	20:29	19:42	20:43
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:00	5:59	9:15	9:16	9:45	9:46	11:02	11:04	21:11	21:16	21:42	21:48	20:57	21:52
ארה"ב בולטימור (ח)	7:07	7:12	8:57	9:01	9:30	9:34	10:19	10:22	16:46	16:46	17:14	17:14	16:28	17:18
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	6:59	7:05	8:49	8:53	9:21	9:25	10:09	10:13	16:33	16:32	17:02	17:02	16:14	17:14
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:00	7:06	8:49	8:53	9:21	9:25	10:09	10:13	16:32	16:32	17:01	17:01	16:14	17:14
ארה"ב דטרויט (ח)	7:40	7:46	9:28	9:32	9:59	10:03	10:47	10:51	17:04	17:04	17:34	17:34	16:46	17:46
ארה"ב היוסטן (ח)	6:58	7:02	9:01	9:04	9:33	9:36	10:26	10:29	17:25	17:26	17:50	17:51	17:07	18:01
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:39	6:43	8:37	8:41	9:09	9:12	10:00	10:03	16:47	16:48	17:14	17:15	16:30	17:25
ארה"ב מיאמי (ח)	6:50	6:54	8:56	8:59	9:28	9:32	10:22	10:26	17:32	17:33	17:56	17:58	17:15	18:08
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:59	7:04	8:45	8:50	9:18	9:22	10:06	10:10	16:25	16:24	16:54	16:54	16:06	17:08
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:56	7:02	8:45	8:49	9:16	9:20	10:04	10:08	16:25	16:25	16:54	16:54	16:06	17:06
בוליביה לה פאס (ח)	5:41	5:43	8:31	8:33	9:00	9:02	10:07	10:10	19:04	19:08	19:28	19:32	18:49	19:36
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:25	8:32	9:54	9:59	10:27	10:31	11:08	11:13	16:39	16:37	17:15	17:14	16:19	17:32
בלגיה בריסל (ח)	8:22	8:29	9:54	9:58	10:25	10:30	11:08	11:12	16:42	16:41	17:18	17:17	16:23	17:34
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:56	8:04	9:17	9:23	9:49	9:54	10:28	10:32	15:36	15:33	16:16	16:14	15:15	16:18
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:06	6:07	8:58	9:00	9:30	9:31	10:39	10:41	19:47	19:51	20:11	20:16	19:32	20:24
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	5:54	5:55	8:45	8:47	9:16	9:18	10:25	10:27	19:32	19:36	19:57	20:01	19:17	20:08
בריטניה לונדון (ח)	7:43	7:50	9:13	9:18	9:44	9:49	10:26	10:30	15:58	15:56	16:34	16:32	15:38	16:50
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:01	8:09	9:27	9:32	9:58	10:03	10:38	10:43	15:56	15:54	16:34	16:33	15:36	16:52
גרמניה ברלין (ח)	7:54	8:02	9:22	9:27	9:53	9:58	10:34	10:39	15:58	15:56	16:35	16:34	15:38	16:38
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:01	8:08	9:35	9:40	10:06	10:11	10:49	10:53	16:29	16:28	17:04	17:03	16:10	17:07
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:00	5:01	7:57	7:59	8:27	8:28	9:47	9:50	18:56	19:00	19:21	19:26	18:42	19:30
הודו בומביי (ח)	6:55	6:58	9:07	9:10	9:40	9:43	10:36	10:39	18:02	18:04	18:26	18:27	17:46	18:31
הודו פונה (ח)	6:48	6:52	9:02	9:06	9:34	9:37	10:31	10:34	18:01	18:02	18:24	18:26	17:44	18:30
הונגריה בודפשט (ח)	7:10	7:17	8:48	8:52	9:20	9:24	10:04	10:08	15:57	15:56	16:30	16:29	15:38	16:33
טורקיה איסטנבול (ח)	7:09	7:15	8:57	9:01	9:30	9:34	10:18	10:21	16:39	16:39	17:08	17:08	16:20	17:12
יוון אתונה (ח)	7:21	7:26	9:14	9:18	9:46	9:50	10:36	10:39	17:08	17:09	17:36	17:37	16:50	17:41

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:30	7:37	9:08	9:12	9:40	9:45	10:25	10:29	16:19	16:17	16:51	16:50	16:00	16:54
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:48	6:52	9:05	9:09	9:35	9:38	10:32	10:35	18:05	18:07	18:29	18:30	17:49	18:34
ניו זילנד קרייטסצ'רץ' (ק)	5:41	5:40	8:55	8:56	9:28	9:29	10:45	10:47	20:58	21:04	21:31	21:37	20:46	21:41
נפאל קטמנדו (ח)	6:33	6:37	8:40	8:44	9:11	9:14	10:05	10:08	17:15	17:16	17:39	17:40	16:57	17:44
סינגפור סינגפור (ח)	6:50	6:53	9:18	9:20	9:50	9:53	10:52	10:54	18:59	19:01	19:21	19:24	18:43	19:28
פולין ורשא (ח)	7:21	7:29	8:50	8:55	9:21	9:26	10:03	10:07	15:30	15:28	16:07	16:05	15:10	16:09
פרו לימה (ח)	5:32	5:34	8:11	8:13	8:43	8:45	9:48	9:51	18:24	18:28	18:47	18:51	18:09	18:55
צרפת לאון (ח)	8:00	8:06	9:42	9:46	10:13	10:17	10:59	11:03	17:01	17:00	17:33	17:32	16:42	17:46
צרפת פריז (ח)	8:21	8:28	9:57	10:02	10:29	10:34	11:13	11:17	16:59	16:58	17:33	17:32	16:40	17:48
קולומביה בוגוטה (ח)	5:42	5:44	8:12	8:15	8:42	8:45	9:44	9:46	17:51	17:54	18:13	18:16	17:35	18:20
קנדה טורונטו (ח)	7:30	7:35	9:15	9:19	9:47	9:51	10:34	10:37	16:45	16:45	17:16	17:15	16:27	17:28
קנדה מונטריאול (ח)	7:13	7:19	8:55	8:59	9:27	9:31	10:12	10:16	16:15	16:14	16:47	16:46	15:56	17:01
קפריסין לרנקה (ח)	6:36	6:41	8:30	8:34	9:04	9:07	9:54	9:57	16:35	16:35	17:02	17:02	16:17	17:06
רוסיה מוסקבה (ח)	9:32	9:41	10:53	10:59	11:24	11:29	12:02	12:07	17:06	17:03	17:47	17:45	16:45	18:04
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:47	8:53	10:25	10:29	10:57	11:01	11:42	11:45	17:35	17:34	18:08	18:07	17:16	18:11
שווייץ ציריך (ח)	7:50	7:56	9:30	9:34	10:01	10:05	10:46	10:50	16:41	16:40	17:14	17:13	16:22	17:27
תאילנד בנגקוק (ח)	6:24	6:28	8:42	8:44	9:14	9:17	10:12	10:15	17:51	17:53	18:14	18:16	17:35	18:20

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

יש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוָתוֹ וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפלג פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il